B 961.
1-2.

Z. FRANKEL

ירושלמי

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 461/II

TALMUD HIEROSOLYMITANUM.

ORDO SERAÏM

AD FIDEM VENETAE DANIELIS BOMBERGI EDITIONIS RECOGNOVIT, COMMENTARIIS ILLUSTRAVIT, PRAEFATUS EST

Z. FRANKEL.

VOLUMEN PRIMUM

CONTINENS MASSECHOTH

BERACHOTH, PEAH.

VINDOBONAE
SUMPTIBUS FRATRUM WINTER (PRATERSTRASSE 9)
MDCCCLXXIV.

תלמוד ירושלמי

סדר זרעים

כאשר נדפס בויניציאה בבית דניאל בומבירגי

עם ספר

אהבת ציון

כולל פירוש ותוספות והגהות

מאת

הרב מו"ה זכריה פראנקעל.

מחברת ראשונה

ברכות פיאה

וויען

בבית האחים ווינטער (פראטערשטראססע 9)

תרל"ד.

הקדמה.

אחרי זיכני ה' לעמוד בשערי ירושלים בספרי מבוא הירושלמי אשר הוצאתי לאור שנת תרי"ל (בראסלויא שקוטש) אמרתי אלבשה עז ואנסה לבוא אל הקודש ולראות פני ה' במנחת עני במגילה חרותים עליה הגיוני רוחי בפירוש הירושלמי סדר זרעים. והנה זה לי עש"ים שנה אשר קרבתי אל מלאכת הקודש, ויותר אשר העפלתי לעלות אל הר הבית וחבא הערה בקרבי ופלצות אחזתני כי ראיתי והנה המטרה רחוקה עד מאוד ומי אנוכי כי אבוא אל תכליתה, הלא התלמוד ירושלמי ובפרט סדר זרעים גדול ורחב ידים ואין לבוא אל קצו וגבולו והים הולך וסוער ויהמו גליו בלי השקט ומנוחה וכל משבריו על המפרש עברו, וכמעט אמרתי נואש ונרתעתי לאחורי, כי יראתי כי המלאכה גהולה ממני ומה כחי כי אשים על שכמי האבן המעמסה הזאת. — עוד ישבתי נרדם והנה קול באזני קול ממרומים הלא הבא לטהר מסייעין לו, אל תירא ואל תחת ואף כי רבו במו רבו המקומות הסתומים וגם כסו פני השים הזה חרולים ועלו עליו קמשיני הטעיות בזדון ושגגת הסופרים, בטח בה' והוא יהי בעזרך וישמור רגלך מלכד. ובכן אבטח בה' העומד לימין אביון, ויהיה זה שברי כי תרב והדעת וירבו ההוגים בתלמוד ירושלמי וירוו צמאונם גם בדברי רבותינו אמוראי ארץ ישראל ותאורנה עיניהם באור היוצא מציון.

והנה זה דרך המחברים לפתוח חיבורם בהקדמה המגדת דרכי ועניני הספר, והמבוא אשר הוצאתי לאור הוא הקדמה לתלמוד ירושלמי ושם מבוארים עניני השים הזה וסגנון לשונו ושמות החכמים הנזכרים בו ודרך משאם ומתנם וברומה, ולכן יהיה הקדמה ארוכה לחיבור זה אך למותר, ורק איזה פרטים ראיתי להזכיר פה לצורך הקוראים אשר אין המבוא בידם

הירושלמי לא נסדר כראוי, גם לא נודע שם מסדרו או מסדריו. ומה ששנור בפי הראשונים שר' יוחנן חיבר הירושלמי אין הכונה שר' יוחנן סידר כל הירושלמי אלא שר' יוחנן התחיל לסדרו והבאים אחריו השלימו הסידור. ויותר נראה שכיונו בזה על הישיבה אשר בטבריא ונקראת על שם ר' יוחנן כי הוא היה המיסדה בדור האחרון ובישיבה זאת ניסדר הירושלמי במשך השנים יד על יד. והעולה אחר העיון הסידור של המסכתות נתהוה מהמאמרים והקושיות והתירוצים אשר היו שגורים בפי בני הישיבה, וקצתו מאשר כתבו להם החכמים והתלמידים בקיצור נמרץ וכעין רמיזה. והמסדרים לקטו יחד מה שהיה שגור בפי בני הישיבה ומה שמצאו בכתב לחכמים הקודמים להם ויען שהיתה השעה טרופה וגברו הגזירות לא מצאו אלה המסדרים ידיהם לברר ולצרף וללבן הכל כראוי ולכן נמצאו הרבה מאמרים עם המשא והמתן הנלוה להם סתומים עד מאוד, גם לא קרבו המסדרים אלה לסדר כל הששה סדרים לפי שהכלאכה כבדה עליהם ביותר על ידי מחשבי צרות הזמן ונפסקו הישיבות ונתמעטו הלבבות ולא ניסדר הירושלמי לסדר קדשים וטהרות (חוץ ממס' נידה) וגם הבבות דסדר נזיקין לא נסדרו כראוי. — וזמן התימת הירושלמי והים סידורו לא נודע, וממה שהאמוראים היותר אחרונים הנזכרים בגמרא דבני מערבא חיו בזמן רב אשי יש לשער שהשלמת הסידור הי' במאה השמינית או בימי רב אשי או קרוב אחר פטירתו אף שלא נתפרסם בבבל וגם לא נתקבל מהישיבות שם כי אם בזמן הגאונים האחרונים ור' סעדיה גאון הוא הראשון המביא ראייה להלכה מירושלמי ומכנה אותו תלמוד ארץ ישראל.*)

דורות

---

*) גם ר' לחקי מצדקת בעל השלילות בעלה לק"י שכת פלף וחמשים לעטרות וחיבר שם כפרו לק הגיה גם מאמר לחד של הירושלמי לק שברלה שדרך הירושלמי היה ידוע לו ממה שדש בסיף כל שלילתא "ברם לריך" והוא ל' הירושלמי שאמר לריכה במקום שבא בבבלי מיבעיא ליה לו מספקא ליה. וכבר עמד על החקירה הזאת הגאון רש"ל ר"פ ז"ל (תולדות ר' נתן וכרם חמד חלק ה' מכתב י"ד) לבל מה שכתב שלא עייבו הגאונים הרחשונים בירושלמי כי לם לכרקים לק יסביק לחרן החמיהה שלא הגיה ר' לחקי הירושלמי והוא חיבר לו השלים ספרו בארץ ישראל, ולפי השערתכו יבוא על נכון, ר' לחקי חיבר ככרו לבני בבל כאשר יבין בקל כל הקורא בו ובכן חבך את עלמו לתעיך יתדותיו בירושלמי כי עוד לק נתקבל לז בבבל ועד כי בבה"ג הל' נרכות סי"ק פ"ח הובא הירושלמי להלכה [ובעלם מעיבי רש"ל ומעיבי מציגו] ז"ל ומי לישתלי ולק נריך כל עיקר וקרא קריית שמע כפיק דתנן ה"ה קורא בתורה והגיע זמן הקריאת שם כיון לבו ילק ומיתת בתלמידת דמערבא לאמר ר' לנא עדא לאמר שתין הנרכות מעבנות ע"כ ה"ה המאמר כמלא בירושלמי ברכות פ"ב הל"ח (לקמן דף י"ב ע"ב) שלא בשמקום עדא לאמר לישתא שם זאת מומרת. וגם מין נרכות מעבנות כובר בבלי נרכות י"ח בעניו לאחר. מבל זה נראה שיה המאמר של בה"ג הוא הוספה מאוחרת.

דורות האמוראים הירושלמיים הם ששה והתחלתם אחרי מות רבי מסדר המשנה והיא לערך תחק"נ או תחק"ס לאלף הרביעי עד שנת ק"ס או ק"ע לאלף החמישי והחכמים היותר מפורסמים בכל דור:

בדור הראשון: ר' חייא רבה, בר קפרא, ר' יצחק רובה, ר' אפס, לוי בן סיסי, ר' חנניה, ר' הושעיה רבה, ר' ינאי, ר' יונתן, ר' יהושע בן לוי, חזקיה.

בדור השני: ר' יהודה נשיאה הראשון, ר' יוחנן, ר' שמעון בן לקיש, כהנא, ר' יוסי בן חנינה, ר' לוי, ר' שמואל בר נחמן.

בדור השלישי: ר' אמי, ר' אסי, ר' אלעזר, ר' אבהו, ר' חייא בר אבא, ר' שמעון בר אבא, ר' סימון, ר' זעירא, ר' שמואל בר רב יצחק, ר' הילא, ר' חגי, ר' חנניה חברון דרבנן, ר' ינאי בי ר' ישמעאל, ר' יאשיה, ר' בא בר ממל, ר' יעקב בר אידי, ר' יצחק בר נחמן.

בדור הרביעי: ר' ירמיה, ר' יהודה נשיאה השני, ר' יונה, ר' יוסי, ר' בא בר כהן, ר' פינחס, ר' חזקיה, ר' יודן, ר' חסדא (חסראי), ר' חיננא, ר' יודה בן פזי.

בדור החמישי: ר' מנא, ר' חנניה, ר' יוסי בי ר' בון, ר' יהושע דסכנין, ר' יונה בוצריי.

בדור הששי: ר' חייא בר ארא, ר' שמואל בי ר' יוסי בר ר' בון, ר' נחמן.

לשון הירושלמי רחוקה מלשון הבבלי. הבבלי יסודתו בלשון ארמית בלולה בלשון פרסית החדשה, והירושלמי מקורו בלשון סורסית אף כי גם לשון ארמית לא רחקה ממנו, גם נמצאים בו הרבה שמות ופעלים אשר יסודם בלשון היונית אשר השתמשו אז בסוריא וזה אשר מכביד לפעמים הבנתם כי היונים המאוחרים הרכיבו שמות וברו להם פעלים אשר לא ידעו היונים הראשונים ולא נמצאו בספרי חכמיהם והשחיתו בזה יופי הלשון הישנה. בענין דקדוק הלשון — גראממאטיקא — נתעלה הבבלי על הירושלמי. הבבלי שומר חוק הלשון ביחיד וברבים בזכר ובנקבה בעבר ובעתיד וכדומה, וללשון הירושלמי אין חוק ואין משטר אין גבול ואין גדר שם יחיד לרבים ורבים ליחיד עבר לעתיד ועתיד לעבר וכו' עד כי לא נודעו כלל דרכיו. ולא על המסדרים האשם כי אם על הסופרים והמדפיסים כי הם הרבו לחטוא והעתיקו והדפיסו בזדון נפש ובלא הרהור והגיון, והם היו בעוכרי התלמוד ירושלמי וגם בעוכרי לשונו.

להבבלי יש יתר שאת על הירושלמי במה שנסדר בסדר נכון קצת וגם נסדר לסדר קדשים ולעומת זה יפה כחו של הירושלמי שנסדר לכל מסכתות דס' זרעים והבבלי לא נסדר כי אם למס' ברכות אך זה הוא המכביד הלימוד בס' זרעים, כי במסכתות הבאות גם בבבלי יש למצוא במקומות אשר בירושלמי נגששה בעורים בצהרים עזר קצת ע"י הבבלי, והמזרח מפיץ לפעמים אור על מחשבי המערב, אף כי לא דרך אחד להבבלי והירושלמי, ומסלותיהם רחוקות זו מזו, ובסדר זרעים נפקר העזר הזה ולריק נכספה נפשנו למצוא משען ומשענה, ואם נמצא באיזה מסכתא של הבבלי ענין הנוגע לענין הירושלמי תגל ותשמח נפש הקורא ויאמר האח חמותי ראיתי אור.

ובכל זאת לא אמרנו נואש, הלא גדולי הראשונים הרי"ש משנ"ץ והרמב"ם הם יקומו לנו לעזרה, הר"ש בפירושו להמשנה דס' זרעים מן מס' פאה ואילך עד קצת מס' ביכורים והרמב"ם בפירושו למשנה דס' זרעים ובחיבורו הגדול יד חזקה ספר שביעי והוא ספר זרעים. — הר"ש הוא המאיר והמנהיר, הוא המביא במקומות אין מספר הגמ' הירושלמית השייכת להמשנה וידיו לו רב לפרש הירושלמי, וגם מביא גירסאות משונות ומזובות מהגירסאות בירושלמי אשר בידנו. ולפעמים גירסאות הר"ש הן הגירסאות אשר לפנינו והן משונות לכד באיזה חיבה הקרובה יותר ללשון הבבלי, כי עיקר לימודם של הראשונים היה בבבלי ולשונו היתה שגורה בפיהם. — והרמב"ם מביא לפעמים בפירושו מה שעולה מן הירושלמי ואמר ובגמ' אמרו והכונה על הגמ' ירושלמית. גם הוא לנו לעזרה בפסקיו בספרו יד החזקה כי על ידיהם יבואר הדרך אשר דרך בה בפשט הירושלמי ומאיר נתיב במקומות סתומים. ולפעמים השמיט הלבות של הירושלמי, ומסתמא נימוקו עמו, והמפרשים נתיגעו לתרץ כל השמטות ולא עלה בידם.

גם הראב"ד בהשגותיו לס' הי"ד ספר זרעים לנו לאור. גם הרא"ש בפירושו לס' זרעים ממס' פאה ואילך ולמס' ברכות תלמידי ר' יונה והרשב"א והרא"ש והרז"ה והרמב"ן הם לנו לעזרה. גם שאר גדולי הראשונים מביאים לפעמים הירושלמי דס' זרעים, ובונתם לברר ההלכה אשר הם עוסקין בה. ודע כי לפעמים אינם משגיחין להטעות הנמצאה בהירושלמי אם אינה נוגעת להלכה ההיא, עיי' חידושי הרשב"א ריש גיטין ח' ע"ב ד"ה ובירושלמי דהכא בריש פ"ק תלי הא דעבד בההיא פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש דהתם והכי גרסינן התם הי' כתוב בה מתנה ואמר בפני נכתב ובפני נחתם מאחר שערערו בטל אצל הגט בטל אצל מתנה או מאחר שערעורו בטל אצל הגט ערעורו קיים אצל מתנה ע"כ ובעין זה נמצא ריש גיטין בירושלמי אשר לפנינו והוא בבירור טעות גמור וכן צ"ל מאחר שערעורו קיים אצל מתנה ערעורו קיים אצל גט (ואפשר שיש ט"ס בהרשב"א ע"ש שכבר התחיל לתקן הטעות היותר גדולה בירושלמי). — הרא"ש ברכות פ"ד סי' ח' העתיק הירושלמי כהא דר' יהושע בן לוי והוה מפקד לתלמידיה וכו' והוא לפנינו ירושלמי ברכות פ"ד הל"א (בחיבור זה דף כ"ו ע"א) כהרא דריב"ל וכו' והמעיין שם יראה שהך „כהרא ד" הוא ט"ס. —

וכן בהגדה לא השניחו לפעמים אל הטעות בירושלמי עיי' תו' סוטה י"ז ע"א ד"ה מפני שבתבו בירושלמי פ"ק דברכות מגיד שהתחלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא וכסא לספיר וכו' וכן היא בירושלמי שלפנינו ברכות ג"א הל' ה' (ח' ע"א) אבל יש בזה ט"ס וצ"ל ורקיע לספיר וספיר לכסא וכמו שנתבאר בפירושנו שם.

וקצת האחרונים גם הם יצאו לפרש ס' זרעים או כולו או קצתו ואלה הם שמותם ושמות חיבוריהם:

הרב ר' שלמה סיריליו (ובבסף משנה הלכות מתנות עניים פ"ד הל' י"ז נקרא הר"ר שלמה אסבילי) ממגורשי ספרד חיבר כפי עדות בעל שם הגדולים פירוש על הירושלמי ס' זרעים והוא בבתובים וקצתו נזכר בס' שדה יהושע.

הרב ר' יהושע בנבנשתי חיבר במאה החמשית לאלף הששי פירוש לאיזה מסבתות הירושלמי וקרא שמו שדה יהושע ובס' זרעים פי' מס' ברכות פיאה חלה ערלה ביכורים.

הרב ר' אלעזר איזקרי חיבר פירוש למס' ברכות ולא ידענו אם הוא אחד עם ר' אלעזר אזכרי בעל ס' חרדים.

הרב ר' אליה מווישטיצא והוא התגורר במדינת פולדא ונקרא לרוב רא"פ חיבר שנת תי"ע פירוש לס' זרעים.

הרב ר' משה מרגליות חיבר בתחילת מאה הששית חיבור שלם לכל הירושלמי והחיבור נחלק לשני חלקים פני משה ומראה הפנים, בפני משה מראה הפשט ובמראה הפנים מוסיף קושיות ותירוצים לפרש פסקי הרמב"ם ודברי שאר ראשונים.

הרב ר' דוברוש אשכנזי חיבר פירוש למס' ברכות פיאה דמאי שביעית וקרא שמו שערי ירושלמי ויצא לאור עם שאר חידושים שנת תרכ"ו.

וקצת האחרונים פירשו מאמרי הירושלמי דס' זרעים לפרקים והם הרב הגדול מי"ע ר' יוסף כארו בחיבור כסף משנה ושם הובאו ג"כ הרבה פירושים להרי"ף קורקוס — הרב הגדול מהו' אלי' ווילנא הנקרא בפי כל הגאון, חיבר ספר שנית אליהו להמשניות דס' זרעים והחיבור כולל פירוש קצר ופירוש ארוך, ובפירוש ארוך מפרש חמחבר ז"ל הרבה מאמרי הירושלמי, גם הוסיף להגיה הירושלמי ולהעמיד גירסאות חדשות, וההגהות אלה יצאו ג"כ לאור עם פירוש הרב ר' דוד לוריא שנת תרי"ח. — הרב ר' ישראל תלמידו של הגאון חיבר ס' פאת השלחן וכו' ליקט דיני פאה ודמאי אשר לא באו בש"ע. ויען כי הדינים אלה נובעים לרוב מן הירושלמי דס' זרעים הביא הרבה מאמרי ירושלמי וביאר אותם בשמו ובשם רבו — הרב מהו' שמואל יפה קיבץ כל מאמרי ההגדה של הירושלמי וחיבר פירוש על ההגדות אלה הנקרא יפה מראה.*)

עוד יש להזכיר מתי וכמה פעמים נדפס הירושלמי בשלימות וס' זרעים בפרט ותואר כל דפוס.

הירושלמי נדפס בראשונה בשלימות בוויניציאה שנת רס"ג רס"ד בבית דניאל בומבירגי. בדפוס זה מסודרת המשנה דכל פרק בראש כל פרק ופרק וכל משנה מצויינת בתיב' „הלכה" ואח"כ באה הגמ' החוזרת על המשנה ומציינת הלכה של המשנה: הלכה ב' הלכה ג' וכו' (הלכה א' אינה צריכה ציון) ומפרשת אותה. ולפעמים בא בגמ' הלכה בלי שום מאמר המשנה ולפעמים הובאו בהציון איזה מלות מהמשנה וכאשר הוא בציוני תלמוד בבלי. — ומס' ברכות יוצאת מן הכלל. המשנה מובאה לרוב בשלימות בהציון והוא משינה לפעמים מן המשנה בראש הפרק וכמבואר לקמן בהפתיחה למס' ברכות. ובאיזה מסבתות לא נזכר הלכה ב' הלכה ג' ובא לבד הלכה הלכה, כאשר הוא במס' ברכות פ"ח. ולפעמים בא בגמ' במקום הלכה „מתני'" עם איזה תיבות של המשנה דראש הפרק ולא נזכר מתני' ב' מתני' ג' — ולפעמים נרשם פ"ס (פיסקא) במקום הלכה ובאיזה מסבתות באים בעירבוביא הלכה ופ"ס. — ולפעמים ציון ההלכה אינו מדויק ובא הלכה ב' וקאי על משנה ג', הלכה ג' וקאי על משנה ד' וכו' גם נמצאים בגמ' ציוני „הלכה" יותר מאשר הן הלכות המשנה ועוד נמצאו בו טעיות כאלה.

הקלף והאותיות יפות ואך לפעמים אין להבדיל בין איתיות הרומות בי"ת כ"ף דלי"ת רי"ש.

הדפוס הזה הוא על פי הב"י הנמצא בבית עקד הספרים דעיר ליידען במדינת האללאנד ונכתב בשנת חמשת אלפים ותשעה וארבעים לב"ע. בכ"י זה רבו הטעיות וגם הן נעתקו בדפוס ויניציאה.

הירושלמי נדפס שנית בשלימות קראקא שנת שס"ט, והדפוס הוא העתקה דף בדף ואות באות של הירושלמי דפוס ויניציאה והמדפיס שינה לפעמים לטיב והציג אצל ההלכות סימן ומספר ההלכה במקום שנערך בדפוס ויניציאה, אבל הרע לעשות במה שבאו בו טעיות אשר לא נמצאו בד' ויניציאה גם השחית מלאכתו במה שלא השאיר ריוח בין הלכה להלכה וילאה הקורא למצוא ההלכה. הקלף של ד' קראקא שחור מאוד והאותיות מקולקלות ובפרט באותיות הדומות.

הדפוס הזה הוסיף על הד' ויניציאה פירוש קצר והוא מעט הבמות ומעט האיכות.

על פי הירושלמי דפוס קראקא נדפסו לרוב הן הירושלמי בשלימות הן איזה סדר או מסבתא בפרט.

בשנת

*) זה נקרוב ילמ למור ס' נועם ירושלמי להרב ר' יהושע לייזיק בר יחיאל ובמ לידי מאחר התחלת הדפוס.

בשנת תכ"ב נדפס בקושטנדינה הירושלמי דמס' ברכות פאה חלה ערלה בכורים עם פירוש שרה יהושע. הגירסאות של דפוס זה משונות לפעמים מדפוס ויניציאה. — הדפוס נשחת מאוד והאותיות מטושטשות.

בשנת ת"ע יצא לאור באמשטרלידם הירושלמי דס' זרעים ומס' שקלים עם פירוש ר' אליה פולד. הדפוס הזה מלא שיבושים ומשונה מאוד מד' ויניציאה ולפעמים נפקדו שורות שלימות גם חלו בו ידים והמגיהים תקנו (וגם השחיתו) כפי אות נפשם. — המשנה לא באה בבללה בראש הפרק כאשר הוא בד' ויניציאה כ"א לסירוגין וכאשר הוא בבבלי וגם בזה השחיתו הרבה — והמדפיס לא הוריע אם היה לפניו איזה כ"י משונה מן הכ"י של ד' ויניציאה.

הירושלמי נדפס בשלימות בזיטאמיר משנת תר"כ עד שנת תרכ"ו. ס' זרעים יצא לאור בשנת תרכ"ו עם פי' פני משה על כל הסדר ופי' מוה"א אלעזר איזקרי על מס' ברכות ועם נר מערבי והוא כולל מסורת הש"ס בבלי וירושלמי, ועין משפט מורה מקום ההלכה במימוני סמ"ג ושו"ע. מחברי נר מערבי ועין משפט הם הרבנים המפורסמים מוה"ז אב איטינגא ומהו' יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן. ואלה הרבנים היסיפו עוד ס' גליון הש"ס. — הדפוס הזה הוא על קלף יפה מאוד ואותיות מהורות אין כמהו בכל דפוסי הירושלמי, אבל המדפיסים השחיתו את נועם מעשיהם בעובם הדפוס ויניציאה (ור' קראקא) ודבקו בד' אמשטרלידם המקולקל הרבה.

עוד נדפס הירושלמי בשלימות בקראטאשין שנת תרכ"ו עם הפירוש הקצר והגהות להרב מהו' זלמן בראנן ור' יודל מסלאבארקי, ור' מרדכי וויסמאנן מטארנאוו.

הדפוס היא מלה במלה כדפוס קראקא (אלא שנוספו בו עוד טעיות).

ועוד נדפס הירושלמי מס' ברכות עם ס' פני משה בלא הודעת מקום וזמן הדפוס והוא ע"פ דפוס קראקא.

וכאשר בינותי בדפוסים ובספרים הבאים לפרש דסדר הזה ראיתי כי הטוב בדפוסים הוא דפוס ויניציאה עם טעיותיו ובענין הספרים נראה — בלי לחרוץ המשפט — כי אין בהם די באר. להמפרש ראי"פ יאתה תהלה כי הוא הראשון אשר הוציא לאור פירוש על כל ס' זרעים, אבל הבביד עול קשה על הקורא בדברו בלשון עלגים ובהרבה מקומות אין לעמוד על תוכן דבריו, וגם אם נמצא הכונה לרוב אינה רצויה ולא בא אל עומק הפשט. — בעל שרה יהושע לא הפיץ פירושי כי אם על איזה מסכתות וגם עיקר כונתו היה יותר לחרץ דברי הרמב"ם במקום שנראין מתנגדין לדברי הש"ס מלעמוד על הפשט, וזה אשר הניעו ג"כ לדלג על כל מאמרי הוזגדה הבאים במסכתות אלה של הירושלמי. — גם שאר המפרשים האחרונים נפלו במהמורה הזאת ושמו הפלפול בדברי הרמב"ם עיקר ופירש הש"ס טפל, והקורא בירושלמי לא ימצא דרך סלולה ולא יכול לעמוד על הפשט. וגם הרב הגדול בעל פני משה אשר ידיו רב לו בחריפות ובבקיאות לא נשמר מזה ובמקום שהוא מפרש שם רפידתו הפירוש אשר עלה לי ע"י הפלפול בדברי הרמב"ם, ובמקומות אשר לא מצא לו עזר ע"י יישוב דברי הרמב"ם קיצר בפירושו ולא העמיק במח"כ לעמוד על תכלית הפשט. — ועיינו מיחלות לבר להגאון מהר"א בספרו שנות אליהו אבל הוא מפרש לבר לפרקים וגם בדרך הגהותיו שרו ביה נרגא.

ובראותי כל אלה אמרתי עת לעשות לה' והחלש יאמר גבור אני, ואי גמרתי בנפשי להוציא לאור הירושלמי סדר זרעים ולהוסיף עליו הפירוש אשר בו חנני ה' וקראתיו אהבת ציון. וזה משפט הספר ומעשהו.

הירושלמי בא כמעט אות באות כאשר נדפס בויניציאה שנת רס"ג והדפוס הזה יקר מאוד ולא נמצא כי אם אחד בעיר ושנים במשפחה, וגם הטעיות לא שניתי והנחתין במות שהן כמצות רבינו תם ז"ל בהקדמתו לס' הישר.

והפירוש אהבת ציון בא לפרש הש"ס ולישר המסילה לפני הקורא למען ימצא בקל כונת המאמר, והלכתי בדרך מאור עינינו רש"י ז"ל אף כי נפשי יודעת מאוד כי לא באתי לעפר כף רגלו ומה לאיזוב אשר בקיר עם הארז אשר בלבנון, אבל יגעתי ועמלתי הרבה לפרש בקוצר דברים ולעמוד על עומק הפשט במעט מלין, וגם במקום שאי אפשר לבוא אל בינת המאמר אם לא בהרחבת הדיבור אמרתי עת לעשות ופירשתי בקיצור המספיק קצת לפי מקומו והיותר הנחתי בתוספות הנספחות אל הפירוש, ובתוספות אלה יבאו גם דברי הרמב"ם בפירושו ובחיבורו במקום שמהם תצא תועלת להבנת דברי הירושלמי, גם דברי גדולי הראשונים וגירסתם וכדומה.

והפירוש בא עיד להישיר הטעיות והנחתין על פי הכללים אשר הצעתי במבוא פ"ה ועל ראש הטעות נחרת לרוב עיגול קטן וכו יוודע כי יש פה טעות והעיגול נכפל בהפירוש ושם נתקנה הטעות. ובמקום אשר אי אפשר למצוא מענה לא הוצאתי מלבי מאמרים חדשים וגירסאות חדשות אשר אין להם שורש ומראה פנים בהירושלמי שלפנינו אבל משכתי ידי אחור ואמרתי אליהו עתיד לדרשם.

רוב הפירושים הם ילדי שכלי הדל ולפעמים הערתי על זה באמרי זה נראה כונת הסוגיא וכדומה.

והוספתי עוד על דפוס ויניציאה מראה מקום המקראות ומסורת הש"ס ירושלמי ובבלי התוספתא ת"כ וכו' ובמקום שיש שינוי בין הירושלמי והבבלי נרמז עליו ובן במקום שיש שינוי בין הירושלמי והתוספתא אשר בידינו,

ובמקום

ובמקום שיש שינוי בין התוספתא הבאה בירושלמי ובין התוספתא דבבלי נרמז בקיצור עם מי מהשני תלמודים מסכמת התוספתא אשר בידינו. ויען עסקנו פה בש"ס ירושלמי לכן לו משפט הבכורה והכונה בס"ת במסורת הש"ס אל הירושלמי ואם מראה מקום הבבלי יוקדם „בבלי" ובמסכתות אשר אין להן גמ' בירושלמי נאמר סתם שם המסכתא בלתי הקדים „בבלי".

בפירוש להמשנה הי' לי במס' ברכות פירוש רש"י למאור עינים והעתקתי דבריו כמעט בלי שינוי, ובשאר מסכתות הלכתי בדרך הרע"ב ולפעמים גרעתי וביחבתי לבד מפורש בגמ' ובדרך רש"י ז"ל, וגם הוספתי לפעמים להביא פירוש הריש והרמב"ם במקום שלא נזכרו בהרע"ב אם יש בהם צורך להבנת הסוגיא. — וידוע שיש לפעמים שינוי בין המשנה שבירושלמי ובין המשנה שבמשניות ובגמ' וגם על זה פקחתי עיני והבאתי השינויים ורמזתי על מקומם בראשי תיבות במשב"מ ובגמ' (והרצון במשנה שבמשניות ובגמרא) או במשב"ג (במשנה שבגמרא) והכונה תמיד על הגמ' בבלית. וגם המשנה אשר הובא בגמ' ירושלמית משונה לפעמים מן המשנה בראש הפרק ואם הכונה על המשנה בגמ' ירושלמית בא תמיד „בגמ' לקמן" או „לקמן בגמ'". ונמצא ג"כ ד"ר והכונה על המשניות דפוס ראשון אשר יצא לאור בעיר נאפולי שנת רנ"ב.

עוד זאת הוספתי לבאר רוב שמות לז יונית ורומית הבאים בש"ס זה וקצתם מבוארים במוסיף הערוך לר"ב מוספיא ובספרי חכמים אחרים, והעמדתים בכתיבתם בשולי הדריעה.

ולהקל על הקוראים אשר ד' קראקא בידם בא בראש כל עמוד דפוס זה הדף והעמוד של ד' קראקא בשני חצאי לבנה, ובאמצע העמוד עצמו נרשם על הצד התחלת חעמוד של ד' קראקא.

בראש כל מסכתא הצנתי פתיחה, בה יביארו הענינים הבאים במסכתא וחילוקי פרקי המשנה וכי יש להם סדר נכון, והפתיחות הן קיצור פרק ראשון מחיבורי דרכי המשנה חלק שני אשר יעדתי לחוציא לאור.

והנה בראשונה עלה במחשבתי להוציא במחברת אחת כל סדר זרעים. וכאשר ראיתי כי יגדל ההוצאה הן על המדפים הן על הקונה אמרתי טוב לחלקו לשלש מחברות, המחברת הראשונה כוללת מס' ברכות פיאה. המחברת השנית מס' דמאי כלאים שביעית, המחברת השלישית מס' תרומות מעשרות, מעשר שני, חלה, ערלה, ביכורים.

ואני תפלתי להנותן ליעף כח לתמכני ברוב חסדו ולגמול עלי בגודל רחמיו ואזכה לגמור את אשר החלותי ובזה אמצא מנוחה לנפשי בשיבתי, ויהיה לי עדנה בימי זקנתי, ויעמוד לי לזכרון גם אחרי שובי אל המקום אשר משם יצאתי.

א) השמטות.

לדף ז׳ ע״ב ד״ה כל המצלין ליום אחד ים להיפך: ובמיכס כתיבנו ובמריבו בזה קבת מצרים.
לדף ל״א ע״ב בגמ׳ שורה י״ח: רבי מנהו בשם ר׳ מנהו. עיי׳ מכיל פ״ד ערך ר׳ מנהו מ׳.
לדף נ״ד ע״א ד״ה ר׳. דאמר ר׳ יוסי אם השיאר וכו׳ י״ל: ועדול מזה מיתא ירושלמי ר״ה פ״ב הל׳ ח׳ מי ביטל את המצילות רבי ביטל את המצולות ע״כ ופ״ת נומר כן דהרי המלוחים ילמו בכור בזמן הבית ובדאיתא ר״ה פ״ת מ״ב עיי׳ דרכי המצכה השרה לבל 205 וחבר שם השיאר.
לדף נ״ח ע״א ע״ב ורבן גמליאל לא קודם לחוצח היה י״ל: המבהדרין גלתה מיבנה לחיצח קבת יבן קודם למלחמת ביתר ובזמן מלחמת ביתר רלבה מצם ולאחר המלחמה שנה בשם ובבר המרבבו בזה בספרבי דרכי המצכה בל 204 ובפ״ת ור׳ גמליאל את בנר קודם הבסיעה מיבנה לחוצח דהרי גם ר׳ יהוצע לא היה מהילבי חוצח ור״ג את קודם ר׳ יהוצע ובפיר קאמר הש״ם ור׳ גמליאל לא קודם לחוצח הוי ועי׳, בם׳ ערך מלין להגמון רש״ל ר״פ ז״ל ערך מיצח.

ב) תיקונים.

בפתיחה למס׳ ברכות ע״ב שורה ו׳ ל״ל הקורח את שמע ולא השמיע למזבו ר׳ יוחה מומר יצא. — דף כ״ה ע״א בהפירוש שורה י״ד מלמטה ל״ל זמכה כל הלילה. — דף ל״ה ע״ב בפי׳ מן שורה ט״ו עד שורה ט׳ מלמטה נתקלקל סדר המלמרים וכל״ל ירק שלוק. והרי הוא נאתכה: מומר עליו וכו׳ בדברו. ות לק עב הא דאמר וכו׳ ב״פ הענ: ופתניתא אמרה כן. בתמיה: ופת לאו שחוקה היא. דהרי חטה וכו׳ אבל שאר דגרים בא: פתניתא. דאמחים פ״ב: וכו׳. — דף ל״ו ע״ב בתו׳ שורה אחרונה ל״ל בורח מיבי זרעיבים. — דף מ״ב ע״ב בפי׳ שורה כ״ה כ״ו מלמעלה ל״ל קמי על השבייה. — דף מ״ט ע״א בגמרא שורה ח׳ מלמטה ל״ל: לעשית לה׳ הפרו תורתך ר׳ בתן מומר הפרו תורתך עת לעשות לה׳: דף ס״ח ע״א בפי׳ שורה ח׳ מלמטה ל״ב: ענין מבן תביבן ותבי דבית רבי הנא לפעמים בש״ם זה. — דף ע׳ ע״א בגמ׳ שורה י״ט מלמעלה ל״ל: למן תנינו. — דף ע״ה ע״ב בפי׳ שורה ה׳ מלמטה ל״ל והתחזוביס לבעה״ב בירוקין. שהתחילו להחזיר וביבריס שתיבס מן הלקט וכו׳: שבי דפין זה לאחר זה בדאמו בטעות בספר כ״ל ום לגיין הדף הרחמון כ״ח ע״ח וע״ב והדף האבי כ״ח ע״ג וע״ד.

תלמוד ירושלמי

סדר זרעים

מסכת ברכות

עם פירוש

אהבת ציון

מאת

הרב מו"ה זכריה פראנקעל.

פתיחה.

מסכת ברכות כוללת דיני הברכות שאדם חייב לומר בכל יום ודיני הברכות שהן עראי כלו' שאינן חיוב מצד עצמן כי אם בהזדמן איזה דבר אשר אליו נלוה הברכה המיוחדת לו. והמסכת נקראת ברכות על עיקר יסודה ורוב ענינה אבל כוללת ג"כ דיני ק"ש ערבית ושחרית, אף שק"ש אינה ברכה כ"א קריאת איזה פרשות המיוחדות בתורה, ומתוך שבא התנא ללמדנו דיני ברכות ק"ש הקדים להם דיני ק"ש.

והמסכת נחלקה לתשעה פרקים ונסדרה בסדר נכון מאד. דיני ק"ש לראשונה יסעו ולהם משפט הבכורה כי פרשות שמע הן פרשות התורה וגם הדעת נותנת שק"ש דאורייתא וכן נקבעה ההלכה. — ודיני ק"ש וברכותיה נשנין בג' פרקים הראשונים. וגם בהם יופיע אור הסדר וההגיון.

הפרק הראשון כולל את קריאת שמע ערבית ושחרית ופותח בק"ש ערבית כדרך שקודמת בקרא וגם היום מתחיל מערב. ואח"כ יהגה לענות על ברכות שמע של שחרית וערבית (עיי' תי"ט מ"ד) ומסיים במחלוקת תנאים בפרשה ג' של ק"ש בערבית. — הפרק השני מוסיף לבאר איך יקרא אדם שמע שתהא קריאתו רצויה גם מבחר טעם הסידור של פרשות שמע. הפרק השלישי בא להורות מי הם הפטורים מק"ש. — ואחר שזכינו לדיני ק"ש וברכותיה וסעיפיה באים פ"ד ופ"ה להורות דיני תפלת שמונה עשרה והיא הוסדה מימי קדם קדמתה על יד אנשי כנסת הגדולה, ובזה נשלמו הברכות אשר הן חובה לאדם בכל יום. — מפרק ששי ואילך נשא המסדר רבינו הקדוש מדבריותיו על הברכות עראי והתחיל בברכות הנהנין ויהל אור על הברכות לפניהן ולאחריהן והרחיב לדבר בפ"ו על דיני וברכת הזימון. ובפ"ח הולך ומונה דברים שנחלקו אבות העולם ב"ש וב"ה בעניני סעודה ועוד נוספו דברים הנגררים עמהם. — בפרק תשיעי לאחרונה יסעו הברכות הבאות לעתים ובמקרה כברכה על ראיית המקומות המעוררים זכרון הנסים אשר נעשו לאבותינו, ברכה על גבורות הטבע, ברכה על הטובה הנעשה לו וכדומה.

ומה ששייר רבינו הקדוש הוסיפו ר' חייא ור' אושעיא בתוספתא גם הספיחו פרק על המשנה דמסכת ברכות אשר בו ידובר בברכות המצות.

הפרקים נחלקו במחלקותם לשמותם מידי רבינו הקדוש כאשר הם לפנינו היום וכבר נזכרו בשמותם ובמחלקותם בפי האמוראים וכמו שבירנו בדרכי המשנה סוף פ"ג (צד 264 ובהוספות שם). לכן יש לתמוה שפ"ג המדבר בפטורים מק"ש מתחיל במי שמתו מוטל לפניו ועיקר התחלתו ראוי להיות במשנה ה' דפ"ב חתן פטור מק"ש וכו', ומזה ראיה למה שכתבנו בדרכי המשנה בפתיחת פרק הנזכר (צד 215) שהחכמים בני דורו של רבי ז"ל אשר האריכו ימים אחריו הוסיפו על משנתו ואלה הוספות נכנסו במשנה אשר סידר רבי. ונראה שהמשנה ה' דפ"ב היא הוספה כזאת עד סוף הפרק והחכמים המוסיפים לא רצו לשלוח יד ולשנות מחלקות הפרקים באשר יצאה מיד רבי והספיחו המשנה חתן פטור וכו' לפ"ב וכבר כתבנו בספרנו שם שההוספות כאלה נראה שהן ממשנה דבר קפרא ולוי.

ואחר שזכרנו ענין וסדר המשנה דמס' ברכות בכלל נבוא לבאר מה שמגיע להמשנה דירושלמי דמס' ברכות. המשנה ירושלמית כאשר היא לפנינו אחת היא עם המשנה דבבלי. והשינויים הנמצאים במשנה ירושלמית מעטים במספר ומהם ילדי שגיאת הסופר. ומשנה אחת נפקדה בפ"א והיא המשנה אמר ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטיחי וכו' וגם החסרון הזה נראה שנתהוה ע"י חפזון הסופר אשר בחפזו לכתוב השמיט משנה ואת. אך אם נרד לעומק הענין יבורר לנו שבאיזה מקומות נוסחת המשנה הירושלמית היתה משונה מנוסחת המשנה דבבלי אף שלפנים הנוסחא בשתיהן אחת. פ"א מ"ג (בירושלמי והיא בבבלי מ"א), היתה נוסחת הירושלמי הקדמונית הקטר חלבים ואברים ואכילת פסחים (ובאשר הוכחנו שם) ולפנינו הנוסחא בנוסחת הבבלי וחסרו תיבות ואכילת פסחים. פ"ח איתא במשנה ירושלמית ועד מתי מברך עד כדי שיתאכל המזון שבמעיו וכאשר הוא (בשינוי מעט) במשנה בבלית, וכבר הוכחנו שם שבבא זאת לא היתה בנוסחת הירושלמי הישנה. ובמבוא ביארנו שהסופרים הגיהו לפעמים המשנה ירושלמית ע"פ המשנה בבלית וגרעו או הוסיפו להשוות המשנה ירושלמית להמשנה בבלית.

והנה כבר קדמנו בדרכי המשנה פ"ג כי בירושלמי באות כל המשניות של כל פרק ופרק תכופות יחד בראש הפרק ואח"כ באה הגמ' החוזרת על המשנה ומציינת הלכה ב' ג' וכו' ולפעמים לבד ת' הלכה בלי מספר ב' ג' וכו'. ובמשנה ירושלמית למס' ברכות מצינו דבר המיוחד לבד למס' זאת: המשנה השניה בראש הפרק נשנה

פתיחה

ונכפלה בשבעה פרקים הראשונים ובקצת פרק תשיעי בראש הגמ' השייכת לאותה משנה. במשנה דראש הפרק א' איתא ולא זו בלבד אמרו אלא כל שאמרו חכמים עד חצות וכו' וזאת המשנה נכפלה בהאש הלכה ג'. — במשנה דראש הפרק איתא כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר וכו' והמשנה נכפלה בראש הלכה ד'. — ולפעמים יש באלה המשניות שנכפלו בראש ההלכה שינוי מהמשנה הנמצאה בראש הפרק וגם נמצא בה לפעמים דבר חדש. פ"ב איתא במשנה שבראש הפרק הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא ובמשנה בראש הלכה ד' איתא הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יודה ר' יוסי אומר לא יצא. — פ"ט במשנה בראש הפרק על הנהרות ועל המדברות הוא אומר ברוך עושה בראשית ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומה ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שהוא רואהו לפרקים, ובמשנה בראש הלכה ג' איתא ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שברא את הים בזמן שרואהו לפרקים אומר ברוך עושה בראשית. (ובדפוס א"ד המקולקל וכן בד' זיטאמיר הנמשך אחריו לא הציגו המשנה בראש הפרק והשמיטו המשנה הבאה בראש ההלכה בד' ויניציאה וכן בד' קראקא וקראטאשין הנמשכים אחריו).

ונראה שהמשנה הכפולה היא משנת ר' חייא וכבה שערנו מבוא כ"ד ע"ב שבתחלה עלה על דעת ר' חייא ליסד משנה שלמה חוץ ממשנת רבי ואח"כ עזב עצתו וחיבר התוספתא, והמשנה הכפולה במס' ברכות או היא שריד אשר שרד ממשנת ר' חייא או שר' חייא בעצמו לא חיבר משנתו כ"א לשבעה פרקים הראשונים ולקצת פ"ט דמס' ברכות, ולשאר מסכתות לא חיבר כ"א זעיר שם זעיר שם. ויש ראיה שהמשנה הכפולה במס' ברכות היא משנת ר' חייא ממה דאיתא פ"ב הל' ד' אלא בגין שמע דתני לה ר' חייא משום ר' יודה (כצ"ל ע"ש) ובמשנה הכפולה בראש ההלכה איתא הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יודה, והארכנו בזה בתוספות שם.

ובפרקים דמס' ברכות אשר הוכפלה המשנה והציגוה בראש ההלכה נעדרה תי' הלכה וההלכה מתחלת מהמשנה הכפולה. ולפעמים בא באמצע ההלכה תי' פ ס ק א ואחריו איזה בבא קצרה של המשנה דראש הפרק. ונראה שהמשנה בראש ההלכה נוספה בימים אחרונים והש"ס מסודר על המשנה דראש הפרק. ויש להעיר כאן כי בהלכה להמשנה הראשונה של הפרק לא נמצא משנה כפולה ואפשר שלא לערבב הסדר, וכמו שלא הציגו בשום מקום תי' ה ל כ ה בראש הלכה ראשונה.

ובפ"ח אשר שם לא נמצא משנה כפולה באה תמיד תי' הלכה בראש כל הלכה אלא שבד' ויניציאה נעדר המספר ובד' קראקא תיקנוה ובזה הלכנו בדרך ד' קראקא. ובד' קראקא פסקו לפעמים הלכה אחת לשתים ואנחנו אחזנו בד' ויניציאה.

ונבוא עוד להעיר איזה דברים להגמ' ירושלמית. ההבה ענינים באים בירושלמי ברכות ונשנו ג"כ בבבלי ולפעמים בשינוי שמות האומרים ולפעמים ג"כ באיזה שינוי הענין עצמו. והערנו ע"ז או בהפירוש או במסורת הש"ס. ולפעמים לא נזכרו כלל בבבלי שמות האומרים בירושלמי אף שהם בבליים וגם כל הענין נפקד והזה שבכולם פ"ט הל' ג' שמואל אומר צריך לומר (בתפלת ר"ח) והשיאנו רב אומר צריך להזכיר בה זמן ואין זכר לכל זה בבבלי וגם הטור הל' ר"ח השמיטו מכל וכל.

בירושלמי דמס' ברכות כתב הסופר ר' אליעזר ר' אלעזר, ובשאר המסכתות מצינו תמיד ר' ליעזר ד' לעזר בהשטטת א' בראש התיבה.

א מאימתי

א מאימתי קורין את שמע בערבין. וכן היא במשנה שבמכיות לפום רחמנן ובמשנה שבגמ׳ לקמן אבל במשנה שבמשניות ליתא בערבית: מעשה שהכהנים נכנסין לוכל. לוכל הוא על דרך נאמן תרמית, אבל במשנה ד״ר ובמשנ״א ובגמ׳ הגירסא לאכול על דרך ל׳ עברית, פי׳ כהנים שבטבריא וטבלו והעריב שמש והגיע עתם לאכול בתרומה: עד סוף האשמורת הראשונה. בגמ׳ מפרש לה: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה קרוי זמן שכיבה: ב מעשה ובאו בניו מבית המשתה. אחר חלות: ג ולא זו בלבד אמרו אלא כל שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר: ד כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה: ה מאימתי קורין את שמע בשחרין משיכיר בין תכלת ללבן רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתן וגומרה עם הנץ החמה. רבי יהושע אומר עד ג׳ שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בג׳ שעות. הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה: ו בית שמאי אומר בערב כל אדם יטו ויקרו ובבוקר יעמודו שנאמר (דברים ו׳) בשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים כל אדם קורין כדרכן שנאמר (שם) ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר בשכבך ובקומך. בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין: [ז אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל:] ח בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה. אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. לקצר אינו רשאי להאריך. לחתום אינו רשאי שלא לחתום. שלא לחתום אינו רשאי לחתום: ט מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר להן רבי אליעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא׳ (שם) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה. כל ימי חייך העולם הבא להביא את ימות המשיח:

סליק פירקא.

קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן עד סוף האשמורת הראשונה דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים עד חצות. רבי גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר: ב מעשה ובאו בניו מבית המשתה ואמרו לו לא קרינו את שמע אמר להן אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות: ג ולא זו בלבד אמרו אלא כל שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר: ד כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה: ה מאימתי קורין את שמע בשחרין משיכיר בין תכלת ללבן רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתן וגומרה עם הנץ החמה. רבי יהושע אומר עד ג׳ שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בג׳ שעות. הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה: ו בית שמאי אומר בערב כל אדם יטו ויקרו ובבוקר יעמודו שנאמר (דברים ו׳) בשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים כל אדם קורין כדרכן שנאמר (שם) ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר בשכבך ובקומך. בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין: [ז אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל:] ח בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה. אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. לקצר אינו רשאי להאריך. לחתום אינו רשאי שלא לחתום. שלא לחתום אינו רשאי לחתום: ט מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר להן רבי אליעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא׳ (שם) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה. כל ימי חייך העולם הבא להביא את ימות המשיח:

סליק פירקא.

מאימתי קורין את שמע בערבין וכו'. אנן תנינן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. תני רבי חייא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבת. ותני עלה קרובים דבריהן להיות שוין. איתא חמי משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן יממא הוא ועם כוכביא הוא. משעה שדר' בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת שעה ותרתי ליליא הוא. ואת אמר קרובים דבריהן להיות שוין. אמר רבי יוסי תיפתר באילין כופרניא דקיקייא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא דצדי[0] לון מקמי חיותא. תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת. אמר רבי יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה: רבי זעירא בשם רב ירמיה ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך דכתיב (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת. ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ודלא כרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן[*] ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. למה שאין תפילה מפסדת. ספק קרא ספק לא קרא נישמעינה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. וקודם לכן לאו ספק הוא ואת אמר צריך לקרות. הדא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות: [2] סימן לדבר משיצאו הכוכבים. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר (נחמיה ד') ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים. וכתיב (שם) והיה לנו הליכה למשמר והיום למלאכה: [3] כמה כוכבים יצאו ויהא לילה. רבי פינחס בשם רבי אבא בר פפא [4] כוכב אחד ודאי יום. שנים ספק לילה. שלשה ודאי לילה. שנים ספק והבתיב עד צאת הכוכבים. אלא מיעוט כוכבים שנים. קדמיא לא מתחשב. בערב שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה פטור. שנים מביא אשם תלוי. שלשה מביא חטאת. במוצאי שבת ראה כוכב אחד ועשה מלאכה מביא חטאת. שנים מביא אשם תלוי. שלשה פטור.

רבי יוסי בר בון בשם רבי יהושע בן לוי מפני מה אמרו שלשה כוכבים גדולים בשמים שיהו מהלכין בלילה והן מהלכין ביום. מפני שהן מבשרין לעולם שהיום הולך ולילה בא. מפני שהן מבשרין לעולם שהלילה הולך ויום בא. מפני שהן מבשרין לעולם שהלילה הולך ויום בא. מפני שהן מבשרין לעולם שהלילה הולך ויום

נע״ו. חקר ודרש עיי׳ מבוא פ״ב ערך נעשה: והתרו בו ועשה מלאכה. דהוה ספק אם הוא מן היום ופטור אם הוא מן הלילה וחייב: נמולתי שבת הוא להכך מן היום חייב ומן הלילה פטור: רמה שני כוכבים בערב שבת וקטר בחצי גרוגרת. דהוא חלי מלאכה דחיכו חייב בשבת מלא אם קטר בגרוגרת. נתוכן הרישון של המבעיא עשה בכל דין השמשית מלאכה גמורה ובתוכן השני עשה בכל דין השמשות חלי מלאכה וחלי מלאכה עשה בשחרית של שבת: ומ״ש אם כך הך דף כוכבים של ע״ש הוא לילה פ״ב עשה מלאכה גמורה בשבת דמעטרף החלי דבין השמשות עם החלי של שחרית ומש הוא יום פ״ב גם של מוצאי שבת יום ומעטרף עם החלי של שבת ולא נקט ר׳ יוסי בתוכן השני והתרו בו דוקא לומר חייב שקילה דהתראה לריך להיות בשבת מעשה כל העבירה ולא מיירי הכא אלא לחטאת: הדא דתימר. מימר בשני עלמו ומוזר לדאמר כוכב אחד יום שניה שפק לילה וכו׳: דלית תורחתהון מתחמיא ביממא. דאין דרכם להיות נרחין ביום: לא משערין בהון. ובבלי (שבת ל״ה) לית בבריית׳ אמר ר׳ יוסי כוכבים גדולים הנרחין ביום ולא כוכבים קטנים שאין נרחין אלא בלילה אלא ביכוניים: ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין בר מן הדא כוכבתא. בר״(סוף פ׳ במה מדליקין) הני׳ ובלבד דיתחמון תלתא כוכבים בחדא כוכבתא ופי׳ בו בלומר רלופין במקום אחד: שניה לילה. ופליג אהא דר׳ פינחס דלעיל שניה ספק לילה. ובבבלי (שם) לית בבריית׳ שניה בין השמשות ול״ל דהך בריית׳ לא היתה ידועה לבעל זה המאמר: ולית לי׳ ספק. בתמיה ביון דכוכב אחד ודאי יום ושניה ודאי לילה ה״ב אין כאן בין השמשות: כל זמן שפני מזרח מלדיחין. שנראה לדמומית חמה בעינים. רש״י שבת: הכסיפו. מל׳ שהכסיפו פניו (פסחים פ״ג מ״ה): כעצה. ל״ל וכעצה: העליון. גובה של כיפה ואינה מתרחב להשחיר שוה לתחתון של כיפת הרקיע המסובב למרן. רש״י שם: הלבנה בתקופתה. בחזקה כלו׳ שהיא מאירה ואין עננים מלפילין לותה ורבי נותן שיעור לאחר לבין השמשות: סוף גלגל חמה לשקע. ר׳ חניכא מצמצ לברייתא דתני בשם רבי התחיל גלגל חמה לשקע ולמר ר״ח לדרך לומר סוף וכו׳. הר״ן סוף פרק במה מדליקין: ותני שמואל כן. ולא שמואל תני כן כר׳ חניכא: אין הלבנה זורחת. אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת כלו׳ שמתחלת החמה לשקוע ל״ב ע״ב ל״ל בדברי רבי כדתני ר׳ חניכא סוף גלגל חמה לשקע: הכרמל. הר שעל שפת הים: חזקה ביום טבל. דבעוד שטבל הי׳ יום דשיעור לריכה להיות ביום ובעוד שעולה יש לאת הכוכבים לבן לוכל בתרומתו ור״ח בא לאת שיעור אחר לבין השמשות ובדלקמן: בקפוקדרא.(* בשביל המקבר את הדרך: בחיסרטא.(** בדרך המלך כלו׳ בדרך רגיל ויאבר: לא בדא. לא אמר: מיזהו בין השמשות אמר ר׳ תנחומא. זהו שאמר בפני עלמו ולא קאי אהך בריית׳ דלעיל: חזקה: מיזהו בין השמשות משתקע החמה. בריית׳ ותסבר תני וכמו שהוא לדוב בירושלמי והש״ס בא לומר דהם דרב חניכא דאמר התחיל גלגל חמה לשקע אלא עומד בדעת הר הכרמל וכו׳ ודר׳ תנחומא דאמר לטיפה של דס וכו׳ כתבתי:

מסורת הש״ס

ר׳ יוסי בר בון בעי אין תימר שנים ספק. ראה שני כוכבים בערב שבת והתרו בו ועשה מלאכה. ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו ועשה מלאכה. מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויהא חייב על האחרונים. אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים. ראה ב׳ כוכבים בערב שבת וקצר בחצי גרוגרת. בשחרית וקצר בחצי גרוגרת. ראה שני כוכבים במוצאי שבת וקצר בחצי גרוגרת. מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויצטרף של שחרית עם של מוצאי שבת ויהא חייב על האחרונים. אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויצטרף של שחרית עם של לילי שבת ויהא חייב על הראשונים. הדא דתימר באילין דלית אורחתהון מתחמיא ביממא. ברם באילין דאורחתהון מתחמיא ביממא לא משערין בהון. אמר רבי יוסי ברבי בון ובלחוד דיתחמון תלתא כוכבין בר מן הדא כוכבתא: רבי יעקב דרומנה בשם רבי יהודה בן פזי כוכב אחד ודאי יום. שנים לילה. ולית ליה ספק. אית ליה ספק בין כוכב לכוכב. תני [ד]) כל זמן שפני מזרח מאדימות זהו יום. הכסיפו זהו בין השמשות. השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה. רבי אומר הלבנה בתקופתה התחיל גלגל חמה לשקע ותחלת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות. אמר רבי חנינא סוף גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות. ותני שמואל כן אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת ולא שוקעת בשעה שהחמה זורחת. רבי שמואל בר חייא בר יהודה בשם [ג]) רבי חנינא התחיל גלגל חמה לשקע אדם עומד בראש הר הכרמל ויורד וטובל בים הגדול ועולה ואוכל בתרומתו חזקה ביום טבל. הדא דתימר בההוא דאזיל ליה בקפונדרא. ברם ההוא דאזל ליה באיסרטא לא ברה. איזהו בין השמשות. אמר רבי תנחומא לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חדה של סייף נחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות. [ג]) איזהו בין השמשות משתשקע החמה

כדי

ד׳ יוסי בר בון בעי. זה המאמר הובא בקילור בבבלי (שבת ל״ה) העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ממה בפניך ושם המומר שם ר׳ יוסי בר׳ זבידא והוא מזכר בבבלי שם ר׳ יוסי בר בון (בון) עיין מבוא פ״ד ערך ר׳ יוסי בר בון ובתוספות ד׳ ריש ע״ב ובמ״ש חיתא ר׳ יוסי בר מבון ואיתיתא ר׳ יוסי בר זבידא:

ובלחוד דיתחמון. ובפירוש הקלר כתוב ובדמני״ה מלאתי הנוסח בעין שכתוב בר״ן וכתב ז״ל שמעתי בשם ר׳ יהודה הה״פ שעומדים סדורים שלשה זה תחת זה במערב ולי נראה שעומדים שלשה בתלונה ולא נראים כולם כי אם כוכב אחד ולא הוא לילה וכן ראוי להחמיר בתעכית ליבור עכ״ל ולפי הני׳ שלפניהו נראה לפרש בר מן הדא כוכבתא חון מן הכוכב הידוע והוא כוכב גוגה המאיר מיד אחר שקיעת החמה ומדוקק ל׳ כוכבתא דלגי׳ ופי׳ הר״ן יהראבי״ה הול״ל כוכבא:

שנים הבריית׳ זאת איתא בבבלי שבת דף ל״ה ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה דברי ר׳ יהודה והש״ס מקשה על הא דאמר לישנו בין השמשות כל זמן שפני מזרח מאדימין ואח״כ אמר הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות וע״ז מתרן רב יוסף אמר ר׳ יהודה אמר שמואל הכי קתני משתשקע החמה כל זמן שפני המזרח מאדימין יוס הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות והשוה לתחתון לילה ע״כ והוא כעין דאיתא בירושלמי והבריית׳ הובאה בטעות לבבל ושמואל תירלה לאמתה או שהובאה לתרן ישראל לאחר שתיקנה שמואל והירושלמי מביאה בתיקונה עיי׳ מבוא כ״ד ואפשר שהיה בריית׳ לאחרת וקלת יש ידיים לזה

ד) ע׳ היטב שם ל״ד. ג) שם ל״ה. ג) שם ל״ד.

*) compendiaria. **) stratea.

לזה דבבלי מסיים דברי ר' יהודה ובירושלמי לא נזכר ר' יהודה והא דרבי לא נזכר בבבלי עי' לקמן ודע דרש"י פי' שם הכסיפו השחירו וכן עולה מל' הברייתא שם הכסיף העליון והשוה לתחתון לפני בירושלמי לישתא הכסיפו לחוד והשחירו לחוד:

למה ותמן לומר שרפה בכל החלי מיל מתחילתו עד סופו דמ"ל בלח רחיית היום הוא עמא לקרבן דחלי מיל הוא פלף למה והוא מרובה כמה וכמה יותר כמגדיון לגילוח וכבר תמרנו דפסק רחה רחייה לחת כמגדיון לגילוח עמא גם לקרבן והמפרשים כתקנו הרבה נפי' הסוגי' ודע כיון דהמשנה דתני רחה בין השמשות מקלתה מן היום ומקלתה מן הלילה וכו' לישתא כר' יוסי ע"כ ל"ל דבהרף עין דר' יוסי יש שהות ושיעור קלת וכבר עמד על זה הר"ש פ"ק דזבים:

שרי

כדי שיהלך אדם חצי מיל דברי רבי נחמיה. רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין ולא יכלו לעמוד עליו חכמים: רבי יוסי ורבי אחא הוו יתבין אמר רבי יוסי לרבי אחא לא מסתברא סוף חצי מיל דרבי נחמיה כהר' עין א"ל אוף אנא סבר כן. ר"ח לא א"כ אלא כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר"נ ספק הוא. א"ר מנא קשיית קומי דר"ח כד תנינן תמן [ב] ראה אחת בין ואחי בין השמשו. אחת בין השמשו' ואחת למחי אם יודע הראייה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומא' ולקרבן ואם ספק שמקצת הראיה מהיו' ומקצתה למחר ודאי לטומא' וספק לקרבן. ר' חייא בר יוסף בעא קומי ר' יוחנן מאן תנא ראיה נחלקת לשנים ר' יוסי א"ל קשתה על דעתך דאת אמר כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא. למה א"ל קשתיה לכשיבוא אליהו ויאמר זהו בין השמשות. מאן פליג ר' חנינא חברהון דרבנן בעי כמה דאת אמר בערבית נראו שלשה כוכבים אע"פ שהחמה נתונ' באמצע הרקיע לילה הוא. ומר אף בשחרית כן. א"ר אבא כתיב (בראשית י"ט) השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה. וכתי' (ויקרא כ"ג) ובא השמש וטהר. מקיש יציאתו לביאתו. מה ביאתו משיתבטה מן הבריות. אף יציאתו לכשיתודע לבריות. א"ר בא כתיב הבוקר אור. התור' קראה לאור בוקר. תני ר' ישמעאל בבקר בבקר כדי ליתן תחום לבוקרו של בוקר א"ר

כדי שיהלך לדם חצי מיל. וזהו כדי שיהא עומד בדשא הכר מכ כו' וכן לעמר ר' תכיכא בפירוש בבבלי שם ול"ב שיעורא דר' תכיכא הוא שיעורא דר' בחמי': בהרף עין- בקריאת עין וזה הוא שיעורא דר' תבומאי לטיפה של דם וכו'. ולפי פירוש זה עולה יפה מה שאמר הש"ס לעיל בין השמשות ויחזר ויומר לעיל בין השמשות והסוגי' כקצרת יפה: לא מסתברא. וכי מין כרלה לומר: סוף חצי מיל וכו'. דכהרף עי' דר' יוסי הוא בסוף חצי מיל דר' נחמיה: אלא כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה. בין השמשות דר' יוסי מיסך שייכי בכל חצי מיל דר' נחמיה וכל הרף עין של החלי מיל דר"נ יש ספק לר' יוסי שמא הוא בין השמשות: קשייתיה. הקשיתיו לפני ר' הזקיה: כד תניין תמן. כאשר שניינו שם בלו' כאשר שניינו שם זבים בן פירשו המפרשים אבל אין זה דרך הש"ס לבן כרלה ייתר להגיה מדתניין תמן בלו שמא שניינו שם: רחה לחת ביום ולחת בין השמשות ולחת למחר. בן הוא בד' ויכיליהה ויש כאן ט"ס ול"ל כאשר הוא בשאבה דשם' זבים רחה לחת היום ולחת בין השמשות ולחת למחר (ובד' קרלקע מתוקן קלת) והכי פירוש זב טמא בב' רחיות טומלת

שנעה ובג' רחיות טמא אף לקרבן ואם רחה רחיה לחת בסוף היום והיא כשאבת לתחילת הלילה חשיבה כב' רחיות דיומי מולקין ואם רחה רחיה לחת מרובה כג' רחיות והוא כמגדיון לגילוח ושיעורו ק' אמה אז הוא ג"כ טמא לקרבן ובלה האשבה זאת ללמדנו דאם רחה לחת ביום ולחת בין השמשות והוא יודע שהך רחיה דבין השמשות מקלתה מן היום ומקלתה מן הלילה הר יש כאן ג' רחיות הך דרחה ביום והך דרחה בין השמשות כחשבת לשתים דיומי מולקין והוי ולחי לטומלה ולקרבן וכן אם רחה רחיה לחת בין השמשות מקלתו ביום ומקלתו בלילה ורחיה לחת ביום מחר: ואם ספק. שמא רחה הך רחיה דבין השמשות או בולה ביום או בולה בלילה ולא הוה עם הך רחיה דיום כ"ש ג' רחיות או שמא רחה מקלת מן היום ומקלת מן הלילה ועם הך דיום יש ג' רחיות: ולחי לטומלה. דהא יש כאן שתי רחיות וספק לקרבן אם ב' אם ג': ר' חייל בר יוסף בעי. זה עוד המשך הקושי' כלו' ועל הך משבה בעי ר' חייל בר יוסף קמי ר' יוחנן: מאן תנא רחייה כחלקת. דהא לחרינן בשתיהן רחה לחת בין השמשות מקלתה היום ומקלתה למחר וכו' ולחי לקרבן דיומי מולקין הרחיה לשתים ומאן הלי תנא: ר' יוסי הוא. הכי ליתא תוספתא זבים פ"ק והובלה בר"ש אם מ"ו: למר לה. ל"ל למרי ליה וכן הוא בם' שדה יהושע ור' מנא מסיים עתה הקושיא לפני ר' חזקיה ומתר למרתי לו כיון דהך מתני' כר' יוסי מי ניחא כדבריך דכל הרף עין שבחלי מיל דר"נ ספק הוא לר' יוסי: למה. אם כל דבר הבל וריק שיהיה בין מקלתו מן היום ומקלתו למחר כלו' החיך אפשר שידוע בבירור שמקלתה היום ומקלתה לילה. אם רחה בהרף עין הרחיון של החלי מיל הלוח יש לומר שמא בהרף של לחר כך מתחיל בין השמשות ואם רחה בהרף השני יש לומר שמא כבר בהרף הרחיון הי' בין השמשות ועתה לילה הוא שמא עתה יום ואח"כ יהי' בין השמשות וכן בכל חלי מיל ואם רוצה בהרף עין התחיון של חלי מיל ל"ל שכבר הי' לילה מקודם תרגום יונתן של תהו ושל הבל, למה: אמר לי. כל"ב. והשיב לי: קשתיה. הקשית נתתיה ותשבת שקושיתך קושית: לכשיבוא אליהו וכו' מאן פליג. הא דאמרתי דכל הרף עין שבחלי מיל ספק הוא הייבו דר' יוסי סבר בין השמשות הוא בהרף עין ומסופק לי' מתי הוא הך הרף עין ואם יבוא אליהו ויאמר זה בהרף עין, למשל ההרף הרביעי הוא בין השמשות מי מולק עליו ול"ב שפיר ליכא למימר שרחה בין השמשות מקלתה ביום ומקלתה בלילה ולכשיבוא אליהו: ר' חניכה חברהון דרבנן. עיי' מבוא פ"ד ערך ר' חניכה ס' למה נקרא כן: בעי. הקשה: אף על פי שהחמה נתונה באמצע הרקיע. לפי דוקא אלא אף שמהירה עוד קלת: ומר. ותמר: אף בשחרית כן. אם יש ג' כוכבים נרקיע עדיין לילה אע"פ שכבר עלה עמוד השחר: מקיש יציאתו לביאתו. התחלת השחר להאיר לשקיעתו: לכשיתודע. והייבו משעלה עמוד השחר ואע"פ שעדיין נרחו ג' כוכבים: אמר ר' בא. הוא כמו ר' בא אמר ובן דרך הירושלמי: התורה קראה לאור. דהייבו משעלה עמוד השחר: תני דבי ר' ישמעאל בבוקר. בשכילתא פרשת בשלח איתא וילקטו לותו בבוקר בבוקר בשחרית ורחוק לומר דעל זה המאמר כיון הש"ס אאל פרשת בא פ' לא תותירו ממנו עד בוקר איתא בשם תשרופו עד בוקר למה נאמר אאל בא הכתוב ליתן תחום לבוקרו של בוקר ובלה שלזה כיון הש"ס: כדי ליתן תחום. אלו' תן בוקר לבוקר בוקר הוא משהאיר המזרח ותן עליו בוקר והייבו משעלה עמוד השחר ומניחו דוגמתו זבחים פ"ו תן בוקר לבקרו של לילה: אמר

[ב] זבים פ"ק מ"ו.

אמר ר׳ יוסי. ר׳ יוסי מתרץ בדרך אחר: מם תומר. לפשר שב״ל מם מת תומר: ליתן עוביו של רקיע. לפילות של רקיע שע״י חזיכה כרמה הרקיע כמעובה ועוביו הכאמר פה היכו כלשון עוביו של רקיע דלקמן: בלילה. לומר לפי היום לבוא עדיין לילה הוא בדרך שאת תומר בערבית דמשיקפל הרקיע דהייכו משברתו ג׳ כוכבים הוא לילה: כאלאת תומר שתין היום והלילה שוין. לעולם דהרי עוביו של שחרית ועוביו של ערבית כחשבון בלילה וא״כ בגרע היום מהעת של הכך ג׳ עוביו: ותני. ולתן תניכו: אמר ר׳ הונא. ר׳ הונא מתרץ בדרך אחר וילף מדרך ארץ דמשעלה עמוד השחר יום אף שברתו עוד ג׳ כוכבים: שרי מלבא בפיק. אם מתחיל המלך להסתלק תומרים לילה אע״ג שלא הסתלק עוד לגמרי: שרי עליל. אם מתחיל לבוא לא יאמרו שנא עד שבא לגמרי בתמיה והכוכה בערבית דמתרין דמשברתו ג׳ כוכבים לילה הוא אף שעוד היום מלוי דכיון שמתחיל השמש להסתלק מתשיכ ליה כלילה ק״ל גם בשמתחיל השמש להאיר על האדץ אף שברתו עוד כוכבים מתשיכ לי׳ ליום דאם אמר על המלך שקלת יליפתו יליפה גמורה אמרי נמלי גם להיפך על קלת ניפתו שהיא ניפה גמורה: זהו שעומד. מסר תני: תרין תמורין. שני תמורים ר׳ לוי ור׳ סימון פליגי חאיך לריך להשוות: לא תעלה. דכתיב לא תעלה: עקב בלב גודל. וא״כ ההשוה היא עקב בלב גודל: ורגליהם. פי׳ דכתיב בגייהו ורגליהם רגל ישרה רגלים שלהם רגל אחת ישרה שהרגלים עומדות זו אלל זו וברתות כרגל אחת וא״כ המתפלל לריך להשוות רגליו בשורה אחת: קפילין. הליבה שמקום לפקום ופרש״י שאין להם חוליות. מתכת כהוכה: קייטית. כלו׳ אל תקרי קמיט אלא קייטית וכבר הערכו בשוה אל תקרי קייטית ועיי׳ שבוח כ״ח ע״ב שהב״ר שפרש בכמה מקומות לשוכות הקשות בירושלמי: זה שרואה את הכהנים. לשוכתם: בשעה שהכהנים נושאים את כפיהם כגון ביוה״כ וכדאיתא בתענית ריש פ״ל: תוזר. לומר הפסוקים: תליתאה בקדמיתא. בתפילה שלישית דהייכו מכחה אומר כמו שאמר בחזרת שוכה כלו׳ בשחרית: ורביעתא. היא כעילה: בתיכיותא. בשנייה במוסף: אמר ר׳ חנינ׳. ל״ל ר׳ תכיכא וכן הוא ירושלמי יומא וב״ר: מעילת השחר. לילת השחר היא קרילת השחר וקודם עלות השחר: עד שיזור המזרח. הוא עלות השחר: ולוט בא לוערה. הרי שהלך מעלות השחר עד לאת השמש מסדום עד לוער והוא דרך ד׳ מילין: ומן סדום וכו׳. בתמיה: מקדד. כן הוא בדפוס ויכיליה פי׳ כוקב ועי״ז קילר להם להדך: כמו וכמו מילה מדמיק לחבירתה. ביומא הגי׳ מילה דמיק לחבירתה. פי׳ דהול״ל לכתוב כמו וכתיב וכמו מדמה עוד דבר לזה מרמה דבר אחר כעין זה דהייכו מעילת השחר עד שיזור המזרח שהיא ג׳׳כ ד׳ מילין: כוכבתא היא. כלו׳ הכוכב הידוע בשם כוכב השחר: זמכין. לפעמים הכוכב זה מאיר קודם לילת השחר ולפעמים אחר לילת השחר: מאי כדון. ומאי היא לילת השחר:

שרי עליל. הגר״א שרי עליל קע״ג דלמ על תמריכן דעל וזה מסכים לפירושנו אבל אין לוכך להגהה רבה בזאת ובחידושי הרשב״א שבת ל״ל ד״ה ותזדמ לטעמייהו הוסף כל הסוגי׳ וכאשר הוא לפכיכו ברש״י עליל לא תמריכן דעל וכו׳:

וה שעומד. בגלי ברכות מיתא אמר ר׳ יוסי בר חכיכא אמר ר׳ אלעזר בן יעקב המתפלל לריך שיכוון את רגליו שכאמר ורגליהם רגל ישרה וכרתה שהבריית דירושלמי זהו שעומד וכו׳ היא הך דרשב״י אלא דהירושלמי לא ה׳ גורס בדברי רשב״י שכאמר ורגליהם רגל ישרה דהא פליגו תמוראין אם ככהנים אם כמלאכים ואפשר שהך שכאמר ורגליהם וכו׳ דתלמוד בבלי הוא הוספה ע״פ הירושלמי וכהך תמורא דאמר כמלאכים. ודע דהמאמר זהו שעומד וכו׳ אין לו קשר וחיבור לא עם הקודם ולא עם עניו המצוה דרשב״י הפרק וגם לא יאה מתורת הכזכר קודם לכן עד שכאמר שהש״ס בא להגיד מאמרי זה התורת זה אלא זה וכדרך הש״ס בבלי וירושלמי עיי׳ מבוא פ״ג וגם המאמר זה שרואה הכהנים בבית הכנסת אין כלל מקומו כאן ואפשר שם פה לאזה חסרון או שכתבת אלא בתקומו ורלוי להיות אם׳ תפלת השחר:

מקדד בדלית וכן הוא בירושלמי עירובין פ״ה מ״ג ועיי׳ ערוך ערך קד ח שגורם בכל מקום בבבלי קדד אבל בספריכו כמלא תמיד קדר ברי״ם וכן הוא בירושלמי ביכורים פ״ח הל׳ י״כ מאן דמקדר לילין שיגרוכא דבישן מכהן מאן דמקדר הלא בקעת גכוסר מכהן. והא דאמר ר׳ תכיכא דמשיקור המזרח עד שתכן החמה ד׳ מילין כ״ל דכן הי׳ מקובל מרבותיו והכתוב שהביא הוא למסמכתא בעלמא דאל״כ ומכח ל׳ שהמלאך הי׳ מקדד לפכיהם:

ומניין מתיית השחר. ביומא מיתא ומכיין שמתיית השחר עד שיזור המזרח מרבעת מילין שכאמר וכמו השחר עלה וכו׳ ומכיין מתיזר המזרח עד הכן החמה מרבעת מילין כמו וכמו וכו׳ והוא טעות וב״ל להיפוך וכמו שהיא בסוגיתיכו וכב״ר הגי׳ מתיעלה עמוד השחר עד שיזיר המזרח וכו׳ מתחיל המזרח עד שתכן החמה וכו׳ ולפי סוגיתכו כמין

מסורת הש״ס

א) בגלי י׳ שם מיתא ואמר ר׳ יוסי בר׳ חכיכא משום רשב״י. ב) ב״ר פ״ה. ג) בגלי סוטה ל״ט ובשיכי. ד) יומא פ״ג הל״ו בגלי פסחים ל״ב ב״ר כ׳.

סוגיתנו עלות השחר הוא הזיר המזרח והשעות מוכח בב"ר פרשתו דתניא עם משהזיר המזרח עד שתכן החמה וכו' ד' מילין שכתי' ויהי השחר עלה ובתיב השמש יצא על הארץ וכו' הרי מוכח דהזיר המזרח הוא עלות השחר ודברי בעל מתכת כהוכה עם תיכף עולין כמין תרין דקורנין דנהו' דסלקין מן מדינח' ומנהרין. ולמא ר' חייא רבא ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהרא בקעת ארבל בקריצתה וראו אייל. השחר שבקע אורה. אי"ר חייא רבה לר' שמעון בן חלפת' בירבי כך היא גאולתן של יש' בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכ' היא רבה והולכת. מאי טעמ' (מיכה ז') כי אשב בחושך ה' אור לי. כך בתחיל' (אסתר ב') ומרדכי יושב בשער המלך. ואח"כ (שם ו') ויקח המן את הלבוש ואת הסוס. ואחר כך (שם) וישב מרדכי אל שער המלך. ואחר כך (שם ח') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות. ואחר כך (שם) ליהודי' היתה אורה ושמחה: ואתי' ר' חייא בר' יודה דתני בשם ר' יודה [ב]) עוביו של רקיע מהלך חמשים שנה. אדם בינוני מהלך ארבעים מיל ביום עד שהחמה נוסרת ברקיע מהלך חמשים שנה אדם מהלך ארבעת מיל נמצא' אומר שעוביו של רקיע אחד מעשרה ביום. וכשם שעוביו של רקיע מהלך חמשים שנה כך עוביה של ארץ ועוביו של תהום מהלך חמשים שנה ומה טעם (ישעיה מ') היושב על חוג הארץ (חיוב כ"ב) וכתי' וחוג שמי' יתהלך. וכתיב (משלי ח') בחוקו חוג על פני תהום. חוג חוג לגזירה שוה.

תני עץ חיי' מהלך חמש מאות שנה. אמר רבי יודה ביר' אלעאי לא סוף דבר טפו. אלא אפילו כורתו. וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם (תהלים ק"ד) והיה בעץ שתול על פלגי מים. תני עץ חיים אחד מששים לגן [ג]) הגן אחד מששים לעדן. (ברא"ת ב') ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. תמצי' כור תרקב שותה. תמצית כוש מצרים שותה נמצאת אומר מצרים מהלך ארבעים יום. וכוש מהלך שבע שנים ועוד. ורבנן אמרין כשני אבות הראשונ' כימי השמים על הארץ. וכשם שבין האר' לרקיע מהלך חמש מאות שנה. כך בין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו מהלך חמש מאות שנה. ומה חמית מימר עוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה. א"ר בון יהי רקיע בתוך המים. יהי רקיע בתווך. רב אמר לחים היו שמים ביום הראשון ובשני קרשו. רב אמר (שם ח') יהי רקיע יחזק הרקיע.

יקרש

ומילה: תרקב. כלומר שם כתמלה הכור עוד כשאר בו תרקב. תרקב הוא ג' קנים והם חצי קמה דהסלה מחזקת ו' קנים והכור מחזיק ל' סאין כמלא תרקב ל' מצרים. נכור: תמצית כוש מצרים שותה. כלו' מצרים הוא ל' מצרים נכוש: כמלאת קוטר. כמשך למטה למאחר וכוש מהלך ז' שנים ועוד כלו' מתוך שמצרים מהלך מ' יום דהכי הוי קים להו כמלאת כוש דאמרו ס' פעמים מ' יום מהלך ו' שנים ועוד: ורבנן אמרין. קאי על הא דאמר ר' יהודה עוביו של רקיע כ' שנה ורבנן כליגוי על זה ואמרו: כשני אבות הראשונים. כמו שני אבות הראשונים שהם תק"ב שנה דאברהם חי קע"ה שנה יצחק ק"פ שנה יעקב קמ"ז שנה: כימי השמים על הארץ. נקט לה משום למען ירבו ימיכם כו' עד אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ, פי' ימי השמים על הארץ הם ת"ק שנה כימי האבות ולא שימי האבות עולין לנ' שנים יותר הא אמרי בילמדנו דנ' שנים שלא הביר אברהם את בוראו לא תשיב להו. יפה מרקחה: ועוביו מהלך חמש מאות שנה. והוו לפלגיי רבנן על ר' יהודה: ומה חמית מימר. ומה רלוי לומר. כלו' מה רלוי רבנן למלוק על ר' יהודה דהא ר' יהודה שפיר הניח רלייה לדבריו: בתווך. פי' קרי בתווך כלו' בשמצע בין המים העליונים למים התחתונים, ומן התחתונים שהם על הארץ עד הרקיע מהלך ת"ק שנה וכדשמעינן ובין המים התחתונים לעליונים מהלך חלף שנה והרקיע בשמצע והמים העליונים נתונים ע"ג הרקיע מ"כ הרקיע מהלך ת"ק שנה, זה כרלה עיקר כשהו של המאמר ובב"ר כ"ד איתא כחלל של בין הארץ לרקיע כן ים בין רקיע למים העליונים ושם לא נזכר זה המאמר: למים היו. נקט לה הכא משום דהכא יליף לה מן הקרא דלעיל יהי רקיע וכדשמרש:

רב

מסורת הש"ס

[ב]) נבלי פסחים ל"ד ע"ב. [ג]) נבלי תענית ו' בשבו.

רב לחמר. כלו׳ טעמא דרב דכתיב יהי רקיע יחזק הרקיע וכו׳ דהפעל הי׳ לימו מורה לבד על הויית הדבר כ״מ גם על העמדת הדבר על מכונו (עיי׳ בפי׳ הרמב״ן בראשית פ׳ ז׳) ובב״ר הני׳ יהי רקיע יחזק הרקיע והשתא מסר והך ני׳ כרשת מכוכית: כעין מטליות. בעין מכסה ויריעה: כחתי לכנעייהם. ופליגא להא דר׳ יהודה ורבנן לעיל: שהן עשויין כשם. על׳ ויקראו לת פחי הזהב: יכול שהן כתרפין. לת״כ ע״ז שהות וכלקמן: בכל שעה ושעה. מיתורת דקרת דרים: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. לחמרי ב׳ דברים והובאו פה לגבי הך דאיתת לעיל יכול שהן כתרפין: על ידי שהות רפה. ובל׳ ויכילוהו על ידי שהות רפה והוא טעות הכתבה לעיכים פי׳ לס כשתהת זמן הרבה רפות היריעות: תלודה. עיפוש: לחמר על הא דר׳ שמעון בן לקיש. הניח רלוי׳ לדבריו ולחמר שנוה המקרחות מבולריים: מה כתיב בתריה תלה תולדות השמים והחרן בהבראם. כלו׳ עדיין הם כיום הבראם וכו׳: רבי לחמר. חכי רבי לחמר וקחי על מחמר המשנה עד סוף המשורת רחשונה: תרגע לשמורות ביום. ליתת בתוספתת ולח בגבלי ברכות וגם הש״ס לח מפרש לה וכרחה דלח גרסי׳ לה: העונה לחד וכו׳. רבי נח להורות חלוקת הזמן וע״ז לחמר העונה לחד מכ״ד לשעה ובעלמח לחריכן נש״ם העונה מוחלל לזמן די״ב שעות: כדי לחומרו. הזמן שיחמר חי רגע: חכח שמואל. שמואל חכח ברייתת דליגא לברייתת דלעיל דלברייתת לעיל הרגע לחד מי״ג חלק ת׳ מחית וכ״ד בשעה דכן עולה כ״ד פעמים כ״ד פעמים כ״ד ולברייתי דשמואל הרגע ל׳ מחמת רגוע וכו׳: ר׳ כתן חומר שלש רחש לשמורת התיכוכה. לח גרסי׳ רחש לשמורת התיכוכה. דהח הש״ם מפרש לקמן טעמיה דר׳ כתן רחש התשמורת התיכוכה וכן ליתת בגבלי ר׳ כתן בגבלי ברכות ובמדרש חיכה. ובתוספת׳ ליתת ר׳ כתן חומר וכו׳ שכשחר רחש לשמורת התיכוכה חין תיכוכה חלח שיש לפניה ולחחריה והוח בגיבור הוספה ע״פ הירושלמי והבבלי עיי׳ מבוח כ״ד ע״ב: חלות. דכתיב חלות: קדמו עיני לשמורות. חלמח דעד חלות שתי לשמורות: חלות לילה. וכתיב קדמו עיני לשמורות והש״ם קילר זה וסמך לדלעיל: התיכוכה. וחין תיכוכה חלח שיש לפניה ולחחריה וכדליתת בגבלי ברכות: נמי זה לר׳. היח כמו כילד עיי׳ בפי׳ התוספות להרמב״ם בברכות פ״ו ה״ל: סעודת מלכים. והחריך בסעודתו היה יכן עד חלות לילה: סעודת עלמו. ולח החריך קס כגר קודם ל׳ לשמורות: לריתת. החור כלו׳ השחר: דמיך. שכיב: מיקריה

יקרש הרקיע. יגלד הרקיע. ימתח הרקיע. אמר רבי יודה בן פזי יעשה כמין מטלי׳ הרקיע. היך מה דאת אמר (שמות ל״ט) וירקעו את פחי הזהב וגו׳: תני כשם רבי יהושע עוביו של רקיע כשתי אצבעיים. מילתיה דר׳ חנינא פלינא דא״ר אחא בשם רבי חנינא (לעיל ל״ז) תרקיע עמו לשחקים חזקים כראי מוצק. תרקיע מלמד שהן עשויין כטס. יכול שאינן בריאין ת״ל חזקים. יכול שהן נתרפין תלמוד לומר. כראי מוצק. בכל שעה ושעה נראין מוצקים: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. רבי יוחנן אמר *בנוהג שבעולם אדם מותח אוהל על ידי שהות רפה. ברם החא (ישעיה מ׳) וימתחם כאהל לשבת. וכתיב חזקים. ר׳ שמעון בן לקיש אמר בנוהג שבעולם אדם נוסך כלים על ידי שהות הוא מעירה חלודה ברם החא כראי מוצק בכל שעה ושעה הן נראין כשע׳ יציקתן. רבי עזריה אמר על הא דר׳ שמעון בן לקיש (בראשית ב׳) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלהים ביום השביעי. ויברך אלהים את יום השביעי. מה כחיב בתריה (שם) אלה תולדות השמים. וכי מה ענין זה אצל זה. אלא יום נכנם ויום יוצא. שבת נכנם שבת יוצא. חודש נכנם חודש יוצא. שנה נכנם שנה יוצאה. וכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים: [ב] רבי אומר ארבע אשמורות ביום וארבע אשמורות בלילה. העונה אחד מעשרי׳ וארבעה לעונה. הרגע אחד מעשרי׳ וארבעה לעת. במה הוא הרגע רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר כדי לאומרו. ורבנן אמרין הרגע כהרף עין. תני שמואל [ג] הרגע אחד מהמשת ריבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה. [ד] רבי נתן אומר שלש (שופטים ז׳) ראש האשמורת התיכונה. רבי זריקי ור׳ אמי בשם רבי שמעון בן לקיש טעמ׳ דר׳ (תהלים קי״ט) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. וכתב (שם) קדמו עיני אשמורות. ר׳ חזקיה א״ר זריקן ר׳ בא חד אמר טעמיה דרבי יחרינה אמר טעמיה דר׳ נתן. מאן דמר טעמא דר׳ חצות לילה. ומאן דמר טעמיה דרבי נתן ראש האשמורת התיכונה. מן מקיים רבי נתן טעמיה דר׳ חצות לילה. פעמים חצות לילה. ופעמים קדמו עיני אשמורות. הא באי זה צד בשעה שהיה דוד סועד סעודת מלכים חצות לילה. ובשעה שהיה סועד סעודת עצמו קדמו עיני אשמורות. מ״מ לא הוה ארתא אחיא ומשכח לדוד דמיך. הוא שדוד אמר

וזה עולה לז׳ שניס ומ״ב יום ועל מ״ב יום כתמר בדין ועוד ובמ׳ שה״ש ליתת ומלריס מהלך מרבעים יום והיל ל׳ שמות פרסה על ל׳ שמות פרסה והיל לחד מששים בכוס וכוס מהלך ז׳ שניס ועוד והיל ת״ק שכה ועיי׳ תו׳ פסחים ל״ד סל״ה כל הייכוך שכתבו החזנון על ה׳ שמות שכה פלינ לחזנון לכוס ת׳ מששים בעולם:

הרגע לחד מחמשת רבוח. הבבייתת זאת כשכית ג״כ בגבלי שם ברכות ושם ע״ז: ובמדרש חיכה ובכל מקום בשכית בעכין לחמר. פה בירושלמי ליתת הרגע לחד מחמשת ריבוח ו׳ חלפים ת׳ שמות ומ״ת וכן הוח מדרש שמואל ריש פ״ג. *בגבלי ברכות ליתת לחד מחמשת ריבוח וכו׳ ושמוכים ושמוכה ובע״ז ליתת ת׳ שמות ומ״ת ובמדרש חיכה ליתת לחד מה׳ ריבוח ו׳ חלפים ה׳ שמות ומ״ת וחיכשר לפ״ל בשדרש חיכה ת׳ שמות. ודע דהת דליתת על הבבייתת דלעיל וכתיב היח הרגע ר׳ ברכי׳ בשם ר׳ חלבו חמר כדי לחומרו וברבן וכו׳ כרחה זר שמוך דהשתא משכר לומר הרגע דהך בבייתת שהוח ליכו כ״ח חלק י״ג חלק וח׳ שמות וכ״ד בשעה שהוח כדי לחומרו חו כהרף עין הלוח כמה יותר ויותר מי״ג חלק וכו׳ רגעים

מסורת הש״ס

[ב] תוספתת פ״ח בגבלי ברכות ג׳. [ג] בגבלי ברכות ז׳ ע״ז ד׳ שדרש חיכה פ׳ קומי רבי שדרש שמואל ריש פ״ג. [ד] תוספתת פ״ח ד בגבלי ברכות ג׳.

רגעים כלילה יכנס בשעה, ועי' בספר היישר לר"ת סי' תל"ג שכתקשה בזה ולפשר שהך כמה הוא הרגע ר' נרכיה וכו' יש לגרוס בתר הבריית דשמואל וכן כרלה בכלי ברכות להניח הבריית וכמה רגע לחד מחשבת רגוע וכו' ולק"מ הוגח וכמה רגע לחד ר' לעין וכו' כמיפריה, לך במדבש ליכה הוגח כלשר הוא לפניכו בירושלמי:

נחית לעיבורה. הפרפרים כתקשו קי"ל לחין מעברין לילה נמ"י. עד שנעל יפה מרלה לחר לעוברה הוא שם מקום. ומה שהכריחם לפרש שירד לנהל הוא מה לחיתת נחית לנהל שם כפירושם הי' להם"ם ליתר נחית לתתן וכדרכו. ולפשר דהי' מקום דירתו נעיר יושנת על הר וירד לנית הועד לענר וגם שם נכית שירד לנהל י"ל שהיתה מז שעת גזירה שלח לעבר השנה ועי' דרכי המשנה פ"נ ערך ר' עקיבא (לד 122).

של ש (שם כ"ז) עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר. איתעיר יקרי מן קומי איקריה דבריי. איקרי לא חשיב כלום מן קדם איקריה דבריי. אעירה שחר. אנא הוינא מעורר שחרה. שחרה לא הוה מעורר לי. והיה יצרו מקטרגו ואומר לו דוד דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן. ואת אמר אעירה שחר. דרכן של מלכים להיות ישינין עד שלש שעות. ואת אמר חצות לילה אקום. והוא אומר על משפטי צדקך. ומה היה דוד עושה ר' פינחס בשם ר' אלעזר בר' מנחם היה נוטל נבל וכינור ונותנו מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חבירי תורה. ומה היו חבירי תוֹרה אומרי' ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו עא"כו: א"ר לוי פ) בנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והי' רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו. ההי"ד (תלכי' ג' ג) והיה כנגן המנגן. כנגן במנגן אין כתב כאן אלא כנגן המנגן. הכינור היה מנגן מאליו. מה מקיים ר' טעמא דרבי נתן ראש האשמורת התיכונה. א"ר הונא סופה של שנייה וראשה של שלישית הן מתוכות את הלילה. אמ' ר' מנא ויאות מי כתיב תיכונה קדמית' לא מתחשבא דעד כדון בריית' עירין:

פסקא וחכמים אומרים עד חצות. ר' יסא בשם ר' יוחנן הלכ' כחכמים. רבי יסא מפקד לחברייא אין בעיתון מתעסקא באוריתא אתון קרייה שמע קודם חצות ומתעסקין. מילתיה אמר' שהלכה כחכמי' מילתיה אמרה שאמר דברי' אחר אמת ויציב. הני הקורא את שמע בבית הכנס' בשחר יצא ידי חובתו. בערב לא יצא ידי חובתו. מה בין הקורא בשחרית. ר' הונא בשם הב יוסף מה טעם אמרו אדם צריך לקרות שמע בביתו בערב בשביל להבריח את המזיקין. מילתיה אמרה שאין אמר דברים אחר אמת ויציב. מילתיה דר' שמואל בר נחמני אמר כן. ר' שמואל בר נחמני כר הוה נחית לעיבורה הוה מקבל גבי רבי יעקב גרוסה והוה ר' זעירא מטמר ביני קופייא משמענא היך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי עד דהוי שקע מיניה גו שינתיה. ומאי טעמא ר' אחא ור' תחליפתא חמוי בשם ר' שמואל בר נחמן (תהלים ד') רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על

מיקריה דבריי. יקריה דבורתי: על משפטי לדקך. לעשות משפט ולדקך, כן פירש הפרפרש רש"י ולפשר שים לפרש על משפטי לדקך כל' שנופה כמו על דברתי ודוד כשנע לזרז עלמו בשפטי לדקך של הקנ"ה וקרא הכי קאמר חלות לילה מקום להודות לך מכי כשנע בשפטי לדקך: ומכפכפת נו. על' תכופה כלו' מרעדת בכחת: הדא הוא דכתיב. כלומר דכן פליגי במקום לחר שהיה הככור מכנן מלליו: מה מקיים רבי. המיך מתרן רבי הרלייה דר' כתן הכתיב רלה לפשורת התיכוכה: מתווכות. מעלעות כלו' נדעון נת לל המחכה בסופה של שנייה ורלשה של שלישית: ויאות. בתמיה וכי ככון הוא הלה לה כתיב תיכוכות חלה תיכוכה: קדמייתא לה מתחנא. מלמר הנ"ם דרבי מתרן הכי דלעולם ד' לשמורות הוי הלילה יהא דכתיב התיכוכה דשמורת הרלשוכה לה מתחנא בשמורת הלילה שעליין הכרייות כעורין: ר' יסא. הוא ר' לסי: הלכה כחכמים. דסבירא לי' דחכמים ור"ג פליגי ולחכמים לסור לקרות לחר חלות וכן מוכיח כל הסוגי' דסבירא לי' להירושלמי דר"ג וחכמים פליגי: לחברייא. לחכמים בכי הישיבה: אין בעיתון. לם רליתם לעסוק בתורה פי' בלילה: לתון קריי' שמע. בוחו לקרות שמע ובשנ"ם בחילוקיו ל"ל הגי' תהוון קריין: מילתיה לתרה. דברו מוכיח כלו' מדבריו כשמע דם"ל הלכה כחכמים להלי לתר לחברייא שיקרלו ק"ש קודם חלות ולפ"כ יהיו עוסקין בתורה היינו שיפסקו לק"ש לם כבר עסקו ללי לכתחילה מלי לרי' קודם חלות הל כיון שהגיע זמן ק"ש לסור להתחיל וכיון לתר להם לפסוק מוכח שסבירא ליה דהלכה כחכמים דלי ס"ל הלכה כר"ג לתר לתר להם לפסוק כיון דים שהות עד שיעלה עמוד השחר ולכן תכיכן שם' שנת פ"ל ק"ש לפלילו לדבר רשות לם התחילו לין מפסיקין כ"ש לדבר תורה: מילתיה לתרה שלתר דברים לחר לתת ויליב. הוא נל' שלמה לם מדבריו כשמע ג"כ שלומרים דבריס לחר לתת ויליב פי' לם רשלי לדבר לחר ק"ש של ערבית וברכותיה וכקט לתת ויליב שנל"י לתרו לתת ויליב גם בערבית וכן עולה מהל דלקמן פתר לה בשחרית ויליב של שחרית ומספקת לי' להנ"ם מי הכי מבריית לל קרלו עליין ק"ש כלל לו שקרלו לותה בנה"כ מנעוד יום וכנר ילמו נה (וכדעת ר"ת ור"י ריש ברכות) ובלילה קרלו לותה לפלוה עם ברכותיה ולחר קרילה זאת ליכא לקמן מ"ד שלסור לדבר ופם ר' יסא לתר לחברייא שיקרלו הך ק"ש שכייה קודם חלות ולפ"כ יעסקו בתורה ק"כ מוכח דם"ל שלומרים דבריס וכו' ולי החבריית לל קרלו ק"ש כלל עד עתה ליכא שלומרים דבריס כן כרלה פי' הסוגי': בערב. פי' גם מנעוד לילה: לריך לקרות שמע בניתו בערב. לחר שהתפלל בנה"כ בערב: בשביל להבריח. ולכן לל ילה בשמע של נה"כ כלו' הטעם דלל ילה הוה בשביל להבריח ולל שלל ילה ידי ק"ש דלומריית: מילתיה לתרה שלין לתר. ל"ל שלין לומרים כיון דהטעם בשביל להבריח לריך ליתן לתוך ק"ש וברכותיה: מילתי' דר' שמואל בר כחכמי. וכן מילתיה וכו': ר' שמואל. דר' שמואל: הוה נחית לעיבורה. ירד לעבר שנה: הוה מקבל גבי ר' יעקב גרוסה. ר' יעקב גרוסה הי' מקבלו כלו' כעשה לומדיות: מטמר ביני קופייא משמענא. היה מתחבא בין החביות לשמוע: עד דהוי שקע מיניה. עד דהי' משתקע בשיכה ג"ש דם"ל שלין לומרים דבריס לחר לתת ויליב: לתרו בלבבכם. כלו' בעוד שלתם לומרים בלבבכם דמו: פליגא.

פ) בבלי שם סנהדרין ע"ל.

פליגא. וסבר דמוקמיה: בתרה. לאחר לחמת ויליב של ערבית: בחמת ויליב של שחרית. דלמאוד להפסיק בין לחמת ויליב לע״ע כדי להסמיך גאולה לתפילה והא דתניא לעיל בברייתא בערב לא ילמ ידי ח ובתו ל״ל לרי״ל בערב הייכו שקרא מבעוד יום בבה״כ ולא ילא ידי מוכתו דלריך לקרות לותה פעם שנית בזאכה: תכף לבטילת ידים בדכה. ברכה דבטילת ידים: ואיתלדית בתגרית. וכתפסתי לעבודת המלך להוליך הדם להיכל המלך: רבו. גדולה ובתלת דהיכל ובבמה מקומות בתרגומים: הבין פריטין. כותבין פרוטות כלו׳ מעות: מחכים. להכיר וכמו לקמן הל׳ ה׳ מכיס לי׳: יהבתיך. ודפק לפי עכיכו וכ״ג ברכות ד׳ ד״ה זה הסומך מעמע שגרם ודפק: שהפליג. כתרתך: עוד. גם: בערבית. בק״ש של ערבית מוכח דר״ג ס״ל כר״ש: לף בשחרית כן. כ׳ שאלה אם גם בשחרית סגר בר״ש דיולא ידי ק״ש אם קרא מיד לאחר עמוד השחר: כיי דמר. כהא דאמר: ר׳ זעירא מתני׳. ר׳ זירא אוכה הלכות: כי מצטיין היו. וקראו מיד לאחר עלות השחר ופליגא על הא דאמר ר״ש ותתא לאחר עמוד השחר ובאלא יולא ידי חובתו של יום:

מתני׳ ב ועבד עובדא כוותיה. בתמיה לף אר״ג חולק על החכמים ס״א המיך עביד למעבד ככבמים ד״ה״ב זה סובר דלת״ק אסור* בדיעבד לקרות לאחר חלות וכמו שפירשכו לעיל: והן תשכחן. והמיך מליכו: תלוכתית. בירושלמי שבת תליכתון ובאם׳ שביעית פ״ז הל׳ ג׳ תלוכתות ובבבלי תלוכתית ומפרש שם שבת ק״מ תלוכתית יין יש ומים לבולין ופרפסמן: מתיר היה ר׳ מאיר לטרוף. דמתיר שבות לחולה שאין בו שבכה מ״מ פ״ב מה׳ שבת הל׳ י׳: דבריך מבטל בחייך. נמם׳ שבת הגי׳ מבטל את דבריך בחייך וגם פה כרתה דים לגרוס כן: מתמיר מכי על עלמו. ולף אר״ג לת הורה לעלמו מ״מ כיון דלבניו הורה הרי הוא כאילו הורה לעלמו: הגדרה והגולגולת מב׳ מתים. אלי תוליות הגדרה ממת זה ואלי תוליות הגדרה ממת לאחר וכן הגולגולת: אבר מן החי מב׳ אכשים. אלי אבר כתלש מן חי זה ואלי אבר כתלש ממי לאחר: ר׳ עקיבא מטמא. דדרש על כל כפשת את כפשות ים אם לא מקרא מולין ע״ב: בתוייר הכבסת. פי׳ בתלר הכביסה לגה״כ אלא תטמא המוהל: כעמוד של המכון. אם רגיל המטהרים או המטמאין: הוחיל והיית טמא. מאחר שאת בעלמך שהיית בטמא לתרת טהור טהור: מוסרין

שלש תכיפות. בגלי ברכות הובא זה המאמר בשם ר׳ חייא בר אבי אמר רב וזם מוכח דהך תיבף לבטילה ברכה קאי אתיוכים וברכת המזון וכמו שפי׳ רש״י שם ובסוגיתבו מוכח דקאי על בטילת ידים לסעודה דהא אית׳ לקמן וכל מי שהוא תוכף לבטילת ידים ברכה אין הסעון מקטרג בשעה סעודה וכבר העיר בעל פכי מצה ע״ז ותמצר שהירושלמי והבבלי פליגי בזה אהאי קאי הא דתיבף לבט״י ברכה. ולא דבבלי שם לא הובאו כלל הך פסוקי תיבף לסמיכה אחיטה וסמך ואחט וכו׳ גם לא הא דר׳ יוסי בי ר׳ בון כל מי שהוא תוכף וכו׳ אך ט׳ ע״ב שם אית׳ העיד ר׳ יוסי בן אליקום משום קהלא קדישא דצידוצליס כל האומך גאולה לתפילה אין כיכו ניזק כל היום כולו. ובבלי סוטה ל״ט אית׳ אמר ר׳ יהושע בן לוי כל כהן שלא כעל את ידיו לא יסא את כפיו שכת׳ שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳ דרש הך קרא לעכין

על משכבכם ורומו סלה: מילתיה דר׳ יהושע בן לוי פליגא דר׳ יהושע בן לוי קרי מזמורי׳ בתרה. והא תני אין אומ׳ דברי׳ אחר אמת ויציב. פתר לה באמת ויציב של שחרי׳. דמר ר׳ זעירא בשם ר׳ אבא בר ירמיה [4]) שלש תביפות הן. תבף לסמיכה שחיטה. תבף לנטילת ידים ברכה. תבף לגאולה תפילה. תבף לסמיכ׳ שחיטה (ויקרא א׳) וסמך ושחט. תבף לנטילת ידים ברכה (תהלים קל״ד) שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳. תבף לגאולה תפילה (שם י״ט) יהיו לרצון אמרי פי׳ מה כתיב בתריה (שם כ׳) יענך ה׳ ביום צרה. א״ר יוסי בי ר׳ בון כל מי שהוא תוכף סמיכ׳ לשחיטה אין פסול נוגע באותו קרבן. וכל מי שהוא תוכף לנטיל׳ ידים בהכ׳ אין השטן מקטרג באות׳ סעור׳. וכל מי שהוא תוכף גאולה לתפיל׳ אין השטן מקטרג באותו היו׳. א״ר זעירא אנא תבפית גאולה לתפיל׳ ואיתצדי׳ באנגריא מובל׳ הדם לפלטין אמרו ליה ר׳ רבו היא׳ אית בני אינשי הבין פריטין מחבי׳ פלטין׳. א״ר אמי כל מי שאינו תוכף לגאולה תפיל׳ למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרחיק על פתחו של מלך. יצא לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג עור הוא הפליג׳.

פסקא רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. אתיא דר׳ גמליאל כר׳ שמעון דתני בש׳ ר׳ שמעון [3]) פעמי׳ שאד קור׳ את שמע אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר עמוד השח׳ ונמצא יוצא ידי חובתו של יום *ושל לילה. הא רבן גמליאל כרבי שמעון בערבית אף בשחרית כן. או יהא בה כיי דמר ר׳ זעירא תנאי אחוי דרב חייא בר אשיא ודרב אבא בר חנה [2]) הקורא עם אנשי משמר לא יצא כי משבימין היו:

מתני׳ ב מעשה שבאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להן אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות. ורבן גמליאל פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה. והא רבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והא רבי עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה: והן אשכחן דרבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. [7]) דתני סבין אלוזתית לחולה בשבת. אימתי בזמן שטרפו ביין ושמן מערב שבת. אבל אם לא טרפו מערב שבת אסור. תני אמר ר׳ שמעון בן אלעזר מתיר היה רבי מאיר לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבת. וכבר חלה ובקשנו לעשו׳ לו כן ולא הניח לנו. ואמרנו לו רבי דבריך מבטל בחייך. ואמר לן אף על פי שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגי עלי חברי׳. והן אשכחן דרבי עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. כיי דתניגן תמן [5]) השדרה והגולגולת מב׳ מתים. רביעי׳ דם מב׳ מתים. ורובע עצמות מב׳ מתי׳. אב׳ מן המת מב׳ מתים. אבר מן החי מב׳ אנשי׳. רבי עקיבא מטמ׳ וחכמי׳ מטהרין. [1]) תני מעשה שהביאו קופ׳ מליאה עצמות מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד. ונכנס תודרום הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו. אמר תודרום הרופא אין כאן שדרה ממת אחד ולא גולגולת ממת אחר. אמרו הואיל ויש כאן מטהרין ויש כאן מטמאין. נעמוד על המניין. התחילו מרבי עקיבא ומיהר. אמרו לו הואיל והיית מטמא ומיהרת מהור. והן אשכחן דר׳

מסורת הש״ס.

4) בגלי ברכות ס״ב ע״ב. 3) מוספתא פ״ק בגלי ה׳, ובזיכוי ול׳ התוספתא כל׳ הבבלי. 2) בבלי יומא ל״ז ומ כרתה שהוא בברייתא ועיי׳ מבוא פ״ד ערך ר׳ זעירא תכמי. 7) תוספתא שבת פי״ג ועיי׳ בבלי שם קל״ב. 5) תהלות פ״ב ה״ו. 1) תוספתא אהלות פ״ב.

לענין כזיקת כפים ועיי' שם תו' ד"ה לא יסח והירושלמי דורשו לענין כט"י לסעודה ושתיהם קשי לה שדרכת ריב"ל כרמה יותר:

אבן תכיכן תכילת פסחים. הכה זה מורה שעיקר כוונת המשנה בירושלמי הקטר חלבים וחברים ותכילת פסחים דכל תכין שצת בירושלמי לחר המשנה לא לומר תכין בהמשנה שלפניהן ועל זה יבו' לית תכי לומר שתכי בכוסחת שחרת עיי' תוס' ד"ה ע"ח והסופרים שיכו כוסחת המשנה הירושלמית ע"פ כוסחת המשנה בבבלי ולא העתיקו תכילת פסחים וכבר הזידו לעצות כן גם בע"ח ועיי' מגוה כ"ב ע"ח ודע דמהך תכין תכיכן תכילת פסחים כרמה להוכיח כדעת הרמב"ם פ"ד מהל' מעשה הקרבנות דהקטר חלבים וחברים עד חצות וכנד דעת רש"י במשנה דרים פרק זה דגבי הקטר חלבים וחברים לא כתמר כלל עד חצות דהת להך תכין תכיכן כשנת נחד נגע הקטר חלבים וחברים ותכילת פסחים והסיפא ולמה תמרו תכמים עד חצות כדי וכו' קשי ג"כ לתכילת פסחים ומשלא דקשי ג"כ להקטר חלבים וחברים וזה כפי' הרמב"ם:

אפילו כרבנן דתכיכן. בבבלי פסחים מדייק הש"ס מהא דתמר חצות מעמת את הידים שלמת מחצות הוה לי' כותר ומתכי לימת כרמב"ע וכ' קוכה דתמר הכת דגם לרבנן תחר חצות מעמת את הידים לית לי' דטעמת דמטמת את הידים משום היסח הדעת וכמו שמסיק הירושלמי סוף פסחים ע"ב. ודע דמכילתת פ' נת לימת מכין תמרו תכילת פסחים ותכילת זבחים והקטר חלבים וחברים מלותן עד שיעלה עמוד השחר והוא לפי מה שכתבנו בדיבור הקודם ע"פ המשנה בדף הפרק:

עד הכן החמה. המתמר הזה הובא בבעל המאור רים ברכות בזה"ל עם הכן החמה ר' זכרי' בר' יעקב בר זבדי וכו' והרמב"ן במלחמות השם כתב על בעל המאור שטעה והירושלמי קשי מפסקא דמתני' עד הכן החמה ע"ב מכל כבר כתבנו לעיל ט"ו) וראיתם אותו מן הסמוך לו. ומה טעמיה דרבי אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועין. תני בשם רבי מאיר וראיתם וראיתם מתכיתת פי' כן לריך לפרש המשנה: בין תכלת שנה ללבן שנה. גיזת לתר שלבעה ויש נה מקומות שלת עלה שם הלבע יפה כן פי' רש"י ובערוך פי' בין תולית של תכלת לתולית של לבן: מן הסמוך לו. נמותה לילית עלמה: בין הלבועין. בעלמא והייכו בין תכלת לכרתן, דלילו בין תכלת ללבן גם קודם עלות השחר כיכר: ורלויתם מותה מין כתיב כתן. לילית ל' נקבה וה"ל לכתוב מותה: מותו

מוחרין. ליקח מותן בשניעית מכל מקום דחזקה שבאו מן ההפקר: חוץ מן ספיחי כרוב. שחזקתן מן המחובר שאין נדילים כמותן בהפקר: ומלין. ובי לין: וכן הות ליה. וכשכו כתב: ורבו גמליאל. מלמת כל הכי תכמים לת עבדו עובדת כוותייהו ור"ג וכו': שכייף הכת: שהות לציכון. שהות לליחוד כלו' מה יפסידו בכך יהת במקום ליחוד תורה וכן מיתת לקטן הלכה ה': מעתה. מס כוקימלו מת מצילה וכו'. ור"ג לתר מס לת עלה עמוד השחר חייבים מתם לקרות: תמן. גבי הכך עובדי דר"ח ור"ע ור"ג: היו יכולין לקיים. כשהיו מבטלין דברי עלמן היו יכולין לעצות כדברי התכמים החולקין:

מתני ג' תכן תכיכן. בתתכיתין: לית לת תכי. יש שוכי מצכה שלת תני בצבצה תכילת פסחים: רבכן. פי' רבכן דבליני תרתב"ע ושברי דמדמוריית תכילת פסחים עד עמוד השחר ת"כ הת לתמרי עד חצות הוא כדי להרחיק לת המלם מן העבירה: ר' אליעזר. וכן הוא בתבילתת פ' נת לתל בבבלי לימת בכל מקום ר' אלעזר בן עזרי', פי' דרתב"ע לית לי' מדאוריימת תכילת פסחים עד חצות: כאמר כתן לילה. ואכלו לת הבשר בלילה הזה: וכאמר להלן לילה. ושבתי בתרן מברים בלילה הזה כן מסורת בבבלי ברכות והירושלמי קילר בזה: להלן חצות. שהרי כאמר ויהי בתצי הלילה: לף כתן. ואכלו לת הבשר בלילה: ולית כן. ולית כתן תצילו לרבכן ליכת לתימר שלותן של תכילת פסחים: מעמת את הידים. ת"כ לת שייך תו לומר שלותן וכו' כיון דתדרבכן יש גבי פסח עבירה בגופו: **מתני ד'** כל הכאכלין ליום אחד קדשים קלים. כגון תודה וה"ה קדשי קדשים כגון חטאת ואשם וכו' והכה כל קדשים קלים כאכלים לב' ימים ולילה אחד חוץ מתודה ואיל נזיר לכן נרמה דל"ל כל הכאכלין ליום אחד קדשי קדשים. והסופר הרשון כתב בקילור תיבות ק"ק וטעה הסופר האחרון וכתב קדשים קלים: מתוך שאת אומר לו וכו'. מריבות לשון ועיי' מבוא ל"ז ע"ח: **מתני ה'** עד הכן החמה. ובמשנה נרמה לימת הפרק לימת עם הכן החמה: בעי מתניתת. תו' מבקות מ"ג ד"ה בין וכן ערוך ערך תכלת והרמב"ן והרא"ש למשנתנו מביאים הירושלמי זה"ל כיצי

א) שביעית פ"ט מ"ח ומס הל' ח'. ב) בבלי פסחים ק"כ וק"כ. ג) פסחים פ"י מ"ט. ד) בבלי ברכות ט'.

מותו. כלי בגיכול הקנ״ה: ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו׳. ט״ס וכל״ל ורקיע דומה לספיר וספיר דומה לכסא הכבוד כן הגיהו בעל י״מ והגר״א והנראה זו בלתי ספק בכוונה כי מה לכפא לן מם כסא הכבוד דומה לספיר דמייתי לעיל שמשמע הירושלמי בדעם הפרק הגי׳ עם ומשמע הירושלמי בנעמ׳ הגירסא עד ומ״כ גי׳ בעל המאור עד לויכה מיושע דקאי למשכה דרקע הפרק וקאי כרקיע יותר בכוונה שברוב מקומות בברכות מליין הש״ם על המשכה בדעם הפרק וגם על המשכה שבשכה בנעמ׳:

וראיתם אותו. מגיד שכל המקיי מצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה. מגיד[ד]) שהתכלת דומה לים. והים דומה לעשבים. ועשבים דומין לרקיע. ורקיע דומה לכסא הכבוד. והכסא דומה לספיר דכתיב (יחזקאל י׳) וראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא. אחרים אומרים וראיתם אותו[ג]) כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. רב חסדא אמר כהדא דאחרים. מה אנן קיימין אם ברגיל אפילו רחוק כמן חבי׳ ליה. ואם בשאינו רגיל אפילו קרוב ליה לא חבים ליה. אלא כן אנן קיימין ברגי ושאינו רגיל. כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקיצין. אית תניי תני[ג]) בין זאב לכלב בין חמור לערוד. ואית תניי תני כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. הוא בעי מימר מן מר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמן דמר בין תכלי לכרתן. ומן דמר כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. כמן דמר בין תכלת ללבן. אבל אמרו[ז]) מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפיל׳ ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זעירא ואנא אמרית טעמא (תהלים ע״ג) יראוך עם שמש. אמר מר עוקבא[ה]) הוותיקין היו משכימין וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה.[ו]) תני אמר רבי יודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה והיו עסוקין במצות והגיע עונת קריאת שמע וחייתי סבור שמא נתייאשו מקריית שמע וקריתי ושניתי ואחר כך התחילו הם. וכבר היתה החמה על ראש ההרים. עד הנץ החמה. רבי ובדיה בריה דרבי יעקב בר זבדי בשם רבי יונה כדי שתהא החמה *מטפטפת על ראשי ההרים. רבי יהושע אומר עד שלש שעות. רבי אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא בשם רב הלכה כרבי יהושע בשוכח. רבי הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח. מניב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכח. כך היא הלכה. ולמה אמרו בשוכח כדי שיהא אדם מזרז בעצמו לקרותה בעונתה. תמן תנינן[ו]) מפסיקין לקריית שמע ואין מפסיקין לתפילה. [ז]) אמר רבי אחא קריית שמע דבר תור׳. תפילה אינ׳ דבר תורה. א״ר בא קי״ש זמנה קבוע. תפילה אין זמנה קבוע. א״ר יוסי ק״ש אינה צריכה כוונה. תפילה צריכה כוונה׳. א״ר מני קשייתי קומוי רבי יוסי ואפי׳ תימר ק״ש אינה צריכה כוונה ג׳ פסוקין הראשונ׳ צריכין כוונה. מן גו דאינון ציבחר מיכוין. ר׳ יוחנן בשם ר׳ שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה אפילו לקריית שמע אין אנו מפסיקין. רבי יוחנן אמרה על גרמיה כגון אנו שאין אנו עסוקין בתלמוד תורה ואפילו לתפילה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה. רבי יוחנן כדעתיה דרבי יוחנן אומ׳[ט]) ולואי שמתפלל אדם כל היום.

ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו׳. מגיד שכל המקיי מצות ציצית כאילו מקבל פני שכינה. מגיד[ד]) שהתכלת דומה לים. והים דומה לעשבים. ועשבים דומין לרקיע. ורקיע דומה לכסא הכבוד. והכסא דומה לספיר דכתיב (יחזקאל י׳) וראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא. אחרים אומרים וראיתם אותו[ג])

ר׳ יוחנן בשם ר׳ שמעון בן יוחי כגון אנו. כגלי שבת י״ל לויכה מבריס שהיו עסוקין בתורה מפסיקין לק״ש ואין מפסיקין זיין לתפילה אמר ר׳ יוחנן לא שנו אלא כגון ר׳ שמעון בן יוחי ובניניו שעוסקין בתורה תומכתן

כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. רב חסדא אמר כהדא דאחרים. מה אנן קיימין אם ברגיל אפילו רחוק כמן חבי׳ ליה. ואם בשאינו רגיל אפילו קרוב ליה לא חבים ליה. אלא כן אנן קיימין ברגי ושאינו רגיל. כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקיצין. אית תניי תני[ג]) בין זאב לכלב בין חמור לערוד. ואית תניי תני כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. הוא בעי מימר מן מר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמן דמר בין תכלי לכרתן. ומן דמר כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומבירו. כמן דמר בין תכלת ללבן. אבל אמרו[ז]) מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפיל׳ ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זעירא ואנא אמרית טעמא (תהלים ע״ג) יראוך עם שמש. אמר מר עוקבא[ה]) הוותיקין היו משכימין וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה.[ו]) תני אמר רבי יודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה והיו עסוקין במצות והגיע עונת קריאת שמע וחייתי סבור שמא נתייאשו מקריית שמע וקריתי ושניתי ואחר כך התחילו הם. וכבר היתה החמה על ראש ההרים. עד הנץ החמה. רבי ובדיה בריה דרבי יעקב בר זבדי בשם רבי יונה כדי שתהא החמה *מטפטפת על ראשי ההרים. רבי יהושע אומר עד שלש שעות. רבי אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא בשם רב הלכה כרבי יהושע בשוכח. רבי הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח. מניב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכח. כך היא הלכה. ולמה אמרו בשוכח כדי שיהא אדם מזרז בעצמו לקרותה בעונתה. תמן תנינן[ו]) מפסיקין לקריית שמע ואין מפסיקין לתפילה. [ז]) אמר רבי אחא קריית שמע דבר תור׳. תפילה אינ׳ דבר תורה. א״ר בא קי״ש זמנה קבוע. תפילה אין זמנה קבוע. א״ר יוסי ק״ש אינה צריכה כוונה. תפילה צריכה כוונה׳. א״ר מני קשייתי קומוי רבי יוסי ואפי׳ תימר ק״ש אינה צריכה כוונה ג׳ פסוקין הראשונ׳ צריכין כוונה. מן גו דאינון ציבחר מיכוין. ר׳ יוחנן בשם ר׳ שמעון בן יוחי כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה אפילו לקריית שמע אין אנו מפסיקין. רבי יוחנן אמרה על גרמיה כגון אנו שאין אנו עסוקין בתלמוד תורה ואפילו לתפילה אנו מפסיקין. דין כדעתיה ודין כדעתיה. רבי יוחנן כדעתיה דרבי יוחנן אומ׳[ט]) ולואי שמתפלל אדם כל היום.

למה

מסורת הש״ס.

[ד]) נכלי סוטה י״ז מכחות מ״ג חולין פ״ט ספרי פ׳ שלח נמדבר רבה פי״ל פי״ז ובזיכוי. [ג]) תוספתא פ״ל נכלי ברכות ט׳. [ג]) נכלי. שם ושם מיתא ר״מ אומר מציכיר בין זאב לכלב ר״ע אומר בין חמור לערוד. [ז]) תוספתא פ״ל נכלי ברכות ט׳. [ה]) נכלי שם ובזיל אמר ר׳ יוחנן ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה תניא כמי הכי ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה וכו׳. [ו]) תוספתא פ״ל. [ז]) שבת פ״ל מ״ב. [ח]) שם הל׳ ג׳ ושם כל העניין. [ט]) לעיל (דף ג׳ ע״ב) הל׳ ה׳ וז״כ.

למה שאין תפילה מפסדת. רבי שמעון בן יוחי כדעתיה דרבי שמעון בן יוחי אמר אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתיהיבת תורה לישראל הוינא מתבעי קומוי רחמנא דיתברי לבר נשא תרין פומין חד דהוה לעי באורית׳. וחד דעביד ליה כל צורכיה. חזר ומר ומה אין חד הוא ליה עלמא יכיל קאי ביה מן דילטוריא דיליה. אילו הוו תרין על אחת כמה וכמה. א״ר יוסי קומוי רבי ירמיה אחיא דרבי יוחנן ברבי חנינא בן עקביה דתני [6]) כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק״ש ואין מפסיקין לתפילה. ר׳ חנינ׳ בן עקביה או׳ כשם שמפסיקין לק״ש כך מפסיקין לתפילה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא מודי רבי שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשו׳ סוכה ולעשו׳ לולב. וליתיה לרבי שמעון בן יוחי הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות. שהלמד שלא לעשו׳ נוח לו שלא נברא. ואמר רבי יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שיליתו על פניו ולא יצא לעולם. טעמ׳ דר׳ שמעון בן יוחי זהו שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון. והא תנינן הקורא מיכן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה הא בעונתה חביבה מדברי תור׳. היא היא. א״ר יודן ר״ש בן יוחי על ידי שהיה תדי׳ בדברי תורה לפיכך אינה חביבה יותר מדברי תורה. א״ר אבא מרי לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה כמשנה היא. רבי שמעון בן יוחי כדעתיה דרבי שמעון בן יוחי אמר [7])

העוסק במקר׳ מדה שאינה מדה. ורבנן עבדי מקרא כמשנה:

מתני׳ ו׳ בית שמאי אומרי׳ בערב כל אדם יטו ויקרו ובבוק׳ יעמודו שנאמר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וב״ה אומרים כל אדם קורין כדרכן. שנ׳ ובלכתך בדרכ׳. אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך. אלא בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין. [1]) הא דבי׳ הלל מקיומן תרין קריא מה מקיימין דבי׳ שמאי בשבתך בביתך ובלכתך בדרך. [2]) בשבתך בביתך פרט לעוסקים במצות. ובלכתך בדרך פרט להתני׳. תני מעשה בר׳ אלעזר בן עזרי׳ ור׳ ישמעאל שהיו שרויין במקו׳ אחד והוה ר׳ אלעזר בן עזריה מוטה ורבי ישמעא׳ זקוף. הגיע זמן עונת קריית שמע נזקף ר׳ אלעזר בן עזריה והטה רבי ישמעאל. א״ר אלעזר לר׳ ישמעאל אומר לאחד בשוק מה לך זקנך מגודל והוא אומר יהיה כנגד המשחיתים. אני שהייתי מוטה נזקפתי ואת׳ שהיית זקוף הטית. אמר לו אתה נזקפת כדברי בית שמאי. ואני היטיתי כדברי ב״ה. ד״א שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי בית שמאי:

מתני׳ בזקף ר׳ אלעזר בן עזרי׳. שהיה דורש כל״ם בנוקר יעמוד: מה לך זקנך מגודל. פי׳ למה זקנך מגודל כל כך, ובנבלי הגי׳ שאומרים לו זקנך מגודל ופי׳ רש״י שאומרים זקנך כלה ומגודל: יהיה כנגד המשחיתים. כנגד מותם שהם משחיתים זקנם ולהולים מלבם אמר כן. רשב״ם ברכות: מכי שהייתי מוטה נזקפתי. הרי לכי במקלם את מעצך שהייתי זקוף ואתה מוטה עיי׳ רש״י שם: מתני׳

מסורת הש״ס.

[6]) תוספתא פ״ב ניכורים פ״ג הל׳ ג׳. [7]) שבת פט״ז הל׳ ו׳ הוליות פ״ג הל׳ ה׳ בנבלי ב״מ ל״ג. [1]) בנבלי ברכות י״ח. [2]) שם ובנבלי לכדתניא וכן שם ט״ז סוכה כ״ה תבו רבנן והוא תוספתא ברכות פ״ח.

*) delatoria

מתני׳ ז׳ נסמ ר׳ יוחנן. ל״ל מתנריתא נסמ ר׳ יוחנן וכן הוא נסמ ע״ז ומסק עיקר המלמר כי הוא צריך להמצנה סם היקר לתה קורת כי טובים דודיך מיין ול כי טיבים דודיך: דודים. קרונים: תכך. לכתיב תכך כלו׳ למריך והם ל״ם: כין הטוב. כל״ת דתורה קרויה יין כלכתיב ובלא שחיר יין וחלב לגלמא ל״ם מניבים כל״ת: ווה. הוא נת: מיין. טובים יותר מיין: יש נהן היתר. יש נהן לפרש לגון לא יהלה לך תעץ ופסריכין שלך לי לתה רואה לגל לתה רואה לגל גבוה: תדע לך שהוא כן. לינו מדברי ר׳ ישמעאל דלא מצכחת נשום מקום שתכח לומר לתניכן תמן לגל הוא מדברי הס״ם שצניח רחייה להא דר׳ ישמעאל כן פירש נעל יפה מרחה: המומר אין תפילין. זקן מצרח שהורה אין תפילין: פטור. דזיל קרי בי רב היא: דברי זקנים. נס״ם זה וכן נגבלי נקראים נהרנה מקומות סופרים זקנים: לכתיב לל תטיפו יטיפון וגו׳. לגלמא לפעמים שהיה הקנ״ה הכניחים שלא יתכנאון שהדור אינו ראוי לכך: וכתיב לטיף לך ליין ולשכר. וסיומא דקרא והי׳ טיף העם הזה הוא מקובל לעם הזה לפי שהוא כניח שקר ת״כ כיון שיש כניתי שקר: ניון הנא נדברי כניחות להניח רחייה שהוא כניח לפעמים אין ל׳ לפרים נכניחים לפעמים אין להם רשות להתכנא וגם לריכין רחייה מה שת״כ נזקנים דהזקנים יורו נכל עת גס נדור כשעת ואינם לריכין רחייה וכדאיתי ת״כ: פלמטרין. מ׳ יוכית*) ול״ל פלמסטרין ופתרוכה פקודי הלנא: וסמכטירין. מ׳ יוכית**) ופתרוכה סיפנים: הדא דתימר. קלי לאתני׳ כדי היית לתוב על עלמך שעברת על דברי ג״כ: משילות בת קול. דלעולם הלכה כדברי ב״ה: אבל עד שלא יצאת בת קול. אי אתה יכול להלכה כדברי ב״ה: אבל יכול אתה להלכה כדברי ב״ש ואינו מבוכה קיל׳ נזה: כתומרי ב״ש וכתומרי ב״ה על זה נאמר. כלו׳ נתרי תומרי דסתרי להדדי כגון שדרה וגלגולת וכדפרוכת נבלי עירובין ו׳ ונע״ת: כקולי לילו ולילו. הייכו נתי תרי קולי דסתרי להדדי: הדין לתימר עד שלא יצאת בת קול. הוא מדברי הירושלמי על הנרייתא והדא תימר לגעיל קלי על המצכה יכמו שפירשנו ומין כאן כפילת העכין:

מתני ח׳ על סם והגית נו יומם ולילה. מסוס הכי תיקנו נשחר ונערב נרכות לפניה ולאחריה דנרכות הלה יש אומ על הגיון ולימוד התורה: על סם שבע ביומ. ר׳ סימן מפרש למה תיקנו נשחר ונערב נרכות לפניה ולאחריה ור׳ יוסי בר חנינ סמ לפרש למה תקנו ז׳ נרכות והן נ׳ נשחר ול׳ נערב: מפני מה קודין שתי פרשיות. עתה נמ לפרש מפני מה קורין ג׳ פרשיות ד״ק ג״כ נכל יום ומפר ג׳ פרשיות דנרחשוכה לא קרלו פ׳ ליליות נערב עד שנמ נן זומא וכדאיתא להלן נמצנה: מפני שכתוב נהן שכיבה וקימה. נשכנך ונקומך: ר׳

מתני ז׳ א״ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרו׳ כדברי ב״ש וסיכנתי בעצמי מפני הליסטין. אמרו לו כדיי היית לחוב על עצמך שעבר׳ על דברי ב״ה. [ל] בשם ר׳ יוחנן דודי׳ דברי סופרים לדברי תור׳ וחביבי׳ כדברי תורה. (שור סמיריס ז׳) חבך כיין הטוב. שמעון בר ווה בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי תור׳. (שם ח׳) כי טובים דודיך מיין. ר׳ בא בר כהן בשם ה׳ יודה בן פזי תדע לך שחביבין דברי סופרים מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה. וע״י שעבר על דברי ב״ה נתחייב מיתה על שם (קהלת י׳) ופורץ גדר ישכנו נחש. תני ר׳ ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר. יש בהן קולין יש בהן חומרי׳. אבל דברי סופרי׳ כולן חמורין הן. תדע לך שהוא כן. דתנינ׳ תמן [ג]) האומ׳ אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור. חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. ר׳ חנניה בריה דר׳ אדא בשם ר׳ תנחום ביר׳ חייא חמורים דברי זקנים מדברי נביאים דכתיב (משלי ב׳) אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה לא יסג כלימו׳. וכתי׳ (שם) אטיף לך ליין ולשכר. ונביא ווקן למי הן דומין למלך ששולח ב׳ פלמטרין שלו למדינ׳ על אח׳ מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסמנטרין שלי אל תאמינו לו. ועל אחד מהן כתב אע״פ שאינו מראה לכם חותם שלי האמינוהו בלא חות׳ וסמנטרן. כך בנביא כתי׳ (דברים י״ג) ונתן אליך אות או׳ מופ׳ ברם הכא (שם) ע״פ התור׳ אשר יורוך. הדא דתימר משיצאת בת קול. אבל עד שלא יצאת בת קול [ד]) כל הרוצ׳ להחמי׳ על עצמו ונהוג כחומרי ב״ש וכחומרי ב״ה על זה נאמר (קהלת ז׳) הכסיל בחושך הולך. בקולי אילו ואילו נקרא רשע אלא אי בקולי וכחומרי דרין. אי בקולי וכחומרי דרין. הדין דתימ׳ עד שלא יצאת בת קול אבל משיצא׳ בת קול לעולם הלכה כדבהי ב״ה וכל העובר על דברי ב״ה חייב מיתה: תני יצאת בת קול ואמרה אילו ואילו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי בית הלל: איכן יצאת בת קול. ר׳ ביבי אמר בשם ר׳ יוחנן ביבנה יצאת בת קול: *מתני ח׳ בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך. לחתום אינו רשאי שלא לחתום. שלא לחתום אינו רשאי לחתום. ר׳ סימון בשם ר׳ שמואל בר נחמן על שם (יהושע ח׳) והגית בו יומם ולילה. שתהא הגיית היום והלילה שוין. ר׳ יוסי בר׳ אבין בשם רבי יהושע בן לוי על שם (תהלים קי״ט) שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. ר׳ נחמן בשם ר׳ מני כל המקיים שבע ביום הללתיך כאילו קיים והגית בו יומם ולילה: מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום. ר׳ לוי ור׳ סימון. ר׳ סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה

ביבנה ילפת נת קול. נספרמו דרכי המצכה ד׳ 89 ג׳ערכנו שעיקר הכידוי של ר״ם היה על שקס נרשם חכמי ב״ש והחזיק ידי ב״ש להיות עוד לנית והחכמים לת רלו עוד נבתים מילתם כן יתחלקו ישרחל לב׳ כתות וכתהוה הדבר שכתכדה ר״ם בפלוגתת של תנור של עכנאי ע״ם וכרלה שע״ז כיוון ר׳ יוחנן נאמרו כיבנה יכו׳ כלו׳ נאומו מעשה דר״ם ור׳ יהושע עיי׳ נבלי נ״ע כ״ט ירושלמי מ״ק פ״ג הל׳ ג׳:

על סם והגות נו יומם ולילה הרמנ״ם סוף פ׳ מלימתי קורין מניח הירושלמי נזה״ל מפני מה תיקנו נשחר נתים לפניה ונתת לאחריה ונערב נתים לפניה ונתים לאחריה

מסורת הש״ס

*) סנהדרין פ״י הל׳ ד׳ ע״ז פ״ב הל׳ ה׳. ב) סנהדרין פ׳ לגלו הן המחנקין מ״ב. ג) תוספתת סוכה פ״ב נבלי עירובין ו׳ וש״כ והירושלמי לת הניח התוספתת נשלימותה דזה ל׳ התוספתת לעולם הלכה כדברי ב״ה וכו׳ וגם נשיטי עיי׳ נבלי עירובין סם ונע״ת.

*) πολεμιστὴς יחיד נכל׳. **) σημαντήριον.

לקמיה כדי להשוות סדת יום למדת לילה ופי' נו הרמב"ם דבשחר קורא ג' פרשיות וג' ברכות הרי ג"ג ובערב ב' פרשיות ושרבע ברכות הרי ג"ג כדי להשוות וכו' עכ"ל ולפי הנוסחת שלפניכו כרתה כמו שפירשנו ובפירוש הקלר מביא דברי הרמב"ם והם נוטין לדברי הרמב"ם ר' לוי ק' מפני שעשרת הדברות בלולין בהן. בפרשת ק"ש ור' לוי אמר בדרך הגדה ולכן פי' גם כן פ' לילית קף שהם"ם לא שלל כי אם על ב' פרשיות ועיי' מבוא פ"ד ערך ר' לוי שהיה בעל מנדה: ד' לחד כלו' הוא לעומת לא יהי' לך: ממן דרשיס מלכא. מי שחוכה את המלך: אמר להן המשוכה. הוא סגן הכהנים: ברכו ברכה אחת. מן הברכות שלפני ק"ש והתם מסדר לכולהו סדר של עבודת השחר וקאמר לשחר שסדרו המברים על גבי הכבש ומלטוש ירדו ונתו להם לשחת הגזית לקרות שמע והדר תני אמר להם המשוכה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקרלו עשרת הדברות. רש"י: זו ברכת תורה. אמר אמר בבי לפי שהיו קורין עשרת הדברות היו קריכין לברך ברכת תורה תחילה: זאת אמרת. מדקרלו אחר עשרת הדברות שמע ולא אמרו הברכות שלפני שמע ג"כ אתין הברכות של ק"ש מעכבות ולקמן ריש פ"ב מסופק הש"ס בזה: שעשר' הדברות הן הן גופה של שמע. וכיון שכבר ברכו ברכת התורה קודם לי הדברות כפטרו מברכת אהבה רבה שהיו ג"כ ברכת התורה ולקמן מקשה הש"ס מברכת יוצר אור: מפני טעמת המיכון. שלא יאמרו לעמי המרן אין אתר תורה אלא אתר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני. רש"י: ר' שמואל בר נחמן אמר. אמר כמתק: שמפני שכתיב בה שכיבה וקימה. דכתיב בה כרע שכב כאדי ולביא מי יקימכו ודמי לשכבך ובקומך שהקב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלום ושקטים כאדי ולביא. רש"י: יצילה ומלבות. שלא מזיקים מלריס ותרועת שלך בו: מפני שכתוכה בתורה. כילוע: בנביאים. מיכה ו': בכתובים. כתמיה ר"ג: אמר להן המשוכה וכו'. הוא כמו גופא אמר להן המשוכה ועתה מסיים למלתיה דלעיל דסיק מברכת אהבה רבה והשתא מדסיק מברכת יוצר אור: והלא לא ברכו וכו'. ס"ל שעת מיכה דברכות אין מעכבות: עדיין לא ילמו המלוכות. דהא מיכה מקדימין יכלחתא לעיל סוף הלכה ס' הקורא עם תכמי שמואל לא ילא כי מכמיין הין: ותימר יוצר המלוכות. בתמיה ולעולם נזכו הברכות מעכבות: לילית הטעם שכבר בתטר בתהבה רבה: והוא שכתה על אתר. לתלתר כלו' שלמד מיד: ובשבת מוספין. הוא סיומת דשכתה דשם' תמיד: לריך לברך. ברכת התורה: אין לריך לברך. ובשבלי לילית הטעם שכבר בתהבה

מברכ

מסורת הש"ס

א) סנהדרין פ"ח הל' ח'. ב) תמיד פ"ה מ"ח. ג) שבלי ר"ח ועי"ש. ד) לקמן פ"ב הל' ח'). ה) שבלי ר"כ. ו) שם ובזיכוי שם התופר.

מדרש. כלו׳ למדרש והוא פי׳ המקרא כענין מכילתא ספרי׳ הלכות. מצוה ובריית׳: עם מכמי מעמד. ישראלים העומדים בשליחות הציבור על קרבנם שנאמר (במדבר כ״ח) תשמרו להקריב לי מלוה שיהיו מזומנים ועומדים על קרבנם: מאחרי׳ היו. היכן נפקין לתעניתא. מצינו שאמר היכן נפקין לפי שבתעניות מוליכין התיבה לבתוכה של עיר ושם היו מתפללין ובדליתא בפוצה פ״ב דתעניות: ולא הוה מפקי. ולא היו מוסה דס״ל כיון דכבר התחילו בתפילת תעניות אין לריכין להפסיק: אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר תורה. כלו׳ שיאמרו דבר תורה קודם התפילה: שלא יהו מ׳אחרי׳ בעונת׳ הן קורין אות׳. שלא יטעו לומר שזה קריאתה גם למחר ג׳ שעות ולבור זה קורין אותה בעיבתה: אלו ברכות. חסר מ׳ תכי ופיש מתוספתא: שמאריכין בהן. בנוסח הברכה. הרשב״ם ברכות י״ל: מברכיתיו. אדם כיכר. בבלי כ׳ מפרש לה כילד רבי לומר ונטוזו הרי זה ת״ח ומטוזו הרי זה נור וכו׳: וברכת הזימון. נדוך שאכלנו מצלו: וברכה לאחרונה של ברכת המזון. ברכת הטוב ומטיב שבוסחת בעיקרה היא קלרה אלא שהוסיפו בה מ״כ דברים: הא כל שאר הברכות אדם מאריך. מדפרט והולך כל הברכות הקלרות משמע הא שאר ברכות יכול להאריך: אלין זה בלל. כלו׳ אלין לדייק מהא דתילו ברכות שאקלרין: הא בשם שהיא מוסיף ליכו מאריך. בתמיה דבתעניות מוסיף ו׳ ברכות על הי״ח והיו מאריכין בהן ובדליתא מעניות פ״ב: היתיל והוא מעין י״ח. פי׳ בתוך ברכות י״ח לא יאריך בה דהוה הפסק בתוך התפילה: אלו ברכות. תני אלו ברכות: ברצה. בוספתא ברכה רלשונה ובבבלי שפורש יותר בלנות: בהן גדול שותח על סוף כל ברכה וברכה. פי׳ רש״י כל מה שהוא גדול ביותר לריך להכניע ולהשפיל עלמו: ר׳ חייא רבא הראה בריכה. ט״ס וכ״ל בריעה ובלאר הוא סוכה פ״ה הל׳ ד׳ וכ״ר פל״ט וכן סוכת מקומו דפתח בבריית׳ בבריעה: ר׳ לוי בר סיסי הראה בריעה. כ״ל בריכה ובבבלי היתא לוי (והוא לוי בר סיסי כיהוע) מחוי קידה

רבי חונא אמר נראין הדברים מדרש צריך לברך. וזלכות א״צ לברך. ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי בין מדרש בין הלכות צריך לברך. א׳ רב חייא בר אשי נהגין הוינן ויתבין קומוי רב בין מדרש בין הלכות זקיקינן למברכה. תני [1]) הקורא עם אנשי מעמד לא יצא כי מאחרי׳ היו. ר׳ זעירא בשם ר׳ אמי ביומי דר׳ יוחנן הוינן נפקין לתעניתא וקרוי שמע בתר תלת שעין ולא הוה ממחי בידן. ר׳ יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא אתא ציבור׳ ומוקרי שמע בתר תלת שעין. בעא רב אחא מחויי בידן. א״ל רבי יוסה והלא כבר קראו אותה בעונתה. כלום קורים אותה אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר תורה. א״ל מפני ההדיוטו׳ שלא יהו אומרי׳ בעונת׳ הן קורין אות׳. [2]) אלו ברכות שמאריכין בהן ברכות ר״ה ויה״ב תענית ציבור. מברכותיו אדם ניכר אם ת״ח הוא אם בור הוא. אלו ברכות שמקצרין בהן המברך על המצו׳ ועל הפירות וברכת הזימון וברכה אחרונה של ברכת המזון. הא כל שאר הברכו׳ אדם מאריך. אמר חזקיה מן מה דתני המאריך הרי זה מגונה והמקצר הרי זה משובח הדא אמרה שאין זה כלל. תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית. הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך. א״ר יוסה שלא תאמר הואיל והוא מעין י״ח לא יאריך בה. לפום כן צריך מימר צרי׳ להאריך בגואל יש׳ בתענית. [3]) אלו ברכות ששוחחין בהן בראשו תחילה וסוף. ובמודי׳ תחילה וסוף. השוחח על כל ברכה מלמדין אותו שלא ישוח. ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ יהושע בן לוי [4]) כהן גדול שוחח על סוף כל ברכה וברכה. המלך ראש כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי המלך משהוא בורע אינו נזקף ער שהוא משלי׳ כל תפילתו. מ״ט (מ״ל ק׳) ויהי כבלות שלמה להתפלל אל ה׳ את כל התפילה ואת כל התחינה הזאת קם מלפני מזבח ה׳ מברוע על ברכיו. [5]) אי זו כריעה ואי זו בריבה. [6]) ר׳ חייא רבא הראה בריכה לפני ר׳ ונפסח ונתרפא. [7])רבי לוי בר סיסי הראה כריעה לפני

התורה פעם ק׳ נצוקר אבל לספרים דגרסי והוא שנכה על אחר אין הנרכה מוליתו אלא מידי קריאה הסמוכה הא אם הפסיק וחזר וקרא לריך לחזור ולנרך ע״כ. ודע דהתי׳ אם ל״ה שנכר כעבר על המאמר דירושלמי והוא שנכה על אחר פי׳ לאלתר שלאר מיד בתוכו מקום ע״כ ולא יעבור היכן מצטע על אחר בתוכו מקום ולא אין מצטעותו כ״ל מיד וכמו לאלתר בבבלי עיי׳ מנוח פ״כ ערך על אחר:

מדרש. בספרכו דרכי המצכה פ״ל בתרכו שמדרש כופל על הדרשה הכלאת להמקרא ומוליאה מעמו הלכה והלכה כאחרה על הלכה המופשטת מהדרש הקרא ואף שבעיקרה יולאת מהמקרא ומהדרשו והכה בבבלי אית׳ אמר ר׳ הונא והוא ר׳ מוכח דירושלמי למקרא לריך לברך כמדרש ת״ל לברך והוא סותר לדברי ר׳ מוכח בש״ם זה דאמר מדרש לריך לברך. עוד אית׳ בבבלי ור׳ אלעזר אמר למקרא ולמדרש לריך לברך למצכה אין לריך לברך והם דברי ר׳ מוכח כי מה שאמר בבבלי למצכה אין לריך הכוכה מצכה ובריית׳ וירושלמי המצכה והבריית׳ בקרבן הלכה. עוד אית׳ בבבלי ור׳ יוחנן אמר אף למצכה לריך לברך והם דברי ר׳ סימון בשם ריב״ל גם בהא דר׳ חייא בר אבי ים שיכוי בין הירושלמי והבבלי ע״ב ועיי׳ רי״ף ברכות שהי׳ לו גי׳ לאחרת בסוגי׳ דבבלי:

מברכותין אדם ניכר. אין לזה המאמר פה מקום ואין לנרר למה נכנס בין הדיבת אלו ברכות שמאריכין בהן ובין הסיבת אלו ברכות שמקלרין בהן אבל בתוספתא אית׳ על נכון אלו ברכות שמקלרין בהן וכו׳ אלו ברכות שמאריכין בהן וכו׳ מברכות של אדם ניכר וכו׳ וכראה דגם בירושלמי ל״ל המאמר מברכותיו אדם וכו׳ אחר המאמר אלו ברכות שמקלרין בהן ודע דלפי התוספתא יש לפרש מברכותיו של אדם ניכר אם מאריך ברכות שמקלרין או מקלר ברכות שמאריכין בהן ודע עוד דבתוספתא אית׳ אלו ברכות שמקלרין בהן וכו׳ ברכת הזמן ופשר שהוא ט״ס וכ״ל ברכת הזימון וכמו שהוא בירושלמי ויותר נראה שבין בתוספת׳ ובין בירושלמי כ״ל ברכת הומן וברכת הזימון:

אי זו כריעה ואי זו בריכה. והירושלמי לא מפרש ע״ז כלום כי אם שאמר אמ״כ ר׳ חייא רבא הראה בריכה וכו׳ ר׳ לוי בר סיסי הראה כריעה עדיין לא ידענו פשר דבר

מסורת הש״ס

[1]) לעיל (דף ז׳ ע״ג) סוף הל׳ ג׳ וש״כ. [2]) תוספתא פ״ג ובזיכוי [3]) תוספתא פ״ג בבבלי ל״ד. [4]) בבבלי שם ובקלת שיכוי וגם שיכוי המוסרים ב״ר פל״ט. [5]) סוכה פ״ה הל׳ ל׳ ועיי׳ בבבלי ברכות ל״ד. [6]) סוכה פ״ה הל׳ ד׳ ב״ר פל״ט [7]) בבבלי מגילה כ״ב וש״כ.

דגבי כי לא לימר מה הוא שהרשה ר' חייא ומה הוא שהרשה ר' לוי לגבל בנבלי אם תיתא ת"ר קידה על לפיס שכפף וכו' כריעה על נרכים וכרשה לכ"ל בירושלמי מי זו כריעה ומי זו בריכה. כריעה על נרכים. בריכה על לפיס. וקידה דגבלי הוא בירושלמי בריכה:

ר' זעירא סגר לקרוב'. הרמב"ם פ"ה מן עומדין מניח ג' הרמב"ד זעירא הוא סמוך לקרובה ופי' ר' זעירא הי' מכוין ומומר מעט מעט כדי שיגלים עם החזן וברשה כשילו כורע עמו תחילה וסוף ע"כ והובא ב"י ס"ח סימן קכ"ז:

בהדין תרדוכא. תוס' ברכות י"ב פירשו הכא כשהוא שותה רשמו זקוף ומ"כ לא גא ר' ירמיה לפרש הבריית שלא לומר מילתא גאפי כפשיה:

מן

לפני רבי ונפסח ולא נתרפא. (סה) וכפיו פרושות השמים א"ר אייבו כגון הדין נקדים היה עומד. א"ר אלעזר בר אבינא בכפי' הללו שלא נטפו בבניין בית המקד' בלום. תנא ר' חלפתא בן שאול הכל שוחחין עם ש"צ בהודאה. ר' זעירי' אמר ובלבד במודים. ר' זעירא סבר לקרובי כדי לשוח עמו תחילה וסוף. ר' יסא בר סליק להכא חמתין גחנין ומלחשין. אמר לון מהו דין *לחישה ולא שמיע דמר ר' חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה ר' חנינא בשם ר' מיישא ר' חייא בשם ר' סימאי. ואית דאמרין ליה חבריא בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה התושבחות צור עולמים חי העולם יוצ' בראשי' מחיה המתים שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך בא"י אל ההודאות. ר' בא בר זבדא בשם רב [ס] מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לשמך תרנגי שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית. בא"י אל ההודאות. ר' שמואל בר מינא בשם ר' אחא הודייה ושבח לשמך לך גדולה לך גבורה לך תפאר' יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכינו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא אמ' לך כריעה לך כפיפ' לך השתחויה לך בריכה לך תברע כל ברך תשבי כל לשון לך ה' הגדולה והגבור' והתפאר' והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנש' לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואת' מושל בכל ובידך כח וגבורה וביד' לגדל ולחזק לכל ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך בכל לב ובכל נפש משתחוי' כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו. בא"י אל ההודאות. א"ר יודן נהגין רבנין אמרי' כולהון. ואית דאמרין או הדא או הדא. תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. א"ר ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין חרדונה אלא (תהלים ל"ה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. מילתא דחנן בר בא פליגא [ב] דחנן בר בא אמר לחבריא נימור לבון מילתא טבא דחמית לרב עביד ואמריתה קומי שמואל וקם ונשק על פומי. [ב] ברוך אתה שוחח. בא להזכיר את השם זוקף. שמואל אמר אנא אמרית טעמ' ה' זוקף בפופי'. א"ר אמי לא מסתברי אלא (תלמוי ב') מפני שמי ניחת הוא. א"ר אבון אילו הוה כתי' בשמי ניחת הוא יאות. ליה כתיב אלא מפני שמי ניחת הוא. קודם עד שלא הזכיר את השם כבר ניחת הוא. ר' שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר'. ר' אמי א"ר יוחנן הוה מעבר

לפני רבי ומיטלטל: כגון הדין נקדים. בעל ע"י גורס נקרים וכתב שמע שבל' ערבית קורין בן לחולי הקרוי פלגרה ומי שים לו החולי ההוא ליכו יכול לפשוט ידיו ויותר ברכה שהוא ע' יוכית *) ופתרוכה גוף את תבוכה שהי' עומד בלי תבועה והגרשה כתילו סר מעבו הגשמיות ורוחו עפה ניעוף על השמים כמלאך חלוקים וז"ה וכפיו פרושות השמים: בכפים הללו. בעבים הלה על' כשה לבניכו על כפים לחיכה וכן על כפים כשה לזיב ל"ו: שלא נטפו. ל"ל שלא נטלו וכן הגיה הגר"ח ובל' קרמטשיץ הדפיסו בטעות שלא חטפו: בבניין בית המקדש. שלוכי בית המקדש בבניכו כמו שהעבים לזכים יכולים לקבל כלום ור' שלעזר דייק מדכתיב כפיו ולא כתיב ידיו: ובלבד במודים. בהודאה דמודים שגל בהודאה דהלל לא יאות כלל וכן לזיתא בבלי ברכות ל"ד: ר' זעירא סבר לקרוב'. ר"ז שם התחיל להתפלל לזחר שכבר התחיל הם"ל כיון לקרב התפילה כלו' מיבר תפלתו כדי שיגיע כזזתא עם הש"ץ למודים ויאות עמו תחילה וסוף: כל סליק להכא. כלאר עלה מבבל לא"י: חמתין. רשה לזותם כלו' הלבור שותין ומתפללין בלחש בשעה שאמר הש"ץ מודים: ולא שמיע לאר ר' חלבו. ולאר הש"ס הא דהיה מתניא ע"ז שאוס שלא שמעה הא לשאר ר' חלבו וכו' שאומרים מודים מבאן לך שלוך כל הבריות וכו': ר' חלבו לאר ר"ש. ר' חלבו לאר ר"ש: בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה ר' מניכא בשם ר' מיישא. יש כאן ט"ס וצ"ל בשם ר' יוחנן ר' ירמיה בשם ר' מניכא ר' מיישא וכו' דר' ירמיה היה מלוזר הרבה לר' יוחנן ור' מיישא לר' מניכא כאבוזר אבוה פ"ק שלך כל שלך ושלך: לאמרי כולהון. כל שלה מודים להבך שלוכי: לו הדא. לו זה לו זה: ובלבד שלא יאוח יותר מדאי. זה שאמרכו שחייב שלש לאוח בברכות לא יאוח יותר מדאי, וכדאפרש ר' ירמיה: כהדין חרדונה. כלב זה ת' ירושלמי של לב חרדוכה וכן הוא בל' סורסי (ובתו' ברכות י"ב מועתק בטעות חדרוכא וכן הוא בטעות בת' ירושלמי הדרוכא) כלו' שלא יהא כפוף יותר מדאי: שלא כל עלמותי תאמרכה. שלא די שם יאוח ועלמותיו כעות וכדרך שאמרו בשיתפללי חולות שבשדרה: מילתא דחנן בר בא. לאמר בא להזכיר את השם זוקף שלא הא דר' ירמיה לאמר כל עלמותי תאמרכה ה' מי כמוך ומשמע בשעה שאומר השם לריך לזאוח: דחמית לרב עביד. שראיתי לרב שעשה: בשאמר ברוך אתה בלחש ובהודאה היה יאוח: לא מסתברא שלא. לא כראוי להיות זקוף בשם שלא בהדא דכתיב: מפני שמי ניחת הוא. שלא בשאומר השם לריך להיות בחית ובפוף: מעשה בחד. בש"ל, טור סי' קכ"ז: ר' אמי לאמר ר' יוחנן הוה

מעבר

מסורת הש"ס

[ס] מכאן עד שלו הדא הוא בחיזה זיכוי חו' סוטה מ' ד"ה על. [ב] לקמן פ"ד הל' ח'. [ב] בבלי ברכות י"ב ובזיכוי.

---

*) νεκρός.

מעבר. ר׳ לעי אמר לעז רבי העבירו מלע ר׳ יוחנן: מלע גער. דו: כל הברכות. תכי כל הברכות: הרי גאולה. פי׳ לאחר גאלני וגאל את לנותיכו שמותחת בברוך וסמוכה לברכה דקריאת הלל שלפניה: שבייא. שאני: הלל מפני שעשה בבית הכנסת ילפ׳. שהיו קורין הלל בבית הכנסת ילפ׳. שהיו קורין הלל בבית הכנסת בגמ״כ בלילי פסח ובלחיתת עם׳ סופרים פ״כ ובלותה קריאה יולפ׳ ולין לריך לקרות הלל בביתו בהגדה פ״כ לאחר גאלנו לישו סמוכה לברכה שלפניה ולכן פותחת בברוך: והא סופה. סוף ברכה דאחר גאלנו שמותחת בברוך והרי לאחר גאלנו כולה הידלה לחת: שאני הכא. שתי גאולות בזכרות בהך ברכה לחת לשעבר לאחר גאלנו וגאל את לנותיכו ולחת להבא שמתים בעבין עיך ולכן פותחת בברוך דיש בה הפסק ותפילה שיגאל לותנו כשלא הרשיעה פותחת ולישה פותחת והשניה חותמת ולישה פותחת: הרי הגדלה. פותחת בברוך והיא סמוכה לברכה שלפניה: רבי ה׳ מנרך. רבי ה׳ מזרן. רבי ה׳ מנרך כל ברכה בפני עלמה כשרלה לוד בע״ם לאחר בירת מלורי הלא וע״כ ברכת הגדלה עומדת בפני עלמה: הרי בנרך. למה פותחת ברכת הזן בברוך הרי הוא סמוכה לבנרך כלו׳ לברוך שאכלנו משלו ובקש בקילור לבנרך שהוא העיקר דעל כנרך עוכין ברוך שאכלנו: שלא היו שבים וכו׳. ולא לא הוי ברכת הזן סמוכה לשיכך פותחת בברוך: הרי הזן. לחותמת בברוך כן פי׳ הרשב״ם והתו׳ פי׳ דהקושיא קאי על כולה לך שאישה פותחת בברוך

אין לומרי׳ ברכה פסוק. כן היתה ג״כ גירסת הרלחי״ה ציי׳ בפירוש הקלר וכן היא בזיבולי הלקט ובעקנותיהם הלכו המפרשים המלרוכים וכדאקו מלד בכוכת הסוגיא ומלבד מדחוקיהם הל׳ ברכה פסוק הוא ל׳ זר ולכאנ:

מעבר. א״ל ר׳ חייא בר בא לא היה מעבי׳ אלא נער. [ב]) אלו ברכות שפותחין בהן בברוך. כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחבירתה כגון ק״ש ותפילה אין פותחין בהן בברוך. התיב ר׳ ירמיה [ג]) הרי גאולה. שנייא היא. דמר ר׳ יוחנן הלל אם שמע׳ בבית הכנסת יצא. התיב ר׳ אלעזר בי ר׳ יוסה קומי ר׳ יוסה והא סופה. א״ל שתים הנה אחת לבא ואחת לשעבר. התיבון הרי הבדלה. שנייא היא. דמר ר׳ בא בר זבדא רבי היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס רבי חייא רבא היה מבנסן. התיבון הרי נברך. שנייא היא. שאם היו שנים יושבין ואוכלין שאינן אומרים נברך. הרי הזן את הכל. קשיא. הרי הטוב והמטי׳. שנייא היא. דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב. הטוב שלא הסרחו. והמטיב שניתנו לקבורה. הא קדושה. שנייא היא. שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאינו אומר בור׳ פרי הגפן. והא סופ׳. א״ר מנא טופס ברכו׳ כך הוא. א״ר יודן משבע קצור פותח בהן בברוך ואינו חות׳ בהן בברו׳. משבע ארוך פותח בו בברוך וחותם בברוך. כל הברכו׳ אחר חיתומיהן אין אומרי׳ ברכה פסוק. התיב ר׳ יצח׳ בר׳ אלעזר קומי ר׳ יוסה מכיון דתימר אחר חיתומיהן אין אומרין ברכ׳ פסוק. אמרין חכימי הדין טלייא דהוא סבר מהו אחר חיתומיהן שאם הוה עומד בשחרית ושכח והזכיר את של ערבי׳ וחזר וחתם בשל שחרי׳ יצא א״ר אחא כל הברכות כעין חותמותיהן. ואילין דאמרין צהלי ורני יושבת ציון וגומר אין בו משום ברכה פסוק:

מתני ט מזכירין יציאת מצרים בלילות אמר להן ר׳ אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילו׳ עד שדרשה בן זומא שנא׳ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרי׳ כל ימי חייך. ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה. כל ימי חיי׳ העולם הבא להביא את ימות המשיח. אעפ״י שנכנם לגדולה האריך ימים הרא אמרה שהגדולה מקצרת ימים.

תמן

מסורת הש״ס

[ב]) מוספתא פ״ל ובזיבוי קלת. [ג]) כל הסוגי׳ עד כל הברכות לאחר מיתומיהן הובלה תו׳ פסחים ק״ד מידוגי הרשב״ם ברכות י״ב ועיין תוספות ברכות י״ד ובלחיתת ה׳ פ׳ ע״ם.

מתחיל ואינו גומר. בגבלי מפרש לה לעיל בעמוד ערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת ומסוגית הירושלמי מוכח שזה אני ה' אלהיכם הוא אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים דהא הירושלמי מקשי מעתה' דמזכירין על רבנן דתמן אבל לרבנן דהכא ניחא דלדידהו מזכיר יציאת מצרים וזה עשוי דאומר אני ה' אלהיכם בסוף הפרשה אינו מזכיר אלא אמר אמת ויציב כדקתני לה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אני ה' אלהיכם אמת וכו' אבל מתחילין לומר ומפסיקין בה ומדלגין ואומרין אני ה' אלהיכם אמת ודברים ל"ע על פי הירושלמי והפרשיות לא העירו בזה כלום: **ר'** נמי בר אחא בשם ר'. כדקתני לה"ל בשם רב ובגבלי פ"ט אימת ר' אבא אומר וכו' וכל שאינו אומר ברית ותורה וכו' וזה ר' אבא הוא רב עי', עריך ערך רב וכן מוכח מן הסוגי' שם:

הדרן עלך מאימתי.

אחרי' אומרי' צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורים. ר' יהושע בן לוי אומר צריך להזכיר את בולן וצריך לומר צור ישראל וגואלו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר [ב]) לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו. מה טעם (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים מפני מה בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. ר' בא בר' אחא בשם ר'. אם לא הזכיר ברית בארץ או שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו. אמר רבי אילא אם אמר מנחם ירושלים יצא. בר קפרא [ג]) אמר הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. רבי לוי אמר בעשה ולא תעשה (נחמיה י"ז) ולא *יקרא עוד את שמך אבר' הרי בלא תעשה. והיה שמך אברה' הרי בעשה. [ד]) התיבון הרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם. (נחמיה ט') אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם. שנייא היא שער שהוא אברם בחרת בו. ודכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה הוא נצטוה עליה. ודכוותה הקור' לישראל יעקב עוב' בעשה. שיני ניתוסף לו הראשון לא נעקר ממנו. ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה. אילו אבותינו קראו אותן בשמן. אבל יצחק הב"ה קראו יצחק שנ' (בראשית י"ז) וקרא את שמו יצחק. ד' נקראו' עד שלא נולדו ואילו הן. יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה. יצחק (שם) וקראת את שמו יצחק. ישמעאל דכתיב (שם ט"ז) וקראת את שמו ישמעאל. יאשיהו (מ"ג י"ג) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. שלמה (דה"א כ"ב) כי שלמה יהיה שמו. עד כדון בצדיקי'. אבל ברשעי' (תהלים י"ח) זורו רשעי' מרחם. [ה]) בן זומא אומר עתידין הן ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבוא ומה טעם (ירמיה כ"ג) לכן הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני יש' מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישר' מארץ צפון. אמרו לו לא שיעקר יציאת מצרים אלא מצרים מוסף על המלכיות. מלכיות עיקר ומצרים טפילה. וכן הוא או' (בראשית ל"ה) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. אמרו לא שיעקר שם יעקב אלא יעק' מוסף על ישר'. ישר' עיקר ויעקב טפל. וכן הוא אומר (ישעיה מ"ג) אל תזכרו

למרו לא שיעקר. תי' למרו כדקה עיותר ובתוספתא ובמכילתא ליתה:

תמן. בגבלי: לא יתחיל. תין לריך להתחיל ויאמר ערבית: גומר. כל הפרשה: ורבנן דהתם. ל"ל דהכא: מתחיל ואינו גומר. כל הפרשה מלא מדלג: מתניתין. מעתתו: פליגא על רבנן דהכא. ל"ל דתמן: מזכירין יציאת מצרי' בלילות. דתני בתמניתין מזכירין וכו' והיכך אמרו תמן לא יתחיל: מודים מכאני לך וכו'. כלו' הך סוגיא לתמן בלילה וזה מזכירין יציאת מלרים: מתניתא. דלקמן פ"ב: פליגא על רבנן דתמן. ל"ל דהכא: ויאמר אינו גומר מלא ביום. לקמן בתמניתין ליתא פ' והי' שם שמוע קודמת ליאמר כלו' לפ' לילית מעשה שיאמר אינו גומר מלא ביום וקשיא לרבנן דהכא דאמרי מתחיל: כל פרשה ויאמר. ומשני כל פרשה וכו' דהא רבנן דהכא אמרי מתחיל ואינו גומר: כתיב לתמן. ירד לנבל וראה מתחילין פ' ויאמר וגומרין כלו' שקראו כל הפרשה והי' מתפיה על זה דפ"י מתחילין ולא גומרין: ואם התחיל גומר. והכי כבר התחילו: דר' זעירא מתמיר. דרכו להתמיר: ויכוין. ל"ל ויכון והוא כמו ואיכון עי"י עבוה ח' ע"ב: מתמרין. דקורין כל הפרשה אם התחילו מצא"כ רבנן דהכא דלעולם לא קורין כל הפרשה: והוא עבד כהיא. ועוד דהיה תמיד מכהנו לעצות כרבנן דבגבלי: לריך להזכיר בה מלכות. כמו שאנו מוסרין מלכותו ומלוכתו לעל קייסת: ולריך לומר. בתחיסה: לא הזכיר תורה בתרן. בנרכת המזון: מה טעם ויתן להם. הרי דירושת התרן כתיסדה על התורה: אם לא הזכיר ברית בתרן. על בריתך שחתת בבשרכו: מכחס ירושלים ילח. דהכחמה מיכה בתה מלא ע"י מעיח בן דוד וגם מתריבן לקמן פ"ב דשמו של משיח מכחס: כל הקורא לאברהם. קאי על המתני' דתני כל ימי חייך להביא וכו' ליאות המעיח שלא מעקר יליחת מלרים מכל בתוכתם בעקר הסם הרחמן: עובר בעשה. וכדמפרש לקמן: הקורא לשרה שרי. ל' בתשיה מו ל' שאלה: הוא בלטוה עליה. לאברהם בלטוה דכתיב שרי תשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה ולא כתיב לא יקרא: שיכי. הסם הבני ישראל רחמן. יעקב לא בעקר מעקומי וכדמפרש בגבלי דהדר מהדריה קרא דכתיב ויאמר אלקים לישראל בשרות הלילה ויאמר יעקב יעקב: בן זומא אומר. תני בן זומא אומר ובתוספתא ובמכילתא ליתה אמר לכם בן זומא:

הדרן עלך מאימתי.

[א]) בגבלי ברכות י"ל וע"ב. [ב]) תוספתא פ"ב. [ג]) בגבלי מ"ח מ"ט ובשיכוי ושיכוי המיומרים. [ד]) בגבלי י"נ. [ה]) בגבלי י"ג ושם ליתה מתני ר' יוסי דר מבין ולתיסתא ר' יוסי בר זבידא. [ו]) תוספתא פ"ח מכילתא סוף פ' בא

תזכרו ראשונות אילו המצריים. וקדמוניו' אל תתבוננו אילו המלכיו' (סס) הנני עושה חדשה עתה הצמח זו של גוג. משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו. התחיל מספר מעשה הזאב ואח"כ פגע בו הארי וניצל מידו. שבח מעשה הזאב התחיל מספר מעשה הארי. ואח"כ פגע בו נחש וניצל מידו. שכח מעשה שניהם והתחיל לספר מעשה הנחש. כך היו ישראל הצרות האחרונות משכחות את הראשונות:

הדרן עלך מאימתי.

א **היה** קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר' מאי'. ר' יהודה או' באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. ובפרקי' שואל מפני הכבוד ומשי' שלום לכל אדם: **ב** ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע. בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמ' בין ויאמר לאמת ויציב. ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק: **ג** א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו מלכות שמי' תחילה ואח"כ עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה. ויאמר אינו נוהג אלא ביום: **ד** הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. ר' יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דיקדק באותיותי' ר' יוסי אומר יצא. ר' יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע לא יצא. קרא וטעה יחזור למקום שטעה: **ה** האומנין קורין בראש האילן ובראש הגרב מה שאינן רשאין לעשות כן בתפילה: **ו** חתן פטור מק"ש בלילה הראשון ער מוי"ש אם לא עשה מעשה. מעשה בר"ג שנשא אשה וקר' לילה הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו רבי' לא כך לימדתנו שחתן פטו' מק"ש לילה הראשון. אמר להן איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפי' שעה אחת: **ז** רחץ בלילה הראשון שמת' אשתו. אמרו לו תלמידיו רבינו לא כך לימדתנו שאבל אסור לרחוץ. אמר להן איני כשאר בני אדם איסטניס אני: **ח** וכשמת טבי עבדו קיבל עליו תנחומין. אמרו לו תלמידיו רבינו לא כך לימדתנו שאין מקבלין תנחומין על העבדים. א"ל אין טבי עבדי כשאר כל העבדי' כשר היה: **ט** חתן אם רוצה לקרות קרית שמע בלילה הראשון קורא. רשב"ג אומר לא כל הרוצה לימול לו את השם יטול:

סליק פירקא. היה

היה קורא בתורה כו'. א"ר בא זאת אומר' [1]) שאין הברכו' מעכבות. א"ר יוסה אם אומ' את שהוא צריך לברך

זמן המקרא. זמן ק"ש: אם כיון לבו. בגבלי מכרם לה לג' עניניס כיון לבו לקיים לע"ד מלות לריכות כוונה, כיון לבו לקרות ובקורא להניח לע"ד מלות ס"ל כוונה והירושלמי לא נחית לזה: ובפרקים. במצב"מ ובגמ' מיתת בפרקים והוא ברלה יותר ככון ולקמן במשנה מפרש מה הם הפרקים: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם לפני שהוא לריך להקדיש לו שלום: ובאמלע. הפרק: ומשיב. שלום אם הקדימו לו: מפני הירלה. אדם גדול מפניו שלא יהרגהו בן פי' רב"י. והרשב"ם והרא"ם פירשו לתלמיד ומתו ורבו חשיב מפני הירלה: **ב** בין ויאמר לאמת ליציב. בגמ' מפרש הטעם והכוונה בין ויאמר לאמת ואמת ויליב הוא לשנרת לליבת. ת"ש: **ג** כדי שיקבל עליו. וכן הוא במצב"מ אבל במצב"מ מיתה אלא כדי שיקבל: שוהיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה. דכתיב בה ולמדתם אותם את בניכם ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה: ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דאית ביה פרשת לילית שחיבה נוהגת אלא ביום דכתיב ורחיתם אותו: **ד** הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. וכן הוא במצב"מ ובגמ' אבל במצב"מ לקמן מיתה ר' יהודה אומר יצא: קרא ולא דיקדק באותיותיה. לפרש יפה במשמיו: הקורא למפרע. הקדים פסוק שליני לשני ושני לראשון וכיולא בזה: **ה** האומנין. שהן עסוקין במלאכתן בראש הגדר הולין או בראש הגדר והגיע זמן ק"ש קורין. שם מיד: בראש. בגין של מבנים כמו בראשין לי לתן גגל (עזרא ו'): אם אפילו רשאין לעשות הן בתפילה. דלילית רחמי היא ובעיא כוכה הלכך אין מתפללין בראש הגדר ובראש הגדר דמסתמי לעמת שם אלא ע"י הדחק ומיתת ביעתיתא לא מלי עכוכי: **ו** בלילה הראשון. במצב"ג בטעות הראשונה כי לילה ל"ג: אם לא עשה מעשה. אם לא נעל עד מולאי שבת: מעשה בר"ג שבשם אמה וקרא לילה הראשון שבשם אמרו לו תלמידיו רבי' לא כך לימדתנו שחתן פטור מק"ש לילה הראשון. ובמצב"מ מעשה בר"ג שקרא בלילה הראשון שבשם אמרו לו תלמידיו לימדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש ובגמ' ד"ר ובשבת ר"ג את אחיו קרא לילה הראשון שבשם ס"ל תלמידיו לא למדתנו שחתן פטור למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש ובגמ' לילה הראשון. מיסתכים ל' יוכית*) פתרונו חלום ומיכה לי מק"ש לילה ראשון: **ז** רחץ בלילה הראשון שמתה אשתו. במשנה שנמ' ובגמ' לילה הראשון. **ח** על העבדים. וכן הוא במשנה שנמ' ובגמ' ד"ר מוסיף ועל השפחות: לערל אם מיכו רוחץ ולא נתפר אלא לחילה של תעכוכ: **ט** לא כל הרולה ליטול לו את השם יטול. במשנה שנמ' ובגמ' לא כל הרולה לעשות את השם פי' עשוי דמיחזי כיהורא שמרחה עלמו שיכול לכוין לבו:

סליק פירקא.

זאת אומרת. מתני' דחכי היה קורא בתורה וכו' יליף אומרת שאין ברכות ק"ס מעכבות ואף אם לא לכוין יליף דהא חכי היה קורא בתורה והרי לא לכוין שלפני ק"ס: ת"ר יוסי אם אומר את שהוא לריך לברך

---

[1]) לעיל (דף ט' ע"ב) ס"ל הל' ח'.

*) ἀσύνετος.

נשמיענה מן הדא ר' לחי. את שמע לריך שיכוין. יהודה אם כיון לבו בפרק רחטן. לפכי הירושלמי דא"כ היה לו לפשוט יהודה לפרש נח ול"ע:

בר קפרא. בגבלי לימא זה המאמר בבריימא בפס ר' אליעזר ור' עקיבא חולק עליו ואמר דכל הפרשה לריכה כוונה וגם הבריימא זאת לא היתה ידועה להירושלמי ופס לימא לאמר ר' יוחנן הלכה כר"ע ובפוגיתו בירושלמי לא נזכר ר' יוחנן כלל:

ר' יהודה בפס שמואל. בגבלי לא נזכר שמואל בפוגי' זו אף שהוא רגם המתורגמים הבבליים וגם לימא לאמר ר' יהודה על לבבך פי' עד על לבבך בעמידה ע"ם ובירושלמי לימא ר' יהודה בפס שמואל לריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד י"ל הא דיהי' הא דרבי' גם לימא פס בבבלי ור' יוחנן לאמר כל הפרשה כולה בעמידה ובירושלמי לא נזכר ר' יוחנן אף שהוא מריה דכוליה ירושלמי ועיי' מבוא מ"ג מ"ד:

ר' מני לאמר. בבלי מגילה לימא ר' מוכח לימר משום ר' יהודה אף בסירוגין פס שהה כדי לגמור את כולה חוזר לרחש ולא נזכר משום ריה"ג ופס קאי אקריאת מגילה ולפי הירושלמי קאי אק"ש ולפשר דר' יהודה לאמר לה משמיה דריה"ג אק"ש ומשמיה דכפשיה לקריאת מגילה, ודע דבבלי ר"ה אקשה הש"ס להא דר' יוחנן לאמר שמע תצא תקיעות בתצא שעות ביום ילף והלאחר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהולדק בהלל ובמגילה פס שהה וכו' ומשכי הא לידיה הא דרבי' והירושלמי לא כחית לזה ומניח הא דר' יוחנן בפס ר"ש בן יהולדק וגם הא דר' יסף בפס ר' יוחנן אפי' שמען כל היום ילף ול"ל להירושלמי מחלק בין תקיעת קבלת מלכות שמים והשלות: לריך לקבל עליו מלכות שמים. לריך לומר שמע ישראל בעמידה: מה לם היה יושב עומד. הוא בל' מודים שלריך לעמוד פס יושב: לא פס היה מהלך עומד. ואפי' ג"ה דאמרי כל הדס קורא כדרכו רש"י: סומכוס בר יוסף. פה נזכר בפס תניו ובבבלי נזכר בכל מקום סתם וכן בתשבה סומכס סתם: לריכ תמי. תיכי רוחה שרבי מקבל עלכות שמים כשהוא לומד לתלמידיו: כד תחמוכיה. כשתרתהו שמחת ידיו על פניו: לית אפשר דלא יטי מילה. ג"ת אפשר לעכין ילימות מלריס ובפ"ת הגירסת שלא יטיף מל' אל תטיפו יטיפון. פי' הקבר: לית הדא. דרבי אקרא לבד פסוק רחטן: אמרה שמין לך לריך כוכא וכו'. דהא כיון דבעי לא קרא לי' כלל ודאי לא לריך כוכא: אלא דאי. אפשר דל"ל אדאי תכא ואדאי הוא שם תכס: עד ובנכתם. אדאי תכא בבריימא דחטן לריך כוכא כ"ש עד ובנכתם ואפשר שהוא הבריימא דלעיל ובנכתם עד כאן לכוכא וא"ל לימר דרבי קרא ג' פסוקים הרחשונים בעוד שכותן ידיו על פניו: אף בתקיעות כן. אם הפסיק לא יצא כן הייתי סבור מתחילה: לבית רב. לבית המדרש וכן פי' רש"י בילה י"ט ע"ב: עד תשע שעות

לברך. ביריך לריך שיכוין את לבו בכולן. התיבון ואינו מפסיק ולא תבינתה והכא אע"ג דלא תבינתה לריך לברך. זאת אומרת לריך לכוין את לבו בכולן. נישמעינה מן הדא [2]) ר' אחי אמר משום ר' יהודה אם כיון לבו בפ' ראשון אע"פ שלא כיון לבו בפ' שיני יצא. מה בין פרק ראשון ומה בין פרק שני. א"ר חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה. מעתה לא יקרא אלא אחד. א"ר עילא הראשון ליחיד והשני לציבו'. והראשון לתלמוד. והשני למעשה. בר קפרא אמר אין לך לריך כוונה [3]) אלא ג' פסוקי' הראשוני' בלבד. ותני כן ושננתו' עד' כאן לכוונה מיכן ואילך לשינון. ר' חונה ר' אורי רב יוסף רב יהודה בשם שמואל לריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד. מה אם היה יושב עומד. לא אם היה מהלך עומד. תני לריך להאריך באחד. רב נחמן בר יעקב אמר ובלבר בר'. סומכוס בר יוסף או' כל המאריך באח' מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. ר' ירמיה הוה מאריך סנין. א"ל ר' זעירא לית את לריך כל הבין אלא כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם. [4]) רב שאיל לר' חייא רבא ולינא חמי לר' מקבל עליו עול מלכות שמים. א"ל כד תחמיניה יהיב ידיה על אפוהי הוא מקבל עליו עול מלכות שמי'. א"ל *ואינו לריך להזכיר יציאת מצרים. א"ל לית אפשר דלא יטי מילה. ר' טביומי שאל לר' חזקיה לית הדה אמרה שאין לך לריך כוונה אלא פסוק הראשון בלבד. א"ל אדא יתנה עד ושננתם. [5]) ר' מני אמר משום ר' יודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי אם הפסיק בה כדי לקרות את כולה לא יצא ידי חובתו. ר' בא רב ירמיה בשם רב הלכה כר' מינא שאמר משום רבי יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי. [6]) רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אף בהלל ובקריאת המגילה כן. אבא בר רב הונא ורב חסדא הוו יתבין אמרין אף בתקיעות כן. סלקון לביתיה רב ושמעון הב חונה בשם רב הונא

מסורת הש"ס

[2]) תוספתא פ"ב בבלי ל"ג ופס כה"ע. [3]) לעיל (דף ח' ע"ח) פ"ח הל' ה'. [4]) בבלי י"ג. [5]) מגילה פ"ב הל' ג' ופס כל הסוגיא ועיי' בבלי מגילה י"ח. [6]) בבלי ר"ה ל"ד.

שעות. כלו' בתוך ט' שעות והוא יותר ויותר מכדי לגמור את כולן ילמ': עד לסוף תמן. בעוד היותי שם בבבל דר' זעירא עלה מבבל לא"י: לריכת לי. הוא כמו בבבלי מספקא ליה מי יוצא בתקיעת שופר שהם כדי לגמור את כולה: לא"י: על הסדר.

שעות יצא. אמר ר' זעירא עד דאנא תמן צריכת לי וכד סלקת להבא שמעית ר' יסא בשם ר' יוחנן אפי' שמען כל היום יצא. והוא ששמען על הסדר. ר' יוסי בעי הוה זה צריך פשוטה הראשונה. וזה צריך פשוטה האחרונה תקיעה אחת מוציא' ידי שתיהן. ר' אבין בר חייא בעי ק"ש וברכותי' היא ולא ברבותיה ברבותיה ולא היא. הפסיק שליש' וחזר והפסיק שלישה בקורא משערין. או בכל אדם משערין. אמר ר' מתניא מסתברא בקורא. [ב]ר' אבהו שאל לרבי יוחנן בנין דאנא קרי שמע ועבר במבואות המטונפות ומפסק נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אבהו בני אם מפסיק את כדי לקרות את כולה לא יצאת ידי חובתך. ר' אלעזר סליק מבקרא לר"ש בר אבא. א"ל בנין דאנא תשיש ואנא קרי שמע ומתנמנם נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אין. ר' ירמיה בעא קומוי ר' זעירא בנין דרבי אליעזר ידע דר"ש בר אבא מדקדק במצוותא סגין הורי ליה או בנין דהוא תשיש הורי ליה. א"ל בפי' פליגין ר' אלעזר אמר יצא. ר' יוחנן אמר לא יצא. מה פליגין בק"ש מפני שהיא עשויה פרקים פרקים. אבל בהלל ובקריאת המגילה אוף ר"א מודי. תני השואל בשלום רבו או במי שהוא גדול ממנו בחור הרשו בידו. הדא אמרה שאדם צרי' לשאול במי שהו' גדול ממנו בתורה. ועוד מן הדא דתני [ג] קרע וחזרה בו נשמה אם על אתר אינו צרי' לקרוע. אם לאחר זמן צריך לקרוע. וכמי הוא על אתר כדי דיבו' [ד] וכמי הוא כדי דיבור. ר' סימון בשם ר' יהושע בי"ל כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו. אבא בר בר חנה בש' ר' יוחנן כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך ר'. [ה] ר' יוחנן הוה מיסתמיך על ר' יעקב בר אידי והיה ר' אלעזר חמי ליה ומיטמר מן קדמוי. אמר הא תרתי מילין הדין בבלי' עביד בי חדא דלא שאל בשלומי. וחדא דלא אמר שמועתא משמי. א"ל כך אינון נהגין גביהן. זעירא לא שאל בשלמיה דרבה דאינון מקיימין (לויב כ"ט) ראוני נערים ונחבאו. מי מהלכין חמי ליה חד בית המדרש. א"ל הבא הוה ר"ם יתיב דרש ואמ' שמועתא

תקיעת שופר מ"ל כ"ש לפרקים דהא מה לא הפסיק בין תקיעה לתקיעה מיבו יוצא לרבנן בבבלי סוכה כ"ג והוה כעין ההוא דאמר הש"ס לקמן דר' אלעזר להכי יצא בק"ש מה שהם כדי וכו' מפני שהוא עשויה פרקים ולף דר' יוחנן סבר בבבלי מגילה שם:

מסתברא בקורא. ובירושלמי מגילה הגי' לא מסתברא בקורא והרב"ח ריש היה קורא כתב משמי' דירושלמי דקורא משערין ימנית כל הסוגיא וגם אמר ר' מתניא לא מסתבר בקורא וכבר העיר ע"ז בעל ק"ע מגילה ע"ש:

ר' אבהו שאל לר' יוחנן. בבבלי ברכות כ"ד ליתא אמר ר' יוחנן הי' מהלך בשבוחות המטוכפות מביח ידיו על פיו וקורא ומקשה הש"ס מהא דאמר לר' אבהו מה שהית וכו' ומתרץ הכי קאמר לי' לדידי לא סבירא לי' וכו' וכדאה שזה המאמר דר' הוכא אמר ר' יוחנן לא היה ידוע להירושלמי:

כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי. וכן הגי' גם בש"ק ל"ג ובספר שדה יהושע שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר שלום עליך מבל' בשם' מ"ק גם בספר ג"י הגירסא כמו שהוא בספרנו ובעל ג"י מניח בסוגיתנו הגי' כדי שאילת תלמיד לרב וכתב על גי' זו שהיא נכונה והרלייה קמי על הריטב"א דחייב התלמיד לשאול בשלום רבו. והכא בבבלי ב"ק ע"ז ליתא תרי תיך כדי דיבור הוי חד כדי שאילת תלמיד לרב וחד כדי שאילת רב לתלמיד כדי שאילת תלמיד לרב בשלום עליך רבי ומורי וכדי שאילת הרב לתלמיד בשלום עליך ולפי מה שפירשנו יכלול התוך כדי דיבור של הירושלמי שאילת שלום של הרב והתלמיד

מצות קל"ח ע"ח על ט"ס כזה: השואל בשלום רבו. פי' הבא לשאול בק"ש בשלום רבו וכו' הרבות בידו והל' ליכו מדוייק ובבבלי י"ל שיתח הקורא את שמע ופגע בו רבו לו גדול היכו בפרקים שואל וכו': קרע. על מי שחייב לקרוע עליו וסבר שמת: וחזרה בו בשמה. וח"כ מת: שם על שתר. שם לשלחר מת: ליכו לריך לקרוע. דילמ' בקריעה רשמוכח: כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד. פי' הרב שואל שלום לתלמיד: ויאמר. והתלמיד מציע שלום עליך רבי וכיון דשמעינן להרב שואל בשלום התלמיד כ"ש דחייב מדם לשאול בשלום מי שהוא גדול ממנו: מיסתמיך. כשען: והיה חמי ליה ומיטמר. היה רואה אותו ומתחבא מפניו: הדין בבלי'. קרא ר' אלעזר בבבלי לפי שעלה מבבל: לא שאל בשלומי. והתלמיד לריך לשאול בשלום רבו: דלא אמר שמועתא משמי. מפורש בבבלי יבמות פוף פ"י בהא דאמר ר' יוחנן עשו ועשו: גביהן. אלל בני בבל: זעירא לא שאל. הקטן ליכו שואל בשלום הגדול והוא מחמת ירלה שהם מקיימין בנפשם דאותי וכו': מי מהלכין. בעוד שהיו מהלכין: מ"ל. ר' יעקב לר' יוחנן:

ולא

מסורת הש"ס

[ב] שם. [ג] מ"ק פ"ג הל' ז' ושם כל העניין בבבלי כדרים פ"ז ובשיטי וקלת כרחה שחייבה הבריית שלפניהו. [ד] בזיר פ"ד הל' ב'. [ה] שקלים פ"ב הל' ו' ובשיטי מ"ק פ"ג הל' ז' בבבלי יבמות ל"ו ובשיטי

והתלמיד ופליגי הב' תלמודים. לך נחמת כרחה דוחק שהתוך כדי דיבור יתפשט על ג' שלוש לכן כרחה כדברי בעל ג"י ופי' כדי שלילת שלוש בין הרב לתלמיד וילפר וכו' כדי שלילת שלוש הנחה בין רב לתלמיד שהתלמיד לומר שלוש עליך רבי ודע שהלל שלוש עליך רבי ומורי בנבלי נ"ק לימו מדויק והעיקר שלוש עליך רבי וכאשר הוא בירושלמי וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' שבועות הל' ט"ז:

בך עלמא יעין דר' אלעזר תלמודיה דר' יוחנן. ובכמה מקומות בנבלי ליתא דר"ח היה ג"כ תלמידו דרב ושמואל ומזה הוכחנו בשבועה פ"ד ערך ר' לעזר דזה המעשה היי קודם שירד ר"ח לבבל והא דקורא לי' בנבלי לפשר שחנותיו עלי מבבל וקרא לומו על שם גס י"ל שאמר כ"ע יעין וכו' דעיקר תורתו של ר"ח היה מר' יוחנן, והרי גם ר"ח היי תלמידו של רבי שמעאל וכדליתא בנבלי עירובין י"ג ומפילי הכי אמר ר' יוחנן כ"ע יעין דר"ח תלמידו דר"ע ות"כ י"ל דהמעשה היה לאחר שעלה ר"ח היה כבר בבבל ול"ע וכבר הוכחנו שם שר"ח היה כבר בבערותו בח"י ע"ב:

נשמעינא מן הדא ובחלצ שואל מפני היראה. והא דלא פשיט לי' מדבני ר' יהודה דאמר בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלוש, לכל לדש ולא גס ר"ח ס"ל משיב שלוש לכל לדש בחלי פליגי וכמו שפושט בסיפא די"ל דבחלת לא פליגי בחלת בפרקים ור"ח נקט להכך בני על הסדר ור"י נקט להו על הסדר ועי' בנבלי והשקלא והטרית שם הוא בעיקרו המשא והמתן של הירושלמי, והנבלי מסיים ויסורי מחסרת וכו' ול"ל שהוא משיב ומ"ק דרך הירושלמי לומר חסורי מחסרת והפרקים יגעו לריק לקייס ני' הספר שלפנינו ודבריהם מיכם עולים כלל וגס הגר"ח הניח כאשר הגהנו:

רב

ומשיב מפני היראה. ער כדון באמצע הפרשה ואפי' באמצע הפסוק. ר' ירמיה מדמי. ר' יונה משתעי. ר' חונא רב יוסף ודברת בם מיכן שיש לך רשות לדבר בם:

שמועתא מן שמיה דרבי ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמיה דר' עקיבה. א"ל כל עלמ' ידעין דר"מ תלמידו דר' עקיבא אמר לו ב"ע ידעין דר' אלעזר תלמידי' דר' יוחנן מיהו מיעבור קומי אהדורי צילמי'. א"ל מה איתפלוג ליה איקר. אלא עבור קומוי וסמי עיניה. א"ל ר' אלעזר יאות עבד דלא עבר קומיך. אמר רבי יעקב בר אידי יודע את לפיים. ור' יוחנן בעי דיימרון שמועת' מן שמיה. אף דוד ביקש עליה רחמים (תהלים ס"ל) אגור' באהלך עולמים. ר' פינחס ר' ירמיה בשם ר' יוחנן וכי עלת על לב דוד שהוא חי לעולם אלא אמר דוד אזכה שיהו דברי נאמרין על שמי בבתי כניסיות ובבתי מדרשות. מהניא ליה. לוי בר גזירא אמר כל האומר שמועה משם אומרה שפתותיו רוחשות עמו בקבר. מה טעם (שיר השירים ז') רובב שפתי ישינים. ככומר הזה של ענבים שהוא זב מאיליו. ר' חנינ' בר פפאי ור' סימון חד אמ' בהדין דשתי קונדיטון. וחרנה אמר בהדין דשתי חמר עתיק אע"ג דהוא שתי ליה טעמיה בפומיה. אין דור שאין בו ליצני' מה היו פריצי הדור עושין היו הולכי' אצל חלונותיו של דוד ואו' לו דוד אימת יבנה בית המקדש אימתי בית ה' נלך. והוא אומ' אע"פ שמתכונין להכעיסני יבא עלי שאני שמח בלבי. (תהלים ק"כ) שמחתי באו' לי בית ה' נלך. (שמואל ב' ז') והיה כי ימלאו ימיך. [ט] א"ר שמואל בר נחמני אמ' הב"ה לדוד דוד ימים מלאי' אני מונה לך אינ' מונה לך ימים חסירים. כלום שלמה בנך בונה ב"ה לא להקריב בו קרבנות חביב עלי משפט וצדקה שאתה עושה יותר מן הקרבנות. ומה טעם (משלי כ"ח)

עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח:

פיסקא ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. [ג] מפני מה הוא משיב [00] מפני היראה [000] או מפני הכבוד. נשמעינא מן הדא ובאמצע שואל מפני היר' ומשיב מפני הכבו' דברי ר"מ. הא בקדמית' שואל מפני הכבו' ומשי' מפני הכבוד ובאמצ' שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"מ. מפני מה הוא משיב מפני היראה או מפני וזכבוד נשמעינ' מן הדא ר' יהודה או' באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. הא קדמיתא שואל מפני היראה

מחני

מפני הכבוד: ובחלצ שואל. השתא מסיים הש"ס למילתיה דע"כ ומשיב קאי לדלפניו: מפני מה הוא משיב. או למפני הכבוד: הא קדמיתא. הא לקודם לו, כלו' המאמר דר"מ ע"כ פירושו שואל מפני היראה ומשיב מפני היראה דהל"כ בחלי פליגי ר"מ ור"י ומזה פשט הש"ס לעיל דגס בהנחת ופרקים שואל מפני הכבוד ומשיב קאי למשיב לדלפניו כל' מפני הכבוד: עד כדון. עד עתה שמענו דין הפסקה בחלצ הפרשה: ואפי' בחלצ הפסוק. הוא ל' מינעית הפסוק. הוא גם בחלצ הפסוק הדין כן שואל מפני היראה וכו': ר' ירמיה מדמי. ט"ס וכ"ל מרמז וכאשר הובא בדמב"ן מלחמות ריש פ"ב דברכות ובכאב"ח ד' י"ד ובחלצ הפסוק בדיבור: משתעי. סיפר כלו' הפסיק בדיבור: ודברת בם. מבינת רחייה שמותר להפסיק בדיבור:

מחני

מסורת הש"ס

[ט] רמז הכתוב פ"ק הל' ה'. [ג] עיי' בנבלי ברכות י"ג.

מתני׳ ב׳ וכתיב והי׳ אלהים אמת. הרי דאסמיך אמת לאלהים:
מתני׳ ג׳ מה טעם אמרו. וכדאיתא לקמן בגברייתא הרי זה עם המת וכו׳ ולובש תפילין וקורא את שמע ומתפלל: כדי שיקבל עליו מלכות שמים תחלה ואח״כ מצוות. ואם נמלוה להזכרת נפ׳ שמע מן שלא נמלוה שהוא חייב גם דהא חייב בתפילין כל היום ותי׳ תחילה כראשה קלת מיתר: קורא את שמע. בתחילה כדי שיקבל עליו עול מלכות תחילה וכדאיתא לקמן: מתניתא רב פליגא עלוי. הא׳ מסורס קלת ול״ל מתניתא פליגא עלוי רב: הרי. דתני הרי: פורס למקום טהרה. כלו׳ מרחיק עלמו מן המת שאסור לקרות עם המת וכדאיתא לקמן בפרקין: ולובש תפילין וקורא את שמע. אלמא הכחת תפילין קודמת לק״ש: מתניתין. משנתנו: לא שיקבל. ט״ס וצ״ל אלא שיקבל וכדאיתא בגמ׳: ותח״כ יקבל עליו עול מלות. והכחת תפילין היא בכלל עול מלות: תפילין לריכין גוף נקי. המאמר הזה והמאמרים הבאים אחריו אין עניכם למשנתנו והובאו פה אגב גררא להך גרייתא הרי זה עסוק וכו׳ הרי זה פורס למקום טהרה ולובש תפילין: מפני מה לא החזיקו בהן. כראשה שהיו מאמר דר׳ יהלי כ״ש שתמת דש״ם קאמר לה לא החזיקו במלות תפילין שהיתה רפויה בידם (וכמו שהיתה בזמן נעלי התו׳ עיי׳ שבת ס״ט ד״ה כתליעב): מפני הרמאים. שהראו עלמן ע״י התפילין שברחשיהן כתסדידים ירימו בהן את הבריות: עובדא הוה. דעובדא הוה: לתפילין דברישך היכנית. לתפילין אלו שברחשך התפרתי והחזקתיך לתדם בשר: לומר שהחולי ממרק. דרשה זאת שהחולי ממרק מי מבקש את הגוף על׳ ויסורק ושטף בימים והחזק עלמו ג׳ ימים תחר תליו גוף נקי: לא בקייט׳ ולא בסיתוא. לא נקין ולא בחורף: ר׳ אליעזר תלמידו. הוא ר״ש בן הרקיכס: אלא דאדרעיה. על זרוע: ואינו אסור משו׳ ערוה. א״ר חייא בר אבא אפיקרסין היה לובש מבפנים. כד הוה אזי׳ מסחי ביון שהיה מגיע אצל האוליירין היה חולצן. א״ר יצחק עד יעקב תרמוסר׳ היה לובשן. וכד הוה נפיק מסחי הוו יהבין לה. וכד הוה מייתין ליה. היה אמר הא מילתא. [5] שני ארונו׳ היו מהלכין עם ישר׳ במדבר ארונו של חי העולמי׳ וארונו של יוסף. והיו אומו׳ העולם אומרי׳ מה טיבן של שני ארונות הללו. והיו ישר׳ אומרין להן זה ארונו של יוסף עם ארונו של חי העולמים. והיו אומות העולם מוני׳ את ישראל ואו׳ וכי אפשר לארון המת להיו׳ מהלך עם ארונו של חי עולמים. והיו ישראל אומרי׳ על ידי ששימר זה מה שכתב בזה. ולמה הוא אמר דא מילת׳. א״ר חנניא בנין מימר מילא דאוריא

מתני׳ ב׳ ואילו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנ׳ בין שניה לשמע בין שמע לוהי׳ אם שמוע. בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויליב. ר׳ יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויליב לא יפסיק. א״ר לוי [6] טעמיה דר׳ יודה (במדבר ט״ו) אני ה׳ אלהיכם. וכתיב (ירמיה י׳) וה׳ אלהים אמת:

מתני׳ ג׳ אמר ר׳ יהושע בן קרחה למה קדמ׳ שמע לוהיה אם שמוע אלא שיקבל עליו מלכות שמי׳ תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מלות. והיה אם שמוע לויאמר. שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה. ויאמר אינו נוהג אלא ביום. ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן מה טעם אמרו אדם לובש תפילין וקורא את שמע *ומתפלל כדי שיקבל עליו מלכות שמים תחילה משלם. [3] רב אמר קורא את שמע ולובש את תפיליו ומתפלל. מתניתא רב פליגא עילוי [4] הרי שהיה עסו׳ עם המת בקבר והגיע עונת ק״ש הרי זה פורש למקו׳ טהרה ולובש תפילין וקורא את שמע ומתפלל. מתניתא מסייעא לרב לא שאדם יקבל עליו מלכות שמים תחילה ואח״כ יקבל עליו עול מלות. [7] א״ר ינאי תפילין לריכין גוף נקי. מפני מה לא החזיקו בהן. מפני הרמאי׳. עובד׳ הוה בחר בר נש דאפקיד גבי חבריה ובפר ביה. א״ל לא לך הימנית אלא לאילין דברישך הימנית. ר׳ ינאי היה לובשן אחר חוליו ג׳ ימים לומר שהחולי ממרק. מה טעם (תהלים ק״ג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. רבי יוחנן בן זכאי לא הוון תפילוי זעין מינה לא בקייט׳ ולא בסיתוא. וכך נהג ר׳ אליעזר תלמידו אחריו. ר׳ יוחנן בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש הרויהון. ברם בקייט׳ דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה. ואינו אסור משו׳ ערוה. א״ר חייא בר אבא אפיקרסין היה לובש מבפנים. כד הוה אזי׳ מסחי ביון שהיה מגיע אצל האוליירין היה חולצן. א״ר יצחק עד יעקב תרמוסר׳ היה לובשן. וכד הוה נפיק מסחי הוו יהבין לה. וכד הוה מייתין ליה. היה אמר הא מילתא. [5] שני ארונו׳ היו מהלכין עם ישר׳ במדבר ארונו של חי העולמי׳ וארונו של יוסף. והיו אומו׳ העולם אומרי׳ מה טיבן של שני ארונות הללו. והיו ישר׳ אומרין להן זה ארונו של יוסף עם ארונו של חי העולמים. והיו אומות העולם מוני׳ את ישראל ואו׳ וכי אפשר לארון המת להיו׳ מהלך עם ארונו של חי עולמים. והיו ישראל אומרי׳ על ידי ששימר זה מה שכתב בזה. ולמה הוא אמר דא מילת׳. א״ר חנניא בנין מימר מילא דאוריא

רב אמר. נכנלי אימת הך סוגיא אבל רב לא אמר בפירוש שאכיח תפילין ואח״כ קורא אלא שמ״ם מדייק בן מהימי מעשה דרב שהי׳ יהיב וקרא ק״ש ואבא תפילין ובסוף מסיק דרב אלוחיה הוא דעוית וגם הוא סובר דתחילה מכיח תפילין ואח״כ קורא שמע ע״ש והירושלמי מחלוט מה דאימת נכנלי לגבי מבלגא גם על הך סייעתא דמתניתין מקיב הבבלי בסברא נכוכה תימר דאמר ר׳ יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה קריאה לעשייה מי שמעת ליה והירושלמי לא כאית לה והאמר דר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן נזכר שם בשם ר׳ חייא בר אבא עיי׳ מבוא פ״ד ערך ר׳ חי׳ בר אבא) ובזיכוי: **ברם** בקייטא. גרא״ם פ׳ מי שמתו סי׳ ל״ח הגי׳ ר׳ יוחנן לא הוה מכח תפילין אלא מפסחא לעלמא והוה חזיק ריסיה מפסחא ועד עלרת ופי׳ ר׳ יוחנן היה חושש ברחלו מקרירות ולא יכול להכיח תפילין אלא פעם אחת בשבה ועל אימו פעם בלבד היה לריך לאחוז רחלי ולעטפו מפסח עד עלרת וע״ש שכן היתה ג״כ ג׳ רגיכו יוכה ובייי ד׳ י״ח ס׳ כ״ז מה שאניח בשם קיבור תשו׳ הרשב״ם וברחה שנירסתו היה נסיתוא וכו׳ לא היה לנוש אלא דאדרעיה ועיי׳ בימה מרחה:

על

מסורת הש״ס

[6] נכנלי ברכות י״ד ושם הגי׳ אמר ר׳ אבהו מ״ר יוחנן. [3] שם [4] מ״ק פ״ג קרוב לסוף הל׳ ה׳. [7] נכנלי שבת מ״ט ק״ל. [5] תוספתא סוטה פ״ד מכילתא פי בשלח פ״ל ועיי׳ נכנלי סוטה י״ב.

*) olearii

על מלות הנחת תפילין. מכחות ל"ו מיתת דשלח ר' חייא נריה דרב הונא שמתיה דר' יוחנן על תפילה של יד מומר נרוך אמר קדשנו במלותיו וציונו להניח תפילין ועל תפילין של ראש נמי קדשנו במלותיו וציונו על מלות תפילין וכן כתבה שם מ"ב והוא לגמרי להיפך ממה שנאמר פה בירושלמי וגם טעמו של הירושלמי להיפך מטעמו של הבבלי כפי מה שפי' התו' נרכות ס' ד"ה אמר. ולפמר דיש להגיה פה כשהוא כותן על יד מהו אומר מקדש על מלות הנחת תפילין כשהוא כותן על של ראש וכו' על מלות תפילין ולפ נזה יש קלת חילוק בין ב' התלמודים דבירושלמי מיתת על מלות הנחת תפילין ובבבלי להניח תפילין וריכיון להעיר עוד שבירושלמי לא נזכר כלל ר' יוחנן בעניו נרכות תפילין גם לפורת ר' חייא נריה דרב הונא לא נזכר בשום מקום בירושלמי, ולפמר דיש טעות סופר בשמות המפורשים בבבלי והך דשלח אין הכוכה שנשלח מש"י כ"ח מאיזה יאיכה בבבל כנון מסורת לכהרדעת וכדומה. ודע דהב"י סי' כ"ה כתב ח"ל וכתב סמ"ג שנשלח בילמדנו כדברי ר"ת ולפ כדברי המפרשים לפ שם מנרך מחת כלו' יולפ בנרכה שניך על של יד ולפ ע"פ שיטנו בירושלמי הלמוד שלנו עיקר ע"כ, והוא בסמ"ג עשין כ"ה. והכה הירושלמי בסוגיתנו הוא בפירוש כשיטת ר"ת דמנרך על של יד מחת ועל של ראש מחת ולפ כשיטת רש"י דמנרך מחת לשניהן עיי' מכחות ל"ו והסמ"ג שכתב לפ"פ שיטנו בירושלמי כלו' אם לפ שם מנרך מחת ע"כ לפ היה לפניו דברי סוגיתנו וכרחה שכיון להפ דמיתת לקמן פרק הרואה קרוב לסוף הלכה ד' כל המלות טעיונות נרכה בשעת עשייתן חון מתפיעה וכו' לפמר ר' יוכה מיה לך חוריי תפילין של יד עד שלפ יחלון ושל ראש עד שלפ ייבש פי' עד שלפ כותן דהרי מנרך על של יד והוא עולה לשל ראש ועיי' בפירושנו שם והוא כשיטת רש"י והיא שיטת המפרשים שכתב הסמ"ג לפ שם מנרך מחת וכו' והכה הך דפרק הרואה מורה שלר' יוכה הגדול בתפורלי דף"י (עיי' ערכו מנוף פ"ד) היה פשוט שמנרך נרכה מחת לשתיהן ור' יעקב בר מיזי דסוגיתנו חולק עליו והלכה כר' יוכה ומזה כרחה ג"כ רמייה לפה שכתבנו דיש ט"ס בתכחות בשמות התפורלים ולפ ר' יוחנן הוא דשלח וע"ע בהה דמיתת לקמן לפמר ר' זעירא קיימא לפנ בר ירמיה בתוכל דמשמע שהיה גם בפ"י פשוט למנרך שתים:

ומה טעם ושמרת. דרשת ר' אלעזר היא דרשת ריה"ג שלפ שר"ח מוסיף דעובר בעשה ובתכחות מיתת עוד ר' יוחנן לפמר עובר בלאו. עוד יש להעיר דהדרש דסייתי הש"ם לקמן והיה לך לחות את שהוא לך לחות וכו' הוא בתכחות שם דרשת ר"ע דחולק על ריה"ג ולפמר לפ כפמרה חוקה זו שלפ לפסח בלבד ולדידיה הא דאוריא. אי"ל ר' מנא והבין לא הי"ל מילא דאוריא חורי למימר אל"א דא. אלא קינחירין הוון לומר יוסף לא זכה למלבות אלא על ידי ששימ' מצותיו של הבי"ה ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא עיי ששמרנו מצותיו של הב"ה ואתון בעין מבטלה מצוות' מינן. באי זה צד הוא מברך עליהן. ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי [4]) כשהוא נותן על יד מהו אומ' ברוך אקבי"ו על מצות תפילין. כשהוא נותן על הראש מהו אומר ברוך אקבי"ו על מצות הנחת תפילין. [5]) כשהוא חולצן מהו אומ' ברוך אקבי"ו לשמור חוקיו. ואחיא [6]) כמאן דמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר ברם כמאן דמר בחוק' הפסח הכתו' מדבר לא בדא. ר' אבהו בשם רבי אלעזר [7]) הנותן תפילין בלילה עובר בעשה. ומה טעם (שמות י"ג) ושמרת את החוקה הזאת למועד' מימי' ימימה. ימי' ולא לילו'. ימים' פרט לשבתו' וימי' טובים. והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילוי עילוי. מצרדי' הוה וכמין פיקדון היו בידו. אית דבעי מימר לא אמ' אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מות'. אית דבעי מימר נשמעיני' מן הדא (סס) והיה לך לאות את שהוא לך לאות פרט לי"ט ושבתות שכולן אות. ולא כן כתב מימים ימימ'. ליח לך אלא כיי דמר ר' יוחנן כל מילא דלא מחוור' מסמכין לה מן אתרין סגי. נשי' מניין (דנריס י"ח) ולמדתם אותם את בניכם [8]) ולא את בנותיכם. את שהוא חייב בתי"ת חייב בתפילין. נשים שאינן חייבות בתי"ת אינן חייבין בתפילין. התיבון [9]) הרי מיכל

בת

הכחת תפילין: וכמין פיקדון היו בידו. כמילו היו בידו לשמור כעין פקדון ולפ לפס מלות תפילין ובמס' עירובין הגי' כמין פקרין היו בידו ופי' בעל ק"ע כמין לפר סרוקה שמכימין על המכה ולפ היו עליו מלפ כדי לשמרן ויותר כרחה לגרוס שם כגי' סוגיתנו: ליח דבעי מימר. לתרץ הקושי' דר' חנניה יתיב ברמשא ותפילין עילוי: לפ שם'. ר' אלעזר דעובר בעשה: מלפ הנותן. לכתחילה בלילה: ליח דבעי מימר. דשנת וי"ט לאו זמן תפילין כשמיעטה מן זה הדרש: שכולו לות. בין הקב"ה ליסראל דכתיב כי לות היא: ולפ כן כתב. קושית והנה כבר כתיב מימים ימימה דמיכיה יליפינן פטור דשבתות וי"ט ולפמר לן עוד לדרוש דוהיה לך לות: ליח לך. ומתרץ אין לך לומר מלפ כהפ דאמר ר' יוחנן: כל מילא דלפ מחוור'. שהכם מבוררין כלו' שהיו ברור הדרוש בקרא שהיו מלפ כעין מסמכתא: מסמכין לה. מניחין לה סמוכין מן הדבה מקרות: כשיש מניין. לפטורות מן התפילין ולגד דנקט הזמכים הפטורים מן התפילין נקט כמי פטור דכשיש: ולפ את נכותיכם. ובההיא פרשה כתיב וקשרתם לות על ידכם ודרשינן את שהוא חייב בת"ת וכו': התיבון. הקשו חנרי"ף: הרי מיכל

בת

מסורת הש"ס

[4]) בבלי נרכות ס' מכחות ל"ו ע"ב. [5]) נרכות ס"ד כדה כ"ם. [6]) בבלי עירובין לו מכחות ל"ו. [7]) עירובין פ"י הל' ח' ושם כה"ע בבלי עירובין ומכחות שם. [8]) לקמן פ"ג הל' ג'. [9]) בבלי עירובין ל"ו התו' שם ד"ה מיכל הביאו בשם הפסיקתא.

את כושי. ובמס׳ עירובין הגי׳ והרי מיכל בת שמול והיא היא וכמו שפירש רש״י בעירובין מיכל בת שמול היא בת כושי דכתיב על דברי כוש בן ימיני: ותשתו על יוכה. אין מקומו כאן ועיקר מקומו לקמן פ״ג בסוגי׳ דמ״ע שהזמן גרמא בשיס פטורות: הושבה. לשון ישיבה לה לשוב ולא לעלות לרגל ובעירובין איתא בטעות היא שבה: בכפס למרחץ. ז״ל רש״י במס׳ שבת מרחצאות שלהם ג׳ מדרים היו להן פנימי להזיע ולהשתטף, ממנעי שיורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו ויוצא לחילון וגומר לביתו וכח שם מיניעת המרחץ: מקבת. ק״ס: ותפילין. ל״ל ותפילה דהא תפילין תכי בתריה וכן הוא בתוספתא ובבבלי שבת: ואין ל״ל שלא יתן. שאם חוזרן בידו בתוך שלהן שמיכו מכיח: ולא. דתכי בברייתא עד שילא מרחצות של כל חותה מרחץ: מסייעא. להא דאמר ר׳ יצחק לעיל: בגין ר׳ יוחנן. בשביל ר׳ יוחנן כלו׳ בהא מעשה דר׳ יוחנן: ואיכא מרחלת ניחות הגשמים. אלו שים לו דין מרחץ לעכין ק״ס ותפילה ותפילין: לחלן. הך: לחן לרבה. לרבי של רבי שבל שבת היס וגלי היס עוברים עליו וכבר עבר מרחלו אלו לקרות בבגדו: מ״ר חמי לסיפא. ר׳ חמי הרובא: מעבר ליה. מבבגד פכיו: בפילין. בכובע ל׳ רומי*) כלו׳ מכסה הלרור בכובעו ומותר לקרות בבגדו: ולא סמכין עילוי. ואמר סתמא דס״ס דלא סמכין על ר׳ חמי לסיפא דשמא לא דייק כל לרכו אפי ר׳ ירמיה ולריך הרחקה בלאיתא לקמן פ״ג: לימכל בהן. בתפילין שעליו: מבדך פעם אחת. אם לכל ותפילין עליו מבדך לאחר מכילתו ברכה אחת של ברכות תפילין: פעמים. פעמים פי׳ ג׳ ברכות של תפילין: מן דמר פעם אחת ניחא. דאיכא אחת היא על אכילת יפנות הסמ הדעת: הא לכל ואיכון עילוי. היינו צריך יבדך ברכת על הכאת תפילין הא התפילין עליו דקס״ד הא דתכי פעמים מיירי בשוכל מהן מכילת ערבי ולאכילת ערבי איכו לריך לאלון התפילין: קיימא. לוקי:)בשוכל בהן מכילת קבע. כל״ל הא דתכי פעמים מיירי בשוכל מכילת קבע ולריך לאלון תפילין וכשחוזר ומכיחן לאחר האכילה מבדך ג׳ ברכות: לבית המיס. מקום השוכן להשתין: לחורן. לאחרים: הוה קאי בון. היה עומד בהס ולא הסירם מעליו: ככפס מלס. דתכי ככפס מלס: כאן ביכול ללובשן. הא דתכי בברייתא ככפס ביכול ללובשן כלו׳ שיש עוד שהות ביום ללובשן: כאן. הא דר׳ אבא בר ירמיה מיירי בשחין וכו׳ ואע״ג הקו׳ לספריו לא מצכי מידי, ול״ל כאן שים פכלי לקרות ור׳ אבא מיירי בשחין פכלי ויותר כרלה דלא גרסיכן בדברי ר׳ אבא בר ירמיה וספריו: דלכן. דלא כן דלא כאמר שלא יסירם: לאה הוא מבזי לון. להוליכם לבית המיס כיון דלא יעשה בהן עוד מלוה: ברחצוכה. תכי ברחצוכה: וכשאירע אותו

בת כושי היתה, לובשת תפילין. ואשתו של יונה היתה, עולה לרגלים ולא מיחו בידיה חכמים. ר׳ חזקי׳ בש׳ ר׳ אבהו אשתו של יונ׳ הושבה. מיכל בת כושי מיחו בידי׳ חכמי׳. תני׳) נכנס למרחץ מקו׳ שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפילין ואין צ״ל שאילת שלום. נותן תפילין ואינו צ״ל שלא יחלוץ. מקו׳ שרוב בני אד׳ רגילין להיות עומדין עהומין אין שם שאילת שלו׳ ואין צ״ל מקר׳ ותפילה וחולץ תפילין ואין צ״ל שלא יתן. מקצתן ערומין ומקצתן לבושי׳ יש שם שאיל׳ שלו׳ ואי׳ שם לא מקר׳ ולא תפיל׳ ואינו חולץ תפיליו ואינו נותן. אבל אינו לובשן עד שיצא מאותה רשו׳ של כל אותה מרחץ. ודא מסייעא ליי דמר ר׳ יצחק בגין ר׳ יוחנן עד יעקב תורמוסרה היה לובשן. ר׳ ירמיה בעא קומוי ר׳ זעירא היתה מרחץ מרחצת בימות החמה ואינ׳ מרחצת בימות הגשמי׳. א״ל ג) מרחץ ואע״פ שאינה מרחצת. וביה הכם׳ אע״פ שאין בו צואה. מר עוקב׳ אמ׳ ג) אהן חזירא ביה כסא מטולטל הוה. ה׳ יונה בעי אהן צררה דעל גיף ימא מהו. א״ר אמי אס״א הורי רבי ירמי׳ מעבר ליה בפילוים ולא סמכין עילוי. ר׳ זעירא בשם אבא בר ירמיה ז) אוכל בהן אכילת עראי. ואינו אוכל בהן אכיל׳ קבע. ה) ישן בהן שינ׳ עראי ואינו ישן בהן שינת קבע. אית תניי תני מברך פעם אחת. אית תניי תני פעמים. מאן דמר פעם אחת ניחא. מאן דמר מברך שתי פעמים הא אכל ואינון עילוי. א״ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה ט)באוכל בהן אכילת עראי. ר׳ זעירא בשם ר׳ אבא לא יכנס אדם לבית המים וספריו ותפיליו בידיו. ו) רבי יוחנן כד הוה סיפרא בידיה הוה יהיב ליה לחורן. כד הויין תפילוי עילוי הוה קאי בון. מתניתי פליג על אבא בר ירמיה נכנס אדם לבי׳ המי׳ וספריו ותפיליו בידיו. א״ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה כאן ביכול ללובשן. כאן בשאינו יכול ללובשן. דלכן מצוה לא עבי׳ בון. למה הוא מבזי לון. ז) בראשונ׳ היו נותנין אותן לחביריהן והיו נוטלין אותן ובורחין. התקינו שיהו מניחין בחורין. ובשאירע

עד שילא מרחצות של כל חותה מרחץ. ליתא לה בתוספתא ולא בבבלי וניכר שהיה בתוספתא של הירושלמי דהא מדייק ודא מסייע וכו׳ והא דתכי בריש ככפס למרחץ בחקום שבני חדם עומדים לבושין וכו׳ כותן תפילין כרחה דמיירי שאין לו חקום חון למרחץ אבל בים לו חקום ליכו מכיח עד שילא מכל חותו רשות:

בראשונה. הירושלמי מזכיר חן הג׳ בברייתות הבאות

בבבלי ברכות דהכי ליתא שם ומיבעיא בחוריס הסמוכים לבית הכסא ולא יכיחס בחוריס הסמוכין לרה״ר שעל יטלו לחתם עובדי דרכים ומעשה בתלמיד אחד וכו׳ ושוב ליתא שם ת״ר ברחשונה היו מכיחין תפילין בחורין הסמוכין לבית הכסא ובאין עכבריס וכוטלין חותן התקינו שיהו מכיחין חותן בחליכות הסמוכות לרה״ר ובאים עובדי דרכים וכוטלין חותן התקינו שיהא חוזרן בידו וככפס והכך בריימות פליגי קלת מהדדי דלבריי׳ קמייתא התקנה דיכיחס בחוריס הסמוכים לבית הכסא היתה אחר התקנה לחוריס הסמוכים לרה״ר ולחידך בריי׳ חיפכא והבריי׳ דירושלמי לא כחדא ינהו. נס הא דירושלמי היו נותנן חותן לאחריהן והיו נוטלין חותן ובורחין חיכו מדויק בכל וכרחה שהכוכה כתכוס לאחרים לאכפויי עינבריס זה הלרך:

כל אותו

מסורת הש״ס

*) pileus.

כל שחיכו כשליצא נעל כנפיס. בגבלי שבת ליתא ל"ר יכלי תפילין לריכין גוף נקי כשליצא נעל כנפיס ופשה דלמוכר הירושלמי תמן לשרין כל שחיכו וכו' יבורר בקל שפה דליתא בגבלי כשליצא נעל כנפיס הוא הוספה ולא ילף מפי' ר' יכלי וכן מבורר מפה דליתא לעיל בסוגיתכו ל"ר יכלי תפילין לריכין גוף נקי ולא כזכר שם כשליצא נעל כנפיס ובגבלי שם ליתא הטעם למה נקרא נעל כנפיס ולייבי' בירושלמי ופשר שהוא הוספת הגמוכים ומליכו הוספות כשלה בשלילות עיי' בפי' ריב"ן מכות כ"ב ד"ה רב ספרא:

עירב את המותיות. בתוספות הרשב"ם המיוחסות להרשב"ן סי' רל"ו כתב ודלך קלרה לכי כותב לך שם כדבקה המות לשחר שבשרה לורתה כגון שכדבקו בריגליהם אין דבוק זה פסול ול"ל לא לגרור ולא להפריד אבל שם כדבקה ברחב קודם שבתב אותה הרחב לריך לגרור את הכל שהרי לא כעשה כה דבר בהבשר ושם כדבקה בשליעתה כגון רגל הר' המרוכה או רגל הקוף אותו לד הדבוק לריך גרירה וכן אמר בירושלמי שם כדבקו לאטה כגון מרליכו תפלרתיכו שרגל הויו דבוקה אבל הכ' כשר מרלך לריכה תפלרתך לריכה כלי שכדבק רגל הר' בשליעתה לפ' או לש' לריכה עיון דשם כאמר שהרגל כשר כגון כשפגיע עד רגל הפ' והוא כרגל קטן או שם מיכו כאשב כשנאמר והרי הוא דבוק קודם שנאמר ולפיכך לריך לאחזר ולגרור הרגל עכ"ל ועיי' ב"י סי' ל"ב וב' הירושלמי עסכים יותר לפירושכו וגם לא עשו חק תוכות וחק יכלות כאו שכתוב בב"י שם בשם סמ"ק. גם לפירושכו עולה יפה שפה שאמר הש"ס כגון מרליכו תפלרתיכו הוא פירש למלמעלן ומדברי הרשב"ם משמע שהוא רק פירוש למלמעלן:

דתני שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים[ד]) שמור עלמך מן הטיפים היוצאות מבין רגליך. הרא דתימר בדקים. אבל בגסים אם יכול לסבול יסבול. ר' יעקב בר אבי בשם ר' אחא שמו' רגלך כאשר תלך אל בית האלהים. שמור עלמך בשתהא נקרא אל בית האלהים שתהא טהור ונקי. איר אבא (משלי ה') יהי מקורך ברוך. יהי מלראך לקבר ברוך. א"ר ברביה (קהלת ג') עת ללדת ועת למות. אשרי אדם ששעת מיתתו בשעת לידתו מה שעת לידתו נקי כך בשעת מיתתו יהא נקי:

מתני ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו ר' יודה אומר יצא. ר' יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דיקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא ר' יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע לא יצא. קרא וטעה יחזור למקום שטעה. רב אמר הלכה כדברי שניהן להקל

מסורת הש"ס

[ד]) גבלי שבת ס"ט ק"ל. [ג]) גבלי ברכות י"ח ובשיבו. [ד]) מני לה פ"ק דל' ט' ושם כל הסוגיא.

להקל. הלכה כדברי האוסרים בהך פלוגתא דאתני' לקולא כלו' גריסת הלכה דקרא ולא השמיע לאזנו יצא ונסיפא הלכה דקרא ולא דקדק באותיותיה יצא: [ס] דלכן מה כן אמרין סתמה ור' יוסי בסתמא. ר' יוסי ור' יודה הלכה כר' יוסי. ומה צריכ' למימר רב הלכה כדברי שניהן להקל. אלא בגין שמע [סס] דתני לה ר' חייא בשם ר"מ לפום כן צריך למימר' הלכה כדברי שניהן להקל. תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא. למי נצרכה לר' יוסי. היידין רבי יוסי הרא דתנינן הקור' את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. ור' יוסי אומר לא יצא. [ס] אמר רב מתנה דר' יוסי היא. א"ר יוסי הוינן סברין מימר מה פליגין רבנן ורבי יוסי בשמע דכתיב בה שמע. הא שאר כל המצו' לא. מן דמר רב מתנה דר' יוסי [ססס] הוי היא שאר כל המצות מ"ט דר' יוסי (זמות ט"ו) והאזנת למצותיו. ישמעו אזנך מה שפיך מדבר. אמר רב חסדא ליתי כן חרש. השגרת לשון היא. מתנית' לר' יודה. א"ר יוסי מסתברא דיודי רב חסדא בתרומות דהיא דר' יוסי א"ר חנינא בשם רב חסדא דר' יוסי היא. א"ר יוסי ביר' בון על כרחיך איתמ' דהיא דר' יוסי דתנינן חמשיתא קדמייתא ולא תניתא עמהן אם משום שאין תרומתן תרומה. והא תנינן חמשתיה אחרנייתא ולא תניתה עמהן. הוי סופך מימר דר' יוסי היא. אלו צריך דיקדוק [ג] על לבבך. על לבבכם. עשב בשדך. ואבדתם מהרה. הכנף פתיל. אתכם מארץ. ר' חנינא בשם ר' אחא אשר

דתני לה ר' חייא. כנר הערכו בספרכו דרבי האזכה פ"ג להאזכה דהקורא את שמע שיש פה ט"ם ול"ל בשם ר' יודה דר"ש לא כזכר בכל האוגי' ולקמן ליתא עוד אתכיתא לר' יודה וכן עולה אסוגי' דבגלי ברכות ומגילה דהאי תכא דאזכר הקורא ולא השמיע לאזנו יצא הוא ר' יהודה עוד ליתא שם בברכות אמר ר' אסדא ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דאמר ר' יהודה ואף שאלינו לר"ש בגלי ברכות ט"ו ע"ב אחר כותב הלב הן הן הדברים וכן לקמן פ"ג הל' ד' ליתי לי' לר"ש בעל קרי קורא את שמע והיו משמיע לאזנו פ"ש דתני לה ר' חייא בשם ר"ש מורה לכל מי שאינו מתעקש דקאי לאתכיתין. ובמנוח פ"ג העלכו שהיו לבני ל' כוסחאית שוכות של האזכה ועלו מן האזכה של בר קפרא והיי וכו' וגם על דעת של ר' חייא עלה בתחילה ליסד מזכה. וכרתה שהאזכה בגמ' הקורא וכו' יצא היא מצות ר' חייא וכן הא דר' אסדא בגלי ברכות ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע וכו' דברי ר' יהודה היא מצות ר' חייא האזויה בירושלמי בגמ' (אם לא שנאמר דהך דתנן ט"ם ול"ל דתכית) ולפני בעלי הש"ם דירושלמי לא היתה כ"א האזכה דהקורא ולא השמיע לאזנו יצא דסדרה את קדמ ג' דהקורא בגמ' מקומר:

ארקבסה

נשבע

מסורת השי"ס

[ס] מגילה פ"ג הל' ד' וסם עיקר האוגית. [ג] בגלי ברכות ט"ו.

כשבע ה'. שלש יבלע העי"ן דכשבע עם שלש דשלשת: דלש ייסר יוסר וכורש כונה. וכמו שמוסרים עוזה שלוס. וכורש שת הכל וניעציה כתיב עוזה שלוס וכורש רע: שם שרו לך. כן היה להם כוסח מיזה תפילה ולא כשלשה בידיכו: כריך להתיז למען תזכרו. פי' התו' שלש ישמע ז"ן למען יהיה לנו זכר מלות ומין לנו לעשות על מכת לקבל פרס: לריך להתיז כי לעולם חסדו. מסדש בל' לרמית ים לו פעמעות מסד כמו בל"ע וגם פעמעות מרפה וכמו שת"ל חסד הוא ויקרא כ' וכן הוא הרבה בתרגומים וכרשה שחסד ל' מרפה

נשבע ה'. רבי שמואל בר חנינ' בשם ר' הושעיא יוצר אור ובורא חושך. דלא ייסר יוצר אור ובורא נוגה. ר' חגיי בשם ר' אבא בר זבדא שם שרו לך דלא ייסר שם הללו לך ר' לוי רבי אבדימ' דחיפ' בשם ר' לוי בר סיסי צרי' להתיז למען תזכרו. ר' יונ' בשם רב חסדא צרי' להתיז כי לעול' חסדו. תני' [ב] אין מעבירי' לפני התיב' לא חיפנין ולא בישנין ולא טיבעונ' מפני שהן עושין היהין חיתין ועיינין אאין. אם היה לשונו ערוך מותר:

פיס' הקורא למפר' לא יצא. [ג] ר' יונה אמ' תנא רב נחמן בר ארא ר' יוסי אומר תנא נחמן סבא [ד] והיו ברוך הוייתן יהו. תני' [ה] אף בהלל ובקריא' המגילה כן. ניחא בקריאת המגילה דכתי' בה (לסכתר ט') בכתבם. ברם בהלי' בגין דכתי' (תהלים קי"ג) ממור' שמש עד מבואו מהולל שם ה'. מה את שמע מינ' א"ר אבון עוד היא אמורה על סדר (שם קי"ז) בצאת ישראל ממצרי' לשעבר. (שם קט"ו) לא לנו ה' לא לנו לדורות הללו. (שם קט"ז) אהבתי כי ישמע ה' את קולי לימות המשיח. (שם קי"ח) אזרו חג בעבותים לימות גוג ומגוג. (שם) אלי אתה ואודך לעתיד לבוא. ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי אף מי שהתקי' את התפילה הזאת על הסדר התקינ'. שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות האחרונות שבחו של מקום והאמצעיות צרכן של בריות. חנינו דיעה חננתנו דעה. רצה תשובתינו. רצית תשובתינו. סלח לנו. סלחת לנו. גאלינו. גאלתנו. רפ' חלינו. ריפית חליינו. ברך שנותינו. בירכ' שנותינו. קבצינו קיבצתנו. שופטינו בצדק. שפטתנו בצדק. הכנע קמינו. הכנע' קמינו. צדקינו במשפט. צידקתנו. בנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו. ליית צורכו' דבנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו. אלא כמה דאישתעי קרייא כן אשתעי' מתניתא. (ישעיה כ"ו) והביאותים אל הר קדשי ושימחתים בבית תפילתי. [ו] אמר רבי ירמיה מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזאת ומה ראו לסמוך האל הקדוש לחונן הדעת על שם (יחזקיה כ"ט) והקדישו את קדוש יעקב. מה כתיב בתריה (שם) וידעו תועי רוח בינה. דיעה לתשובה (שם ו') השמן לב העם הזה ואוניו הכבד ועיניו השע וגו' ער ולבבו יבין ושב. תשובה לסליחה (שם כ"ו) וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. סליחה לגאולה. (תהלים ק"ג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. ויאמר רופא חולים קדמיי. א"ר אחא מפני מה התקינו גואל ישר' ברכה שביעי'. ללמדך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. ר' יונה בשם ר' אחא (שם קכ"ו) שיר המעלות בשוב ה' את שיבת *ציון שירה שביעית היא להודיעך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. א"ר חייא בר אבא מפני מה התקינו רופ' חולים ברכ' שמינית כנגד המיל' שהיא לשמנ'. על שם (תלמי ב') בריתי היית' אתו החיים. א"ר אלכסנדרי מפני מה התקינו מבר' השני' ברכ' תשיעי' כנגד (תהלים כ"ט) קול ה' שובר ארזי'. שהוא עתיד לשב' כל בעלי

נשבע ה'. שלש יבלע העי"ן דכשבע עם שלש דשלשת: דלש ייסר יוסר וכורש כונה. וכמו שמוסרים עוזה שלוס. וכורש שת הכל וניעציה כתיב עוזה שלוס וכורש רע: שם שרו לך. כן היה להם כוסח מיזה תפילה ולא כשלשה בידיכו: כריך להתיז למען תזכרו. פי' התו' שלש ישמע ז"ן למען יהיה לנו זכר מלות ומין לנו לעשות על מכת לקבל פרס: לריך להתיז כי לעולם חסדו. מסדש בל' לרמית ים לו פעמעות מסד כמו בל"ע וגם פעמעות מרפה וכמו שת"ל חסד הוא ויקרא כ' וכן הוא הרבה בתרגומים וכרשה שחסד ל' מרפה

נשבע ה'. רבי שמואל בר חנינ' בשם ר' הושעיא יוצר אור ובורא חושך. דלא ייסר יוצר אור ובורא נוגה. ר' חגיי בשם ר' אבא בר זבדא שם שרו לך דלא ייסר שם הללו לך ר' לוי רבי אבדימ' דחיפ' בשם ר' לוי בר סיסי צרי' להתיז למען תזכרו. ר' יונ' בשם רב חסדא צרי' להתיז כי לעול' חסדו. תני' [ב] אין מעבירי' לפני התיב' לא חיפנין ולא בישנין ולא טיבעונ' מפני שהן עושין היהין חיתין ועיינין אאין. אם היה לשונו ערוך מותר:

פיס' הקורא למפר' לא יצא. [ג] ר' יונה אמ' תנא רב נחמן בר ארא ר' יוסי אומר תנא נחמן סבא [ד] והיו ברוך הוייתן יהו. תני' [ה] אף בהלל ובקריא' המגילה כן. ניחא בקריאת המגילה דכתי' בה (לסכתר ט') בכתבם. ברם בהלי' בגין דכתי' (תהלים קי"ג) ממור' שמש עד מבואו מהולל שם ה'. מה את שמע מינ' א"ר אבון עוד היא אמורה על סדר (שם קי"ז) בצאת ישראל ממצרי' לשעבר. (שם קט"ו) לא לנו ה' לא לנו לדורות הללו. (שם קט"ז) אהבתי כי ישמע ה' את קולי לימות המשיח. (שם קי"ח) אזרו חג בעבותים לימות גוג ומגוג. (שם) אלי אתה ואודך לעתיד לבוא. ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי אף מי שהתקי' את התפילה הזאת על הסדר התקינ'. שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות האחרונות שבחו של מקום והאמצעיות צרכן של בריות. חנינו דיעה חננתנו דעה. רצה תשובתינו. רצית תשובתינו. סלח לנו. סלחת לנו. גאלינו. גאלתנו. רפ' חלינו. ריפית חליינו. ברך שנותינו. בירכ' שנותינו. קבצינו קיבצתנו. שופטינו בצדק. שפטתנו בצדק. הכנע קמינו. הכנע' קמינו. צדקינו במשפט. צידקתנו. בנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו. ליית צורכו' דבנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו. אלא כמה דאישתעי קרייא כן אשתעי' מתניתא. (ישעיה כ"ו) והביאותים אל הר קדשי ושימחתים בבית תפילתי. [ו] אמר רבי ירמיה מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזאת ומה ראו לסמוך האל הקדוש לחונן הדעת על שם (יחזקיה כ"ט) והקדישו את קדוש יעקב. מה כתיב בתריה (שם) וידעו תועי רוח בינה. דיעה לתשובה (שם ו') השמן לב העם הזה ואוניו הכבד ועיניו השע וגו' ער ולבבו יבין ושב. תשובה לסליחה (שם כ"ו) וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. סליחה לגאולה. (תהלים ק"ג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. ויאמר רופא חולים קדמיי. א"ר אחא מפני מה התקינו גואל ישר' ברכה שביעי'. ללמדך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. ר' יונה בשם ר' אחא (שם קכ"ו) שיר המעלות בשוב ה' את שיבת *ציון שירה שביעית היא להודיעך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. א"ר חייא בר אבא מפני מה התקינו רופ' חולים ברכ' שמינית כנגד המיל' שהיא לשמנ'. על שם (תלמי ב') בריתי היית' אתו החיים. א"ר אלכסנדרי מפני מה התקינו מבר' השני' ברכ' תשיעי' כנגד (תהלים כ"ט) קול ה' שובר ארזי'. שהוא עתיד לשב' כל בעלי

מסורת הש"ס

[ב] נבלי מגילה כ"ד [ג] מגילה פ"ב הל' ח' ושם כה"ע. [ד] נבלי ברכות י"ג. [ה] נבלי מגילה י"ז וע"ש. [ו] נבלי מגילה י' ושם כיתא לאר כ' יוחנן לגבל גי' הרמ"ג ר' ירמיה ושם כה"ע ובזיטו.

בעלי שערים. ר' לוי בשם ר' אחא בר חנינא מה ראו לסמוך מברך השנים למקבץ נדחי ישראל. על שם (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישר'. למה כי קרבו לבוא. נתקבצו הגליות והדין נעשה הזידי' נכנעין והצדיקים שמחים. ותני עלה כולל של מינים ושל רשעים במבניע זדים. ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים. ושל דוד בבונה ירושלים. אחר ישובו בני ישראל (הושע ג') ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם. רבנן אמרי [9]) אהן מלכא משיחא אין מי חייא הו' דוד שמיה. אין מי דמבי' הוא דוד שמיה. א"ר תנחומא אנא אמרי' טעמא (תהלים י"ח) ועושה חסד למשיחו לדוד. ר' יהושע בן לוי אמ' צמח שמו. ר' יודן בריה דר' אייבו אמ' מנחם שמו. אמ' חנינה בריה דר' אבהו ולא פליגי חושבניה דהדין כחישבניה דהדין הוא צמח הוא מנחם. ודא מסייעא להו. דמר ר' יודן בריה דר' אייבו עובדא הוה בחד יהודאי דהוה קאים [9])דדי נעת תורתיה קומוי עבר חד ערביי ושמע קלה. א"ל בר יודאי בר יודאי שרי חורך ושרי קנקנך דהא חריב בי' מוקדש'. נעת זמן תנייני'. א"ל בר יודאי בר יודאי קטור תוריך וקטור קנקניך דהא יליד מלכא משיחא. א"ל מה שמיה מנחם. א"ל ומה שמיה דאבוי א"ל חזקיה. א"ל מן הן הוא. א"ל מן בירת מלכא דבית לחם יהודה. אזל זבין חוריי וזבין קנקנוי ואיתעביד זבין לבדין למיינוק והוה עייל קרייה ונפקא קרייה. עד דעל להההוא קרתא והויין כל גשייא זבנן ואימה דמנחם לא זבנה. שמע קלן דנשייא אמרי' אימיה דמנחם אימיה איתיי זובנין לברך. אמר' בעייא אנא מיחנקוניה סנאיהון דישראל דביומא דאיתילד איחרו' בית מוקדשא. אמר לה רחיציא אנן דברגליה חריב וברגליה מתבניי. אמר' ליה ליתי לי פריטין. א"ל והוא מה איכפ' לי' איתיי זובנין ליה אין ליתי קומך יומ' דין בתר יומי' אנא אתי ונסיב. בתר יומין עאל להההוא קרתא' אמר לה מהו מיינוק עביד. א"ל מן שעת' דחמיתני אתון רוחין ועלעולי וחטפיניה מן ידיי. א"ר בון מה לנו ללמוד מן הערבי הזה ולא מקר' מלא הוא (ישעיה י') והלבנון באדיר יפול. מה כתי' בתריה (שם) ויצא חוטר מגזע ישי. אמר ר' תנחומא מפני מה ההקינו שומ' תפילה ברכ' חמש עשר' בנג' (תהלים כ"ט) ה' למבול ישב שהוא כולה את הפורענו' מלבוא לעול'. עבוד' להודייה (שם כ') זוב' תודה יכבדנני ושם דר' אראנו בישע אלהים. וחות' בשלו' שכל הברכו' חותמיהן שלו'. א"ר [3]) שמעון בן חלפותא אין לך בלי שמחזיק ברכה יותר מן השלום ומה טעם (שם כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. קרא וטעה יחזו' למקו' שטעה. [3]) טעה בין כתיבת הראשונה לשנייה חוזר לכתיבת הראשונ'. טעה ואינו יודע היכן טעה יחזור בבתחילה [7]) למקום הברור לו. [8]) דלמא ר' חייא ר' יסא ר' אמי סלקון מיעבר גנוניה דר' אלעזר שמעון קליה דר' יוחנן אי מחדית מילה. אמרין מן נחית שמע לה מיניה. אמרין וייחות ר' אלעזר דהוא זריז סגין. נחית וסליק אמר לון כן א"ר יוחנן קרא ומצא עצמו בלמען חזקה כוין. ר' ליא ר' יסה בשם ר' אחא רובא נתפלל ומצא

עצמו

נעלי שערים. המיקרים הנער והם קצים כתרגיס, וקול [5] ה' נתרגיס הוא השם התשיעי במזמור זה: כתקנלו הגליות והדין נעשה וכו'. כלו' לכן סמכו ברכת שומע תפלתנו לגאולה וברכת המינים לצדיקים לנטיעת ברכת המינים: לחר ישובו בני ישראל. שנאמר לחר וכו' ישובו ובקשו וכו' כלו' בירושלים וכתיב ואת דוד מלכם: להן. זה: מן דמבייא. מן המתים: ועושה. דכתיב ועושה חסד למשיחו לדוד. דוד הוא תמיד משיחו ונתיכה רבתי ליתא ולדיד לית כתיב כאן אלא לדוד ולזרעו: הוא למח הוא מנחם. מוזנכיה דכל אחד ואחד עולה למספר קל"ח: להו. כ"ל להא פי' הא דלקמן מסייע להא דאמרת אמיה וכו"ר להדא: [9])רדי. כל"ל פי' תורה: ברי תורך. התר תורך והתר קנקנך פי' הערוך הוא מה דכתיב ז"ם י"ג את אחו ואת קרדומו: נעת זמן תנייכות. נעת פעם אחרת: קטור. קשור: מן הן הוא. מאיזה מקום הוא: ועניד זבין לבדין למייכוקת. וכעשה מוכר לבדין לתיכוקות כלו' לבדי תיכוקות: עייל קרייה. ככסם לעיר ונלך כלו' היה סובב בעיירות: נעית אלא מחנקוניה. לכי רולה כלו' מי יתן ואוכל לחנוק אוכליהן של ישראל ועל נכה אמרה כן בל' סגי בהור: רחיליא לבן. בעופות לבחור: דברגליה חריב. בגופו לעולם חריב בהמ"ק ובעודו בעולם יבנה: והוא. כ"ל הוא: אין לית קומך. אין אין לפניך כלו' אם אין בידך היום: ועלעולי. בערות: מה לנו ללמוד מן הערבי הזה. דביום אחרב בהמ"ק נולד משיח: והלבנון באדיר יפול. ואין לבנון אלא בהמ"ק וכדאיתא בגלי גיטין כ"ו: אפכי מה התקיכו. חוזר לדלעיל לתת טעם לסדר ברכות ז"ע: שהוא כולה. סוגר על בית הבלע שהרי אחר ה' שלח להניח עוד מבול לעולם ובברכה ט"ו מסיים הברכות הרשעות והתלעיות: קרא וטעה. פסקא והוא סיפא דאתכיתין: בין כתיבת הרשעה לשניה. בין וכתבתם שבפרשה הרשעה דק"ם לוכתבתם שבפרשה שניה: טעה. בפרשה ואינו יודע בהיזה מקום טעה: יחזור בבתחילה. לרשע הפרשה: למקום הברור לו. לו למקום הברור לו שעד שם לא טעה: דלמא. מעשה: ר' חייא. הוא ר' חייא בר בא: סלקין מיעבד גנוניה. עלו לעשות חופתו וכלה מחופתה (יואל ב') ת"י וכלתא מבית גנוניהא: שמעין קליה דר' יוחנן. שמעו קולו של ר' יוחנן שדורש: לו מחדית מילה למיין וכו'. הל' מסורס ופ"ל למיין מן כתיב הו מחדית מילה שמע וכו' פי' מי ירד לסוף מחדש דבר לשמוע לי' מיכיה: קרא ומצא עלמו בלמען. ואינו יודע לסוף למען לחתר בתיבת הרשעה לו השניה: חזקה כוין. לחתר ק"ם כרחוי וכדאפרש בגלי סרכיה נקט ותתי: ומצא

עצמו

מסורת הש"ס

[9]) מדרש לויכה פ' על לכה לכי בוכיה ובהרחבה ופירוש ועיי' מבוא כ"ח ע"ב וכו'. [3]) סוף סם' עוקלין ושם ליתא ר"ש בן חלפתא ועיי' מבוא פ"ד ערך ר"ש בן חלפתא. [3]) בגלי ברכות ט"ז. [7]) עיי' לקמן פ"ה הל' ג'. [8]) בגלי ט"ז ובמיוחו.

ארקבסה. שבועות פ"ח הל' ג' לית מלך וכו' חילים ומרקנטת וריש גלותא ובנוי שם מלכא ותלקפתא רופילה וריש גלותא מכל זה כרשה שמרקפתא לפעלה מריש גלותא:

ואם היה עליו משאוי של מרבעה קנין מועיל הכותב משאוי על כתיפו והגיע זמן תפילה פחות מד' קנין מפסילן למשוריו ומתפלל ד' קנין מכיח ע"ג קרקע ומתפלל ואם נתכו ליתר שהנרייתא דירושלמי ובבלי אין חולקין כ"ל דהבבלי מיירי בסתם בתיכו שוקל יל"ע:

תיפתר עצמו בשומע תפילה חזקה כוין. ר' ירמי' בשם ר' אלעזר נתפלל ולא כוין לבו אם יודע שהוא חוזר ומכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל. א"ר ייא רובא אנא מן יומי לא כוונית אלא חד זמן בעי מכונה והרחרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי ארקבסה אי ריש גלותא. שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא. רבי בון בר חייא אמר אנא מנית דימוסיא. א"ר מתניה אנא מחזק טיבו לראשי דבר הוה מטי מודים הוא ברע מגרמיה:

מתני ה' האומנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאין רשאין לעשות בן בתפילה. [ס] מני מתניתה הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך. ותני כן [פ] מתפללי' בראש הזית ובראש התאנ' הא בשאר כל האילנו' יורד ומתפלל למטן. ובעל הבי' לעולם יורד ומתפלל למטן. ולמה בראש הזית ובראש התאינ' ר' אבא ור' סימון תהוויהו' אמרי' מפני שטרחות' מרוב'. תני [ג] הכתף אע"פ שמשאו על כתיפו הרי זה קור' את שמע אבל לא יתחי' לא בשע' שהוא פורק ולא בשעה שהוא טוען מפני שאין לבו מיושב. בין כך ובין כך אל יתפלל עד שעה שיפרוק. [ד] ואם היה עליו משאוי של ארבע' קבין מותר. א"ר יונתן והוא ששיקל. מהו ששיק' הרין הלקי' לחוריי וחר לקומויי. [ה] תני לא יהא מרמז בעיניו וקור'. תני [ו] הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אילו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירוש' ושל ארץ וחותמין בשל ארץ. אבל אם היו עושין עמו בסעודן או שהי' בעל הבית אוכל עמהן הרי אילו מברכין ד'. א"ר מנא זאת אומר' שאסור לעשות מלאכ' בשעה שיברך. דלכן מה אנן אמרין יעש' מלאכה ויברך. ר' שמואל בר רב יצחק בשם ר' חונה [ז] לא יעמוד אדם ויתפלל ומין מטבע בידו לפניו אסור לאחריו מותר. ר' יסא היה צוררן ותופשן בידו. ולמדת הדין א"ר יצחק וצרת הכסף בידך. ובלבד בידך. ר' יוסי בר אבון חורי לר' הלל התניה כן. ר' חזקיה ור' יעקב בר אחא הוו יתבין בחד אתר והוה גבי ר' יעקב בר אחא פריטין. אתת ענתא דצלותא ושרתון ויהבון לר' חזקי' קטר פורתיה לפורתיה. ושרתון וערק א"ל ומה בידך. אמר ר' חנינא אף מי שהיו מיכוין על כתיפו הרי זה קורא את שמע ומתפלל רב חונא אמר קריית שמע ותפילה אינן צריכי' כוונה. א"ר מנא קשיית' קומי ר' פינחס ואפי' תימר קריית שמע צריכה כוונה תפיל'

עלמו בשומע תפילה. ומסופק סס דילג מיזה ברכה: נעי שכווכה. רלוחי לכוון: מתן עליל קיומי. מי כככס למלך קודס וגי' הערוך ערך מרקפט מתן דעייל קדמוי מרקפתא: מרקנסה. ל"ל מרקפתא ופי' הערוך מרקפתא הוא מלקפתא הכזכר בבבלי שבועות ו' והוא כיכוי לצד חצוב מצרי המלך: דימוסיא. שורות מלבנים: הוא כרע מגרמיה. שוחה מעלמו וכתב בעל יפה מראה שהיו טרודים כ"כ בג' כסתם ולא יכלו לכוין לעמת וחשבו שע"י כך יפנה לבם מגירסתם: **מתני ה'** כיכי מתניתה. כל"ל: הפועלין קורין וכו'. לומן הוא בעל מלאכה יודעה וכשו שצריכו חייב לדם למיוד בבו לומכות (התכלוועדק בל"ם) ופועל הוא העושה מלאכה בבלל (מרבייטער) ובדבך הוא דבר שיש בו לומכות והעשייה בדחק החילן עבודה גר"ל בעין לקלן עבפים או ללקט פירות ולמר הש"ס המשבה בקטה המומכין ובוללת לומכין ופועלים והכוכה הפועלים קורין בדחק הסילן והלומכין בדחק הבדבך: ותני כן. קלי לסיפא דמתני' דתני מה שאין רשאין לעשות בן בתפילה ותני כן בתוספתא והיא מפרשת המשבה דהמשבה מיירי בשאר כל המילכות חוץ מדחק הזית ודחק התאינה: ובעל הבית לעולם יורד. גם בזית ותאינה דהא לית לעולם שצונד למלאכה והוא בדאות עלמו: מבני שטרחותא מרובה. שהן בדולות שלוב ויש שרחה הרבה לירד: הבתף. הכוסף שאת: לא יתפלל. דתפילה לריכה כוכה ול"ח לו לכוין בשעה שאשלו עליו: והוא שאיקל. כלי' שאילך האשא לבמה מלבים וכדומבה: לאחרין. לקומויי. לפניו: ובוללין של ירושלים ושל מרן. בנרבה אחת וכי' רב"י הטעם שנרבת מרן ונרבת ירושלים דומות: אבל לם היו עושין עמי בסעודן. בשביל המכילה לנדה ולריך בעה"ב ליתן להם שהות: או שהיה בעל הבית אוכל עמהן. ושוהה ממילא: דלכן. דלל"ב: מה הויכן לאמרין. פי' ודלמי הויכן לאמרין יעשה הפועל מלאכה ויברך בל הנרבות: ומין מטבע בידו. דלריך שלא יכול מידו ומין מכוין בתפילה: היה טורדן. מטנעות נכים ותופס הכים בידו והתפלל לבינון דבים ליכא היסח הדעת: ולמדת הדין. לענין דיבי תמוכות: ולרת הכסף בידך. כלי' כתיב ולרת: ונלבד בידך. הכסף לריך להיות לרור בידך ולם הסקידו מללו בספים לריך בשמרם בידו: הורי לרבי הלל חתניה כן. כך שם, דלוכרן ותופסן בידו ותבבר דקאי אהא דר' יצחק ולרת וכו' ונלבד בידך: והוא גבי ר' יעקב בר אחא פריטין. והיו בידי ר' יעקב בר אחא אחת מעות: ושרתון. והתירן ובתבן לר' חזקיה, דסבירא לי' לר' יעקב דאף סס הם נדורין מסור להתפלל והתיר הכים ובתן המעות אחת אחת לר' חזקיה שיהא מסמרן והוא יתפלל בעוד המעות בידי ר' חזקיה: קטר פורתיה לפורתיה. קשר ר' חזקיה המעות אחת לאחת בלו' לבים אחד דס"ל דאם נדורין מותר להתפלל: ושרתון. והותר הכים ובפלו חיזה מטנעות לאחרן: וערק. ובדאי ר' חזקיה שהיה ירא מר' יעקב: מ"ל. ר' יעקב לר' חזקיה: ומה בידך. חיזה הלכה בידך שאחרת לנדורין מותר: מ"ר תניא. אמר לי' ר' תניא אמר: אף מי שהיו מיכוין. כלו' מי שהוא על כתיפו הרי זה קורא את שמע ומתפלל ומי שהוא בפסלין בהיסח הדעת ומ"ב לריך לכוין דעתו למיכוין ומפ"ה קורא ומתפלל ומב"ם שיכול לקרות ולהתפלל בעוד מעותיו לנדורין בידו: ר' חונא אמר ר' חונא הקשה על הא דר' תניא: קריית שמע ותפילה חיכן לריכות כוונה. בתמיה ומיך מותר בשיכוין על כתיפו: קריית שמע אין לריכה כוונה. כל"ל כלו' דמיזה לריכה כוונה אלא פסוק ראשון ובדאיתא לעיל ויכול לכוין גם בשיכוין על כתיפו: תפילה חיכה

מסורת הש"ס

[פ] תוספתא פ"ב. [ס] שם. [ג] נבלי ב"מ ק"ה. [ד] נבלי יומא י"ט ושם לית' מ"ר יצחק בר שמואל בר מרתא. [ה] תוספתא פ"ה נבלי ברכות ט"ו. [ו] עיי' נבלי שם כ"ג סוכה מ"ח ובשיכוי התוער.

לריכה כוכה. בתמיה תפילה לריכה כוכה וקשה הקו' על רב חוכח: קיימתי. הא דר' תניכח: הגיעוך סוף מלאכת היום. הוריהו חותך לעיקר דין מלאכת היום והקילו עליך: שתיכס עתוריים דבר תורה. שתיכס מפורשים בתורה שהיסח הדעת פוסלת בהס ולכן התירו לקרות ולהתפלל ולא חששו שע"י שלריך לכיין לק"ש ותפילה שמא יסיח דעתו מן המיס ועי' מגוח פ"ג ערך הגיעוך וערך ליכו מחוור:

מתני ו' זאת חורתו. מדתכי בתכיי' חתן פטור מק"ש עד חולפי שבת והטעם משום דטריך לעניי למיעבל ג"מ שחותר לבעול בתחילה בשבת ועכ"כ שעוסה חבורה: תיפתר בתלמכה. תרין בתלמכה שתיכו בלמת מתכי' מיירי בתלמכה שתיכו עוסה חבורה: והת תכיכן תרבעה לילות. ז"ל המשכה דמ' תיכוקות שלת הגיעה זמכה לרחות וכיסת ב"ש חומרים כותכין לה תרבעה לילות וב"ה חומרים עד שתחיה המכה הגיע זמכה לרחות וכיסת בש"ת כותכין לה לילה הרחשון וב"ה חומרים עד חולפי שבת תרבעה לילות מי' וכל ר' לילות תולין בדם בתולין: חיית לך למיסר תרבעה לילות בתלמכה. לחיך. שייך בתלמכה דם בתולים: קשיית קיים: ר' יוסי. הקשיתי קמי ר"י למה לרלה ר' חגי לומר דמשכתכי מיירי בתלמכה לחגל בתולה לסור לבעול בתחילה בשבת: מה ביכה לבין שובר לת החבית. שבת פ' חבית חיית שובר לדם חבית פ' המלחה גרוגרות שובר חיתה בשבת לחכול היחכה גרוגרת והטעם מפני שהוח מקלקל ומה ביכה לבעול בתחילה בשבת: ת"ל. ולסר לי: ומור דבתרה. לסור מה דתכי חח"כ כלו' בסיפח דמתכי': ס)ולו מקשי. הך לו כרלה ע"ב וכשתרבב מהלל"ח לסוף תי' מערשת שלפכיו: מה ביכה למיכ מורסת בשבת. דקיי"ל דמוהר, מפיס בוקע: ומור דבתריה. לשו דוקח שלת המשכה בחותו מקום וז"ל המשכה המפיס מורסת בשבת שם לעשות לה פה חייב ושם להוליח ממכה לחה פטור: למלחכתו הוח מתכוין. כלו' להכשת עלמו ומבורה מלליה כעשה והוי דבר שחין מתכוין ובר"ש ובשבלי כתובות ו' מקשי הש"ס הח הוי פסיק רישיה ולח יעות ומחכן לחפשר בהטייה: ומור משמ"ה דרב מוחר. לעבעול בתחילה בשבת: כל ההיח הלכתח. כל המשכה דתחילת פרק לחרון דכלה כלו' דפ' תיכוקת ובבר כתבכו לעיל דוב המשכה ועוד ליתח שם בסיפח רחתה ועודה בבית לביה בש"ח כיתכיס לה בעילת מלוה ובה"ח כל הלילה כולה: להלכה חבל לח למעשה. דלמעשה חין כותכין לחל בעילת מלוה וזה שחמר שמואל על בכיתין גזכזייה בריב המקום שבגפי וכו', והך שמואל חמר כל ההיח הילבתח וכו' הוח כמו שמואל לטעמיה דשמואל חמר: ר' יכיי ערק. ר' יכחי ברח כלו' הרחיק עלמו: חפי' מתיכוקת שלת הגיע זמכה לרחות וכיוצח. דלימת נמתכי' שם בה"ש עד שתחיה המכה ור' יכחי החמיר ולח התיר כ"ש בעילת מלוה: מהו לבעול בעילה שביה. בשבת: לחמרין. הקשו חבריי דכבר הלח דבעו מר' ייחכן מהו לבעול בעילה שביה קמי להבך ר' לילות שכותכין לחתן ובעי שם בעל בעילה רחשוכה בחול מהו שיבעול בעילה שביה בשבת ילכן הקשו: לחלות בדם המכה לח הורי. הכי ר' יוחכן לח הורי לבעול בעילה שביה בחותה לילה לחלות בדם המכה חלח חמר בועל בעילת מלוה ופורש דחומרין שמח ילח דם כלה עם דם בתולים והכי לימת כלה ס"ה כי הוו בה ר' יוחכן ור"ל בת"קוקת לח הוו מסקי מיכה חלח כדמסיק תעלה חבי כרבח ומסיימי בה הכי בועל בעילת מלוה ופורש: ולבעול בעילה שביה הוח מוריין. והלין יורה דמותר לבעול בעילה שביה בשבת שחתרין הח היח בתוך ימי כלתה ופשיטח דלסור: מה

תיפתר בתלמכה. ולריך לומר דמיירי בשחור שכשח תלמכה דכיון דהוח בחור טריד והוה טירדח דמלוה חבל בשלי ברכות י"ח לימת ובלכתך בדרך פרט לחתן שכתן חמרו הכוכס חת הבתולה פטור ות"ת התלמכה חייב וכש"ס זה לעיל (דף ח' ע"ב) פ"ח הל' ו' לימת לבד ובלכתך בדרך פרט לחתכים ולימת שם הך שכתן חמרו וכו' ות"ת התלמכה חייב:

בנימין גזכזייה. כרחה לתין מ"שומו כתן והועתק פה בטעות תן פ' בתרת דכלה ס"ד ס"ה והכי לימת שם חמר רב כונרת כותכין לה לילה הרחשון והכ"מ שלח רחתה חבל רחתה חין לה חלח בעילת מלוה ותו לח מכיתין סקסכתה הי' שקיל ותזיל לחתריה דשמואל סבר למעבד עובדח כוותיה דרב חפי' רחתה חמר לח פליג רב בין רחתה בין לח רחתה קדים שביה בחורחת קרי שמואל עלה דרב לח יחוכה לדיוק כל תין ע"כ והכה מלבד שבל מעיין יסמוט בקל שהוח המעשה דהתם גם שבבלי דבתיבות מוכח שע"כ שמואל לח חמר דבוך המקום שבגפו ולח יהוכה לדיוק וכו' לבעילה רחשוכה בשבת דהח התם פליגי הכי דבי רב ובהרדעי מי רב שרי ושמואל חסר חו להיפך והח מהך מעשה דבביתין מוכח דשמואל חסר וכי היכך לח היה יודע הך עובדח בבבל וגם היתה שיבתו של רב ושמואל וכן מוכח מעשה דלימת לח"ת.

לריכה

מסורת הש"ס

ס) עי' בבלי כתובות ה'. ע) כלה פ' מ"ח. ג) שבת פכ"ב מ"ג. ד) עי' עדיות פ"ב מ"ה בבלי שבת ק"ז. ה) עי' בבלי כתובות ו' צ"ב. ו) עי' כלה ס"ה ע"ח. ז) ע"ז ע"ב.

תח"ז שמואל לתר כל ההיא הלכתא וכו' וכרקא דכל הסוגיא אין בניתין נגמייא עד סוף כל הלכה הועתק פה ע"י עיבנוב הסופרים (עיי' מגוה פ"ה) מפ' בתרא דכדה וחבל על דתבר עם' נידה דירושלמי פ"ד ותילך:

אי לימבר. כרקא דר' אליעזר לגיטתו דהוא מב"ש וכדאיתא בגמרא דיבתי וב"ש סברי דבוטל בעילת מצוה ופורש והא דמייתי הש"ס ראיי' מר"ח יש לפרש דמדר"ח דתתר לי לימבר וכו' יש בבר מקום להחמיר ולאסוקי מדר' שמואל בר ר' יצחק:

מקום שנהגו לרחון. הרמב"ן הביאו הטור סי' שפ"ח כתב ירקה מכאן שהיו כוהגין בקלת מקומות שהקרובין המצרין הקבל היו מרחיקין לותו קודם הברקה לפי שעמו לותה בקבולה ושתייה שלריכין להן הרבה מפני שלריכין להעגיר מכם הזוהמא והיו מתירין זו הרחילה דאסוכה ע"כ ופשט הסוגיא ליכו עולה כדברין ומה דאיתא בברייתא ל' להרחין לאו דוקא ובמ"ק אם ליתא מקום שנהגו לרחון:

הורי צריכה לה כשבאו ליה ימי הפסק ימי טהרה בניתים. א"ר אבהו שושביניה דר' שמעון בר אבא הוינא שאלית לר' אלעזר מהו לבעול בעילה שנייה ושרא ליה דהו' סבר כהדא דשמואל. דשמואל אמ' [ח]) פירצה דחוקה נכנסי בה בשבת אפי' משרת צרורו. א"ר חגי שושביניה דר' שמו' קפודקי הוינ' שאילי' לר' יאשי' ושרע מיניה. שאילית לר' שמוי בר יצחק א"ל מעת' אי זה דם ניד' ואי זה דם בתולי. תני [ט]) כלה אסור לביתי כל שבע. ואסו' ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר. מ"ט דר' אליעזר אי איפש' שלא יצא דם נידה עם דם בתולי.

מתני' ז רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. אמרו לו תלמידיו לימדתנו רביני שאבל אסו' לרחו. אמר להן איני כשאר כל אד' איסטנים אני. [י]) מאן תנא אבל אסור ברחיצ' כל שבעה ר' נתן. ר' אמי הוה לי' עובדא ושאל לר' חייא בר בא והורי ליה כל שבע' כר' נתן. ר' יוסי הוה לי' עובדא [יא]) ושאל לר' בא בר כהן לגבי ר' אחא [יב]) א"ל לא כן אלפך. ר' אמי הוה ליה עובד' ושאל לריש לקיש והורי ליה כר' נתן כל שבעה. א"ל דילמא תרין עובדין אינון. אנן אמרין ליה על דר' חייא בר בא. ואתון אמריתון ליה על דרי לקיש. ועוד מן הדא ר' חמא אבוי דר' אושעיא הוה ליה עובדא שאל לרבנן ואסרון. ר' יוסי בעי איילן רבנן. רבנן דהכא או רבנן דרומיא. אין תימר רבנן דהכא ניח'. אין תימר רבנן דרומיא. רבריבייא קומוי והוא שאל לזעיריא. אין תימר רבנן דרומיא אינון שריין ואינון אסרין. דתני מקו' שנהגו להרחיץ אחר המיט' מרחיצין ובדרו' מרחיצין. א"ר יוסי בי ר' אבון מי שהוא מתי' את הרחיצה הואת עושה אותה באבילה ושתייה. הדא דתימר ברחיצה של תענוג. אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר. כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שיילין לר' יסא מהו דיסחי. אמר לון דלא יסחי מיית הוא. אין בעי לר' נתן נר כהן לגבי ר' אחא. ק"ל ושלח לר' נתן וכו' וכן הוא נמס' מ"ק פי' שלח ר' נתן תלמידו לשאל ר' אחא תנהו לשמוע מה היכו ברחילה (ובמס מ"ק תסר לגבי ר' אחא): [יב]) וק"ל לא כן. הסופר טעה וליבא מסורה לסורה (עיי' מגוה קל"ח סוף ע"ב) וכ"ל לתר ר' אמי הוה לי' עובדא ושאל לר' חייא בר נתן והורי לי' כל שבעה כר' נתן ק"ל ולא כן לילפך (וכן הוא נמס' מ"ק) ר' אמי הוה לי' עובדא ושאל רים לקיש וכו' פי' ר' אחא הזיב לר' נתן דר' אמי הוה לי' עובדא ושלח לר' חייא בר נתן וכו' ותתר ר' נתן הלוא כן למדנו רבי (והוא אף ר' יוסי אף ר' יוכה וכדלתיל) ר' אמי וכו' ושאל לריש לקיש ואת תתרת דשלח לר"ח בר נתן: דילמא תרין עובדין היכון. ג' פעמים מירעה מבילות לר' אמי ופעם ת' שלח לר"ח בר נתן ופעם אתרת שלח לריש לקיש: ועוד מן הדא. תוזר מדלעיל להבית דאמר רחייה דאבל אסור ברחילה כל שבעה: ר' אחא אחוי דר' תוסעית. הוא ר' אחא אחוי דר"ש בי ר' ותי בדור האלישי עיי' ערכו מגוה פ"ד: תילין רבנן. לישנו רבנן דהכא. דגליל: דדרומא. כב"ל: כיתא. דשאל להון: רבריית קומוי. הרי גדולים לפניו: והוא שאיל לזעיריית. לקטנים דרבנן דדרומא היו קטנים מן רבנן דגליל ועיי' מגוה ו': אין תימר רבנן דרומית. הוא כמו ועוד אם תאמר דשאל לרבנן דרומיית: לימון שריין. הלוא הם מתירין ברחילה והיאך אסרו לר' אחא: להרחין לאחר המע. אחר הקבורה דהייבו ביתי מבילות: ובדרום מרחילין. אלמא דרבנן דרומיית מתירין: מי שהוא מתיר. כלו' טעמא דרומיית וכן במקום שנהגו להרחין דהרחילה להם בחבילה ושתייה והם מסטניסים וכר"ג דאתכי': הלא דתימר. דאבל אסור ברחילה: עלו בו חטטין. מבעבועות ביתי מבלו: לר' יסא. לר' אסי ובימיו תי ר' שמואל בר אחא: מהו דיסחי. אם מותר לרחון: דלא יסחי. אם לא ירחון יפות: לין בעי

מסורת הש"ס

[ח]) בבלי בתובות ו' בדה ס"ד. [ט]) שם בלה. [י]) מ"ק פ"ג הל' ה' ושם בל העניו.

בעי. מים ירקה כלו׳ ק״כ מפיהו בת״ב ומפי׳ כיה״כ דהוה פיקוח נפש: רמו מותו. מבריית שטובל ביום לגילות: מים לקיורוו לא ידעין. ולא ידעו מים טבל משום שרשה קרי מו להקר ומ״ל דרחילה בלוכן טותר דלא הוה רחילה: הורי ר׳ בת כהן תכית. מין כהן מקומו מלא נמים׳ יומא פ״ח ומס׳ תעכית פ״ח: קיהות. תלמות: וכן בתעכית ליבור. בת״י שמסור בכעילת הסכלל: לשמול מבילים. לשמול בשלוש מבלים: מקומיכו דר׳ הושעיה רובה היה דרומאי עיי׳ ערכו מבות פ״ד ובדרוש שולין: קומי ליפורמי. ליפורין היה מקומו של ר׳ יוסי: מהן דלת מתני שנחיה. זה הוא שלת מספר שנחיה דסבדי ליפורמי דמין שולין בשבת: מה עיסקיה. מה מעשהו כלו׳ מיזה דבר עשה שמתם מתמיהין עליו: חיליה. מה רלייתו כלו׳ מה טעמיה: הדא הוא דכתיב. כלו׳ משום דכתיב וכל זה מדברי ר׳ יוסי: נרכת ה׳. ושבת נרכת ה׳.

מתני ח׳ הת בני תורים מחרים. נדין ישרמל בין שקיבל העבד שטר שיחרור הוא בן תורין לגמרי ומין נרבי יום רשות עליו לת בן בדיבי הרופיים גם המשוחרר היה עוד קלת נרשות רבו הרמשון ולת יכול ליתת מזה כ״ת מדעתו וגם לעכין דברים מחרי׳ כגון לעכין יהושה וכדומה היה רשות רבו עליו ועל זה בין הש״ם בתמרו בני תורין מחרים כלו׳ משוחררים להבדילם מן סתם בן תורין ומדייק הש״ם מהת דתמר שתין מקבלין תנחומין על העבדים הת על בני תורין מחרין כלו׳ משוחררין שנוהג בהם קלת עבדות מקבלין: כיבי מתנייתה. הוא עכין בפני עלמו בתתני׳ תני לי׳ לימדתנו רבינו שתין מקבלין וכו׳ ומשמע שהם מביתין דבריו בתשר תתרם והוא לא תמר שתין מקבלין תלת מין מקבלין ומירושלמי עומד לפעמים על דיוק קל עיי׳ מבות כ״ט ע״ב: שתתם בבויין בפוזרין. כלו׳ סנור הייתי שתביבו נרמז קל נמה שרמיתם מותי בבבם לתלר: מם על בני תורין מחרים מין מקבלין תנחומין. ר״ת חולק על ר״ג דדייק הש״ם לעיל מדבריו דמקבלין תנחומין על בני תורין מחרים ובנבלי לת נזכר האתר תם על שר״ל היה רבו של ר״ת בר תלת: כיצ. לומר: עתל ותיפטר עילוי. בבבם ועשה עליו הספד ובקרת תפטרה לפי שהשת בפטר והלך לו: דודי. בתיב דודי לת לוכבה. לת היה לריך לומר: הי׳

מסלק

הורי ר׳ בת. יומת פ״ח תעכית פ״ת הוכח הבריית היה הולך תצל רבו לו תלל בתו ועבר בים לו בבהר מיבו חוזר ביטבפו רגליו מטבילן במים ותיבו חוזר ותמר עלה הש״ס הורי ר׳ בת כהין תכיית פי׳ הורה בהך בריית הורי ר׳ תחת בבת תן הדרך וכו׳ והסופר בתחזו לכתוב הורי ר׳ תחת יכו׳ טעה וכתב ג״כ מה שלפניו הורי ר׳ בת כהן תכ״ת וכבר הרגיש בעל פ״ח זה תלת שבדתק הרבה:

הא בני תורין מחרים. הבבלי לת מזכיר כלום מזה לפי שבבל היתה תחת יד הפרסיים וגם לת היה נוהג מעשה העשוחרים שזכרנו וגם בירושלמי לת נזכר מזה בשתר מקומות דפשיטא דלעכין מיסור והיתר וכו׳ העבד תשר ילת לחירות הוא כישראל תלת שמותר בממזרת ובתיכה וכו׳ ובדלית׳ בקידושין פ״ד וירושלמי לת הזכירו תלת לעכין תכחומים ולהורות שתע״פ שיש עוד לרבו לפי העכהג קלת רשות עליו מקבלין עליו תכחומים ומין דיבו כדין עבד ולפי מה שפירשנו יובן במה שקיבלו תכחומין על ב״ת מחרים:

הדרן עלך היה קורא.

בעי אפי׳ בחשעה באב. אין בעי אפי׳ ביום הביפורים. ר׳ יוסי בר׳ חנינא ראו אותו טובל אם לקירויו לא ידעין אם להקר גופו שאין רחיצת צונין רחיצ׳ לא ידעין. הורי ר׳ בא כהין תניא. הורי ר׳ אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות עליו שמות׳ להרחיצן במים. תני אבל ומנוד׳ שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל. לבשיבואו אל העיר יחלוצו. וכן בחשע׳ באב וכן בתעני׳ ציבור. תני במקום שנהגו לשאול אבילים בשבת שואלין. ובדרום שואלין. ר׳ הושעיא רובא אזל לחד אתר וחזא אבילייא בשובתא ושאיל בון. אמר לון אני איני יודע מנהג מקומכם. אלא שלום עליכ׳ במנהג מקומינו. רבי יוסי בי ר׳ חלפת׳ משבח בדרבי מאיר קומי ציפוראי אדם גדול אדם קרוש אדם צנוע. חד זמן חמא אבילייא בשובתא ושאר בון. א״ל אהן דאת מתני שבחיה. אמר לון מה עיסקיה. א״ל חמא אבילייא בשובתא ושאל בון. אמר לון בעאי אתון מידע מהו חילי בא להודיעכם שאין אבל בשבת. הדא הוא דכתי׳ (תהלי י׳) ברכת ה׳ היא תעשיר זו ברכת שבת. (שם) ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות. כמ׳ דתימא (ש״ב י״ט) נעצב המלך על בנו:

מתני ח וכשמת טבי עבדו קיבל עליו תנחומין אמרו לו לא לימדתנו רבינו שאי מקבלין תנחומין על העבדים. אמר ליה אין טבי עבדי כשאר העבדי׳ כשר היה. הא בני חורים אחרים מקבלין תנחומין עליהן. כיני מתנייתה אין מקבלין תנחומין על העבדי׳. תני [1]) מעשה שמתה שפחתו של ר׳ אליעזר ונכנסו תלמידיו לנחמו ולא קיבל. נכנס מפניהם לחצר ונכנסו אחריו. לבית ונכנסו אחריו. אמר להן כמדומה הייתי שאתם ניכוין בפושרין ואי אתם נכוין אפילו ברותחין. והלא אמרו אין מקבלין תנחומין על העבדים מפני שהעבדים בבהמה. אם על בני חורין אחרים אין מקבלין תנחומין כל שכן על העבדי׳. מי שמת עבדו או בהמתו אומר לו המקו׳ ימלא חסרונך. כך דמך ר׳ חייא בר אדא בר אחתיה דבר קפרא קביל ר״ל עילוי דהוה רביה נימ׳ תלמידיה דבר נשא חביב עליה בבריה עאל ואיפטר עילוי (סיר הסיריס ו׳) דודי ירד לגנו לערוגת ובושם לרעות בגנים׳. לא צורכה אלא דודי ירד לגנו לרעו׳ בגני׳. דודי זה הב״ה. ירד לגנו זה העולם. לערוגת הבושם אילו ישר׳. לרעות *בגני׳ אילו אומות העול׳. וללקוט שושנים אילו הצדיקים שמסלקן מביניהן משלו משל למה הדבר דומה למלך שהי׳ לו בן והיה חביב עליו יותר מדא׳. מה עשה המלך נטע לו פרדס. בשע׳ שהיה הבן עושה רצונו של אביו היה מחזר בכל העול׳ כולו ורואה אי זו נטיעה יפה בעול׳ ונוטע׳ בתוך פרדיסו. ובשע׳ שהיה מבעיסו היה מקצץ כל נטיעותיו. כך בשעה שישראל עושי׳ רצונו של הב״ה מחזר בכל העול׳ כולו ורואה אי זה צדיק באומו׳ העולם ומביאו ומדבקו לישראל. כגון יתרו ורחב. ובשעה שהן מבעיסין אותו היה

מסלק

מסורת הש״ס

*) בבלי נרכות ט״ת מס׳ שמחות פ״ח.

מסלק הצדיקים שביניהן. דלמ' [ס] ר' חיי' בר אבא וחבורתי'. ואית דמרין ר' יוסי ביר' חלפתא וחבורתי'. ואית דמרין ר' עקיב' וחבורתיה הוו יתבין לעיי באוריתא תחות חדא תאינה והוה מרא דתאינתא קרייץ ולקיט לה בכל יום. אמרי שמא הוי [ס] חושדיני. נחלוף את מקומינו. למחר אתיא מרה דתאינתא גבון אמ' לון מריי אף חדא מצוה דהויתן נהיגי ועבדין עמי מנעתוני מיני. אמרון ליה אמרי דילמא דאחשך לן בצפרי אתי מודע יתהון זרח עליו החמה והתליע תאינותי. באותה שעה אמרו בעל התאנ' יודע אימתי עונתה של תאינה ללקוט והיה לוקטה. כך הב"ה יודע אימתי עונתן של צדיקי לסלק מן העולם והוא מסלקן. כד דמך ר' בון בר ר' חייא על ר' זעירא ואפטר עילוי (קהלת ה') מתוקה שנת העובד. ישן אין כתיב כאן אלא אם מעט אם הרבה יאכל. למה היה רבי בון בר' חייא דומה למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד והיה משתכ' במלאכתו יותר מדאי. מה עשה המלך נטלו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות. לעיתותי ערב באו אותם פועלים ליטול שכרן ונתן לו שכרו עמהן משלם. והיו הפועלי' מתרעמין ואומרי' אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתי שעות ונתן לו שכרו עמנו משלם. אמר להן המלך יגע זה לשתי שעות יותר ממה שלא יגעתם אתם כל היום כולו. כך יגע ר' בון בתור' לעשרי' ושמונ' שנה מה שאין תלמיד וותיק יכול ללמוד למא' שנה. [ג] כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' ליא ואפטר עילוי ארבעה דברי' תשמישו של עולם וכולן אם אברו יש להן חליפין (חיוב כ"ח) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו ברזל מעפ' יוקח ואבן יצוק נחוש'. אילו אם אברו יש להן חליפין. אבל תלמיד חכם שמת מי מביא לנו חליפתו. מי מביא לנו תמורתו. (סס) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה ונעלמה מעיני כל חי. א"ר לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציא' יצא לבם דכתיב (בראשית מ"ב) ויצא לבם. אנו שאברנו את ר' סימון בר זביד על אחת כמה וכמה. כד דמך ר' לוי בר סיסי על אביו דשמואל ואפטר עילוי (קהלת י"ב) סוף דבר הכל נשמע את האלהי' יהא. למה היה לוי בן סיסי דומה למלך שהיה לו כרם והיו בו מאה גפנים והיו עושו' כל שנה ושנה מאה חביו' של יין עמד על חמשים עמד על ארבעים עמד על שלשים עמד על עשרי' עמד על עשר עמד על אחד והיה עושה מאה חביות של יין. והיה אותו הגפן חביב עליו ככל הכרם כולו. כך היה ר' לוי בר סיסי חביב לפני הב"ה ככל אדם. הדא הוא דכתיב. (סס) כי זה כל האד' כי זה ככל האד'. כהנא הוה עומם סגין כד סליק להכא חמתיה חד בר פחין. א"ל מה קלא בשמיא. א"ל גזר דיניה דההוא דיניה דההוא גברא מיחתם. וכן הוות ליה. ומתפגע ביה. חמתיה חד חרן. א"ל מה קלא בשמיא. א"ל גזר דיניה דההוא גברא מיחתם. וכן הוות ליה. אמר מה סליקית מזבי ואנא איחטי. מה סליקית למיקטלה בני אדעא דישר' ניזול וניחו' לי מן הן דסליקית. אתא לגבי ר' יוחנן א"ל בר נש דאימיה מבסרא ליה ואיתתיה דאבוהי מוקרא ליה להן ייזיל ליה. א"ל ייזיל להן דמוקרין ליה. נחת ליה כהנא מן הן דסלק. אתון אמרין ליה לר' יוחנן הא נחית כהנא לבבל. אמר מה הוה מיזל ליה דלא מיסב רשותא. אמרין ליה ההיא מילתא דאמ' לך היא הוה נטילת רשות דידיה. ר' זעירא כד סלק להכא אזל אקיז דם. אזל בעי מיזבון הדא ליטרא דקופד

להם למה לקט התלקיט. זרחה עליו החמה. כלו' בתורתו יום לקט התלקיט והתליעו לחר' זרחה השמש עליהן והרגה להם שלא מפני החזד לקט התלקיט אלא כדי שלא יתליעו התלקיט: ישן מן כתיב כאן. אם מעט אם הרבה ישן: והיה מטייל עמו. היה מתהלך עמו הרבה בדרך תרוכה ובדרך קלרה כלו' שלא הניחו לעבוד הרבה אלא היה משתעשע עמו: עמל ר' ליה. הוא ר' הילא עיי' מבוא פ"ד ערך ר' הילא: כי יש לכסף מוצא. כלו' אלו הן הד' דברים כסף זהב ברזל וכחושת: והחכמה מאין תמצא. וכמה דכתיב והחכמה וגו': ת"ר לוי. ור' לוי אפטיר על ר' סימון בר זביד: אבוי דשמואל אבוי דשמואל. הוא אבא בר בא עיי' ערכו וערך לוי בר סיסי מבוא פ"ד: סוף דבר. כתיב סוף דבר: עמד על חמשים. שהכרם תרוב ולא נשאלו בו כי אם חמשים גפנים: כי זה כל האדם. כלו' קרי כי זה ככל: עולם סגין. רב אחוד נשניס והוא על' בן מי זה העלם ג"ל י"ז ומשום דכתיב לעיל ר' סימון בר זביד שהיה כבר תכם גדול בשערותיו בקש כמי הבא להם לכהנת וכו' שהיה ג"כ גדול בתורה בהיותו לעיר ליטים (ועיי' ערכו מבוא פ"ד): בר פחין. בן בליעל ואפשר שהוא על' פוחת עגילה פ"ד ע"ו ערוס וייתף יעציה כ' ת"י פוחת ייתף והוא על' הבא בר פחין על שם הריק וערוס מירתח ותחבושה: מה קלא בשמיא. משום שבת מקרן מרחקים התלוין בו כחילו בת מן השמים ושלנו מה חידוש בשמים: מיחתם. נחתם למיתה: ומתפגע ביה. ונפגע על ידו: לאו. כהנא: מה סליקית. למה עליתי לג"י הלוה בשביל לזכות ולכי מוטב שעל ידי מתו חלה: מה סליקית. וכי עליתי להמית בני ח"י: וכיוון לי. כלך וכרך למקום שמתו עליתי כלו' בשבל: דחיתיה מבסרא ליה. שמתו מבזה לותו ותבז לו ב"ב ז' ת"י: ובסרת עלוהי וכן נמ"ק ות"י קרח רב כהנא לתו: ואיתתיה דחבוהי. בשל: מוקרא ליה. מכבדת לותו: נהן ייזיל. לאן ילך: מן הן דסלק. בתר דהלך: מה הוה מיזל ליה. למה הלך לו ולא לקח מפני רשות: ההיא מילתא דאמר לך. זה הדבר שאמל לך בר בא דחיתיה מבסריה וכו' הוא לקיחת רשות כלו' בזה הודיעך שרוצה ללכת ואת הסכמת עמו: ליטרא דקופד

מסורה הש"ס

[ס] מדרש שה"ש פ' דודי ירד לגנו ע' קהלת פ' מתוקה שנת העובד ובזיכויים. [ג] הוריות פ"ג הל' ט'.

דקופד. ליטרא כסר מטוס שכחלס ע' ההקזה: וחד קורסס. והכלה לחת: סב לך שיתין. מכה ולא תכה לותו: עד דטעם מלה. עד שהגיע למלה מכה כלו' שרלה ליתן לו ק' מכה בעד הנזר בלא הכלה: ולא קביל עלוי. ולא רלה הטעח לקבל: נרומשא. בערב הלך ר"ז לבית המדרש: לתר לון. לתר להס: רבנן. הוח כתו רבותי: ומי הוח זה שעושה כוחת: נע' מייתיתי. דלו להניתו: כל הכין. כל כך קלפת עליו עד שנזרת עליו מיתה: ויתי עלי. ל' שנועה: מי סנרת. נחשר תשנתי (עי' תנות פ"ב ערך מי):

ר' יסא. ר' חסי: חזל ספר. הלך להסתפר: נעי מסחי. רלה לרחוץ בחכך מרחלחות של טיבריח: דיסוסן. מרחלחות של רגים והוח של יוכית*) ובח הרבה פעמים בת"ס זה דיסוסין דטבריח לפי שבטבריח היו מרחלחות חמין: פורקלא. מכת עורף והוח של חיקדן ועיקרו של מפרקת והערוך ערך פרקלא גורס פרגלא: ח"ל. נדרך לענ: עד כדון. כל כך הגוחר של לותו לים כלו' ר' יסא חלים שר' יוסי כחת מחמת ההכלה ואמר לו ההוח לן כל כך לתה חלים שכחכת מחמת הכלה קלה: תרכוכא. מלה יוכית**) ופתרוכו שר וכל ירושלמי גם דין: ליסטים. מלה יוכית***) ובבבלי טעו הסופרים וכתבו ליסטים נמי"ס ובירושלמי נח על ככין: ותזל קס ליה. והלך לותו לן ועמד מלחק ככנד לותו ליסטים: מקן היה עמך. מי עמך פי' וכי היה עוד עמך חבר ליסטים: תלה עיכוי. הליסטים זקף עיכו: כסניה ודכיה. לקחו התרכוכת לזה הלן ולן לותו: ומוחי ליה על חד קטיל. הודה על חד כהרג כלו' שהרג לים לחד: מי כפקין. כחשר ילחו שכיהם למיתה: טעינן תרתי שרין. בוחמין תי קור ות כדרך הבחלין: ס)דעבד. ל"ל עבר ועבר עליהם ר' יוסי לרחון: ח"ל. ההוח ליכן לר' יוסי: ההוח עוקחתא. ההוח לומר שהיתה רפויה כבר כתקשרה ולכה רפויה כלו' לומרך חזקה ולא רפויה שהכי הולך למיתה: בית גדא. רע מזליה של לותו הלים כלו' כבר מזו לת עומד לכך: **מתני ט'** כל הרולה לעשות עלמו יחיד עושה. בחתכי דפ"ק דתעכיות לית הגיע י"ו בחרחזן ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתעכין ג' תעכיות ועל זה לומרה התוספתא כל דבר שהוח של לער כהך מתכי' כל הרולה לעשות עלמו יחיד ולהתעכות הכך ג' תעכיות עושה ולילו מילזי כילורת: תלמי' חכם. יש דבריס שתלמידי חכמים מחמירין לעלמן כהא דתיתת בשבתא פ"ד דפסחים מקום שנהגו לעשות מלחכה בתשעה בחב עושין וכו' ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים וכל מי שרולה לעשות עלמו כזה ת"ח עושה: עסתלקין לבדדין. לפי' בזמן שהתנועה בשדות מותר לכל חדם להסתלק מן הדרך מפני היחידות ולכבוש לגבול שדה חבירו ולילך על המילר חלל הדרך. רש"י ז"ל בזילוי מעט: מפני יחידות דרכים. בימות החמה יש הטיט וכשעה כיחידות מקום דריסת החדם ובהמה שדרכו שם בימות החורף ובשעה כשחיות רש"י שם. וזה שעסתלקין לבדדין היא מן התנחיים שהתנה יהושע וכדלימתא בבבלי שם וירושלמי ס"ב פ"ה: ובשעה שהוח עסתקע. שהטיט גדול כל כך בחמלע הדרך עד שבחקע בו: לפי' בשד". לפי לשדה שהיא שלחה כורכמין שדריסת הרגל רע לה ביותר יוכל להסתלק. והמיירת ובשעה שהוח עסתקע וכו' היכה מן הבריית וכך יהודה לתר רב לתרה לה בירושלמי שם ובבבלי ליתה: שהיה עסתקע. ולא כסתלק לבדי הדרכים: שתרחה עלמו בחלבע. שתרחה על עלמו שהוח חסיד שחיכו עסתלק לבדדין: כל דבר שהוח של לער וכו'. ולע"ג דגם ת"ח עסתלק לבדדין וכמו שבחו ר"ג ור"י כיון דתני דבבבר של לער יכול לעשות עלמו לין תרעומת על ר' יהודה בן פפוס בתה שהחמיר על עלמו: ובלחוד דלא יבזה חורנין.

דקופד מן טבחא. א"ל בבמה הדין ליטרחא א"ל בחמשין מנוי וחד קורסס. א"ל סב לך שיתין ולא קביל עילוי. סב לך ע' ולא קביל עילוי. סב לך פ'. סב לך צ'. עד דמטא מאה ולא קביל עילוי. א"ל עביד כמנהגך. ברומשא נחית לביתי וועדא. אמר לון רבנן מה ביש מנהגא דהכא דלא אכיל בר נש ליטרא דקופד עד דמחו ליה חד קורסס. אמרין לי' ומה הו' דין. אמר לון פלן טבחא. שלחון בעיי מייתיתי' ואשבחון ארוניה נפקא. א"ל ר' כל הכין א"ל וייתי עליי דלא כעסית עילוי מי סברת דמנהגא בן. ר' יסא כד סליק להכא אזל ספר בעי מסחי באהן דימוסן דטיבריא. פגע ביה חד ליצן ויהב ליה פורקדל חד. א"ל עד כדון עונקתיה דההוא גברא רפיא. והוה ארכונה קאים דאין אחד ליסטים ואזל קם ליה גחיך כל קבליה. א"ל ארכונא מאן הוה עמך חלה עינוי וחמי' דהוא גחיך א"ל אהן דגחיך הוא עמי נסבי' ודני' ואודי ליה על חד קטיל'. מי נפקין תרויהון טעינן תרתי שרין ס)דעבד ר' יסא מסחי. א"ל ההוא עונקתא דהות רפי' כבר שנצת. אמר ליה ביש גרא דההוא גברא ולא כתיב (ישעיה כ"ח) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. רבי פינחס רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק קשה היא הליצנות שתחילתה יסורין וסופן כלייה. תחילתה יסורין דכתיב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. וסופן כלייה דכתיב (שם) כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ה' צבאות על כל הארץ:

מתני ט חתן אם רוצה לקרו' את שמע בלילה הראשון קורא: רשב"ג אומר לא כל הרוצ' ליטול לו את השם יטול. תני ס) כל דבר *שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. תלמיד חכם עושה ותבוא לו ברכה. וכל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצ' לעשות עצמו יחיד עושה. תלמיד חכם עושה אלא אם כן מינו אותו פרנס על הציבו'. תני ס) מסתלקין לצדדין מפני יחידות דרכים. ובשעה שהוא משתקע אפי' בשדה שהיא מליאה בורכמין. אמר רבי אבהו ג) מעשה בר"ג ורבי יהושע שהיו בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יחידות דרכים וראו את רבי יהודה בן פפוס שהיה משתקע ובא בנגדן אמר ר"ג לר' יהושע מי הוא זה שמרא' עצמו באצבע אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. א"ל לא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. תלמי' חכם עושה אלא אם כן מינו אותו פרנ' על הציבור. א"ל והא תני כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה. תלמיד חכם עושה וחבוא עליו ברכה. אמר רבי זעירא ובלחוד דלא יבזה חורנין.

מסורת הש"ס

ס) תוספתא תענית פ"ק בבבלי שם י' ועי' ירושלמי שם הל' ד'. ס) ב"ב פ"ה הל' ח' בבבלי ב"ק פ"ל. ג) בבבלי שם מייתי עובדא כזה על שם רבי וכ' חייא וכ' יהודה בן קטוסת.

*) δημόσια. **) ἄρχων. ***) λῃστής.

חורנין. ס)דלמ' רבי יסא ורבי שמואל בר רב יצחק הוו יתבין אבלין בחדא מן אילין כנישת' עלייתה. אתת עונתה דצלות' וקם רבי שמואל בר רב יצחק מצלייא. א"ל ר' מיישא לא כן אלפן ר' אם התחילו אין מפסיקין. ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. א"ל והא תנינן חתן פטור. חתן אם רוצה. א"ל ולא דר"ג היא. א"ל יכיל אנא פתר כר"ג דר"ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים:

הדרן עלך היה קורא.

א מי שמתו מוטל לפניו פטור מקרי' שמע ומן התפילין. נושאי המיטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן את שלפני המיטה ואת שלאחר המיטה. את שהמיטה צורך בהן פטורין. ואת שאין המיטה צורך בהן חייבין. אילו ואילו פטורין מן התפילה: **ב** קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחי' ולגמו' עד שלא יגיעו לשור' יתחילו ואם לאו לא יתחילו. העומדין בשורה הפנימין פטורין והחיצונין חייבין: **ג** נשים ועבדים וקטנים פטורים מקרית שמע ומן התפילין וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון: **ד** בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. ועל המזון מברך לאחריו ואינו מבר' לפניו. רבי יהודה אומר מברך לפניהן ולאחריהן: **ה** היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות [ס]ולקרות על שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקר' ואם לאו יתכסה במים ויקרא. לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשר' עד שיטיל לתוכן מים. וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות: **ו** זב שראה קרי ונדה שפלטה שבבת זרע והמשמשת שראת' נדה צריכין טבילה. ור' יהודה פוטר:

סליק פירקא.

מי שמתו מוטל לפניו כו'. תני ומן התפילין. [ב] אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין. ביום השני הו' נותן תפילין. ואם באו פנים חדשות הוא חולצן כל שבעה דברי רבי אליעזר ר' יהושע אומר בראשונה ובשני אינו נותן תפילין ביום השלישי הוא נותן תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולצן. אם ביום השיני אינו נותן תפילין צורבה מימר מי שמתו מוטל לפניו. אלא בגין רחגא

צרתה נדה לחר שמשה: ור' יהודה פוטר. גמ' מברם לה: **סליק פירקא.**

גמ' ומן התפילין. ס"ל ומן התפילה פי' בגרייתא תני מק"ם ומן התפילה לחילו במשכה תני מק"ם ומן התפילין ולא תני ומן התפילה: כותי. מכיה: ומה נעו פני' חבשות. של מכחמין: מולגן כל שנעה. שלא יאמרו הכיהן גם ביום הרחמון כן עולה אפי' ר"י מ"ק כ"ק: לורכה מיקר. דתתכי' מי שמתו מוטל לפניו פשיטא דהרי אפי' ביום שכי פטור ומ"ל תתיל מתכי' לשלא כר' יהושע: שלא בגין

מסורת הש"ס.

ס) שבת פ"ק הל' ח' ובזיכוי נירסאות. ב) מ"ק פ"ג הל' ה' בשלי שם כ"מ ובזיכוי הסופרים.

דתכת דל. נמצינ דתני פטור קק״ש והוא דוקא בשמתו מוטל לפניו תני כמי שמתו מוטל לפניו לתפילין: [ס])הלכה כר׳ אלעזר. כ״ל והוא ר׳ אלעזר בן הורקנם תבירו ד״ר׳ יהושע: בתחיכה. פי׳ דכותן ניוס שני: וכר׳ יהושע בחלילה. דתיכו מוקן אם בתו פניס תדשות: מהו שיעשה ר׳ אליעזר כר׳ יהושע. זה הכותן ניום שני ער״ק אם יעשה יום השני לעניו תלילה כר׳ יהושע דאמר ניום השלישי כותן תפילין ותיכו חולקן ולא יחלוץ ולא ע״נ דהוה קלת כתרי קולי לסתרן אהדדי: וכיני. וכן הוא: כעשה ר׳ אליעזר כר׳ יהושע. כעשה יום שני כר׳ יהושע לעניו תלילה: ותין כיני. אם תיכו כן אלא לחולץ ניום שני: כיוצא הלכה כר׳ אליעזר. הו״ל לרבי לומר הלכה כר״ק ניוס שני ושמעינן תכותן וחולץ וגם שמעינן דשאר ימים הלכה כר״י דאל״כ יאמר סתם הלכה כר״ק ודאקשי הלכה כר״ק בתחיכה וכר״י בחלילה ע״ק דניום שני תיכו חולץ, ולפ״ז יש לגרום ניוצא הלכה כר״ק ניום שני ותפשר דהש״ם קילר בזה ומוקן מעלמו: כתיב למען תזכור וגו׳. מהדר מטעמא דאתני׳ דתני מי שמתו מוטל לפניו פטור מקק״ש וכו׳: לקה. הש״ם מסופק בטעמא דמין שיתעין לו: מפני כבודו של מת. דכיון דמן התורה פטור כדאתמר ר׳ בון למען תזכור וגו׳ ולא ימיס שתת עוסק בהן במתיס מ״ב הוה זלזול למת אם יתמיר על עלמו: והתני פטור מכטילת לולב. וקס״ד דמיירי בי״ט וכו מיכו טרוד ליתת עצמו דהא אין קונרין בי״ט וע״כ הטעם משום כבודו של מת: בחול. בחול של מועד: לו. להמת כלו׳ שהוא מיטפל בו: מתזיקין על התחום. מותר לילך בשבת עד סוף התחום כדי שיהיה מזומן לאחר תציכה: לפקח על עיסקי הכל׳. לעיין בצורכי הכלה: תלילים. שקולין. מעורר הבכי: כמי שהוא כותש מצמו. הרי הוא וכו׳ ולעולם הטעם משום שאין לו מי שיתת עצמו: מלימתי כופין את המיטות. אין מקומו כאן כ״ת נמס׳ ס״ק ושם תני כל דיכי תגינות: מפתח החלר. נמצלי ליתת מפתח הניח: כפיטס. ל״ל [ס])כפיטס וכן הוא ס״ק בירושלמי ובבבלי: בשרב שבת הוא זוקף את מיטתו. דזקיפת המיטה בשבת חונה וכדליתת שם, והמיטה לריכה להיות זקופה כנר בכבוסת שבת: דרבש. לקמן מפרש לה: בזקפת ומיכה בכפיית. תיכי לריך לכפותה תלת עוסדת בזקפת: קלביבטרין. לולאות בן פי׳ רש״י שכהדרין ותפשר שיש לפרש בכפות קטנות הסיכות לדרבש והוא לי יוכית*) בתילוף ר״ם בלע״ז ועי׳ בפוסף הערוך לרב״ם שהוא רולה לגרום קליבטור והכוין כפי׳ רש״י שהוא לולאות (או רלועות): שביקליטיה. הן שבי עלים תחד ברחב המיטה ותחד לרגליה וכותבין בלוכסא מזה לזה ופורסין עליו סדין. רש״י פוכה ר״ת: כל שמרגין על גופה. שמותחין החבלים על פני המטה: וכל שאין מרגין על גופה. תלת מכנים החבלים בתוך תורי המטה: [ס])המטה הערסה. ל״ל המטה והעריסה ותכי ליתת נמס׳ כלים כלי עץ מחיתי מקבלין טומאה המטה והעריסה פי׳ ערישת תיכוקות: מעיפסס בעור הדב. מעיפסס בעור הדב כדי להחליק התרוכות ליפותס: למי זה דבר הוא שפה. הלא לין יופיה ניכר שהרי מכוסות הן תמיד בראשי החבלים המשרגים על גבן. כ״ז אפי׳ רש״י שכהדרין: תיפתר. לאתני׳: נאילן ערסתא קסרייתא. נאותן מטות העשויות בקסרין: דאי׳ להן

כמי שהוא כותש מצמו. וזה מתיכן ג״כ הקו׳ ללעיל מכטילת לולב ולא לריכין להתירולא דכאן לכל קצה מכרייתא דלקמן דתני מיסב ושובל בשר ושתה יין וכו׳ ואם ליתא להאי תירולא דמתזיכין לאתי׳ כולה לתילות בשבת משום מתזיכין וכבר עמדו ע״ז התו׳ והרמ״ב ריש פ׳ מי שמתו עיי׳ בדבריהם גם יש לומר דלא רלו להתמיר בשבת משום מתזיכין מטעמא דליתא בפ׳ ללעיל (דף י״ט ע״ב) סוף הל׳ ז׳ ברכת ה׳ היל תעשיר זו ברכת שבת וכו׳ פיהו ברתה דטעמא דמשום כבודו של מת לידתי וכאשר עולה מהא דליתא לקמן בפסר לרבים תוכל בשר וכו׳ אם לא שכאתר בירושלמי הר׳ שם דריש וסיפא דירושלמי פליגי להדדי ע״ש:

אמר

של מת. או משום שאין לו מי שישא משואו. מה נפיק מביניהן היה לו מי שיש משואו. ואין תימר מפני כבודו של מת אסור. ואם תאמר מפני שאין לו מי שישא משואו הרי יש לו מי שישא משואו. והתני פטור מנטילת לולב. תיפתר בחול. והתני פטור מתקיעת שופר. אית לך מימר בחול לא ביום טוב. אמר רבי חנינא מכיון שהוא זקוק לו להבי׳ לו ארון ותבריכין כיי דתנינן תמן [ס]) מחשיכין על התחום לפקח על עיסקי הכל׳ ועל עיסקי המת להביא לו ארון ותבריכין חלילים ומקוננות כמי שהוא נושא משאו. [ב]) מאימתי כופין את המיטות משיצא המת מפתח החצר דברי רבי אליעזר. ורבי יהושע אומר משיסתם הגולל. ובשמ׳ ר״ג כיון שיצא מפתח החצר אמר רבי אליעזר לתלמידיו כפו את המיטות. וכשנסתם הגולל א״ר יהושע כפו את המיטות. אמרו לו כבר [00])בפיטם על פי הזקן. בערב שבת הוא זוקף את מיטתו. ובמוצאי שבת הוא כופן. תני [ג]) דרגש נוקפת ואינה נכפית. ר׳ שמעון בן אלעזר [ד]) אומר שומט קלבינטרין שלה ודיו. רבי יוסה בשם ר׳ יהושע בן לוי הלכה כר׳ שמעון בן אלעזר. ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוסי מיטה שניקליטיה עולין ויורדין בה שומטן ודיו. אי זו היא מיטה ואי זה הוא דרגש. א״ר ירמיה כל שמסרגין על גופו זו היא מיטי וכל שאין מסרגין על גופה זהו דרגש. והא [ס]) תגינן [000])המיטה משושף בעור הדג אם מסרג הוא על גופה לאי זה דבר הוא שפה. *א״ר אלעזר תיפתר באילן ערסתא קיסרייתא דאי׳

להן

מסורת הש״ס

*) שבת פכ״ג ע״ד. [ב]) ע״ק פ״ג כל׳ ה׳, ושם כל הסוגיא בבבלי שם כ״ז. [ג]) כדריס פ״ז הל׳ ה׳ ושם כל העני סנהדרין כ׳ ושם כל העני [ד]) בבבלי סנהדרין שם ושם ליתא ר׳ שמעון בן גמליאל. [ס]) כלים פט״ז ע״ח.

*) κραβάττιον.

להן נקבין. אין להן נקבים נתרוכות המטה ומס מכניסין החבלים ונופה פני המטה כדי ליפותה ובבלי סכהדרין מתרן בע"ח: מכין לכפיית המיטה. היכן מסתכוה לקרש: מיקוין. לורה בבל' יוכין*): ונרמתכי לכופפה. לשון בעוכך: ויכפה כפה הסרסור. בע"ק הגי' יכפה הסרסור והוא יותר נכון פי' המטה היא סרסור ע"י הזיווג בתוכה לבן יכפה לותה בשות השת: שיהא כוער בלילה. תיקנו כפית המיטה כדי שיהא כיעור כלו' ועיקר התקנה היתה כדי שיהא כיעור שלא יישן כל הלילה בשביל תבילות ויצטרך לבילה תבילתו: הוא כוער בלילה. אם כיעור בלילה יזכור שהוא עפר ולעפר ישוב על מטה כפויה לבבל שתחילה לא תיקנו לכך שלא יישן כל הלילה: ולא מיסב. כדרך כל הסבה שהיו מיכלין מסובין: הוסיל ואתרתי לו את כל לילו. בשבת לאכול בשר ובשות יין ודלי תייגיהו בשאר כל השנות: כשסר לרגים. המתעסקין בלוכי השת: לבתפים. המתעסקין להוליך השת: קיבל ר' חיי' בר ווה תבילתו. קיבל עליו ר' חייא לבילות כתילו הוא קרוב שתייב עליו לבילות: ותייכלון בשר וכו'. ואבל בשר ושתה יין בלו' בעכיין לכילת בשר ושתיית יין לא עשה עלמו כאבל לבל הל' ותייכלון ותשקיתון סורה שהוא מפעיל לאחרים לבן כרתה לפרש והתביל לתלמידיו של ר' חייא בשר והשקה להם יין בלו' הרשה להם לשבול ולא גער בם (ויש פה וכן לקמן ט"ם ובל' ותשקיכון): ותייכלון טלופחין. והתבל לתלמידיו עדשים כאבלים: סיפר. לומר בלו' מזה בשמע: בפה דהוה מכהגת. שזה תלוי בשכהג לם התלמיד שתבל על רבו לבילות גסורה: סידקר. כאשר שת: פקיד. לתלמידיו: לא תקבלון. דדרך התלמידים לקבל לבילות על רבם וכמו שפירשבו יוסף הן. בלותי יום בלו' ביום סיתתו: לשחר סזרחית. כבר כתבו בשל ס' חרדים ופ"ת של"ל סרחית והוא של' בית שרוז ירסיה ט"ז וכדסקרם לה הבבלי כתובות ס"ט וכרתה שבקרא בן שנוס שהיו עוסים בבית האבל סעודה כדאיתא לקמן ושל' וסר שרוז סרוחים שעות ז', ורש"י ירסיה שם הניח ל' הסיפרי חזרו לעשות להן סרוחין והבי' הבכוכה ולשחר סרוחים בלו' ר': שיירא ליה שלא יקבלו לבילות ביום סיתה אלו וגם לשחר לא יקבלו סעודת הבראה ושיי' טור י"ד סי' שע"ת וגי' הטור ולשחר פ"ליה: o)הוה בתובה. ש"ם ב"ל בתובה והוא שם סקום: סעתיה סוכס. תירעו לבילות: והוה שחר טב. והי' שם יין טוב ושתו הרבה ובשו לידי שחוק: לבן בר בם עביד לשחריה. וכי בן לדם עושה לשחרו שהוא לבל כמו שעושים לשחול: סיקוס ושירקוד. לקוס ולרקוד כמו שעושים בבית שתובה: שבים לפני החזן. שהיו רגילין להתעיך פרפרות לפני הסעידה ובתותן פרפרות עשקין לשבל ג' כוסות: ותעשה בתוך החזן. להזדות התפילה שבשעים: oo)ובשת רשב"ג. ב"ל ר"ג: לתזן הכנסת. לפי שהיה סתעסק בשתים ובשאר לרבי כיבור: לרבן גמליאל. שהי' כיהג קלות בעלמו והוליכוהו בבלי פשתן וכדאיתא בבלי כתובות לבבוד רבו. שת: ר' יבתי שעירא. בקרא בן להבדילו מן ר' יבתי רבו של ר' יוחבן והיה כהן: ותסר ליה. להשת: כשעשו לו

אמר ר' שמעון בן גמליאל. בבלי ברבות הגי' רשב"ג לומר סתוך שתתייב בשתילו בתתייב בבולן ושם לילת עוד ותמר ר' יוחבן סקי ביכייהו תשתים המיטה לילת ביכייהו ובירושלמי לא בתר הא דר' יוחבו סק שהוא סתורת ירושלמי ועיי' סגוף ס"ד:

העומדין בפופות. בר קפרא אמר איקונין אחת טובה היה לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה. אף את בפה מיטתך. ואית דמפקין לישנא ויכפה בפה הסרסור. ר' יונה ור' יוסי תרויהון בשם ר' שמעון בן לקיש חד אמר מפני מה הוא ישן במיטה בפויה שיהא נוער בלילה ונזכר שהוא אבל. וחרנה אמר מתוך שהוא ישן על מיטה בפויה הוא נוער בליל' ונזכר שהוא אבל. p) אבל בל זמן שמתו מוטל לפניו אוכל אצל חבירו ואם אין לו חבר אוכל בבית אחר. ואם אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל. ואם אינו יבול לעשות מחיצה הופך את פניו לבותל ואוכל. ולא מיסב ולא אוכל בל צורבו ולא שותה בל צורבי. ולא אוכל בשר ולא שותה יין. ואין מזמנין עליו. ואם בירך אין עונין אחריו אמן. ואחרים שבירבו אינו עונה אחריהן אמן. הדא דתימר בחול. אבל בשבת מיסב ואוכל. ואוכל בשר ושותה יין ואוכל בל צורבו ושותה בל צורבו ומזמנין עליו ואם בירך עונין אחריו אמן. ואחרים שבירבו עונה אחריהן אמן. אמר רבן שמעון בן גמליאל הואיל והתרתי לו את בל אילו חייבהו בשאר בל המצו' של תורה. אם חיי שעה התרת לו חיי עולם לא בי"ש. ר' יודה בן פזי בשם ר' יהושע בן לוי הלבה ברשב"ג. נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין. נמסר לבתפי במי שנמסר לרבים. בד דמך רבי יסא קביל ר' חייא בר ווה אבילוי ואייבלון בשר ואשקיתון חמר. בד דמך ר' חייא בר אבא קביל ר' שמואל בר רב יצחק אבילוי ואייבלון בשר ואשקיתון חמר. בד דמך ר' שמואל בר רב יצחק קביל ר' זעירא אבילוי ואייבלון טלופחין מימר במה דהוא מנהגא. רבי זעירא מידמך פקיד ומר לא תקבלון עלי יומא הן אבלא למחר מזרחי'. ר' יצחק בריה דר' הוה o)בתובה מטתיה אונס עלון לגביה ר' טנא ור' יורן והוה חמר טב ואישתון סנין ונחכין. למחר אתון בעיין מיעול גביה. אמר לון רבנן אכן בר נש עביד לחבריה. לא הוינן חסרין אתמל אלא מיקום ומירקוד. תני q) עשרה בוסות שותין בבית האבל שנים לפני המזון וחמשה בתוך המזון. וג' לאחר המזון. אילו שלש' של אחר המזון. אחד לברבת המזון ואחד לגמילות חסדים. ואחד לתנחומי אבילים. oo)וכשמת רש"בג הוסיפו עליהן עוד שלשה אחד לחזן הבנסת ואחד לראש הבנסת ואחד לרבן גמליאל. וכיון שראו ב"ד שהיו משתברין והולבין גזרו עליהן והחזירו למקומן. r) כהן מהו שיטמא לבבוד רבו. רבי ינאי זעירא דמך חמוי. הוא הוה חמוי והוא הוה רביה. שאל לרבי יוסי ואסר ליה שמע ר' אחא ומר יטמאו לו תלמידיו. ר' יוסי נטמאו לו

מסורת הש"ס

p) מ"ק פ"ג הל' ה' בבלי ברבות י"ז. q) בבלי בתובות ס' ובשיבוי סם' שמתית פי"ד וכאשר הוא לפביבו בירושלמי. r) בזיר פ"ז הל' 6' בל הסוגיא עד סופה ובשיבוי.

*) εἰκών.

לו תלמידיו. הכהנים: חדש מן תרתי לא פלטת לכון. מע"כ עזיתם דבר אחד שלא כהוגן: לם תבילים לתם. שהרי נטמאתם לרגכם וסנריתו דתלמיד מתאבל על רבו דבר תורה: לכבוד תורה. ללמוד תורה: ועשל מיתה. ובא לשם את פי' בתחילת בית המדרש: מן דנפיק ליה. מי שילא מתלמידיו הכהנים: ומן דיתיב לי' לא אמר לי' כלום. לפי שהיה מסופק לם מיטמא לכבוד תורה או לא: תחות כפתה דקסרי. שהיו מחזיקין לאומה כפה שבקנר את תחתיה: הוו מטילין בחילן פלטיותא דציפורי. היו מתהלכין בחומת שוקתי דציפורי והיו עוסקין בתורה: הגיעו למקום טהרה. וכאשר נמו למקום שהרה כלי' לאחר שילאו מתחת הכפה: אין מקום דבתים ליה. ולקאמר הש"ס לא ידעינן מי מקום דאכה לר' אחת על דפרש ר' כהן וסנירת לי דאין מיטמא לכבוד תורה ור' אחת נריר לי' דמיטמא לת"ת: ואין מקום דהוה ט"יסן. או בשביל שהיה ר' כהן טייסן פי' איש בהול רץ פעם כה פעם כה ושביק לרכיה כשאר חג לאכול מנקוק מ' ת"י בשבת דטהרם למיכל וכן ת' בהרכה מקומות יעוף טייס ובפס' כזיר הני' סייסן והוא ט"ס: מיטמא כהן ויולא חוכה לקרן. פי' לע"פ שנזרי טוענה על קרן העמים כהן יולא לח"ל: לדיבי מתוכות. לבוא אם נדין להניל מתוכו: ולדיבי כפשוטו. להניל כפה: ולקיומו החדש ולעיבור שנה. וכאן שאין מכיתין לותן לקדש החודש ולעבר שנה בא"י: ואפי' ליטור. ואפי' אותו הגיי הוא ליטור, ליטור ל' רומי*) ופחרוטו רומה ובפשנה סקריטון: יולא ועורר. לפ"ה יולא ועורר לף אם יש ספק אם יכול לעמוד כנדו ובפס' כזיר ליתא הך ואפי' ליטור יולא ועורר עליה: אם יש לו. בא"י אפי' שילמוד: לדידן. והוא ת"ל: אלא אם כן הטטיתו לו לשה. שבבר ייעדו לו לשה אבל על ספק לא יבא: מהו שיטמא כהן לבזיקת כפים. אם יש את בנה"כ מה שיהיה שם כהן בנה"כ ליטא כפיו או יבא לאלתר: מגבילה. בכזיר הני' גבילה: או דילמא לא שמא מיכי אלא כיי ר' יודה בן פזי עובר בעשה. כה תברכו את בני ישראל: ושבר מיפר שמות עשה וכו'. ועל אחר שמא מפני הא דר' יודה בן פזי ואמר בשמי דמטמא: אלא לא אמרית ליה כלום. דהרי טועמה ליכא עשה ולא תעשה קדושים יהיו, לבפש לא יטמא: לייחוכיה ולכא אלקוכיה. לי' גערה וכזיפה עני' מנוח פ"ג ערך הבא לך הלועה, שאמר בשמי דבר שלא כהלכה: הוה יתיב מתני. ה' יוסי ורוסי: ולא שאלון ליה. תלמידיו הכהנים לסברי להו דכהן מטמא לת"ת אבל לא לבזיקת כפים וכדלעיל: אחת עבתא דמיכלא. ובאשר בא עת האכילה שאלו ליה אם מותר לבזות שם ואלכול: על בזיקות כפים לא שילמון. והי' פשיטא לכם שאינו דוחה את הטועמה ולאכול שאלתם ותע"פ מה שאמרו הוא מטעם שלא יבכו לביתם ויחזרו וייהו מבטלין תורה בהליכה ובחזירה מ"מ כיון דבשעת האכילה בנה"כ שהיה שם את לא היו עוסקין בתורה גרע מבזיקות כפים: שנק נרמי' וערק. כשמט עלמו והלך לו: חמון. רשו: בנין מיחמיכיה. בשביל לרשותו: בד דמך ר' יודן בשילה. ר' יודן בשילה הנזכר פה הוא רביבו הקדוש מסדר המשנה ועיי' מנוח פ"ד ערך ר' יודה בשילה ק': בסופו: אין בהוכה היום. בטלה תורת בהוכה היום שבכל מלוין להטמא לו: בר ברי'דר' יודה בשילה. בן בבו של ר' יודה הבזיק בלו' של רבינו הקדוש ובפס' כזיר הני' ר' יודן בשייף בר ברי' דר' יודן בשייף ומזה ג"כ רמי' אר' יודן בשילה הנזכר לעיל הוא רבינו הקדוש: דמק. דמה: ר' חייא בר

בר סליק דוקליטיינו' מלבא להכא חמון לר' חייא בר אבא מיפסע על קיבריה דצור בגין מיחמיניה. ר' חוקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן[7]) מצוה לראות גדולי מלכות לבשתבוא מלכות בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות. מהו שיטמא כהן לבבוד הנשיא.[8]) בד דמך ר' יודן נשיאה אבריו ר' ינאי ומר אין כהונה היום. בד דמך ר' יודה נשיאה בר ברי' דר' יודה נשיאה דחף ר' חייא בר

מסורת הש"ס

[6]) בלמים פ"ט הל' ב'. [7]) בבלי ע"ז י"ג ובשיטי מס' שמחות פ"ד ובמו שהוא בירושלמי. [8]) לקמן פ"ה הל' ד' בזיר פ"ז הל' ג' בבלי סוטה ל"ח ובשיטי. [7]) עיי' בבלי ברכות י"ט. [8]) עיי' בבלי כתובות ק"ג ותו' שם.

*) latro.

בר אבא לר' זעירא בבנישתא דגופנה דציפורין וסאביה. כד דמכת נהוראי אחתיה דר' יהודה נשיאה [ס]שלח ר' חנינא בתר ר' מנא ולא סליק. א"ל אם בחייהן אין מטמאין להן כ"ש במיתתן. א"ר נסא במיתתן עשו אותן כמת מצוה. מהו שיטמא כהן לכבוד אביו ואמו. [פ]רבי יסא שמע דאחת אימיה לבוצרה. אתא שאל לר' יוחנן מהו לצאת. א"ל אי מפני סכנת דרכי' צא. אי משו' כבוד אביו ואמו איני יודע. א"ר שמואל *בר רב יצחק עוד היא צריכה. [00]אטרחיה ר' יוחנן עלוי ומר אם גמרת לצא' תבא בשלום. שמע ר' אלעזר ומר אין רשו' גדולה מזו. מהו שיטמא כהן לכבוד הרבים. [ג]תני היו שם שתי דרכי' מתאימות אחת החוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה. אם היו הרבים הולכין ברחוקה הולך ברחוקה אם לאו הולך בקרובה מפני כבוד הרבי'. עד כדון בטומאה של דביהים אפילו טומאה שהיא מדברי תורה. מן מה דמר ר' זעירא [ג]) גדול הוא כבוד הרבים שהוא דוחה מצוה בלא תעשה שעה אחת. אדא אמר' אפי' בטומאה שהיא מדבר תורה. [ד]ר' יונה ר' יוסי גלילאה בשם רבי יסא בר חנינא אין שואלין הלכה לפני מיטתו של מת. והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמואל בן יוצדק [ה]) הקדיש עולתו לבדק הבית והו' מגיב ליה. נימר כד הוה רחיק או כד הוון מסקין ליה לסדרה. והא ר' ירמיה שאל לר' זעיר' קומי ערסיה דר' שמואל בר רב יצחק. נימר כד היה רחיק הוה מגיב ליה. כד הוה קריב לא הוה מגיב ליה. תני הכתפים אסורין בנעילת הסנדל שמא יפסוק סנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה. רבי זעירא שרע בריבורא אתון בעין מיזקפניה ואשכחוניה איעני. אמרו ליה מהו כן אמר לון לכן דאהינן על שם (קהלת ז') והחי יתן אל לבו:

מתני' ב קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשור' יתחילו ואם לאו לא יתחילו. העומדי' בשורה הפנימי' פטורין החיצונים חייבין. תני' אין מוציאין את המת סמוך לקריית שמע אלא א"כ הקדימו שעה אחת. או אם איחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו. והא תנינ' קברו את המת וחזרו. תיפתר באילין דהוון סברין דאי' ביה ענה וליית ביה ענה. [ו]תני' ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש [000]ואם מפסיקין לתפילה. מעשה היה והפסיקו רבותינו לקריית שמע ולתפילה. והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. מתניתא ביום הראשון

מסורת הש"ס

[ה]) שביעית פ"ו הל' ה' כזיר פ"ו הל' ה' נגלי קידושין ל"ח ובזיכוי גדול ועיי' שבועות כ"ח. [ב]) שם' שמחות פ"ד. [ג]) כלאים פ"ט הל' ג' נגלי ברכות י"ט וכ"ב. [ד]) עיי' נגלי שם ג'. [ה]) תשובה ל"ג ועיי' שם. [ו]) סנהדרין פ"ב הל' ג' ושם כל הסוגיא. [ז]) תוספתא ברכות פ"ב ובזיכוי שפט.

הרחמן. לעיל מן לגבל גדול פטורין מק״ש: ומה דתני׳ תנא. בברייתא דמסכתין לק״ש ביום הכפורים: ר״ל שמואל בן מבדומא זה שהוא בכבוש. זה המאמר כשבא כתן מעוה שדומה קלת להמאמר דמעבתו מם יכולין להתחיל ולגמור וכו׳: מתחיל וגומר. שיכול להתחיל ולגמור: תרין תמורתין. פליגי בזה: בשבת. לעיל בה תפילת שומע תפילה: תני ר׳ יודה. פסקה וקלי לפיסקא דתכי׳ העומדים בשורה וכו׳: מעוה בכוד. המבע: מעוה מבע. כלו׳ שהם קרובים מבל לא שהבך דחייבים להתפבל: הרואים פניה. של מבל: הוי הדא דתניין. מעתה זאת המעבה כלו׳ מעבתו: דתניין העומדים בשורה הפנימית וכו׳. מלמד שהיו שם שורות העומדין: [o]מעבה מחרונה. ס״ל מעבה דשעוה וכדתני בברייתא בשעוה היו מעפחות עומדות ומבלים עוברין: העומדין מעוה כבוד וכו׳. ותני קודם לבן היו כולם שורה אחת והב״ם מביא הסיפא והרמ״י מן הריטב״א וכן במבלי לפעמים עיי׳ מבות ל״ו ע״ב: [oo]מעבה דשעוה. ס״ל לאחרונה דתכי בהך ברייתא דלקמן מעבת אחרות בליפורין התקין ר׳ יוסי שיהו המעפחות עוברות ולא היו שם שורות והא דתכי בברייתא העומדין מעוה כבוד למו דוקא עומדין מלא המבלים שם: ובשהוו מכתם. כשהין גדול מכתם לאחרים בשורה בשחוורין מלקבור את המת: עוברין זה אחר זה. ומכתמין את המבל: והמקוכה. סגן הכהנים: מקלעו ביכו לבין העם. המקוכה ביפיכו וכל העם בשמלו והוא עומד בתמלע: מעבה לאחרונה. כל״ל (והך ס״ק מעבה דשעוה הוא בשעות) דלא תכי כל העם עוברים זה אחר זה: מעפחות עומדות. בשורות זו לפכים מזו: מעבת אחרות. שבל אחת אמרה לבי לעמוד בפכים: ק״ר שמעו׳ דתוסף׳. פי׳ שוכה תוספחות ובסהדרין הגי׳ אמר ר׳ שמואל דסופפתה וברלה ט״ס: חזרו הדברים ליושבן. שיהו מעפחות עומדות ומבלים עוברין: **מתני ג׳** בשעה שהוא תדיר בה. בזמן שיי המלם שהוא יכול להיות תדיר בה והייבו מעשר זמן הקטנות דקטן אין יכול להיות תדיר בתורה: דכתיב וכתבתם. דכתיב ובקלת. וכל מי שבקל בשבע יבדך: שכן שם היתה מיוחדת לו ליום ולליבה. מחויבת בלילית שם מכסה בה בליבה: מלם מוליח את הרבים ידי חובתן. גם שם עשה כבר המלוה: חוץ מברכת המזון. דשם בירך כבר ברכת המזון לישו מוליח לאחרים: כל

העומדין מעוה כבוד חייבין מעוה לבל פטורין. בגבלי הגי׳ לבניבו הבאים מחמת הבל פטורין מחמת עלמן חייבין לבל ברי״ף הג׳ הבאים מחמת הבל פטורין מחמת כבוד חייבין ועיי׳ בתר״י וגי׳ התוספתא בגירסת הירושלמי:

בראשונה היו מעפחות עומדות. בגבלי סנהדרין הגי׳ ת״ר בראשונה היו מבלים עומדין וכל העם עוברין והיו שתי מעפחות בירושלים מתנרת זו בזו זאת לומרת לבי עוברת תחילה וזאת לומרת לבי עוברת תחילה התקינו שיהו העם עומדין ומבלים עוברין אמר רבי בר חמא התקין החזיר ר׳ יוסי את הדבר ליושבו בליפורי שיהו המבלים עומדין וכל העם עוברין ע״כ הא לך שיבוי מהפך להפך בין הירושלמי והבבלי. ומפשר זיה השיבוי העשה את הסופר שבתב מעבה דשעוה בא׳ מעבה לאחרונה ומעבה לאחרונה בא׳ מעבה דשעוה והסוני׳ זאת בשבית ג״כ בירושלמי בסנהדרין ושם חסרה קלת. וכראה שעיקרה פה ובלה לשם׳ סנהדרין בדרך אחר הערבו מבות קל״ו ע״ב ד״ה וכבבל בשאר. ויש עוד ראייה לזה מה דאיתא שם אם א״ר שמואל בר אבדומא זה שהוא שבתב בבית הבנסת וכו׳ ושם אין לו מקום והשבך בבל לא עם המוקדש ולא עם השוחר:

מי שאינו

הראשון. ומה דתני תנא ביו׳ השני. א״ר שמואל בר אבדומא זה שהוא נכנס לבית הבנס׳ ומצאן עומדין ומתפללין׳. אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שלי׳ ציבור כדי לענו׳ אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל. [p]באי זה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמ׳ באמן של האל הקדו׳. וחד א׳ באמן של שומע תפילה. א״ר פינחס ולא פליגי מאן דמר באמן של האל הקדוש בשבת. ומאן דמר בשומע תפילה בחול. תני [q] ר׳ יודה אומר היו כולם שורה אחת העומדין משום כבוד חייבין. משום אבל פטורין. ירדו לספר הרואי׳ פנים פטורין. ושאינן רואין פנים חייבין. הוי הדא דתנינן העומדין בשורה הפנימי׳ פטורין והחיצונים חייבי׳. [o]משנה אחרונה. הדא דתני העומדי׳ משו׳ כבו׳ חייבין. משום אבל פטורין [oo]משנ׳ ראשונה. והיי דתנינ׳ תמן [r] וכשהו׳ מנחם את אחרים דרך כל העם עוברין זה אחר זה. והממונה ממצעו בינו לבין העם משנה אחרונה. ס״א ראשונה. א״ר חנינא [s] בראשונה היו משפחות עומדו׳ ואבלי׳ עוברין. משרבת תחרות בציפורין התקין ר״י בן חלפת׳ שיהו המשפחו׳ עוברו׳ והאבלי׳ עומדים.

א״ר שמעו׳ דתוספת׳ חזרו הדברי׳ ליושנן:

מתני ג נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריית שמע ומן התפילין וחייבין בתפיל׳ ובמזוזה ובברכת המזון. [t] נשים מניין (דברים י״ו) ולמדתם אותם את בניכם את בניכ׳ ולא את בנותיכם. עבדי׳ מניין שנ׳ (שם ו׳) שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. את שאין לו אדון אלא הב״ה יצא העבד שיש לו אדון אחר. קטנים מניין (שמות י״ג) למען תהיה תורת ה׳ בפיך בשעה שהוא תדיר בה. וחייבין בתפילה כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמי׳ על עצמו. ובמזוזה דכתיב (דברים י׳) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. וברכת המזון דכתיב (שם ח׳) ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך. תמן תנינן [u] כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין והנשים פטורות. וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשי׳ חייבין. אי זהו מצו׳ עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב שופר ותפילין. ואי זו היא מצות עשה שאין הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית. ר׳ שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהוא מצות עשה שהזמן גרמא. שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. א״ר ליא טעמו דרבנן שכן אם היית׳ מיוחד׳ לו ליום ולליבה שהיא חייבת בציצית. תני [v] כל מצות שאדם פטו׳ אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון. והא דתנינן [w] כל

מסורת הש״ס

[p]) לקמן פ״ד הל׳ ו׳. [q]) תוספתא פ״ב בבלי י״ט. [r]) סנהדרין פ״ב ע״ב. [s]) בבלי סנהדרין י״ט ובזיכוי. [t]) לעיל (דף י״ד ע״ב) פ״ב הל׳ ג׳. [u]) תוספתא קידושין פ״א ירושלמי שם פ״א הל׳ ז׳ בבלי שם ל״ג ל״ד ובזיכוי והתוספתא בגי׳ הירושלמי ועיי׳ מכחות ס״ג. [v]) עיי׳ בבלי ר״ה כ״ט. [w]) ר״ה פ״ג ס״ח והמשנה הובאה פה שלא בדיוק.

מי שאכל הוא יברך. והא דפוטר את הרבים מס שלכל ולא דיש כאן עכ"פ אחד מי שאכל הברכות כולן קע"פ שלא שמעי ולית ליה סס ברכת המזון:

ומברך לפניה ולאחריה. ותפשר דלאכמים נס עשמיע לאזכו, אלא כיון דלא עירב ותכי קורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה ומשמיע לאזכו ברואה יותר דהברכות שלפניה ולאחריה נס לאכמים אינו עשמיע לאזכו אלא לר' יהודה דאתכי דאמר מברך לפניהן ולאחריהן קורא כדרכן ומשמיע לאזכו והייכו דאיכא בין אכמים ובין ר' יהודה לאכמים אינו עשמיע לאזכו ולר' יהודה עשמיע ובגבלי הוגלה הך נרייתא וסס אית ליה ר' יהודה אומר בין כך ובין כך קורא בשפתיו ואין צריך לומר שלא יכוין בברכות שלפניה ולאחריה וכבר כלל הגבוה ואינו עשמיע לאזכו ומשמע סס דאינו מחלק כלל בין קורא בפיו ובין עשמיע לאזכו ואס אומר לקרות בפיו אומר ג"כ להשמיע לאזכו. — ודע דמגבלי עולה דמהרהר בלבו דמתכיתין אלא אס"כ ולהירושלמי אלי מברכות שלפניה ולאחריה וכבר עמדו האפרשים על זה ועיי' נס' שבות אליהו:

וטהור שבפלו על רחצו ועל רובו שבשה לוגין. בתוספת' ובגבלי ליתא להך בנא ונקשת לא כשלא בשום מקום שאסרו תורה ותפלה לטהור שבפלו עליו ג' לוגין מים שאובין וזיל בתר טעמא שגזרו בגבל קרי בשביל שלא יהיו ישראל כותיים כתרבגולים וכו' וכדלקמן ומהיכי תיתי לגזור על טהור שבפלו על רחצו וכו':

אר ומוסרים זה היא החילוק בין סוכה לגולב: סוכה טוהגת בלילות ובימים. מ"כ אין כאן הפסק בין הברכה שבידך בליל רחצון: גולב אינו טוהג אלא ביום. והוה ליה הפסק: הרי ת"ת כוהג בלילות כבימים. ואין כאן הפסק ואפ"ה מברכין ברכת התורה בכל יום: מיי כדון. מה יש לתרץ בזה: סוכה מיפשר לה לוגבל. אבל ת"ת אין בטל בלל שבכל עת ועת חייב בת"ת ואס כיצר דכיון שבידך פעם אחת היא פטור מ"כ לא ת"ת מיפשר לו שלא ליבטל. אבל ת"ת אין בטל בלל שבכל עת ועת חייב בת"ת ואס כיצר דכיון שבידך פעם אחת היא פטור מ"כ לא יברך ברכת התורה כל יפיו ול' מיפשר דחוק קלת: אבל. הוא פה ל' בחשת וכמו אבל אבה לשתך אבל ובגבלי ליתא בחשת אמרו: אבל שבחת לבעלה. ברכת המזון: כל שאמרו בקטן. שקטן חייב בו: כדי לתכנו. הוא לבד כדי לתכנו בשלות אבל אן הדין ליכו חייב בו ואיך יוליא את לבניו הא תניא בשבה לבעיל כל שאיכו חייב בדבר ליכו מוליא לת הרבים ידי חובתן: בעובה לאחריה. כל"ל וכן הוא אס' ר"ה וכן מוכח מהברייתא שאביא הש"ס עובה לאחריהן מה שהן לומרין פי' שעובה לאחריהן כל אלה ואלה שהס לומרים: ותהא לו אחירה. על מה שלא לאד ולריך לאשתו ולעבדו ולבני הקטן: אבל לאמרו תנוח. פי' בחשת לאמרו וכדלעיל ובשאר סוכה הגי' ועוד לאמרו תנוח וכו' והוא כרואה יותר כבוח: **מתני ד'** מהו מהרהר בדברות. דלאפי ק"ש ואחר ק"ש ואיכו מוליא לאזכן בשפתיו וזה הוא דאתכי בשאכל לא לפניה ולא לאחריה: בשקום שאין שם. לשבול אבל אס יש שם לא די מהרהור אלא שבאל ובגבי הברכות בפיו ובזה גס ר' יהודה מודה ובלאיתא לקמן הל' ס': וכר' אחיר. אאכי' שהרהר הברכות ליתא כר"ש: הרי זה קורא את שמע. בפיו: ואיכו עשמיע לאזכו. אלא קורא בלאחישה: ואיכו מבגך לא לפניה. בפיו ובלאחישה אלא מהרהר: ומבגך לפניה ולאחריה. בפיו: וטהור שבפלו על רחצו ועל רובו שבשה לוגין מים

מסורת הש"ס

[1]) תוספתא פ"ו ועיי' בגבלי סוכה פ"ה. [2]) סוכה פ"ב הל' ט' ר"ה פ"ב הל' ח' בגבלי ברכות כ' סוכה ל"ח. [3]) שם. [4]) תוספתא פ"ב בגבלי כ"ב והתוספתא כגי' הירושלמי. [5]) תוספתא פ"ב בגבלי כ"ב ובשיטה.

מים שאובים טהר לעצמו אבל אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיבא בארבעי׳ סאה ר׳ יודה אומר ארבעים סאה מ״מ. ר׳ יעקב בר אחא ר׳ יסא בשם רבי יהושע בן לוי אין קרי אלא מתשמיש המיטה. רב הונא אמר ואפי׳ ראה את עצמו ניאות בחלום. הוון בעין מימר ובלבד מאשה. ר׳ יונה ור׳ יוסי תרויהון אמרין ואפי׳ מדבר אחר. תמן תנינן יום הכיפורים אסור באכילה ושתייה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה. ותני עלה בעלי קריין טובלין כדרכן בצינעה ביום הכיפורים. ולית הדא פליגא על ר׳ יהושע בן לוי דר׳ יהושע בן לוי אמר אין קרי אלא מתשמיש המיטה. פתר לה בששימש מטתו מבעו׳ יום ושכח ולא טבל. והתני מעשה ביר׳ יוסה בן חלפתא שראו אותו טובל בצינעה ביום הכיפורים. אית לך מימר על אותו הגוף הקדוש בשוכח. [3] א״ר יעקב בר אבון כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל בתרנגולין הללו משמש מיטתו ועולה ויורד ואוכל. ר׳ חנינא הוה עבר על תרעי דימוסין בקריצתא ואמר מה טובלי שחרית עושין פה ויתנון. בההיא דצפרא הוה אמר מאן דאית ליה עבידא ייזיל ועבד. מהו להרהר בבית הכסא. חזקיה אמר מותר. ר׳ יסא אמר אסור. א״ר ועיר׳ כל סבר קשי דהוה לי. תמן סבירתיה. [2] א״ר אלעזר בר שמעון כל ההוא סברא קשיא דשבול יום. תמן סבירתיה. ר׳ אחא בשם תנחום בר׳ חייא ביומי ר׳ יהושע בן לוי ביקשו לעקור את הטבילה הזאת מפני נשי הגליל שהיו נעקרו׳ מפני הצינה. אמר להן ר׳ יהושע בן לוי דבר שהוא גודר את ישראל מן העבירה׳ אתם מבקשי׳ לעקור אותו. מהו גודר ישראל מן העבירה׳. [7] מעשה בשומר כרמים אחד שבא להזקק עם אשת איש. עד שהן מתקינין להן מקום איכן הן טובלין עברו העוברין והשבין ובטלה העבירה. מעש׳ באחד שבא להזקק עם שפחתו של ר׳. אמרה לו אם אין גבירתי טובלת איני טובלת. א״ל ולא כבהמי את. אמר׳ לו ולא שמעת בבא על הבהמה שהוא נסקל. שנ׳ (שמות כ״ב) כל שוכב עם בהמה מות יומת. א״ר חייא בר׳ ווה כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזא׳ אלא מפני תלמוד. שאם אתה או׳ לו שהוא מותר אף הוא אומר אני אלך ואעשה צרכי ובא ושונה כל צורכו ומתוך שאתה אומר אסור הוא בא ושונה כל צורכו. תמן אמרין אפי׳ לשמוע דברי תורה אסור. א״ר יודה בר טיטס ר׳ אחא בשם ר׳ אלעזר [5] בתחילה (שמות י״ט) והיו נכונים ליום השלישי אל תגשו אל אשה. תני [6] זבין וזבות נדות ויולדו׳ קורין בתורה ושונין מדרש והלכות והגדות. ובעל קרי אסור בכולן. [1] ר׳ אבא בר אחא בשם ר׳ שונה הלכות ואינו שונה הגדות. תני בשם [4] ר׳ יוסי שונה הילכות רגיליות ובלב׳ שלא יציע את המשנה. אית דבעי מימר ובלבד שלא יזכיר אזכרות. ר׳ זעירא בעי קומוי ר׳ יסא ליתי ר׳ פשט בי עם ר׳ בון פירקיה בליליא. א״ל אין. ר׳ חייא בר אבא פשט עם ר׳ נחמיה ברי׳ פירקיה בליליא. בההיא צפרא הוה מר מה דאית ליה עבידא ייזיל עביד. [8] מעשה באחד שעמד לקרו׳ בתורה בנציבין כיון שהגיע להזכרה התחיל

מגמגם

מסורת הש״ס

[5]) יומא פ״ח הל׳ ו׳ וסח כל הסוגיא. [6]) נזלי נזכות כ״ב בקילור. [3]) עיי׳ זנחים ק״כ. [7]) עיי׳ נזלי זס. [2]) תוספתא פ״ב נזלי זס ובזיכוי ובתוספתא כאחר הוא בירושלמי. [1]) זנת פ״ח הל׳ ד׳ ולא נזכר נזלי. [4]) זס ובזלי נזכות כ״ב ר׳ יוסי אומר מבל תוספתא פ״ב ר׳ יהודה אומר וכרמה אהוא ט״ס ע״י רמזי תוכות ר״י. [8]) נזלי זס ובזיכוי.

אי"ר יעקב בר אחא ובהגין תמן. בבבלי ברכות כ"ב חולין קל"ו לית פ"ר כאמין בר ילחק כהוג עלמא כהכי תלת סבי כר' אלעאי ברקאית הגז יכו' ואין לגרוס בירושלמי ר' כאמין בר ילחק דברה דר"כ בר ילחק לא כזכר בירושלמי עיי' ערכו מבוא פ"ד ויותר כרמה דיש לגרוס בבבלי ר' יעקב בר אחא כמו בירושלמי ומיושב בזה קו' התו' חולין קל"ו שהקשו דרבב"י מדרבב"י ע"ב ומפשר דב' הגירסאות אחא ורבב"י אמר לה בבבלי ור' יעקב בר אחא אמר לה בא"י:

מן מגמגם בה. אמר לי' ר' יהודה בן בתירה פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומא'. א"ר יעקב בר אחא ט) ונהגין תמן כר' אלעאי בראשי' הגז וכר' יאשיה בבלאי הכרם. וכר' יהודה בן בתירא בבעלי קריין. כרבי אלעאי בראשית הגז דתנא ר' אלעאי אמר אין ראשית הגז אלא בארץ. כר' יאשיה בכלאים דתני ר' יאשיה אומר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפלת יד. כר' יהודה בן בתירה בבעלי קריין דתני ר' יהודה אומ' אין דברי תורה מקבלין טומאה. ר' יוסי בר חלפתא הוה אתי באיסמטא בליליא והוה חמרא מהלך בתריה על חד בית שיח. א"ל ההוא גבר' בעי מסחי. א"ל לא תסבן נפשך. א"ל מן נדה ומן אשת איש ההוא גברא בעי למיסחי. אפי' כן א"ל לא תסבן בנפשך. כיון דלא שמע ליה. א"ל ייחות ההוא גברא ולא יסוק. וכן הוות ליה. ר' יוסי בן יוסי הוה אתי באילפא חמא חד קטר גרמיה בחבלא מיחות ומיסחי א"ל לא תסבן בנפשך. ס) א"ל ההוא מיכל בעינא. א"ל אכיל. ההוא גבר' בעי מישת' א"ל שתי. כיון דמטון ללמינה. א"ל חמן לא שרית לך אלא בגין סבנתא דנפשא ברם הכא אסור להההוא גברא למיטעם כלום עד שעתא דיסחי. ע) א"ר יוחנן שמעתי שמקילי' ומחמירין בה. וכל המחמיר בה מארי' ימים בטובה. מקילין בה לרחוץ במים שאובין מחמירין בה לטבול במים חיים:

מתני' ה היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסי' אלא יקצר. ירד לטבול אם יכול להתכסות ולקרות עד שלא תגיע החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא. מתניתא ברבים אבל ביניו לבין עצמו מפסיק וכר' מאיר. ברם כרבי יהודה אפי' בינו לבין עצמו אינו מפסי'. בשאין לו מים לטבול. אבל יש לו מים לטבול אף רבי יהודה מודי שהוא מפסי'. חולה ששימש מיטתו אמר רבי אמי אם הוא גרם לעצמו יטבול ויטהר. ואם באונס אין מטריחין עליו. ר' חגי בשם ר' אבא בר זבדא בין כך ובין כך אין מטריחין עליו. ב) חולה מרגיל צריך תשעת קבין. בריא מאונס צריך תשעת קבין. ר' זבדיה בריה דר' יעקב בר זבדי בשם ר' יונה *עיר שמעיינה רחוק הרי זה קורא את שמע ויורד וטובל ועולה ומתפלל. אם הוא אדם מסויים עשו אותו כמעיין רחוק:

פיסקא ואם לאו יתכס' במים ויקרא. מתנית' ד) בעבורין אבל בצוללין אסו'. ואם הוא יכול לעבו' ברגליו יעבו'. תני ב) מרחיקין מצואת אדם ארבע אמות ומצואת כלבים ארבע אמו' ובשעה שהוא נותן לעורות. ר' ירמיה בשם ר' זעירה נבילה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ארבע אמו'. א"ר אבינא ומתניתא אמרה כן. וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ארב' אמות. א"ר אמי א"ר שמאי תיפתר במישרה

---

*) Ἡμῖν.

ט) שם וס"כ. ס) בבלי שם ובקילור. ע) בבלי שם וע"ש. ד) בבלי פ"ה והמוכר שם ר' אלעזר ותיתיפת ר' יוחנן בר יוחנן בר יוחנן עשום רבינו. ב) תוספתא פ"ב ובשיטה קמת בבלי שם ובשיטה.

במישרה של כובסין. א״ל ר׳ מני אם במישר׳ של כובסין הא תנינן לא במים הרעי׳ ולא במי המשרה. תני פ) קטן שהוא יכול לאכו׳ כזית דגן פורשין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות ואם אינו יכול לוכל כזי דגן אין פורשין לא מצואתו ולא ממימי רגליו ארב׳ אמות. בעי קומי ר׳ אבהו מפני מה פורשי מצואתו וממימי רגליו. אמר לון מפני שמחשבותיו רעות. אמרין ליה ולא קטן הוא. אמר לון ולא כתי׳ (בראשית ח׳) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. א״ר יוחן מנעריו כתיב. משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. ר׳ יוסי בר חנינא אמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות. רבי שמואל בר רב יצחק אמר ברכים ובלב׳ בשל חמור. ר׳ חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך. לוי אמר מרחיקין מצוא׳ חזיר ארבע אמו׳. ותני כן מרחיקין מצוא׳ חזיר ארבע אמות. ומצוא׳ הנמייה ארבע אמו׳. ומצואת התרנגולין ארבע אמות. ר׳ יוסי בר׳ אבון בשם ר׳ חונא ובלבד באדומים. ג) תני מרחיקין מריח רע ארבע אמו׳. א״ר אמי ג) מסוף ריח רע ארבע אמות. הדא דאמר לאחריו אבל לפניו עד מקום שעיניו רואות אותו. כהדא ד) ר׳ לייא וחבריא הוו יתבין קומי פונדקיא ברמשא. אמרין מהו מימר מיליא דאוריתא. אמר לון מכיון דאילו הוה אימא הוינן חמיין מה קומינן. ברם כדון אסור. תני ה) גרף אחד של ריעי ואחד של מים צריך להרחיק ממנו ד׳ אמות. ושלפני המט׳ נתן לתוכו מים כל שהוא יקרא ואם לאו לא יקרא. ר׳ זכאי אמ׳ נתן לתוכו רביעית מים יקרא ואם לאו לא יקרא. ו) ומהו כדי רביעית רביעית בתוך רביעית. אחד כלי קטן ואחד כלי גדול. רש״בג או׳ שלאחר המיטה יקר׳ שלפני המיטה לא יקר׳. ר״ש בן אלעזר אומר אפי׳ טריקלין עשר על עשר לא יקרא עד שיכסנו או עד שיניחנו תחת המיטה. ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ חייא בר ווא הורי ר׳ חנינא תרתיה כהדא דרבי שמעון בן אלעזר. רבי בנימן בר יפת בשם ר׳ יוחנן ז) צואה כל שהוא מבטלה ברוק. ר׳ זעורא ר׳ יעקב בר זברי הוו יתבין חמין צואתה. קם ר׳ יעקב בר׳ זברי רקק עלה. א״ל ר׳ זעורא מן ימא לטיגנא. תיבה שהיא מליא ספרים נותנה מראשותי המיטה ואינו נותנה מרגלות המיטה. ר׳ אבון בשם רבי חונא והוא שתהא המיטה גבוה עשרה טפחים. ובלבד שלא יהו חבלי המיטה נוגעין בתיבה. הורי ר׳ יסא במקומיה דר׳ שמואל בר רב יצחק כהדא דר׳ חונה. לא ישמש אדם מיטתו וספר תורה עמו בבית. ר׳ ירמיה בשם ר׳ אבהו אם היה כרוך במפה או שהי׳ נתון בחלון שהוא גבו׳ עשרה טפחים מותר. ח) רבי יהושע בן לוי עושה לו כיליון. לא ישב אדם על גבי ספסל שספר תור׳ נתון עליו. מעשה בר׳ אלעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר תורה נתון עליו והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש. אם היה נתון ע״ג דבר אחר

מן יתן לטיגנא. תר״י פי׳ כלו׳ אין ביטול הרוק מועלת אלא לצפה מועטת כמהלך מן היס לטיגנא שהוא דבר מועט ואפ״כ הרוק מתייבש ע״כ ויותר נראה שאין מהכי כלל וזה כסנורת רבא בגלי כ״ה וברוק עגה:

הדרן עלך מי שמתו.

מסורת הש״ס

פ) תוספתא ברכות פ״ב הלכה ט״ב. ג) תוספתא ברכות פ״ב בגלי סוכה מ״ב. ג) כרב חסדא בגלי שם. ד) סנהדרין פ״ו הל׳ ג׳. ה) תוספתא פ״ב בגלי שם ובזיבוי והתוספתא כגי׳ הירושלמי. ו) שם ושם המשנה מגיי. ז) בגלי שם כ״ו.

*) triclinium. **) τήγανον. ***) cella.

לחמר. אם הס"ת סוכת ע"ג דבר לחמר סוחר ליכנס בלבד: עד היכן. סוחר ליכנס כלו' כמה לריך להתרחק מן לוחו דבר שהספר סוכת עליו: דייסקי. שק: דייקלר'. כרלה שפתרוכו דקל והרי"ם כוספת וכפו שמלוי הרכה בל' לרמית פי' הדקל שרגיו מלמטה והען עולה למעלה ולא יעשה התפילין בשתולה לוחן כעין דקל שיהלה הבתים למעלה והרלועות למעלה הבתים למעלה והרלועות מלמטן: לתיק דמר ר' תניכח. הא דלמרינן מבל מלמעלה לא לתי' כהא דלמר ר' חיך מלקוחיו פוחת כמדם שרולה ליכן לו שעזד

אחר מוחר. עד היכן. ר' אבא בשם ר' חונא טפח. ר' ירמיה בשם ר' ועורא אפי' כל שהוא. דייסקי שהיא מליאה ספרים או שהיו בחובה עלמו' המת הרי זה מפשילן מאחוריו ורוכב. תפילין חולה אותן מראשות המיטה ואינו חולה אותם מרגלות המיטה. ר' שמואל ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' חנינא ר' היה חולה את התפילי' במראשות המיטה. ר' חזקי' בשם ר' אבהו ובלבד דלא יעביד כהדין דייקלר' אלא תפילין מלמעלן ורלועו' מלמטן. תנא ר' חלפתא בן שאול העוטש בתפילתו סימן רע לו. הדא דאת אמר מלמטה אבל מלמעלה לא. אתיא דמר ר' חנינא [2]) אני ראיתי את ר' מפהק ומעטש ונותן ידיו על פיו אבל לא רוקק. ר' יוחנן אמר אפי' רוקק כדי שיהא כוסו נקי. לפניו אסור לאו ריו מוחר. לימינו אסור לשמאלו מוחר. הדא היא דכתי' (תהלים ל"ח) יפל מצדך אלף. כל עמא מודיי [0])בההין דרקק איצטלין דהוא אסור. ר' יהושע בן לוי אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו. ר' יונה רקק ושייף. [3]) ר' ירמיה ר' שמואל בר הלפתא בשם ר' אדא בר אחוה המתפלל אל ירוק עד שיהלך ארבע אמו'. א"ר יוסי ביר' אבון וכן הרוקק אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות. תני המתפלל אל יטיל את המים עד שיהלך ארבע אמות. וכן המטיל מים אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות. א"ר יעקב בר אחא [4]) לא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפי' שהא כדי הילוך ארבע אמות. א"ר אמי אם אומר אתה עד שיהלך ארבע אמות יהא אסור אני או' אחר בא והטיל שם. רבי אבא בשם רב [7]) צואה עד שתיבש כעצם. מים כל זמן שהן מטפיחין. [00])גניבא אמר מים כל זמן שרישומן ניכר. שמואל אמר עד שיקרמו פניה. שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן עד שיקרמו פניה. ר' ירמיה ר' זעורא בשם רב צואה אפי' עשויה בעצם אסורה. שמואל אמר עד שיקרמו פניה. שמעון בר ווא אמר בשם ר' יוחנן עד שיקרמו פניה. אמר חזקיה ר' אבא מחמיר במים יותר מן הצואה. א"ל ר' מנא מן הדא דגניבה. א"ל אפי' עשויה בעצם אסורה מפני שמשמשה קיים מים אין משמשה קיים:

מתני' ו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע והמשמש' שראת' נדה צריכה טבילה ור' יודה פוטר. [000])עד כדון זב שרא' קרי ואפי' *קרי שראה זוב מועיל הוא שהוא טובל. נשמענה מן הדא המשמש' שראתה נדה צריכה טבילה. ורבי יודה פוטר. מה טעם דרבי יודה [5]) משם מה מועיל הוא שהוא טובל שאם שם לטומא' קלה אצל טומא' חמורה. מה נפק

מסורת הש"ס

[6]) עם כ"ל וגם כיוי וגם ליתת עם ורק. [2]) מגילה פ"ג הל' ה'. [3]) לקמן פ"ל הל' ו'. [4]) נגלי נרכות כ"ה וגם יוי. [5]) עי' יומת פ"ג הל' ג'.

נפק מבינייהון. מה נפקא מינה מי אמוס מה מועיל לו אמוס שמין שם וכו׳: רלה קרי. ותמ״כ רלה זוב אם תיפר הטעם אמוס מועיל הכא בשעה שרלה קרי היה מועיל להם לא רלה עדיין זוב ובתחייב כבר בטבילה ולריך לטבול אף שרלה לחין שם לטומאה קלה אלא חמורה הרי כשבא הזוב כרמה טומאת קרי והוי כמילו לא רלה קרי ואין לריך טבילה: כשמעיכה מן הדא. מן מה דתכי בתמכי המשבת שרלתה כרה וכו׳ ר״י פוטר והרי הכא היתה מעיקרא בת טבילה אמוס משבת להם רלתה כרה אם״כ והיתה הטבילה מועיל ואפ״ה פוטר ר׳ יוחה: הוי לית טעמא אלא אמוס שמין שם וכו׳ ע״כ זה שרלתה בהגי׳ עם פירושה: עד כדון כשבאת לו טומאה קלה בסוף. הוא בעיקרו המיבעיל לעיל וכשבא לבד בסיגנון אחר ומפשר דל״ל ולית דתתכי לה עד כדון וכו׳ אלו׳ שמעינן מתמכי דחולק ר׳ יוחה כשבאת טומאה קלה בסוף כלו׳ אחר הזוב: אפילו באת לו טומאה חמורה בסוף. בעל קרי שרלה זוב אם נם בזה חולק ר׳ יוחה: היא הלא היא אלא. היא היא ור׳ יוחה פוטר בין אם רלה בתחילה זוב ותמ״כ קרי או קרי ותמ״כ זוב ופה יש לנרוס מה שכתוב נרחב הסוגי׳ עד כדון זה שרלה קרי וכו׳ עד ור׳ יוחה פוטר והוא קילור עכין הסוגי׳ ומפשר שהך עד כדון וכו׳ עד ור׳ יוחה פוטר הוא בחקומו ומן מה טעם עד אמוס שמין שם לטומאה קלה אלא טומאה חמורה נם לפרש:

נפק מבינייהון ראה קרי אין תימר מה מועיל שהוא טובל מועיל הוא הוי לית טעמיה דלא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה. עד כדון בשבאת לו טומאה קלה בסוף. אפי׳ באת לו טומאה חמורה בסוף. נשמעינה מן הדא והמשמשת שראתה נדה צריכה מבילה ורבי יודה פוטר. הדא אמרת היא הדא היא אדא:

הדרן עלך מי שמתו.

תפלת השחר.

א תפלת השחר עד חצות. רבי יהודה אומר עד ד׳ שעות. תפלת המנחה עד הערב. רבי יהודה אמר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. ושל מוספין כל היום: ב רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו תלמידיו מה מקום לתפיל׳ זו אמר להן בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי: ג רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר אם שגורה תפילתו בפיו מתפלל שמונה עשרה. ואם לאו מעין שמונה עשרה: ד ר״א אומר העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים. ר׳ יהושע אומר המהלך במקום הסכנה מתפלל תפילה קצרה מעין שמונה עשרה ואומר הושיעה ה׳ את עמך את ישראל בכל פרשת וזעיבור יהיו צרכיהם לפניך. בא״י שומע תפילה: ה היה רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה רוכב בספינה או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: ו רבי לעזר בן עזריה אומר אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומר׳ בחבר עיר ושלא בחבר עיר. רבי יהודה אומר משמו כל מקום שיש בו חבר עיר היחיד פטור מתפילת המוספין:

סליק פירקא.

תפלת השחר עד חצות כו׳. בתיב (דברים י״ח) לאהבה את ה׳ אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם [ד]) וכי יש עבודה בלב. ואי זו זו תפילה. וכן הוא (דניאל י׳) אומר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך. וכי יש פולחן בבבל. ואי זו זו תפילה. [ג]) יכול יהא מתפל׳ שלשתן כאחת פירש בדניאל (שם) וזימנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי וגומר. יכול יהא מתפלל לכל רוח שירצה. תי׳ל (שם) וכון פתיחין ליה בעליתיה נגד ירושלם. יכול משבאו לגולה כן יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת. בתוספתא מתחיל בזה״ל יכול יתפלל לדם כל היום כלו כגר מפורש ע״י דכתיב ושמכין תלתת וכו׳ וקלת כרלה זה המאמר לא היה בתוספת׳ דבכי ר״י נס מיותת הרבה פעמים בש״ס זה לאמר רב יוחנן ולוחי יתפלל לדם כל היום ולא לישתמיט בשום דוכתא להבית המאמר של התוספתא יכול יתפלל לדם כל היום וכגר הקשה רבינו יוכה ז״ל קו׳ זאת על הבבלי והבית מאכה רמיי׳ לרבינו הלי דל׳ יוחנן מיירי בתחדש בה דבר עיי׳ רמ״ם פרק מי שמתו כי׳ ט״ו אבל בירושלמי לא משמע כן עיי׳ לקמן פ״ד הל׳ ג׳ ד״ה שמעון:

בימי

גמ׳ וכי יש עבודה בלב. לעבודה משמע קרבן ובבלי תעכית הל׳ מתוקן יותר לישו היא עבודה שהוא בלב: כחתת. בבת לחת, כלו׳ ג תפלות שחייב לדם להתפלל בכל יום יתפלל זו לחר זו בלא שהיי׳: יכול משבאו לגולה כן.

[ד]) בבלי תעכית ב׳ [ג]) תוספתא פ״ג בבלי ברכות ל״ו והתוספתא קרובה לגי׳ הבבלי.

כן. היה מתפלל ג' פעמים ביום ולא קודם שגמר לגאולה: מרחיב. דוגמא ובנבלי יתחיל בשפתיו: מילתיה דחנן בר אבא פליגא וכו'. עד כ' אבא בר זבדא אין כאן מקומו כ"א לעיל פ"ק ה"ל ח' (דף י' ע"ב) ושם פירשנו והסופרים טעו וכתבו לזה המאמר פה יען שהוא מדבר ג"כ בעניין תפילה: בקול רם: בבכיותא. בקול רם: בבכיות. בבית הכנסת כלו' עם הציבור: עד דיילפון. כדי שילמדו ממני תפלתו ממנו: ובני בית דאבא. כ' מכאן היו נכנסין אל ר' יוחנן (עיי' מגוש פ"ד ערך ר' אבא ג'): ילפון. למדו: מתיקן למדו שגם תפלות. כלו' כענד מי תקנו ג' תפלות: כך זכיתי. כ"ל כך תזכני וכן הוא ב"ר פ' ס"ח: כשם שהייתי בתפילה. כלו' בלילה העבה: מתפילה. בלילה הבא: תפילות מתנות למדוש. כלו' בשר התפלות התקנו התפלות: ושנו אותה שתם. לא קבעו לה זמן: עוד היא קבעו אותה. גם לתפלת הערב קבעו כמה לתפלות: לימול. בבבלי עיכול חבל מליכו גם בעזכה סוף פ"ק דתמיד המוכלות: ליברים. של עולות ופדרים של שאר קרבנות שבזרק דמן קודש שקיעת החמה: שיהו מתאכלין וכו' כל הלילה. לכן למדו גם בתפילת ערב אין לה קבע כלו' שזמנה כל הלילה: מדברי תורה לשד' שעות ר' יהודה. ר' יהודה דאמר במתני' תפלת השחר עד ד' שעות למדו מקרא דתורה: ומתי דרים. כ"ל: לף בבוקר שכאמר כאן. גבי תמיד: שמשא חמין וטולא קריר. השמש חם והלל קר: תמוכיה דאוזיר: הקורא מיכן ואילך. הקורא ק"ש מכאן ואילך כלו' אחר ג' שעות. לף הפסיד אבל לא ילא ידי ק"ש: נימר. נתרץ: לי

מעדות

כן. תיל (שם) כל קבל דהוה עביד מן קדמת דנא. יכול יהא מתפלל שלשתן בכל שעה שירצה. כבר פירש דוד (תהלים נ"ה) ערב ובקר וצהרים. יכול יהא מגביה קולו ומתפלל. פי' בחנה (שמואל א' א') וחנה היא מדברת על לבה. יכול יהא מהרהר בלב. תיל (שם) רק שפתיה נעות. הא כיצד מרחיש בשפתותיו. אמר רבי יוסי בר חנינא [6]) מן הפסוק הזה את למד ד' דברים. וחנה היא מדברת על לבה. מיכן שהתפילה צריכה כונה. רק שפתיה נעות. מיכן שהוא צריך להרחיש בשפתותיו. וקולה לא ישמע. מיכן שלא יהא אדם מגביה את קולו ויתפלל. ויחשבה עלי לשכורה. מיכן שהשכור אסור להתפלל. מילתיה דחנן בר אבא פליגא. דחנן בר ווא אמר לחבריא נימר לכון מלתא טבתא דחמית לרב עביד ואמרתה קומי שמואל וקם ונשקי על פומיה. ברוך אתון שוחח בא להזכיר את השם זוקף. שמואל אמר ונא אמרית טעמא ה' זוקף כפופים. אמר רבי אמי לא מסתברא דלא אמר אלא מפני שמי ניחת הוא. אמר רבי אבין אלו הוה כתיב בשמי ניחת הוא יאות. לית כתיב אלא מפני שמי נחת הוא. קודם עד שלא הזכיר את השם כבר נחת הוא. רבי אבא בר זבדא מצלי בקלא. רבי יוסה כד הוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בלחישה. כד הוה מצלי בביתא הוה מצלי בקלא עד דיילפון בני בייתיה צלותיה מיניה. אמר רבי מנא ובני ביתא דאבא ילפא צלותא מיניה. מאיכן למדו ג' תפילות. רבי שמואל בר נחמני אמר כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבוקיות. בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך ה' אלדי ואלדי אבותי שהוצאתני מאפילה לאורה. במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' אלדי ואלדי אבותי כשם שזכיתני לראות החמה במזרח [9])כך זכיתי לראות במערב. בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלדי ואלדי אבותי כשם שחייתי באפילה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפילה לאורה. רבי יב"ל אמר [3]) תפילות מאבות למדום. [3]) תפילת השחר מאברהם אבינו (בראשית י"ט) וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'. ואין עמידה אלא תפילה כמה דתימר (תהלים ק"ו) ויעמוד פינחס ויפלל. תפלת המנחה מיצחק אבינו. (בראשית כ"ד) ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה. במ"ד (תהלים ק"ב) תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. תפילת הערב מיעקב אבינו (בראשית כ"ח) ויפגע *במקום וילן שם. ואין פגיעה אלא תפילה כמה דתימר (ירמיה כ"ז) יפגעו נא בה' צבאות. ואומר (שם ז') אל תשא בעדם רינה ותפילה ואל תפגע בי. [7]) ורבנן אמרו תפילות מתמידין גמרו. תפילת השחר מתמיד של שחר. (במדבר כ"ח) את הכבש אחד תעשה בבקר. תפילת המנחה מתמיד של בין הערבים. (שם) ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. תפילת הערב לא מצאו במה לתלותה ושנו אותה סתם. הדא היא דתנינן תפילת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום. א"ר חנחומא עוד היא קבעו אותה כנגד איכול איברים ופדרים שהיו מתאכלין על גבי המזבח כל הלילה. מדברי תורה למד ר' יהודה. [5]) דתני ר' ישמעאל (שמות ט"ז) וחם השמש ונמס בארבע שעות. אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות. כשהוא אומר בחום היום הרי שש אמור. הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בר' שעות. [5])ואת דריש בבוקר בבוקר. מה בבוקר שני להלן באחבע שעות. אף בבוקר שנא' כאן בד' שעות. בארבע שעין שמשא חמין וטולא קריר. בשית שעין שמשא חמין וטולא חמין. א"ר חנחומא מהו כחום היום. בשעה שאין צל לכל בריה. ר' יסא מצלי בתלת שעין. ר' חייא בר ווא מצלי בתלת שעין. ר' ברכיה חמוניה קרי קרי' שמע ומצלי בתר תלת שעין. והא תנינן [1]) הקור' מיכן ואיכך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה. נימר כבר קיבל מלכות שמים בעונתה. אי

מעדות

מסורת הש"ס

[6]) נבלי שם ובזיכוי והלשון שם רב המכונה. [3]) שם כ"ו ושם ליתא ר' יוסי בר ר' חנינא לאחר תפלות לחנות תקנום. [9]) שם ושם הוא בריתא. [7]) שם ושם ליתא ר' יהושע בן לוי לאחר תפלות בכנגד תמידין תקנום והובא לאחר כן תניא בוותיה דרבי"ל והך ורבנן לאחר הוא שם בריתא ועיי' תוספתא ריש פ"ג. [5]) מכילתא פ' בשלח בשלי כ"ו. [1]) לעיל (דף נ' ע"ב) פ"ק ה"ה.

מעדות למד. הוא כמו אלו מעדות פי׳ מעדות של ר׳ יהודה בן בבא למד ר׳ יהודה דתפלת השחר עד ד׳ שעות: היו מצלין. היו מורידין בתפלה: שכי גדיים. ולא: רלו להקריבם קטן דכתיב בבשים מבוקרים. קטנים: בלישכת הטלאים. פיתחין שעשה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים: ס) ר׳ יודה בר חנא. פ״ל בגמ׳: מלכות רשעה רומית. מלכות רומי: מה טעמן דרבנן. דלמרי עד חלות: שכיס ליום. דכתיב שכים ליום והוא מיותר דהא כתיב בתריה את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים אלא בא לומר חלוק היום החלי עד חלות והוא חלי היום והחלי עד הערב דהוא חלי החלר של יום: שכים ליום קונה ליום. כלו׳ בן דרך הקרבת הקדים הקונה בכלל: שכים ליום שכי פרקליטין. אי כמי שכים ליום בא להורות שכי פרקליטין ג׳ שליחים פרקליטין ל׳ יוכי*): שתהא שחיטתן כנגד היום. אי כמי בא להורות שתהא וכו׳ כלו׳ כנגד זריחת השמש: על קרן מערבית לפוכית. לפי שבניקר השמש במזרח וזורחת כנגדה למערב: על טבעת שנייה. טבעות היו קבועות בגליה לתת רגל הבהמה לתוכן: כנגד היום. הוא כתיבת טעם למה שנאמר בריש על קרן מערבית לפוכית, ובמזבח ליתא הך כנגד היום: על קרן לפוכית מזרח ת. שבין הערבים השמש נוהה מן המערב: כנגד היום. ליתא במשנה: והוא שיהא יודע. כגון שליל שכים ליום שיהא יודע וכו׳ כלו אי נמי שכים ליום בא לומר שלריך לנהר היאך יהא נשחט בשחרית ואי זה בין הערבים: תפילת המנחה קודמת. בגמ׳ מפורש בגרייתא הטעם שזו תדירה וזו אינה תדירה: הוון בעין מימר. מבריית רלו לומר דהייבו דוקא בשאין שהות ביום וכו׳: ר׳ זעירא בשם ר׳ יוחנן. ועל זה אמר ר׳ זעירא וכו׳: ר׳ נתן בר טובי. הוא כמו ואכן אמר ר׳ נתן בר טובי: בשעבר. בדיעבד דתני מס הקדים יצא: לא בדא. לא אמר דתפלת מנחה קודמת וקתני לר׳ יוחנן: בשלא הגיע זמן התפילה. שלא הגיע עדיין עיקר זמן תפלת מנחה שהוא מנחה קטנה לו תפלת מוסף קודמת וכ׳ יוחנן מייתי בזמן מנחה קטנה כן עולה מרפ״ג דברכות פ״ד סימן ח׳: עס) בהדא ר׳ יהושע בן לוי. תי׳ כהדא מיותרת וט״ס ואף שבעתקה גם ברפ״ג שם וכפ״ל ר׳ יהושע בן לוי וכו׳: לריסטון. מ׳ יוכי**) ופתרופה סעודת שחרית שלבל נגמ׳ ובמדרשים השתמש גם על סעודה גדולה: לשית שעין. שהוא קרוב למנחה גדולה: עד דלא תסקון לריסטון. עד שלא תכנסו לריסטון: לחת עשרה שעות מכר רביע. כגון פירשנו במתני׳ תמיד נשחט. בבל ימות השנה: ערב פסחים. שהפסח נשחט לחריו ליה שעה אחת ונשחט בי׳ ומחצה: הכא לא עבד מנחה שתי שעות ומחצה. בשבתני אמרת זמן מנחה ג׳ שעות ומחצה קודם הלילה דתני עד פלג המנחה הוא י״ח שעות חסר רביע ובדליתא לעיל פ״ב זמן המנחה מתחיל ג׳ שעות ומחצה קודם הלילה: והכא. בשבתה דפסחים דתני תמיד נשמוכה ומחצה הרי זמן מנחה ג׳ שעות ומחצה קודם הלילה: לא הוקשה תפילת המנחה. כלו׳ לא למדוה מתמיד של בין הערבים אלא מקטורת של בין הערבים דכתיב תכון תפלתי קטורת וגו׳ וכתיב בהלי קרא מנחת ערב: לא

בימי מלכות יון. עיי׳ תוס׳ מכות ס״ל ד״ה ועל פותה שעה שכתבו בירושלמי דשקלים וכו׳ ובמס׳ עדיות תניא עובדא דהכא על ההוא דתמיד של שחר ע״כ ויש בזה ט״ס ול״ל ובמס׳ נרכות נמ׳ ובמס׳ עדיות עיי׳ מבוא ס״ה ע״ש:

אלא לקטורת. עיי׳ תו׳ ברכות כ״ו ע״ב ד״ה עד פלג המנחה שכתבו דר׳ יהודה ס״ל תפלה בנגד קטורת תקנוה ולא הניחו הירושלמי ומסתמא לא היה זה המאמר בקונטרסם עיי׳ מבוא קל״ג ע״ש ד״ה ובימי בעלי התו׳ ועיי׳ מכ״מ שכתבה בזה וכתב דקטורת של תמיד של בין הערבים היה מעתה לאחר הקרבת התמיד עד פלג המנחה ע״ש ובעלמו שמכו דברי הירושלמי בסוגיתכו דלימא שעה לחת לעיסוקו וכו׳:

צא

מעדות למד ר׳ יודה דמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ס) בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קיפות של זהב והיו מעלין להן שני טליים. פעם אחת שילשלו להן שתי קופו של זהב והיו מעלין להן שני גדיים. באותה שעה האיר הב״ה עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלישכת הטלאים. על אותו שעה ס) העיד ר׳ יודה בר ס)אבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. א״ר לוי אף בימי מלכות רשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני כבשים. ובסוף שלשלו להם שתי קופות של זהב ועלו להן שני חזירים. לא הספיקו להגיע לחצי חומ׳ עד שנעץ החזיר בחומה ונזדעזעה החומה וקפץ מ׳ פרסה מארץ ישראל. באותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד וחרב הבית. מה טעמון דרבנן (במדבר כ״ח) שנים ליום. חלוק את היום. טעמא דר׳ יודה שנים ליום חובה ליום. שנים ליום שני פרקליטין ליום. שנים ליום שתה׳ שחיטתן לשם היום. שנים ליום. ס) שתה׳ שחיטתן כנגד היום. הדא היא דתנינן תמן ס) תמיד של שחר היה נשחט על קרן מערבית צפונית על טבעת שנייה כנגד היום ושל בין הערבים היה נשח׳ על קרן צפונית מזרחית על טבעת שנייה כנגד היום. והוא שיהא יודע אי זה מהן נשחט בשחרית ואי זה מהן נשחט בערבי. ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן ס) תפילת המנח׳ ותפילת המוסף תפילת המנחה קודמת. הוון בעין מימר כשאין ביום כדי להתפלל שניהן אבל אם יש ביום כדי להתפלל שניהן תפילת מוסף קודמת. ר׳ זעירא בשם ר׳ יוחנן ואפי׳ יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפילת המנחה קודמת. ר׳ נתן בר טובי בשם ר׳ יוחנן אפי׳ יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת. והתני הקדים תפילת המנחה לתפלת המוספין יצא. לשעבר הא בתחילה לא בדא. פתר לה בשלא הגיע זמן התפילה. עס)בהדא ר׳ יהושע בן לוי מפקד לתלמידיו אין הוה לכון אריסטון ומט׳ יומ׳ לשית שעין עד דלא תסקון לאריסטון תהוון מצלון המנחתא עד דלא תסקון. ובמה הוא פלג המנחה אחת עשרה שעות חסר רביע. תמן תנינן ס) תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. ערב פסחים נשח׳ בשבע ומחצה וקרב בשמנה ומחצה בין בחול בין בשבת. רבי ירמיה בעי הכא את עבד מנחה שתי שעות ומחצ׳ והכא את עביד ממח׳ שלש שעות ומחצה. א״ר יוסי לא הוקשה תפילת המנחה לתמיד של בין הערבים אלא לקטורת. מה טעם (תהלים קמ״ח) תכון תפלתי קטורת לפניך משאת בפי מנחת ערב.

צא

מסורת הש״ס

ס) מכות ס״ד וש״כ ובזיכוי גדול. ס) עדיות פ״ו מ״ח. ס) בבלי יומא ס״ב תמיד ל״ח. ס) תמיד פ״ד מ״ח ובזיכוי. ס) בבלי ברכות כ״ח ושם הית בריימתי. ס) תוספתא פ״ג. ס) פסחים פ״ה מ״ח ושם ליתא פ״ר יוסי ומהסוגיא שם משמע שהוא התנא ר׳ יוסי.

*) παράκλητος. **) ἄριστον.

לג שעה אחת לעיסוקו. קטורת של בין הערבים נעשה לאחר התמיד של בין הערבים ושעה אחת היו עוסקין בה ל"כ בעשה בג' שעות ומחלה והוא ג' שעות ומחלה קודש הלילה: היה מתפלל. תפלת שחרית: עם דמדומי חמה. עם הבן החמה: לעת מילויו של יום. מלוי מליתו והוא בשחרית שהוא תחילת מליתו. יפה מרקה: לחייה דקיניה דר' לדם. זה המאמר עד זה כבוכבכל' הרשע אין מקיימו כאן כ"ל להלן לאחר המאמר רב ור' יוחנן וכו': מקיין. ל"ל מלייר פי' מקפל טליתו של רב: בזוטא רבתי. ביה"כ: כד תיחמי. כשתרקה השמש ברקיע לילות: תיהב לי גולתי דבבלי דמכתתא. ט"ס ול"ל דבעילת שערים וכדלקמן, פי' תן לי גולתי משום הכון: ושמשא נריס דקני תמן לימשך הוא הכא. כ"ל ותי' ניר' טעות הברזלא לעיניס שפלטה קולמס הסופר והסופר עלמו תיקנו וכתב נריס ושכח למחוק תי' ניר' ושתמה דש"ס למר כשהשמש עם נשבל נרקיע לילות שכבר כוטה לשקוע והכא בנ"י עוד יום הוא: פי' פעורך מרעיתו ותחתיתו: 000)גם נשל לנפול. כ"ל פי' דכתיב גם וכו'; גם לנשל כפלו. כ"ל: עשה כעברו. לפי שהוא בחלולה: בתשבוק. חולי בכפה ויעבר תרגומו ויעזק וברזלא שעבר ומרחץ יפין לחולי זה לכן לחר בלא כר ובלא מרחץ י"מ: שהן מכוערין המלית. התלויות בחרן: 0000)רב בר יודה. יש פה טעות הברזלא לעיניס וכ"ל רב עבד כר' יהודה והתפלל תפלת מנחה עד פלג המנחה. ומפרש הש"ס למה עבד רב כר"י והלוא היא יחיד בחקום רבים: אין תעבדיניה כרבנן. דאם תעשה כרבנן להתפלל תפלת מנחה לחר פלג המנחה אין ר"י חודה ועברת על דעת ר"י ואם תעשה כר"י להתפלל עד פלג המנחה לא הכנסת עלמך בחלוקת דהא גם רבנן חודי דהוא זמן תפלת מנחה אלא שהם כותבין זמן יותר לתפלת מנחה והמאמר רב בר יהודה עד סוף רבנן חודו מקומו לעיל קודם המאמר לחוי דקיניה דר' לדם ושעות כזה מלוי בהרבה מקומות עיי' מבוא קל"ח ע"ל ד"ה הסופרים טעו וכתבו מה שלריך להיות למטה למעלה: מכאן שכל המרבה בתפלה נשבה. שהקב"ה חמר לחותו הדור גם כי תרבו תפלה לייכני שומע הא בעלמא שומע הרי כשנשה המרבה בתפלה: ויש שם עד עולם. עילמו של לוי: והלוא אין עולמו של לוי. לקמן מסיים הש"ס הקו' דמחלפה שיטתיה דר' לוי ופה ככתם להקשות לחמאר דר' לוי גופיה: והיינו ליה. ושמואל חי כ"ב שנין וכדאיתא בבבלי עולם: שתים שנמלחו. חנה הניקה שמואל לשלה לחר שתים שנמלחו וא"כ לא יש בפי' ה' כי אם עולמו של לוי והוא כ' שנה: וכא חמר הכן. כל המרבה בתפלה נשנה: אי חמרה כן ליחיד הן לליבור. נמס' תענית הני' כאן ליחיד כאן כליבור והוא הכתוב והני' שלפניהו יש ליש בדוחק ואי חמרה הוא כמי שיתחמרה ותפשר שהתי"ו כשמטה ופי' כאן כחמר ליחיד הא דר' לוי נכל עלב וכו' כחמר ליחיד דיחיד לא ירבה בתפילה והא דחמר לכל המרבה בתפילה נשנה מיירי לליבור: ר' חייא נשם ר' יוחנן. לא חמר כר' לוי: מיכן שכל המרבה בתפילה נשנה. שהרי חכה נשנתה ויש לה כן: בנעילת שערי שמים. עם חזיכה: בנעילת שערי היכל. היום גדול: נג' פרקים. נשנה: לית לך מימר. בתמיה כלו' נחתכי תני ד' פעמים ביום ובנעילת שערי שמים הרי כבר לילה: בנעילת שערי היכל. דחקה נרקיע דיקלי זמן בנעילת שערי היכל: דהוה

מאריך

צא שעה לחת לעיסוקו ולח עבד מכחה שתי שעות ומחלה. והש"ס לח כחות למלוח טעם למה לחמר ר' יהודה על פלג המנחה דהייכו י"ל שעות חסר רביע ולח לחמר עד ט' שעות ומחלה דהוח זמן נמר הקטרת הקטורת:

אומרה

צא שע' אחת לעיסוקו עבד מנחה שתי שעות ומחצ'. ר' יוסי בן חנינא היה מתפלל עם דמדומי חמה כדי שיהא עליו מורא שמים כל היום. א"ר [ס] יוסי בן חנינא ויהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמ' מה טעם (שם ל"ב) על זאת יתפל' כל חסי' אליך לעת מצוא. מהו לעת מצוא. לעת מיצויו של יום. אחוי דאימיה דר' אדא הוה 0)מצייץ גולתיה דרב בצומא רבא. א"ל כד תיחמי שימשא בריש דיקלי 00)תיהב לי גולתי דנצלי דמנחתא. ושמשא ביר' בריש דיקלי תמן אימא הוא. הכא דמר ר' יוחנן (יבמיה מ"ד) האומ' לצולה חרבי זו בבל שהיא זוטו של עולם. א"ר יוחנן למה נקרא שמה צולה ששם צללו מיתי דור המבול. (ירמיה כ"ח) גם 000)בבבל לנפול חללי ישראל גם בבבל נפלו חללי כל הארץ. כתיב (ברחשית י"ח) וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם אמר ריש לקי' למה נקרא שמה שנער ששם ננערו מיתי דור המבול. ד"א שנער שהם מתים בתשנוק בלא נר בלא מרחץ. ד"א שנער שהן מנוערין מן המצות בלא תרומה ובלא מעשר. ד"א שנע' ששריה מתים נערים. ד"א שנער שהעמידה שונא ועד להב"ה ואי זה זה נבוכדנ' הרשע. 0000)רב בר יודה אין תעבדיניה כרבנן ליתי רבי יודה מודי. אין תעבדיניה כר' יודה אוף רבנן מודו. מניין לנעיל' א"ר לוי (יחעיה מ') גם כי תרבו תפלה. מכאן שכל המרב' בתפילה נענה. מחלפ' שיטתיה דר' לוי תמן [ב] א"ר אבא בריה דרבי פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי (משלי י"ד) בכל עצב יהיה מות' ודבר שפתי' אך למחסור. חנה על ידי שריבת' בתפילה קצרה בימיו של שמואל שאמר' (שמואל א' ח') וישב שם עד עולם והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה. דכתיב (במדבר ח') ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבוד' והויין ליה חמשין ותרתין. א"ר יוסי בירבי בון שתים שנמלחו. *ובא אמר הכן. א' אמרה כן ליחיד הן לציבור. ר' חייא בשם ר' יוחנן ר"ש בן חלפתא בשם ר"מ (שמואל א' ח') והיה כי הרבתה להתפלל לפני יי'. מיכן שכל המרבה בתפילה נענה. אימ"י היא נעילה רבנן דקיסרין אמרין איתפלגון רב ור' יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים. ורבי יוחנן אמר בנעילת שערי היכל. א"ר יודן אנתורדיא מתניתא מסייעא לר' יוחנן [ג] בג' פרקים הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום. בשחרי'. במוסף. במנחה. ובנעילת שערי'. בתעניות. ובמעמדות. וביום הכיפורים אית לך מימר נעילת שערי שמים ביום. אחוי דאימא דרב אדא הוה ציית גולתיה דרב בצומא רבא. א"ל כד תיחמי שימשא בריש דיקלי תיהב לי גולתי דנצלי נעילת שערים. מחלפה שיטתיה דרב תמן הוא אמ' בנעילת שערי שט'. וכה אמ' בנעילת שערי היכל. א"ר מתנה על ידי דהוה

מאריך

מסורת הש"ס

[ס]) נגלי שבת קי"ח. [ב]) ניכורים פ"נ הל' ח', תענית פ"ד הל' ח' וסס כל הסוגיא. [ג]) תענית פ"ד ע"ח.

מאריך בגלותיה סגין. שהיה מאריך הרבה בתפלתו: אל ערב. אל ערבית: אל הבדלה. לרב דאמר בעלה פוטרת אל ערב היאך וכו׳ דהא בשומעי יה״כ לריך להבדיל בתפלה: היאך יהו שבע. אל בעלה פוטרת: ולא ערבית: ולא כבר מיתחבת. כבר מיפרכין דברי רב ושמ״ש לך להוסיף בקושיות: תיבטיל. בתפיה דבאביל קושי׳ אחת אין לנו לבטל דברי האומר וכן דרכו של ב״ם זה גם בח״ל ולכן יש להניח גם קו׳ אחרות וברכות הקושיות לא יתקיים מאמר האומר: לא קשי יאות. לא קשה שפיר דאיכא למימר קל היקלו עליו לפוטרו בתפלת בעילה שיאחר לאכול אחר התעכית: מריי. רבותי: ר׳ סימון. וכן אמר ר׳ סימון: ותכי ר׳ חייא. בגרייתא: מזכיר של שבת בעילה. והבבלי כותן טעם יום הוא שבתחייב בד׳ תפלות: לוספון עליה. הוסיפו עליו: רמז חדש שחל להיות בתעכית. ליבור שגזרו תעכית בה״ב על הגשם וכדומה וכמו דאיתיה בפס׳ תעכית ואל בו ר״ח: מזכיר של רמז חדש. ולע״ג דאיכו קדוש בשבת: היאך מזכיר הוא של רמז חדש. הגי׳ שלפנינו קשה להולמה וגי׳ הרמ״ם פ׳ שין עושין סי׳, ׳ היכן מזכיר של תעכית בשופך: אומרה ברכה רביעית. הרמ״ם גורס אומרה ברכה חמישית כלו׳ שיאמר עכשיו אחר ברכה של קדושת היום: מה שליכו בכל מקום אומרה ברכה רביעית. כלו׳ שאמר קדושת היום ברכה רביעית: אף כאן אומרה ברכה רביעית. אף בר״ח שאל בתעכית אומר קדושת היום ברכה רביעית ועכשיו יאמר ברכה חמישית. ע״כ מפי הרמ״ם: [ס]וכן נפק עובדא. ל״ל עובדא וכמו שהוא בפס׳ תעכית: כחדא. ל״ל כהדא: במה קורין. בר״ח שאל בתעכית: [סס]בגין מודעתין. ל״ל בגין מודעתין פי׳ למה קורין בברכות וקללות בשביל להודיע: בו תעכית. בפס׳ תעכית הגי׳ די תעכיתא, פי׳ שהיום תעכית: רביעין על מעיהון. העם רובלין על כריסם כלו׳ כופלין על פיהם ולא יודעין דתעכית היום בתמי׳: להודיעך שקורין מעפ״כ קורין ברכות וקללות להודיע לעם שהיום הזה רמוי לקרות בו ברכות וקללות ושיבו על לבם לשוב בתשובה: קורין בר״ח. בפ׳ ר״ח: הדא מילתא. דקורין בר״ח: אלא נעין טב. שפה היו מקדמין החודש כמה פעמים: קורין ברמז חודש. כדי לפרסם שהיום ר״ח: לכל (כל״ל) מפסיקין. מלקרות בעכין היום וקורין מעין המאורע: אלא

מסורת הש״ס

[ס]) בבלי יומא פ״ז. [סס]) לקמן הל׳ ג׳. [ג]) בבלי שבת כ״ד ושם ליתא ר׳ יצחק בר נחמן וע״ש הסוגיא. [ז]) מגילה פ״ג ע״ד.

גם הרביעי וכו'. דאילו בחנוכה עלמא אין קורין אלא ג': שחל ראש חדש להיות בשבת: כ"ל זה הוא שאלה דספרא שהספרים לא היו מחודדים עיי' מגוה פ"ד ערך ספרא כלו' אין כאן קושיא דהיכא דאי אפשר אי אפשר: מאן דמצלי. מי שמתפלל יכול להתפלל התפילה של ליל שבת בעוד היום קיים כלו' מבעוד יום: ולא הוה לרי' מפלגה על הדא. כלו' לא היו רבי' יכולין לחלוק על זה שיהיו מתפללין התפלה של ליל שבת מבעוד יום דהרי מוסיפין מחול על הקודש: דסלקון חומרייא. דעלו חמריים: כבר שבת. התפלל של ליל שבת: ר' חנינא בן דוסא ר' חנינא בן דוסא שהלכו פעם ללכת לביתם: ווידה אמרה דא. ואלא אמרה דא: אין אילין מילתא אמר לה ר' יוחנן אלא דאמר ר' חנינא כדזלמי' בשבת: כל מוקדי שבת בשבת: ועלה פליג ר' יוחנן דאין מקדימין תפלה של חפיקי שבתא: עלה אדם על מטתו. ולא התפלל תפלת ערבית: אין מטריחין אותו. שתפילת ערבית רשות ועיי' תוס' חגיגה דף ט': כל מאן דהויכא עבד כן. שלא התפללתי תפלת ערבית: לית לך אלא כהדא דרבי. כלו' אם יש לך להקל בתפלת ערבית אין לך להקל אלא כהדא דרבי, להתפלל מבעוד יום, כי פירש בעל קרבן עדה בפ' תעבית: למיין אילין פלגוותא. דרב והכי אמרינן לעיל אם בעילה פוטרת של ערב: בחינון פלגוותא. דר"ג ור' יהושע דלקמן: מאן דמר. לקמן: חובה. תפלת ערבית חובה: מעצה. דמעצה: מהו. חובה או רשות: לבית הועד. לבית המדרש: עד שריכנו. התמרמרו: הפטר את העם. לביתם: למחר. שילכו לביתם: כי על מי לא עברה רעתך תמיד. שעשה לר' יהושע גם נעובדא לחדית כזאת נכורות ל"ו ומפשר שעשה כן גם לת"ח לחריס: וכמה ספסלין. של ת"ח היו בבה"מ ביום שהושיבו את רבי"ע דר"ג היה מכריז כל שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש וכדלקמן בגלי ברכות: כיי דתכיכן תמן וכו'. קאי אדלעיל ומיבו את רבי"ע בישיבה: תמן תכיכן זה מדרש וכו'. קאי להא כמה ספסלין היו שם: מילין את חיי. אין אלה את חיי כלו' הן פרנסך: ועד כדון את בעי מידעי. עתה רציתי לדעת ולא ידעת עד עתה ולא שמת על לבך על ברכתי ת"ח: חד קלי. כוכב: מזה בן מזה. כהן בן כהן יזה מי חטאת: מימיך מי מערה. שתיכם מים חיים ופסולין לקידוש: אפר מקלה. אפר בעלמא הקלוי בתנור כי' ר"ג הוא בשיח בן בשיחים שהיה בניו בניו של הלל ותנותיך לא היו בשיחים: אמר לו רבי"ע לר"ע. אם כהרליתם לאחור ולהושיב ר"ג בשיח: מכי ופתח וכו'. לשמך עכותכותו של רבי"ע: מע"פ בן. שהחזירו ר"ג לכשיחות לא הורידו רבי"ע וכו':

בא הרביעי אלא מחמת ר"ח. בר שלמיה ספרא שאל לרבי מנא הגע עצמך שחל ראש חדש של חנוכה להיות בשבת ולא שבעה איגון קורין. אית לך למימר שלא בא הרביעי אלא מחמת ראש חדש. [5]שאילתינהו לספרא א"ל והדא שאלתא דספר. ר' מפקד לאבדן אמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי לצלי דרמשא עד יומא קאים. רבי חייא בר ווה מפקד לאמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים. אמר רבי חנינא משכני רבי ישמעאל בי רבי יוסי אצל פונדק אחד אמר לי כאן נתפלל אבא של מוצאי שבת בשבת ואפילו אף עלה לא הוה צריך מיפלגה דרבי מיפקד לאבדן אמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים. רבי חייא בר ווה מפקד לאמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים. דבית רבי ינאי אמרין עלה אדם על מיטתו אין מטריחין אותו לירד. אמר רבי זעירא כל מאן דהוינא עבד כן הוינא מפחד בליליא. לית לך אלא כהדא דר' מפקד לאבדן אמוריה אכריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קיים.

מתני רבי חייא בר ווה מפקד לאמוריה כו'. אמר רבי יעקב בר אחא תניי חמן תפילת הערב מהו. רבי גמליאל אומר חובה. רבי יהושע אומר רשות. אמר רבי חנינא אתיין אילין פלגוותא כאינון פלגוותא מאן דמר חובה אין נעילה פוטרי של ערב. ומאן דמר רשות נעילה פוטרי של ערב. [6]מעשה בתלמיד אחד שבא ושאל את רבי יהושע תפלת הערב מהו. אמר ליה רשות. בא ושאל את רבי גמליאל תפילת הערב מהו. א"ל חובה. אמר לו והא ר' יהושע אמר לי רשות. אמר לו למחר כשאבנם לבית הוועד עמוד ושאול את ההלכה *הואת. למחר עמד אותו תלמיד ושאל את ר"ג תפילת הערב מהו. אמר לו חובה. אמר לו הא ר' יהושע אמר לי רשות. אמר ר"ג לרבי יהושע את הוא אומר רשות אמר ליה לאו. אמר לו עמוד על רגליך ויעידוך. והיה ר"ג יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שריננו כל העם ואמרו לרבי חצפית התורגמן הפטר את העם. אמרו לרבי זינון החזן אמור התחיל ואמר התחילו. ועמדו כל העם על רגליהם ואמרו לו (נחום ג') כי על מי לא עברה רעתך תמיד. הלכו ומינו את ר"א בן עזריה בישיבה בן שש עשרה שנה ונתמלא כל ראשו שיבות. והיה ר' עקיבא יושב ומצטער ואמר לא שהוא בן תורה יותר ממני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני. אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו והדר במי להתלות בה. וכי מה היתה יתידתו של ר"א בן עזריה שהיה דור עשירי לעזרא. וכמה ספסלין היו שם רבי יעקב בן סיסי אמר שמונים ספסלים היו שם של תלמידי חכמים חוץ מן העומדין לאחורי הגדר. רבי יוסי בירבי אבון אמר שלש מאות היו שם חוץ מן העומדין לאחורי הגדר. כיי דתנינן תמן [7]) ביום שהושיבו את ר"א בן עזריה בישיבה. [8]) תמן תנינן זה מדרש דרש ר"א בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה. וכי כרם היה שם אלא אילו תלמידי חכמים שהיו עשויין שורות שורות בכרם. מיד הלך לו ר"ג אצל כל א' וא' לפייסו בביתו. אזל גבי רבי יהושע אשכחיה יתיב עביד מחטין. א"ל אילין את חיי. א"ל ועד כדון את בעי מידעי. אוי לו לדור שאתה פרנסו. אמר לו נעניתי לך. ושלחון גבי ר"א בן עזריה חד קצר. ואית דמרין ר' עקיבא הוה. אמר לו מי שהוא מזה בן מזה יזה מי שאינו לא מזה ולא בן מזה ייזר למזה בן מזה מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה. אמר לו נתרציתם אני ואתם נשכים לפתחו של רבן גמליאל. אף על פי כן לא הורידו אותו מגדולתו אלא מינו אותו אב בית דין: **מתני**

מסורת השים

[5]) עיי' בגלי ברכות כ"ז. [6]) זבחים פ"ח ע"ג. [7]) כתובות פ"ד ע"ו.

מתני ב׳ שלש מקפיד כנגד חבירו. שלש מכעוס על חבירו: תרטיות. ל״ל תטריות ופתרוכו ידוע: קרקסיות. מ׳ רומית*) וכנסתי קרקסיות התחפפו לרחות בחוק זיסוי בהמות וחיות חלה כנד חלה וכשחוק מלחמת החנוים חלה עם חלה עד לכלה ולהפית קלחם חת קלחם: ר״ח ה״ה מתפלל שלש תפלות. פי׳ הי׳ מתרם בכל יום ג׳ תפלות וכדלימת לקמן הל׳ ג׳: סנר טוב. תקיה טובה מל׳ שנרו על ה׳ חלהיו: ולח תקוותינו למעם כפם. ל׳ דקרח ליוב ר״ח: בר ליסבולסטיקח. מ׳ יוכית*) ופיתרוכו שלוחד בחכמת הדבור דרשן, עיי׳ ערך ר׳ תכחוחם מכוח פ״ד. ייחול. תוחלת: ובילחתי וכו׳. פסקת: ומעשה טוב. התעסקות בתורה: **מתני ג׳** ולמה שמוכה עשרה. כלו׳ כנגד מי תקנו י״ח נרכות: למה רגזו גויס לית הוח מיכון. דחשרי הלים ולמה רגזו חלד פרשתח היח: מיכן לחמרו. מהח דכתיב יענך ה׳ ביום לרה והיח לחר י״ח מזמוריס: המתפלל וכו׳ לריך תעכית. דיוס תעכית הוח יום לרה וכתיב יענך ה׳ וגו׳: רמז. הח דחמר המעורר לדוד האלך יענך ה׳ רמז לת״ח וכו׳: תשמע. בקמן הדי״ן: כנגד י״ח חליות. מה שתקנו י״ח הוח כנגד וכו׳: כנר קנעו חכמים ביניהם. כחשר היו הנ״ל ניכוח ביחי ר״ג תקנו לוחם ולימה מעיקר התפלה שתקנו לנחי כנסת״ג ול׳ כנר לימו מדויק: והכתי׳ לל הכנוד הרעיס. והוו י״ח מזכרות: ושל דוד. לית לן למח דוד ענדך כולל בנוכח ירושלים: לית לך מספקא

מתני ב רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בבניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה. אמרו לו מה טיבה של תפילה זו. אמר להן בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי. [ב]) בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שלא אקפיד כנגד חבירי ולא חבירי יקפידו כנגדי. שלא נטמא את הטהור ולא נטהר את הטמא. שלא נאסור את המותר. ולא נתיר את האסור ונמצאית מתביש לעולם הזה ולעולם הבא. וביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ובתי כנסיות ולא נתת חלקי בבתי תרטיות ובבתי קרקסיות שאני עמל והן עמלין. אני שוקד והן שוקדין. אני עמל לירש גן עדן. והן עמלין לבאר שחת שנ׳ (תהלים ט״ו) כי לא העווב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. רבי פדת בשם רבי יעקב בר אידי ר״א היה מתפלל שלש תפילות. לאחר תפילתו מהו אומר. יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שלא תעלה שנאתינו על לב אדם ולא שנאת אד׳ תעלה על לבינו. ולא תעלה קנאתינו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבינו ותהא תורתך מלאכתינו כל ימי חיינו ויהיו דברינו תחנונים לפניך. רבי חייא בר אבא מוסיף ותייחד לבבינו ליראה את שמך ותרחקנו מכל מה ששנאת ותקרבינו לכל מה שאהבת ותעשה עמנו צדקה למען שמך. רבית רבי ינאי אמרין הנוער משנתו צריך לומר בא״י מחיה המתים. רבוני חטאתי לך יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי שתתן לי לב טוב חלק טוב יצר טוב סבר טוב שם טוב עין טובה ונפש טוב ונפש שפלה ורוח נמוכה. אל יתחלל שמך בנו אל תעשינו שיחה בפי כל הבריות ואל תהי אחריתנו להברית ולא תקוותינו למפח נפש. ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ואל תמסור מזונותינו בידי בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. ותן חלקנו בתורתך עם עושי רצונך בגה ביתך היכלך עירך ומקדשך במהרה בימינו. ר׳ חייא ב״ר ווה מצלי יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתתן בלבנו לעשות תשובה שלימה לפניך שלא נבוש מאבותינו לעולם הבא. רבי יודן בי רבי ישמעאל קבע לה לאמוריה דיימיר בתר פרשתיה כן. ר׳ תנחום בר אסבולסטיקא מצלי יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתשבור ותשבית עולו של יצר הרע מלבינו שכך בראתנו לעשות רצונך ואנו חייבים לעשות רצונך את חפץ ואנו חפיצי[ן] ומי מעכב שאור שבעיסה גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח לעמוד בו. אלא יר״מ יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתשביתהו מעלינו ותכניעהו ונעשה רצונך כרצונינו בלבב שלם. רכי יוחנן הוה מצלי יר״מ יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתשבן בפורייהו אהבה ואחוה שלום וריעות ותצליח סופינו אחרית ותקוה ותרבה גבולינו בתלמידים ונשיש בחלקינו בג״ע ותקנינו לב טוב וחבר טוב ונשבים ונמצא ייחול לבבינו ותבא לפניך קורת נפשינו לטובה. וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי אמר רבי אבון לאל שחלק לי דיעה ומעשה טוב:

מתני ג רבן גמליאל אומר בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה. ור׳ יהושע אומר מעין ש״ע. ר׳ עקיבא אומר אם שגרה תפילתו בפיו מתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין שמונה עשרה. [ג]) ולמה שמונה עשרה רי״בל אומר כנגד שמונה עשר המזמורות שכתוב מהאשו של *תלים עד (תהלים כ׳) יענך יי׳ ביום צרה. אם יאמר לך תשעה עשרה הן אמור לו (שם כ׳) למה רגשו גוים ליח הוא מינון. מיכן אמרו המתפלל ולא נענה צרי׳ תעניה. אמר רבי מנא רמז לחיח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפילתך. אמר רבי סימון כנגד י״ח חליות שבשדרה שבשע׳ שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח בבולן. מה טעם (שם ל״ה) כל עצמותי תאמרנה יי׳ מי כמוך. אמר רבי לוי בנגד י״ח הזכרות שבתוב (שם כ״ט) בהבו ליי׳ בני אלים. א״ר חונה אם יאמר לך אדם שבע עשרה אינון. אמור לו של מינין בבר קבעו חכמים ביבנה. החיב ר״א בי רבי יוסי קומי רבי יוסי והכתיב (שם) אל הכבוד הרעים. א״ל והתני בולל של מינים ושל פושעים במבניע זדים. ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים. ושל דוד בבונה ירושלים. אית לך מספקא

מסורת הש״ס

[ב]) עיי׳ נבלי נרכות כ״ח. [ג]) שם י״ז ע״ב. [ג]) תענית פ״ב הל׳ ג׳ ושם כל המוניח.

---

*) Circus. **) σχολαστικός.

כלילי שבת. נכלי שבת כ"ד לישת דתכי' ר' לוטציא ימים שים שכנגד כל הכבוד תקכו על דוד מו על זקכים וכו': והכתיב ה' כלכב עליו לית הוא מכהון. דהא לא כתיב שם אלא אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק: ויקרא בהם שמי וגו' מכהון. דשמי הוא יעקב ויש כאן ג' לשון נפרצת מעזיית המזבח ע"י בלילה: ובתיב בסופה ה' ירין. ובר"ה הקב"ה דן נפלי העולם: מעין המאורע. מעין התעכית: לימן הוא לומרה. בשיזה תפילה לומר תפלת עכשו: כלילי של שבת וכיוצו. שמזכירין שבת בתפלת ליל שבת ובתפלות היום כן לומרים עכשו בתפלת מעריב ובתפלות היום ובקש כלילי שבת לכנותה לומרים עכשו בתפלת מעריב אף שעדיין לימו מתעכב: דלא נדקתה. אלא ניכרתו כלו' אלא היה מצורר לי: לין כהדא דרב יהיה. לי כרב יהיה דאמר יחיד לומרה ברכה בפני עלמה: ס)לין כהדא דר' יכלי בשם ר' יסעא. כל"ל דאמרה בשומע תפלה: לסדרה. כל"ל לבה"מ ובשם' תעכית הגי' לסדרה: בכל יום. פי' דבכריית תפי בכל יום אדם מתפלל וגם תעכית יחיד בכלל ור' יוסי יהא דרב אמר לריך להזכירה ברכה בפני עלמה ולכן הקשה מהא דתכי בכל יום וכו': לן מה דאמר ר' יוסי וכו': היה כן לישתכת. בשם' תעכית הגי' הוי (והוא כמו הוי) לישתכת הרי תיובתא לא"ד בין גוחל לרופא דהא אדרבה ר' יוסי מן הבריית ג"ם דהבריית עיקרית ולית אלן דפליג עלה: ס)ולדין לין לת לזו. כ"ל ולדין לת לזו וכמו שהוא בשם' תעכית וכאלא הרבה פעמים בג"ם זה והכוכה עוד לת אסופק בזה: לבא. להבא: בעבודה. ברכה שהיא ג"כ תפלה להבא: ס)ולישתכת אמרה כן. כל"ל ובקשר הוא בשם' תעכית: לי זו היא שבע מעין שמונה עשרה. קלי לשתכתין ובבר פירשכו שני הירושלמי שבע מעין שמונה עשרה: סוף כל ברכה וברכה. לומר בא"י חוכן הדעת בא"י הרולה בתשובה וכן סוף כל ברכה: רלא כל ברכה וברכה. וכדאפרש לקמן: לית תכי תכי. בשתכי': אסייע לשמואל. דאמר רלא כל ברכה וברכה והיא תפלת הביכו ואלא הרלאוכות הרי שבע: אסייע

כלילי שבת. נכלי שבת כ"ד לישת דתכי' ר' לוטציא ימים שים שכנגד כל הכבוד תקכו על דוד מו על זקכים וכו': והכתיב ה' כלכב עליו לית הוא מכהון. דהא לא כתיב שם אלא אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק: ויקרא בהם שמי וגו' מכהון. דשמי הוא יעקב ויש כאן ג' לשון נפרצת מעזיית המזבח ע"י בלילה: ובתיב בסופה ה' ירין. ובר"ה הקב"ה דן נפלי העולם: מעין המאורע. מעין התעכית: לימן הוא לומרה. בשיזה תפילה לומר תפלת עכשו: כלילי של שבת וכיוצו. שמזכירין שבת בתפלת ליל שבת ובתפלות היום כן לומרים עכשו בתפלת מעריב ובתפלות היום ובקש כלילי שבת לכנותה לומרים עכשו בתפלת מעריב אף שעדיין לימו מתעכב: דלא נדקתה. אלא ניכרתו כלו' אלא היה מצורר לי: לין כהדא דרב יהיה. לי כרב יהיה דאמר יחיד לומרה ברכה בפני עלמה: ס)לין כהדא דר' יכלי בשם ר' יסעא. כל"ל דאמרה בשומע תפלה: לסדרה. כל"ל לבה"מ ובשם' תעכית הגי' לסדרה: בכל יום. פי' דבכריית תפי בכל יום אדם מתפלל וגם תעכית יחיד בכלל ור' יוסי יהא דרב אמר לריך להזכירה ברכה בפני עלמה ולכן הקשה מהא דתכי בכל יום וכו': לן מה דאמר ר' יוסי וכו': היה כן לישתכת. בשם' תעכית הגי' הוי (והוא כמו הוי) לישתכת הרי תיובתא לא"ד בין גוחל לרופא דהא אדרבה ר' יוסי מן הבריית ג"ם דהבריית עיקרית ולית אלן דפליג עלה: ס)ולדין לין לת לזו. כ"ל ולדין לת לזו וכמו שהוא בשם' תעכית וכאלא הרבה פעמים בג"ם זה והכוכה עוד לת אסופק בזה: לבא. להבא: בעבודה. ברכה שהיא ג"כ תפלה להבא: ס)ולישתכת אמרה כן. כל"ל ובקשר הוא בשם' תעכית: לי זו היא שבע מעין שמונה עשרה. קלי לשתכתין ובבר פירשכו שני הירושלמי שבע מעין שמונה עשרה: סוף כל ברכה וברכה. לומר בא"י חוכן הדעת בא"י הרולה בתשובה וכן סוף כל ברכה: רלא כל ברכה וברכה. וכדאפרש לקמן: לית תכי תכי. בשתכי': אסייע לשמואל. דאמר רלא כל ברכה וברכה והיא תפלת הביכו ואלא הרלאוכות הרי שבע: אסייע

מספקא לכל חדא וחדא מינהון אדכרה. רבי חנינא בשם רבי פינחס כנגד י"ח פעמים שאבות "כתובין בתורה. אברהם יצחק יעקב. אם יאמר לך אדם י"ט הן אמור לו (בראשית כ"ח) והנה י' נצב עליו ליה הוא מינהון. אם יאמר לך אדם י"ז הן אמור לו (שם י"ח) ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מינהון.

רב

רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן כנגד י"ח ציווין שכתב בפרשת משכן שיני. אמר רבי חייא בר ווא ובלבד מן (שמות ל"ח) ואתו אהליאב בן אחיסמך עד סופיה דסיפרא. שבע של שבת מניין. אמר רבי יצחק כנגד ז' קולות שכתוב (תהלים כ"ט) בהבו ליי' בני אלים. אמר רבי יודן ענתוריא. כנגד ז' אזכרות שכתוב (שם ל"ג) במזמור שיר ליום השבת. תשע של ר"ה מניין. אמר רבי אבא קרטיגניא כנגד תשע אזכרות שכתוב בפרשת חנה. וכתיב בסופה (שמואל ב' ב') י' ידין אפסי ארץ. כ"ד של תעניות מניין. רבי חלבו ורבי שמואל בר רב נחמן תרויהון אמרין כנגד כ"ד פעמים שכתוב (תהלים ק"ו)בפרשה של שלמה רינה ותפילה ותחינה. רבי זעירא בשם רב ירמיה יחיד בתעניות ציבור צריך להזכיר מעין המאורע. איכן הוא אומרה בין גואל ישראל לרופא חולים. ומהו אומר עכינו י' עכינו בעת ובעונה הואת כי בצרה גדולה אכחכו אל תסתר פכיך ממכו ואל תתעלם מתחינתכו כי אתה י' עונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת מצוקה ויצעקו אל י' בצר להם ממצוקותיהם יוציאים. בא"י עונה בעת צרה. רבי יניי בשם רבי ישמעאל בשם בית רבי יניי אומר בשומע תפילה. רבי יונה בשם רב אפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע. איכן הוא אומר. רבי זעורא בשם רב חונא בלילי של שבת וביומו. אמר רבי מני אנא דלא ברקתה אין כהדא דרב ירמיה. ס)אין כהדא דרבי ינאי בשם ריש סלקית לסדרה ושמעית רב חונה בשם רב אפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע. התיב רבי יוסי והא מתניתא פליגא. בכל יום אדם מתפלל י"ח במוצאי שבת ובמוצאי יום הכיפורים ובמוצאי תענית ציבור. מן מה דמר רבי יוסי מתניתא פליגא. הוה כן איתתבת בין גואל ישראל לרופא חולים. אמר רבי אחא בר יצחק בשם ר' חייא דציפורין יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע. מהו אומר. רחם י' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה והחריבה וההרוסה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ויירשוה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים ולישראל עמך נתתה נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי כאש היצתה ובאש עתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה נאם י' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. רבי אבדימא דציפורין בעא קומי רבי "מנא איכן אומרה אמר לו ס)ואדיין אין את לזו. כל דבר שהוא לבא אומרה בעבודה. וכל דבר שהוא לשעבר אומרה בהודאה. ס)ומתניתא אמרה ס) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא. אי זו היא שבע מעין י"ח. ג) רב אמר סוף כל ברכה וברכה. ושמואל אמר ראש כל ברכה וברכה. אית תניי תני שבע מעין י"ח. ואית תניי תני י"ח מעין י"ח. מאן דמר שבע מעין י"ח מסייע לשמואל ומאן דמר י"ח מעין י"ח מסייע לרב. רבי זעירא שלח לרבי נחום גבי רבי יניי ביהבי ישמעאל אמר ליה אי זו היא מעין שבע מעין י"ח דשמואל. אמר ליה הבינינו רצה תשובתינו סלח לנו גואלינו רפא חליינו ברך שנותינו. אמר רבי חגיי אם

היו

לרב. לדמר סוף כל ברכה וברכה והרי יש בהן י"ח מעין י"ח: אם היו

ס) לקמן פ"ש ה"ל. ג) בגלי ברכות כ"ש ע"ב.

היו נשמים. בשם׳ תעכית הני׳ לא היו יחות נשמים לימרים בנשמי נרכה. כ״ל ובשם׳ תעכית נשמי נרכה: ואומר ברוך ה׳ כי שמע קול תחכוני. אין כאן מקום לפסוק זה אלא בשם׳ תעכית לימת כאמור והיה טרם יקראו ונו׳ ואכי אשמע וכו׳ ברוך ה׳ כי שמע קול תחכוני בח״י: שומע תפלה ואומר ג׳ ברכות לאחריות יג׳ ברכות לתחכוות והוא הסכון: ס)ר׳ אלעזר. כ״ל׳ אליעזר. וכל זה מקומו אחר המשכה הבאה והסופרים טעו והניגוהו פה: ובלבד שלא יהא. הא לאחר ר״ל העושה תפלתו קבע וכו׳ הא לומר שלא יהא כקורא בתורת ובלי כוונה ואך תורת לכנסיס שלומדה: לאחד. ואם לא אחד היינו קבע כהיום כן לתמול וכן אחר אפי׳ רש״י: לאיתופל הי׳ אתפלל. כן היתה קבלה בידם (ולפנר שים כאן אינה ט״ס): דהוינא עבד כן. לאחד כה דבר: תוחך. פיסק הברכה בתפלה: אינו תוחך. אלא אלא מסיים הברכה: וגואלי וכו׳. וא״כ אינו תוחך: אל יתפלל. וכאן אחר וגואלי אתפלל אדם כל היום: ולא אניבה. ולא הניח: כאתני ד׳. אר׳ יוחנן אחר מעלתו וגואלי וכו׳: אלא בעיין קימי ר׳ יוחנן. תלמידי ר׳ יוחנן נעי לפניו והוא הניח להם וכו׳: ותא. ותא״ש: כאתני ד׳. לאכסניא. פתרונו פה לאחד: הוה מפקד. היה מצוה את ניחה כל מה שצריך ליטול. קאי על המשכה פרשת העיבור ובא ר׳ אחא לפרש דהך העיבור פירושו העיבור או של העובר והוא הש״ל שעובר לפני התיבה ומה שהוא אחוז אפרש ואומר וכו׳: אתריס אמרו

היו נשמים אומרים בטללי ברכה. אם היו טללים אומרים בטללי ברכה. כי מפוזרים אתה מקבץ ותועים עליך לשפוט ועל הרשעים תשית ידך וישמחו כל חוסי בך בבניין עירך ובחידוש בית מקדשך ובצמח דוד עבדך כי טרם נקרא אתה תענה כאמור (ישעיה ס״ה) והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ברוך אתה יי׳ שומע תפילה. ואומר ג׳ ברכות ראשונות וג׳ אחרונות. ואומר (תהלים כ״ח) ברוך ה׳ כי שמע קול תחנוני. ס)רבי אלעזר אומר העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים. ר׳ אבהו בשם רבי אלעזר ובלבד שלא יהא כקורא באגרת. רבי אחא בשם רבי יוסי [ב] צריך לחדש בה דבר בכל יום. אחיתופל היה מתפלל שלש תפילות חדשות בכל יום. אמר רבי זעירא כל זמן דהוינא עביד כן הוינא טעי. ולית לך אלא כיי דמר ר׳ אבהו בשם רבי אלעזר ובלבד שלא יהא כקורא באגרת. רבי אלעזר היה מתפלל תפילה חדשה בכל יום. רבי אבהו היה מברך ברכה חדשה בכל יום. רבי יוסי ציידניא בשם רבי יוחנן [ג] לפני תפילתו הוא אומר (תה׳ כ״ה) ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך. לאחר תפילתו הוא אומר (תה׳ י״ט) יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. רבי יודן אמר תרויהון קומי צלותיה. [ד] היה עומד ונזכר שהתפלל רב אמר חותך. ושמואל אמר אינו חותך. שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן [ה] וולואי שיתפלל *אדם כל היום. למה שאין תפילה מפסדת. ר׳ זעירא בעא קומי רבי יוסי לית מילתיה דר׳ יוחנן אמרה ספק נתפלל ספק לא נתפלל אל יתפלל. ולא אניבה. אתא רבי אבהו בשם ר׳ יוחנן ספק נתפלל ספק לא נתפלל. אל יתפלל. רבי חנינא לא אמר כן אלא בעין קומי רבי יוחנן ספק נתפלל ספק לא נתפלל אמר לון וולואי שמתפללין כל היום למה שאין תפילה מפסדת. [ו] היה עומד ומתפלל בשבת ושכח של שבת והזכיר של חול. רבי חונא אמר איתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת. חד אמר חותך את הברכה. ותרנה אומר גומר את הברכה. הכל מודים בחונן הדעת שהוא גומרה. [ז]ותא כר׳ דרבי אמר חטיה אני היאך בטלו חונן הדעת בשבת. אם אין דיעה מניין תפילה. אמר רבי יצחק גדולה היא הדיעה שהיא ממוצעת בין שתי הזכרות שנאמר (שמואל ב׳ כ׳) כי אל דעות הוא (תלים ל״ג) אז תבין יראת ה׳ ודעת אלקים תמצא:

כאתני ד׳ ר״א או׳ העושה תפילתו קבע אין תחנונים. ר׳ יהושע או׳ המהלך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה מעין י״ח ואומר הושיעה את עמך את ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהן לפניך. באי שומע תפלה ותחנונים. ר״ש בר אבא בשם רבי חנינא כל הדרך בחזקת סכנה. ר׳ יוני כד הוה נפיק לאכסניא הוה מפקד גו ביתיה. רבי מנא כד הוה אזיל מסחי במרחץ שהיא נסוקת הוה מפקיד גו ביתיה. רבי חנינא בריה דרבי אבהו רבי שמעון בר אבא בשם ריב״ל כל החולי בחזקת הסכנה. רבי אחא בשם רבי אסא [ח] כל מה שש״ץ עובר לפני התיבה וחובע צרכי עמך לפניך. רבי פינחס רבי לוי רבי יוחנן בשם מנחם דגלייא זה שעובר לפני התיבה אין אומר לו בוא והתפלל אלא בוא וקרב עשה קרבנינו עשה צרכינו עשה מלחמותינו. פיים בערינו. [ט] אחרים אמרו

רב לאמר תוחך ושמואל לאמר אינו תוחך. בנבלי איתמ׳ ולאמר ר״י לאמר שמואל היה עומד בתפלה וזכר שהתפלל פוסק ואפי׳ בתפלת נרכה וזה היפך מאמר דאיתמ׳ כאן שמואל לאמר אינו תוחך ונם הא דרב לאמר תוחך לא נזכר בנבלי ולית בזה פלוגתא כלל בין רב ושמואל. ואפשר שאינה תלמיד טועה העלה לא״י הא דרב לאמר תוחך ע״י מה דאיתמ׳ שם הכי דרי רב לטעי ומדכרי לחול בשנת אהו שינאו ואמר לן גומרין, נם הא דאיתמ׳ הכא המתפלל בשנת וכו׳ ר׳ כחנן בר יעקב ורב ששת וכו׳ לא נזכר שם כלל רב ששת ואין פלוגתא זה ור׳ בחנן לאמר בשם רבה בר לנוה גומרין ועיין מכוח מ״ג ע״ב ד״ה וכרב עתה לבדר

ועדיין הדבר ב״ע:

ר׳ שמעון בר וח בשם ר׳ יוחנן וולואי שיתפלל אדם כל היום. ר׳ הלי כתב דר׳ יוחנן מייתי בשמחדם בה דבר ואהיהוא לתי כאן לא משמע כן דמניח בהר הפלוגתא דרב ושמואל הך דר׳ יוחנן וולואי שיתפלל אדם כל היום לאוקי תוחך ולאכרי רבינו הלי אין רא״י דר׳ יוחנן מייתי במחדם וזה לא שייך כלל לפלוגתא דרב ושמואל ולכאורה ק׳ ג״כ מהא דאמרי׳ ר׳ זעירא מהא דאמר ר׳ יוחנן ספק כתפלל ספק לא כתפלל אל יתפלל ומאי קו׳ דר׳ יוחנן לאמר וולואי שיתפלל וכו׳ מייתי במחדם בה דבר ואפשר דאין דאתפלל על הספק אין לך תיקון גדול מזה וכמו שכתב הרמ״ך ריש פרק מי שאחזו בשם רבינו יונה מי אמי דהקו׳ קאי לאה אמר ר׳ יוחנן אל יתפלל יתפלל ויחדש דבר אבל מהא דתוחך קאה וכנר כתבנו לעיל (דף כ״ה ע״ח) הל׳ ת׳ דהיינו לא ידע העאמר דבריהם יכול יתפלל אדם כל היום כלו ומשמעות הירושלמי דר׳ יוחנן לאמר וולואי שיתפלל אדם וכו׳ מייתי בלא תיקון: **וחרנה** ה׳. איה רבעי משמעינה מן

מסורת הש״ס

א) שם ע״ב. ב) שם ט׳, וש״כ. ג) שם כ״ח. ד) לעיל (דף ג׳ ע״ב) כ״ח הל״ ת׳ וש״כ. ה) עיי׳ בנבלי פ״ח ה) לקמן פ״ה הל׳ ב׳. ו) עיי׳ בנבלי כ״ט. ז) תוספתא פ״ג בנבלי כ״ט.

אמרו צורכי עמך ישראל וכו'. היה תפלה קצרה: [ס]כי שמעת. ט"ס וכ"ל כי שמע: שלש ברכות הראשונות ושלש האחרונות. לריך לומר ג' ברכות ראשונות והאחרונות לפני ולאחר תפלה קצרה: לשמוע אל הריבה. פי' רבה הוא אל' לעקה וכמו ויעבור הרבה במחנה ס"ת כ"ג: דברי חכמים. פי' אבל חכמים לומרים ועי' מבוא פ"ב ערך דברי חכמים: תובע לרבוי וכו'. ובנבלי ע"ז לימא וחכ"ת לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא אומר תפלה קלרה: לשמוע תפלה: לשון התחנה. עשאה לשון בקשה: נתתם ספס. דכתיב נתתם ספס: **מתני ה'**[00] לכל הברוחות מחזירין חוץ מרוח מזרחית. כ"ל ולפשר דקאי אהא דלימא נבלי ג"ב כ"ה דמ"ל דג' שנת לשמעיה לכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח: מ"ר יוסי בר קנון. ר' יוסי מפרש למה אין מחזירין למזרח לפי שבתפלה כלו' בתפוחים של ימים דתפוחים כתיב לתוריסם וגו' והמה עתחוויתם קדמה לעמ לכן אין מחזירין למזרח אלא יהא כרלה עוזה כעמיהם: [000]העיר לשר. ל"ל העיר הזאת לשר: מכון שבתך וגו'. דכתיב מכון לשבתך ואל תקרי מכון אלא מכון: הוא ההיכל

אמרו צורכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה אלא יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שהתן לכל בריה ובריה צרכיה ולכל גויה וגויה די מחסורה. (תהלים ק"ד) ברוך ה'[ס] כי שמעת קול תחנוני. ברוך אתה ה' שומע תפלה. רב חסדא אמר[ע] הלכה כאחרי'. רב חסדא אמר[ג] שלש ברכות הראשונות ושלש האחרונות. אית תנאי תני[ג] מתפלל ואחר כך תובע צרכיו. ואית תנאי תני תובע צרכיו ואחר כך מתפלל. מאן דמר מתפלל ואח"כ תובע צרכיו (תהלים ק"ב) תפילה לעני כי יעטוף ואחר כך ולפני ה' ישפוך שיחו. ומאן דמר תובע צרכיו ואחר כך מתפלל (תהלים ס' ח') לשמוע אל הרינה ואחר כך אל התפילה. דברי חכמים. רבי ועירא בשם רב חונה יחיד תובע צרכיו בשומע תפילה. רבי אבא רבי חייא בשם רבי יוחנן[ד] צריך אדם להתפלל במקו' שהוא מיוחד לתפילה. ומה טעם (שמות כ') בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר תזכיר את שמי אין כתב כאן אלא בכל המקום אשר אזכיר. אמר רבי תנחום בר חנינא צריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. ומה טעם (שמואל ב' ט"ו) ויהי דוד בא עד הראש אשר השתחוה שם לאלהים אין' בתיב כאן אלא אשר ישתחוה שם לאלהים. רבי יסא רבי חלבו ורבי ברכיה רבי חלבו מטי בה בשם רבי אבדומה דמן חיפא צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל. מה טעם (יחזקאל ל"ח) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר.[ס] באיזה קיר נשא עיניו ר"י בל אמר בקירה של רחב נשא עיניו (יחזקאל ג') כי ביתה בקיר החומה. אמר לפניו רבש"ע רחב הזונה שתי נפשות הציל לך. ראה כמה נפשות הצלת לה. הדא היא דכתיב (שם ו') ויבאו הנערים ויגמר. תני רבי שמעון בן יוחי אפי' היתה במשפחתה מאתי' אנשים והלכו ודבקו במאתים משפחות כולהם ניצולו בזכותה. אבותי שקירבו לך כל הגרים האילו על אחת כמה וכמה. רבי חנניא בר פפא אמר בקירות בית המקדש נשא עיניו. (יחזקאל מ"ג) בהתם ספם את סיפי מזוזתם אצל מזוזתי והקיר ביני וביניהם. בני אדם גדולים היו ולא היו יכולין לעלות ולהתפלל בבית המקדש בכל שעה והיו מתפללין בתוך בתיהם. והקב"ה מעלה עליהם כאילו מתפללין בבית המקדש. אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה. ר' שמואל בר נחמן אמר[ו] בקירה של שונמנית נשא עיניו שנ' (מלכים ב' ד') נעשה נא עלייית קיר קטנה. אמר לפניו רב"ש השונמנית קיר אחת עשתה לאלישע והחיית את בנה. אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה תתן לי נפשי.[ו] ורבנן אמרי בקירו' לבו נשא עיניו. (ירמיה ד') מעיי מעיי אוחילה קירות לבי הומה לי. אמר לפניו רב"ש חיזרתי על רמ"ח איברים שנתת בי ולא מצאתי שהבעסתיך באחת מהן על אחת כמה וכמה תינתן לי נפשי:

מתני ה' היה רוכב על החמור ירד אם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. תני[ס] היה רוכב על החמור אם יש לו מי לאחוז בחמורו. ירד ומתפלל למטן. ואם לאו מתפלל במקומו. רבי אומר בין כך ובין כך מתפלל במקומו שכך לבו מיושב. רבי יודה בן פזי בשם רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי. אמר רבי יעקב בר אחא תניי[ט] תמן [00]לכל הרוחות אין מחזירין חוץ מרוח מזרחית. אמר רב יוסי בר אבון בתחילה (יחזקאל ח') אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש. תני[י] סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחו' הרי אילו מתפללין כלפי למעלן שנ' (מ"ח ח') והתפללו אל ה'. העומדים ומתפללין בחוצה לארץ הופכין את פניהן כלפי ארץ ישראל. ומה טעם (שם) והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. העומדין ומתפללין בארץ ישראל הופכין את פניהן כלפי ירושלים. ומה טעם (ד"ה ב' ו' וכלה בדיוק) והתפללו *אליך דרך [000]העיר אשר בחרת בה. העומדים ומתפללין בירושלים הופכין פניהן כלפי הר הבית. שנאמ' (מ"ח ח') והבית אשר בניתי לשמך. העומדי' ומתפללין בהר הבית הופכין פניהן כלפי בית קדשי הקדשים. ומה טעם (שלח בדיוק ולא כמלא כן לא במ"ח ולא בד"ה) והתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע אל מכון שבתך אל השמים ושמעת וסלחת. נמצאו העומדין בצפון פניהן לדרום. העומדין לדרום פניהן לצפון. העומדי' במזרח פניהן למערב. למערב פניהן למזרח. נמצאו כל ישראל מתפללין אל מקום אחד. ההי"ד (יחזקאל כ"ו) כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. אמר ר"בל (מ"ח ו') הוא ההיכל

מסורת השי"ס

א) נבלי שם ושם ליתא אמר רב הונא הלכה כאחריס. ב) עיי' נבלי ל' אמי ליתא בין הניכנו לתפלה קלרה. ג) נבלי ע"ז ז' ח' ושם ליתא פלוגתא דר' אלישזר ור' יהושע גם יש שם שיטות אחריס ועיי' נבלי ברכות ל"ח ע"ח. ד) לקמן (דף ל"ח ע"ב) פ"ה הל' ח'. ה) סנהדרין פ"י הל' ג' ושם כל העכין. ו) נבלי ברכות י' ושם ליתא כ' לוי. ז) שם ושם ליתא רבנל"ל. ח) תוספתא פ"ג נבלי ל"ב. ט) עיי' נבלי ג' ה"ה. י) תוספתא פ"ג דנבלי ל' ובשיטו והתוספתא מסכמת יותר עם הירושלמי.

ההיכל. כתיב הוא ההיכל לפני. כל"ל. ולפניס נמחק: בנוי לתלפיות. כתיב בנוי לתלפיות: בברכה. בברכת המזון: תלהי דוד ובונה ירושלים. היא הברכה של בונה ירושלים תלמ שכולל של דוד עמה וכלתיתא לעיל: ומה לתו יכון את לנו. פסקת: שמשם הוריה יולאה לעולם. הר המוריה היא הר ליון שמם בנבה המקדש ובנה"מ היתה לנזת הגזית ושם ישנה סנהדרין הגדולה ומשכה יולאה הוראה: תרון. למה נקרא תרון: תריכה. קללה לתלה שתיכם שומעים לדברי תורה: [o])דברי. ל"ל דניר לכן נקרא בית קה"ק דניר: דיברות. שנבית קה"ק היה התרון שנו היו הלוחות מוכחים: היה יוסף נספיכה. פסקת: היה תשדת. דמתני': היא תסכריא. דמם' נגעים פי"נ בית הנגוי נספיכה תו נתסקריא: היא רפסודות. דקרא דכתיב וכיפיס לך וכו': **מתני' ו'** [oo])ר' יהידה תומר. ל"ל משמו כתנר הוא במשנה נרתם הפרק וכדמוכח נגמ': מילתיה דשמואל תמר כן. גם מילתת דשמואל תמר כן דהלכה כר"י שתמר מציס רתב"ע: לא לנית דמוספת. שהיה דמקומו ליבור ויחיד פטור תם יש תם תנר עיר כר"י משום רתב"ע: מילתיהון דרבנן. ר' שמעון תסידא ודר' יכתי פליגין על שמואל: נרועים. שהם נשדה ולא יוכלו לנת תל העיר וכן נקייצים הם שומרי פירות הקין נתלו תעריכן נמתני' כל מקום שיש תנר עיר היחיד פטור: הת שתר כל תדם חייבין. נתפלת מוסף תף ציס שם תנר עיר ופליגי על שמואל דלת נלי דמוסף: מילתיה דר' יוחנן תמר כן. כר"ם תסידא דתין היחיד פטור נמקום שיש תנר עיר: ומתפלל של מוסף. ומח"כ התפלל של מוסף: ותין תנר עיר נליפורין. הוא סיומת דשתמר מילתי' דר' יוחנן פליגא והב"ם קשתר לה וכי תין תנר עיר נליפורין ותק"ה ה' ר' יכתי מתפלל של מוסף תלת דלת סנירת לי' כשמואל וכמו שמייק הב"ם תתר כן ונס ר' יוחנן לסיפר זה הדבר מסתמא להלכה תמרו ות"כ נס הוא תולק על הת דשמואל: לת שמע מינה. מהת דר' יוחנן: לת ת"ש. מלשתר ר' יוחנן תכי רתיתי לת ר' יכתי עומד נשוק של ליפורין: [ooo])שוק של ליפורין כליפורי. כל"ל דתל"כ תפי לתת ר' יוחנן לשמועינן פשיטא דהיה מתפלל של מוסף דהת תין כתן תנר עיר ותי לשתע עינן דלריך לילך ד' לתות הול"ל שהיה מתפלל ומהלך ד' לתות ומתפלל של מוסף ולמה לי' לשתר נשוק של ליפורין ונפשט מיכה לעניין תמוטין שמודדין תתון נשוק של תמירת דלת כרתב"ע: שתדם נה דנר. נתפלת מוסף כשמתפלל מיד תתר תפלת שחרית: תכו לתדם שתר תתב"ע דתל"כ התיך עבד ר' יכתי והוא מתפלל ומהלך ד' לתות וכו'. כלו' שלריך להלוך ד' לתות בין ת' שחרית לת' מוסף: לריך לתדם נתפלת מוסף כשמתפלל מיד תתר תפלת שחרית: תכו לתדם שתר תתב"ע. שתר רב: תן דתללן תתת לללותת. תתר שהתפללו נתה תפלה כלו' נת ליבור להתפלל: תלילת. נתיזה תתן

ההיכל לפני לפנים. היכל שכל הפנים פונין לו. עד כדון בבניינו. בחורבנו מניין. אמר רבי אבון (ציר הסיריס ד') בנוי לתלפיות. תל שכל הפיות מתפללין עליו. בברכה בקריית שמע. ובתפילה. בברכה. בונה ירושלים. בתפילה. אלהי דוד ובונה ירושלם. בקריית שמע. פורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלם. כתוב אחד אומר (הושע ה') אלך אשובה אל מקומי. וכתוב אחד אומר (מ"ל ט') והיו עיני ולבי שם כל הימים. הא כיצד [p]) פניו למעלה ועיניו ולבו למטה. ואם לאו יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים. לאי זה בית קדש הקדשים. רבי חייא רבא בנגד קדשי הקדשים של מעלן. רבי שמעון בן חלפתא אמר כנגד בית קדש הקדשי' שלמטן. אמר רבי פינחס לא פליגין בית קדשי הקדשים שלמטן מכוון כנגד בית קדש הקדשים שלמעלן. (שמות ט"ו) מכון לשבתך. מכוון כנגד שבתך. (ד"ה ב' ג') בהה המוריה ר' חייא רובא ורב יניי חד אמר [q]) שמשם הוריה יוצאה לעולם. וחרנה אמר שמשם יראה יוצאה לעולם. ארון ר' חייא רובא ור' יצאי חד אמר שמשם אורה יוצאה לעולם. וחרנה אמר שמשם אריהה יוצאה לעולם. [o])דברי ר' חייא ור' יצאי חד אמר [r]) שמשם דבר יוצא לעולם. וחרנה שמשם דיברות יוצאות לעולם. היה יושב בספינה או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היא אסדא. היא [s]) אסכריא היא רפסודות. (ד"ה ב' ג') ונביאם לך רפסודות על ים יפו:

מתני' ו' רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר [oo])ר' יהודה או' כל מקום שיש שם חבר עיר היחיד פטור מתפילת המוספין. ר' ביבי בשם ר' חנה אמר [t]) הלכה כר' יודא שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. מילתיה דשמואל אמר בן דשמואל אמר אנא מן יומיי לא צלית דמוספא אלא חד זמן דמית בריה דריש גלותא ולא צלו ציבורא וצליית. מיליהון דרבנן פליגי. דמר ר' יעקב בר אידי בשם ר"ש חסידא [u]) ברועים ובקייצים. הא מתני' לא אמר ברועים ובקייצים הא שאר כל אדם חייבין. מילתיה דר' יוחנן אמר בן דמר ר' יוחנן אני ראיתי את ר' יצאי עומד ומתפלל בשוק של ציפורין ומהלך ד' אמות ומתפלל של מוסף ואין חבר עיר בציפורין. את שמע מינה תלת. את ש"מ [ooo])של ציפורין. בציפורין. את שמע מינה חלוקין על ר' יהודה שאמר משום ר"א בן עזריה. את שמע מינה שאדם מתפלל ומהלך ד' אמות ומתפלל של מוסף. א"ה אבא ולא סוף דבר עד שיהלך ד' אמות אלא אפי' שהא כדי הילוך ד' אמות. רב אמר צריך לחדד בה דבר. ושמואל אמר א"צ לחדד בה דבר. ר' זעירא בעי קומי רבי יוסי מהו לחדש בה דבר. א"ל אפי' אמר ונעש' לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא. רבי שילא בשם רב נתפלל ומצא י' בני אדם מתפללין מתפלל עמהן. רבי זעירא ורב נחמן בר יעקב הוו יתבין. מן דמצלון אתת צלותא קם רב נחמן בר יעקב מצליא. א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן. א"ל מצלי אנא וחזר ומצלי. דמר ר' שילא בשם רב נתפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן. ר' אחא רבי יונה בשם רבי זעירא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף מתפלל עמהן. לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף. אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומ' עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אחריו אמן יחפלל ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו

ליפורין: תלוקין. תניריו כלו' הת"ק על ר' יהודה שאמר משום רתב"ע דתל"כ התיך עבד ר' יכתי והוא מתפלל ומהלך ד' לתות וכו'. כלו' שלריך להלוך ד' לתות בין ת' שחרית לת' מוסף: לריך לתדם נה דנר. נתפלת מוסף כשמתפלל מיד תתר תפלת שחרית: תכו לתדם שתר תתב"ע. שתר רב: תן דתללן תתת לללותת. תתר שהתפללו נתה תפלה כלו' נת ליבור להתפלל: תלילת. נתיזה תתן אמרו

מסורת הש"ס

[p]) נגלי יבמות ק"ה ע"ב. [q]) נגלי תענית ט"ו ע"ב ועיי' נ"ר פ' ויקח. [r]) עיי' ת"ט מדות פ"ד מ"ח שהניח ג' לחצרות נשם רתב"ה. [s]) נגעים פי"נ מ"ח. [t]) נגלי ל' ונשיטי המוסרים. [u]) שם ע"ב. [v]) עיי' נגלי סוף ר"ה.

וחרנה אמר נחמן של שומע תפלה, התו' ברכות כ"ח כתבו שמשמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות כמוסף של חול כנון נרצה חדש וכחולו של מועד עד שכתבו לבסוף וכירושלמי כמי י"ל דט"ס הוה ולא גרסינן של מוסף וכו' ועי' בחידושי הרשב"ם וברח"ם שם. לקמן בהלכה פשוט שאין מקום לכל זה המאמר כאן כ"ח לעיל פ"ג וכן כתב בעל פ"מ:

הדרן עלך תפלת השחר

בחול. תמן תנינן [ב] רבן גמליאל אומר ש"ע מוציא את הרבים ידי חובתן. [ג] ר' הונא רובא דציפורין בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא. ר' זעירא ורב חסדא הוו יתבין תמן באילין תקיעתא. מן דצלון אחת צלותא קם רב חסדא מצליא. א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן. א"ל מצלי אנא וחזר ומצלי. דנחתין מערבאי לתמן ואמרין בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא דלא כוותיה הא אלו כוותיה הוינא נפיק ידי חובתי. א"ר זעורא ויאות כל תנאי תני בשם ר"ג. ורבי הושעיא תני לה בשם חכמים. ר' אדא דקיסרין בשם ר' יוחנן והוא שיהיה שם מראש החפילה. א"ר תנחום בר ירמיה ומתני' אמרה כן [ד] סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם:

אמרו. תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדוש. וחרנה אמר באמן של שומע תפלה. א"ר פינחס ולא פליגון מאן דמר באמן של האל הקדוש בשבת. ומאן דמר באמן של שומע תפלה בחול. תמן תנינן [ב] רבן גמליאל אומר ש"ע מוציא את הרבים ידי חובתן. [ג] ר' הונא רובא דציפורין בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא. ר' זעירא ורב חסדא הוו יתבין תמן באילין תקיעתא. מן דצלון אחת צלותא קם רב חסדא מצליא. א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן. א"ל מצלי אנא וחזר ומצלי. דנחתין מערבאי לתמן ואמרין בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא דלא כוותיה הא אלו כוותיה הוינא נפיק ידי חובתי. א"ר זעורא ויאות כל תנאי תני בשם ר"ג. ורבי הושעיא תני לה בשם חכמים. ר' אדא דקיסרין בשם ר' יוחנן והוא שיהיה שם מראש החפילה. א"ר תנחום בר ירמיה ומתני' אמרה כן [ד] סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם:

הדרן עלך תפלת השחר

א **אין עומדין** להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכונו את לבם. אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק: ב מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושואלין את הגשמים בברכת השנים *והבדלה בחונן הדעת. ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. [ה] רבי יהושע אומר בהודאה: ג האומר על קן ציפור יגיע רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו: ד העובר לפני התיב' וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. ומנין הוא מתחיל מתחלת ברכה שטעה זה: ה העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף. ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו. ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפילתו רשאי: ו המתפלל וטעה סימן רע לו. ואם ש"ץ הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת. אמרו לו מניין אתה יודע. אמר להן אם שגרה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

סליק פירקא

אין עומדין להתפלל בו'. ר' ירמיה בשם ר' אבא [ז] הבא מן הדרך אסור להתפלל. ומה טעם (ישעיה כ"ו) לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין. רבי זריקן ר' יוחנן בשם ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי [ח] המיצר אסור להתפלל לא מיסתברא אלא מן הדין

קריין

אין עומדין. מתוך כובד ראש. היו שוהין שעה אחת. כמקום שנאמר להתפלל: כדי שיכונו את לבם. נמצא"ם ובד"ר כדי שיכונו את לבם למקום ונמצא"ג כדי שיכונו לבם לאביהם שבשמים: **ב** מזכירין גבורות גשמים. משיג הרוח שאיכו נשון בקשה אלא לשון הזכרה ונצח: ושואלין את הגשמים. נמצא"ג ושאלה, פי' לוחצים ותן טל ומטר שהוא לשון בקשה: נברכת השנים. מתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת פרנסה: [ט] ר' יהושע לוחש. ט"ס ופ"ל ר' אליעזר וכן ליתא בכל נוסחאות המשניות: **ג** האומר. בהפלתו: על קן ליפור יגיע רחמיך. לכאורה שהיו מרחין עלמם כתכוכים להעמיק בל' תחכוכים ולומרים רחום וחכון אתה ועל קן ליפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם ולו שאמור אתה עושה לכו יזכר אתך ולו שאמור מודים מודים משתקין לומתו: **ד** ולא יהא סרבן בלומתה שעה. כדרך שאר יורדין לפני התיבה שלריך לסרב פעם ראשונה לבל זה לא יסרב בשאומרים לו לך רד לפי שגלגי הוא שהא התפלה מופסקת בל כך: **ה** לא יענה אחר הכהנים אמן. נסוף כל ברכה כמו שהגיבור עוכים: מפני הטירוף. שלא תטרוף דעתו ויטעה לפי שצליך ליבור לריך להתחיל ברכה שכייה ולהקרות לכהנים מלה בשלה: לא ישא את כפיו. שאם לא יוכל לכוין ולחזור להפלתו להתחיל שיש שלוש שהא דעתו מטורפת שלימתה לליבורה: ולא הבטחתו. נטוח הוא שלא שהא דעתו מטורפת: **ו** לא שגרה. לא סדורה תפילתי בפי ולילי ככשל ותפילתי כוונת שלבי לל פי: שהוא מטורף. החולה ל"ל טורפין לו תפלתו בפניו בלו' התפלה שהתפללו עליו מטורפת ועטרודה ממנו ולילה מתקבלת:

סליק פירקא.

ושבורות ולא מיין. שלמת לליכת שיכורת לף לא מיין והבא מן הדרך דעתו מטורפת עליו בחילו הוא שיכור ושיכור לחסור להתפלל: המילה. השרוי בלעה: לא מיסתברא שלא מן הדין

קריין

מסורת הש"ס

[א] ר"ה פ"ד ע"ט. [ב] ר"ה סוף פ"ד ושם בל הסוגיא בנלי שם. [ג] ר"ה פ"ד ה"ה. [ד] בנלי עירובין ס"ה. [ה] עיי' תו' שם ד"ה בשם שם יובה.

קריין. לא למד כן אלא מפסוק זה דקרי לה עבייה כלו׳ שרויה בלער ובצרות: [ס]אל יפטר אדם מתפילה שחתם בדברי תוכחות. בגמ׳ ל: תון מירמיהו שחתם היום. גם הוא: ככה תאמר בגל. זה הוא סוף דברי ירמיהו: תלמוד לומר עד הכה דברי ירמיה. והוא אחר הפסוק ככה תאמר בגל והפרשה של תרגן בית המקדש היכה מדברי ירמיהו כ״פ מפי סופר אחר: השיבנו תחת כי אתה מפסתנו. כלו׳ כי אתה מפסתנו צייך לפסוק אלפיכי השיבנו ה׳ אליך וכו׳ תחת כי אתה מפסתנו: קף אליהו וכו׳. פתחת דס״ם אמר לה ודרש לי׳ מן הלוך ודבר וכתו שפרשתין הכך תיורלמי: בעוסק בדברי תורה. ויכול לעסוק ולהתפלל: יושבת ומשמרת עליו שבעה בקייט. לבד מקומו יום שרתה והתורה לא הגריכה ז׳ בקייט אלא לזכה אתין זכה אלא הרואה נ׳ יתיט דלופיס בתוך י״ם יום שבין כלה לכלה: וקתיט ומצלי. אחר שאתר אלכה זאת שהיא אלכה קלובה עתד והתפלל: המקיז דס בקדאיט אתל. אע״נ דקייתי לן אין מועלין בדתיט הכ״ם בשבאתו בעזרה דכתיב לכפרה לכפרה בתתיו ולא למעילה אבל בדס הקזה מועלין כלו׳ אס כהנה אביא קרבן מעילה: עוד הוא מהלכות קלובות. גם היא מהלכות קלובות אתין עליהן לבקפק וחיכן לריכות עיון ויכול לתורתו קודם תפלתו דאילו אלכות אחרות יש לחוש שיהא מהרהר בהן בתפלתו: תני בר קפרא. פי׳ הא דתני בר קפרא הוא ג״כ מהלכות קלובות וכן הא דתני ר׳ הושעיא: אחד עשר יום שבין כלה לכלה. לאחר ז׳ יתיט של כלה יש י״ל יום ואם רלתה בהס היא זכה ולאחר י״ל יום שתחילין יתי כלה וזה הוא אלכה למעשה אסיכי: מרבה אדם דגן בתגן. כלו׳ אביא הדגן בדוב התגן אלו: ומערים עליו. להכניסו לבית ולטוור מן המעשרות אתין שתייב מן התורה במעשרות אלא בדאיית פרי הבית ומשכחת אבל קודם מירוח אין דאיית פרי הבית קובעתו: והוא אמר לי׳ אדבע. דאמן שכי אלישי רבישי וחמישי פסול ואילו עושה חמישי: והוא אמר ליה אלא. דאמן שכי אלישי ושלישי אילו עושה רביעי ואילו דעשרות הקודם והתרומה כאלו בעשרה דמי׳ פ״ג פ״ג ומס׳ טהרות פ״ג ונגע״ם: ואקיט ומצלי. דהוה אהלכות קלובות: ר׳ חזקיה בשם ר׳ אלעזר ר׳ יוחנן בשם ר׳ יוסי בי ר׳ אבין ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן וחברייא (סס פ״ד) יי׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך ר׳ חזקיהו בשם ר׳ אבהו יהי רצון לפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות החצופות הקשות הרעות היוצאות המתרגשות לבוא לעולם. אין עומדי להתפלל אלא מתוך כובד ראש. ריב״ל אמר (סס כ״ט)

השתחוו.

השיבנו תחת כי אתה מפסתנו. קשה קלת הרי אהלכי סיים בתוכחה כן אלא והכתי לת התרן תרס ואכזר אשוב אתר בל׳ כן:

ועיר׳ בר חיכא אתר. לכאורה אשמע אזעיר׳ בר חיכא לא תיבא ההלכה המקיז דס אלא אתר אנס היא כן הלכות קלובות וזה סיוע לני׳ הב״ם אעילה י״ב דאתר רב המקיז דס וכו׳ ולני׳ הנגלי בברכות דאתר רב הונא אתר ר׳ זעירא המקיז דס בריך לפרש הא זעיר׳ בר חיכא אתר המקיז וכו׳ ואתתא דב״ם ירושלמי אתר לי׳ הא לזעיר׳ בר חיכא וכו׳ עוד הוא מהלכות קלובות:

מרבה אדם דגן בתגן. בגגלי לימא בכמה מקוטות בזה״ל לאתר ר׳ לוזעיא מערים אדם כדי שתהא בהמתו מוכלת ופטורה מן המעשר ולכאורה היא היא אלא שהירושלמי קילר כדרכו וגם שיכה קלת הלזון אבל תר״י כתבו שהירושלמי כראה שיכול להעריס ולפוטרה כשיעריב בה תבן ע״ב:

שנים

מסורת השי״ס

[ס]) תוספתא ברכות פ״ג וסס הני׳ אלא שתוך דבר של הכפרה בגלי ל״ח וסס הני׳ אלא שתוך שתתה של עלוה. ב) בגלי סס וש״כ. ג) סס ובמעילה י״כ. ד) כלה ע״כ. ה) ברכות ל״ח.

השתחוו: ליי' בהדרת קדש [ה]) בחדרת קדש. ר' יוסי בן חנינא אמר (שם כ') עבדו את יי' ביראה וגילו ברעדה. א"ר אחא לכשיבוא יום רעדה תגילו. [ב]) ארי"בל זה שהוא עומד ומתפלל צריך לישב שתי ישיבות. אחת עד שלא יתפלל ואחת משיתפלל. עד שלא יתפלל (שם פ"ד) אשרי יושבי ביתך. ואחת משיתפלל (שם ק"מ) אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה ושוהין שעה א' לאחר תפילתן. אימתי עוסקין בתורה. אימתי עוסקין במלאכתן. אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה נתנת במלאכתן. חונה אמר [ג]) המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע. שנאמר (שם י"ב) סביב רשעים יתהלכון. רב חונה אמר כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעולם הזה אינו נכנס לבית הכנסת לעתיד לבא. מה טעם (שם) סביב רשעי' יתהלכון. אמר רבי יוחנן המתפלל בתוך ביתו באילו מקיפו חומה של ברזל. מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן. תמן [ד]) אמר רבי אבא אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך לאדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה. וכה אמר אבן. כאן ביחיד וכאן בציבור. ר' פנחס בשם ר' הושעיא המתפלל בב"ה כאילו מקריב מנחה טהורה. מה טעם (ישעיה ס"ו) כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יי'. רבי אבהו בשם רבי אבהו (שם ס"ה) דרשו את יי' בהמצאו. איכן הוא מצוי בבתי כנסיו' ובבתי מדרשו' (שם) קראוהו *בהיותו קרוב. איכן הוא קרוב. אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר ולא עוד אלא שאלהיהן עומד על גבן. מאי טעמא (תהלים פ"ב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט. [ה]) רב חסדא אמר זה שנכנס לבית הכנסת צריך להכנס לפנים משני דלתות. מה טעם (משלי ח') אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום. דלתותי ולא דלתי. מזוזות ולא מזוזה. אם עשה כן מה כתיב תמן (שם) כי מוצאי מצא חיים. רב חונא אמר [ו]) זה שהוא הולך לבית הכנסת צרי' להקל את רגליו. מה טעם (הושע ו') נדעה נרדפה לדעת את ה'. וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא. מה טעם (מיכ' י"ד) כי אתה צעדי תספור. אמר רבי יוחנן ברית כרותה היא הגע תלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח. אמר רבי יוחנן ענתנייתא ברית כרותה היא הגע תלמודו בצנעה לא במהרה הוא משכח. מה טעם (משלי י"ח) ואת צנועים חכמה. אמר רבי יוחנן ברי' כרותה היא הלמד אגדה מתוך הספר לא במהרה הוא משכח. אמר רבי תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח. מה טעם (דברים ד') פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך. רבי יונה בשם רבי תנחום בי רבי חייא [ז]) זה שהוא רואה חלום קשה צריך לומר מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהי כל חלומתי שחלמתי בין בלילה הזה בין בשאר הלילות. בין שחלמתי אני. ובין שחלמו לי אחרים. אם טובים הם יתקיימו על לששון ולשמחה לברכה ולחיים. ואם לדבר אחר בשם שהפכת את מי המרה למתיקה ומי יריחו ע"י אלישע למתיקה. ואת קללת בן בעור לברכה כן תהפיך את כל חלומות הקשין. ומה שחלמו לי אחרים לטובה לברכה ולרפואה ולחיים לשמחה ולששון ולשלום (תהלים ל') הפכת מספדי למחול לי פיתחת שקי ותאזרני שמחה. למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך. (דברים כ"ג) ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך. (ירמיה ל"א) אז תשמח בתולה במחול ובחורי' וזקני' יחדיו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו: אמר רבי אחא [ח]) הדא דאמר במלכי ישראל. אבל במלכי אומות העולם משיב שאילת שלו'. [ט]) תני היה כותב את השם אפי' מלך שואל בשלומו לא ישיבנו. היה כותב

שנים

מסורת הש"ס

[ה]) שם ל' ע"ב. [ב]) שם ל"ב ע"ב. [ג]) שם ח'. [ד]) לעיל (דף כ"ט ע"ב) פ"ד הל' ד'. [ה]) נבלי שם ח'. [ו]) שם ו' ע"ב ע"ג. [ז]) שם כ"ה ע"ב ועי' מגנות כ' ע"ח. [ח]) שם ל"ב ונזיכוי שם המוסר. [ט]) תוספתא פ"ג.

שכיס או שלשה שמות. לרפין: לרכוכה. שר ושלטון בל' יוכית*): לתון בעיין מיתחוכה. בלו עבדיו ולו להכות לת כ' יותן: לרכוכיה. הכיתו לומו: בכימוסיא דבריה. במלות בורלו הוא עוסק בימוסל ל' יוכית**) ועיקר הורלתו הוא: לבטיפיתה. שב המוסל במלות הקיסר רומי על מ"י ומוסבו הי' בקיסרין והוא ל' יוכית***): לפיהון דמלכין חמית. רלית פניס של מלכים בלו' דומים על כמלכים: לרקביכה. שם פרטי של שר לשר היה לז בדחק חיל רומי בתרן קדם ובקרל הרבה פעמים בש"ס זה: לפיהן דהכי. פניהם של מלו רלית במלחמה והיה לי כלחון בלו' מלך בדמות פניהם עבר לפני במלחמה וכעין זה בזכר בתלבסנדרוס טוקדן עם שמעון הלדיק בנבי יומל ס"ט: הפך קדל. הפך עורף עם קפה עורף מתרגמינן עם קיה קדל, ומין זה דרך בבוד להפוך עורף למלכות כ"ל לפטור ופניו בלפי המלך: בתסלטין. יער בל רומי§): לפי' תיקר חבורות אין עליכו לרעה. שלל תמר שלמבון רבייל מריי ל"כ לל חצד לחיתם לגדולים וזה היה לטוב להם שאילו הכירם והם היו ניער מקום גדולים ורולחים לפשר היה הרגם לפי שהם גדולי ישרחל וכתבו שבת בעטותנתן שלין עליהם תוקר חבורה לפי' לרעה: מכהניה בתוריית סגי'. דרבו בתורה הרבה, בלו' היה הרבה עוסק בתורה: הוות גולתיה שרעה מיניה. בחלק גליפה מאבו בלו בכל מקום: וחכינה מזדהרא לה. וכחם היה זהיר עליה בלו' בתרה: לפי' בחם. פסקה: דמחייל וחזרה ומחייל. שתבה וחזר ומבה ולל פסיק עד שתית: מרתיע. הוא מרתיע בחילוף ע"ן וח"ת ומל' ריתחת שהוא קלף: בתסרטיא. ל"ל בתסטרטיא והוא תל' רומי§§) ופתרוגו מקום רחב: לו בכלטיא. ל' רומי§§§) ופתרוגו סוק גדול: ובלבד שלל יפסיק לת תפלתו. ויתפלל בהליכתו: תברבר. בתוספתת עבוד: בל הוית בבית. לם היה בושך: בדת לו הקב"ה מעין תחת בבות רגליו. ועי"ז היה הוא קדיש לעיס: **מתני ב'** בשם שתחיית המתים תייב לעולם בך ירידת גשמים וכו'. לבן מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים: בשחר בכון

שנים או שלשה שמות. בתוספת' הבי' תשעה או שבעה שמות והבי' זלת בדלה בכונה תשע שמליך הפסוק בל מלהיס ה' והוא בספר יהושע ושם יש ו' שמות דלופין בל מלהיס ה' בל מלהיס ה' וחילו לבי' הבמ' הלא בם' תורת משה בשלשים בבמה מקומות ג' שמות דלופין ה' ה' בל דיי"ג מדות ה' מלהיכו ה' לחד דפ' ק"ב. לך תשעה שמות דלופין קשה קלת בי לל בשלשו בספרי עבמן, גם קשה לפי בי' התוספתת למה שנק שבים ושלשה שמות דפסחתת גם בב' שמות בומר לת לחד מהן ומציד שלום. יהרי"ף בה' ס"ת והרמב"ם הל' תכילין פ"ל העתיקו ג' או ג' שמות:

שנים או שלשה שמות כגון (יהושע כ"ג) אל אלדים ה' הרי זה גומר את אחד מהן ומשיב שאילת שלום. רבי יוחנן הוה יתיב קרי קומי כנישתא דבבל בציפורין עבר ארכונא ולא קם ליה מקומי אהון בעיין מימחוניה. אמר לון ארפוניה בניסוסיא דברייה הוא עסיק. רבי חנינא ורבי יהושע בן לוי עלון קומי אנטיפותא דקיסרין חמתון וקם מן קומיהון. אמרין לי' מן קומי אילין יהודאי את קאים. אמר לון אפיהון דמלאכין חמית. ר' יונה ור' יוסי עלון קומי ארסקינס באנטוכיא חמתון וקם מן קומיהון. אמרין לי' מן קומי אילין יהודאי את קאים לך. אמר לון אפיהון דהני אנא חזי בקרבא ונצח. רבי אבין על קומי מלכותא כי נפיק הפך קדל. אתון בעיין מיקטלוניה וחמון תרין זיקוקין דנור נפקין מקדליה ושבקוה. לקיים מה שנאמר (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. תני ר"ש בן יוחי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. כל אפילו רוחות אפילו שידים. רבי יניי ורבי יונתן הוו מטיילין באסלטין חמתון חד ושאל בהון אמר להון שלמכון רבייא. אמרין אפילו תואר חברות אין עלינו לרעה. ריש לקי' מנהגו באוריתא סגין הוה נפיק ליה לבר מחה מא דשבת והוא לא ידע לקיים מה שנ' (תהלים ט') באהבתה תשגה חמיד. רבי יודן בי רבי ישמעאל מנהגיה באוריתא סגין הוות גולתיה שרעה מיניה וחכינה מזדהרא לה. אמרין ליה תלמידוי רבי הא גולתך שריעה. אמר לון ולית ההיא רשיעתא זהירא להּ. אפילו נחש ברוך על עקיבו לא יפסיק. רבי חונה בשם רבי יוסי[1]) לא שנו אלא נחש. אבל עקרב מפסיק. לטה דמחייא וחזרה ומחייא. רבי אילא אמר לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיע ובא בנגדו הרי זה מסתיר מלפניו: ובלבד שלא יפסיק את תפילתו. תני[2]) היה עומד ומתפלל באסרטיא או בפלטיא הרי זה מעביר מפני החמור ומפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפילתו. [3]) אמרין עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק את תפילתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו. אמרו אי לו לאד' שנשכו חברבר. ואי לו לחברבר שנשך את רבי חנינא בן דוס'. מה עיסקיה דדהין חברבריא כד הויה נכית לבר נשא אין בר נשא קדים למיא חברברא מייתי. ואין חברברא קדים למיא בר נשא מייתי. אכרו לו תלמידיו רבי לא הרגשת. אמר להן יבא עלי ממה שהיה לבי מתבוין בתפילה אם הרגשתי. א"ר יצחק בר אלעזר ברא לו הקב"ה מעיין תחת כפות רגליו לקיים טה שנ' (תהלים קמ"ה) רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם:

כיהני ב מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושואלין גשמים בברכ' השנים והבדלה בחונן הדעת. רבי עקיבה או' אומר' ברכה רביעית בפני עצמה. רבי אלעזר אומר בהודאה. [4]) כשם שתחיית המתים חיים לעולם. כך ירידת גשמים חיים לעולם. רבי חייא בר אבא שמע לה מן הדא (הושע ו') יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. נדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון

מסורת השי"ם

*) נדרות ל"ג בשיטי שם המפר. [1]) תוספתת פ"ג ע"ב. [2]) שם [3]) תענית פ"ח הל' ל' ושם בל המשנית.

*) ἄρχων. **) νόμος. ***) ἀνθύπατος. §) saltus. §§) stratea. §§§) platea.

להההוא דמיקל. רוב הרמזונים פירשו מקלל ובעל המאור ר"ם תעכית מפרש מיקל במשמעו שמיקל על עלמו שלא להזכיר לא טל ולא גשם והרמב"ן הביאו הר"ן שם פי' מיקל מזלזל וכתב עוד שם דגשמים ביעות החמה לפיכך סיפן קללה גמורה דאם כשר ירדו גשמים בזמכם סימן ברכה הם וכמו שמסיק הירושלמי ריש פ"ק דתעכית והא דמחזירין אותו היינו כשהכיח שלהזכיר טל שהוא טובה לעולם והזכיר גשם ולבן כתב שם דאם הזכיר שניהם אין מחזירין אותו:

ואם לאו מחזר לעבודה בשומע תפלה. הרשב"ם בחידושיו לר' ל' הכריע מן הירושלמי זה (וגירסתו מוזר לשומע תפלה) כדעת רבינו האי שאם לא נזכר עד שהתחיל בעבודה מחזירין אותו לשומע תפלה וכנד הרמב"ן שכתב שמחזירי אותו לברכת השנים ע"ש ודלמי דברי הירושלמי מרמזין כדעת רבינו האי אך לכאורה דברי הירושלמי ל"ע דהא מחזר לעבודה גבי רבים תדיר משום דכל ג' נרכות לחבירות חשובות ברכה אחת וכיון דגם ברכות מעלעיות חשובות ברכה אחת והוא לא נזכר עד לאחר שסיים שומע תפלה הי' לכו לומר שיחזיר לברכת השנים וזה ברור כשברכת הרמב"ן ושבשר שהרמב"ן מפרש כך דמחזר לשומע תפלה להברכה השייכת לשומע תפלה וזהו במקום זה ברכת השנים או לשומע תפלה שלא יחזור לרבים או לעבודה וכ"ע:

שעושין פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו. (בראשית כ"ו) ויתן לך האלהים מטל השמים. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמי' נעצרין. הן מביאין להן זקן אחד בגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדין. אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם. (תיכה ס') כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם. [5]) רבי ועירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו. בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו. והתני בטל ברוחות לא חייבו חכמי' להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר. לא דמי להההוא דמיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל. בגשם והזכי' של טל אין מחזירין אותו. והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. רבי זעירא בשם רב חונה [2]) אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים. [3]) אומרה בשומע תפילה. מה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפילה. אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש. והתני אם לא שאל בברכת השנים. או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה. איכן הוא חוזר כרמר רייש בר ווא בשם רבי יוחנן [7]) בראש חדש. אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה. ואם לאו חוזר לעבודה. אף הכא אם עקר את רגליו. חוזר לכתחילה. [6]) ואם לאו חוזר לעבוד' בשומע תפילה. בנינוה נכון מוצאו. כתי' (מ"ח י"ז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. רבי ברביה א"ר יסה ורבנן חד אמר בין על הטל ובין על המטר נשמע לו. וחרנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל *לא נשמע לו. מאן דמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו. מן הדא (שם י"ח) לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו'. ומן דמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו. איכן הותר נדרו של טל. אמר רבי חנחומא אדרעיה סברין מימר נדר שהותר מכללו הותר כולו. איתי דבעי מימר בבנה של צרפית (שם י"ז) ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי וגו'. אמר רבי יודה בן פזי לאחד שגנב נרתיקי של רופא עם כשהוא יוצא נפצע בנו. חזר אצלו אמר לו. אדוני הרופא רפא את בני. אמר לו לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך. כך אמר לו הב"ה לאליהו לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים ואני מחיה את בנה של צרפית. ומניין שאין המתים חיין אלא בטללים (ישעיה כ"ו) יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל. אמר רב חנחום אדרעייא וארעא תפקידיה חפלט. ר' יעקב דכפר חנן בשם ריש לקיש בשעה שעשה אברהם זקינן רצוני נשבעתי לו שאיני זז טל מבניו לעולם. טה טעם (תהלים ק"י) לך טל ילדותיך. וכתי' בתריה נשבע ה' ולא ינחם. אמר רבי יודה בן פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו. (בראשית כ"ו) ויתן לך האלדים מטל השמים. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמי' נעצרין. הן מביאין להן זקן אחד בגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדין. אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם. (תיכה ס') כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם. [5]) רבי ועירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו. בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו. והתני בטל ברוחות לא חייבו חכמי' להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר. לא דמי להההוא דמיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל. בגשם והזכי' של טל אין מחזירין אותו. והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. רבי זעירא בשם רב חונה [2]) אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים. [3]) אומרה בשומע תפילה. מה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפילה. אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש. והתני אם לא שאל בברכת השנים. או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה. איכן הוא חוזר כרמר רייש בר ווא בשם רבי יוחנן [7]) בראש חדש. אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה. ואם לאו חוזר לעבודה. אף הכא אם עקר את רגליו. חוזר לכתחילה. [6]) ואם לאו חוזר לעבוד' בשומע תפילה. בנינוה כנון מוצאו. כתי' (מ"ח י"ז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. רבי ברביה א"ר יסה ורבנן חד אמר בין על הטל ובין על המטר נשמע לו. וחרנא אמר על המטר נשמע לו ועל הטל *לא נשמע לו. מאן דמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו. מן הדא (שם י"ח) לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו'. ומן דמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו. איכן הותר נדרו של טל. אמר רבי חנחומא אדרעיה סברין מימר נדר שהותר מכללו הותר כולו. איתי דבעי מימר בבנה של צרפית (שם י"ז) ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי וגו'. אמר רבי יודה בן פזי לאחד שגנב נרתיקי של רופא עם כשהוא יוצא נפצע בנו. חזר אצלו אמר לו. אדוני הרופא רפא את בני. אמר לו לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך. כך אמר לו הב"ה לאליהו לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים ואני מחיה את בנה של צרפית. ומניין שאין המתים חיין אלא בטללים (ישעיה כ"ו) יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל. אמר רב חנחום אדרעייא וארעא תפקידיה חפלט. ר' יעקב דכפר חנן בשם ריש לקיש בשעה שעשה אברהם זקינן רצוני נשבעתי לו שאיני זז טל מבניו לעולם. טה טעם (תהלים ק"י) לך טל ילדותיך. וכתי' בתריה נשבע ה' ולא ינחם. אמר רבי יודה בן פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו. (בראשית כ"ו) ויתן לך האלדים מטל השמים. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמי' נעצרין. הן מביאין להן זקן אחד בגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדין. אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם. (תיכה ס') כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם. [5]) רבי ועירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו. בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו. והתני בטל ברוחות לא חייבו חכמי' להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר. לא דמי להההוא דמיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל. בגשם והזכי' של טל אין מחזירין אותו. והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. רבי זעירא בשם רב חונה [2]) אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים. [3]) אומרה בשומע תפילה. מה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפילה. אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש. והתני אם לא שאל בברכת השנים. או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה. איכן הוא חוזר כרמר רייש בר ווא בשם רבי יוחנן [7]) בראש חדש. אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה. ואם לאו חוזר לעבודה. אף הכא אם עקר את רגליו. חוזר לכתחילה. [6]) ואם לאו חוזר לעבוד' בשומע תפילה. בנינוה

להזכיר לא טל ולא גשם והרמב"ן הביאו הר"ן שם פי' מיקל מזלזל וכתב עוד שם דגשמים ביעות החמה לפיכך סיפן קללה גמורה דאם כשר ירדו גשמים בזמכם סימן ברכה הם וכמו שמסיק הירושלמי ריש פ"ק דתעכית והא דמחזירין אותו היינו כשהכיח שלהזכיר טל שהוא טובה לעולם והזכיר גשם ולבן כתב שם דאם הזכיר שניהם אין מחזירין אותו:

ואם לאו מחזר לעבודה בשומע תפלה. הרשב"ם בחידושיו לר' ל' הכריע מן הירושלמי זה (וגירסתו מוזר לשומע תפלה) כדעת רבינו האי שאם לא נזכר עד שהתחיל בעבודה מחזירין אותו לשומע תפלה וכנד הרמב"ן שכתב שמחזירי אותו לברכת השנים ע"ש ודלמי דברי הירושלמי מרמזין כדעת רבינו האי אך לכאורה דברי הירושלמי ל"ע דהא מחזר לעבודה גבי רבים תדיר משום דכל ג' נרכות לחבירות חשובות ברכה אחת וכיון דגם ברכות מעלעיות חשובות ברכה אחת והוא לא נזכר עד לאחר שסיים שומע תפלה הי' לכו לומר שיחזיר לברכת השנים וזה ברור כשברכת הרמב"ן ושבשר שהרמב"ן מפרש כך דמחזר לשומע תפלה להברכה השייכת לשומע תפלה וזהו במקום זה ברכת השנים או לשומע תפלה שלא יחזור לרבים או לעבודה וכ"ע:

שעושין פזי בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו. (בראשית כ"ו) ויתן לך האלדים מטל השמים. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שישראל באין לידי עבירה ומעשים רעים הגשמי' נעצרין. הן מביאין להן זקן אחד בגון רבי יוסי הגלילי והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדין. אבל הטל אינו יורד בזכות בריה מה טעם. (תיכה ס') כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם. [5]) רבי ועירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו. בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו. והתני בטל ברוחות לא חייבו חכמי' להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר. לא דמי להההוא דמיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל. בגשם והזכי' של טל אין מחזירין אותו. והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר. רבי זעירא בשם רב חונה [2]) אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים. [3]) אומרה בשומע תפילה. מה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפילה. אזכרה שהיא מריוח לא כ"ש. והתני אם לא שאל בברכת השנים. או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי בשלא אמר בשומע תפילה. איכן הוא חוזר כרמר רייש בר ווא בשם רבי יוחנן [7]) בראש חדש. אם עקר את רגליו חוזר לכתחילה. ואם לאו חוזר לעבודה. אף הכא אם עקר את רגליו. חוזר לכתחילה. [6]) ואם לאו חוזר לעבוד' בשומע תפילה. בנינוה

מסורת הש"ס

[5]) ג"ז שם עד הפסקא והגדלה בסוגיין הדעת. [2]) בגלי גרכות כ"ט. [3]) בגלי שם לגיתא מחזירין אותו ע"ש וכן הוא תוספתא פ"ג וע"ש תו' ד"ה הא דתדכר. [7]) לקמן הל' ג'.

*) διαθήκη.

בניכוה. מיכה כנוה העיר הגדולה בתרן לשון כ״ף עיר מעבר לירדן (ונקראת עתה Nave): מיעבד תעכית. על הגשמים: מיכן הוא אומרה. ברכת השלה: אמר לי׳ ר׳ יוסי. תלמידו והוא ר׳ יוסי ב׳: אם לא שאל וכו׳ מחזירין אותו בשומע תפילה. תלמוד ירושלמי בדיעבד: ומר לון רבי וכו׳ ובלבד שלא תשנו. ואם היו מזכירין בניכוה לכתחילה בשומע תפלה הרי מעכבים: בשם שהיא אומרת. שמוסיפין בתעכית ליבור על ה״י וכדאיתא בפ״ב דשם׳ תעכית: יחיד שאין לו שם. שאין אומר בשם ברכת השנים והוא לרך לגשמים אחר הפסח לו יחיד שלא התפלל עם הליבור היכן אומר ברכת השלה: ואילו. הגשמים לרכיו הן ושואל בשומע תפלה ואין בזה איכוי דיחיד שואל תמיד בש״ת: והבדלה בחונן הדעת. פסקה: דבר שהוא כוהג ובא שהעם כוהגין בו: חכמים. אלו חכמים דמעכיתו ת״ק ור״ע ור״ש: חולקין עליו. בתמיה פוך מזי המיך המכהג לאומרה: שכחוה. על ידי שעיקרה של הבדלה בכום הכיחיה לאומרה בתפלה ושכחו מקומה: מילתיה. דר׳ יוחנן: אמרה בכום. אע״פ שאומרה על הכום לריך לאומרה בתפלה ואפשר דיש לנרום אמרה בתפילה אומרה בכום והא דאמרה על הכום הוא כדי לזכות התיכוקות שלא יודעים להתפלל: אמרה בכום אומרה בתפילה. אע״פ שאמרה בכום לריך לאומרה בתפלה וכן אע״פ שאמרה בתפלה לריך לאומרה בכום: ר׳ אליעזר אומר בהודייה. פסקה: עניו. להוות ליחיד כן פי׳ רש״י ברכות: במוצאי שבת מיד. תיכף אחר שבת משום דבי״ט אין מזכירין חונן הדעת ות׳ מיד ברתה שגירת לשבת: ר׳ יצחק רבה. וכן אמר ר׳ יצחק רבה (ועיי׳ מגיה פ״ד ערך ר׳ יצחק רובה): לעולם. גם במוצאי שבת של כל השנה: [o]לאו בנין. יש בכ״ז ט״ס והכוון כמו שהגיה בעל ס׳ תרדיים לאו דתיכון תרתין שמועין אלא ר׳ יצחק בר כחמן יר׳ אלעזר וכו׳ כלו׳ הא דר׳ יצחק בר כחמן ור׳ אלעזר לא שנו אמר בשם רחב״ג וזה אמר בשם עלמו אלא תרוייהו כלו׳ גם ר׳ אלעזר אמרה משמיה דרחב״ג: [oo]והבדלה בחונן הדעת דברי חכמי׳. ט״ס וצ״ל דברי חכמים וקאי על המשנה: שמואל אומר ברכה רביעית. כלו׳ הלכה כר״ע: אומר מטעם ברכה. בתחלה אומר מטעם ברכה של חונן הדעת ואח״כ מבדיל והא דאמר ר״ע ברכה רביעית כלו׳ שרשוי לאומרה ברכה רביעית אלא שע״כ לריך להקדים חונן הדעת לשם אין דעה וכו׳: אמר ר׳ יצחק. ור׳ יצחק חולק ואמר וכו׳: ובלבד מבדיל. כגון המבדיל בין קודש לחול וכו׳ דהן כהכרות בתורה: ואפילו לבדלה אחת. כרתה שהיא המבדיל בין קודש לחול וכדאיתא בגלי פסחים ק״ג: מעתה אפי׳ אחת במבדיל וכו׳. דהכי כבר אמר בזה הבדלה אחת: ולא מברכות שביתתין בהן בברוך. כלו׳ הפיתיחה בפ״י המבדיל בין קודש לחול והחתימה המבדיל בין וכו׳ הן מטעם הברכה ואין עולות להבדלה: זאת אומרת. קאי אמתניתין והבדלה בחונן הדעת ולמה תקנוה בברכה רביעית שהיא רשאוה לברכות אלעצמות שבהן תובע לרכיו והמשכה אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל וכשם שאסור לעשות מלאכה כן אסור לתבוע ברכיו עד שהבדיל ולכן אומרה בחונן הדעת לשם היה אומר לעשות מלאכה קודם שיבדיל ולפי האומר ג״כ לתבוע ברכיו ותרתי שמעינן דאסור לעשות מלאכה ואסור לשאל לרכיו קודם שיבדיל: בשם ר׳ יודה

בר׳.

*) בנינוה צרכון מיעבד תעניות בתר פסחא. אתון שיילון לרבי. אמר לון רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטביעה של תפילה. איכן הוא אומרה. ר׳ ירמיה סבר מיסר אומרה בשומע תפילה. א״ל רבי יוסי לא כן אמר רבי זעירא בשם רב חונה אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו בשומע תפילה. ומר לון רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטביע׳ של תפילה. על דעתיה דרבי יוסי איכן הוא אומר׳ בשש שהוא מוסיף. עד כדון ציבור שיש לו שש. יחיד שאין לו שש מניין. אמר רבי חנינא לא כן אמר רבי זעירא בשם רב חונה [2]יחיד שואל צרכיו בשומע תפילה ואילו צרכיו הן: והבדלה בחונן הדעת. [3]שמעון בר ווא בעא קומי רבי יוחנן דבר שהוא נוהג ובא חכמים חולקין עליו. אמר לו על ידי שעיקרה בכום שכחוה בתפילה. מילתיה אמרה שעיקרה בכום. ר׳ יעקב בר אידי בשם ר׳ יצחק רובא אמרה בכום אומרה בתפילה בשביל לזכות את התינוקות. מילתיה אמרה שעיקר׳ בתפילה. רבי זעירא רב יהודה בשם שמואל אמרה בכום אומרה בתפילה. אמרה בתפילה אומרה בכום. מילתיה אמרה שעיקרה כאן וכאן: ר״א אומר בהודייה. רבי יוחנן בשם רבי מטין כר״א [4]) בי״ט שחל להיות במוצאי שבת מיד רבי יצחק רבה בשם רבי הלכה כר״א בי״ט שחל להיות במ״ש. ר׳ יצחק בר נחמן בשם ר׳ חנינא בן גמליאל הלכה כר״א לעולם. ר׳ אבהו בשם [5]) ר׳ אלעזר הלכה כר״א לעולם. אמר ר׳ יעקב בר אחא [6])לאו בגין דאתון תרתי שמועין אלא בגין דרבי יצחק בר נחמן ור״א תויוהון בשם [7]) רבי חנינא בן גמליאל הלכה כר״א לעולם: ואבדלה בחונן הדעת [oo])דרבי חכמ׳. ר״ע אומר אומרה ברכה רביעית בעצמה. רבי יעקב בר אחא בשם שמואל אומר ברכה רביעית. אמר רבי יודן אומר מטבע ברכה ואחר כך מבדיל. ותייא כרבי דרבי אמר [1]) תמיהני היאך ביטלו חונן הדעת בשבת אם אין דיעה תפילה מניין. וכה אם אין דיעה הבדלה מניין. אמר רבי יצחק בר אלעזר מבדיל ואחר כך אומר מטבע ברכה. רבי אלעזר בר רבי הושעיה [p]) ובלבד שלא יפחות משלש אבדלות אמר ר׳ יוחנן אמרו הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף יותר משבעה אבדלות. לוי אמר ובלבד מאבדלות האמורות בתורה. נחום ביר׳ סימאי נפק ומר בשם אבוי ואפילו אבדלה אחת׳ ואמר רבי אבהו וצריך לחתום בהבדלה. רבי מנא בעי מעתה אפילו פתח במבדיל בין קודש לחול וחוזר וחותם במבדיל בין קודש לחול. אמר רבי יוסי בי רבי בון ולא מברכות שפותחין בהן בברוך וחותמין בברוך הן. רבי אלעזר בן אנטיגנוס בשם ר״א בי׳ ינאי ואת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל. כמה *דאמר אמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל. ודכותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל. רבי זעירא רבי אלעזר בר אנטיגנוס בר בשם רבי יאי בשם ר׳ יודה

בר׳

*עיין

מסורת הש״ס

[p]) בגלי תעכית י״ד ובשיטי ע״ב. [1]) בגלי ע״ז ז׳ ע״ב. [2]) בגלי ברכות ל״ג ובשיטי. [3]) בגלי ל״ג ע״ב. [4]) בגלי כיצד ח׳ ועי״ש רש״י. [5]) שם. [6]) לעיל (דף כ״ט ע״ב) פ״ד הל׳ ג׳. [7]) בגלי פסחים ק״ג ק״ד ועי״ש.

שעושין למדותיו של הקב"ה רחמים. עיי' נרא"ס מ"כ ח"ג פמ"ח ובנרא"ן פ' כי תלא ודע דבתר' י"ע פ' תמור ליתא להך עמא בני ישראל כמה לתלא וכו' ומדכתיב כתלה ילפו מפי המתורגמנים ועליהם כיון ר' יוסי בי ר' נון בתמרו ולילין דמתרגמין בר'. גדול הדור עיי' מכות פ"ד ערך נרבני תומרה מיד. נמ"ס כמזרומה לקמ: וכי עוד שנת ימי המעשה לפני המעבד שיתמר לשנת ימי המעשה: וכי יש טומאה ושהרה לפניו. שאלת מן ההבדלות היא בין טהור לטמא וכדליתא בגלי פסחים לגלי שסדר הבדלות הוא מוכה: הביכנו ולמדינו. גם זה לריך לומר בנרכת הבדלה: ר' חזקיה. ופתר ר' חזקיה וכו'. ופתנ דר חזקיה לתר ר' ירמיה לדעיל בקע כמי הכך מיתרות דר' חזקיה לתר ר' ירמיה: דרך גידוליהן. העליון למעלה והתחתון למטה:

ומין פה המקום להתריך בזה:

אין מחזירין לותו. הטור סי' קכ"ו כתב ה"ל ירושלמי ס"ל שלש ג' לו ג' נרכות אין מפלקין לותו חון ממי שלש לתר תחית המתים שמא כופר הוא בתחית המתים ומכניע זדים שמא מפיקורס הוא ובוכה ירושלים שמא ליכו מחזירין בגיאת המזיח ומפיקורס הוא ע"כ. והטור הניא הירושלמי לפי העניו והוסיף בו פירוש וגי' הטור אין מפלקין לותו וכירושלמי שלפנינו ליתא אין מחזירין לותו. ודע דבגבלי ליתא לתר ר' יהודה לתר רב טעה בכל הנרכות כולן אין מעלין לותו בנרכת המזון מעלין לותו מיישינן שמא אין הוא הרי שלש הקפיד כ"ש על נרכת המיחים והירושלמי הקפיד גם על נרכת תחיית המתים ובוכה ירושלים וכרתה משום שקשה לו החטוכה החדשה הילועה והמפיקורס בה לתרו אין ירושלים וגאולה לישראל גם לתרו אין תחיית המתים מן התורה גם לפ' יקוטי כ"ש המפיקורס בחזיקים לכן חשבו בפ"י בכל שלשו ג' נרכות שמא אין הוא לפל בבל שלש שפרשה שם החטוכה ההיא לפ חשבו כי לם לנרכת המיחים ועיי' מכות פ"ד סוף ערך ר' לנחי ג':

מימי

ישראל כמה דאנא רחמן בשמים כך תהוון רחמנין בארעא. תורתא או החיל יתה ויח ברה לא תיכסון תרויהון ביומא חד. לא עבדין טבאות שהן עושין מדותיו של הב"ה רחמים. מודים מודים משתקין אותו. אמה רבי שמואל בר רב יצחק (תהלים ס"ג) כי יסכר פי דוברי שקר. הדא דאמ' בציבור. אבל ביחיד תחנונים הן:

מתני ד' העובר לפני החיבה וטעה. רבי יוסי בן חנינה בשם ר' חנניה בן גמליאל [2]טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה. אדא בר בר חנה גניבה בשם רב טעה בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה. רבי חלבו רב הונא בשם רב טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה. בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה. טעה ואינו יודע איכן טעה [3]חוזר למקום הברוה לו. רבי אחא ורבי יודה בן פזי יתבון בחד כניסתא אתי עבר חד קומי תיבותא ואשגר חד ברכה אתון ושיילון לרבי סימון. אמר לו רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלי' ציבור שהשגיר שתים שלש ברכות אין מחזירין אותו. אשכח תניי ופליגי. [4]לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים. אני אומר מין הוא. [5]שמואל הקטן עבר קומי תיבותא ואשגר מכניע זדים בסוסה. שרי משקיף

בר' [6]) אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי בשבת. הדא דאת אמר במבדיל בין קודש לחול. אבל בורא מאורי האש אומרה מיד. ר' זעורא בשם רב יהודה רבי אבא בשם אבא בר ירמיה [3])אפילו יום טוב שחל להיות באמצע שבת אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אמר רבי זעורא לרב יהודה וכי ששת ימי המעשה לפנינו. א"ל וכי יש טומאה ומהרה לפנינו רבי ירמיה רבי זעירא בשם רב חייא בר אשי צריך לומר החל עלינו את היומים ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום. רבי אבא מוסיף והשמיענו בהן ששון ושמחה. רבי חזקיה בשם ר' ירמיה הבינגו ולמדינו. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה העונין אמן צריכין ליתן עיניהן בכום ועיניהן בנר. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה [3]) ארבעת מינין שבלולב נוטלין דרך גידוליהן:

מתני ג האומר על קן צפור יגיעו רחמים ועל טוב יזכר שמך מודים משתקין אותו. העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. ומאין הוא מתחיל מתחילת ברכה שטעה זה. [7])ר' יצחק בשם ר' סימון בקורא תיגר על מדותיו של הקב"ה. על קן ציפו' הגיעו רחמיך ועל אותו האיש לא הגיעו רחמיך. רבי יוסי בשם רבי סימון בנותן קיצבה למדותיו של הקב"ה עד קן ציפור הגיעו רחמיך. איתי תניי תני על. ואיתי תניי תני עד. מאן דמר על מסי' לרבי פינחס. ומן דמר עד מסייע לרבי יוסי. אמר רבי יוסי בי רבי בון לא עבדין טבות שעושין למדותיו של הב"ה רחמים. ואילין דמתרגמין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמים כך תהוון רחמנין בארעא. תורתא או החיל יתה ויח ברה לא תיכסון תרויהון ביומא חד. לא עבדין טבאות שהן עושין מדותיו של הב"ה רחמים. מודים מודים משתקין אותו. אמה רבי שמואל בר רב יצחק (תהלים ס"ג) כי יסכר פי דוברי שקר. הדא דאמ' בציבור. אבל ביחיד תחנונים הן:

מתני ד' העובר לפני החיבה וטעה. רבי יוסי בן חנינה בשם ר' חנניה בן גמליאל [2]טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה. אדא בר בר חנה גניבה בשם רב טעה בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה. רבי חלבו רב הונא בשם רב טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחילה. בשלש ברכות האחרונות חוזר לעבודה. טעה ואינו יודע איכן טעה [3]חוזר למקום הברוה לו. רבי אחא ורבי יודה בן פזי יתבון בחד כניסתא אתי עבר חד קומי תיבותא ואשגר חד ברכה אתון ושיילון לרבי סימון. אמר לו רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלי' ציבור שהשגיר שתים שלש ברכות אין מחזירין אותו. אשכח תניי ופליגי. [4]לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים. אני אומר מין הוא. [5]שמואל הקטן עבר קומי תיבותא ואשגר מכניע זדים בסוסה. שרי משקיף

מתני ג' [8])ר' פינחס בשם ר' סימון. כל"ל וכתגר הוא נתם' מגילה וכן מוכח לקמן וקמי על המזונה על קן לפור יגיעו רחמיך: כקורא תיגר. כמתרעם: על קן. כתילו לומר על קן ליפור וכו': קילבה. גנול: עד קן ליפור הגיעו רחמיך. ולא על הנריות שהן שפלים מקן לצור: מית תניי תני. נמתכיתין על קן ליפור ומית תני עד קן לפור: מסייע לר' פינחס. דתפרש על קן לפור וכו' ועל לותו החים לא הגיעו רחמיך: מסייע לר' יוסי. דתפרש ככותן קלבה עד קן נפור: לא עבדין טבות. י"ם שאין עוזין טוב שעושין למדותיו של הקב"ה רחמים ופפרש מי הם אלה דאין עבדין טבות שעושין וכו' הן דמתרגמין וכו': מודים מודים. פסקת: כי יסכר פי דוברי שקר. כלו' משתקין לותו כמו דכתיב כי יסכר וכו' והוא דובר שקר דמיתזי כתילו ח"ו ב' רשויות: הדא דאמר. כמה דברים אמורים: תחנונים הן. שתפלל בכל לבו ומתוך תפילתו כופל הודלתו:

מתני ד' טעה בשלש ברכות הלמצוטות. מתוך שהן שנתו של מקום כתשבוחות כנרכה לחת ולכן חוזר לתחילה אם טעה וכן נ' התחרוטות כתשבות כנרכה לחת וחוזר לעבודה: לפקום הנרור לו. שלש טעה: שהשגיר. השליך על' שגר כלו' השמיט: שהשגיר שתים שלש נרכות. מפי' השמיט ב' או ג' נרכות: תשבח תניי ופליגי. תשבח נרייתא שחולקת על הא דר' יהושע בן לוי: לכל. דתני נברייתא לכל וכו' חון ממי שלא אמר מחיה המתים וכו' וכיב"ל אמר סתם ב"ש שהשגיר ב' ג' נרכות דמחיה המתים אם השגיר הנרכה דמחיה המתים אין מחזירין: שרי משקיף

מסורת הש"ס

[6]) שם ק"ו ובזיכוי ע"ב. [3]) חולין כ"ו ע"ב. [2]) נגלי סוכה מ"ה ע"ב. [7]) מגילה פ"ד הל' י' ושם כל הסוגיא נגלי נרכות ל"ג ע"ב. [8]) נגלי שם ל"ל ע"ב. [4]) לעיל (דף י"ז ע"ח) פ"ב הל' ד'. [5]) נגלי כ"ט ע"ב. [6]) שם ע"ב.

משקיף עליהן. התחיל לקרות על הניצוד אם לא יחזדוהו ובבלי אימת והשקיף נה שתים ושלש שעות ופי' רש"י חצב לזכור תוספתא ל' סוכה כדאמרינן ויקף ואיסתכי מכל לפי הסיפור דירושלמי משקיף הוא כאשמעו: לא שיערו חכמים כך. נתלמד כאותך לא שיערו חכמים כשאמרו מי שלא אמר ברכת המזיכים מחזירין אותו אין הדין נותן. הסיע דעת. לתאר שגמר הסיח דעתו: כמי שעקר את רגליו. וחוזר לרחש: ואילין תחנוניא. תוספתא ג"ע: לבריכה. ים שפק אם צריכין לתפלה ולא הוה כעקר רגליו או לא: אם אמר את. אם תאמר שיתחיל הכני מקום שפסק הרחמן: הרחמניים. הכתובים תחר קרא זה שבתתק: כתגרכו לפניהם. נאמרו עליהם הברכה שלפני הקריאה ולא הברכה שלאחר הקריאה ובפסוקים שקרא התחיל הוא להיפך וכתיב תורת ה' תמימה וגו': שפני הברכה. דכתיב אין מברכין ולא"כ אחד עשה חסר ברכה: לית לך מימר שפני הברכה. והא אין המתרגם מברך: שאין שני קולות נכנסין. כלו' תרתי קלי לא משתמעין: שנים קורין בתורה. לאו דוקא שנים אלא הרבה קורין בתורה נזה אחר זה: ואין שנים מפטירין בנביא. אין קורין להפטרה שנים אלא אחד קורא כל ההפטרה כולה: קרויות בתורה. משמילה תיקנו כך שיהו קריאות בתורה שיקרא הרבה בתורה ולא בנביא: שלשה דברים. שייך להאומר דמשנה ולא יהי' סדרן בלותו שעה: בתחילה. בפעם ראשונה: שנייה. בפעם שנייה: מעמעם. הוא כאו מגמגם וכן מהלכות של עשעים ירושלמי ע"ז הל' ג' ופירוזו הכא יעשה עלמו כאסופק נדבר אם יעלה או לא יעלה: מזכח. שפת של בית הכנסת: ומטרח על אד דייעול. הפליט הרבה נאים אחד שיעלה לפני התיבה: בגין. בשביל שכולן לא היתה כיעורה: על הדין לחטרח. על זה כלו' החזן שהטריח עליך: בטיטי. אם אדם: לישתתק. מתחילת ויכ"ש הכי כמי הוה לי להתחיל משחלת ברכה עליות: מכיון דעכיתון קדושתא. כיון שכבר לאמרתא קדושתא הוה כלילו סיימתא כבר הנרכה ומקום שזה משחיל הוה כתחילת ברכה: **מתני ה'** ומפ הבטחתי. ל"ל הבטחתו: הפורס את שמע. עבדה שנאו לבית הכנסת אחר שקרא היבור את שמע עומד אחד ומוסר קדיש וברכו וברכה לתשובה שלפני ק"ש: בסוף. לאחר שסיים כל הברכות: אמר ר' חכיכה וכו' עד ר' יודה בן פזי בשם ר' שלעזר לין מקומו כאן: משלעין את הכהן. משמע'ין הכהן בתפלע שהוא דרך כבוד וכתלמוד לעיל (דף כ"ב ע"ג) פ"ג סוף הל' ג': משלעין את התבה. דת"ח קודם לכהן עם הארץ וכתלמוד סוף הוריות: מימי לא ברכתי לפני הכהן. אף שריב"ל היה עוסק הרבה בתורה ות"ח קודם אפי' לכ"ג ע"ה ריב"ל שלד עבותו לא נרד לפני כה: ולא הבחתי ישראל

מימי לא ברכתי לפני כהן. בירושלמי גיטין פ"ה אימתי על השבחה כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל שלאחריה דר"ש בן יוחי אמר שהיה מדברי תורה לתבי רשב"י ויכתב עשה לת התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי וגו' ואחר כך אל כל זקני ישראל שלאחריה דר' יהושע בן לוי שהוא מדבריהן לאמר ר' יהושע מימי לא ברכתי לפני כהן וכו' ופשטות הדברים מורה שלא נרך כלל לפני כהן אפי' לפני כהן ע"ה ומזה מוכיח הב"ח שסובר שהוא מדבריהן שלא הרח"פ הנזיקין כתב שריב"ל מיירי בעזין והבריתו אמה לאיתא בבלי מגילה כ"ח ע"ב יותר כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כ"ג ע"ה חייב מיתה וע"ש למוקי הב"ח הא לאמר ר' פרידא ולא ברכתי לפני כהן בעזין אבל אין הירושלמי

משקיף עליהן. אמרין ליה לא שיערו חכמים כך. רבי יעקב בר אחא ר"ש בר אבא בשם רבי אלעזר [א] ספק הזכיר של ראש חודש ספק לא הזכיר מחזירין אותו. לאיכן הוא חוזר. [ב] שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן אם עקר את רגליו לכתחילה. ואם לאו חוזר לעבודה. אמר רבי יודה בן פזי הסיע דעת כמי שעקר את רגליו. [ג] ואילין תחנוניא צריכה. [ד] ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ר' חייא בשם ר' יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. אם אמר את ממקום שפסק. הראשונים נתברכו לפניהן ולא נתברכו לאחריהן. והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן וכתיב (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה משיבת נפש. [ה] תני לא יהו שנים קורין בתורה ואחד מתרגם. א"ר זעירא מפני הברכה. והתני לא יהו שנים מתרגמין ואחד קורא. אית לך מימר מפני הברכה. אלא משום שאין שני קולות נכנסין לתוך אוזן אחת. תני שנים קורין בתורה ואין שנים מפטירין בנביא. אמר רבי עולא קרויות בתורה ואין קרויות בנביא. אמר רבי יהושע דרומיא [ו] שלשה דברים רובן ומיעוטן הע ובינוניהן יפה השאו והמלח והסירוב. בתחילה מסרב שנייה מעמעם. ובשלישית רץ ובא. רבי חונא הוה יתיב בחד בנישתא עאל חזנא ואטרח על חד דייעול ולא קביל עילוי. בסופא אתא לגבי ר' אלעזר. א"ל לא יבעום מרי עלי בגין דלא הוינא מיתער לא עלית. א"ל עלך לא כעסית אלא על הדין דאטרחך. בטיטי אישתתק באופנייה. אתון ושיילון להּ' אבון. אמר לון רבי אבון בשם רבי יהושע בן לוי זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק. אמרין ליה והא תנינן [ז] מתחיל הברכה שטעה זה. אמר לון מכיון דעניתון קדושתא כמי שהוא תחילת ברכה:

מתני ה' העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף. אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו. [ח] ואם הבטחתי שהוא נושא את כפיו וחוזר להתפילתו רשאי. תני הפורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו והקורא בתורה והמפטיר בנביא והמברך על אחת מכל מצות האמורות בתורה לא יענה אחר עצמו אמן. [ט] ואם ענה הרי זה בור. איתּ תניי תני הרי זה בור. ואית תניי תני הרי זה חכם. אמר רב חסדא מאן דמר הרי זה חכם בעונה בסוף. ומאן דמר הרי זה בור בעונה על ברכה וברכה. *אמר רבי חנינא שנים ישראל ואחד כהן ממצעין את הכהן. אימתי בזמן שכולם שוין. אבל אם היה אחד מהן תלמיד חכם ממצעין את החבר. [י] אמר ר' יהושע בן לוי מימי לא ברכתי לפני כהן ולא הנחתי ישראל

משקיף עליהן. התחיל לקרות על הניצוד אם לא יחזדוהו ובבלי אימת והשקיף נה שתים ושלש שעות ופי' רש"י חצב לזכור תוספתא ל' סוכה כדאמרינן ויקף ואיסתכי מכל לפי הסיפור דירושלמי משקיף הוא כאשמעו: לא שיערו חכמים כך. נתלמד כאותך לא שיערו חכמים כשאמרו מי שלא אמר ברכת המזיכים מחזירין אותו אין הדין נותן. הסיע דעת. לתאר שגמר הסיח דעתו: כמי שעקר את רגליו. וחוזר לרחש: ואילין תחנוניא. תוספתא ג"ע: לבריכה. ים שפק אם צריכין לתפלה ולא הוה כעקר רגליו או לא: אם אמר את. אם תאמר שיתחיל הכני מקום שפסק הרחמן: הרחמניים. הכתובים תחר קרא זה שבתתק: כתגרכו לפניהם. נאמרו עליהם הברכה שלפני הקריאה ולא הברכה שלאחר הקריאה ובפסוקים שקרא התחיל הוא להיפך וכתיב תורת ה' תמימה וגו': שפני הברכה. דכתיב אין מברכין ולא"כ אחד עשה חסר ברכה: לית לך מימר שפני הברכה. והא אין המתרגם מברך: שאין שני קולות נכנסין. כלו' תרתי קלי לא משתמעין: שנים קורין בתורה. לאו דוקא שנים אלא הרבה קורין בתורה נזה אחר זה: ואין שנים מפטירין בנביא. אין קורין להפטרה שנים אלא אחד קורא כל ההפטרה כולה: קרויות בתורה. משמילה תיקנו כך שיהו קריאות בתורה שיקרא הרבה בתורה ולא בנביא: שלשה דברים. שייך להאומר דמשנה ולא יהי' סדרן בלותו שעה: בתחילה. בפעם ראשונה: שנייה. בפעם שנייה: מעמעם. הוא כאו מגמגם וכן מהלכות של עשעים ירושלמי ע"ז הל' ג' ופירוזו הכא יעשה עלמו כאסופק נדבר אם יעלה או לא יעלה: מזכח. שפת של בית הכנסת: ומטרח על אד דייעול. הפליט הרבה נאים אחד שיעלה לפני התיבה: בגין. בשביל שכולן לא היתה כיעורה: על הדין לחטרח. על זה כלו' החזן שהטריח עליך: בטיטי. אם אדם: לישתתק. משמתק מתחילת ויכ"ש הכי כמי הוה לי להתחיל משחלת ברכה עליות: מכיון דעכיתון קדושתא. כיון שכבר לאמרתא קדושתא הוה כלילו סיימתא כבר הנרכה ומקום שזה משחיל הוה כתחילת ברכה: **מתני ה'** ומפ הבטחתי. ל"ל הבטחתו: הפורס את שמע. עבדה שנאו לבית הכנסת אחר שקרא היבור את שמע עומד אחד ומוסר קדיש וברכו וברכה לתשובה שלפני ק"ש: בסוף. לאחר שסיים כל הברכות: אמר ר' חכיכה וכו' עד ר' יודה בן פזי בשם ר' שלעזר לין מקומו כאן: משלעין את הכהן. משמע'ין הכהן בתפלע שהוא דרך כבוד וכתלמוד לעיל (דף כ"ב ע"ג) פ"ג סוף הל' ג': משלעין את התבה. דת"ח קודם לכהן עם הארץ וכתלמוד סוף הוריות: מימי לא ברכתי לפני הכהן. אף שריב"ל היה עוסק הרבה בתורה ות"ח קודם אפי' לכ"ג ע"ה ריב"ל שלד עבותו לא נרד לפני כה: ולא הבחתי ישראל

מסורת השי"ס

*) שם ע"ב. א) לעיל (דף ל"ב ע"ב) הל' ב'. ב) עיי' נבלי שם. ג) מגילה פ"ד הל' ה'. ד) תוספתא מגילה פ"ג נבלי שם כ"ה. ה) נבלי ברכות ל"ד ושם פיתח תהו רבנן וע"ש. ו) נבלי ס"ה יע"ב נרח"ש. ז) גיטין פ"ה הל' ט'.

הירושלמי לא משמע כן ויותר נראה דריב"ל ור' יוחנן מודים זה. ודע דהא דאמר ריב"ל ולא הכחתי ישראל לברך לפני הוא מלד לויה וכן פירש הרמ"ס שם מכל מהר"ם מרוטנבורק הובא בטור"י סי' ר"ח בי' מלד גדולתו:

אמר רב חסדא ולריך שיהא החזן ישראל. התו' מכחות ע"ד ד"ה כל כהן כתבו על זה הירושלמי וחזן לאו היינו שליח ליבור אחזן הוא שעם הכנסת וכראה שכונתם ליעב זה הסתירה מן הבבלי סוטה ל"ח דאמר שם רב חסדא בעלמו כהן קורא בכהנים ואין ישראל קורא בכהנים ועיי' בקרבן עדה גיטין פ"ה הל' ט' לך גם דבריהם של תום' כראין דחוקים דאף שהוא אחת מאת דחזן הוא לרוב שעת הכנסת ע"ע מה לעשות אלל ברכת כהנים אלל כבר הוכחנו בתנוך ערך רב חסדא דרב חסדא דירושלמי הוא לפעמים ר' חסדאי ולא רב חסדא דבבלי וע"ב מין כאן סתירה כלל:

הדרן עלך אין עומדין.

ישראל. רב נחמן בר יעקב אמר אם היה כהן אחד אומר כהן אם היו שנים אומרים כהנים. אמר רב חסדא אפי' כהן אחד אומר כהנים שאינו קורא אלא לשבט:

ישראל לברך לפני. [ה]) רבי יודה בן פזי בשם רבי אלעזר כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה. רבי יודה בן פזי כד הוה תשיש הוה חזיק רישיה וקאים ליה אחורי עטורא. רבי אלעזר נפיק ליה לברא.[ג]) רבי אחא ר' תנחומא בר' חייא בשם רבי שמלאי עיר שבולה כהנים נושאין את כפיהם. למי הן מברכין. לאחיהן שבצפון לאחיהם שבדרום לאחיהם שבמזרח לאחיה' שבמערב. ומי עונה אחריהן אמן. הנשים והטף. תנא אביי בי ר' בניימן העומדים לאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה. העומדין לפני הכהנים א"ר חייא בר ווא [ו])אפי' חומה של ברזל הברכה מפסקת. העומדים מן הצדדין נשמעינה מן הדא [ז]) נתכוון להזות לפניו והזה לאחריו. לאחריו והזה לפניו הזייתי פסולה. לפניו והזה על הצדדין שלפניו הזייתו בשירה. הדא אמרה אף העומדין מן הצדדין בכלל ברכה הן. אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל. רב נחמן בר יעקב אמר אם היה כהן אחד אומר כהן אם היו שנים אומרים כהנים. אמר רב חסדא אפי' כהן אחד אומר כהנים שאינו קורא אלא לשבט:

מתני' ו המתפלל וטעה סימן רע לו. ואם שליח ציבור הוא סימן רע לשולחיו ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת. אמרו לו מניין אתה יודע. אמר להן אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל. ואם לאו יודע אני שהוא מטורף. רב אחא בר יעקב אמר[ז]) ובלבד באבות. מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו ושלח שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא בעירו. אמר להן המתינו לי עד שאעלה לעלייה ועלה לעלייה וירד אמ' להו בטוח אני שנינוח בנו של רבן גמליאל מחליו וסיימו באותה שעה הגבע מזון. אמר רבי שמואל בר נחמני אם כוונתה את לבך בתפילה תהא מבושר שנשמעה תפילתך. ומה טעם (תהלים י') תכין לבם תקשיב אזניך. אמר רבי יהושע בן לוי אם עשו שפתותיו של אדם תנובה יהא מבושר שנשמעה תפילתו. מה טעם (ישעיה ל"ז) בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו:

הדרן עלך אין עומדין

א ביצד מברכין על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ. חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה. חוץ מן הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות הוא או' בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים: **ב** ביצד על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא. על כולם אם אמר שהכל יצא: **ג** על כל דבר שאין גידולו מן הארץ הוא אומר שהכל נהיה בדברו. [00])על החומץ ועל הגובי ועל הטבלות

מיכי דשתיק. לפי שים בכלל פרי האדמה דשתיק וזרעים כגון קטניות ור' יהודה נעי היכר ברכה לכל מין ומין: שהכל יצא. בגמ' מפרש מן היין ומן הפת: **ג** [00])על החומץ ועל הגובי ועל

מסורת הש"ס

[ה]) לעיל (דף כ"ח ע"ח) פ"ג הל' ח' בבלי סוטה ל"ח. [ג]) גיטין פ"ה הל' ט' ושם כל הסוגיא בבלי סוטה ל"ח. [ז]) פרה פי"ב מ"ב. [ז]) בבלי ברכות ל"ד ובקונט' שיטי המומרים.

יצחק לבנך. ריב"ל לוי היה ולא הניח ישראל לברך לפניו: עובר בעשה. דכה תברכו: ר' יודה בן פזי. כהן היה וכן ר' אלעזר: תשיש. חלים: הוה חזיק רישיה. קשר מטפחת סביב ראשו להרחות שמיכו עולה ממנה חולשתו: וקאים ליה לחורי עטורא. דבית הכנסת כלו' מלד בהכ"כ: ר' אלעזר כפיק ליה לברא. יכא למון בעת שלא יכול לעלות לדיכן למה"ן שבלפון וכו'. כלו' לעם שבשדות: העומדים למחורי הכהנים. ואיכא עוקרין דגליהם לנוח לפני הכהנים: [ט])אפי' חומה של ברזל הברכה מפסקת. בגיטין הני' אפי' חומה של ברזל הברכה איכה מפסקת וכל"ל כמין: מן הצדדין. מה דיכן: כתכוון להזות. מי חטאת על כלים שלפניו הכריכין להזלה: והזה לאחריו. ואף שם היו כלים הכריכין להזלה: הזייתו פסולה. דבעינן כיכה לטהרה כדכתיב והזה הטהור על הטמא שיהא מתכוין לו: והזה על הצדדין שלפניו. לצדין שים עמכו ולהלן ולא לצדין שים עמכו ולאחור והכי כתי העומדין בצדדין של כהן היינו ולהלן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי ממש של אחר היינו מע"פ שאינן לאחריהן אפ"ה כלאחריו דמי. כל זה אפי' ר"י אם סוטה: ולריך שיהא החזן ישראל. לפעמים שאם הוא כהן והוא אומר לכהנים לנבך ברכה כאילו מוליא את עלמו מן הכלל: אומר. הע"ב: אלא לשבט. של אהרן הכהנים: **מתני' ו'** ובלבד בקבות. שהוא תחלת התפלה ואם טעה שם דעו שאין תכן בתפלתו: שגיאות. שיהא לו הכחה מאליו: וסיימו. עשו להם סימן בחיזה שעה אמר ר' יוסף שכח החולי ובבבלי מכוונו לותה שעה: עם עשו שפתותיו של קדם תכונה. כלו' שתפלתו כונעת בלי גמגום ובזלון:

הדרן עלך אין עומדין.

ביצד מברכין. חוץ מן היין. שאתוך תשיבתו קבעו לו ברכה לעלמו וכן הפת: חוץ מן הפת הוא אומר המוליא לחם מן הארץ. בתמ"ע ובגמ' חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר וכו' ברכה שבאמצע יהוללית הוא ט"ס וטעה הסופר ע"י דילוג בין מן הפת ושעל הפת: ר' יהודה אומר בורא פרי האדמה. לפי שים בכלל פרי האדמה דשתיק וזרעים כגון קטניות ור' יהודה נעי היכר ברכה לכל מין ומין: **ב** על כולם אם אמר הטבלות

הטבלות. ט״ס וכ״ל הכיבלות. ובמצב״מ ובנמ׳ ובד״ר ליתא על התומן ועל הטובלות ועל הגיבלי. כובלות פירות שנפלו מן המילן קודם שנתגבלו כל צורכן, גובלי חגבים טהורים ובירושלמי גובלי כמו יבלי תכלי (עיי׳ מגות ח׳ ע״ב) ובמצב״מ ובנמ׳ ליתא כ״ל על תבל והגביהה יעל הנכנים לומר שהכל ומן הירושלמי מוכח דלמ גרסינן ליה דהמ בנמ׳ הלכה ה׳ כסתפק הס״ם היה לומל בצר לו ביקה מתי מברך בתחלה: כל שהוא מין קלקה. תומן וגובלי וכובלות ע״י קללה הן בתין: ד אם יש מתין שבעה. במצב״מ ובנמ׳ אם יש ביניהם פי׳ תשה ושעורה וגפן ותלכה ורמון וזית וחמרים דהכי עדיפי הוחיל ובשתבחה בהן ארץ ישראל: עליו הוא מברך. ובמצב״מ מברך עליו: עברך על מי זה מהן שירלה. דחביב עליו: ה ברוך על היין שלפני המזון. כוהגין היו להביא קודם מכילה כוס יין: שלאחר המזון. כל לאחר המזון דתכן בתחכי הייכו לאחר שנלקו ידיהן מן הפת וקודם ברכת המזון: פרפרת כל דבר שנלבנין בו את הפת כגון בצר וגבינ וגבינ ופעמים שהיו מביחים פרפרות קודם סעודה להמשיך המכילה ומביחין פרפרות לאחר הסעודה לאחר שנמצו יהיהן מן הפת ור״ת מפרש את הלטופה בקערה: אף לא מצא קדירה. בנמ׳ מפרש מהתי קתי: ו היו יושבין. במצב״מ ובנמ׳ ד״ר היו יושבין לאכול. וקלת ברכה מן הנמ׳ לקמן דנם במצנה שבירושלמי היתה הגי׳ לאכול והסופרים השמיטוהו, פי׳ היו יושבים לאכול בלא הסיבה וסיימן הוא שלא כתוועדו לאכול יחד: כל אחד ואחד מברך לעלמו. לתין קנע סעודה בלא הסיבה: והוא אומר על המנמר. לותו שבירך על היין הוא מברך על המוגמר שהיו רגילין להביא לאחר הסעודה עלי בשמים בשחתה על האש לריח טוב ומברכין עליו בורא עלי בשמים ומע״ם שהוא לאחר ברכת המזון להשתא לא מלינו הלא לפי׳ הכי כיון שהתחיל בברכות לאחרונות גומרן: ז עליה. כל דבר שלוח שהפת טפילה לו. מברך עליהן. במצב״מ ובנמ׳ מברך לאחריהם: שלא ברכות דברי רבן גמליאל. דסבירא לי׳ לר״ג דכל שהוא מז׳ מינים מברך לאחריו ג׳ ברכות: מעין שלש. ברכות שלאחריו: שלק. של ירק: והוא מזונו. שסומך עליו למזון: מברך עליו שלש ברכות. דומלת ושבעת לכל מקי דתכיל קלי: בורא נפשות רבות. וכן הוא במצב״מ לגל במצנה שנמנ׳ בשלש וירושלמית ול״ר כוסף עוד ומסרונן ובמצנה שנג׳ בשלית ליתא ר׳ יהודה לומר בורא נפשות וציי׳ בדברי המצנה:

הנהנה כלום מן העולם מעל. שהרי הוא לה׳: עד שיתירו לו המלות. המלות יתירו לו הנאת העולם כלו׳ המלות השייכות להנאה דהייכו כל ברכה וברכה ונקט ל׳ שיתירו דכמו שם היתר להקדש דהייכו שילך לגלל החכם ויטלל על הקדש כן לגבי הנאת עולם שם היתר דהייכו המלוה: לאחר ר׳ לחבו. ר׳ לחבו מלא שמך לגרכה זה קרא: עשוי ככרס. של כלאי כרס ואסור לך: ואהו פדיוהו ברכה. כלו׳ קרי תקדש בפיעל לאחר עליו קדושה דהייכו ברכה: בשיכול. כאילו לאמר לומר כן. מפי׳ רש״י יומא ג׳: כאילו משלך לכלת. פי׳ שלאחר שאמרת לה׳ לחזוקי לאחה כלו׳ שנרכת לז כשיכול כאילו לאמר לומר טובתי בל עליך. ליכה נאה על ידך כי קניתי לותה ע״י הנרכה: מבלה לכי. של׳ יבלו טוב יקיים חיוב כ״ח: יבללו כל הטובות. של׳ נילה וכמו כי שם נלל: מבלעדיך. כלו׳ ליכה ללא נאמנות. קודם הלוליס. בנטע רבעי כתיב ומצטע שכי הלוליס טעון בהלילתו בשהלכלו בשכה הרביעית שהוא שותר בהכילה: מלמד שהוא טעון ברכה וכו׳. ולקמן ריש פ׳ ג׳ שהכלי יש עוד דרשות לחרות: °)סלקין לבי חנוותא. כרחה דל״ל לבי חמכותא כלו׳ עלו לבית חמוכה לקיים מלות שמחת פתן וכילה: ובירך עליהן.

תני ר׳ חייא קודם הילולים. תכי ר׳ חייא וכן תכי ר׳ הושעיא כאמר בהרבה מקומות על התוספת׳ וכמו שנאמרו בדרכי המשנה פ״ה ובמשנת פ״ג לגבל לא כאמר בשום מקום על הת״כ כי ר׳ חייא לא סידר הת״כ והכא זה המאמר קודם הלולים לא מלכר בתוספתא כי אם בת״כ פ׳ קדושים לבן ל״ע מה דליתא תכי ר׳ חייא יקפיד שהוא מן התוספת׳ ותסר מן התוספת׳ שלפניו, לך בחמת אין זה סנהון התוספתא ובנבלי ליתא דתכו רבנן:

סליק פירקא.

א כיצד מברכין על הפירות כו׳. ¶) בתיב (תהלים כ״ד) לה׳ הארץ ומלואה תבל וישבי בה. הנהנה כלום מן העולם מעל עד שיתירו לו המצות. אמר רבי אבהו כתיב (דברים כ״ג) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. העולם כולו ומלואו עשוי בכרם. ומהו פדיונו ברכה. רבי חזקיה רבי ירמיה רבי אבון בשם ר״ש ב לקיש (תהלים ע״ז) אמרת לה׳ אתה טובתי בל עליך. אם אכלת ובירכת כביכול כאילו משלך אכלת. דבר אחר טובתי בל עליך מבלה אני טובתי בנופך. ד״א טובתי בל עליך. *יבללו כל הטובות ויבואו עליך. אמר רבי אחא מהו בל עליך. שאיני מביא טובה על העולם מבלעדיך. כמה דאת אמר (בראשית מ״ח) ובלעדיך לא ירים איש את ידו. תני רבי חייא (ויקרא י״ט) קודש הילולים. [3] מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו. מיכן היה רבי עקיבה אומר לא יטעום אדם כלום עד שיברך. רבי חגיי ורבי ירמיה °)סלקין לבי חנוותא קפץ ר׳ חגיי ובירך עליהן.

¶) תוספתא שם פ״ד בשבי קלת ועיי׳ בנבלי ל״ה. 3) בנבלי ל״ה.

מה עבד לי' ר' יוחנן משום ביריה. בנבלי לישתא אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אשכחן כזית מלין וכריך עליהן. אמר ליה ר' ירמיה יאות עבדת שכל המצות טעונות ברכה. ומנין שכל המצות טעונות ברכה. דרבי חנחומא ר' אבא בר כהנא בשם ר' אלעזר (דמות כ"ד) ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה.[5] הקיש תורה למצוה. מה תורה טעונה ברכה. אף מצוה טעונה ברכה.[6] ר' יוחנן נסב זיתא וביריך לפניו ולאחריו והוה ר' חייא בר ווא מסתכל ביה. א"ל ר' יוחנן בבליא למה את מסתכל בי. ליית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו. אית ליה. ומה צריכ' ליה. מפני שגלעינתו ממעטתו. וליית ליה לרבי יוחנן שגלעינתו ממעטתו. מה עבד ליה רבי יוחנן משום ביריה. מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפי' אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהוא טעון ברכה לפניה ולאחריה.[7] יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פרי העץ ואין נוטלין ממנו לידים. בזמן שהוא מזוג אומר עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים בין חי בין מזוג אומרים עליו בורא פרי הגפן ונוטלין ממנו לידים. אמר רבי אבא אין בו משום אובדן אוכלין. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו שמן זית אומר עליו בורא פרי העץ. אמר רבי חייא בר פפא קומי רבי זעירא ומתניתא אמרה כן. חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. ויין לאו שחוק הוא. לא מר אלא חוץ מן היין הא שאר כל הדברים אע"פ ששחוקין בעינן הן.[8] ר' אבא אמר רב ושמואל תרויהון אמרין ירק שלוק אומר עליו שהכל נהיה בדברו. ר' זעורא בשם שמואל ראשי לפתות ששלקן אם בעיינן הן אומר עליהן בורא פרי האדמה. שחקן אומר עליהן שהכל נהיה בדברו. א"ר יוסי ומתניתא אמרה כן חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ופת לאו שחוקה היא לא מר אלא חוץ מן הפת הא שאר כל הדברים אעפ"י ששחוקין בעינן הן.[9] ר' חייא בר ווא בשם ר' יוחנן זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ. ר' בנימן בר יפת בשם ר' יוחנן ירק שלוק אומר עליו שהכל נהיה בדברו. א"ר שמואל בר רב יצחק מתניתא מסייעא לר' בנימן בר' יפת. אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין אם בעיינן הן אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. אמר רבי זעירא מאן ידע משמע מן ר' יוחנן יאות לר' חייא בר ווא אמר רבי

עליהן. על התתן והכלה פי' מקב"ו לשמח חתן וכלה: יאות עבדת. שברכת:[5] הקיש תורה למצוה. ל' פסוקים וכ"ל הקיש מצוה לתורה: מה תורה טעונה ברכה. דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו וכדלקמן ריש פ' ג' שאכלו: מסתכל ביה. כמתמיה: בבליא. ר' חייא בר ווא עלה מבבל: כל שהוא ממין שבעה. לקמן בפתכי': ליית ליה. ומאי הש"ס ר' חייא ליית ליה כך דיבר מלא להוקשה לו שמין כמן שיעור דהנלעיבה והוא גירסת בבלי (בחילוף ל"ת ורי"ג) ממעטתו ופחות מכזיעור אין מברכין לאחריו: מה עבד ליה ר' יוחנן. נהך קושיא כלו' ולמה היה מברך: משום ביריה. דזית הוא בריה וכ"ל דבריה תשוב ומברכין לפניה ולאחריה אף שאין בה כזית: מילתיה דר' יוחנן אמרה. מדר' יוחנן כשאר שמברכין לאחריו אפי' אכל פרידה אחת דהרי הוא בריה, פרידה גרגר יחיד שהוא כפרד מן האחרים וכן השמעו בשם' קניס בשם פרידה על תור לו בן יוכה שנזוג: יין וכו' כמות שהוא. שלא כתבו עוד לתוכו מים: אומר עליו בורא פרי הגפן. שהיה ייכף מזוג מקוד ואיכו לפוי לשתיה שלא מים הילכך אכתי לא כשתכה לטעלויתא ולא זז מברכתו הראשונה והרי הוא כשבעים: ואין נוטלין ממנו לידים. דלכטילת לידים בעיכן מים: בין מי וכו' ונוטלין ממנו לידים. דנוטלין לידים גם במי שקיון: ואין בו משום אובדן אוכלין. כלו' אלא לשמריכו דנוטלין מיין לידים ש"מ דאין מוסיין לאיבוד אוכלין: שמן זית. לע"פ שהזית איכו בעין שלא כתוב: אומר עליו בורא פרי הגפן. כמו על הפרי עלמו: בעיכן הן. מברכין עליהן כמו שמברכין כשהן בעין: ומתניתא אמרה כן. בתמיה: יפת לאו שחוקה היא. דהרי החטה כשחקה ולפ"ה דוקא פת אבל שאר דברים לא: ירק שלוק והרי הוא כשהכה: אומר עליו שהכל כהיה בדברו. וחולק על הא דאמר ר' חייא בר ווא בשם ר' יוחכן זית כבוש אומר עליו ב"ש הען: מתניתא. דפסחים פ"ב: אבל לא כבושין. ז"ל המשכה ואילו ירקות שאלם יולא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת ובעולשין וכו' יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין: אם בעיינן. והרי אם הן בעין קתני נריסת דיולא אבל דע"י השלקות יש להן דין אחר מכבות שאן בעין והוא הדין לברכה: יאות לר'

אתייא חייא בר ווא אמר

מסורת הש"ס

4) עיי' בבלי ל"ק ל"ט. 5) תוספתא פ"ד בבלי כ'. 6) עיי' בבלי ל"ח כל הסוגיא ובכמה זיכויים. 7) פסחים פ"ב הלי' ה'.

רבי בנימין. בספרים הגי׳ שמע מן ר׳ יוחנן יהות ר׳ חייא בר בא או ר׳ בנימין וכן יש לגרוס כאן פי׳ מי ידע לשמוע מן ר׳ יוחנן ויותר על כגון כלו׳ מי דקדק יותר בשמועתו ר׳ חייא או ר׳ בנימין הלוח ר׳ חייא: ועוד מן הדא. יש רמייה לר׳ חייא: מן מה דתכן תמיין. **אמר** דתזיקן רבנן גדולים: לתנרייתא. לשעורת הברכה: ותורמוסין לאו שלוקין הן. דמי לשבר לתכלם מחמת מרירותן אלא שלוקין ופ״ה שברכין בפה״א כתילו הן בעין וה״ה זית כגון שברכין עליו בפה״ע וכר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן: אין תימר. והרמייה שהנחת שמתכי׳ אבל לא כגונן ולא שלוקין אין תימר אם תרלה תאמר שאכי היא דתתורה אמרה מרירין (כל״ל) וכיון דכבשנו מיכם מרירים ולהכי מיכו יצא ולא מטעם שילמו מתורת בעין: תורמוסין. והא דברכו הכהו רבנן בפה״א מתורמוסין לאו הטעם משום דהן בעין אלא שילמו לתורת מאכל ע״י שליקה ועיקר בעין שלהן הוא ע״י שליקה וא״כ אין כאן קושי׳ על ר׳ חייא שמתכי׳ ולא על ר׳ בנימין מהכך דבנן: ולא פליגין. ר׳ יוסי בי׳ ר׳ בון שהדר אר׳ שמואל בר יצחק ור׳ זעירא לשברי דר׳ חייא ור׳ בנימין פליגי ואמר לא פליגי דשאני זית ושאני ירק וכמו שאמרנו: בעיבו הוא. דקתי כשתחילה ולכן מברכין בורא פרי העץ: כשתבה. ומברכין שהכל: 0)רבי כחמיה. כל״ל וכדאמרי לקמן וכאמר הוא בגבלי: המולית. דהמולית משמע ל׳ דהוליח ומברך על העבר: מולית. דמולית משמע ל׳ עתיד ומברך על העתיד: תתיית תילין פלוגוותא. הך מחלוקת דר״ב ורבנן תתיית כהך מחלוקת דר׳ חינגא בר יצחק ור׳ שמואל בר אמי: לפת לא פת היתה. לכן נקרתה לפת שקודם שחתך תדם הרתון לא היתה לפת פת אלא המרן הוליחה גלוסקאות ולכן אמר ר׳ כחמיה המולית לעבר שהקנ״ה הוליח לחם מן המרן: לא פת היח עתידה להיות. דלעתיד תוליח המרן גלוסקאות: יהי פיסת. דכתיב יהי וגו׳ ופיסת הוא ל׳ פת וכדאיתא לקמן הל׳ ג׳ בגין דאכח לכל פיסתי ולכן מברך מולית על העתיד: מה כר׳ כחמיה. וכי סבר כר׳ כחמיה בגד הרגיש: אלא לעבר. ומתרן הכא נרתין דברי ר׳ כחמיה אלא לעבר המי״ס של מולית עם מי״ס שלפניה של העולם: מעתה המן המרן. ומקשי הש״ס מ״כ יברך המן המרן אלא לעבד המי״ס של מן עם מי״ס שלפניה של לחם והש״ס לא תש לתרולי וכמו שכתב הר״ח בכורים פ״ב מ״ד ע״ש דהמן אין ו׳ משמעות כ״ח ל׳ שאלה: 00)על דעתיה דר׳ כחמיה. כל״ל: הבורח פרי הגפן. לריך לברך הבורח פרי הגפן כמו שמברך המולית לחם, ואף שהטעם אלא לעבד רחצי תותיות בכי מ״י בטעמו לפעמים המי״ס כמי בי״ת עיי׳ מבוח ח׳ ע״ח וא״כ ל״ל הבורח אלא יפגע במי״ס של העולם: אלא דכסב תורמוסח. זה שהיו לפניו תורמוסין ונטל אחד מהן וברך עליו וכפל מידו: מהו מברכה עילוי זמן תנייכוח. כשהוח כוטל תורמוס אחד: מה ביכו לבין אחת המים. השותה מים מאחת המים והמים כוהלים תמיד והכי כשהוח שותה ומברך הטפה שהוח מברך עליה היח עוברת מכנגד פיו תמן. התם גבי אחת המים: לבך כוין דעתו מתחילה. שיחת הטפות הנאות אחר כן: אלא נשתה שהוח פורס. דשמע תפול הפרוסה מידו ולריך לברך פעם אחרת: עיגולא. ככר וברח״ם פרק כילד מברכין סי׳ כ״ו הגירסת פוגלא והוא לכון: 000)והכא. ל״ל והוא וכן הוא ברח״ם: אלא להזכיר. כלו׳ מה שבריך בפעם ראשון:

אתייא לתילין פלוגוותא. עיי׳ ניפה מרלה. וכבר בירכו בשמוח ל״ז ע״ח סי׳ ג׳ שהירושלמי שתכלי פלוגי ופלוגי אמרו דבר אחד להקל על הזברן וכעין זה הא דאמר הכא לתיית תילין פלוגוותא כתילין פלוגוותא ודוקא שהירושלמי ידע שיש טעם אחר ובגבלי ל״ת מסיק טעמייהו אלא דשם אית הפלוגתא ר׳ כאמיה אחר מוליח ורבנן אחרי המוליח. ואפשר דלהירושלמי לא פליגי בשמעות הל׳ אי לשעבר אי לעתיד ועיקר טעמא דר׳ כחמיה אלא לעבד החותיות וכדלקמן. ובתו׳ מקשי שם דבלחם מן כמי אינה עירוב והוא קו׳ הירושלמי לקמן מעתה המן המרן והתו׳ בעלמן הביאו שם הירושלמי אלא לעבד רחצי החותיות ובודאי אלא היה בקיבטרם הירושלמי שלהם הך מעתה המן המרן וכו׳ ועיי׳ מבוח קל״ו וע״ב ד״ה ומביכו והרשב״ם מביא הך אלא מעתה ע״ש:

תני ר׳ חייא וכו׳ אלא בשעה שהוא פורס. יבבלי ל״ט אית דאמר ר׳ חייא לריך שתכלה ברכה עם הפת וכתבו תר״י דהבבלי והירושלמי פליגי ע״ש ואפשר אלא פליגי דבבבלי אית דאמר ר׳ חייא א״כ אמרה משמי׳ דכפניה וכירושלמי אית תכי ר׳ חייא והוא תכא כן בתוספתא ולא משמיה דכפניה ועיי׳ בגבלי כאה כ״ו אמר אביי אית דאמר ר׳ חייא וברש״י שם:

עד

*) בגבלי ברכות ל״ח ובהיפך דברי ר׳ כחמיה לחכמים ודברי חכמים לר״ב ע״ב. ב) עיי׳ בגבלי שבת ל׳ בתוספות קי״ל.

עד כזית. ומשמע מפילו אוכל בפני עלמו ומשום תזיבות והרמב"ם פסוק פ"ז מהל' ברכות הל' ג' וכיון נולע פרוסה קטנה שלא יהא כרשה כלר עין מיירי בנשל הנית שאוכל עם המורחים ולע"ק שלא הניח הך דכורם עד כזית והוא עלמו פסק פי"ג מהל' מעשה קרבנות וכולן פתיתין כזיתים:

הכוסס את החטים חו' עליהן נורח מיבי זרעונים. ומתימ כר' יהודה דלמר נפתני' נורח מיבי דנתים וכמו שפירש הנכלי ל"ב ולכן גם גבי הכוסס את המורז מיתת לקמן חומר נורח מיבי זרעונים שכל נתוספתא מיתת הכוסס מיתין מנרך עליהן נורח מיבי זרעים הכוסס המורז מנרך עליהן נורח פרי המלמה ול"ב מרכניה לתרי רבנן דריסת ר' יהודה וסיפת רבנן ורכלה זית טעות נתוספתא' ול"ל כמו שהוא בירושלמי הכוסס את המורז מנרך נורח מיבי זרעים:

ודברי בשמאליה ומפליג בימיניה. רב הונא אמר [1] אהן דמר סב בריך סב בריך אין בו משום הפסק ברכה. הב אחוונא לתורייא יש בו משום הפסק ברכה. רב הונא אמר הרא [2] שתיתא והרא מורתא שחיקתא *אומר עליו שהכל נהיה בדברו. רב הונא אמר [3] הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן. אם היו אוכלין מסלקן לצדדין. ר' יצחק בר מרי קומוי ר' יוסי בי ר' אבון בשם רבי יוחנן אפילו אוכלין פולטן רכתיב (תהלים ע"ח) ימלא פי תהילתך כל היום תפארתך. [4] הכוסס את החטים אומר עליהן בורא מיני זרעונים. אפיין ובישלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא לחם מן הארץ ומברך לאחריו שלש ברכות. אם אין הפרוסות קיימות או' עליהן בורא מיני מזונות. ומברך אחריו ברכה אחת מעין שלש. עד כמה יהו פרוסות ר' יוסי בי ר' אבון כהנא בר מלכיה בשם רב עד כוחים. [5] הכוסס את האורז או' עליו בורא מיני זרעונים. אפיין ובישלן אף על פי שהפרוסות קיימות או' עליו בורא מיני מזונות ואינו צריך אחריו לברך. רבי ירמיה אמר בורא פרי האדמה. בר מרינה בריך קומי רבי זעורא וקומי רבי חייא בר ווא שהכל נהיה בדברו. ר"ש חסידא או' בורא מיני מעדנים. אמר רבי יוסי בי רבי אבון ולא פליגון מאן דמר בורא מיני מזונות בההוא דעביד בול. מאן דמר בורא פרי האדמה בההוא דבהיר. מאן דמר שהכל נהיה בדברו בההוא דשליק. ומאן דמר בורא מיני מעדנים בההוא דטריף. עד כדון בתחילה. בסוף רבי יונה בשם רבי שמעון חסידא אשר ברא מיני מעדנים לערן בהן נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדניה. רבי אבא בר יעקב בשם רבי יצחק רובה ר' כשהיה אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים. עד כדון בסוף. בתחילה אמר רבי חנניי בורא מיני

עד כזית. וחרנה אמר עד פחות מכזית. מאן דמר כזית. כיי דתנינן תמן [6] וכולן פתיתין כזית. מאן דמר עד פחות מכזית [7] תני רבי ישמעא [8] אפי' מחוירה לסולתה. [9] תני כל שאומר אחריו שלשה ברכות אמר לפניו המוציא לחם מן הארץ. וכל שאין אחריו שלש ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ. התיבון הרי פחות מכזית הרי אין אומר לאחריו ג' ברכות. מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ. רבי יעקב בר אחא אמר לשאר המינין נצרכה. רבי אבא בשם רב [10] מסובין אסורין לטעום כלום עד שיטעום המברך. רבי יהושע בן לוי אמר שותין אף על פי שלא שחה. מה פליג. מה דמר רב כשהיו כולם זקוקין לכבר אחר מה דמר ר' יהושע בשהיה כל אחד ואחד כוסו בידו. תני [11] המברך פושט ידו תחילה אלא אם רצה לחלוק [00] לו כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בתורה הרשות בידו. רב כד הוה קצי הוה טעים מיניה. רב הונא אמר [12] אהן דמר סב בריך סב בריך אין בו משום הפסק ברכה. הב אחוונא לתורייא יש בו משום הפסק ברכה. רב הונא אמר הרא [13] שתיתא והרא מורתא שחיקתא *אומר עליו שהכל נהיה בדברו. רב הונא אמר [14] הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן. אם היו אוכלין מסלקן לצדדין. ר' יצחק בר מרי קומוי ר' יוסי בי ר' אבון בשם רבי יוחנן אפילו אוכלין פולטן דכתיב (תהלים ע"ח) ימלא פי תהילתך כל היום תפארתך. [15] הכוסס את החטים אומר עליהן בורא מיני זרעונים. אפיין ובישלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא לחם מן הארץ ומברך לאחריו שלש ברכות. אם אין הפרוסות קיימות או' עליהן בורא מיני מזונות. ומברך אחריו ברכה אחת מעין שלש. עד כמה יהו פרוסות ר' יוסי בי ר' אבון כהנא בר מלכיה בשם רב עד כוחים. [16] הכוסס את האורז או' עליו בורא מיני זרעונים. אפיין ובישלן אף על פי שהפרוסות קיימות או' עליו בורא מיני מזונות ואינו צריך אחריו לברך. רבי ירמיה אמר בורא פרי האדמה. בר מרינה בריך קומי רבי זעורא וקומי רבי חייא בר ווא שהכל נהיה בדברו. ר"ש חסידא או' בורא מיני מעדנים. אמר רבי יוסי בי רבי אבון ולא פליגון מאן דמר בורא מיני מזונות בההוא דעביד בול. מאן דמר בורא פרי האדמה בההוא דבהיר. מאן דמר שהכל נהיה בדברו בההוא דשליק. ומאן דמר בורא מיני מעדנים בההוא דטריף. עד כדון בתחילה. בסוף רבי יונה בשם רבי שמעון חסידא אשר ברא מיני מעדנים לערן בהן נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדניה. רבי אבא בר יעקב בשם רבי יצחק רובה ר' כשהיה אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים. עד כדון בסוף. בתחילה אמר רבי חנניי בורא מיני

המלמה. מנרך נפה"ל על פרוסות קיימות של מורז: ולא פליגון. מאן דמר נמ"מ ומ"ד נפה"ל ומאן דמר שהכל ומ"ד נורח מיבי מעדנים: דעביד בול. כלו' שנעשה נלול ומעורנב: נההוא דבהיר. זך וניכר כל גירעון לעלמו והוה כעין הפרי. כן פי' נעל שדה יהושע: נההוא דשליק. שנתנשל הרנה והוה כעין רוטב: נההוא דטריף. כשהוא מטוחן נקערה עם נילים ועם נשמים ולפי שהרנה מיכים מעורנים בו מנרך נורח מיבי מעדנים. פכי מלה: נתחילה. פתי מנרך נתחילה על נשר ונילה: נורח מיני

מסורת הש"ס

[1] מכחות פ"ו ה"ד. [2] נכלי נרכות ל"ו. [3] סוכה פ"ב הל' י'. [4] נכלי נרכות ל"ז. [5] תוספתא פ"ה נכלי שם ושם מיתת הכולא ונתוספתא כתו שהוא נירושלמי. [6] שם מ' ושם מיתת רב ועי"ש. [7] שם ל"ח ונשיכות. [8] שם כ' כ"ם ונשיכות גדול. [9] תוספתא פ"ד נכלי ל"ז ע"ש. [10] שם.

מיכי כפשוט. דבשר ודילמא מיכי כפשוט שבעלי חיים: והדין נוביי לית מין כפש הוא. בתמיה וכי לית מין כפש הוא והוה לי׳ לכרך בורח מיכי כפשוט ותקי בקושיא: לתיתי דר׳ שמעון חסידא. דאתמ׳ מהדר הש״ס מלעיל. דתמר ר״ש חסידא לנסוף מבדך תמר ברח מיכי מעדכיה וחותם בשם בח״י על התרן ועל מעדכיה לתי׳ ברבי דתמר כמי דחותם בשם בח״י חי העולמים ותרוייהו כר״ג: ולח לתמריה. כלו׳ שאינו חותם בשם דהח ודאי אין ליתר שאין מברך כלל וכ״ג דתמר מברך לתחריו הייבו שחותם בשם והוה ברכה גסירה ות״כ ר״ש חסידא ורבי לתיין תרוייהון כר״ג: כעין סולת. כגון קליות: וכעין חליטה. שכחלט ברותחין: גב לילין. לתכל חלה דבית ר׳ יכלי לומר לו הברכה: ס) ואמרין לי׳. ל״ל ותתרין לי׳ והסופר השמיט הקו על תיבת לי׳ כלומר לתמרו ליה הברכה: מה לתמרין לי׳. ל״ל כלעיל לי׳ ואין לתי יודע מה לתמרו ליה: לתכל סולת. וכרקה שהוא מעוגת ולקמן (דף ל״ח ע״ב) סוף הל׳ ה׳ משמע שהוא כעין מעשה קדרה: מהו למיברכה בסופה. לתזה ברכה יברך בסוף תם ברכה לתת מעין ג׳ או לא כלום פי׳ בורח בפשוט וברתשוכה לא היה מסופק לתפשר דשמיע לי׳ מר׳ זעירא דבו שמלא לבית ר׳ יכלי מה מברך בכל שהוא כעין סולת והם השיבו לו וכלעיל ושמע מר״ז מה שהשיבו לו: והבן. ומשום הכי שהיה ר׳ ירמיה מסופק בברכה: לא לתכל ר׳ ירמיה סולת אן יומי. פי׳ בפני עלמה לתילו בתוך הסעודה הרי ברכת המזון של הסעודה פוטרתו: לית מורכה לתי לא. הרבה פעמים בא בש״ס לית מורכה לא (לתי לא) ופירושו בכל מקום לא מיבעיא לפלוגי לא לתר זה ופשיטא לת״כ בתיזה דבר בא הספק ופה לא בא לתר כן הספק ולפרש הך לא מורכה לתי לא בעכין לתר כתשר עלה על לב קלת מפרשים לתיבו כ״ל חוסר הבנת סגנון הירושלמי וכרתה שתסר פה תיבת בסופה וכ״ל לא מורכה לתא בסופה והש״ס מסיק דר׳ ירמיה לא מספק לתא מה לברך בסופה לתבך ברכה שלפניה פשיטא לי׳ וכמו שפירשנו: למה הוא חותם בה בתרן. קתי מברייתא דלעיל דתיתא לתחריו מברך ברכה לתת מעין שלש והך ברכה חותם בתרן וקתתה הש״ס למה חותם בתרן ולא בנוכח ירושלים: ומשני כעזית כברכת פועלים. דתותמת ג״כ בתרן: שהיו עוסין מלתכה עם בעל הבית. ואין להם פנתי: בשעודן. בשכר סעודתן: עבדי לה. לברכה לתת מעין שלש: כמטבע ברכה. ותסור לשנות לותה: מהו להזכיר בה. ברכה לתת מעין שלוש: מעין המאורע. מעין היום בשבתות ור״ח ויתים טובים. מיחוש. ולהזכיר: בשהוא מן המובחר. פי׳ על המובחר בדבן ומפרש בילד ול׳ התוספתא מברכין על הדבן שהוא מן המובחר כילד: קלוסקין. קלוסקס* ל׳ יוכית*) עוגה קטנה בקייה ביותר: אזו מעין שבעה. שמשונה בהן מ״י לרן חטה ושעורה וגו׳: דר׳ יודה תמר. לקמן (דף ל״ח ע״ב) מ״ד: תם יש ביניהן מעין שבעה. הביאו לפניו מיכים הרבה ויש ביניהם מעין שבעה: פת טעמה. פת של חולין טעמה: ופת קיבר. פת שאינה בקייה מן הסובין: על מיזה

ודברי שביהן ברבן גמליאל. תו׳ ברכות ל״ז ד״ה נורח בפשוט בתבו ומסייע נרוך מי העולמים ובירושלמי בת״י חי העולמים ומדברי הירושלמי עולה לפי מה שפירשנו דהייבו פלוגתת דר״נ ותכמים ולתכמים לייבו חותם בשם אלא בתת ג׳ הירוש׳ מי שעוכה מגי׳ התוסף׳ והבבלי דבתוספתת ובבבלי ליתת כל שאינו לא משבעת המינים ולא מין דגן כגון פת אורז ודוחן רב״ת מברכה לתת מעין שלש ותכ״מ ולא כלום ולהך ג׳ אין צייכין כלל ר״ש חסידא ורבי בדב״ג לגבי ג׳ הירושלמי היה וכל שאינו משי שבעה ולא מאין דגן ולא גריס כגון פת אורז ודוחן ות״כ כולל גם בשר וביצה וכו׳. וע״ז מסיים רג״ת מברך לפניו ולתחריו וע״כ הת׳ לתחריו אין פירושו ברכה לתת מעין שלש ולא ברכה בפתיחה יתתימה בשם דהוה ברכה גמורה:

חוץ

רב ועירא גב אילין דבית רבי ינאי ס) ואמרון לי ליה אנא ידע מה אמרון לי׳ מי כרון. אמר רבי יוסי מסתברא שהכל נהיה בדברו. רבי ירמיה בעי הרין דאכל סולת מהו למיברכה בסופה. אמר רבי יוסי והכן לא אכל רבי ירמיה סולת מן יומוי. ליתי צורכה דאי לא למה הוא חותם בה בארץ. נעשית כברכ׳ פועלים. דתני ג) הפועלים שהיו עושין מלאכה עם בעל הבית הרי אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלם בשל ארץ וחותמין בשל ארץ. אבל אם היו עושין עמו בשעורן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אלו מברכין ארבע. דבית רבי ינאי עבדין לה כמטבע ברכה. מהו להוכיר בה מעין המאורע. אמר רבי אבא בר זימנא רבי ועירא היה מזכיר בה מעין המאורע. אמר רבי ירמיה הואיל וחש לה רבי ועירא צריכין אנו מיחוש. תני ד) מברכין על הדבן כשהוא מן המובחר קלוסקין ושלימה של בעל הבית אומר על הקלוסקין פרוסה של קלוסקין ושלימה של בעל הבית אומר על השלימה של בעל הבית. פת חיטין ופת שעורין אומר על של חיטין פרוסה של חטים ושלימה של שעורים אומר על הפרוסה של חטין פת שעורין ופת כוסמין אומר על של שעורין. והלא של כוסמין יפה ממנה. אלא שזו ממין שבעה וזו אין ממין שבעה. רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא דרבי יודה היא דרבי יודה אמר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. פת טמאה ופת טהורה רבי חייא בר ווא אמר אומר על הטהורה. פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה. רבי חייא בר אדא בשם רב אחא על

איזה

---

*) κόλλιξ.

מסורת הש״ס

ס) תוספתא פ״ד ובשיטה וכן בבלי ל״ז. ג) לעיל (דף י״ז ע״ב) פ״ב הל׳ ה׳ בבלי ט״ז. ד) תוספתא פ״ד ועיי׳ בבלי ל״ט.

חוץ מן היין יש"פ. בש"ס זה לית מאן דפליג על רב הונא וגם הש"ס מביא ראייה לדבריו ממתני' לקמן בגמ' ליתא ור' יוחנן אמר לפי' פת ויין ונקלת תיפוק ליה דירושלמי לא כיצד בירושלמי וכיצד בגמ' והכי הערכתי ע"ז ותפשר דלר"מ דאמר בגרייתא לפילו אמר ברוך שנתן התקן הזה וכו' יצא כמי שם אמר שהכל וה"ק שמואל דאמר לקמן הלכה כר"מ לית לי' הא דיש הוכח והא דלא כזכר פה ר' יוחנן ובגמ' לא כזכר שמואל עיי' מנוח פ"ד ע"ח.

שהכל כהיה בדברו טפילה. הרמב"ם בחיבורו לד' ל"ט מביא הירושלמי הזה"ל ומסתברא מדברך על הקפלוט שהכל טפלה לירק וכתב משמע דהדין ליתא לירושלמי לזיל כליתא דגפרין דדחי לידי וחידי שהכל יהא פליגי מר סבר קניב עדיף וכו' עכ"ל וזה נראה דחוק קלת דהא נרים הסוגיא פה נראה פשוט דמברך לקפלוטין נפה"פ דהא אמר בדרך לקפלוטין וכו' ולא פטר פרגיתא והיקל יש משמעות בסוף שמברך על קפלוטין שהכל לא לא שבדק לגבוה מברך על קפלוטין שהכל שהכל טפלה לירק אבל בפת גם לגי' הרמב"ם יש לפרש כפירושו שברכת שהכל טפלה לברכת ירק:

פת אכל פיסתי ולא אנא חבים מברכא עליה ואנא אמר ברוך דברא הדין פסא נפיק אנא ידי חובתי. א"ל אין. רב יהוד' בשם אבא בר בר חנה [1] בר קפרא ותרין תלמידוי נתאהדו אצל בעל הבית בהדין פונדיק דברכתא אפיק קומיהון פרגן ואחנייא *וקפלוטין אמרי נברך על קפלוטה דו פטר אחנויתא ולא פטר פרגיחא נברך על אחנוייתא לא פטר לא דין ולא דין. קפץ חד וביהך על פרגיתא שהכל נהיה בדברו. [00] נחיך ליה חברים א"ל בר קפרא לא לזה גורנרן [000] אלא לך לוגלן. זה עשה בגרגרנותו אתה למה לגלגתו. ולזה אמר חכם אין כאן זקן אין כאן. אמרו לא יצאה שנתן עד שמתו. א"ר יוסי [00] הא אזלינן תדין ולא שמעינן מינה כלום. מי כדין מסתברא מברך על הקפלוט שהכל נהיה בדברו טפילה לו: כמתני'

איזה מהן שירצה יברך. [ו] קורא רבי יעקב בר אחא בשם שמואל אומר עליו בורא פרי העץ. תנא רבי חלפתא בן שאול שהכל נהיה בדברו. תני רבי יהושע בוהא מיני דשאים. מתניתא דר' אושעיא פליגא עילויי [2] ואילו הן מיני דשאים הקיונרס והחלימה והרמוע והאטד:

מתני ב' ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא. ועל כולם אם אמר שהכל יצא. רבי חזקיה בשם רבי יעקב בר אחא [3] דרבי יודה היא דר' יודא עביד את האילנות בקשים. אמר רבי יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה. ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ. רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת. מתניתא אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. תני [4] רבי יוסי אומר כל המשנה [5] על המטבע שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו. ר' יודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא. רבי מאיר אומר אפילו אמר שבר' החפץ הזה. מה נאה הוא זה יצא. ר' יעקב בר אחא בשם שמואל הלכה כר' מאיר. מילתיה דרב אסרה כן [6] חד פרסוי אתא לגבי רב בנין דאנא

מתני ב' ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא. ועל כולם אם אמר שהכל יצא. רבי חזקיה בשם רבי יעקב בר אחא [3] דרבי יודה היא דר' יודא עביד את האילנות בקשים. אמר רבי יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה. ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ. רב הונא אמר חוץ מן היין ומן הפת. מתניתא אמרה כן חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. תני [4] רבי יוסי אומר כל המשנה [5] על המטבע שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו. ר' יודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא. רבי מאיר אומר אפילו אמר שבר' החפץ הזה. מה נאה הוא זה יצא. ר' יעקב בר אחא בשם שמואל הלכה כר' מאיר. מילתיה דרב אסרה כן [6] חד פרסוי אתא לגבי רב בנין דאנא

מיזה מהן שירצה יברך. לית בכל אחד כד לטיבותא ולנירצותא: קורא. פי' רש"י ברכות ל"ז כך של דקל וסופי להתקשות: מתניתא דר' הושעיא. הייכו התוספתא פליגא על הך ברייתא דתני ר' יהושע זה ר' יהושע מיכו התכת ר' יהושע אלא מעתה: ותילו הן מיני דשאים. לענין ברכה וכמו שמפיק הש"ס סוף פ"ה דכלאים: הקיונרס. שנוי בשם' כלאים פ"ה מ"ח ושם פי' הר"ש שהוא הרדר: והחלימה. יין עשב וכן הרמוע והאטד ומדחזינן הכי ולא תזיג קורא ז"ש דלאו יין דשם הוא: **מתני ב'** דר' יהודה היא. מתני' דתני ביה על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא: עביד את האילנות בקשים בשבה ניכורים פ"ק דיומא יש המעין בקלן האילן עביד ומיכו קורא ר"י מומר עביד וקורא אלמא דאית לי' הפרי יוצא מן הקרקע והאילן הוא לפרי בקש לרשת הצנולת: דברי הכל היא. גם מכאים דפליגי אר' יהודה מודים הכא: פירות האילן בכלל פירות האדמה. שגם האילן יוצא ומתפרכם מן האדמה לכן יצא שם אחר בורא פרי האדמה: ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ. לכן שם אחר על פירות האדמה בפה"ע לא יצא: דר' הושע אמר. פשוט וקאי על סיפא דמתני' ועל כולן שם אחר שהכל יצא: מתניתא. דרשת הברק: חוץ מן היין וכו'. אלמא מתוך חזיונות קנעו ברכה לעלמן הכי נמי מיכי יוצא בברכת שהכל: [ס] משמע. כל"ל: שבשתנה מברייתו. כגון פת ויין: ולא שיכה נברכתו. שבירך על הפת בפה"מ ועל היין בפה"ע לא יצא, ובתוספת' הגי' יצא ובראה שהוא ש"ס וכן הגיה הגר"א לא יצא: מילתיה דרב אחרה כן. גם משמע דרב אחרה כן דהלכה כר"מ: חד פרסוי. דשד פרסוי יהודי הדר בארץ פרס:

גנין. ואמר לי' בנין וכו': כיסתי. פמי: ולא אכל חבים מברכא. ואין מכי יודע לברך עליה: פונדיק. דברכתא. כן שם הפונדק: פרגן. עין עוסות ידוע: ואחנוייא. הוא שם כולל למיכי ירק וכדאיתא בהלכה לעיל (דף כ"ו ע"ב) הכ מחוונא לתוריית ופה פתרוהו שלקות משמע ובגמ' דיומא דורמסקין ופי' רש"י שלקות משמע שקורין בקלדמי"ט וזה הפי' מוכח ג"כ מהירושלמי ולא כמו שיש מפרשים שם פרוש"ם: למרי. הכך תרי תלמידי היו מסופקין היאך יש לברך: פטר מחוכיתא. להוא ג"כ אין יודע: ולא פטר פרגיתא. דברכתו שהכל וקפלוט ברכתו בורא פרי אדמה וכו' זעירא בהלכה לעיל (ל"ה ע"ב) דאמר דר' חייא בר וות פליג אר' יסי ושוכר בר יסי משלקות מברכין פה"ע והלכתא כוותיה דשמע מן ר' יוחנן יהות: לא פטר לא דין. לא פרגין דברכת נפה"ע לא פוטרת ברכת שהכל: ולא דין. ולא קפלוטין. דקפלוט חביב וחזיב מסחוניות ויש לברך תחניב: וביהך על פרגיתא שהכל. ופטר כולן וכדאיתא בתתני' ועל כולן אם אמר שהכל יצא: [00] נחיך לי' תבריה. כל"ל לגלג עליו תבריה דכהיענד יצא אם ניהך שהכל ס"א לכתחילה יברך אכל אין ברכה הרחויה לו ולא יפטור ברכת נפה"ע בברכת שהכל: [000] אלא לך לגלגן. כל"ל אכי כיעם ויוכן מעכיכו רו חבר כאן ע"י שנגע המעתיק ובגמ' ליתא פי' לא עליו שהוא תאב לאכול ולא יכול לעשות על עלמו עד שיבורר הדין אכי כועם אלא עליך שלגלגת עליו אכי כועם: חכם אין כאן. אם אין חכם כאן גם זקן אין כאן בתמיה והוה לך למשל לותי שאכי זקן: [0000] הא אזלי. כל"ל הרי הלכו להם שניהם כלו' אתו: ולא שמעינן מיניה כלום. ועדיין לא ידעינו היך ההלכה דבר קבוע לא אמר היאך לברך: מי' אפי' הוה עלה: מברך על הקפלוט. ופוטר תחוכיות ואח"כ מברך על הפרגית: שהכל נהיה בדברו טפילה לו. ולא יברך על הפרגית שהכל ופטור את כולן שברכת שהכל שהיא היכה חשובה ומבורכת בברכת נפה"ע שהרי היא בולעת הכל ויותר יש לברך הברכה המיוחדת להמין: **מתני**

מסורת הש"ס

[1] בגלי ל"ז ובזיכוי שמות המוסריס. [2] כלאים פ"ה הל' ח'. [3] עיי' בגלי ברכות ע'. [4] תוספתא פ"ד בגלי שם ובזיכוי. [5] בגלי שם. [6] בגלי ל"ט ע"ב.

מתני ג׳ אומר ברוך דיין האמת. נראה שמברכין על כל דבר של פורענות וכדתימא לקמן פ״ט: כח לאוכלו. לשתותו הוה לי׳ למימר ושפשר דכתיב לה תגד נגרת דמחריבי: כח לאכלן אומר שהכל. וכת״ק דמתני׳: רמה מובלות שכשרו. נשמה שכשרו דמילו בשבור כשרו מן מנחך: **מתני ד׳** כשהיה בדעתו לאכול פת. אחר הלה מיכים והפת עיקר והמיכים הלו טפלים לו לכן לא משניחין לחכמים על פין שנעשה ויברך על היזה מהן שירצה: לריך לברך נסוף. קמי׳ לחכמים דמתני׳ דמילו על היזה מהן שירצה מברך ואמר ר׳ חנא (ולקמן ר׳ נח) אם בירך על שהיכו מתין שנעשה לריך לברך נסוף אתין שנעשה דברכת בורא כפשוטה היכה פוטרתו וכדאיתא לעיל הל׳ ד׳ דברכת ב״כ היכה שכולל ברכה אחת שלאחריה: ומר ר׳ נח. ואמר ר׳ חנא: ולריך לברך נסוף. ומי אית לי׳ כריב״ל דדבכן לא אמרי אלא כשהיה בדעתו לאכול פת אמאי יברך לנסוף הלא בה״מ של פת פוטרתו דע״כ ריב״ל מיירי בדעתו לאכול כזית פת דאל״ה אין סברת לומר מעום שדעתו לאכול פת היה הכל טפל אלמו אלא ומי אית לי׳ לר׳ חנא דדבכן אמרי גם בשין דעתו לאכול פת ולריך לברך בשחרוכה ובא להשמיענו דאפילו בשחרוכה על אין ז׳ וכדפירשנו: לא בירך בשעה טפילה. קמי׳ לר׳ יהודה דאמר׳ דאמר על אין שנעשה מברך ואפילו הש״ם דאס לא בירך על אין שנעשה כ״א על אין אחר כשעה אין שנעשה טפילה כלו׳ גילה זה שהאין אחר הוא לו עיקר ואין שנעשה טפילה: [ט]דתניקן תמן. פ״ל ותניקן תמן לקמן מ״ז: כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך וכו׳. ומ״ש הכי נמי פשיט לר׳ יהודה לברך על אין שנעשה: הדא גריזמתה. הערוך גורס גרוזמיתא ופי׳ מאכל שיש בה תורמוסין ושיכין הרבה: מברך על תורמוסה. דאף שיש בה מיכים משונים יותר מהתורמוס התורמוס הוא עיקר: אל תגזול לל. התורמוס הוא דל דאיכו חשוב הרבה ואמר בדרך רמז אל תגזול ממנו הנראה: עד כדון כשיש בדעתו לאכול פת. הא דאמרינן דמברך על תורמוסה דוקא כשיש בדעתו לאכול פת אחר הגרוזמיתא אז המיכים שבגרוזמיתא מיכס חשונים ונעשה התורמוס עיקר: לא היה בדעתו לאכול פת לא בדה. לא אמר דהכל בעשן טפלה לתורמוס וסליק תורת עיקר מן התורמוס ומברך על השין החשוב יותר: [00]נבי אילין. כ״ל: ממתהון בסבין זיתא. רמה מומס לוקחין זית ומברכין לפניו ולאחריו ודעתם לאכול פת: ועבדין כדון. בתמיה דהזית כעשה טפל לפת ומברך על העיקר ופוטר את הטפלה וכדלעיל: [000]ר׳ זעירא שלח שאל. המאמר זה והבא לאחריו בעתיקים בטעות ול״ל מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה וכ״ל אמר ר׳ זעירא ויאות כן מתן וכו׳ ר׳ זעירא שלח שאל וכו׳ והכי פירושו אמר ר׳ זעירא ויאות כלו׳ נדין האמה ר״נ זוגח על הבך דנית ר׳ יכאי מהא דחזיכן רבנן עוליס לרחם חדם כלו׳ לסעודת ר״ח או לעבר החדם ואכלין ענבין וכו׳: לא נשים בדעתן. כ״ל: לאכול פת. לכי שהיה בדעתם לאכול פת נסוף והוה נכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר וכו׳ וכן הא דנית ר׳ יכאי והא דלא אמר ויאות מהך מתני׳ כל שהוא עיקר וכו׳ מעום דרלה להניח רבי׳ מהלכה למעשה או מעום דהך מתני׳ מיירי בנרכה שלפניה: ר׳ זעירא שלח שאל לר׳ שמואל בר נחמן. פי׳ שאל לר״ש בר נחמן החיך יברך אס אין דעתו לאכול פת והיו לפניו מיכין הרבה ובניהן מתין שנעשה והיזושלמי קילר זאת: ר׳ כהנא. והשיב לו הכי אמר ר׳ כהנא נשם ר׳ חנינא: כל עמו מודיי. וכריב״ל דלעיל: תמן. בנבל: כל הקודם למקרא. של ז׳ המיכים קרן חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון קרן זית שמן ודבש: קודם מכאן. כסדר חשיבותם ואם היו לפניו ענבים ותאנים מברך על ראשונים: וכל הסמוך למקרב. כל קרוב יותר לתי׳ קרן דב׳ פעמים כתיב קרן בהוה קרא קרן חטה ושעורה וגו׳ קרן זית שמן ודבש: קודם לכל. ואס היו לפניו זתים וענבים מברך מזתים דזית קודם יותר למקרב כ׳ מענבים למקרב ז׳ וכו אס היו לפניו תמרים וענבים מברך מתמרים דהוה דבש ודבש הוה שכי למקרב כ׳ וגפן ג׳ למקרב ז׳: **מתני ה׳** לא תכיכן.

כיתני ג על דבר שאין גידוליו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו. על החומץ ועל הגבויי ועל הנובלות אומר שהכל נהיה בדברו. רבי יהודה אומר כל שהוא מן קללה אין מברכין עליו. החמיץ יינו אומר ברוך דיין האמת. בא לאוכלו אומר שהכל נהיה בדברו. ראה גובי אומר ברוך דיין האמת. בא לאכלן אומר שהכל נהיה בדברו. ראה נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת. בא לאוכלן אומר ברוך שהכל נהיה בדברו:

כיתני ד היו לפניו מינין הרבה רבי יהודה אומר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. וחכמים אומרים על אי זה מהן שירצה. רבי יהושע בן לוי אמר מה פליגן ר׳ יודה ורבנן. כשהיה בדעתו לאכל פת. אבל אין בדעתו לאכל פת כל עמא מודויי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. א״ר אבא צריך לברך בסוף. א״ר יוסי הדא דת׳ בא פליגא על דר׳ יהושע בן לוי דר׳ יהושע בן לוי אמר מה פליגין ר׳ יודה ורבנן בשהיה בדעתו לאכל פת אבל אם אין בדעתו לאכול פת כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. ומר ר׳ בא וצרי לברך בסוף לא בירך נעשה טפילה. [0]דתנינן תמן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה. הדא גריזמתה רבי ירמיה בשם ר׳ אמי מברך על תורמוסה. א״ר לוי על שם (מגלי כ״ב) אל תגזול דל כי דל הוא. עד כדון כשיש בדעתו לאכל פת. לא היה בדעתו לאכל פת לא כרה. רבן גמליאל ווגה סלק [00]נבי אילין דבית ר׳ ינאי חמתהון נסבין זיתא ומברכין לפניו ולאחריו. אמר לון ועבדין כדון. [000]ר׳ זעירא שלח שאל לר׳ שמואל בר נחמן רבי כהנא בשם ר׳ אבינא בי עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך. אמר ר׳ זעירא ויאות. מן מאן דאמן חמיין רבנן סלקין לריש ירחא ואכלין ענבין ולא מברכין בסופה. לא בשיש בדעתו לאכול פת. היו לפניו מינין שבעה על אי זה מהן הוא מברך. תמן אמרין [ו]) כל הקודם למקרא קודם לברכה וכל הסמוך לארץ קודם לכל:

מתני ה בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון. בירך על הפת פטר את הפרפרת. בירך על הפרפרת לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדירה. אמר רב חסדא לא תגינן

[ו]) נגלי מ״ם.

פת הבאה כיסנין. רש"י פי' שנאפה לאחר לכילה וברכת המזון והערוך פי' נפס ר' חמי הס כעכי יבשין וכוספין לותה בבית המשתה ושלח בבית המשתה ע"מ ומתוך דבריו כראה שגם גס בתוך תבינן. נאתכי' כלי' המשנה לא לאמרה אלא ביבך וכו': אבל אם הסעודה וכן מעשה מן הירושלמי שאמר נאה הוא פליג בשאכל מתוכו המין בשאכע שבעי' נאה לנאר פליג אפי' לא בא מתוכו המין בשאכע פליג אר' חייא ולא יחיכו שלריך ברכה לא לפניה ולא לאחריה ואי לאמר בהא"נ שאכל מין לריך לפניה וברכה מן הירושלמי כפי' התוס' אם הבאה קודם בהא"נ ואיכו לריך ברכה לפניה דשתחלת הסעודה דעתו לכך

ולא מעשה קדירה. בבבלי ס"ב אימת מיבעיא להו ב"ש מריחא בעלמא או לאכילת פסיפס פליגי וקאי נתיקו וכתב הרשב"ם בחידושיו לעכין פסק הלכה מספקא לן אי ב"ש מריחא פליגי או לפסיפס פליגי והוה לי' ספק דרבנן ואמריכן לפסיפס פליגי וב"ה סברי דפרפרת בת הוא ולא פטר אבל מעשה קדירה פוטר ע"כ וכן עולה מדברי הרמב"ם פי' המשנה וכן אימת בטא"ח סי' קע"ו בהגהה וע"ע לאמה כעזוב מה שכתוב להירושלמי מקמי תיקו דבבלי ועיי' גם יד מלאכי חלק ג' כללי זכי התלמודים:

צריך דהוא מברך על גריזמתה בסופה לא פטר סולתא. מה בבית שמאי דבית שמאי אומר אף לא מעשה קדירה. אמר רבי יוסי דברי הכל היא. ביבך על הבת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים לא פטר את מעשה קדירה. אבל אם ביבך על הפרפרת תחילה כל עמא מודיי דלא פטר את הבת ולא מעשה קדירה. רבי אבא בריה דרבי בפי בעי. אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פיתא מהו

מברכה

תנינן אלא ביבך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. אבל [ס]) אם ביבך על היין שבתוך המזון לא פטר את היין שלאחר המזון. תמן אמרין אפי' ביבך על היין שלפני המזון לא פטר את היין שלאחר המזון. והא תנינן ביבך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. רב הונא ורבי יהושע בן לוי [0]) בהדין דשתי קונדיטון. וחרנה אמר בהדין דשתי חמר בתר בילני. ר' חלבו רב הונא רב בשם רבי חייא רובא [2]) בת הבאה כיסנין אחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה. אמר רבי אמי רבי יוחנן פליג. אמר רבי מנא לרבי חזקיה במה הוא פליג. [00]) בשאכל מאותו המזון באמצע המזון. אי"ל אפילו לא אכל מאותו המין באמצע המזון. אתא רב חני בשם רבי זעירא אפילו לא אכל מאותו המין באמצע המזון. [000]) אמר רבי חנינא בר סיסי הון אילין דנשייא משלחין ליה נקלוסין והוה שבק לון בתר מזוניה ומברך עליהן תחילה וסוף. רב חונה אכל תמרין עם פיסתיה. א"ל רב חייא בר אשי פליג את על רבך שובקין בתר מזונך ואת מברך עליהן תחילה וסוף. א"ל אינן אינן עיקר נגיסתי. רבי יונה ורבי יוסי סלקון למישתיתיה דרבי חנינא ענתנייה אפיק קומיהון בת הבאה בכיסנין לאחר המזון. אמרין נישבוק אולפנה וניתי לן למתניתה. דתני רבי מנא אמר משום ר' יודה שאמר משום רבי יוסי הגלילי בת הבאה כיסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה. אמרי מכיון דהן יחידי ורבנן פליגין עלוי נעביד כרבנן. אמר מרינום בי רבי יהושע אהן אכל גריזמי וסלית אף ע"ג דהוא מברך על גריזמתה בסופה לא פטר סולתא. מה בבית שמאי אומר אף לא מעשה קדירה. אמר רבי יוסי דברי הכל היא. ביבך על הבת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדירה כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים לא פטר את מעשה קדירה. אבל אם ביבך על הפרפרת תחילה כל עמא מודיי דלא פטר את הבת ולא מעשה קדירה. רבי אבא בריה דרבי בפי בעי. אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פיתא מהו

מברכה

כ"ל היו אלה דבי כשיבה שולחין לו: נקלוסין. מין תמרים מצוינים: ומברך עליהן תחילה וסוף. דהס דברים הבאים אלא מחמת הסעודה לאחר הסעודה ולריכין ברכה תחלה וסוף אבל אם פפל בבלי שם: פיסתיה. פתו וכן לעיל (דף ל"ז ע"ב) הלכה ב' בגין דאתכל מכיל פיסתיי על רגב. על ר' חנינא בר סיסי דהוה שבק הכך נקלוסין לסוף לברך עליהן תחלה וסוף: שובקיכהו. כל"ל ובאמר הוה ברא"ם: בתר מזונך. שבק גם את בתר מזונך כדי לברך תחלה וסוף: אימן מיכן עיקר בגיסתי. הן הן עיקר מכילתי ובאמ' טעול יום פ"ג טהור שנגם מן המאכל וכיון שהס עיקר מכילתי הלריך סניפה לבסוף. הרמ"ם פ' כילד מברכין סי"ו כ"ח: למעשיתיה. למעשותיו: כשיעור מוכיחה. נכיח שבירתו כלי' לפ בשא ובתן בדין זה בסברתו: ואיתי לן למתניתה. ובבוח לברייתא ערוכה דתכי ר' אבא: אמרי. בתר כן אמרי: מכיון דהן יחידי. דר' יהודה אמר לה משמי' דריה"ג משמע דרבנן פליגי עלי' והא דקתני הש"ס הן כיון דאמר לה ר' יהודה משמי' דריה"ג מסתמא סבר לי' כוותי' (עיי' תבוא ל"ח כלל ג'): כשביב כרבנן. דפליגי בריה"ג דלא לנרך תחלה וסוף: אהן אכל גריזמי. וה שאכל גריזמי הוא גריזמתה הנזכר בהלכה הקודמת ומפורש שם: וסלית. עכיכו מורה שהוא מעשה קדירה ומשמע שנעשה מן סולת: על גריזמתה בסופה. בסופה כדי נקט דה"ה בתחלתה ומשמע שהוא ט"ס: מה בבית שמאי. וכי יסבור מריכם כב"ם: דב"ם אומר אף לא מעשה קדירה. וקס"ל דב"ם אפי' על הסיפא ביבך אל פטר את הפרפרת לא פטר את הבת ב"ח אף לא מעשה קדירה הא לית"ק דהוא ב"ה פרפרת פוטר מעשה קדירה: דברי הכל היא. דב"ם אפי' מריצת ביבך על הבת פטר את הפרפרת ובזה הוא דפליגי אבל בביבך על הפרפרת כ"ע מודה דלא פטר מעשה קדירה: מהו

מברכה

מסורת הש"ס

[ס]) עיי' בבלי מ"ב. ב) שם מ"ח.

*) βάλανος. **) bilis.

מברכה על סולתא בסופא. דיש לומר דבהמ"ז שאחר הפת פוטרתה:

מתני' ו' בשעוש הבן. ברשב"ם וברא"ש הגי' בשבועה כן: היא אתיבתא. בתוספתא: הא בעל הבית בתוך ביתו לא. פי' דבהכ"נ שכל בני ביתו כגברין עליו אין לריכין הסיבה כי כולן סומכין עליו: תחי ר' חייא. פי' לפל בנרייתא ליתא: מברך על ידי כולן מוליא כולן בברכתו: לאחר ג' פרפראות. שבתיקין עוד לאחר לאחר הסעודה ואין רשות לאורח שיכנס. פפי' שכחת בכוסים: תמן תניין. שבבה פ"ד דסוכה: נמר מלאכול. בשניעי: לא יתיר לת סוכתו. לא יתיר לנדים שלה לסותרה דהא כל היום מיבתה ליתן ולשבו ומי מקלא לי' סעודתא לכול לה בשוויה: אבל מוריד הוא לת הכלים. ולת המלעות שבשתעם בהן בתוכה בדתניא היו לו כלים בתים: מלעות בלות מעלן לסוכה: בשביל בבוד יום טוב. שמלה בסבין עלמו לקרלתו למקום שיסעוד שם הלילה. בל זה אפי' רש"י על השבה דסוכה: ס)בשם רב. בפתק: לריך אדם לפסול סוכתו. אם רולה לאכול גם ביום ת' בסוכה לריך לפסול סוכתו מבעוד יום ותו לית עובר אשום בל תוסיף: לריך לקדש בתוך ביתו. ולא בסוכה ובזה יש היכר שאינו מוסיף על מלות סוכה ואינו לריך לפוסלה: לריך לקדש. פעם אחרת לתין קידוש אלא במקום סעודה: oo)בשם ר' יהושע. ל"ל ר' הושעיה בשם רב: אי שסוכתו ערוכה עליו. וכוח לו ליצא בה בשמיני: ולא פליגין. רב ושמואל: מה לשר רב. לתין לריך קידוש במקום סעודה: בשלא היה בדעתו לאכול בבית זה שבקדש בו כ"א בסוכה וכיון שמתחלה קידש מדעתא לאכול בסוכה הרי הוא בתילו קידש במקום סעודה: כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר. כלו' בזה הבית שקידש בן עולה מדברי התו' פ' ע"פ והרא"ש נורס ולא פליגי דהא דל"ר הושעיה לשר רב כשהיה דעתו לילך לבית אחר ודקאמר שמואל בשלא היה דעתו לאכול בבית אחר ע"כ ואפשר דהיא היא והרא"ש בא לפרש: אמר רבי

צריך לגרך בסוף. ורבנן דקיסרין פליגי אריב"ל דהלכה לפעיל דאמר אפי' פליגי ר' יהודה ורבנן בשם בדעתו לאכול פת וכתב הרשב"ם בתיקושין לל' ס"ב דפליגי להא דאיתא שם דרבנן סלקין לרים ירחת ואכלין עכנין ולא מברכין בסופה וכו' והא דאיתא בתני' זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה העיקר פוטר לת הטפלה לפשר דבגירת לה: לרבנן דקיסרין דהוא דוקא בשאוכל העיקר והטפל יחד אבל לו העיקר ואח"כ הטפל אבל בשאוכל הטפל קודם אין העיקר פוטר לותו בברכה שלאחריה:

מברכה על סולתא בסופא. רבנן דקיסרין פשטין לה צריך לברך בסוף:

מתני' ו היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו. היסיבו אחד מברך לכולן. בא להן יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו לאחר המזון אחד מברך לכולן. ואומ' על המוגמר. אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה. ר' יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן היא מתניתא. הא בעל הבית בתוך ביתו לא. תני ר' חייא אפי' בעל הבית בתוך ביתו. תני *) סדר סעודה אורחין נבנסין ויושבין על הספסלין ועל הקתדריות עד שכולן מתבנסין. הביאו להן יין כל אחד ואחד מברך לעצמו. הביאו להן לידים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת. הביאו להן פרפרת כל אחד ואחד מברך לעצמו. עלו והיסבו הביאו להן יין אף על פי שבירך על הראשון צריך לברך על השני. ואחד מברך ע"י כולם. הביאו להן לידים אף על פי שנטל ידו אחת צריך ליטול שתי ידיו. הביאו להם פרפרת אחד מברך ע"י כולן. ואין רשות לאורח ליכנס אחר ג' פרפראות. תמן תנינן ג) סוכה שבעה ביצ"ב. גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל בבוד י"ט האחרון. רבי אבא בר כהנא רב חייא בשם אשי o)בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום. רבי יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו. ר' יעקב בר אחא בשם ג) שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש. רבי אחא ר' חיננא oo)בשם רבי יהושע מי שסוכתו ערוכה עליו מקדש לילי י"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אמר רבי אבין ולא פליגין מה דמר רב כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר. ומה דמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר. אמר רבי

מסורת השי"ס

*) תוספתא פ"ד בבלי מ"ג. ב) סוכה פ"ד הל' ה' וסם כל הסוגיא בבלי שם מ"ח. ג) עיי' בבלי פסחים ק"ח

זאת תומרת. עיי' נרשב"ם לד' ס"ב ורמ"ם פ' כילד מברכין סי' ל"ג פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בתחלת הסיבה לשמר דברים הה תלוי בד' לשונות נבלי ס"ד וגם הרמב"ם והרמב"ן נחלקו בזה פ"ק מהל' ברכות ושיטת הרמב"ד דלא מהני הסיבה כשיטת הירושלמי לפירושנו, אלא דהרמב"ם והרמב"ן סדו בי' כרגא דהא פ"ק עובדא דבר קפרא לעיל (דף ל"ז ע"ב) הל' ב' ובב לי' ל"ט דחייתי לקמיהו פרגון וכו' וכתן רשות לאחד לברך משמע דגם לשמר דברים מהני הסיבה ע"ש והכה בירושלמי לא גריס לעיל וכתן רשות לאחד מהן לברך וגם לגי' הבבלי יש לומר שכתן לו רשות לברך לפניו אבל לא להוציא האחר בברכתו והפרישים כדחקו הרבה בפי' האומר זאת תומרת מבלי שלוש פעמ מרווח והנון לדרך הירושלמי:

מוגמר כולן מריחין. מה שפירשנו הוא ע"פ התוי' פ"ב ל"ה הפנו ולהרמב"ד גי' אחרת בירושלמי מה בין מוגמר ליין שמשמש האחן התם כולהון כהכין כחדא הכא כל אחד ואחד שתי לכפיה והרמב"ם בפירושיו לד' פ"ג דאה הך גי' ופניה הגי' כמו שהיה לפניהו:

יין

רבי מנא אתיא דשמואל כרבי חייא ורבי הושעיא כרבי יהושע בן לוי. אמר רבי אמי זאת אומרת שנחלקין בפירות. [5]) שאלו את בן זומא מפני מה בא להן יין בתוך המזון כל אחד ואחד מביא לעצמו. אמר להן מפני שאין בית הבליעה פנוי. אמר רבי מנא הדא אמרה אהן דעטיש גו מיכלא אסיר למיט' יים. בגין סכנת דנפשא: ואומר על המוגמר. מה בין מוגמר ובין יין. מוגמר כולן מריחין. יין אחד הוא טועם. ר' זעירא בשם רב ירמיה מוגמר כיון שהעלה עשן צריך לברך. רבי ירמיה בעא מיבדוק לרבי זעירא. א"ל כיצד הוא אומר על שמן ערב. א"ל אשר נתן ריח טוב בשמן ערב. א"ל אשר נתן היח טוב בעצי בשמים. [2]) יצחק בר אבא בר מחסיה ורב חננאל הוון יחבין חד אמר ברוך שנתן ריח טוב בעצי בשמים. וחרנה אמר ברוך שנתן ריח טוב בעשב הארץ. מתיב מן דמר בעשב הארץ למן דמר בעצי בשמים. וכי עצים הן. א"ל והכתיב (יהושע ג') ותטמנם בפשתי העץ. וכי עצים הן. סלקין לבית רב ושמעון בר חונה בשם רב אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים. גניבא אמר שמן לזוהמה אינו צריך לברך. אמר רבי יוחן ואפילו קוי לתוך ידו. רבי חלבו רב הונא בשם רב חסדא אמר רב המנונא על כולן הוא אומר אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים. בר מן אהן מוסכין דיימר אשר נתן ריח טוב במיני בשמים:

מתני ז הביאו לו מליח בתחילה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפילה לו. זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מתנייתא עד שלא למדו סעודת מלכים ובמקום שעושין את המליח עיקר. אבל במקום שאין עושין את המליח עיקר [6])לא ברא. רבי ירמיה בשם רב פיתא ופירור אומר על הפירור במקום שעושין את הפירור עיקר. אבל במקום שאין עושין את הפירור עיקר לא ברא. רבי סימון בשם ריש בן לקיש שקיומי ופיתא אומר על השקיומי במקום שעושין את השקיומי עיקר. אבל במקום שאין עושין את השקיומי עיקר לא ברא: **מתני**

ר' מכא. ר' מכא פליג על הא דר' אבין ואמר דרב ושמואל פליגי כי היכי דפליגי ר' חייא בר אבי ור' יהושע בן לוי דר' חייא אמר לעיל לפסול סוכתו ולא כיחח לי' בתקנתיה דריב"ל משום דסבר אין קידוש אלא בסקום סעודה וריב"ל אית לי' קידוש אלא בסקום סעודה כן פליגי רב ושמואל: ודר' הושעיא פי' ר' הושעיא בפס רב: זאת תומרת שנחלקין בפירות. קמי מתתי' דתני היו יושבין וכו' הפיגו אחד מבנך לכולן בא להן יין וכו' וסבר הש"ס דהא דתני היו יושבין קאי אחת דמסחפא היסיבה לאכול היא לפת ואפשר דגרסי' בתתי' היו יושבין לאכול ומתני' פת ויין ש"מ לפירות כחלקין כלו' אבנך כל אחד לעצמו ולא מהני הסיבה ואין יולא בברכת מביאו ומליכו כזה ל' כחלקין מולין ק"ו ש"מ שכים שאכלו אלוה ליחלק: שפני שאין בית הבליעה פנוי: ואין יכולין לעכות אחן שאת יקדים קנה לומר הרמב"ם והרמ"ב: יים. כמו יסי והוא עתיד אן לסמ ופתרוכו אסותא ואפשר שהוא על יוכי*) ופתרוכו ברישות ובערוך הגי' זט והוא ג"כ ל' יוכי**) ופתרוכו יפי: בגין סכנתא. שאת יקדים קנה לומר: מה בין מוגמר. דבמוגמר אם גם לא הסבו אחד מבנך לכולן ובין לריך הסיבה: מוגמר כולן מריחין. מיד ובלה להן ההכלה בבת אחת: יין אחד הוא טועם. ולא בלה להם ההכלה אלא זה אחר זה: כיון שהעלה עשן. שאין מתפשט הרית: בעת מיבדוק לר' זעירא. רלה לכסות ר' זעירא והוא ר"ן ב' עיי' ערכי מנוח פ"ד: שאן ערב. כונתן בשאן כמה מיני בשמים והרית בקלט בו ואפשר הוא הבקרא שבחת דכבשא: בשאן ערב. דשאן הוא העיקר: אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים. דשאן ערב בעצה לריח ולריח הבשמים הם העיקר: אן דמר. מי שאמר: וכי עצים הן. הבשמים והלילך שייך לומר עלי בשמים: שאן לזוהמה אם כתן שאן ערב להעביר הזוהמא ולא להריח: ואפילו קוי לתוך ידו. פ' הקוה כלו' שאך על ידו לכשאר ריח טוב ביחו כיון דעיקר לזוהמה לימו אבנך: המרכן מלכתית בתוך ביתו, מלכתית שפורס בגלי שבת ק"ם יין יבן ומים בלולין ומפרסמין ושל המרכן כרלה שעושה כו' להזכיר העפר בתוך ביתו: לימו לרך לברך. מע"פ שמעלה ריח כיון דכוכתו להרכין וכהיתו דבכיבת שאן לזוהמא: מוסכי. בגבלי נקרא מוסק זהוא שרק היוצא מחיה יהושה: **מתני ז'** מתכיתא עד שלא למדו סעודת מלכים. מתני' דפי מלפעמים העליה עיקר מייני בימים הרשומים שלא הרגילו עוד בסעודת מלכים כלו' בסעודת עשירים והיו מסתפקין בפעט והיה עיקר אלא ג דברים מלוחים ופת בלה טפילה: אבל בעקים שאין עושין את העליה עיקר. ומע"פ שהוא עושה עיקר: [6])לא בלא. כע"ל לא אמר דבעלה דעתי לגל כל מדם: ופירוש. אלכל שעושין פפירורין שקיומי. כרלה שהוא אלכל בשר או ירקות הבעשה ע"י גרירה והוא ע' יוכית**): **מתני**

מסורת הש"ס

*) תוספתא פ"ד בגלי ברכות ס"ג. 2) עיי' בגלי שם. 3) שם.

*) ἴασις. **) ζήτω. ***) ξύσμα.

מתני׳ ח׳ במזרחה. בלב מזרח: ובא לאכול. ובתוך סעודתו הלך למערבה של תלכה: צריך לברך. מעט מחית ומשום איבוי מקום: יין ושן יין מדמ׳. מי הגיפן לפכיו מתחילה יין ושן ואח״כ יין חלש: לריך לברך. נרכות הטוב והמטיב: איבוי יין. ובכיתם מלוחתו המין: הסיע דעתו. כמו הסיח דעתו וכל ללה המלמדים אין מקומם כאן ואפשר שחסר קלת מן הספר: השותה מים לגמאו. פסקה: חוץ ממי דקרים. שמותן מותן לרפואה ואינן לריכין ברכה: ולכל מים שהוא לגמ לחן. גם על מי דקרים לם שתה מותן לגמאו לריך לברך:

מתני׳ ח׳ אבל תאנים וענבים ורימונים מברך עליהן שלש ברכות דברי רבן גמליאל. וחכמים אומרים ברכה אחת. ר׳ עקיבה אומר אפי׳ אבל שלק והוא מזונו מברך עליו שלש ברכות. השותה מים לצמאו אומר שהכל נהיה בדברו. רבי יהודה אומר בורא נפשות רבות וחסרונן. רבי סימון רבי תדאי בשם רבי יהושע בן לוי בשבלים: ומעשר ובא לאכול במערבה צריך לברך. אבא בר רב חונא אמר יין ישן יין חדש צריך לברך. שינוי יין אין צריך לברך. שינוי מקום צריך לברך. הסיע דעתו כמי שהוא שינוי מקום. ר׳ על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה. ומה היה אומר. רבי יצחק רובה בשם רבי ברוך הטוב והמטיב. [1] מעשה ברבי עקיבה שעשה משתה לשמעון בנו על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ואומר חמרא טבא לחיי רבנן ולתלמידיהון: השותה מים לצמאו אומר ברוך שהכל נהיה בדברו. אמר רבי יונה חוץ ממי דקרים. אמר רבי יוסי ולכל מים שהוא צמא לחן. א״ר אבון השותה מי דקרים מהו אומר ברוך שברא מי רפואות. [2] אית תניי תני מי דקרים. אית תניי תני מי דקלים. מאן דמר מי דקרים שהן רוקרין את המרה. ומן דמר מי דקלים שהן יוצאין מבין שני דקלים:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו. חייבין לזמן. להזמין יחד בלישוף נרכה בלשון רבים כגון נברך דמקי. פירות עמי הארץ ומה חצודין על המעשרות: שכיטלה תרומתו בגבלי מי מע״פ שלא נטלה ממנו תרומה גדולה וכגון שהקדימו בן לוי בשבלים: ומעשר שני והקדש שנפדו. כגון שכתן את הקרן ולא כתן את החומש שהשבלים עוסיפין את החומש: לבל לבל טבל. בשבע׳ לבל טבל והכא הש״ס בגבלי השלימ בכל ללה דבר חש״ם והש״ס ירושלמי לא ירד לכך לא בריצת ולא בשיפת ואיכו עשרם כלום: **ב** ועד כמה מזמנין. כמה יאכל עם בני החבורה ויתחייב עמהם בזימון וכפקא מיבית להוליאם ידי חובתן לם יתנו לו הכוס לברך: **ג** בג׳ ובית מיחד ברכו. דהם בלשו דילית מיבא זימון וכן כולם: בריבוא מו׳ נברך לה׳ אלהיכו אלהי ישראל לבחות יושב הכרובים על המזון שאכלנו. ובשבע״מ ובגמ׳ מיתת עוד ברבות והוא מומר ברכו כעכין שהוא מברך כך עושים לאחריו ברוך ה׳ אלהיכו וכו׳ עד על המזון שאכלנו וכרתה שפ״י שגיאות סופרים דילגו מן על המזון שאכלנו לעיל עד זה על המזון שאכלנו: ר׳ יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל. בגמ׳ מפורש: **ד** מ״ר עקיבה מה מלינו. ר״ע חולק לריה״ג ואמר לחייבינו להו בזימון: וכן מרבעה. לין היחיד יחלק מהם לחייבו חיקבע בחובת זימון: [3]שזה יחלקין. בגי״ל וכאחר הוא בשבע״מ ובגמ׳ פי׳ בדי זימון לכאן ובדי זימון לבאן: עד עשרה. אבל עשרה לין לחלקין לחייבינו להו בזימון הזכרת השם עד שיהו עשרים אז יחלקו שם רבו לשתי חבורות: **ה** ואין מברכין על היין. בורח פרי הגפן: עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יכם חזק אחוד ולא היה רחוי לשתייה בלא מים הלכך לא אמרכי למעליותא ולא זז מברכתו הרחשונה ומברכין עליו בורא פרי העץ כשבשים:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו. חייבין לזמן. להזמין יחד בלישוף נרכה בלשון רבים כגון נברך דמקי. פירות עמי הארץ ומה חצודין על המעשרות: שכיטלה תרומתו בגבלי מי מע״פ שלא נטלה ממנו תרומה גדולה וכגון שהקדימו בן לוי בשבלים: ומעשר שני והקדש שנפדו. כגון שכתן את הקרן ולא כתן את החומש שהשבלים עוסיפין את החומש: לבל לבל טבל. בשבע׳ לבל טבל והכא הש״ס בגבלי השלימ בכל ללה דבר חש״ם והש״ס ירושלמי לא ירד לכך לא בריצת ולא בשיפת ואיכו עשרם כלום: **ב** ועד כמה מזמנין. כמה יאכל עם בני החבורה ויתחייב עמהם בזימון וכפקא מיבית להוליאם ידי חובתן לם יתנו לו הכוס לברך: **ג** בג׳ ובית מיחד ברכו. דהם בלשו דילית מיבא זימון וכן כולם: בריבוא מו׳ נברך לה׳ אלהיכו אלהי ישראל לבחות יושב הכרובים על המזון שאכלנו. ובשבע״מ ובגמ׳ מיתת עוד ברבות והוא מומר ברכו כעכין שהוא מברך כך עושים לאחריו ברוך ה׳ אלהיכו וכו׳ עד על המזון שאכלנו וכרתה שפ״י שגיאות סופרים דילגו מן על המזון שאכלנו לעיל עד זה על המזון שאכלנו: ר׳ יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל. בגמ׳ מפורש: **ד** מ״ר עקיבה מה מלינו. ר״ע חולק לריה״ג ואמר לחייבינו להו בזימון: וכן מרבעה. לין היחיד יחלק מהם לחייבו חיקבע בחובת זימון: [3]שזה יחלקין. בגי״ל וכאחר הוא בשבע״מ ובגמ׳ פי׳ בדי זימון לכאן ובדי זימון לבאן: עד עשרה. אבל עשרה לין לחלקין לחייבינו להו בזימון הזכרת השם עד שיהו עשרים אז יחלקו שם רבו לשתי חבורות: **ה** ואין מברכין על היין. בורח פרי הגפן: עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יכם חזק אחוד ולא היה רחוי לשתייה בלא מים הלכך לא אמרכי למעליותא ולא זז מברכתו הרחשונה ומברכין עליו בורא פרי העץ כשבשים:

סליק פירקא.

יין יין יין מדמ׳. רשב״ם פשחים ק״מ ותו׳ שם ובכרות כ״ט נורסין יין מדמ יין יין להוה שבי משום מברך הטוב והמטיב והא דאיתא לקמן רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה י״ל שרבי היה משופק שם הוא משום ומשפק היה מברך שעל משום הוא ור״ת פי׳ דאפי׳ אין האחרון חשוב דק שלא ישתכה לגריעותא יותר מדי מברך דעל ריבוי יכות הוא מברך:

[1]) בגבלי שבת ס״: ושם ליתא ע׳ שמעון. [2]) שבת פי״ד ה׳ ו׳ בגבלי שם ק״י.

הכא מיתמר וכו'. עד גמרו מכילתן זהו בסוף. כל זה הוסף בכתב"ם וברח"ם כ' ובתו' ברמ"ם הפרק הוסף בזיכוי ע"ס ופי' הרשב"ם דהקו' היא למה לי' למיתני תרי זמני וכתו שהקשה בגמ' כ' מכל מין למין הירושלמי סובל פירושם ולכן פירשו בדרך אחר:

אף הכא מצלים בסוכה. כל מה שפירשו הוא ע"פ פירוש רש"י דסוכה ועי' תוס' שם ועי' מגוה"ל ס"ד ע"ח מה שהעירנו על זה:

דרבי בשם רב הונא רבי ועירא בשם אבא בר ירמי[ה] [5]) ג' חובה שנים רשות. אמרה רבי זעורא קומי רבי יסא. א"ל אני אין לי אלא משנה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. רבנן דהכא כדעתון. ורבנן דהתם כדעתון. [3] שמואל אמר שנים שדנו דינן דין אלא שהוא נקרא בית חצוף. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש תרוויהון אמרין [5]) אפי' שנים שדנו אין דינן דין. [3] רב הונא אמ' ג' שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתערבו מזמנין. רב חסדא אמר והן שבאו משלש חבורות. על דעתיה דרבי זירא וחבורתיה והן שאכלו ג' כאחת. [00]) רבי יונה על הדא דרב חונא הטביל ג' איזובו' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתערבו מזה בהן. רב חסדא אמר והן שבאו מג' חבילות. על דעתיה דר' זעורא וחבורתה והוא שהטביל שלשתן כאחת. אין תימר אין למידין אזוב מברכה. ואנן חזינן רבנן קיימין בסוכה וילפין מטיט הנרוק. כיי דתנינן תמן [7]) הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה. הא פחות מיכן כשירה. מהו לישן תחתיו. התיב רבי יצחק בן אלישוב הרי טיט הנרוק משלי' במקוה ואין טבילין בו. אף הכא משלי' בסוכה ואין ישינין תחתיו. ג' שאכלו כאחת וביקש אחד מהן ליכך לו. דבית רב אמרי יברך ברכה ראשונה ויילך לו. אי זו היא ברכה ראשונה. דביתהון רב אמרו זו ברכת הזימון. רבי זעירא בשם רב ירמיה זו הזן את הכל. רבי חלבו בר חנן בשם רב זו הזן את הכל. התיב רב ששת והא מתניתא

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן וכו'. הכא מיתמר לקמן מ"ה: וכה מיתמ'. בפ"ב מ"ה: חייבין לזמן. ול' חיוב סובר יותר על חיוב המוטל על הלמד מל' לין רשאי ומיכן גם רשאי שמצינו לכתחלה כהך לין בעלי תוספות רשאין לעמוד מפני ת"ח חולין כ"ל לין למד רשאי לעמוד בפני בעלי קידושין ל"נ: כאן בתחלה כאן בסוף. המסבה לין רשאין לחלק ביניהן בתחלה והמסבה לחייבין לזמן מיירי בסוף ושמוטל לה פירש לפילתיה ופליגי בה תרי לתורתי: כתבו דעת לאכול זהו בתחלה. ועל זה תמה המחכי' ולין רשאין לחלק ולע"ג שעדיין לה אכלו: אכלו כזית זהו בסוף. ובזה תמה שמסבתו חייבין לזמן: אכלו כזית זהו בתחלה. ובזה לין רשאין לחלק ובגמרו מכילתן חייבין לזמן מפני שכתבו דעת לאכול מותרין לחלוק: רשות. רבו מזכין רבו לין מזכין: שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. משמע הא בשנים לין כאן זימון ובגמ' מתרן התם מוכה הכא רשות: רבנן דהכא. דק"י בלו' ר' יסא שהוא בר ק"י: כדעתון. מזלי לשיטתם בלו' בשיטת בני ק"י: ורבנן דהתם. דבגמ בלו' ר' חוכח ול' מכאן בר ירמיה שהם בני בגמ מזלי בשיטת בני בגמ: שמואל אמר. בלו' דלימתר שמואל אמר והוא בר בגמ: שנים שדנו דיינין. דגם שנים הם ג"ד שלשה דשנים יכלו בנר להיות בקרוים

ג"ד כאו שלשה לכן גם לעכין זימון שנים רשות: ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. הם בני ק"י: [5]) אפי' שנים שדנו ובג"ל שנים אפי' שדנו לה בפרס לה מיבעיית לאחד אפי' שנים ודוחק: מין דיכן דין. שלשה דלה תזיני וכן לעכין זימון: וכתערבו. ואחר שנים אפי' שדנו לה בפרס לה מיבעיית לאחד אפי' שנים ודוחק: מין דיכן דין. שלשה דלה תזיני וכן לעכין זימון: וכתערבו. ואחר מכילתן נאו ליצד ניחוד: והן שבאו משלש חבורות. לה שאכלו כל אחד ואחד קודם לכן ניחילות אלא שבאו מג' חבורות שבנר כתחייבו בזימון: על דעתיה דר' זירא וחבורתיה. על דעת ר' זירא וחבריית כלו' אפה שצמעכו אהם בשקוס אחר בלאד דלדידהו אין מזמנין אלא ג"כ שאכלו שלשה כאחת אבל לה בנאו מחבורות: [00]) ר' יוסה אמר ועל הלה דרב חוכח. כל"ל כלו' שפלוגתא דר' חוכח ורב חסדא ור' זירא גבי זימון כלאוד דעתא לגבי חזוב: הטביל ג' מיזובו'. הטביל ג' קלחים כל אחד ואחד נפכי עלמו בפי חטאת להזות בהן על טמא מת ואח"כ תיבון יחד ותביכן אם' פרה פי"ח אלות מיזוב ג' קלחים: מזה בהן. לר' חוכח כדרך שאמר שאכלו זה בפני עלמו וכו', וכתערבו מזמנין הכי כמי שבטרפין הכך ג' קלחים לאגודה אחת: רב חסדא אמר. כלו' ולשיטת רב חסדא כאמר והן שבאו משלש חבילות וכדרך שאמר גבי זימון והן שאכלו מג' חבורות: על דעתי' דר' זירא. דלשיטת ר' זירא: והוא שהטביל שלשתן כאחת. וכדרך שאמר גבי זימון והן שאכלו שלשה כאחת: אין תימר אין למידין חזוב מברכה. וכי תאמר אין למידין חזוב דהוא מדיכי טומאה וטהרה מזימון שהוא מדיכי ברכה וכי יש להקיש מזה על זה: ואנן חזינן. הרי מליכו דרבנן לעדין דין סוכה מטיט הנרוק דהוא דין מקוה והם כמי רחוקים זה מזה: כיי דתכינן תמן. כהא דתכינן שם בתוכי' דסוכה: הרחיק את הסיכוך מן הדפנות. לפו בגונא קאמר אלא נרוחב: פסולה. דאויר פוסל בג' טפחים: טיט הנרוק. טיט הרחוי להוריקו מכלי אל כלי בגון שהוא רך: שלשים בקוה. מקוה שאין בו ס' סאה טיט הנרוק שמליאו לס' סאה וכדתנן מקואות פ"ז אלו מעלין ואלו פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק: ואין מטבילין בו. דאין עושין מקוה כולו מטיט הנרוק אף הכא שלשים בסוכה וכו'. אלמא דילפינן סוכה ממקוה הכא כמי שלמדין חזוב מזימון: שלשה שאכלו כאחת וכו'. הרי כתחיל בברכת הזימון וביקש ליכך לו ואח יכול להמתין עד שיסיימו: דבית רב. ופליגי דבית רב ור' זעירא ור' חלבו מה היא ברכה דאמרי בית רב, והך בית רב הוא בית מדרשו של רב כלו' תלמידיו, ובית רב דאמרי זה ברכת הזימון הוא דבבן שבבית המדרש עיי' רש"י בילה י"ט ע"א ד"ה תלמידיהון ובית רב: זו ברכת הזימון. כבבל שאכלו: בשם רב. כלאה ט"ם אלא שאבאו מעולם שבא בשם לפרש דברי בית רב וברי"ף הגי' ר' חלבו בשם ר' חנן בשם רב וזו הגי' מסובבת בודאי דבא ג' פעמים בשם: והא

מתניתא

מסורת הש"ס

[5]) עיי' בבלי ברכות ס"ה ושם היא בלישנא דרב ור' יוחנן. [3]) סנהדרין פ"ב דל' ע' בבלי סנהדרין שם וש"כ. [7]) בבלי ברכות כ'. [7]) סוכה פ"ב הל' י' ושם כל הסוגיא בבלי סוכה י"ט.

מתניתא. והרי ברייתא פליגא דתני: [o]חייבין בברכת המזון. כל"ל וכן הוא גי' הרי"ף וכתב הוה ז"ל הכין פירושו ב' וג' שאכלו ואין לאחד מהן יודע לברך ברכת המזון כולה אלא לאחד יודע ברכה ראשונה ולאחד יודע לברך ברכה שנייה ולאחד יודע לברך ברכה שלישית חייבין בברכת המזון לפי שאפשר לברך כל לאחד ולאחד מהן הברכה שהוא יודע ובאלמלא ברכת המזון עולה מנכים מהם לו משלשתם: הא מרבעה לא. הא מרבעה פי' אע"פ שיעלה ברכת המזון דהם לא תני שכיח שלשה מרבעה מייבין בברכת המזון: אין תיפוק ליה דאין רשות לאחד לברך ברכה זימון בשלשה. קשיא הרי יש כאן ד' ברכות ועולה לד' מברכין: משכחן תני מרבעה. ומתרץ הש"ס מליבו תשכח דתני מרבעה מייבין בברכת המזון ובית הב דלמרי זו ברכת הזימון סבירי להו כותיה: אין תיפוק זו הזן את הכל קשיא. הרי"ף לא הוצרך לזה אין תיפוק ליה דאפשר שיהו כולם מרבעה ומהך בריייתא מיבעי דברכה רשאוכה זו ברכת הזימון וכדאמרינן ובקש לפ"ד זו הזן את הכל דלדידיה ליכא אלא ג' ויותר כדאלה אלא גרסינן לה: אין תיפוק זו הטוב והמטיב. ואם תאמר הך תשכח דתני מרבע משום הטוב והמטיב ולעולם ברכת הזימון מיהא מזינה ברכה: לית לה יכיל וכו' דברכת הטוב והמטיב היא מדרבנן ולא מכי לה תשכח בהדי דאוריית': תיפתר כר' שמעאל. לעולם ברכת הזן היא רשאוכה והא דתשכח תני מרבעה אלא דאמרי הטוב והמטיב ומסיבא לי' כר' שמעאל דהיא דבר תורה ותשכח דתני שכיח שלשה ס"ל דברכת הטוב והמטיב כיתשכחה בניתר וכולהו ס"ל דברכת הזן היא רשאוכה: תיתי מס' פי' הש"ס הקדום גבי תורה כתיב כי אכלת ושבעת וברכת את ה': עד כדון כר' עקיבא. דרך הירושלמי לומר גבי דרשות דתניין לבד מאיזה ייתור לבו ומיכן מוכחית כ"כ עד כדון כר"ע אפילו ר"ע לדרוש הכא פעמים בפקום שהדרוש הוא קרוב לפשטיתא עד כדון כר"ע עי' ערלה פ"ק הל' ז' שבת פ' י"ט הל' ז' ר"ה פ"ג הל' ה' כלאים פ"ק הל' ג' שבועות פ"ק הל' ב' שבהדיא פ"ז הל' ה' ועוד בפ"ק וכן פקשה הכא הש"ס תהך דרשה דשם אם לאיכא דרשה גמורה ואיכא למילף מיכא לגזירת ר"ע: כר' שמעאל. כלו' לגזירת ר' שמעאל דאיכו דורש גמורה ולכן איכו דורש ווי"ן וואוי"ן ודוגמתו עי' בכלי שבהדיא כ"ק (והרחבנו זה בהרכי המשנה פרק ג' ערך ר' שמעאל, ר' עקיבא) מכלן ברכת התורה לאחריה וברכת המזון לפניו ומהתם לפניו ולאחריו. כל זה סיוקא דמילתא דר' יוחנן: ר' יצחק וכו'. כל אחד למדו מקרא אחריכא: אמר. ל"ל ר' יצחק אמר ובאמר הוא בשם מגילה: כי הוא. כלו' כתיב כי הוא יברך הזבח אחרי כ יאכלו הקרואים אלמא ברשאוכה יברך הזבח ואחר כך יאכלו הקרואים הרי לריך ברכה לפניה: ועבדתם. כתיב ועבדתם: [oo]אימתי הוא קרוי את (כל"ל) לחמך ואת מימך: עד שלא אכלת. אם עבדת עד שלא אכלת כלו' שברכה לא הוא קרוי לחמך דהכי כתיב ועבדתם והדר את לחמך ואת מימך: ר' לומר. ר' לימד ברכה לפניה ולאחריה למזון ולתורה מהכא: תורה מה. היאך ידעכו לתורה: תילין שלשה קרויות. הכך ג' גברי שבקרקין לתורה: מה

דרבי ישמעאל לאחר הטוב והמטיב דבר תורה הכתיב וכו'. לדברי ר' ישמעאל בשלש ה' ברכות בנהמ"ז ומ"ש קשה למה תכי בברייתא ברבעה ולא תכי תשעה והכא בעכילתא פ' בא פ' ט"ז מיתא בזה"ל ומיכן אתה מברכין על המזון שבע ומכלת שבעת וברכת זו ברכה רשאוכה על המזון זו ברכה שנייה הטובה זו ירושלים על שהחזירו למלכות בית דוד ועל התורה שנתן לנו ועל העולה שאנו עתידין לבנות ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל משם מטובה ונשבע מברכתה ונברכך עליה ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו במהרה בימינו ברוך אתה ה' בונה ברחמיו ירושלים אמן. ומ"ש ר' שמעאל אמר הטוב והמטיב דבר תורה הכתיב (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. ומ"ש ר' יוחנן בשם ר' יונתן אתיא שם שם לגזיר' שוה. מה שם שנאמר בתורה ברכה לפניו אף שם שנ' במזון ברכה לפניו. ומה שם שנאמר במזון ברכה לאחריו אף שם שנאמר בתורה לאחריה. עד כדון כרבי עקיבא כרבי ישמעאל. [1]רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל קל וחומר. מה אם מזון שאין טעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו. תורה שהיא טעונה ברכה לפניה. אינו דין שתהא טעונה ברכה לאחריה. עד כדון תור'. מזון מה. אם תורה שאינה טעונה ברכה לאחריה. טעונה ברכה לפניה. מזון שטעון ברכה לאחריו. אינו דין שטעון ברכה לפניו. [2]רבי יצחק ורבי נתן אמר (שמות כ"ג) כי הוא יבר' הזבח אחי"כ ואכלו הקרואי'. רבי נתן אומר (שמות כ"ג) ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך. [oo]אימתי הוא קרוי לחמך ואת מימיך. עד שלא אכלת. רבי אומר מה אם בשעה שאכל ושבע צריך לברך. בשעה שהוא תאב לאכול לא כל שכן. עד כדון מזון. תורה מה. אם מזון שאינו אלא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו. תורה שהיא חיי עד לא כל שכן. ר' זעורא בעי *אילין ג' קרויות מה את

עשאוה

אימתי

מסורת הש"ס

[1]) תוספתא ברכות פ"ו. [2]) מגילה פ"ד הל' ה' וסס כל הסוגיא. [1]) בבלי ברכות כ"ח וסס ליתא בסס ר' ישמעאל לכן קאי סס בתוכחא. [2]) סס ס"ק.

עשאוה כמאן כל מלותיה של תורה. והא דתניא לעיל ריש כילד מברכין (דף ל"ה ע"ב) הקיש תורה למלוה מה תורה טעונה ברכה לפניה ולאחריה אף מלוה טעונה ברכה לפניה ולאחריה ת"ל הא למדת טעונות כלל ברכה לפניה מתורה עשאוה כמאן מלות ת"ל הא למדת טעונות כלל ברכה לפניה מתורה דתניא נה כי שם ה' אקרא והא דתורה דיחיד טעונה ברכה לפניה ומעלות ובמכס כתקצה בעל שדה יהושע בזה. והכה בנלי מגילה כ"ש לימת תכל הפותח מברך לפניה והחותם מברכי לפניה והתידכ דכולהו מברכי לפניה ולאחריה הייכו טעמא דתקיכו רבנן נזירה משום הכבכסין ומשום היולמין והכרתה משוגיתנו דביתי ר' זעירא היה המכהג בת"י רבי בקלת מקומות היו כוהגין שכל אחד מן הקרואים מברך לפניה ולאחריה ובקלתם היה מברך הרחמן הברכה שלפניה והאחרון הברכה שלאחריה והאמצעי לא היה מברך כלל ונעמי ר' זעירא מיך עיקר הדין והמעכה דריש פ"ד דמגילה דתני הפותח והחותם מברך לפניה ולאחריה וכן הנרייתא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה קנעי לר"ז מם הם ע"פ עיקר הדין. ודע דר' שמואל בן מנדימא דאמר בסוגיתנו לא למדו ברכת התורה וכו' מי נדוד האמיצי עיי' ערכו מכוח פ"ד ומשמע קלת שעדיין ביתיו לא התקיכו עוד האכמים בת"י שיהיה כל אחד ואחד מברך לפניה ולאחריה וכן משמע מפה שתין בסוגיתנו שוס רמז על התקנה זאת יתפשר שלא כתקנה כלל בת"י:

מה מזמנין מסויימין. בב"ר הני' תשעה כרתין בעשרה מזמנין אלא עניד מסויימין זה כמו שהגהנו שלא שהב"ר מפרש קלת הך מה מסויימין וכדרכו עיי' מכוח כ"ת ע"ב וכו' אבל בבבלי מפיק רב הונא דט' כרתין בי' מלטרפין שלא לפליגי שם היאך ט' כרתין בי' וירוע שבהרבה מקומות יש מחלוקת בין הב' תלמודים:

אמר את עביד לון כשלשה שאכלו כאחת. או כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו. אין תעבדינון כשלש' שאכלו כאח'. הראשון מברך ברכ' ראשונ'. והאחרון ברכה אחרונה. והאמצעי אינו מברך כל עיקר. אין העבדינון כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו. אפילו האמצעי מברך לפניו ולאחריו. אמר רבי שמואל בר אבדימא [ס]לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים. ואם לרבים אפילו בינו לבין עצמו לא יברך. א"ר אב מרי אחוי דר' יוסי עשאוה כשאר כל מצוותיה של תורה. מה שאר כל המצות טעונות ברכה. אף זו טעונה ברכה: אבל דמאי: הרא אמרה אבל פירות ספק ניתקנו ספק לא ניתקנו מזמנין. אמר רבי שמעון אחוי דרבי ברכיה. [ם] בשעה שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מכניסין לבתיהן. ויי דא אמרה דא כותי מזמנין עליו. ואהן כותי לאו ספק הוא. אמר רבי אבא תיפתר כמן דמר[ג] כותי כגוי דברי ר'. רבן שמעון בן גמליאל אומר כותי כישראל לכל דבר:

מתני' ב נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. עד כמה מזמנין עד כזית. ר' יהודה אומר עד כביצה. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ר' יוסי בן שאול בשם רבי[ג] קטן עושין אותו סניף לעשרה. והתני[ז] אין מדקדקין בקטן. אמר ר' זעירא ר' סימון ר' חנינא ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה. שאם היה קטן עושין אותו ספק. ספק עושין אותו ודאי. רבי יהודה בר פזי בשם רבי יוסי תשעה נראין כעשרה [00] מה מזמנין מסויימין. אלא אפילו קטן ביניהן. רבי ברכיה אמר רבי יעקב בר זברי בעא קומי רבי יוסי [000] במה דברים

את עביד לון כשלשה שאכלו כאחת. או כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו. אין תעבדינון כשלש' שאכלו כאח'. הראשון מברך ברכ' ראשונ'. והאחרון ברכה אחרונה. והאמצעי אינו מברך כל עיקר. אין העבדינון כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה בפני עצמו. אפילו האמצעי מברך לפניו ולאחריו. אמר רבי שמואל בר אבדימא [ס]לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים. ואם לרבים אפילו בינו לבין עצמו לא יברך. א"ר אב מרי אחוי דר' יוסי עשאוה כשאר כל מצוותיה של תורה. מה שאר כל המצות טעונות ברכה. אף זו טעונה ברכה: אבל דמאי: הרא אמרה אבל פירות ספק ניתקנו ספק לא ניתקנו מזמנין. אמר רבי שמעון אחוי דרבי ברכיה. [ם] בשעה שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מכניסין לבתיהן. ויי דא אמרה דא כותי מזמנין עליו. ואהן כותי לאו ספק הוא. אמר רבי אבא תיפתר כמן דמר[ג] כותי כגוי דברי ר'. רבן שמעון בן גמליאל אומר כותי כישראל לכל דבר:

מתני' ב נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. עד כמה מזמנין עד כזית. ר' יהודה אומר עד כביצה. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ר' יוסי בן שאול בשם רבי[ג] קטן עושין אותו סניף לעשרה. והתני[ז] אין מדקדקין בקטן. אמר ר' זעירא ר' סימון ר' חנינא ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה. שאם היה קטן עושין אותו ספק. ספק עושין אותו ודאי. רבי יהודה בר פזי בשם רבי יוסי תשעה נראין כעשרה [00] מה מזמנין מסויימין. אלא אפילו קטן ביניהן. רבי ברכיה אמר רבי יעקב בר זברי בעא קומי רבי יוסי [000] במה דברים

המיעוט דרוב ע"ה היו מפרישין המעשרות (ועיי' לעיל פ"ה ה"ל ט') וכן לימת בבבלי בהרבה מקומות רוב ע"ה מעשרין ולמר לתוך ביתיהן ומוס שעיקר חיוב המעשר משכחתו בבית או בלבר: ויי לא למרה לה. ולפיו היה המעשה המובית בן כלי מלויה מעשה יש להוכיח לחספק כתקנו מזמנין: כותי מזמנין עליו. מהבבא דמעשה דתני כותי מזמנין עליו: ומהן כותי לאו ספק הוא. וכותי זה לא ספק הוא מחזיק במלות לגמרי דמזמנין לספק: תיפתר כמן דמר וכו'. כלו' כרשב"ג דלמר כותי כישראל לכל דבר ולימא לעולמות גם מהך בבא דמזמנין לפרות ספק כתקנו:

מתני' ב' שכיף. מיבור לזימון עשרה אם יש שם ט' גדולים וקטן אחד מזמנין בשם: אין מדקדקין בקטן. לכדוק לאמרי ולבדר שהוא גדול הא אם הוא ודאי קטן אין מלרפין לאותו כן פי' בעל שדה יהושע והוא הכוון מכל הפירושים שכתבתי בזה: למר ר' יוסי קיימא. ב"ל קיימא פי' ר' יוסי למר לר' סימון קיימא ור' מניכא למר ר' סימון בשם ריב"ל כלו' ריב"ל קיימא ובב"ר הני' ת"ר סימון בשם ר' יהושע בן לוי: לשני קטנים נצרכה. הבריימא דתני אין מדקדקין מיירי בשני קטנים: שאם היה קטן ודאי. בב"ר הני' לשני קטנים נצרכה לאחד ספק ואחד קטן עושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף פי' הא לאין מדקדקין מיירי שיש כאן ת' ואחד גדולים ושנים לאחד אם ספק קטן ואחד ודאי קטן אין מדקדקין בספק גדול ומחזיקין אותו גדול וקטן עושין סניף: [00] מזמנין מה מסויימין. כב"ל פי' לאמרת ט' כרתין בי' מזמנין ומקשי הש"ס כיון שמסויימין שהם ט' ולא יותר אין לפשר שמזמנין ואפי' מהני שהם כרתין בעשרה: אלא אפילו קטן ביניהן. הא כרתין בעשרה הוא ע"י שיש קטן ביניהן וכריב"ל דאמר קטן עושין אותו סניף לעשרה: [000] במה דברים

מסורת הש"ס

[ס] ערלה פ"ב הל' ג'. [ם] דמאי פ"ו הל' י"ג. [ג] נבלי ברכות פ"ז וע"ש כל הסוגיא ב"ר פ' ל"ג. [ז] תוספתא שם פ"ד.

דברים אמורים תמן. כל״ל כמה שנאמר התם כלו׳ דריב״ל דלעיל דעושין קטן סניף לעשרה אם גם עושין אותו סניף לג׳ פי׳ שניים שאכלו וקטן אם מזמין ואמר הבא דקאי אמתני׳ דמיירי בזימון ובב״ר הגי׳ כשם שעושין אותו סניף לעשרה כך עושין אותו סניף לשלשה את השם. והרי הם כנגד מרובים עושין הקטן סניף לברכה כאילו הם עשרה וכדלעיל: וכאן עושין קורין את השם. דהא גם עם הקטן הם לבד שלשה ומתוך שיעורם ניכר שאין שם אלא שנים גדולים ואין עושין אותו סניף: כיצי מתניתא. כן לריך לפרש לו להגיה הברייתא: קטן לספר תורה. אבל לא קטן ופ״ת דאין עושין שני סניפין: טיב ברכה. טעם כלו׳ מטעם ברכה: נעון קומי ר׳ שמואל בר נילת. מברייתא שאלו לפני ר׳ שמואל: תשעה פת ושתי ירק. מהו שמזמינין בשם כיון דזה שאכל ירק לריכו מחויב בזימון: מחלה למחלה. ה׳ לאכלו פת וה׳ לאכלו ירק: מהו. שם מזמינין: עד דאכל תמן. בעוד שהייתי בבבל דר״ז עלה מבבל לפ״י וכדאיתא לעיל (דף י״ט ע״ב) פ״ב: לאורכא לי. כסתפקתי בדבר זה: מילרי לי מיבך לא שאלית. כל״ל יש לי לשער על ידך כי׳ עתה שאלת ממנו ומיבו יודע להשיב יש לי לשער שלא שאלתי כאשר הייתי שם, מילרי הוא כמו משער (מלטער) לבו: מהו שיברך. ויליף להחריש שאכלו פת: מחלפה שיטתיה דר׳ ירמיה. דבכי ר׳ ירמיה סותרין הלה את הלה וכדאמסיק: תני דתכי: [00])ביתי שמעון בן שטח. כל״ל: בעיין. לריכין: תשע מאה קרבנין. כל אחד ג׳ קרבנות חטאת ועולה ושלמים: אזל ליזבח ביתא. הלך לזמן הרע ובב״ר לתתן ואחרון ליזבח ביתא: לא יהב מן דידיה כלו׳. אבל התיר כדקן: דאל שמעון בן שטח ועזרא. כתיירא שמעון ובניו: סלקון בני כם רבנין. עלו מבבל גדולים: כהירין אבן. זוכרים מבחנו: תני לון עובדא. סיפר להם המעשה שנזרו שמעון: ויהב ליה מילא. וכתן לו מות שלא יעשה לו דבר רע: לפלייתא בי. לחקור מדיוק ולא כתת: מן תורייתי. מן תורתי: ומה כתיב. לפשר שתאמר ברוך על המזון שלא מבלבו: ר׳ ירמיה אמר על

אמר רבי יוחנן חולקין על ר׳ שמעון בן שטח. רבי ירמיה אמר

אמר ר׳ יודן כיצי מתניתא קטן לספר תורה. וכן הוא בב״ר אבל התו׳ מ״ת ד״ה ולית הלכתא מניחין הירושלמי קטן וספר תורה עושין אותו סניף וכתבו ע״ז תומר ר״י דגרס התם קטן לס״ת ע״כ. מזה עולה שבספרי ירושלמי שלהם לא היה כתוב המאמר אמר ר׳ יודן כיצי מתניתא קטן לס״ת עושין אותו סניף. וכן בהך דאמר ר׳ נסא כמה זקנין לכבוד תורה וכו׳ יש תילופי גרסאות התו׳ גורסין אמר ר׳ יוסי וכו׳ עם ר׳ תלפתא אבא ור״ש הוא התנא ר׳ יוסי תנאו של ר״מ ור׳ יהודה. וזה לישנו עולה יפה מאה דתניתא אמר ר׳ ועמ תכיכיתא בר סיסי והוא תמוה ואתו׳ אם תימא ועם ר׳ תניכא בר סיסי והוא ג״כ תמוה ועיי׳ לעיל (דף ל״ח ע״ב) פ״ו הל׳ ה׳, ובבבב״ק הגי׳ אמר ר׳ ברכיה זקנין סניפין וכו׳ וז״ל הב״ר אמר ר׳ אבא זקנין סניפין לכבוד עם ר׳ תלפתא וזקנין סניפין לכבוד עם ר׳ תניכא בר סיסי וכו׳ וכרבה דר׳ תניכא ט״ס הוא אר׳ לכייכא בקרא ג״כ תניכא והמחבר הגי׳ שבירושלמי שלח מליכו תמוה ר׳ יוסי הוא ר׳ אבא בן תלפתא אבל בזה יכון גי׳ הב״ר עם ר׳ תלפתא ולא עם ר׳ תלפתא אבא אבל כאשר הוא בירושלמי ועיי׳ מגוה פ״ד ערך ר׳ תכייכי ועיי׳ ערך ר׳ נסא:

סלסליה ותרומתך. בבבלי היפך הקרא לאמרי ד׳ סלסלה ותרומתך תבבדך כי תתבקבה ובס׳ תשובת גאונים קדמונים ליתא תשו׳ לר׳ האי (סי׳ ע״ח) שעיקר הגי׳ סלסלה ותרומתך תבבדך כי תתבקבה ובין בגירסת תוספתא ע״ב וכרבה שהיא הרבבה מבוססת הבבלי ומוסכמת הירושלמי המשובות בזה ועוד יש שיבושים גדולים בסוגיא זו בין ד׳ התלמודים וגם לעיל דיבא ועיי׳ תוס׳ שם ד״ה תשעה שאכלנו דבן ועיי׳ תו׳ עירובין ס״ב ד״ה בלר אל יורה:

במה

אמר לי׳ שמעית דמרי כעם עלי ובעית מקיימה הדין קרייא (ישעיה כ״ו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. וקרא עלוי (קהלת ז׳) ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. אמר לי׳ ולמה יתבת בין מלכא למלכתא. אמר לי׳ בספרא דבן סירא כתיב סלסליה ותרוממך ובין נגידים תושיבך. אמר הבו ליה כסא ומר נברך על המזון שאכל ינאי וחבריו. אמר לי׳ עד כדון את בקשיותך. שלא אכלנו. אמר הבון ליה דליכול. יהבו ליה ואכל. אמר לי׳ ומה נאמר על המזון ומר ינברך על המזון שאכלנו.

על

[0]) כזיר פ״ה הל׳ ה׳ בבלי נדרים מ״ח ובכרבה מיכויים.

במא דלמא יהב דעתי מפקא ימיך. זה הלין דר' זעירא דהמברך לריך לכוין להוליח השומעים מליכו לו ג"כ בגלי ר"ה כ"ח כ"ט בעכין תקיעה והם"ס אם ל"ג מקני על ר"ז מפתני דהמתעסק וכו' וכמו שהוא בם"ס זה, ולהאפרגיס דרך לחר בכל זה וחיכו כרמה כלל כמאר יבין כל מעיין בדבריהם:

אבל דברי חכמים. ר' יוחנן בח לתרן דלח תיקשי ריעח למיפח וכן מתרן הבבלי ר' הח ריה"ג הח ר"ע כן פי' המפרשים מכל מין זה בכח המחמר דהול"ל במקה לומר וכו' לחמר ר' יוחנן זו דברי ריה"ג לחד עשר וחחד עשר רבוח דברי חכמים גם הול"ל בהיפך לחד עשר וחחד עשר רבוח דברי חכמים במקה לומר וכו' דברי ריה"ג ומפשר שבמקבה שבירושלמי לח היתה הבנח לחד עשרה וחחד עשרה רבוח והסופרים הוסיפו לומה ע"פ המקבה שבבבלי ועיי' מבוח כ"ג סוף ע"ב ונם חם הבנח זחת היתה בעלמותה במקבה ירושלמית ר"ל דלהירושלמי לח היתה בזה סתירה בין סיפח לריעח דהריעח הכי קחמר לחד עשרה וחחד עשרה רבוח הוח כסדר הזה כמו שמוסיף לחלהיכו בעשרה דהוח מכין מסוייס כן מוסיף בכל מכין מסוייס והסיפח מפרש לה בדרך כילד כילד מוסיף על המכין הקודם במקה הוח לומר בכרך ה' חלהיכו הרי מוסיף ה' בחלף הוח לומר וכו' ומוסיף חלהי ישרחל ברבוח וכו' וע"ז חמר ר' יוחנן זה דברי ריה"ג בבל דברי חכמים לחד עשר וחחד עשר רבוח לומר לחלהיכו וחיכו מוסיף ופליגי לריה"ג:

רבא לא יצא. במאה אומר בו' על הראשונה. רבי אבא אמר על השנייה. מחלפה שיטתיה דרבי ירמיה. ההם צריכא ליה. וכה פשיטא ליה הן דצריכה ליה כרבנן הן דפשיטא ליה כרבן שמעון בן גמליאל. תני עלה[8] היסב ואכל עמהן אף על פי שלא אכל כזי דגן מזמנין[9] דברי חכמים. רבי יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. והתני שנים פת ואחד ירק מזמנין. מתניתה כרשב"ג:

מתני ג כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך בשלשה והוא אומר ברכו. בעשרה אומר נברך אלהינו בעשרה והוא אומר ברכו. דלמה ר' זעירא ור' יעקב בר אחא ור' חייא בר בא ורבי חנינא חברון דרבנן הוו יתבין אכלין. נסב רב יעקב בר אחא כסא ובירך ואמר נברך. ולא אמר ברכו. א"ל רבי חייא בר בא. ולמה לא אמרת ברכו. א"ל ולא בן תני[3] אין מדקדקין בדבר. בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין *תופסין אותו על כך. והנוקדנין תופסין אותו על כך. ובאיש לרבי זעירא בגין דצווח רבי יעקב בר אחא לרבי חייא בר בא נוקדנא.[4] שמואל אמר אני מוציא את עצמי מן הכלל. היתיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו. אמר רבי אבון מכיון דיימר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל. רבי אבא בר זמינא הוה משמש קומי זעירא. מזג ליה כסא. אמר לי' סב בריך. אמר לי' והב דעתך דאת מישתי חורנה. דתני[7] השמש מברך על כל כום וכום. ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה. אמר ליה כמא דאנא יהב דעתי מפקא יתיך ידי חובתך בברכתה.[10] כן הב דעתך מפקא ידי חובתי באמן. אמר רבי תנחום בר ירמיה מתניתא אמרה כן.[5] המתעסק לא יצא. והשומע מן המתעסק אמר רבי יוחנן זו דברי רבי יוסי הגלילי. אבל דברי חכמים

*) בכ"י חסר.

על הרחשונה ר' חבח חמר על השנייה. בם"ר ר' הגי' ר' חבח חמר על הרחשונה ר' ירמיה חמר על השנייה והוח הכנון וחכי פירושו ר' חבח חמר על הרחשונה חברייו חולקין על שמעון בן שטח במעשה רחשון שהתיר לבזיריס הכלי וחמרו לבח טוב עשה שגכב דעת יבחי ור' ירמיה חמר על השנייה בהך עובדח מחריתח שלח היה מברך עד שחכל דגם חם חתה כוס יין חו לכל מכילה מועטת היה יכול להוליח החחרים: מחלפה שיטתיה. השתח מסיק הש"ם הקו': התם לריכה לי'. לעיל מספקא לי' לר' ירמיה חם חותו שחכל ירק יברך כיון דליכו מחויב בבה"מ: וכה פשיטא לי'. דיכול לברך דהח חמר חלוקין עליו חבריו על שמעון בן שטח: הן לריכה לי' כרבנן. ומחכי הש"ם הח דמספקא לי' לעיל חליבא דרבנן פי' חם חכמים חולקין בזה: תני עלה. דתני עלה:[6] דברי חכמים. ט"ס ול"ל דברי רשב"ג וכחבר הוח בחוספתח ובבבלי ברכות וכן מוכח לקמן דחמר הש"ם מתניתה כרשב"ג וזה שחמר ר' ירמיה דהח דחמר ר' יוחנן חולקין עליו חבריו קחי על הרחשונה היינו דרשב"ג חולק עליה: לעולם אין מזמנין עליו. הש"ם מביח זה המחמר לפשוט התבעית דר' ירמיה לעיל דחכמים חולקין על רשב"ג: **מתני ג'** דלמה: מעשה: ור' חניגח חברון דרבנן. ונקרח כו בהרבה מקומות ומבומר במבוח ערך ר' חכניה ס': והטוקדני: פי' רש"י דוקנין והערוך גורס בקריכן וכי' המקדק שלח בדבר לורך ובלשון ערבי קורין לומי מלמקר כגון תרכגול המקר בחסדה: ובחים לר' זעירח. והיה רע בעיני ר"ז: בגין דלוות. בשביל שקרח: לימי מוליח לח עלמי מן הכלל. מע"פ שבד' שכי רשאי לומר לשלשה ברכו טוב לי שחומר כברך וחיכי גם הוח בכלל המברכים: מביאן דיימר המבורך. כיון שיחמר המבורך לחר שחמר ברכו לח ה' הרי כ"ל ר' זעירח: חמר לי'. ועוד חמר ר' זעירח לר' חבח ומליכו דוגמתו לעיל (דף כ"ל ע"ב) סוף פ"ג: והב דעתך כלו' לימון לשחות עוד דהל"כ לריך לח לברך על כל כום וכום: השמש מברך על כל כום וכום. לפי שחין קבע לשתיית השמש יתיכו יודע שם יתכו לו עוד ומסיח דעתו מן השתייה: וחיכו מברך על כל פרוסה ופרוסה. דבטוח הוח שלח יפעבו מעכו לחס. רש"י: חמר ליה. ר' זעירח לר' חבח לחר המכילה בחשר בחו לברך ברכה המזון: כמח דחבח יהב דעתי. כמו שחתי מכוין להוליח לוחך בברה"מ:[00] כן הב דעתך מפקח ידי חובתך. בל"ל כן לימון להוליח עלמך ידי חובתך בחתן שחתה עוכה: מתניתה חמרה כן. בחמיה חו דל"ל לח חמרה כן פי' דר' זעירח חמר כמה דחבח יהב דעתי מפקח ידי חובתך בחתן שחתה עוכה: מתניתה חמרה כן. בחמיה חו דל"ל לח חמרה כן: המתעסק. בתקיעת שופר שתקע לקול בעלמו: לא יצא. ידי מלות תקיעת שופר: והשומע מן המתעסק לא יצא. דהח התוקע בעלמו לא יצא ושמע הח לח הוקע תוקע בדיעבד יוצח השומע מע"פ שלח כתכוין לו התוקע ולמה חמר ר"ז דחבח יהב דעתי מפקח ימיך והש"ס לא מבני הקו': זו דברי ר' יוסי הגלילי. הח דתכי מתני' במתה חומר וכו' הוח דברי ר' יוסי הגלילי: חבל דברי חכמים

מסורת הש"ס

[1]) תוספתח סם פ"ה בגלי ע"ח. [2]) תוספתח פ"ה ובזיכוי בגלי כ' וכחבר הוח בתוספתח. [3]) בגלי ע"ט ע"ב. [4]) חולין ק"ו וסם הוח מימרח דרב. [5]) ר"ה פ"ד ע"ח.

חכמים. לכל חכמים מומרים לחד עשרה וכו׳ והרישא דתני לחד עשרה ולחד עשרה רבוא חכמים היו: מכיון לעשרה שהיו עשרה. ל״ג דעיקר הסוגי׳ היינו אם׳ מגילה ומס׳ סנהדרין ומס ליתא גם הוא מתוסר הכנה דעשרה לא נזכר כלל במשנה גם במה שאמר לקמן בשאר כתוב תוך ונאמר להלן תוך וכן בשאר כתוב יבדלו וכו׳ אין זכר בהבך קרתי לעשרה: בשאר כתוב עשרה. גם׳ קדושים בתיב דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו שאעיגן מינה דבדבריס של קדושה בעינן עשרה: ובשאר להלן. בשרגלים: עשרה. עד מתי לעשרה הרעה הזאת: שם וכו׳ להלן עשרה. דילמו יהושע וכלב וכשתיירו ו׳ מרגלים: שם וכו׳ כתן עשרה. ולפיכך דבדבר שבקדושה כגון תפלה וקריאת התורה וכו׳ לריך עשרה וכדלתיתא בפרק מגילה סם וכן להזכיר את השם בברכה״מ לריך עשרה וכדלתיתא בפרק בתרא: בשאר כתוב תוך. ובקדשתי בתוך בני ישראל: מה תוך האמור להלן עשרה. דבני ישראל עשרה היו: ס״ק מתוך את ילוף לה בגין מיכון. כל״ל דהא הך תוך קאי אהבאים והבאים היו הרבה: ובשאר להלן בני ישראל. ויבלו בני ישראל לעבור: בכל קהילה וקהילה. הלי בשקהלות לא בא לומר שיש תילוק שקהלות שלא בכל קהילה שבספרין יהיו מברכין השם: אמר ר׳ תניא. הוא בשו ר׳ תניא אמר כלו׳ ר׳ חניא שתרן בשקהלת כתיב תסר ולא משמע ליה לברכן הרבה של ריב״ג: **מתני ד׳** בעין משקוניה. רבו לשתקו: שרטוניה. הניחו לותו: דהניג בר׳ עקיבא. דשתי׳: בהן בשקום לוי. שלא היה שם לוי וקרא לר׳ זעירא בשקום לוי: ובירך לפניה ולאחריה. ר׳ זעירא בירך בשר בחלב עלה בשקום לוי ולכן רבו לשתק אותו: דכן לימן וכו׳. בני בבל מיהגין כן ור׳ זירא עלה מבבל ועיי׳ בבלי גיטין כ״ט: ר׳ סימון. ובשאר ר׳ סימון: שהחזירו הגדולה ליושנה. וכמו שפירש לה הש״ס: האל הגדול. שאמר האל וגו׳: לזה נאה לקרות גיבור. ולזה גיבור הכובש את ילרו ובבירכול רואה אפו האל. ואמרי האל וגו׳ ונאמ׳ מגילה מסיים ועתה לפניהי האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד של יעקב לפניך וגו׳ והוא קרא בחתיה ט׳ כלו׳ היכן מלינו שאמרו כאן ג׳ שתחזירו הגדולה ליושנה דכתיב ועתה לפניהי האל הגדול הגבור והנורא ובמו שיסד עזרא: ובזר ודם וכו׳. בתפיה וכי יש כח ביד בזר ודם לתת קללה למדותיו של הקב״ה וכמו שעזרא ירמיה שלא אמר הנורא ודניאל אמר הגבור: **מתני ה׳** חוזר. לבדך בהש״ך: תזכח ופלג. בדייתא דחולק על הש דשמואל: כל יום. דתני כל יום: אם לא הזכיר מחזירין אותו. ונשנת יש קרבן מוסף ש״כ מחזירין אותו ויהוא דלא כשמואל: מן דאבלין

רבא. הוא ר׳ בא דרבא תלמידו של רבי ומנהו של תני שהי לא נזכר בירושלמי כ״ש בשקוס אחד ושם אבוהה ר׳ אבא בר יוסף עיי׳ ערכי מבוא ש״ד אך גם בבלי כ׳ ליתא אחר רבא הלכה כר״ע ויש לתלק בין האחר דבבלי ובין האחר דירושלמי ובין להתריך:

נאמר בשן תיך ובאחר להלן תוך. בבלי מגילה כ״ג ליתא דתני ר׳ תייא אחיא תוך תוך כתיב הכא ובקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה והירושלמי לא כתיב להכי להעדה דהך קרא דהבדלו הוא יותר מעשרה והבבלי אמר על זה ולתיתא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף בשן עשרה ובין אחר להלן בשן עשרה ולהקשיר הגז״ם ובמו שהעבירו במגנה ל״ת ע״ב לכן אחר ר׳ סימון סנז״ם בתוך תוך ויבולו בני ישראל בתוך הבאים להיות גז״ם תוך תוך בלא מלבושים קרא אחר ולהעבריס דרך אחר בזה:

אמר

חכמים אחד עשר ואחד עשר ריבוא. [ס] רבא אמר הלכה כמי שאומר אחד עשר ואחד עשר ריבוא. מניין לעדה שהיא עשרה: [ב] רבי בא ורבי יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה. מה עדה שנ׳ להלן עשרה. אף עדה שנ׳ כאן עשרה. אמר רבי סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך (בראשית מ״ג) ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים. מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן י׳. אמר לי׳ רבי יוסי בי רבי בון [ס]בי אם מתוך את ילוף לה סגין אינון. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל. מה בני ישראל שנאמ׳ להלן עשרה. אף כאן עשרה. מה מקיימין רבנן מעמא דרבי יוסי הגלילי במקהלות בכל קהילה וקהילה. אמר רבי חנינא בריה דרבי אבהו במקהלות כתיב:

מתני ד׳ אמר רבי עקיבה מה מצינו בבני הכנסת כו׳. רבי חייא בר אשי קם מקרי באורייתא ואמר ברכו ולא אמר המבורך. בעין מישתקוניה אמר להון רב ארפוניה. דנהיג כרבי עקיבה. רבי זעירא קם מקרי כהן במקום לוי וביך לפניה ולאחריה ובעין מישתקוניה. אמר לון רבי חייא בר אשי ארפוניה. דכן אינון נהיגין גבייהו. כתיב (במדבר ח׳) ויברך עזרא את ה׳ אלהי הגדול. [ב] במה הוא גודלו. גדלו בשם המפורש. רב מתנה אמר גודלו בברכה. רבי סימון בשם ר״י בן לוי למה נקרו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה. אמר רבי פינחס משה התקין מטבעה של תפילה (דברים י׳) האל הגדול הגיבור והנורא. ירמיה אמר (ירמיה ל״ב) האל הגדול הגיבור ולא אמר הנורא. למה אמר הגיבור לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא אלא שאין נורא אלא בית המקדש שנ׳ (תהלים ס״ח) נורא אלהים ממקדשך. דניאל אמר (דניאל ט׳) האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור בניו מסורין בקולרין היכן היא גבורתו. ולמה אמר הנורא. לזה נאה לקרות נורא בנוראות שעשו לנו בכבשן האש. וכיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו הגדולה ליושנה. האל הגדול הגיבור והנורא. ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברי הללו. אמר רבי יצחק בן אלעזר יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו:

מתני ה׳ שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחל כו׳. תני [ז] היה יושב ואוכל בשבת ושכח ולא הזכיר של שבת. רב אמ׳ חוזר. ושמואל אמר אינו חוזר. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן ספק הזכיר של ראש חדש. ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו. אשכח תני ופליג. [ח] כל יום שיש בו קרבן מוסף בגון ראש חדש וחגלו של סוע צריך להזכיר מעין המאורע אם לא הזכיר מחזירין אותו. וכל שאין בו קרבן מוסף בגון חנוכה ופורים צריך להזכיר מעין המאורע. אם לא הזכיר אין מחזירין אותו. חנן בר אבא וחבריא הוו יתבין אכלין בשבתא. מן

מסורת השס

א) עיי׳ בבלי ברכות כ׳. ב) מגילה פ״ד הל׳ ד׳ סנהדרין פ״א הל׳ ד׳ בבלי מגילה כ״ג. ג) מגילה פ״ג הל׳ ח׳ בבלי יומא ס״ט וע״ב. ד) בבלי ברכות מ״ט ובזיכוי וגם לא נזכר שם הש דשמואל לחיכו חוזר ע״ש. ה) תוספתא פ״ג בבלי שבת כ״ד והב׳ תלמודים מסוכים מן התוספתא ומסוכים זה מזה.

אמר ר' יוחנן והן שבכבסו. ר"י קמי לתצבתכו והמתמר לילין בית כנישתי וכו' קמי תר' יוכה ור' תנח בר זיבדא בשם ר' זעירא לב' נתיס כלכלה וברקה אים להפך סדר המתמרים וכל"ל אמר ר' יוחנן והן שבכבסו וכו' ר' יוכה ור' תנח וכו' לילין בית כנישתי וכן הגיה בעל שבות לליהו מלא שהוא מפרש לה בדרך אחר מתתר פירושו והרמ"ם הניח בשם תר"י דמפי' בב' נתיס מלטרפין וכתב וכן פי' ר"ח דאורחא דמילתא נקט מתני' ג' תבורות בבית אחד וה"ה בב' נתיס וכן פי' בה"ג וכן משמע בירושלמי ר' יוכה וכו' ומבית הירושלמי כתתר הוא לפכיכו מלא שבמקום אמר ר' יוחנן גורס אמר ר' יוכה ומשמע שהוא מפרש בב' נתיס כלכלה כלו' בבית אחד משיטת דמלטרפין מלא דתנה נקטה בית ג' וה"ה ב' נתיס ועיי' בתר"י אך להך פירושא קשה מאי מספקא לי' להס"ם אמר כן לילין דבית כנישתי וכו' הרי גם אם הס כב' נתיס מלטרפין וכבר עמד על זה בעל שה יהושע לכן כלכלה בשו עיקר פי' לבתי נתיס כלכלה בשו שפירשו שהך כלכלה הוא ל' לילין והרמב"ם מביא הירושלמי דזה"ל לא סוף דבר בית אחד אלא אפילו שני נתיס אמר ר' יוכה והס שבכבסו משעה דשמוכה לכך וע"ש מה שכתב בשם הרמב"ם דמפי' בב' תבורות בבית אחד כמי לריך שבכבסו משעה דשמוכה לכך ועיי' ב"י סי' קל"ה:

עיטור

מזוג. והתני [3] השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו. א"ה יוחנן והן שלנו בכלי מתכות. [7] ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ראשונים היו שואלין שמאל מהו שתסייע לימין בבוס של ברכה. את שמע מינה תלת. את שמע שהוא צריך לחופפו בימין. וצריך שתהא ידו *גבוהה מן השולחן טפח. וצריך שנותן עיניו בו. אמר רבי אחא [5] שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכ' מלא. עיטור.

דאבלין וברכין קם אזל ליוז. חזר לגבן אשכחנון ברכין. אמר ולא כבר בירכנו אמרין ליה מברכין וחוזרין ומברכין דאשכחן מדכרא דשבתא. לא אמר כן רבי בא בשם רבי חונא ורבי ירמיה מטו בה בשם רב [4] שכח ולא הזכיר של שבת אומר אשר נתן מנוחה לעמו ישראל. בן בשהסיע דעתו וכן בשלא הסי דעתו. תני [2] עשר' בני אדם שהיו מהלכין בדרך אף על פי שכולם אוכלין מכבר אחד כל אחד ואחר מברך לעצמו. ישבו ואכלו אף על פי שכל אחד ואחר אוכל מכבר עצמו אחד מברך על ידי כולם. רבי ירמיה זמין לחבריא בפונדקא:

מתני ו' שתי תבורות שהיו אוכלין בבית אחד כו'. רבי יונה ורבי אבא בר זימנא בשם רבי זעירא לשני בתים נצרכה. אמר רבי יוחנן והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן. אילין בית נשיאי מה את עבד לון [6] בבית אחד או בשני בתים. נאמר אם היה דרכן לעבור אילו על אילו מזמנין. ואם לאו אין מזמנין. רבי ברכיה מוקים לאמוריה על הרעא מציעא רבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין: אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מברכין: רבי זריקא בשם רבי יוסי בן חנינא מודים חכמים לרבי אליעזר בכוס של ברכה שהוא נותן לתוכו מים כל שהוא. נהיגין רבנן בההן כסא דקידושא. מילתא דרבי יוסה פליגא אדר' יונה. דרבי יונה טעם כסא ומתקן לה אין תימר שהוא מזוג. והתני [3] השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו. א"ה יוחנן והן שלנו בכלי מתכות. [7] ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ראשונים היו שואלין שמאל מהו שתסייע לימין בכוס של ברכה. את שמע מינה תלת. את שמע שהוא צריך לחופפו בימין. וצריך שתהא ידו *גבוהה מן השולחן טפח. וצריך שנותן עיניו בו. אמר רבי אחא [5] שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכ' מלא. עיטור.

מסורת הש"ס

[4]) בבלי ברכות מ"ט. [2]) בבלי שם מ"ט. [3]) בבלי כלה י"ז שם' דרך ארץ פי"ט. [7]) בבלי כ"ף ושם לישנא ר' חייא בר אבא. [5]) שם ע"ב.

עיטור. לעצות עטרה כביב הכום בגילים ופרחים: שבע עיטור. דע״י העיטור נרמה הכום שבע כלו׳ כמלא שמחה: רצון מודה. דמם ליכו מודה כרמה הכום כזוגף: מלא כמשמעו. וכתיב בתרי׳ נרכת ה׳ כלו׳ כום של נרכה וכל המאמר נדרך מסמכתא ורמז: ים ודרום ירשה. כלו׳ כחלה בלי מלריס יס ודרום המחד מרמז לעה״ז והמחד לעה״ב (ותו׳ נרכות כ״ח פי׳ נעניו מחר): כום פגום. כום שחיכו עלמ ועיקר הורמת פגם חסרון: טעמו פוגמו. ומם טעם עמכו הרי הוח כחסר: ולריך שיהח בו כשיעור. דחלו״כ מה נכך שהכום חסר וכן ליתח בכלי פסחים ק״ו רב חמי חמר טעמו פגמו וכום של נרכה לריך שיעור חדם שילחת היח וה״ק מ״ט טעמו פגמו משום דכום של נרכה לריך שיעור ועע״ג דחמריכן לעיל (דף מ״ג ע״ב) ג׳ דברים כחמרו בכום של נרכה מלא וכו׳ היח רק למלוה בעלמא ור״ח חמר חין מברכין: וטעמו פגמו. הח דכום פגום חין מברכין עליו וטעמו פגמו חמר ר״ח בפירוש וליח כמן ג״ח מלא דהש״ם בח לקנן הדיכים היולחים מהחמר של ר״ח וכן ל״ל לעיל נהך דחת שמע מינה תלת חת שמע שהוח לריך לתופסו בימין וכו׳: כבוד היום. לקמן מפרש לה: קדושת הלילה קודמת לקדושת היום. מם חין לו מלח כום לחד יקדש עליו בלילה ולח יניחנו לקדש עליו ביום: כורס פרי הגפן. מם חין לו יין הרבה יניחנו למחר דכבוד יום עדיף וקחי נפה״ג לומר דיכבד היום

עיטור. כן היה דרך היוכיס לעטר נמסיבתם הכוסות בזוכיס ופרחים *) וכרחה זחה המכהג כתפחט ג״כ נסוריה חיוחניים היו יוכיס וכמחכו הרכה לחר מעטוני ומכהני חרץ יון ונכנלי לח כודע זה המכהג לכן מפרש לה הש״ס בנלי כ״ח בדרך לחר ר׳ יהודה מעטרהו בתלמידים רב מסדח מעטר לי׳ בנטלי:

עיטור. ומודה. ושלשתן בפסוק אחד (דכריס ל״ג) נפחלי שבע רצון ומלא כרכת ה׳. שבע עיטור. רצון מודה. מלא כמשמעו. אמר רבי חנינא אם עשיתה כן מה כתיב תמן (שם) ים ודרום ירשה. את זוכה לירש העולם הזה והעולם הבא. אמר רבי אלעזר [ב]) כום פגום אין מברכין עליו. טעמו פוגמו. [ג]) את שמע מינה תלת. שמע מינה כום פגום אין מברכין עליו. וצריך שיהא בו כשיעור. וטעמו פגמו. אמר רבי תנחום בר יודן [ג]) כבוד היום קודם לכבוד לילה. קדושת הלילה קודמת לקדושת היום. אי זהו כבוד היום רבי יוסה בשם רבי יעקב בר אחא ורבי אלעזר בר יוסף בשם רב בורא פרי הגפן. רבי זריקן בר חמוי דרבי זריקן [ד]) הזכיר של חנוכה בארץ וקילסו אותו. רבי בא בריה דרבי חייא בר בא הזכיר דיין אמת בהטוב ומטיב וקלסו אותו. רבי בא בריה דרבי חייא בר אבא אכל מהלך עומד ומברך. אכל עומד יושב ומברך. [ה]) אכל יושב מיסב ומברך. אכל מיסב מחעטף ומברך. אם עשה כן הרי הוא כמלאכי השרת. מה טעמא (יחזקאל ו׳) בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו:

הדרן עלך שלשה שאכלו.

א אילו דברי, שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה. בית שמאי אומרים מברך על היום ואח״כ מברך על היין. וב״ה אומרי׳ מברך על היין ואח״כ מברך על היום: ב ב״ש אומרי׳ נוטלין לידים ואח״כ מוזגין את הכום. וב״ה אומרי׳ מוזגין הכום תחילה ואח״כ נוטלין לידי׳: ג בית שמאי אומרי׳ מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן. ובית הלל אומרי׳ על הכסת: ד בית שמאי אומרים מכבדין את הבית ואח״כ נוטלין לידים. ובית הלל אומר נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית: ה בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה. ובית הלל אומרי׳ בורא נר ובשמים ומזון והבדלה: ו בית שמאי אומרי׳ שברא מאור האש. ובית הלל אומרי׳ בורא מאורי האש: ז אין

מברכין

ע״י הנרכה והחתייה: הזכיר של חנוכה נחרן. נגרכת המזון של נרכת המזון: וקילסו חותו. על שהזכיר חנוכה חף שהוח מדרנן, וגם י״ל דקילסו חותו על שהזכיר נהודחה וכדחמיק הנגלי שבת. ועיקר זה המחמר חין מקומו כחן כ״ח נהלכה הקודמת דשם הוכח הנרייחת דלריך להזכיר מעין המחורע ובח המחמר פה ע״י שניחת הסופרים: הזכיר דיין חמת נהטוב ומטיב. דנרכת הטוב ומטיב כתקנה על שביתנו הרוני ביתר לקבורה ובדחיתת לעיל (דף מ״ח ע״ח) הל׳ ח׳ וגם זה המחמר חין כחן מקומו: מכל מהלך. מם מכל כשהוח מהלך: עומד ומברך. נרכת המזון: מכל עומד. מכל כשהוח עומד יושב וכו׳: מה טעמא בשתים יכסה פניו וכו׳. מלמד שמכיכים עלמן לקבל פני השכיכה וכן לריך המדם להכין עלמו כשבח לנרך לפני קונו: **הדרן עלך שלשה שאכלו.**

אילו דברים. שמחלקו ב״ש וב״ה נהלכות סעודה: מברך על היום. נקידוש שבמות וי״ט וגגם׳ מפרש טעמייהו דנ״ש וב״ה: **ב** נוטלין לידים ואח״כ מוזגין את הכום. יין הבח לפני המזון וקחמר נ״ש נוטלין לידים ואח״כ זוחין את הכום ומוכלין סעודתן שהידים קודם כטילה יש להן תורת שני לטומחה ומטמחות מסקין להיות תחילה ומשנו נ״ש שמ יש מסקין נחמורי הכום ויחזרו להיות תחילה ויטמחו חמורי הכום: מוזגין הכיס תחילה. נמשנ״מ וגגמ׳ ליתח מוזגין את הכום ולימ׳ לחי׳ תחילה פי׳ מוזגין את הכום וזוחין חותו ואח״כ נוטלין לידים וגגמ׳ מפרש טעמח דנ״ה: **ג** מקנח ידיו במפה. מכטילת מיס רחמוכים: ומניחה על השולחן. ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התנשל ולח יניחנה על הכסת שהוח יוצב עליה דשמח הכסת טמחה ויהיה נמפה מסקה מחמת כיגוב הידים ויחזור ויטמח חת הידים וב״ה לח חייש להכי וטעמייהו מפרש נגמ׳: **ד** מכבדין את הבית. מקום שמוכלין שם לח היסבו על גבי קרקע מכבדין חת הקרקע חו לח היסבו על השלחן מכבדין חת השלחן מעיורי לוכלין שכחפזרו עליו: ואח״כ נוטלין לידים. מיס מחרוכים דנ״ש מוזגין לחיבוד לוכלים: נוטלין לידים ואח״כ מכבדין את הבית. כלו׳ יש רשות נ״כ ליטול הידים ולכבד הבית אח״כ דאין כאן חשש חיבוד לוכלים וכדפרש לה בגמ׳: **ה** כר ומזון. מי שאין לו אלא כום אחד במוצאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו כר ומזון ובשמים והבדלה: **ו** שברא. ל׳ שעבר: מאורי. בגמ׳ משמע שהוי אמור דנ״ש שברי אחרת יתי ברחמיו: בורא מאורי האש. בגמ׳ לקמן לח מפרש טעמח ובנגלי כ״ב מפרש לעיקר פלוגתייהו בחמור ומאורי דנ״ש שברי אחרת אילו בורא ובה שברי כתה בהורין ליכא בנורא: **ז** אין

מברכין

מסורת הש״ס

א) נגלי פסחים ק״ה ב) שם ק״ו. ג) תוספתא פ״ג נגלי פסחים ק״ה ועיי׳ שבות כ״ד סוף ע״ח. ד) עיי׳ נגלי שבת כ״ד. ה) נגלי נרכות כ״ח ובזיכוי פ״ב ועיי׳ שבות כ״ו ע״ח.

*) στεφανοῦν.

נהיגין תמן. כבר כתבנו בתחלת ספר זה לך קמי על נגל וכן ים עיד עובר לפני התיבה ומוסיף ברכה מעין שבע משמע שהוא קידוש במקום שתין יין ובגלי שנת כ"ד לחיתת דרבנן תיקנוהו משום סכנה וגם מה דחיתת בזה המאמר וחותם מקדש ישראל והשנת ליתת לפי הגלי ברכות פ"ט בילה י"ז וזה המאמר דירושלמי הובא בפסחים ק"י נתו' ד"ה מקדש לריפתת ועיי' בהגהת מצרי שנת כ"ג המתחלת מכאן מדקדק כ"ת ופ"ע שלא הרגישו בזה:

אבדלה

מברכין על הנר ועל הבשמים של גוים ועל הנר ועל הבשמים של מתים ועל הנר ועל הבשמים שלפני ע"ז. ואין מברכין על הנר ער שייאותו לאורו: ח מי שאכל ושכח ולא בירך. בית שמאי אומר יחזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרי' יברך במקום שנזכר. ועד מתי מברך עד כדי שיתאכל המזון שבמיעיו: ט בא להקי יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס. בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון. ובית הלל אומרים מברך על המזון ואח"כ מברך על היין. עונין אמן אחר ישראל מברך. ואין עונין אמן אחר כותי מבורך עד שישמע כל הברכה:

סליק פירקא.

איכו דבהים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה כו': [ב] מה טעמהון דבית שמאי שקדושת היום גרמה ליין שיבוא וכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין. מה טעמהון דבית הלל שהיין גורם לקדושת היום שתאמר. דבר אחר היין תדיר וקדושה אינה תדירה. אמר רבי יוסה מדברי שניהן יין והבדלה היין קודם. כלום טעמהון דבית שמאי אלא שקדוש' היום גרמה ליין שיבוא. וכאן הואיל ולא אבדלה גרמה ליין שיבוא היין קודם. כלום טעמהון דבית הלל אלא שהיין תדיר וקדושה אינה תדירה. וכן הואיל ווזיין תדיר ואבדלה אינה תדירה היין קודם. אמר ר' מנא מדברי שניהן יין ואבדלה אבדלה קודמת. כלום טעמהון דבית שמאי אלא שכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין. וכאן הואיל ונתחייב בהבדלה עד שלא בא היין אבדלה קודמת. בלום טעמהון דבית הלל אלא שהיין גורם לקדוש' היום שתאמר. וכאן הואיל ואין היין גורם לאבדלה שתאמר אבדלה קודמת. אמר רבי זעירא מדברי שניהן מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין. היא דעתיה דרבי זעירא. דרבי זעירא אמר [ג] מבדילין על השכר ואוזלין מן אחר לאחר משום קדושה. אמר רבי יוסי בר' נהיגין תמן במקו' שאין יין שליח ציבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ואת יום השבת. וקשיא על דבית שמאי בלילי שבת היך עביד'. היה יושב ואוכל בע"ב שבת וחשבה לילי שבת ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניחו לאח' המזון ומשלשל כולם עליו. מה נפשך יברך על היום המזון קודם. יברך על המזון היין קודם. יברך על היין היום קודם. נשמעינה מן הדא. בא להן יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס. ג) אמר רבי בא על ידי שהי' ברכה קטנה שמא ישכח וישתה. [ה] ברם הכא מכיון שהוא

משלשה

מבדילה קודמת דר' מנא אית לי' דעיקר טעם דב"ה הוא משום שבבר כתחייב בקדושת היום ועיקר טעם דב"ה שהיין גורם ולכן בין לב"ש בין לב"ה הבדלה קודמת וכן מליכו בגלי סוף סוכה פלוגתא בזה ליזה טעם דב"ש וב"ה עיקר: מדברי שניהן. מדברי ר' יוסי ור' מנא אית לי' למעוד: מבדילין בלא יין. להא ר' יוסי אמר וכאן הואיל ולא אבדלה גרמה ליין ור' מנא אמר הואיל ואין היין גורם לאבדלה: ואין מקדשין אלא ביין. לכן הניחו שניהם ליסוד. והא דאין מקדשין אלא ביין עולה מדברי ב"ש וב"ה גופן ואילי דאקשי אמבדילין בלא יין נקשי כמי אין מקדשין אלא ביין: היא דעתיה דר' זעירא. ר"ז בעלמו סבר כן מו ר"ז חזיל לטעמיה: מבדילין על השכר. ולא מטרחינן לי' לאהדורי ליין: ומזלין מן אחר לאחר. למעוד יין של קידוש דאין מקדשין אלא על היין: ברכה אחת מעין שבע. מנן אתית: וקאיש על דבית שמאי. קאי על המזכה דאמרי ב"ש מבורך על היום ואח"כ מבורך על היין וקאמר לילהו היאך יעשה ביומא ואוכל בע"ב וכו': ומשלשל. לי' משלשת רב"י כ"ג כלו' יסדר עליו כולם: יברך על היום. קודם לכל הברכות: למזון קודם. ברכת המזון קודם שהרי התכילה היתה כבר מבעוד יום: יברך על המזון היין קודם. להכי לית להו לב"ש לקמן מ"ט גא להן יין אחר המזון ואין שם אלא לותו הכוס בש"א מברך על היין ואח"כ מברך על המזון: יברך על היין היום קודם. להא ב"ש לית להו מברך על היום ואח"כ מברך על היין: כמעיכה מן הדא. כלו' מן מה דאמר ר' נא: נא להן יין אחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס כו'. כל"ל פי' דתכיכן נא להן וכו' והוא המזכה דלקמן והב"ש קילר זהה: אמר ר' נא. הוא כמו ואמר עלה ר' נא דטעמי' דב"ש הוא ע"י שברכת היין כלו' בורא פרי הגפן היא קטנה: שמא ישכח וישתה. מ"ד אלא ברכה: [ה] ברם הכא מכיון שהוא

מסורת הש"ס

[ב] תוספתא פ"ה ע"ב פסחים פ"י הל' ב' וסם כל הסוגיא בגלי ברכות כ"ת וב"כ. [ג] עיי' בגלי פסחים ק"ז. [ד] לקמן (דף מ"ח ע"ב) הל' ט'.

שמצלצלה. כל"ל פי' מכל הכתוב נגני היה יושב ומוכל נע"ם וכו' שמצלצל עמה שאר ברכות אין למזון שאם יאכלה ושתה וא"כ גם ב"ם טודים שברכת המזון קודם: כילד יעשו על דברי בית שמאי. וכפיר ים למעוך איך יעשה לדברי ב"ש. יברך ברא"מזונה על המזון וכו':

אברלה קודמת. העיקר כמו שפירשנו שכ"ל יין קודם ואף שהרי"ף בברכות הניח זה הירושלמי ומס מיתת נ"כ מכללה קודמת כרמה שהוא שגירת ל' הירושלמי וכבר הערנו על זה על הכר הבדלה קודמת כלו' מס נמתר שיברך על הכר תחילה כשלה שלריך שיבדיל מיד שכן הוא הסדר שלהם שיהיו סמוכות זו לזו וכו' כרמה לכלוחה תשוה מאוד דהא בין לב"ם בין לב"ה דמשכחנו כר והבדלה מיכן סמוכין זו לזו ויש ביניהם מזון. ודע דהב"ם מחכין מליבא דר' יהודה ועדיין הקושיא בעקומה עומדת מליבא התכא דמתכי' דשכה כר ומזון ובשמים והבדלה והילך יעשה ביומב ולוכל בשבת ומשכה מולאי שבת וכו' ול"ל דתכא דמתכי' סבר דיין והבדלה הבדלה קודם וכר' מכא לעיל ול"כ יברך על הכר תחילה ול"כ על היין וע"כ לריך לומר כן מליבא דר' מכא דסבר הבדלה קודם ולדידיה המתכי' מתקנתא ומכה בתוספתא ליתא פ"ה והוגא בבלי כ"כ פסחים ק"ג ק"ה הכוכם לביתו בשו"ם מברך על היין ועל הפתור ועל הבשמים ול"כ לומר הבדלה וכ"ל לו לסך ברייתא לא היתה ידועה להירושלמי לו דר' מכא סבר דע"כ להבשכה ליתא לה להבדלה קודמת ליין דמל"כ קשה היאך יעשה לב"ה בהיה יושב ולוכל בשבת וכו' ומידי הברייתא מקמי מתכי' והרחמן כרמה יותר:

מהלך

יוחנן. דלא מפלג על ברנש יוחנן על דר' יוחנן אילו וכא מברך על הנר שלא

ר'

משלשה על ידי הכוס אינו שבח. ביצד יעשו על דברי בית שמאי. יברך על המזון תחילה ואח"כ מברך על היום ואחר כך על היין. וקשיא על דברי בית הלל במוצאי שבת היך עבידה. היה יושב ואוכל בשבת וחשכה מוצאי שבת ואין שם אלא אותו הכוס. את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשל כולן עליו. מה נפשך יברך *על היין המזון קודם. יבר' על המזון הנר קודם. יבר' על הנר אבדלה קודמת. נשמעינה מן הרא. [ה] [א] [ב] [ג] [ד] [ו] [ז] [ח] [ט] [י] [כ] [ל] [מ] [נ] [ס] [ע] [פ] [צ] [ק] [ר] [ש] [ת] [א] [ב] [ג] [ד] [ה

מהרך מרבע מילי. נגבלי ליתא למאי ר' יוחנן. היתך יתרץ לה ר' יוחנן: מכיון שים לו יין מין כרו כוסה. הכא בלמ"ה מין כר כוסה כיון דים לו יין של שמחה כלו' סעודת י"ט ולריך הוא לכר בשביל הסעודה: ויבדך על הכר בסוף. כיון דהכר לורך סעודה יבדך עליו בסוף להרחות שהוא מלורך סעודה: שלא לעקור זמן השבחות הבאות. כרמה שכ"ל שלא לעוקרו מן השבחות הבאות והסופר שגה ומשך הוי"ו דסוף התיבה הבאה והחליפו בזי"ן פי' שלא לעקור זה מ"ש ממו"ש הבאות לומר כר ולח"כ הבדלה כלו' שלא לעשות שיכוי גדול בזה.

ר' יוחנן מכיון שיש לו יין אין נרו כובה. ויברך על הנר בסוף. שלא לעקור זמן השבחות הבאות: **הלכה ב'** מה טעמון דבית [2] שמאי שלא יטמאו משקין שבאחורי הכום מידיו ויחזרו ויטמאו את הכום. מה טעמון דבית הלל לעולם אחורי הכום טמאין. ד"א אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה. רבי ביבן בשם רבי יוחנן אתיא דבית שמאי כרבי יוסי ודבית הלל כרבי מאיר. דתנינן תמן [3] ר' מאיר אומר לידים טמאות וטהורות. א"ר יוסה לא אמרן אלא לידים טהורות בלבד. רבי יוסי בשם רבי שבתי ורבי חייא בשם ר"ש בן לקיש [4] לחלה ולנטילת ידים אדם מהלך ארבע מילי. רבי אבהו בשם רבי יוסי בי רבי חנינא [5] הדא דאמר לפניו אבל לאחריו אין מטריחין עליו. שומרי גנות ופרדיסים מה את עבד להון כלפניהן כלאחריהן. נשמעינה מן הדא [6] האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה אבל לא האיש. והדא אשה לא בתוך הבית היא יושבת ואת אמר אין מטריחין עליה. וכאן אין מטריחין עליו. [7] תני מים שלפני המזון רשות ושל אחר המזון חובה. אלא שבראשונים נוטל ומפסיק. ובשניים נוטל ואינו מפסיק. מה הוא נוטל ומפסיק. רבי יעקב בר אחא אמר נוטל ושונה. [8] רבי שמואל בר יצחק אמר בעי נוטל ושונה ואת אמרת רשות. אמר רבי יעקב בר אידי [9] על הראשונים

מרבע מילי. נגבלי ליתא למאי ר' יוחנן והוסיף הנגבלי על הס"ם זה ולתפילה ובמקום לחלה דס"ם זה ליתא נגבלי לגבל ולפי סה שפירשו והוא פירוש הערוך ערך גבל הוא לחלה הוא לגבל מגבל רס"י פי' לגבל המגבל עיסת מחרים נזכר וכלי בעל הבית טמאים עד מרבע מילין הטריקוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו עכ"ל וזה אין נרחה נכח המאמר לחלה דירושלמי. גם מהא דאמר לגבל לאחריו אין מטריחין אותו יש להכריח כפי' הערוך שקאי אלמה שהלך בדרך דאילו כפי' רש"י מה בין לפניו ולאחריו וכבר הרגיש רש"י בזה וכתב שם ד"ה שלא לפניו דקאי אנטילת ידים ותפילה ולא לגבל ע"ש אבל להירושלמי דאמר לגבל לחלה ולנט"י ולא קאמיג שלא ג' דברים קאי לפרש דהך הא דאמר לפניו קאי לגבל מכט"י והרמב"ם פ"ח מהל' ביכורים הל' י"ג כרבה שסמך על הירושלמי פה ופי' לחלה כפשוטו לעשות חלתו בטהרה (ולא כמו שכתב הכ"מ שם) שלא שילך בין לפניו ולאחריו ואין פה המקום להאריך:

ואת אמרת רשות. גם בלשון הך קושיא נרחה הגרייתא תמוה עד מאוד דהיתך לפשר לומר מים שלפני המזון רשות והמשכחות כשמאו לחורייס נמשקין לא כשמת התוך וע"ז אמר ר"ש לידים טמאות וטהורות פי' אם היו ידיו טמאות יכול לנחות נאחורי הכום הטהורין ואם היו ידיו טהורות יכול לנחות נאחורי הכום הטמאים: אמר ר' יוסה לא תמרן אלא לידים טהורות בלבד. לידים לבד לא תצוו ואם היו ידיו טהורות יכול לנחות נאחורי הכום הטמאים אבל אם היו ידיו טמאות אינו יכול לנחות נאחורי הכום הטהורים ותיתי דב"ג בר' יוסי כי היכי דר' יוסי חייש לאחורי כלים שלא ישמאו כן ב"ש חוששין שמא ינע בידים טמאות נאחורי הכום וכ"ה לאמרי לעולם אחורי הכום טמאין כר"ש דאמר לקמן אם הידים טמאות יכול לינע נאחורי הכום ולעשם לאחורי הכום טמאין וקאמר נרחה שהלכה כר' יוסי ול"ל לתיתי ר' יוסי כבית שמאי ור"ש בבית הלל ועי' ריש פרק כילד מברכין הקיש (לקמן ל"ה ע"ב) תורה למלוה מה תורה וכו': להלכה. להסברים חלת עיסתו נטהרה: מהלך מרבע מילי. אם הולך בדרך יש גבול העושה עיסתו בטהרה נריחוק ד' מילין יפתין עד שיגיע לאותו גבול וכן לנטילת ידים אם יש נריחוק ד' מילין יכך לעשם ליטול ידיו: הלא דאמר. הכי מילי: אבל לאחריו. אם הגבול או המים לאחוריו: אין מטריחין עליו. לחזור מן דרכו: מה את עבד להון. לענין חלה ולנט"י: כלפניהן כלאחריהן. כלפניהן או כלאחריהן וכן דרך ל' הירושלמי (עי' מבוא י"ז ע"ב) פי' אם כלפניהן ונריכין להלך ד' מיל או כלאחריהן ואין מטריחין עליהן: וקולה חלתה ערופה. אפרשת חלתה ומברכת על הפרשתה כשהיא ערופה: מפני שהיא יכולה לכסות את עלמה. שיכולה לכסות פניה של מטה בעפר: אבל לא המים. ליכו יכול לנרך ערום שלי לפשר לו לכסות ערותו שבולטים הבילים והגיר: לא בתוך הבית היא יושבת. וקל לה לחזור לאחר בגדיה: ואת אמר אין מטריחין עליה. לפי שהיא עסוקה במלאכתה: וכאן אין מטריחין כמי כאן כלו' גבי שומרי גנות ופרדסים ואף אם לאחר דשמי התם דעכ"פ היא מברכת להא ערותה מכוסה משא"כ הכא דע"י שהיא מזיזרים לאחר מים היא מוכלין בלא טהרה או מוכלין בלא נט"י מ"מ מזיזין אותן על העוסק במלאכה וכן דרך הש"ס זה לדמות מילתא למילתא אף שאינן דומין מכל לל: אבל שברפטוכים כוטל ומפסיק. מים הרפטוכים כוטל או בטיפה אחת או בשתי טיפות וכדאיתא שם' ילים פ"ב וזה שאמרה הברייתא כוטל ומפסיק דיכול להפסיק הנטילה לשתים ובמים האחרונים היכו מפסיק אלא נריך לשפוך הרביעית על ידיו בטיפה אחת: ר' שמואל בר יצחק בעי כל"ל. וכאמר הוא בשם' חלה אלא שם הני' ר' יעקב בר' יצחק: כוטל ושונה. כיון דעכ"פ חוזה עליו לשטוף בנת אחת או להיות כוטל ושוכה היתך שייך לומר רשות ובשם' חלה ליתא עוד לית (כל"ל) דבעי מימר מרבעת מילין ואת אמרת רשות: על הרפטוכים.

מסורת ה"ש

[1]) תוספתא ברכות פ"ה הלכה ב'. [2]) כלים פכ"ה מ"ז. [3]) חלה פ"ב הל' ג ושם כל הסוגיא בבלי פסחים מ"ו חולין קכ"ב ע"ב. [4]) שם ובזיבוי קלת. [5]) חלה פ"ב מ"ג. [6]) תוספתא ברכות פ"ה ע"ב. [7]) בבלי יומא פ"ג ע"ב חולין ק"ו ע"ב.

הרשעים. שלא היה לחם בזבר במים הרשעים: כתיב בזר חזיר. שהיה תכוני ישראל מוכר בזר שחוטה לישראל ומבשל ומאכילו ובשכרי בת נחמיה מאכילו בכילות ובת יהודי לחם לאכול ולא בטל ידיו וכשבור שכרי הוא והאכילו בזר חזיר. רב״י מולין ק״ו: ילקה לחם מביתה.

הראשונים נאכל בשר חזיר. על השניים יצאה אשה מביתה. ויי״א שנהרגו עליה שלשה נפשות. [ח]) שמואל סלק לגבי רב. חמא יתיה אכל בהתם. א״ל מהו כן א״ל איסתנים אני. ר׳ ועירא כד סליק להכא חמא כהניא אכלין בהתם אמר להון הא אזילא החיא דרב ושמואל. אתא ר׳ יוסי בר בר כהנא בשם שמואל נטילת ידים לחולין אין נטילת ידים לתרומה. רבי יוסי אומר לתרומה ולחולין. רבי יוסה בשם ר׳ חייא בר אשי ור׳ יונה ור׳ חייא בר אשי בשם רב [ג]) נטילת ידים לתרומה עד הפרק. ולחולין עד קישרי אצבעותיו. מיישא בר בריה דרי״בל אמר מן דהוא אכל עם סבי ולא משטף ידוי עד הפרק. לא הוה אכל עימיה. ר׳ הונא אמר [ד]) אין נטילת ידים אלא לפת בלבד. תני ר׳ הושעיא [ה]) כל דבר שיש בו ליכלוך משקה. רבי זעירא אמר אפי׳ מקצץ תורמוסין הוה נטל ידיה. רב אמר [ו]) נטל ידיו בשחרית אין מטריחין עליו בין הערבים. [ז]) רבי אבינא מפקד לחמריה הן דאתו משכחין מיסתהון מיא נסבין ידיכון ומתני על כל יומא. [ח]) רבי זעירא סליק גביה ר׳ אבהו לקיסרין אשבחי׳ אמר אזל למיכול יהב ליה עגולה דקצי. א״ל סב בריך אי״ל בעל הבית יודע כחו של כברו. מן דאכלין א״ל סב בריך. א״ל חכם ר׳ לרב הונא אנשא רבא. והוא הוה אמר הפותח הוא חותם. [ט]) מתנית׳ פליגא על רב הונא. דתני [י]) סדר נטילת ידים עד חמשא מתחילין מן הגדול יותר מיכן מתחילין מן הקטון. באמצע המזון מתחילין מן הגדול. לאחר המזון מתחילין מן המברך לא שיתקין עצמו לברכה. אין תימר הפותח הוא חותם בבר מתוקן הוא. אמר רבי יצחק תיפתר באילין דהוו

והמצניעות לפם׳ ידיים מרחין בפומבי שהם חובה ונעל מכזית ביכורים פי׳ רשות לגבי חובה קרי רשות כלו׳ מלוה בעלמא לך מהא דתקשה הם״ם כוטל וזוכה ולא לתרת רשות ובפם׳ חלה מוסיף עוד׳ מרבעת מילין ולא לתרת רשות לא כרתה כן כלל ולפסוק הך בריית׳ המצניעות לפם׳ ידיים מרחין לתרומה והבריית׳ מיירי לחולין:

ר׳ יוסי אומר לתרומה ולחולין. לפי הבבלי דהכי כהניא דרתה ר׳ זעירא מוכלין ע״י מפה הם ר׳ לתי ור׳ לסי ל״ל דר׳ יוסי דאמר לתרומה ולחולין הוא ר׳ יוסי ב׳ חנינו של ר׳ יוכה ותי בדור הרביעי עיי׳ ערכו מבוא פ״ד ויוקשה קנת תיך יחלוק על רבנן קשיבתי שמואל ור׳ לתי ור׳ לסי ולפשר שאסר פה קלת ול״ל ר׳ יוסי בשם שמואל אך אם כן לא יאות קלת ״ואומר״ (עיי׳ מבוא פ״ב ערך פלוכי בשם פלוכי):

הרי אלא לפת בלבד. תני ר׳ הושעיא [ז]) כל דבר שיש בו ליכלוך משקה. רבי זעירא אמר אפי׳ מקצץ תורמוסין הוה נטל ידיה. רב אמר [ח]) נטל ידיו בשחרית אין מטריחין עליו בין הערבים. [ט]) רבי אבינא מפקד לחמריה הן דאתו משכחין מיסתהון מיא נסבין ידיכון ומתני על כל יומא. [י]) רבי זעירא סליק גביה ר׳ אבהו לקיסרין אשבחי׳ אמר אזל למיכול יהב ליה עגולה דקצי. א״ל סב בריך אי״ל בעל הבית יודע כחו של כברו. מן דאכלין א״ל סב בריך. א״ל חכם ר׳ לרב הונא אנשא רבא. והוא הוה אמר הפותח הוא חותם. [יא]) מתנית׳ פליגא על רב הונא. דתני [יב]) סדר נטילת ידים עד חמשא מתחילין מן הגדול יותר מיכן מתחילין מן הקטון. באמצע המזון מתחילין מן הגדול. לאחר המזון מתחילין מן המברך לא שיתקין עצמו לברכה. אין תימר הפותח הוא חותם בבר מתוקן הוא. אמר רבי יצחק תיפתר באילין דהוו

מסורת הש״ס

[ח]) חולין ק״ו ושם כל העניין במיזה שיכוי. [ג]) שם ק״ו ע״ב. [ד]) שם ע״ב. [ה]) נגלי פסחים קט״ו. [ו]) חולין ק״ו ע״ב. [ז]) ברכות מ״ו ובשיכוי גדול. [ח]) תוספתא שם פ״ה ובשיכוי בגלי מ״ו ובשיכוי.

הרי זה מעניר פירורין פחות מכזית. עיקר פשוטן של דברים מורין שגם בפירורין פחות מכזית יש עשוי לידוד תוכלין לפל בתוספת׳ שעשי. לוקה. זה העלמר ליתת ובה"ל שעת ת"ח ומלקט פירורין יש בהן כזית וכן הוצ בנבלי לפל שעש מוסיף עוד ומביא פירורין שאין בהן כזית ועוד יש שיכוי שבירושלמי ליתת לה שעש פיקח ובנבלי ליתת לה שעת ת"ח (ובתוספתת שעת ת"ח) ועיי׳ בנבלי דפליגי נ"ש וג"ה וזה לה עוזר להשתעש שעת ע"ה:

לעולם ספק מעקין לידים טהור. להך תירולפ ס"ל הת דלעלרי נ"ה על הכשת פירושו גם על הכשת וכן לתירון בתרת לאין ידים לחולין ס"ל דב"ה חולקין לקולפ וסברי לף על הכשת לפל נבנלי ליתת להת טעמת ספק מעקין לידים טהור לכן ליתת שם ובה"ל על הכשת שלם לתה לומר על השולחן גזירה שלת יטמאו מעקין שבמפה מחמת השולחן ויקחזרו ויטמאו לת התוכלין ע"כ וסברי ב"ה שולחן דוקת וכן כתוך הנבלי לפלוג שהך טעמת לין ידים לחולין הוא לתד עם השעש הקודם ולב"ה על השולחן דוקת לפל להירושלמי לשתירולפ קשת על הכשת לשתכי׳ פירושו גם על הכשת כן תירולפ בתרת ולין ידים לחולין קלי בשכי עלמו כשטוטי׳ ולב׳ התירולים שמריכן לשב"ה לף על הכשת, וכן שליכו בשעכה לשקשן בש"ת מכבדין לת הבית ולת"כ כוטלין לידים ובה"ל כוטלין לידים ולת"כ מכבדין לת הבית שפירושו לף כוטלין לידים. ובתוספתת ליתת שה"ל בש"ת מקנח ידו בשפה ומביאה על השולחן שלת יטמאו מעקין בשפה וכו׳, ובה"ל ספק מעקה לידים טהור לשר לתר לין כוטלה לחולין מן התורה לפל מקנח ידו בשפה ומביאה על הכשת שלם לתה לומר על השולחן שלת יטמאו מעקין שבשפה שחמת השולחן ויחזרו ויטמאו לת התוכלין ע"כ הכה להך טעמת על הכשת דוקת ולטעמת לספק מעקה לידים טהור פירוש על הכשת לף על הכשת לשתכה והכרלה לשן פלת מקנח ידו ומביאה על הכשת שלם וכו׳ עד סוף העלמר הוא הוספה מלוחרת וכן בירושלמי ליתת:

הידים שחילה לחולין. וטעמת כרלה כר"ל בן ערך חולין ק"ו דכתיב כל לשר יגע בו הזב וידיו לפ שטף נשים שכלן שעכו שכעים שלכ"י מן התורה ובירושלמי שניגה פ"ב הל׳ ה׳ ליתת כדי שיהת בדל מן התרומה ז"ל התוספתת שהרות פ"ל מין ידים לחולין הש"ת לומר שעוש ר"ש הידים שחילה לחולין ופוסלת לת התרומה פי׳ דת"ק לית לי׳ לשן לשתם ידים שומאה לפל חולין ור"ש לית לי׳ דשתם ידים שחילות לף לפל חולין ורש"י חולין ל"ג פי׳ ידים שחילות לחולין נשקום שהוחכר ידים שחילות כגון שהכניס ידיו לבית השבוצע וכו׳ וכן כתב הר"ש שם'טבול יום ס"ב דהת ידים שחילה לחולין לשו שתם ידים לפל כגון שכניס ידו לבית השבוצע וכר"ע ע"ש ושעש דברי הירושלמי לסוגיתכו ובפרש דשניגה מורין לית לי׳ דלר"ש ידים שחילות לחולין בכל ידים ובשאת לשטיות הבבלי לילף שם ל"ג מן הת דר"ע הכניס ידו לבית השבוצע י"ל דר"ש כשי לש לומר ידים שחילה לחולין לפל גבי בית השבוצע לפל שיטת הירושלמי ליכו שורה כן:

מחלפי

דהוו עלין קיטעין קיטעין ולא ידעין [ס])מה מברכה: **הלכה ג׳.** מה טעמהון דבית שמאי [פ]) מפני אוכדן אוכלין. ומה טעמון דבית הלל אם השמש פיקח הרי זה מעבי׳ פירורין פחות מכזית ונוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית. ב) מתניתא בשולחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה: **הלכה ד׳.** א) מה טעמון דבית שמאי [ב]) שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו. ג) ומה טעמון דבית הלל. לעולם [ג]) ספק משקין לידים טהור. ד"א אין [ד]) ידים לחולין. ובבית שמאי יש ידים לחולין. תיפת׳ או כרבי שמעון בן אלעזר או כר׳ אלעזר בי רבי צדוק. כרבי שמעון בן אלעזר [ה]) דתני ריש בן אלעזר אומר משום רבי מאיר הידים תחילה לחולין ושניות לתרומה. או כרבי אלעזר בי רבי צדוק. דתנינן תמן [ו]) חולין שנעשו על גבי הקורש הרי אילו כחולין. ר׳ אלעזר בי ר׳ צדוק אומר הרי אילו כתרומה לטמא שנים ולפסול אחד. תמן תנינן [ז]) הסך שמן טהור נטמא וירד וטבל. בית שמאי אומרים אעיפ מנטף טהור. ובית הלל אומרים *טמא. ואם היה שמן טמא מתחילתן בית שמאי אומרים כדי סיכת אבר קטן. ובית הלל אומר משקה טופח

דהוו עלין קיטעין קיטעין. נשוחת שבכנסו לסעודה סירוגין סירוגין ולא נבת לחת: [ס])מן מבכרכה. כ"ל ולא היו יודעין מי יברך בהם"ז להת פתת כל לחד לעלמו: **הלכה ג׳** נהלכה ז׳ לת ובהלכה הבלה יש כעה מן הערבוב והמוקדש לריך להיות מלוחר והמלוחר מוקדש ולכחכו סדרכו ופירשכו כפי הסדר העולה לחר העיון וכל"ל: **הלכה ג׳** מה טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו לת ידיו מחכיחת בשולחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה ומה טעמון דבית הלל לעולם ספק משקין וכו׳ עד סוף ההלכה: **הלכה ד׳** מה טעמון דב"ש מפני שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת, וכדי להקל על המעיין סייעכו המלמרים בשוחות ע"פ ס"ב (ובדפוס זיטלמיר תיקנו קלת לפל השמיטו לחיה מלמרים): א) מה טעמהון דב"ש. דלמרי מקנח ידיו בשפה ומביאה על השולחן: שלת יטמאו משקין שבמפה מן הכסת. שלת יהיה משקה טופח על המפה מחמת כינוד הידים ויחזור ויטמא לת הידים כזיקנת נה תמיד בתוך הסעודה: ב) מחכיחת בשולחן: של שיש ושל פרקים. ות"ת גם שם יכיח המפה על השולחן יש לחוש לכך שלת יטמאו משקין שבכסת מן השולחן וע"ז קלמר הש"ס דלמרי׳ מייירי בשולחן של שיש מקבל טומאה וכדלמיתת בשפה מקושות דכלי מלכיס מיכה מקבלין טומאה ושל פרקים כרלה דהוה בשולחן שבפלת דתכי רים שכ"ב דכלים שהוח טהור ובנבלי מתרן דסברי נ"ש לסור להשתמש בשולחן שכי: ג) ומה טעמון דב"ה. דלמרי מכיח על הכסת: לעולם ספק משקין לידים טהור. נשם טהרות פ"ד מי"ל ובשם׳ ידים פ"ב מ"ד ליתת ספק ידים ליטמא ולטמא ולטהר טהור וכיון דיש בהן רק חשש אחת יש משקה טופח בשפה ויטמא ידיו ויחזור המשקה ויטמא הידים מין לחום דספק משקין טהורין לידים טהור: דבר לחר מין ידים לחולין. כ"י לת כיתקבה לחולין ולית כ"ת משום סרך תרומה לכן מין להחמיר ולהוסיף עוד בחשבון: וכבית שמאי יש ידים לחולין. בחמיה נ"ש דגזרי כ"כ וכי סבירת להו לעיקר כ"י לחולין מן התורה: הידים תחילה לחולין. שתם ידים רחשון לחולין ועושין לחולין שכי ולעכין תרומה הידים שכיות פוסלות לותה דש"ל ים עיקר כטילת ידים מן התורה: חולין שנעשו על גבי הקודש. על שהרת הקודש: הרי לילו בתרומה לטמא ולפסול לחד. כדרך שלכיכו גבי תרומה רשחון וכבי וכבי פוסל לת השלישי כן הוא בחולין שנעשו על שהרת הקודש וח"כ שליכו גבי חולין גופן שהם לפעמים כתרומה ולית נמן כ"י מן הדין וגזרו נ"ש בכל חולין לף על פי שכטף. שהשמן כוזל מגופו לומר השעילה: טהור. שהשמן נטל על גב גופו: וב"ה לומרים טמא. בשכיות עדיות ליתת ובה"ל כדי סיכת לבר קטן: ולפ היה שמן שמא מתחילתן. בזה שחמרינן טפי מפני שטומלתו חוזבתו לי כפי שמא יפחרו רשיכו שמן טמא עולה לה טהרה בשקוה. הרמב"ד שם: כדי סיכת לבר קטן. שפירש ירושלמי שנת פ"ח הל׳ ה׳, נבלי שם ע"י שהוח לבר קטן של קטן בן יומו: משקה טופח

מסורת הש"ס

[פ]) תוספתת שם פ"ה נבלי כ"ב. [ב]) תוספתת פ"ה נבלי כ"ב. [ג]) תוספתת שם וליתת ע׳ לעולם. [ד]) שם נבלי כ"ב. [ה]) תוספתת טהרות פ"ל ביכורים פ"ב הל"ה חגיגה פ"ב הל׳ ה׳ חולין ל"ג. [ו]) טהרות סוף פ"ב. [ז]) עדיות פ"ד ע"ו.

טופח. ר' יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפי'. מחלפ' שיטתהון דבית הלל תמן אמרין טמא והכא אמרין טהור. תמן בעינו הוא. והכא בלוע במפה הוא: **הלכה ה'**. בית שמאי אומר בו'. תני[2] א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחילה ועל הבדלה שהי"א בסוף ועל מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שבית שמאי אומרים בשמים ומאור. ובית הלל אומרים מאור ובשמים. ר' בא ורב יהודה בשם רב הלכה כדברי מי שאומר בשמים ואח"כ מאור. [3] בית שמאי אומרים כום בימינו ושמן ערב בשמאלו אומר על הכום ואח"כ אומר על שמן ערב. בית הלל אומרים שמן ערב בימינו וכום בשמאלו אומר על שמן ערב וטחו בראש השמש. אם היה שמש תלמיד חכם טחו בבותל. שאין שבחו של תלמיד חכם להיות יוצא מבושם. [4] אבא בר בר חנה ורב חונא הוון יתבין אכלין. והוה רבי זעירא קאים משמש קימיהון [5] על וטעין תרויהון בחדא ידיה. א"ל אבא בר בר חנה מה ידיך חוריתא קטעין. ובעם עילוי אבוי. א"ל לא מיסתך דאת רביע והוא קאים משמש. ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל את מיקל ליה. גזירה דהוא רבע ואת קאים ומשמש תחתיו. מניין המשתמש בכהונה מעל. ר' אחא בשם שמואל אמר (עזרא ח') ואמרה להם אתם קודש לה' והכלים קודש. מה כלים המשתמש בהן מעל. אף המשתמש בכהני' מעל: **הלכה ו'**. על דעתהון דבית שמאי אשר ברא פרי הגפן על דעתהון דבית הלל בורא פרי הגפן. יין מתחדש בכל שנה ושנה. האש אינו מתחדש בכל שעה. [7] האש והבלאים אף על פי שלא נבראו משאת ימי בראשית אבל עלו במחשבה משאת ימי בראשית. הבלאים (בראשית ל"ו) ובני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. מהו יימים. רבי יהודה בן סימון אומר המיונם ורבנן אמרין [00] היימים. חציו סום וחציו חמור. ואילו הן הסימנין א"ר [8] יהודה כל שאזניו קטנות אמו סום ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סום. ר' מנא מפקד לאילין דנשיאה אין בעיתון מיזבון מולין תהון זבנין אילין דאודניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור. [000] מה עשה צבעון וענה וימן חמורה והעלה עליה סום וכר ויצא מהן פרדה. אמר הב"ה להם. אתם הבאתם לעולם דבר שהוא מוזק אף [9] אני מביא על אותו האיש דבר שהוא מוזקו. מה עשה הב"ה וימן

חכינא

מחלפ' שיטתהון דב"ה. לכאורה קו' הש"ס מיכה קשה כלל להה טעמא דב"ה כמו שפירש לעיל לספק מקשין לידים טהור ס"ב אין כ"י לתוכן. ולפשר להקשה לטעמא לספק מקשין לידים טהור וספירש לי' דע"פ הרוב יש מקשין בפה ועיקר טעם הוא דנטלי בפה ולכן הקשה מטבילה ועדין קשה למה לה הקשה ג"כ ב"ש להדדי אבל נתפרש יש שם השמטה והוספה בגמ"ד לפם עדיות בזה"ל מיתלפא שיטתין דב"ש תמן לפרי טהור וכה מיכון לפרין טעמ תמן מסום הוא כלו' מיכו כלפף הרבה יחד כ"ף כפם על הגוף לפיכך בטל על גב הגוף הכא בעיכו הוא פי' גבי מפה כלפף יחד והוה כמו בעין מיתלפא שיטתן דב"ה וכו' ולפשר מגב דהקשה ומתרן לעיכא דב"ה מקשה ומתרן כמי לעיכא דב"ה לעלם דספירש ב"ה להיפך דהתם בעיכו וכו':

או

טופח. ר' יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפי'. מחלפ' שיטתהון דבית הלל תמן אמרין טמא והכא אמרין טהור. תמן בעינו הוא. והכא בלוע במפה הוא: **הלכה ה'**. בית שמאי אומר בו'. תני[2] א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחילה ועל הבדלה שהי"א בסוף ועל מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שבית שמאי אומרים בשמים ומאור. ובית הלל אומרים מאור ובשמים. ר' בא ורב יהודה בשם רב הלכה כדברי מי שאומר בשמים ואח"כ מאור. [3] בית שמאי אומרים כום בימינו ושמן ערב בשמאלו אומר על הכום ואח"כ אומר על שמן ערב. בית הלל אומרים שמן ערב בימינו וכום בשמאלו אומר על שמן ערב וטחו בראש השמש. אם היה שמש תלמיד חכם טחו בבותל. שאין שבחו של תלמיד חכם להיות יוצא מבושם. [4] אבא בר בר חנה ורב חונא הוון יתבין אכלין. והוה רבי זעירא קאים משמש קימיהון [5] על וטעין תרויהון בחדא ידיה. א"ל אבא בר בר חנה מה ידיך חוריתא קטעין. ובעם עילוי אבוי. א"ל לא מיסתך דאת רביע והוא קאים משמש. ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל את מיקל ליה. גזירה דהוא רבע ואת קאים ומשמש תחתיו. מניין המשתמש בכהונה מעל. ר' אחא בשם שמואל אמר (עזרא ח') ואמרה להם אתם קודש לה' והכלים קודש. מה כלים המשתמש בהן מעל. אף המשתמש בכהני' מעל: **הלכה ו'**. על דעתהון דבית שמאי אשר ברא פרי הגפן על דעתהון דבית הלל בורא פרי הגפן. יין מתחדש בכל שנה ושנה. האש אינו מתחדש בכל שעה. [7] האש והבלאים אף על פי שלא נבראו משאת ימי בראשית אבל עלו במחשבה משאת ימי בראשית. הבלאים (בראשית ל"ו) ובני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. מהו יימים. רבי יהודה בן סימון אומר המיונם ורבנן אמרין [00] היימים. חציו סום וחציו חמור. ואילו הן הסימנין א"ר [8] יהודה כל שאזניו קטנות אמו סום ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סום. ר' מנא מפקד לאילין דנשיאה אין בעיתון מיזבון מולין תהון זבנין אילין דאודניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור. [000] מה עשה צבעון וענה וימן חמורה והעלה עליה סום וכר ויצא מהן פרדה. אמר הב"ה להם. אתם הבאתם לעולם דבר שהוא מוזק אף [9] אני מביא על אותו האיש דבר שהוא מוזקו. מה עשה הב"ה וימן

חכינא

מסורת הש"ס

[1]) תוספתא ברכות פ"ה לעיל (דף מ"ה ע"ב) הל' ח'. [2]) תוספתא שם וש"נ הנ' דב"ש וב"ה להיפך בגלי מ"ג ובעין ג' התוספתא. [3]) עיי' מגלה קל"ג ע"ב. [4]) גמלי פסחים כ"ד וש"נ [5]) יומי תומר נ' דבריש עלו בתחזנה וכו' ועיי' תוספתא ברכות פ"ה. [6]) כלאים פ"ח הל' ג' וש"נ [7]) יומא כ' ע"ב ועיי' חולין ע"ט. [8]) עיי' חולין קכ"ו.

*) ἡμίονος. **) ἥμισυ. ***) mula.

או בתוך ספקלריה. ספקלריה הוא מראה ול׳ רומי*) וזה פתרונו בכל מקום שבא בגמרא וכו׳ עיי׳ ערוך ערך ספקלר ופה לין לו אחר מי שיש כר במראה. ובתוספתא וכן בבבלי ליתא להך בתוך ספקלריה כ״מ או בפכם כשתבא לתורה יכו׳ וכראה שהיה קורא טועה כתב על הגליון בתוך ספקלריה לבאר הבנת בתוך הפכם וחק״כ בא על תוך הספר וכבר הרמיכו דוגמתו מבוא קל״ח ע״ב ולחכם הזיע הב״י סי׳ רל״ח על הרשב״ם שחלק בין עשית לפכם שמיובלמי עשוי ספקלריה הייכו עשית ע״ב:

חמשה דברים כתבו בגחלת. הך ברייתא כיכות בבבלי בילה וחיתה שם הגחלת כרבלי הבעלים ולהבת בכל מקום וחלת הבנת מיכה בש״ס זה ולא בתוספתא ובמקומה יש פה ובתוספת׳ מברכין על ההלהבת וכו׳ וכפקדה בבבלי וחלת הבנת כשכית בבלי ברכות כ״ג בתופן לחר ת״ר גחלים לוחשות מברכין עליהן תומעות אין מברכין עליהן וכבר הערכו ע״ז מבוא כ״ב ע״ב כ״ד ע״ל וכראה לחבת להך בריימת דברכות הוא רב והתלמידים הבבליים קבעו שתתרו בבריימת וכבר מליכו ברב בזיה בריימות וכתו שהעיד ר׳ חמי עיי׳ ערוך ערך רב וכיון דתיתת כבר בהך בריימת החילוק בגחלים גופן השמיטו הבבת דמברכין על ההלהבת והביאו בתוספתא הבבת הגחלת כרבלי הבעלים והיה משבה בילה שם מבל בש״י כשתר הת דתתר רב שם היו גחלים ליחשות תיתרת על שמו ור׳ חייא בר חבי חתרו לכן השמיטו בבריימת הבבת מברכין על ההלהבת וכו׳ בין גחלת לההלהבת:

הדרן עלך אלו דברים.

חכינא והעלה עליה חרדון ויצא ממנה חברבר. ד)מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חברבר ג) וחיה. נשכו כלב שוטה וחיה. שבעטתו פרדה וחיה. ובלבד ג) פרדה לבנה. האש רבי לוי ו)בשם ר׳ בזירה שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון. שתים עשרה בערב שבת. ושתים עשרה בלילי שבת ושתים עשרה בשבת. והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שלא פסקה האורה התחיל בל העולם כולו משורר שנ׳ (תיהל ל״ו) תחת כל השמים ישרהו למי שאורו על כנפות הארץ. כיון שיצת שבת התחיל משמש החושך ובא. ונתיירא אדם ואמר אלו הוא שבת בו (נרחמית ג׳) הוא ישופך ראש ואחה תשופנו עקב. שמא בא לנשכני (תהלים קל״ט) ואמר אך חושך ישופני. אמר רבי לוי באותה השעה זמן לו הב״ה ז) שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור. הדא הוא דכתיב (שם) ולילה אור בערני. ובירך עליה בורא מאורי האש. שמואל ח)אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתות שהיא תחילת בריייתה. 00)רב הונא בשם רבי אבהו בשם רבי יוחנן אף ׳) במוצאי יום הכיפורים מברך עליה שכבר שבת האור כל אותו היום:

הלכה ז׳ תנא רבי יעקב קומי ר׳ ירמיה מברכין על הבשמים של גוים. מהו פליג. קיומנה 000)במעשיו לפני חנותו ׳׳)עששית אע״פ שלא כבת מברכין עליה. ט)נר בחוך חיקו או בחוך פנס או בחוך ספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה. משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת. לעולם אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה. י)חמשה דברים נאמרו בגחלת וחמשה בשלהבת. גחלת של הקדש מועלין בה. והשלהבת לא נהנין ולא מועלין. גחלת של ע״ז אסורה ושלהבת מותרת. המורד הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו. המוציא את הגחלת לרשות הרבים חייב והשלהבת פטור. מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת. רבי חייא בר אשי בשם רב ׳) אם היו הגחלים לוחשות מברכין. ר׳ יוחנן דקרציון בשם רבי נחום בר סימאי בלבד

הנקטפת

מכינא. מין כתם ובבבלי בקרא עכינא והוא עשיכוי המבטא ע״י מבוא ריש פ״ב: תכדון. לב: תבדבר. ערוך: ו)בשם ר׳ בזירה. כל״ל וכתבר הוא בב״ר פי״ב ולא מליכו שם תכס בזירה: שימשה אותה התורה. לתלמ הרחמן ויקרי לתור של עשת ירי נרחמית ובדלקמן הל׳ ז׳: תחת כל השמים ישרהו. ומסיים ומורו על בבפות התרן והב״ם מפרש ישרהו מל׳ זירה: ונתמר. שבתמר: תך תוכך יפופכי. הכתב יבבי בתוכך: רעפים. לבניס: והקישן זה לזה. הבן זה לזה: וליבה תור: הלילה בהפך לי לתור: 00)רב הוכח בשם ר׳ תבהו בשם ר׳ יוחנן. ים בתן ט״ם דבשם לח בתתר כי תם על בעל התתר שהרחמן תבר הוליח ההלבה ול״ל בתבר הוא בב״ר ור׳ תבהו בשם ר׳ יוחנן ובבבלי פסחים לח בזבר רב תבל בבר בתבנו שהרבה פעמים בתו רב ושמואל בירושלמי ולח בזבר בבבלי: שבבר שבת התור בל תותו היום. שהרי הולך מעיי״ב ושבת בל יוה״ב מתלחת עבירה ובן ליחת בבבלי שם: **הלכה ז׳** תהו פליג. וכי פליג על מתני׳ דתני תין מברכין על הבר ועל הבשמים של בברי: קיומנה. תירבוה: 000)בשעשין לפני חנותו. בל״ל לפי׳ הבריימת מיירי שמעלה עשן שב בושם לפני חנותו להודיע שהוא תובר בושם דשעתא תתי תין מברכין על הבשמים של בברי משום תצם ע״ז ובתן הרי לבו רואין שמבשם לבוך תתר: עששית. בלי שמשיתין בו הבר: ע״ב שלח בבת. שהולקה מע״ב והיתה דולקת והולבת בל השבת ול׳ מע״ב ליבו מדויק דלמרבה שפבי שלח בבת והוה בר שבבת מברכין עליה ובתוספתא ליתת עשית שלח בבתה מבוך עליה וכן הוא בבבלי וכראה שהך מע״ב ט״ב: לו בתוך פבם. עשית והוא ל׳ יוכי**): רואה את ההלהבת וליבו עשתם לתורה. בגון דבובה ותזלת: עשתם לתורה וליבו רואה את ההלהבת. בגון דקיימת בקרן זוית הבי תוקי לה בבבלי: תועלין בה. הבהבה תבבה תביח קרבן תעילה: לח בהבין ולח תועלין. לח בהבין לבתחילה ותם בהבו תין תביחין קרבן תעילה לרית בה תבתב: נחלת של עבודה זרה תסורה. דבתיב ולח ידבק בידך תמומה תן התרם: ולהבת תותרת. תתום דע״ז תתיסר ובדלי ליבני תיבה לח גזרו בה רבבן. בן תפרש הבבלי בילה: התודר הבאה תבניבו וכו׳. דבגחלת יש בתם ובהלהבת תין בתם: התוליח את הגחלת לרשות הרבי חייב והלהבת פטור. בבבלי שם תוקי לה בגון שהוליחה בקיסם לרית בו שיעור ועוד יש שם תוקיתתא לתרייתא: תברבי. בע״ת: על ההלהבת. וכגון שרוחה ושתתם לתורה וכלחיתא לעיל: ותין תברבין על הגחלת. שתיבה לוחשת וכלחיתא להלן והרי ליבו עשתם לתורה: לוחשות. כלומר הגחלים לוחשות זו לזו ובבבלי ברכות תפרש לה רב תסדא בל שתילו תבבים בקיסם ודולקות תתליה: בלבד הבקטפת

*) speculare. **) φανός

מסורת השי״ם

א) יומא פ״ח הל׳ ה׳. ב) עיי׳ לעיל (דף ל״ב ע״ב) פ״ה הל׳ ג׳. ג) תולין ז׳. ד) בבבלי פסחים כ״ד ע״ב. ה) שם כ״ג. ו) שם כ״ד. ז) תוספתא ברכות פ״ה בבבלי כ״ג. ח) שם. ט) תוספתא ביבה פ״ד בילה פ״ה הל׳ ה׳ בבבלי שם ל״ח ושם תסר הבבת תברבין על ההלהבת ולית בבת לחרת בתקומה. י) בבבלי ברכות כ״ג ע״ב.

הנקטפת. שהשהבת נקטפת וקופלת על נבי הגחלים וכעין שהוא לרוב ע״ג גחלים ליתצות: גוי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מגוי. מברכין עליו כן ליתת בגבלי: כיתא גוי שהדליק מישראל. להא שבת אבל ישראל שהדליק מגוי הא לא שבת ומ״ב כיתא כמי גוי שהדליק מגוי מברכין: אשכח תני. והא אשכחיכן בבריתא גוי מגוי אין מברכין והא״ם לא אשכי אבל בגבלי אית איכוייא: ולא על הכר ולא על הבשמים של מור ערב שבת. הוא ליל יום ו׳ ותיבות ולא על הכר ט״ס: אלא לדבר אחר. בגבלי ליתא לגמר את הכלים: למעלה ממטתו של אח. דמוכח שהן לכבודו של אח: ולא היא של ע״ז. ותיפוק לי׳ דאסור משום של גוי ולמה לי למיתנא של ע״ז: בעבודה זרה של ישראל. ובגבלי שם כ״ב עולה תירוץ אחר אך אין מדרך הירושלמי לפרש המשנה בתופן זה: וירא אלהים וגו׳. לגמר שהשהה ותא״ב הבדיל וכא״ר פ״ג ליתא בזה״ל ר׳ זעירא בדי׳ דר׳ אבהו דרש בקסרין מכין שאין מברכין על הכר עד שיתומו לתורו מן הכתי וירא ויבדל: אבדלה ודאי. כלו׳ הבדלה ממש וכן ליתא בא״ר: הבדילו לו׳. הקב״ה הבדיל הכר לעלמו: משלו משל למה הדבר דומה. לא קאי לרבנן אלא אר״י ור״ל וכן הוא מתוקן בא״ר: איסטרטיגין. כ׳ יוכי*) ארי חיל: ידעת אתה היום מקומו של אור שבת ימי בראשית היכן גנגז. ר׳ יוחנן דרש השחר מקומו כמו מקום השחר כלו׳ אור של מעשה בראשית שהיה בשחריתו של עולם לך לפי מה שאמר ר׳ יוחנן לעיל הבדלה ממש היכן מוכן מה שאמר הכא מקומו של אור וכו׳ היכן גנגז ועיי׳ בי״מ: אלא לתורת טעמא. קאי על הא דלעיל שהקב״ה קבע לזה תחומו ולזה תחומו: עשילה. בא״ר הל׳ מתוקן מעכברתו: רב אמר יהודה. קריכן בפתכי׳: לך בזעת כחות לכם. של לך בזעת כחות והוא ל״ל הכתה: לדעת לעות. כלו׳ להבין: כילד מעברין. פי׳ מוסיפין על העיר ומשם מתחילין למדוד תלפיס אמה לתחום שבת: רב אמר מקדין ושמואל אמר מעברין. בבלי עירובין ליתא רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מקדין והא״ם לא מכריע מי תני מעברין ומי תני מקדין והא״ם דא״י אמר רב אמר מקדין ושמואל אמר מעברין: לידיהן. יום חנם: רב אמר עידיהן וכו׳. גם זה לא מכריע הבבלי ריש ע״ז מי תני לידיהן ומי תני עידיהן: בין מטבע למטבע. ובבבלי ליתא כדי שיכיר בין מלוכתא של טבריא למלוכתא של לפורי ועיי׳ ערוך ערך מלוכתא שהביא הירושלמי שלפנינו וגרס ר׳ יחזיה עכתותיה כדי שיבחין וכו׳: לפילו טריקלין. בית גדול הרבה והוא עומד בכל אחד והכר בגד אחר מבדך: מקריב קומיה בוליכא. אחר לתלמידיו להיות קרובים לגד הכר: מה את מחמיר עליכו. להיות קרובים לכבר הלא גם מרחוק אלו יכולין לבדוק וכו׳ מוטעית: **הלכה ח׳** מאן דאמר טעמי דבית שמאי

דכתיב (שם) ויקרא אלהים לאור יום וגומר. לאור אמר לו אתה רבי יוחנן הוא שאמר לו הקב״ה לאיוב (איוב ל״ח) המימיך צויתה בוקר ידעת השחר מקומו. ידעת אי זה מקומו של אור ששת ימי בראשית איכן ננגז. אמר רבי תנחומא אנא אמרית טעמא (ישעיה מ״ה) יוצר אור ובורא חשך עושה שלום משיצא עושה שלום ביניהן. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. רב אמר יאותו. ושמואל אמר יעותו. מאן דמר יאותו (ברחצית ל״ד) אך בואת נאות לכם. מאן דמר יעותו (ישעיה כ׳) לדעת לעות אתה יעף דבר. תמן תנינן[7]) כיצד מעברין את הערים. רב אמר מאברין. ושמואל אמר מעברין. מאן דאמר מאברין מוסיפין לה אבר. מאן דאמר מעברין באשה עוברה. תמן תנינן[8]) לפני אידיהן של גוים. רב אמר עידיהן ושמואל אמר אידיהן. מאן דמר אידיהן (דברים ל״ב) כי קרוב יום אידם. ומאן דמר עידיהן (ישעיה מ״ד) ועידיהם המה בל יראו ובל ידעו למען יבושו. מאן מקיים שמואל טעמיה דרב ועידיהם המה שהן עתידין לביש את עוביהן ליום הדין. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. רב יהודה בשם שמו׳ כדי שיהו נשים טוות לאורו. אמר רבי יוחנן כדי שתהא עינו רואה מה בכוס ומה בקערה. אמר רב חיננא[9]) כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע. תני רבי אושעיא[1]) אפילו מריקלין עשר על עשר מברכין. רבי זעירא מקריב קומיה בוצינא. אמרו לו תלמידיו ר׳ מה את מחמיר עלינו. והתני רבי אושעיא אפי׳ מריקלין עשר על עשר מברכין: **הלכה ח׳.** רבי יוסטא בר שונם אמר תרין אמורין חד אמר טעמון דבית שמאי וחד אמר טעמון דבית הלל. מאן דמר טעמון דבית שמאי

מסורת הש״ס

[6]) שם. [7]) שם וכזיכוי הן מכלל המומר הן מכלל ההלכה. [8]) שם ע״ב. [9]) עירובין פ״ה מ״ח ושם הל׳ ח׳ בבלי שם כ״ג. [1]) ע״ז פ״ג מ״ח ושם הל׳ ג׳ בבלי שם ג׳. [1]) בבלי ברכות כ״ג ובקלת זיכוי ונם בזיכוי המומר. [1]) שם ריש ע״ב וכזיכוי והמומר הוא רב.

---

*) στρατηγός.

שמאי. דלמאי נמתכי' יחזור למקומו ויברך: [ס]לילו הי' פועל. כל"ל פי' לילו הי' פועל עושה מלאכה נרתם הדקל וכו' ונמכר וירד ולא נרך שמת מטריחין וכו': עד מתי הוא מברך. פסקא דמתניתין לך ממה דלימת עלה ר' חייא נמס שמואל עד שיתעכל המזון נמעיו נרמה נבירור שנמצה ירושלמית לא היתה נעיקרה הך נמת ועד מתי מברך עד כדי שיתעכל המזון שנמעיו והסופרים הוסיפו לומה ע"פ המצה הנבלית וכאשר עשו גם נמקומות לחרים: ומכאים לומרים כל זמן שהוא לחמר עד שיתעכל וכן ר' יוחנן פליג ואומר עד שירעיב ונמבלי המאחרים כל זמן שלמת כל זמן שירעב מפרשים הנמת עד כדי שיתעכל: **הלכה ט'** ע"י שהיו נרכה קטנה. ר' נת מפרש טעמת דנ"ש דע"י שנרכת פה"ג קטנה שמת יכנס ויפשה מחמת לחמו לחר נרכת המזון נלת נרכה: נרס הכת וכו'. לין מקומו כאן כ"ת לעיל הל' ו' ונת פה ע"י שנירת הסופרים: הת לחר יאר' עוכין לאן וכו'. דלמתכי ולין עוכין לאן לחר כותי עד שיטעם כל הנרכה ז"ש דניחרנ לין לריך לשמוע כל הנרכה: לת כן תכי. וכי לת תכי: עכה ולת שמע. כל הנרכה: נשלת לכל עמהן כזית הכת מתניתת. הכת כשנה כלו' משנתנו שיירי נשלת לכל עמהן ועוכה לנד לחר נרכה נשלמת לנן עוכה לחר יאר' לת שלת שמע כל הנרכה ולת לחר כותי וטעמת כתב רש"י שמת ניירך הכותי להר גריזים ונרייתת שיירי שמכל עם המנרך והעבדך נת להולימו ידי נה"ו לריך לשמוע כל הנרכה: והוא שעבה רמזי פרקים. הת דתכי שמע ולת עבה ילת לריך עכ"פ שיעבה רמזי פרקים: נעון קיימ ר' חייא. שלנו לפכי ר' חייא והכך שולנים לת שמעו הנרייתת לנעיל: נרכן לנרכיה. נרכן נדולים: [סס]ולילין לומרין נרוך. כל"ל ולחזר הוא נמס' סוכה ונמס' מנילה פי' קלת הניבור לומרים נרוך הכת וגו' וקלתם לומרים נשם ה' ולנו ולנו יולאים והכך חכמים לת נעזרו נס נלמת לילת. והך שמע ולת עבה דלינמת להו קמיים ר' חייא נר מנת הייכו נעבה רמזי פרקים וכנעיל ועי' נבלי סוכה: לתן יתומה. לקמן מפרש לה: לתן קטופה. שקורין לת הלמ"ף נחטף ולת נפתח. רש"י נרכות: לתן קטופה. שמחסר קריאת הנון שלינה עולינה נפה שתהת נרכת. רש"י: דיתיב לניגרכה. היוצ לנרך: והוא עבה ולת ילע למה הוא עבה. שלת שמע הנרכה ולינו יודע על מה הוא עונה: [ססס]גוי שנירך נשם. כל"ל ונתוספתת נכרי המנרך נשם:

הדרן עלך אלו דברים.

הרואה. שנעשו נו נסים ליעקל. כנון מעברות היס יהירדן וכחלי מרכון וכדומה: **ג** על הזיקים. כוכב שברקה שים לו זנב מרוך: ועל הזועות. שהתרן מזדעזעת ורועשת: ועל הברקים. עי' דרכי משנה פ"ג למשנתנו: ועל הרעמים. קול המשמע נרקיע: ועל הרוחות. שנתין נסערה וזעף ותיכן מלויין תלת לפרקים: נרוך שכחו. נמשנ"ת נרוך שכחו וגבורתו: נרוך עושה נרחשית

שמאי ה) אילו שכח שם בים אבנים טובות ומרגליות שמא לא היה חוזר ונוטל כיסו. אף הבא יחזור למקומו ויברך. מאן דמר טעמהון דבית הלל ו) אלן פועל עושה בראש הדקל או בתוך הבור שמא מטריחין שיחזור למקומו ויברך. אלא מברך במקום שנזכר. אף הבא מברך במקום שנזכר. עד מתי הוא מברך רבי חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון במעיו וחכמים אומרים ז) כל זמן שהוא צמא מחמת אותה סעודה. רבי יוחנן אמר עד שירעב: **הלכה ט'** אמר רבי בא ח) על ידי שהיא ברכה קטנה שמא ישכח וישתה. ברם הבא על ידי שהיא משולשה על הכום אינו שוכח. הא אחר ישר' עונין אמן אף על פי שלא שמע. לא כן תני שמע ולא ענה יצא. ענה ולא שמע לא יצא. חייה בריה דרב אמר ז) בשלא אכל עמהן כזית. הבא מתניתא תני ט) שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא. רב בשם אבא בר חנה ואית דאמרי לה אבא בר חנה בשם רב והוא שענה ראשי פרקים. רבי זעירא בעי הי אינון ראשי פרקים. (תהלים קי"ג) הללו יה הללו עבדי ה' הללו את שם ה'. בעון קומי רבי חייא בר אבא מניין שאם שמע ולא ענה יצא. אמר מן מה דאנן חמי רבנן דרבריא עבדין כן. אינון קיימין בציבורא [סס]ראילין אמרין דין ברוך הבא ואילין אמרין בשם ה'. ואילין ואילין יוצאין ידי חובתן. תנא רבי אושעיא עונה הוא אדם אמן אפילו לא אכל. ואינו אומר נברך שאכלנו משלו אלא אם כן אכל. תני י) אין עונין אמן יתומה ולא אמן קטופה ולא אמן חטופה. בן עזאי אומר העונה אמן יתומה יהו בניו יתומים. חטופה יתחטפו שנותיו. קטופה תקטף נשמתו. ארוכה מאריכין לו ימיו ושנתיו בטובה. אי זו היא אמן יתומה אמר רב הונא דין דיתיב למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה. תנא [ססס]גוי שבירך את השם עונין אחריו אמן. אמר רבי תנחומא אם בירכך גוי ענה אחריו אמן. דכתב (דברים ז') ברוך תהיה מכל העמים. גוי אחד פגע את ר' ישמע' ובירכו. א"ל כבר מילתך אמירה. פגע אחרינא וקיללו. א"ל כבר מילתך אמירה. אמרו לו תלמידיו רבי כמה דאמרת להדין אמרת להדין. אמר לון כן כתיב (ברחשית כ"ט) אוהריך ארור ומברכיך ברוך:

הדרן עלך אלו דברים.

א הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה: **ב** מקום שנעקרה ממנו ע"ז אומר ברוך שעקר ע"ז מארצינו: **ג** על הזיקים ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות הוא אומר ברוך שכחו מלא עולם. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות הוא אומר ברוך עושה בראשית

מסורת הש"ס

ה) אם וכשיכי וכנבלי הוא נרייתת. ו) אם וכשיכי הוא נדול. ז) לעיל (דף מ"ד ע"ב) הל' ו'. ח) נבלי נרכות כ"ג. ט) מנילה פ"ח קרוב לסוף הל' י"ח סוכה פ"ג הל' י"ב ועי' נבלי סוכה ל"ח. י) תוספתת מנילה פ"ג נבלי נרכות פ"ו. יא) תוספתת נרכות פ"ה.

נרתיזת. נמצנ״ם נרוך עושה מעשה נרתיזת: נזמן שהוא רואהו לפרקים. וכן הוא נמצנ״ם ונגמ׳ לגבי נמצנ״ם נס״ם לקמן לימת ר׳ יהודה לומר הרואה את הים הגדול לומר נרוך שנרת את הים נזמן שרואהו לפרקים לומר נרוך עושה נרתיזת פי׳ הרואה את הים נפעם רתזון ולא רתהו מיפיו לומר נרוך שנרת את הים ואם רואהו לפרקים לומר וכו׳: ועל שמועות הרעות. נמצנ״ם על שמועות רעות ונמצנ״ם על נשורות רעות: ד מנרך על הרעה מעין הטובה. כגון שנפו פיס על מרגו ונטפו תנוקתו של שכה זו לף שרוו הפיס פני המדפה ונעשית שדהו מפונפת לשכים הנאות הסתם מיהם רעה היא ומנרך דיין לחמת: ועל הטובה מעין הרעה. כגון לחמכת מליחה לע״ג לרעה היא לפי שעת שה מלכת תוכטו ושקיל לה מיכיה עתה מיהם טובה היא ומנרך הטוב והמטיב: ה והזועק. נמצנ״ם ונגמ׳ הלועק: לשעבר. על שכבר היה: הרי זה תפילת שוא. דמתי להוה הוה: כילד. נמצנ״ם ליתת ת׳ כילד: שלא יהיה נתוך ניתי. נמצנ״ם שלא תהא נתוך ניתי ונמצנ״ם שלא יהיו חלו נני ניתי: ו מתפלל שתים. מפורש נגמ׳ וכן הנרכות דנן עזתי: לשעבר. נמצנ״ם על שעבר: לעתיד לנוא. נמצנ״ם לעתיד: ז הוי מודה לו מאוד מאוד. נמצנ״ם הוי מודה לו: ח לא יקל אדם את רגלו. לא יהגו קלות רגש: נכנסי שער המזרח. מין לחר הנית נמוסה המפוכה מזר לרגלי הנית נמזרח שכל המשרים מכוונים זה נכנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים שער עזרת ישראל ופתח המולם והה׳כל ונית קדשי הקדשים ניתי נית רגשון כשהיה מחה טרקסין: ונמפוכדתי. נמצנ״ם ונגמ׳ ונפוכדתי. לזור חלול שכותנין נו מעות: קנכדרית. ליכנס נפתח זה ולנלות נפתח נכנגדו כדי לקנל היולוכו וכנר מפורש לעיל (דף ד׳ ע״ח) פ״ק הל׳ ח׳: ורקיקה. מסורה נהר הנית מק״ו נגמ׳ מכרת הק״ו: היו מן העולם. נמצנ״ם היו לומרים מן העולם ונמצנ״ם היו לומרים עד העולם. המנרך היה לומר נסוף כל נרכה נרוך ה׳ מלהי ישראל מן העולם: ומקנלקלו. נמצנ״ם ונגמ׳ מקנלקלו: לחמרו. נמצנ״ם ונגמ׳ ולחמרו: מין עולם מלא לחמר. שנפרו נתחיית המתים: התקינו שיהו לומרי׳ מן העולם ועד העולם. לומר ג׳ עולמות ים הע״ז והע״ב: שולל את שלוס מניהו נשם. נשעו של הקנ״ה ולא למריכן מזלזל הוא נכנוד המקום: ייאמר לקולריס ה׳ עמכם ולומר לל תנוז כי זקנה לחך. ונמצנ״ם ונגמ׳ ויאמר לקולריס ה׳ עמכם וייאמרו לו ,נרכך ה׳ ולומר ה׳ עמך נגור חיל ועי״ נצלי ס״ג ע״ל: את לעשות. נמצנ״ם ונגמ׳ ולומר את לעשות: **סליק פירקא.**

בנסי ישראל. נכנסים שנעשו לכל ישראל: [ס]נכנסי יחידי שנעשו לו ליכו לריך לנרך. הך שנעשו לו ס״ם דהיך לפשר לומר נפזיעות דנכנסים שנעשו לו ליכו מנרך הרי נכנסי לגיו ונכנסי רנו וכו׳ מספקא הש״ס לח״כ מהו שיברך ולם ליכו מנרך נכנסים שנעשו לו ולמי לליכו מנרך על כמי לגיו וכו׳ והרמ״ם מניח הירושלמי נזה״ל לגבי נכנסי ליחיד ליכו כריך לנרך וכ״ל ופי׳ כמי ליחיד כנים שנעשו ליחיד לחר: ועל כנסי רנו וכו׳. לו על כנסי רנו לו לים לי׳ לדם מסויים: וכנסי שנטוים. פי׳ לו מקום שנעשה נו כם לשנע לחד ולח לכל ישרל, נמקרא לח מליכו שנעשה כם לשנע לחד לים לח שלחמר שחשיב לכם הך דמזכח חנר נרו גד וכני רחובן קוף יהושע ולח עלו עליהם למלחמה ומלחמת סנחריב על יהושלים ויותר ברמה ללח נח ללח לומר כם שלח נעשה לכל ישרל ללח לקנלת שנטים והוה נכלל זה מליהו נהר הכרמל וכיוצה מהכה מרם לפני יהורם: מלן דלמר כל שנע ושנע מיקרי קהל. פי׳ פשוט מיהת מדלח כלו׳ החיבעיל דשנע דלר׳ יהודה דלית לי׳ הוריות פ״ל ס״ה כל שנע ושנע מיקרי קהל וכן לר״ש שם לריך לנרך נכני לשנע ולר׳ מחיר דלית לי׳ שנע לחד מיקרי קהל לל מנרך: הרואה נכל לריך

ואם הי׳ לדם מסויים. לפי הגי׳ שלפניהו לל כפשוטה התנעית לנל הרמ״ם ריש פ׳ הרואה מניח הירושלמי נזה״ל ואם היה מסויים כגון יואב נן לרויה וחבירו ולדם שהתקדם הו שם שמים כגון דניאל וחבירו מנרך:

הרואה נכל לריך לנרך חמש נרכות. נכללי ליתת דלית לה המטוכח הרואה נכל וכו׳ חמש נרכות ולל תשיב הנרכה לפרת לנל תשב נמקומה רלה נכל לומר נרוך שהחריב נכל הרשעה והנה רב המטוכח שהיה נכנל והנהר העונר על פני כל מדינת נכל הוא פרת לל לחר הרואה פרת דכל הרואה שאתרו הוא משלשים לשלשים וכדליתת לקמן וכמו שכתנו הרחזונים ונכנל רואין הפרת נכל יוס

[ס] נכלי שם ונשיכוי.

יום ורב המנונא חזיב רמה בגבל ורמה מקום שבטלו ממנו עפר לבתים שעלבד שבחרבה בטלו ממנו עפר והתומר דגמ' פ"י חזיב ברכת פרת שהבא מפ"י לבש ומיבו רואתו מלא לפרקים לריך לתומרה וגם עוכה לבד הרואה מקום שבוטלין ממנו עפר שהוא יחרבת בגבל הן לחד, ומה דאיתא בסוף רמה בגבלוכו ובוטלתיה קתי למדיבת בגבל ובמו שפירבו ורב המנונא אחי בגבל לא הזכירו ואפשר שלבעל המאמר דהירוזלמי לא היה ידוע שהעיר בגבל בחרבה בגר שבל וכל מי לא היתה עוד חרבה בימיו שבל וכל ואמר רמה בגבל לתומר ובוטלתיה על עיר בגבל עלמה:

מתניתא

לברך חמש ברבות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית. ראה מרקולים אומר ברוך ארך אפים. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע. ראה מקום בבשן האש ונוב אריות אומר ברוך שעשה נימים לאבותינו במקום הזה. ראה מקום שבוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים. ראה בבל אומר (ישעיה י"ד) וטאטאתיה במטאטא השמד. רבי ועירא ורבי יהודה בשם רב [ה]) כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. אמר רבי חנחומא אנא אמר טעמא (תהלים קמ"ה) ארוממך אלהי המלך. רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אינו צ"ל אתה. רבי יוחנן ורבי יונתן אזלין מיעבד שלמא באילין קרייתא דדרומה עלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר [ג]) האל הגדול הגבור והנורא האביר והאמיץ ושיתקו אותו. אמרו לו אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות. רב הונא בשם רב (מיוב ל"ז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח. לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה. רבי אבהו בשם [ד]) רבי יוחנן (שם) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע. אם בא אדם לספר גבורותיו של הב"ה מתבלע מן העולם. אמר רבי שמואל בר נחמן (תהלים ק"ו) מי ימלל גבורות ה', כגון אני וחבירי. אמר רבי אבון מי ימלל גבורות ה'. תרגם יעקב כפר נבורייא בצור (שם ס"ב) לך דומיה תהילה אלהים בציון. סמא דכולא משתוקא. למרגלית דלית לה טימי כל שמשבח בה פגמה. [ו]) תני הפותח ביו"ד הי"א וחותם ביו"ד הי"א הרי זה חכם. באל"ף למ"ד וחותם באל"ף למ"ד הרי זה בור. באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד הי"א הרי זה בינוני. ביו"ד הי"א וחותם באל"ף למ"ד הרי זו דרך אחרת. המינין שאלו את ר' שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם. א' להן ולי אתם שואלין. לכו ושאלו את אדם הראשון שנ' (דבריס ד') כי שאל נא לימים ראשונים וגומר. אשר בראו אלהים אדם על הארץ אין כתיב כאן אלא למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. אמרו ליה והכתיב (ברחשית ה') בראשית ברא אלהים. אמר להן וכי בראו כתיב אין כתיב אלא ברא. אמר רבי שמלאי כל מקום [ט]) שפרקו המינין תשובתן בצידן

לבתך חמש ברבות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית. ראה מרקולים אומר ברוך ארך אפים. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע. ראה מקום בבשן האש ונוב אריות אומר ברוך שעשה נימים לאבותינו במקום הזה. ראה מקום שבוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים. ראה בבל אומר (ישעיה י"ד) וטאטאתיה במטאטא השמד. רבי ועירא ורבי יהודה בשם רב [ה]) כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. אמר רבי חנחומא אנא אמר טעמא (תהלים קמ"ה) ארוממך אלהי המלך. רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אינו צ"ל אתה. רבי יוחנן ורבי יונתן אזלין מיעבד שלמא באילין קרייתא דדרומה עלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר [ג]) האל הגדול הגבור והנורא האביר והאמיץ ושיתקו אותו. אמרו לו אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות. רב הונא בשם רב (מיוב ל"ז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח. לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה. רבי אבהו בשם [ד]) רבי יוחנן (שם) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע. אם בא אדם לספר גבורותיו של הב"ה מתבלע מן העולם. אמר רבי שמואל בר נחמן (תהלים ק"ו) מי ימלל גבורות ה', כגון אני וחבירי. אמר רבי אבון מי ימלל גבורות ה'. תרגם יעקב כפר נבורייא בצור (שם ס"ב) לך דומיה תהילה אלהים בציון. סמא דכולא משתוקא. למרגלית דלית לה טימי כל שמשבח בה פגמה. [ו]) תני הפותח ביו"ד הי"א וחותם ביו"ד הי"א הרי זה חכם. באל"ף למ"ד וחותם באל"ף למ"ד הרי זה בור. באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד הי"א הרי זה בינוני. ביו"ד הי"א וחותם באל"ף למ"ד הרי זו דרך אחרת. המינין שאלו את ר' שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם. א' להן ולי אתם שואלין. לכו ושאלו את אדם הראשון שנ' (דבריס ד') כי שאל נא לימים ראשונים וגומר. אשר בראו אלהים אדם על הארץ אין כתיב כאן אלא למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. אמרו ליה והכתיב (ברחשית ה') בראשית ברא אלהים. אמר להן וכי בראו כתיב אין כתיב אלא ברא. אמר רבי שמלאי כל מקום [ט]) שפרקו המינין תשובתן בצידן

הסופרים הקדמוכים הפלינו הרבה בשבח של ערשו גדול ומפורסם שעשה בבוכדנצר לבבוד מבחו וע"ז כיון הש"ם רמה ביתו של בבוכדנצר כלו' בחרבנו: רמה מקום בבשן האש. שהושלכו בו חבני' חיזקל ועזריה. ולו גוב לריות שהושלך לבש: רמה מקום שבוטלין ממנו עפר. הוא עיר בגבל עלמה אשר בחורבנה בוטלין ממנה עד היום עפר ולבבים לבבות בתים כידוע מסיפורי הבוסעין והעיר בגבל עלמה חרבה ושוממה והיא מעי גלים ומעון תנים: בריך לומר ועושה. שאמר ביד בניאין להשמיד בגבל ובן עשה: רמה בגבל. מיבו תוזר לעיל לבבר בשלם שמפר החשב ברבות פרת, מרקולים, ביתו של בבוכדנצר, בשבן הם ובוי, מקום שבוטלין ממנו עפר ושל אלא בעיר בגבל והשאר רמה בגבל קתי למדיבת בגבל והיא לא בחרבה עדין בימי התומר לבן מסיים ובוטלתיה בשטטא השמד בלו' שיקשיה מקרא זה ולבן לא פתח בבריך: כל ברכה שאין עמה מלבות. פי' שם ומלבות דמילו מלבות בלא שם ליבא שאין לומר ובם בהקרא שאבדיה ר' תבחומא לרחייה לית שם ומלבות: מרומפך. דבתיב מרומפך ובו' הרי דיש בו מלבות: לריך לומר בתה. בנרבה ולריך לומר בא"י: מיבו לריך לומר בתה. אלא ברוך ה': בתילין קרייתא דדרומה. בהיך עריס דדרוס (ועיי' מבוח ה' סוף ע"ב): מם בא מדם. ר' יוחבן דריש להקרא כי אמר לים שם יבוא מדם לומר גבורות של הקב"ה יבולע מן העולם: בבון מבי וחבירי. בקרא כתיב מי יעלל גבורות ה' ישמיע בל תהלתו, וקדרש לי' רבי שמואל בר בחמן מי רמוי לשלל גבורות ה' מי יבול להשמיע בל תהלתו ובדאיתא בבבלי וע"ז לאמר בבון מבי וחבירי ועיי' ביפה מראה שהאריך בזה: מי יעלל גבורות ה' תרגם יעקב כפר נבורייא. פי' הקרא מי יעלל וכו' ים לפרשו בבו שתרגם יעקב לים בפר בבורייא השקרא לבך דומיה תהלה: סמא דכולא משתוקא. מרקחת של בל דבר שתיקה: למרגלית דלית לה טימי. משל למבן טובה דלית לה שמיר שהיא שוה יותר מבל תולדות שבעולם ואם רולה לים לבנח לותה בותן בה פגם בן אינ הקב"ה הדומיה בלו' השתיקה של' ויבוש מהבן תהלה ואמר ר' מבן בבן ים לפרש ג"ב השקרא מי יעלל גבורות מי יעיד לשלל גבורות ה' וכו' הלא טוב לו לשתוק. טימי הוא שיר בל יוכי*): הפותח. הברבה: הרי זה חבם. שיודע לסדר הברבה בראוי: בחלף לא"ל. אלקיבו: הרי זה בור. אלא הזכיר בלל הפם המיוחד: הרי זה ביבוי. שהרי הזכיר הפם המיוחד ולא בתן מקום לטעות: דרך מחרת. דרך מיבות והפ הטועים השתמיבים בחתדות ובזילות ח"ו וביון דהתחיל בחתדות וסיים בל' רבים אלהיכם הרי יש בתן דרך מיבות. וזה שפמיך הש"ם לזה הבך שתמיבים דר' שמלאי שהפ ג"ב שעבין זה: המיבין. פה הבובה להטולרים ולו להוביח שתקרטות אלה טעותם: בראו אלהים. כ' רבים: ט)שפרקו. בל"ל וכאשר הוא בי"ת של מפיקורס פי' שניקשו להוביח מן השקרא לחיי לטעותם ובב"ר פ"ח שפ הובאו הבי ר' שמלאי היתח בזה"ל בבל מקום שאתה מוצא פתחון פה למינין והוא בדרך הב"ר לבתר הפתוח בירוזלמי וכמי שהערבו בשבוח: תשובתן בצידן

---

*) בבבלי שם י"ב ע' ע"ב והשומר שם ר' יוחבן ורב אמר בל ברבה שאין בה הזברת השם ע"ב ובגמ' ת"י בה לא בזבר ר' יוחבן

מסורת הש"ס

ה) בבבלי שם י"ב ע' ע"ב והשומר שם ר' יוחבן ורב אמר בל ברבה שאין בה הזברת השם ע"ב ובגמ' ת"י בה לא בזבר ר' יוחבן
ג) שם ל"ג ע"ב מגילה בי"ח ושם רוב העבין ע"ש. ד) בבבלי מגילה י"ח ושם רוב העבין ע"ש. ו) תוספתא ברבות פ"ו.

*) בתיב.

בצידן. חזרו ושאלו אותו. מה אהן דכתיב (שם) נעשה אדם בצלמינו כדמותינו. אמר להן ויברא אלהים את האדם בצלם אין כתיב כאן אלא ויברא אלהים את האדם בצלמו. אמרו לו תלמידיו לאלו דחיתה בקנה לנו מה אתה משיב. אמר להן לשעבר אדם נברא מן העפר וחוה נבראת מן האדם. מאדם ואילך בצלמינו כדמותינו. א"א לאיש בלא אשה וא"א לאשה בלא איש. א"א לשניהן בלא שכינה. וחזרו ושאלו אותו מה ההן דכתיב (יהושע כ"ב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע. אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב. אמרו לו תלמידיו ר' לאלו דחית בקנה. לנו מה אתה משיב. אמר להן שלשתן שם אחד באנש דאמר בסיליוס קיסר אגושתוס. חזרו ושאלו אותו. מהו דכתיב (תהלים כ') אל *אלהים ה' דיבר ויקרא ארץ. אמר להן וכי דיברו ויקראו כתיב כאן אין כתיב אלא דבר ויקר' ארץ. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב. אמר להן שלשתן שם אחד באניש דאמר אומנון בניין ארכיטקטנן. חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב (יהושע כ"ד) כי אלהים קדושים הוא. אמר להן קדושים המה אין כתיב כאן אלא הוא (שם) אל קנוא הוא. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב. אמר רבי יצחק קדוש בכל מיני קדושות. דאמר רבי יהן בשם ר' אחא הקב"ה דרכו בקדושה. דיבורו בקדושה. וישובו בקדוש'. חשיפת זרועו בקדושה. אלהים נורא ואדיר בקדושה. דרכו בקדושה. (תהלים ע"ז) אלהים בקודש דרכך. הילוכו בקדוש'. (שם ס"ח) הליכו' אלי מלכי בקודש. מושבו בקדושה. (שם מ"ז) אלהים ישב על כסא קדשו. דיבורו בקדושה. (שם ס') אלהים דיבר. חשיפת זרועו בקדושה. (ישעיה כ"ב) חשף ה' את זרוע קדשו. נורא ואדיר בקדושה. (שמות ט"ו) מי כמוכה נאדר בקודש. חזרו ושאלו אותו מהו אהן דכתיב (דברים ד') מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. אמר להן כה' אלהינו בכל קראינו אליהם אין כתיב כאן אלא בכל קראינו אליו. אמרו לו תלמידיו לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב. אמר להן קרוב בכל מיני קריבו'. דאמר רבי פינחס בשם רב יהודה בר סימון ע"ז נראית קרובה ואינה אלא רחוקה. מה טעמא (ישעיה מ"ו) ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו'. סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק עד שיומות ולא ישמע ולא יושיע מצרתו. אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו. דאמר *) לוי מהארץ ועד לרקיע מהלך ה' מאות שנה. ומרקיע לרקי' מהלך ת"ק שנה. ועביו של רקיע ת"ק שנה וכן לכל רקיע ורקיע. ואמר רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי אבא סמוקה אף טלפי החיות מהלך ה' מאות שנה וחמש עשרה מניין ישרה. ראה כמה הוא גבוה מעולמו. ואדם נכנס לבי' הכנס' ועומד אחורי העמוד ומתפלל בלחישה והב"ה מאזין את תפילתו. שנ' (ע"ח ס') וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. והאזין הב"ה את תפילתה. וכן כל בריותיו שנ' (תהלים ק"ב) תפילה לעני כי יעטף. כאדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע. וכי יש לך אלוה קרוב מזה. שהוא קרוב לבריותיו כפה לאוזן. רבי יוחן בשם רבי יצחק אמר בה ארבע שיטין. בשר ודם יש לו פטרון. אמרו לו נתפס בן ביתך אמר להן אני מקיים עליו. אמרו לו הרי יוצא לידון. אמר להן אני מקיים עליו. אמרו לו הרי הוא יוצא ליתלות. היכן הוא ואיכן פטרונו. אבל הב"ה הציל את משה מחר' פרעה הדא הוא דכתיב (שמות י"ח) ויצילני מחרב פרעה. אמר רבי ינאי כתיב (שם ב') ויברח משה מפני פרעה. ואיפשר לבשר ודם לברוח מן המלכות. אלא בשעה שתפס פרעה את משה חייבו להתיז את ראשו וקהתה החרב מעל צוארו של משה ונשבר'. הדא הוא דכתיב (שיר השירים ז') צוארך כמגדל השן. זה צוארו של משה. ר'

מסורת השי"ס

*) לעיל פ"ח הל' ו' (דף ה' ע"ב) ע"ב.

---

*) *Βασιλεύς, Καῖσαρ, Augustus.* **) *ἀρχιτέκτων.* ***) patronus

ר'. כן הוא בד' ויכילתה תסר שם העלם כי זה ר' חיבו לא רבי ולא רב כי ר' אביתר היה תלמיד לרבי ולרב: [o])קוסכתירו. ל"ל קוסתיכר והוא ל' רומי*) וכיבוי לשופט וחוקר הדין וניתנים לתרוכים כרתה מושאל לשוטר ההורג ע"פ תלמיד השופט: שמע מכניסו ושמע מכיחו. בלו' ים שמק שם מכניסו לו מכיחו: מן דסופייכום. כרתה ל"ל דסיפירום**) והוא היה שר לבא רומי שפורסם ותחרי מות הקיסר פערטיבקתם היה שלחתה ביבו ובין שר לבא תחר ושמו פעסלענטים כינער תשר היה פקיד בסוריא ותגבר יד סיפירום וכינער את בשלחתה וסיפירום הוקם על לקיסר ובעת תשר היתה שלחתה בין סיפירום וכינער פגעו תבזי סיפירום ברב וכרתה שזה היה בעלותו שנית לא"י (עיי' ענות פ"ד ערך רב) ושמלוהו שלישה בת את תכת כינער לו תכת סיפירום והזיב תכת סיפירום: [oo])ופטרוהו. כל"ל פי' ופטרוהו על' פנו כלים: דין ליה. שלות קשות פה להדין וכרתה שיב כתן ט"ם: והוה קייס דיין תד ליסטים. והיה הדין שופט לסטים ותרכין הוא בשעלה הרבה מדיין: שלכסנדרוס. כל"ל: על קדלי'. על ערפו: בשיפרביא. פלך ל' יוכי***): קוזמוקלטור

ר' אמר רבי אביתר ולא עוד אלא שנתן החרב מעל צוארו של משה על צוארו של [o])קוסנתירו והרגתו. הדא הוא דכתיב ויצילני מחרב פרעה. לי הציל וקוסנתר נחרג. רבי ברכיה קרא עליו (תהלי כ"ח) כופר לצדיק רשע. רבי אבון קרא עליו (שם י"ח) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. תני בר קפרא מלאך ירד ונדמה להן כדמו' משה ותפסו את המלאך וברח משה. אמר ריב"ל בשעה שברח משה מפני פרעה נעשו כל אוכלוסין שלו אילמין ומהן חרשין ומהן סומין. אמר לאילמין היכן הוא משה ולא היו מדברים. אמר לחרשים ולא היו שומעין. אמר לסומין ולא היו רואין. הוא שהב"ה אמר לו למשה (שמות ד') מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו' תמן קמת לך והבא ליה אנא קאים. ההי"ד (דברים ד') מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו. רבי יודן בשם רבי יצחק שיטה אוחרי. בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו הרי נתפס בן ביתך. אמר הרי אני מתקיים עליו. אמרו לו הרי הוא יוצא לידון. אמר להן הרי אני מתקיים עליו. אמרו לו הרי הוא מושלך למים. היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הב"ה הציל את יונה ממעי הדגה. הרי הוא אומר (יונה ג') ויאמר ה' לדג ויקא את יונה. רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בשיטה אחורי. הרי בשר ודם יש לו פטרון אמרו לו נתפס בן ביתך אמר להן הריני מתקיים תחתיו. אמרו לו הוא יוצא לידון. אמר הריני מתקיים עליו. אמרו לו הרי הוא מושלך לאש. היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הב"ה אינו כן הציל לחנני' מישאל ועזרי' מכבשן האש ההי"ד (דניאל ג') ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו וגו'. רבי יודן בשם רבי יצחק אמר בה שיטה אוחרי הרי בשר ודם יש לו פטרון כו'. עד הרי הוא מושלך לחיות. אבל הב"ה הציל את דניאל מגוב אריות. ההי"ד (שם ו') אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריוותא וגו'. ר' יודן אמר משמיה דידי' בשר ודם יש לו פטרון. אם באת לו עת צרה אינו גבנ' אצלו פתאום. אלא בא ועמד על פתחו של פטרונו וקורא לעבדי או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על פתח חצירך. שמא מבניסו ושמ' מניחו. אבל הב"ה אינו כן אם באת על אדם צרה לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווח ואני עונה לו מיד ההי"ד (יואל ג') כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. אמר רבי פינחס עובדא הוה ברב דהוה עייל מחמתה דטיברי' פגעון ביה רומאי. אמרון ליה מן דמאן את. אמר לון מן דסופיינוס. [oo])ופנינה. ברמשא אתו לגביה א"ל עד אימתי את מקיים עם אילין יהודאי אמר לון למה. א"ל פגעינן בחד א"ל יהודאי ואמרי' ליה מן דמאן את אמר לן דסופיינוס. אמר לון ומה עבדתון ליה. א"ל דין ליה פנינן *יתיה. אמר לון יאות עבדיתון. ומה מי שהוא נתלה בבשר ודם ניצול. מי שהוא נתלה בהקב"ה לא כל שכן. ההי"ד (שם) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. אמר רבי אלכסנדרי עובדא בחד ארכון דהוה שמיה אלכסנדרוס. והוה קיים דיין חד ליסטים. אמר לי' מה שמך אלכסנדרוס. אמר לי' אלכסנדרום פנה אלכסנדריאה. ומה אם מי ששמו כשמו של בשר ודם הו' ניצול. מי ששמו כשמו של הקב"ה על אחת כמה וכמה. ההי"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. רבי פינחס אמר בה תרתי חרא בשם רבי זעירא. וחד בשם רבי חנחום בר חנילאי. רבי פינחס בשם רבי זעירא אמר. בשר ודם יש לו פטרון אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכח פלן רקא מטרחא לי. אבל הקב"ה אינו כן. אלא כל מה שאת מטריח עליו הוא מקבלך. ההי"ד (תהלים נ"ה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. רבי פינחס בשם רבי חנחום בר חנילאי בשר ודם יש לו פטרון. ובאו שונאי' ותפשו אותו על פתח חצירו של פטרונו. עד דצווה ליה עד דההוא נפק עברת חרבא על קרליה וקטלת יתיה. אבל הקב"ה חציל את יהושפט מחרב ארם. דכתיב (ד"ה ב' י"ח) ויועק יהושפ' וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו. מלמד שלא היה חסר אלא חיתוך הראש ויסיתם אלהים ממנו. [p])רבי זעירא בריה דרבי אבהו רבי אבהו בשם רבי אלעזר (תהלים קמ"ו) אשרי שאל יעקב בעזרו וגו'. מה כתיב בתרי' עשה שמים וארץ וגו'. ובי מה ענין זה לזה. אלא מלך בשר ודם יש לו פטרון שולט באיפרכיא אחת ואינו שולט באיפרכיא אחרת. אפי' תימר קוזמוקלטור

מסורת הש"ס

[p]) ע"ז פ"ג הל' ח' ע"ב.

---

*) Quaestor **) Severus. ***) ἐπαρχία.

קוזמוקלטור. הוא קוזמוקרטור בחילוף למ״ד וריש״ם אחר בחלוף גם בשמות אחרים כפי אבני פ׳ כנון נרעיכין ועיקרו בל׳ יון*) שפל העולם והיכים האחרונים בחטופתא קרלו כן את הקיסר: ו)מיט. כ״ל ליס מן הכן מכפיה עלוה. מן החורת הכעלב הזה כלו׳ מפני שאני גר ועכו״ם: פילוסופוס. חכם ופלוסף בל׳ יון וכילוע: ההן פלן. פלוני זה: **מתני׳ ב** אחם כעקרה מפקום אחד. גם״ר: תני ר׳ ישמעאל בן נאליאל אומר בחוספתא אימא לך בשלמא ר׳ שמעון אומר (ובאחת לא בשלמא בשום מקום גם״ם תכא בשם ר׳ ישמעאל בן נאליאל): אף בחולה לאחן ל״ל כן. מפני שמתירין להתגייר שנאמר אז להפוך אל עמים שפה ברורה וכן הוכח בגלי כ״ז ושם אימא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר, פי׳ לא מצינו בח״י אלא אפילו בח״ל שרובה נכריס כ״ל כן: שכל זמן שאדם אי יש לו תקוה. שיכול לשוב בתשובה וקאי על הא לעיל ותחזיר לב עובדיה לעובדך: מזבלין. מקטרין וכיכה לשון: הניחור. מלוש הרגה: הלוקן. לבן יותר מדאי: הכיפת. בחוספתא ובגלי קפת ופי׳ רש״י בתן גדול אחוך עוביו כרוח׳ קומטו מקופחת לשון אחר קפת אחוך הרגה ופרלופו שמוט ונולט דמכוער הוי ע״כ. ובכורות ע״ה אימא קפת אני ר׳ זציל בשם בן גי׳ הערוך ערך גפת (ובדפוס שלנו גבוה) ופי׳ בו אחוך ולק ויש מפרשים אחוך ונחון: הכפת. קטן הרגה: ו)אבסקטא

קוזמוקלטור שולט ביבשה שמא שולט בים. אבל הב״ה שולט בים ושולט ביבשה. ומציל בים מן המים וביבש׳ מן האש. הוא שהציל את משה מחרב פרעה. הציל את יונה ממעי הדגה. חנני מישאל ועזריה מכבשן האש. לדניאל מבור אריות. ההי״ד (תס) עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם וגו׳. אמר רבי חנחומא מעשה בספינה אחת של גוים שהיתה פורשת ו)מים הגדול והיה בה תינוק אחד יהודי. עמד עליהן סער גדול בים ועמד כל אחד ואחד מהן והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא ולא הועיל כלו׳. כיון שראו שלא הועילו כלום. אמרו לאומתו יהודי. בני קום קרא אל אלהיך ששמענו שהוא עונה אחכם כשאתם צועקים אליו והוא גיבור. מיד עמד התינוק בכל לבו וצעק וקיבל ממנו הב״ה תפילתו ושחק הים. כיון שירדו ליבשה ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו. אמרו לו לאותו תינוק ליח את בעי מזבין לך בלום. אמר להון מה אחון בעי מן ההן אכסניא עלובה. אמרו לו את אכסניא עלובה. אינון אכסניא עלובה אינון הכא וטעוותהון בבבל. ואינון הכא וטעוותהון ברומי ואינון הכא וטעוותהון עמהון ולא מהנן להון כלום. אבל את כל אהן דאת אזל אלה׳ עמך. ההי״ד (דכריס ל׳) כה׳ אלהינו בכל קראינו אליו. רבי שמעון בן לקיש אמר בשר ודם יש לו קרוב. אם היה עשיר הוא מודה בו. ואם היה עני כופר בו. אבל הב״ה אינו כן אלא אפי׳ ישר׳ נתונין בידיד׳ התחתונה הוא קור׳ אותם אחי וריעי. ומה טעם (תהלים קכ״ב) למען אחי וריעי. רבי אבון ור׳ אחא ורבי שמעון בן לקיש בשר ודם יש לו קרוב. אם היה פילוסופוס הוא אומר ההן פלן מחקרב לן. אבל הב״ה קור׳ לכל ישר׳ קרובים ההי״ד (תס קמ״ח) וירם קרן לעמו:

מתני ב מקום שנעקרה ממנו ע״ז אומר ברוך שעקר ע״ז מארצינו כו׳. מתניתא כשנעקרה מכל מקומות ארץ ישראל אבל אם נעקרה ממקום אחד אומר ברוך שעקר ע״ז מן המקום הזה. נעקרה ממקום אחד ונקבעה במקום אחר. מקום שניתנה בו אומר ברוך ארך אפים. ומקום שנעקרה ממנו אומר ברוך שעקר ע״ז מן המקום הזה. יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו בשם שעקרתה אותה מן המקום הזה כך תעקור אותה מן המקומות כולם ותחזיר לב עובדיה לעובדך. ולא נמצ׳ מתפלל על עובדי עבודה זרה. ו)תני רבי ישמעאל בן נמליאל אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן. אמר רבי יוחנן (קכלת ט׳) כי מי אשר יחובר. יבחר בחיב. אלא כל החיים יש בטחון שכל זמן שאדם חי יש לו תקוה. מת אבדה תקוותו. מה טעמא (משלי י״ח) במות אדם רשע תאבד תקוה. תני ז)רבי יהודה אומר שלשה דברים צריך אדם לומר בכל יום ברוך שלא עשאני גוי. ברוך שלא עשאני בור. ברוך שלא עשאני אשה. ברוך שלא עשאני גוי שאין הגוים כלום (ישעיה מ׳) כל הגוים כאין נגדו. ברוך שלא עשאני בור שאין בור ירא חטא. ברוך שלא עשאני אשה שאין האשה מצווה על המצוות. אמר רבי אחא בי מי יחובר וגומ׳. אפי׳ אוחם שפשטו ידיהם בזבול יש להם בטחון. לקרבן אי איפשר שכבר פשטו ידיהן בזבול. לרחקן אי איפשר שעשו חשובה. עליהן הוא אומר (ירמיה כ״ח) וישנו שנת עולם ולא יקיצו. רבנן דקיסרין אמרי קטני גוים וחיילותיו של נבוכר נצר אין חיין ואין נידונין. עליהן הכחוב אומר וישנו שנת עולם וגו׳. העובר לפני בחי ע״ז או׳ (משלי ט״ו) בית גאים יסח ה׳. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי לוי ראה אותם מובלין לע״ז אומ׳ (שמות כ״ב) זובח לאלהים יחרם. ז)הרוא׳ את הכושי ואת הגיחור ואת הגווק ואת הביפח ואת הננם אומר ברוך משנה את הבריות. את הקטוע ואת הסומא ואת מוכי שחין אומר ברוך דיין האמת. מחניתין בשהיו שלמים ונשתנו. אבל אם היה כן ממעי אמו ברוך משנה את הבריות. ז) הרואה אילנות נאי׳ ובני אדם נאים אומר ברוך שכן ברא בריות נאות בעולמו. ח)מעשה ברבן גמליאל שראה גויה אשה נאה ובירך עליה. לא כן א״ר זעירא *בשם רבי יוסי בר חנינא רבי בא בשם רבי חייא בשם רבי יוחנן (דכריס ז׳) לא תחונם. לא תתן עליהן חן. מה אשה. ט)אבסקטא

מסורת השים

ד) תוספתא ברכות פ״ו בגלי כ״ז ובזיכוי. ב) תוספתא שם פ״ו מכחות ע״ג ובזיכוי ועיי׳ בהגהת רי״ב שם. ג)- תוספתא ברכות פ״ו בגלי כ״ח. ד) תוספתא שם פ״ו בגלי כ״ם ובזיכוי. ה) ע״ז פ״ם הל׳ ט׳ בגלי ע״ז כ׳ ושם אימא רשב״ג

*) χοσμοκράτωρ.

ס)אבסקטא לא אמר. אלא שכך ברא בריו' נאות בעולמו. שכן אפי' ראה גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. זו דרכו של רבי"נ להסתכ' בנשים. אלא דרך עקמומיתה היתה. כגון ההן פופסרס. והביט בה שלא בטובתו. קרא הגב' אומר ברוך חכם הרזים (לעיל ל"ח) מי שת בטוחות חכמה וגו'. אמר רבי לוי ע) בערביא קורין לאיטרא יובלא. (יהושע ו') והיה במשוך בקרן היובל. באפריקיא קורין לנידה גלמודה. (ישעיה י"ג) ואני שבולה וגלמודה. ברומי צווחין לתרנגולא שכוי (לעיל ל"ח) או מי נתן לשכוי בינה. ב) הרואה אוכלסין אומר ברוך חכם הרזים. בשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה. כך אין דעתן דומה זה לזה. ג) בן זומא כשהיה רואה אוכלוסין בירושלם אומר ברוך שברא כל אילו לשמשיני. כמה יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה. חרש זרע ניכש עידר קצר עימר דש זרה בירר טחן הרקיד לש וקיטף ואפה ואח"כ אכל פרוסה ואני עומד בשחרית ומוצ' כל אלו לפני. ראה כמה יגיעו' יגע אדם הראשון עד שמצא חלוק ללבוש. גזז וליבן וניפס וצבע ושווה וארג ככם ותפר ואח"כ מצא חלוק ללבוש. ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו מתוקן לפני. כמה בעלי אומניות משביטים ומעריבים. ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו לפני. וכן היה בן זומא אומר אורח רע מהו אומר וכי מה אכלתי משל בעל הבית וכי מה שתיתי משל בעל הבית חתיכה אחת אכלתי לו. כוס יין שתיתי לו. וכל טורח שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. אבל אורח טוב אומר ברוך בעל הבית זכור בעל הבית לטובה. כמה יין הביא לפני כמה חתיכות הביא לפני כמה טורח טרח לפני כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי. וכן הוא אומר (לעיל ל"ו) זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים:

מתני ג על הזיקים ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים על הרוחו' אומ' ברוך שכוחו מלא העולמים. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרו' ועל המדברו' אומר ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר בריך שברא את הים. בזמן שרואהו לפרקים אומר ברוך עושה בראשית. על הגשמים ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב. על שמועו' הרעו' אומר ברוך דיין האמת. תני בר קפרא מחריעין על הזועות. שמואל אמר אין עבר ההן זיקא בבסיל מחריב העולם. מהיבון לשמואל ואנן חמיין ליה עבר. אמר להון לית איפשר או לעיל מינה או לרע מינה. שמואל אמר ד) חכים אנא בשקקי שמיא בשקקי נהרדעא קרתי. בר מן ההן זיקא לית אנא ידע מה הוא. וכי שמואל עלה לשמים. אלא על שם (לעיל ל"ח) מי יספר שחקים בחכמה. אליהו ויל שאל לרבי נהוריי מפני מה באין זועות לעולם. אמר לי' בעון תרומה ומעשרות. כתוב אחד אומר (דניאל י"ח) תמיד עיני ה' אלהיך בה. וכתוב אחר (תהלים ק"ד) המבי' לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו. הא כיצד יתקיימו שני כתובין הללו. בשעה שישראל עושין רצונו של מקום ומוציאין מעשרותיהן כתיקנן תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשי' השנה ועד אחרית שנה ואינה ניזוק כלום. בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום ואינן מוציאין מעשרותיהן כתיקנן המביט לארץ ותרעד. אמר ליה בני חייך כך היא סברא דמילתא. אבל כך עיקרו של דבר אלא בשעה שהב"ה מביט בבתי תיטריות ובבתי קרקסיות יושבות בטח ושאנן ושלוה ובית מקדשו חרב הוא אפילון לעולמו להחריבו. ההי"ד (ירמיה כ"ה) שאוג ישאג על נוהו. בשבי' נויהו. אמר רבי אחא בעון משכב זכור. אמר הב"ה אתה זיעזעתה איברך על דבר שאינו שלך. חייך שאני מזעזע עולמי על אותו האיש. ורבנן אמרו מפני המחלוקת. (זכריה י"ד) ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל. אמר רבי שמואל אין רעש אלא הפסק מלכות. כמה דאת אמ' (ירמיה כ"ח) ותרעש הארץ ותחל. מפני מה. כי קמה על בבל מחשבות ה'. אליהו ויל שאל לרבי נהוריי מפני מה ברא הב"ה שקצים ורמשים בעולמו. אמר לו לצורך נבראו בשעה שהבריות חוטאין הוא מביט בהן ואומ' מה אלו שאין בהן צורך הרי אני מקיימן. אלו שיש מהן צורך לא כל שכן אמר לי' עוד הן יש בהן צורך ס) זבוב לצירעה

ס) אבסקטא לא אמר. אלא שכך ברא בריו' נאות בעולמו. שכן אפי' ראה גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. זו דרכו של רבי"נ להסתכ' בנשים. אלא דרך עקמומיתה היתה. כגון ההן פופסרס. והביט בה שלא בטובתו. קרא הגב' אומר ברוך חכם הרזים (לעיל ל"ח) מי שת בטוחות חכמה וגו'. אמר רבי לוי ע) בערביא קורין לאיטרא יובלא. (יהושע ו') והיה במשוך בקרן היובל. באפריקיא קורין לנידה גלמודה. (ישעיה י"ג) ואני שבולה וגלמודה. ברומי צווחין לתרנגולא שכוי (לעיל ל"ח) או מי נתן לשכוי בינה. ב) הרואה אוכלסין אומר ברוך חכם הרזים. בשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה. כך אין דעתן דומה זה לזה. ג) בן זומא כשהיה רואה אוכלוסין בירושלם אומר ברוך שברא כל אילו לשמשיני. כמה יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה. חרש זרע ניכש עידר קצר עימר דש זרה בירר טחן הרקיד לש וקיטף ואפה ואח"כ אכל פרוסה ואני עומד בשחרית ומוצ' כל אלו לפני. ראה כמה יגיעו' יגע אדם הראשון עד שמצא חלוק ללבוש. גזז וליבן וניפס וצבע ושווה וארג ככם ותפר ואח"כ מצא חלוק ללבוש. ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו מתוקן לפני. כמה בעלי אומניות משביטים ומעריבים. ואני עומד בשחרית ומוצא כל אלו לפני. וכן היה בן זומא אומר אורח רע מהו אומר וכי מה אכלתי משל בעל הבית וכי מה שתיתי משל בעל הבית חתיכה אחת אכלתי לו. כוס יין שתיתי לו. וכל טורח שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. אבל אורח טוב אומר ברוך בעל הבית זכור בעל הבית לטובה. כמה יין הביא לפני כמה חתיכות הביא לפני כמה טורח טרח לפני כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי. וכן הוא אומר (לעיל ל"ו) זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים:

מתני ג על הזיקים ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים על הרוחו' אומ' ברוך שכוחו מלא העולמים. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרו' ועל המדברו' אומר ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר בריך שברא את הים. בזמן שרואהו לפרקים אומר ברוך עושה בראשית. על הגשמים ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב. על שמועו' הרעו' אומר ברוך דיין האמת. תני בר קפרא מחריעין על הזועות. שמואל אמר אין עבר ההן זיקא בבסיל מחריב העולם. מהיבון לשמואל ואנן חמיין ליה עבר. אמר להון לית איפשר או לעיל מינה או לרע מינה. שמואל אמר ד) חכים אנא בשקקי שמיא בשקקי נהרדעא קרתי. בר מן ההן זיקא לית אנא ידע מה הוא. וכי שמואל עלה לשמים. אלא על שם (לעיל ל"ח) מי יספר שחקים בחכמה. אליהו ויל שאל לרבי נהוריי מפני מה באין זועות לעולם. אמר לי' בעון תרומה ומעשרות. כתוב אחד אומר (דניאל י"ח) תמיד עיני ה' אלהיך בה. וכתוב אחר (תהלים ק"ד) המבי' לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו. הא כיצד יתקיימו שני כתובין הללו. בשעה שישראל עושין רצונו של מקום ומוציאין מעשרותיהן כתיקנן תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשי' השנה ועד אחרית שנה ואינה ניזוק כלום. בשעה שאין ישראל עושין רצונו של מקום ואינן מוציאין מעשרותיהן כתיקנן המביט לארץ ותרעד. אמר ליה בני חייך כך היא סברא דמילתא. אבל כך עיקרו של דבר אלא בשעה שהב"ה מביט בבתי תיטריות ובבתי קרקסיות יושבות בטח ושאנן ושלוה ובית מקדשו חרב הוא אפילון לעולמו להחריבו. ההי"ד (ירמיה כ"ה) שאוג ישאג על נוהו. בשבי' נויהו. אמר רבי אחא בעון משכב זכור. אמר הב"ה אתה זיעזעתה איברך על דבר שאינו שלך. חייך שאני מזעזע עולמי על אותו האיש. ורבנן אמרו מפני המחלוקת. (זכריה י"ד) ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל. אמר רבי שמואל אין רעש אלא הפסק מלכות. כמה דאת אמ' (ירמיה כ"ח) ותרעש הארץ ותחל. מפני מה. כי קמה על בבל מחשבות ה'. אליהו ויל שאל לרבי נהוריי מפני מה ברא הב"ה שקצים ורמשים בעולמו. אמר לו לצורך נבראו בשעה שהבריות חוטאין הוא מביט בהן ואומ' מה אלו שאין בהן צורך הרי אני מקיימן. אלו שיש מהן צורך לא כל שכן אמר לי' עוד הן יש בהן צורך ס) זבוב לצירעה

מסורת השי"ס

ע) נבלי כ"ה כ"ו והמוציא כ' עקיבא ריש לקיש ובזיכוי. ב) תוספתא ברכות פ"ו נבלי כ"ח ונקלת זיכוי. ג) שם ובזיכוייס. ד) נבלי שם כ"ם ע"ב ס) נבלי שבת ע"ז.

*) ἀβάσκαντον. (**) σφαῖρος. (***) ὄχλος. §) θέατρον. §§) Circus. §§§) ἀπειλῶν

לצירעה. מי שעוקלתו לרעה כיתת זנוב ומכיח עליו: לחפפית. מין זחל: שבלול לחזיון. נבגלי הגי׳ שבלול לבתית: סממית. הוא סממית. כן עולה מלע״ז רש״י: לעקרב. לעקלת עקרב נותש סממית ומכיחה עליו כל זה עכי׳ רש״י שנת: על הנרקיס.

פסקה: מה לכן קיימין. ר׳ יוסי לא נח לחלוק כי אם לפרש והוא כמו נעשה דברים לתורים בטורדין לגבל בפסיקין וכו׳: בטורדין. גי׳ הרמ״ם הרואה סי׳ י״ג בטרודין ופי׳ בו שלא כתפזרו העניים בכתים: אם בפסיקין. כמו הא בפסיקין ופי׳ הרמ״ם שכתפזרי העני׳ בכתי׳: חיליה. רלייתו: לחת לחמר. וכן כי לחת ר׳ לחת וכו׳ לחמר: בשם ר׳ יוסי. זה ר׳ יוסי הוא ר׳ יוסי ג׳ ובקרא ג״כ ר׳ לסי והוא תלמידו של ר׳ יוחנן וז׳ לחת לחמר מי נדור הרציני לחמר בשמו ור׳ יוסי הגזבר לעיל הוא ר׳ יוסי ב׳ חנינו של ר׳ יוסה (עיי׳ על כל זלה מבוא פ״ד): בבית ספיקיה. לחפסר שהוא בית המטבחים ושם לוקה וזוהמה ולחמור לבדך שם והוא על׳ יוסי*) וברמ״ם הגי׳ בכספקלר (ומה שפי׳ בו ר״ב מוספיה ערך ספיקיה ליסו כסון): בתוך כדי דיבור. שעבר הנרק: ילף. ויבדך: ומסם לחו לא ילף. ולא יבדך כלל: ויולים רחצו חין לחלון ויברך. ואין כאן מעוס ולא ירלה דך ערוה דבר לכיון דכעשה הבית כמו שלבוש הרי הוא כמולים רחצו חין לשלבוש: על הרוחות וכו׳. פסקה: בזעף. בכח כמו ויעשוך היס מזעפו. יוכה ס׳: ומשכלו. (כו הוא בל׳ ויכיליה ובקרחקא ובקרחטאין בטעות ומשבלו) מתיבו: כי רוח שלפני יעטוף. ר׳ יהושע פשיט הקרא על הרוח הכושב ולפי פשוטו של מקרא קאי על רוח המלך כלו׳ הכאמה: משלחי לי׳. מינעו ומתיבו וכמו דמתרגמינן והוא עיף והיא משלחי לי: כל כך למה. ולמה משלחי לי׳: בשביל נשמות שעשיתי. הוא סיפא דקרא כי רוח שלפני יעטוף ושם כתוב לנשמות וכו׳: בשבילו היה. לא היה שלא בשבילו מקום בשביל להפיל הבית וכן לימתי בנ״ר פכ״ד של לימד על לימתה הבית היה: ושל יוכה בשבילו היה. כדי שתשבר הספינה ובנ״ר שם על לוחה ספינה היה: אין לך. אין לך אימה שלא לבוך ושלא בשקל: וכן עולה מן המטוכה שם בתוך שלושים וכן הוא ברמ״ם הרואה סי׳ זו: מהו שאקרע. כלל: מן מכאה. שעונד ע״ז: וה לחריך ימים. בתמיה אחי עד גלות הארץ וכלשקאן: פייסיה עלי. פייס לע״ז לטובתי כלו׳ התפלל לה בעדי: ומה בעניך. כוכת יהוסף: היה להסיר המקריב לע״ז מדרכו הרעה לך מעשות ע״ז היתה קשורה בלב החועה ולא שב ולמר ומה בעניך: פינך.

ר׳ ירמיה בעי היה ׳ יושב בתוך ביתו עכוש. הרמ״ם פ הרואה העתיק כל הנך מימרות מן על הנרקיס עד היה יושב בבית הכסא וכו׳ ומס לשו לא ילף ולא ס״ב העתיק ר׳ ירמיה בעי היה יושב בשבל עכוש שיעשה לי כמין מלבוש ויולים רחצו חוץ לחלון ויברך וכתב על זה מספקא לי׳ מס לבו רוחה לת העכוש לסור לו מומר ע״כ והלמת יורה דרבו שלא היה נספר הירושלמי של הרמ״ם הך בעי ר׳ ירמיה היה יושב בתוך ביתו עכוש דלל״כ לא הוה לי׳ להזמיט זה המלמר כיון דהניח כל המימרות מן רים הפסקא ועי׳ שנ״ל רים סי׳ ע״ד ובתכסה הגיה הפני משה על השנ״ל ע״ב ולפי הגי׳ שלפניכו המינעית היא כמו שפירשנו וכן פי׳ בשל פ״ם ולהירושלמי לא היתה יזועה הנבריתא שמנית הנבלי נשם׳ סוכה היכן נכילה עכוש לא יולים רחצו וכו׳:

כלום

ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך: על הרוחות טהו אומר. ברוך שכחו מלא עולם. מחניתא בשבאין בזעף אבל שבאים בנחת אומר ברוך עושה בראשית. אמר רבי יהושע בן חנניה בשע׳ שהרוח יוצא לעולם הב״ה משברו בהרי׳ ומכשלו בנבעות ואומר לו תן דעתך שלא *הזיק בריותי מה טעם (ישעיה כ״ז) כי רוח מלפני יעטוף. משלהי ליה. כמה דאת אמר (יונה ב׳) בהתעטף עלי רוחי. כל כך למה. רבי חונא בשם רבי אחא ונשמות אני עשיתי. בשביל נשמות שעשיתי. אמר רבי הונא בשלשה מקומו׳ יצא הרוח שלא במשקל וביקש להחריב את העולם כולו. אחת בימי יונה. ואחת בימי אליהו. ואחת בימי איוב. בימי יונה (יונה ב׳) וה׳ הטיל רוח גדולה. בימי איוב (לעיל ל׳) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר וגו׳. בימי אליהו מניין (מ״א י״ט) והנה ה׳ עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים. אמר רבי יודן בר שלום נימר אותו של איוב בשבילו היה. ושל יונה בשבילו היה. אין לך אלא של אליהו שהיה קיסטיקון. והנה ה׳ עובר וגו׳. ואח״כ רעש ואחר הרע׳ אש לא באש ה׳: רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואהו לפרקים. וכמה הוא פרק אחד לשלשים יום. שמעון קמטריא שאל לרבי חייא בר בא בגין דאנא חמר וסליק לירושלם ◦)בכל שנה מהו שנקרע. אמר לי׳ אם בתוך ל׳ יום אי אתה צריך לקרוע לאחר ל׳ יום צריך אתה לקרוע. רבי חונא ושמעון קמטריא בשם רבי שמואל בר נחמן (טיפטוס י״ח) ויהונתן בן גרשום בן מנשה בן תלוי. אם זכה בן משה. ואם לאו בן מנשה. חברייא בעין קומי רבי שמואל בר נחמן ◦) כיצד היה לע״ז והאריך ימים. אמר לון על ידי שהיה עינו צרה בע״ז שלו. כיצד היתה עינו רעה בע״ז שלו. הוה בר נש אתי למיקרבה תור או אימר או גדי לע״ז ואמר לי׳ פייסיה עלי. והוא אמר ליה מה זו מועילה לך לא רואה ולא שומעת לא אוכלת ולא שותה לא מטיבה ולא מריעה ולא מדברת. אמר ליה חייך ושה נעביד. ואמר ליה אזיל עביד ואייתי לי חד

*) σφάζω. **) κοσμητήρ.

מסורת הש״ס

*) תוספתא ברכות פ״ה. ◦) עיי׳ נבלי סיכה י׳ ◦) סנהדרין פ׳ הלל ה׳ ע״ב נבלי ג״ב ק״י ונקילור וע״ב נרשב״ם.

כלום מתמלאת פגימתה מלמ עד י"ד יום. בגבלי סנהדרין לימת ואמר ר' אחא בר חניכא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עד כמה מצרכין על התורש עד שתתמלא פגימתה ובתלמוד מ"י לא נזכר ר' יוחנן (ור' אסי הוא ר' יוסי מ' וכפו שהעירנו עוד לימת שם וכמה אמר ר' יצחק בר לידי אמר ר' יהודה עד שנעשה כהרדעי לאחרי עד שזה עשר ותרוויהון כר' יוחנן סבירא להו וכו' וכרבה דכוסמת הבבלי עיקר דר' יוחנן הוא בעל המאמר ור' אסי (ר' יוסי) אמר בשמי' ולכן אמר ר' יוסי בי ר' בון וימות ומצינו ליתי' לרבנן דקיסרין מהא דאמר ר' יוחנן עד שתתמלא פגימתה ולפי כוסמת הירושלמי לריך לאחוק כמו שפירשנו אך גם אם נגסיכן ר' יוסי בשם ר' יוחנן ג"ל דר' יוסי דאמר עד כאלי המטה פליג אר' יוחנן דאמר עד שתתמלא פגימתה אף אר' יוסי בעלמו אמרה בשם ר' יוחנן וזה כרבה דאוק קלת. ויהו בזה כאלקו הירושלמי והבבלי דלהירושלמי עשתמלא פגימתה היא פגימה שכית של הלבנה ובבבלי ליפלגו בזה ע"ש:

לעשות

אומר ברוך עושה בראשית. לאחר שלשה ימים. ה"ד (לעיל ל"ז) ועתה לא ראו אור וגו'. הרואה את הלבנה בחידושה אומר ברוך מחדש חדשים. עד איכן. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי עד שתראה כאלי המטה. רבי אחא ורבי חיננא בשם רבי יוסי [2]) עד שתתמלא פגימתה. רבנן דקיסרין אמרין עד ארבעה עשר יום. אמר רבי יוסי בי רבי בון ויאות. כלום מתמלאת פגימתה אלא עד י"ד יום. הא כל י"ד יום צריך לברך. בתפילה רבי יוסי בר נהוריא אמר מקדש ישראל מחדש חדשים. רבי חייא בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים. שמואל אמר צריך לומר והשיאנו. רב אמר צריך להזכיר בה זמן [3])תני רב הושעי' (בראשית מ') והיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים. העובר בין הקברות מהו אומר ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן ברוך נאמן בדברו ומחיה מתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן [2]) היודע מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה את העפר מעל עיניכם. ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבי אליעזר בשם רבי חנינא [4]) אשר יצר אתכם בדין ובכלכל אתכם בדין. וסילק אתכם בדין. ועתיד להחיותכם בדין. היודע מספרכם הוא יגלה עפר מעיניכם. ברוך מחיה המתים. ה"ד במתי ישראל. אבל במתי אומות העולם אומר (ירמיה כ') בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וגו'. [5]) הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן נאמן בבריתו ונוכר הבריח. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא נראתה קשתו בעולם. רבי חייא בשם רבי יוחנן כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא ירדו גשמים אלא לרצון. רבי חייא בשם רבי יוחנן [2]) היודע מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה את העפר מעל עיניכם. ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבי אליעזר בשם רבי חנינא [4]) אשר יצר אתכם בדין ובכלכל אתכם בדין. וסילק אתכם בדין. ועתיד להחיותכם בדין. היודע מספרכם הוא יגלה עפר מעיניכם. ברוך מחיה המתים. ה"ד במתי ישראל. אבל במתי אומות העולם אומר (ירמיה כ') בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וגו'. [5]) הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן נאמן בבריתו ונוכר הבריח. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא נראתה קשתו בעולם. רבי חייא בשם רבי יוחנן ברוך נאמן בדברו ומחיה מתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן [2]) היודע מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה את העפר מעל עיניכם. ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבי אליעזר בשם רבי חנינא [4]) אשר יצר אתכם בדין ובכלכל אתכם בדין. וסילק אתכם בדין. ועתיד להחיותכם בדין. היודע מספרכם הוא יגלה עפר מעיניכם. ברוך מחיה המתים. ה"ד במתי ישראל. אבל במתי אומות העולם אומר (ירמיה כ') בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וגו'. [5]) הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן נאמן בבריתו ונוכר הבריח. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא נראתה קשתו בעולם. רבי חייא בשם רבי יוחנן ברוך נאמן בדברו ומחיה מתים. רבי חייא בשם רבי יוחנן [2]) היודע מספרכם הוא יעורר אתכם הוא יגלה את העפר מעל עיניכם. ברוך אתה ה' מחיה המתים. רבי אליעזר בשם רבי חנינא [4]) אשר יצר אתכם בדין ובכלכל אתכם בדין. וסילק אתכם בדין. ועתיד להחיותכם בדין. היודע מספרכם הוא יגלה עפר מעיניכם. ברוך מחיה המתים. ה"ד במתי ישראל. אבל במתי אומות העולם אומר (ירמיה כ') בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וגו'. [5]) הרואה הקשת בענן אומר בא"י זוכר הברית. רבי חייא בשם רבי יוחנן נאמן בבריתו ונוכר הבריח. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה כל ימיו של רבי שמעון בן יוחי לא נראתה קשתו בעולם.

כמו במועד: זמן. שהחיינו כמו במועד ובבבלי לא נזכר מזה כלום ועי' פתיחה: [3])תני ר' הושעי' לרב ושמואל דלריך לומר זמן והשיאנו דתני ר' הושעי' כתיב וכו' והיו לאותות אלו שבתות רמזי תדשים כן ליתא ב"ר פ"ו וכיון שהושוה ר"ת לרגלים מה התם לריך לומר זמן והשיאנו כן בר"ח. והעיקר חסר מן הספר ויותר נראה שר' הושעיה סבר דבלמועדים ככלל ג"כ ר"ח דגם בו מקריבים שעיר (או כמו דליתא בבבלי פסחים ע"ז ר"ח ליקרי מועד וכו' דכתיב בקרא עלי מועד) וכי היכי דבמועד קומר זמן והשיאנו כן בר"ח: לא נראתה

מסורת השים

[4]) בבלי ברכות כ"ט ובשיכוי. [2]) בבלי סנהדרין מ"ת. [3]) תוספתא ברכות פ"ו. [5]) בבלי ברכות כ"ח ושם ליתא תכו רבנן ועי"ב. [5]) תוספתא שם פ"ו.

*) κόμος. **) comes. ***) θησαυρός. §) σύγκλητος.

נראתה קשת. שהיה רשב״י מכפר על דורו: יקרב מברהם. כלו׳ יכפר: מן גבי׳. ממקו פי׳ מזמקו ומילך: וכי מה לאו לשמוך בשורות טובות לגשמים. כיון דתיכף טובי דמבך עליהן הטוב והמטיב וכדתיתא לקמן ממי שבא בשורות דתכי להו גבי הדדי: על שם. פי׳ משום דבקרת שמוכין להדדי דכתיב מים קרים והוא הגשם: ובמתיב נתרי׳ ושמועה. כל״ל: בתחילה. בתחילת ירידת גשמים: כדי רביעה. לקמן מפרש לה: ובסוף. שירדו בבר גשמים: כדי שיזקקו ובירושלמי תענית וכן ב״ר פי״ג הגי׳ כדי שידעו פני הקרקע ופי׳ בו הערוך לבבה: המגופה. מגופת חבית של חרס: ויש מגופה כשרית. הלא כמה גשמים יורדין ואין מגופה כשרית. וכן משורש בב״ר שם: אלא רואין מיתה. בב״ר מפורש אלא מהא כרמית בחליו היא שרויה: ר׳ יוסי בשם ר׳ יהודה. ר׳ יוסי אמר דר׳ יהודה היא בעל המאמר לקמן. וכבר זכרנו לבשם בעמר תמיד של בעל המאמר: 000)כ׳ יוכה ר׳ יהודה בשם שמוי׳. כל״ל פי׳ ר׳ יוכה אמר דר׳ יהודה אמר בשם שמואל בלו׳ לא ר׳ יהודה אלא שמואל היא בעל המאמר: להפסיק תענית בתמרה. הציעורין שנזכרו לעיל לא בתמרו לעכין נרכת הגשמים אלא להפסיק התענית וכדתיתא בתוכחה תענית סוף פ״ג היו מתעכין וירדו להם גשמים קודם הכן החמה לא ישלימו וכו׳ והכי קאמר אם בתחילה קודם שהתחילו להתענות ירדו גשמים אפי׳ מועטין אין גוזרין תענית על הליבור אבל בסוף שכבר התחילו הליבור בתעניתם אין פוסקין עד שירדו גשמים למר כדאיתא לי׳ ולמר כדאיתא לי׳. כן פי׳ בעל ק״ע בשם תענית: 000)ור׳ אלא בר אבימי. כל״ל וכדלקמן וכן איתא שם׳ תענית (אלא דאיתא שם בטעות מיכומא): ר׳ בחוש. כל״ל וכדלעיל וכן איתא בשם׳ תענית: לא משתברא להפסיק תענית בתמרה. הכי אין בראה שהכך שיעורין בתמרו להתסיק תענית ולא לנברכה: למה אמרת לי׳ הין הכין. ולמה אמר לי׳ בחוש בהאי לנברכה בתמרה ובשם׳ תענית הני׳ ולמה אמרת לי׳ אלין והוא יותר בכוון ואלין הוא כמו הכין: 0000)אלא משכיעין זו מזו. כל״ל וכאשר היא בשם׳ תענית אלא מוסב ומפריד טפה טפה: כי יגרע בטפי מים. דכתיב כי יגרע בטפי מים ופירושו גורע בטפי מים אלא יגעו זה בזה: אלא לנקר. עלה לנקר: בתחילה. ברביעה ראשונה: ובסוף. ברביעה אחרונה: יבשיתית. ברביעה שלישית: שאין הארץ מעלה. כבנדו שבי טפחים. שאין עולין כבנדו מן הארץ כלו׳ אין החום שבי טפחים: החום של תהום קורא. הכי שבים מלמטה: לקול לנוריך. הוא הגשם של מעלה: רובעת את הארץ. כזכר הרובע את הנקיבה: ר׳ חניכא בר יקא. בשם׳ תענית ר״ח בריקה ובשם׳ ע״ז בר יסי ובב״ר פי״ג ר״ח בר עזיקה: רבי יהודה. כל״ל: בטלא. בטלא: אלא לפי חיסומה. לבד על שפתה של שמוני שקמה. שבדשיהם עד תהום ב״ר שם: תהום עולה

נראתה הקשת בענן. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה בן הוה רבי שמעון בן יוחי אומר בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב והיתה מתמלאה. ר׳ חזקיה בשם ר׳ ירמיה בן הוה רבי שמעון בן יוחי אומר) אני ראיתי בני העולם הבא ומעוטים הן. אין חלתא אינון אנא וברי מנחון. אין תרין אינון אנא וברי אינון. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה בך היה ר׳ שמעון בן יוחי או׳) יקרב אברהם מן גבי ועד גבי. ואנא טיקרב מן גבי ועד סוף כל דרי. ואין לא יצדף אחיה השילוני עמי ואנא מקרב כל עמא. וכי מה ראו לסמוך בשורות טובות לגשמים. ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי על שם (משלי כ״ה) מים קרים על נפש עייפה 0)שמועה טובה מארץ מרחק.) ובמה גשמים ירדו ויהא אדם צריך לברך. ר׳ חייא בשם רבי יוחנן בתחילה כורי רביעה. ובסוף כדי שיודחו פניה. רבי יצאי בר ישמעאל בשם רבי שמעון בן לקיש בתחילה כדי רביעה. ובסוף כדי שתשרה המגופה. ויש מגופה נשרית. אלא רואין אותה כאילו היא שרויה. ר׳ יוסי בשם רב יהודה 00)ור׳ יונה ור׳ יהודה בשם שמו׳ בתחילה כדי רביעה ובסוף אפי׳ כל שהוא. ר׳ יוסה בשם ר׳ זעירא להפסיק תענית נאמרה. רבי חזקיה ורבי נחום 000)ורב אדא ורב בימי הוון יתבין. א״ר תנחום לרב אדא בר אבימי לא מסתברא לברכה נאמרה. אמ׳ ליה הן. א״ר חזקיה לרב אדא בר אבימי לא מסתברא להפסיק תענית נאמר אמר ליה אין. א״ל למה אמרת ליה הן הכין. א״ל בשיטת רבי. א״ר מנא לר׳ חזקיה מני רביה. א״ל ר׳ זעירא. אמר ליה ואנן אמרינן רבי יוסי בשם רבי זעירא להפסק תענית נאמרה. רבי יהודה בר׳ יחזקאל אמר אבא מברך על ירידת גשמים יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלבינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו 0000)שאת ממנימין זו מזו. (איוב ט״ו) כי יגרע נטפי מים. כר״א (ויקרא כ״ו) ונגרע מערכך. אמר רבי יודן ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה. שנאמר (איוב כ״ח) ומים תיכן במידה. רבי יוסי בר׳ יעקב סלק מבקרא רבי יודן מגדליא. עד דהוא תמן נחת מיטרא ושמע קליה אמר אלף אלפין וריבי ריבוון חייבין להודות לשמך מלבינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים. אמר ליה הרא מנא לך. אמר ליה הכין הוה רבי סימון מברך על ירידת גשמים.) וכמה גשמים ירדו ויהא בהן כדי רביעה מלא כלי מחזיק ג׳ טפחים דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בתחילה טפה ובשנייה שני טפחים. ובשלישית ג׳ טפחים. תני ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח יורד מלמעלה שאין הארץ מעלה כנגדו שני טפחים. מאי טעמא (תהלים ס״ה) תהום אל תהום קורא לקול צינוריך. ואמר רבי לוי המים העליונים זכרים ותחתונים נקבות. מה טעם (ישעיה מ״ה) תפתח ארץ. כנקבה הזאת שהיא פותחת לפני הזכר. ויפרו ישע. זו פריה ורביה. וצדקה תצמיח יחד. זו ירידת הגשמים. כי אני ה׳ בראתיו. לכך בראתיה לתיקונו וליישובו של עולם. רבי אחא תני לה בשם רבי שמעון בן גמליאל ולמה נקרא שמה רביעה שהיא רובעת את הארץ.) רבי חנינא בר יקא בשם רב יהודה שורשי חיטה בוקעין בארץ ג׳ אמה. שורשי תאינה רכים בוקעין בצור. תני רבי ישמעאל בן אלעזר אומר אין הארץ שות׳ אלא לפי חיסומה. אם כן מה יעשה שורשי חרוב. מה יעשו שורשי שקמה. אמר רבי חנינא אחת לשלשים יום ההום עולה

אמר אבא מברך על ירידת גשמים יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלבינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו 0000)שאת ממנימין זו מזו. (איוב ט״ו) כי יגרע נטפי מים. כר״א (ויקרא כ״ו) ונגרע מערכך. אמר רבי יודן ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה. שנאמר (איוב כ״ח) ומים תיכן במידה. רבי יוסי בר׳ יעקב סלק מבקרא רבי יודן מגדליא. עד דהוא תמן נחת מיטרא ושמע קליה אמר אלף אלפין וריבי ריבוון חייבין להודות לשמך מלבינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים. אמר ליה הרא מנא לך. אמר ליה הכין הוה רבי סימון מברך על ירידת גשמים.) וכמה גשמים ירדו ויהא בהן כדי רביעה מלא כלי מחזיק ג׳ טפחים דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בתחילה טפה ובשנייה שני טפחים. ובשלישית ג׳ טפחים. תני ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח יורד מלמעלה שאין הארץ מעלה כנגדו שני טפחים. מאי טעמא (תהלים ס״ה) תהום אל תהום קורא לקול צינוריך. ואמר רבי לוי המים העליונים זכרים ותחתונים נקבות. מה טעם (ישעיה מ״ה) תפתח ארץ. כנקבה הזאת שהיא פותחת לפני הזכר. ויפרו ישע. זו פריה ורביה. וצדקה תצמיח יחד. זו ירידת הגשמים. כי אני ה׳ בראתיו. לכך בראתיה לתיקונו וליישובו של עולם. רבי אחא תני לה בשם רבי שמעון בן גמליאל ולמה נקרא שמה רביעה שהיא רובעת את הארץ.) רבי חנינא בר יקא בשם רב יהודה שורשי חיטה בוקעין בארץ ג׳ אמה. שורשי תאינה רכים בוקעין בצור. תני רבי ישמעאל בן אלעזר אומר אין הארץ שות׳ אלא לפי חיסומה. אם כן מה יעשה שורשי חרוב. מה יעשו שורשי שקמה. אמר רבי חנינא אחת לשלשים יום ההום עולה

מסורת הש״ס

) נבלי סוכה מ״ה יבמיכוי.) שם ובמיכוי.) תענית פ״ח הל׳ ג׳ ושם כל המוגיה.) תוספתא תענית פ״ח ועיי׳ בבלי שם כ״ה.) ע״ז פ״ג הל׳ ו׳.

לעשות סוכה לשמו. כן הובא תו' סוכה ס"ו ד"ה העושה סוכה לשלמו וכשו שהביא המהרש"ל וע"ש מהרש"ק שכתב לקיים הני' עושה סוכה לשמה ומפשר שלא רצה הירושלמי כפניס (עיי' מבוא קל"ד ע"ב ד"ה והכה הגדול בתשובות) שבתוב בסוגיתנו הרבה פעמים לעשות וכו' לשמו וברש"י שם הני' לעשה לשמה מוסר על עשיית סוכה ודע דבשלמי מיתא העושה סוכה לשלמו מוסר בש"י וכו' שהחיינו וקיימנו וכו' וכן מיתא תוספתא פ"ז ובשם' מכוות מדייק הש"ס דהעושה לשמה לא מברך ע"ש:

ויש מומרים קידושין בשעילה. והטעם כתב הרמב"ן (הביאו הרב המגיד פ"ג מה' מיאות הל' כ"ג) שאין רצוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו ובשעה שהוא עם השפה בשעה ואין רצוי לברך מעוס ולא ירצה בך עתות דבר ולא הלריכו חכמים לבעול הוא בנגדו והיא בנגדה ולהתבטות בשעת ברכה. וכתב עוד ומדלא אמר בגמ' דילן אלא חוץ מן הטבילה לא משכיח לגמ' דבני מערבא ע"כ ובבבלי לכאורה משמעין מיזוד דהא הך ויש מומרים קידושין בשעילה קאי אהא דכל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן והשתא דאמר חוץ מטבילה קאי אהא דקיימא אם כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן והברשה שני הרמב"ן היתה מצות קיימי מברך עליהן ר' יוחנן אמר עובר לעשייתן ויש מומרים חוץ מבעילה בקידושין כלו' דלא מברך עובר כי אם אמר עשייתן וכן ברשה אמה אמרו הרמב"ן אם וכ"ש לבעולתו ש"מ קידושי כסף ושטר עובר לעשייתן מברך ברכת מירושין עכ"ל הני שלא נא אלא לומר שמברכין גם בקידושי ביאה קודם עשייתן ובאמת הני זמת ברמית עיקרית דקי כני' שלפניהו דהיס מומרים קיימי בשעת עשייה אלי ויש מומרים ומי יאלוק על זה ויאמר שמברך בקידושי ביאה בשעת עשייה ואם תקשי למה לא אמר הש"ס בל המצות אבו' בשעת עשייתן חוץ מטבילה ומקיעה דאמר חוץ מטבילה אמילא בשעת חוץ מקידושין בבעילה דהא הטעם דטבילה עולה גם לקידושין בבעילה:

הדרן עלך הרואה
וחסלת מסכת ברכות.

עולה. בל' קרלקא וקרלטשתין בשעת תי' תהום: **תומר** ברוך הטוב והמטיב. מוסיף עוד ברכת הטוב והמטיב וכלישתא בבבלי ופי' רש"י על בשורת הירוזה: בכה בית חדש וכו'. פסקא דמתני: לא סוף דבר מדשים. לאו דוקא מדשים: **עולה** ומשקה אותו. ומה טעמא (שם כ"ז) אני ה' נוצר' לרגעים אשקנה. אמר רבי זעירא תני תמן ראה זול בא לעולם ושובע בא לעולם נהר מספיק למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב. (ר) אמרו לו מת אביו. אומר ברוך דיין האמת. מת והורישו. אומר ברוך הטוב והמטיב: בנה בית חדש וקנה כלים חדשים כו'. אמר רבי חייא בר בא לא סוף דבר חדשים אלא אפילו שחקים באילו הם חדשים לו. ר' יעקב בר זברי בשם רבי חייא בר אבא אמר קנה אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב. ר' בא אבוה דרבי בא מארי בשם רבי אחא קנה אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה ניתן לו אומר ברוך הטוב והמטיב. לבש בגדים אומר ברוך מלביש ערומים. (ז) העושה סוכה לעצמו. אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה. לאחרים (ח) לעשות לו סוכה לשמו. נבנס לישב בה אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לישב בסוכה. משהוא מברך עליה לילי יום טוב הראשון אינו צריך לברך עליה עוד משהה העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות לולב. לאחר לעשות לולב לשמו. בשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב. ואשר החיינו. ומברך בכל שעה ושעה שהוא נוטלו. העושה מזוזה לעצמו אומר לעשות מזוזה. לאחר לעשות מזוזה לשמו. בשהוא קובעה אומר ברוך אק"בו על מצות מזוזה. העושה תפילין לעצמו בו'. לאחר בו'. בשהוא לובש אומר על מצות תפילין. העושה ציצית לעצמו בו'. לאחר בו'. נתעטף בו'. התורם והמעשר אומר ברוך אק"בו להפריש תרומה ומעשר. לאחר להפריש תרומה ומעשר לשמו. השוחט צריך לומר בא"י אמ"ה אק"בו על השחיטה. המכסה אומר על כיסוי הדם. (י) המל צריך לומר ברוך אק"בו על המילה. אבי הבן אומר ברוך אק"בו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים שם צריכין לו' בשם שהכנסתו לברית כן תכנסיהו לתורה ולחופה. המברך צריך לומר ברוך אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשאירו שם וצאצאיו חתם באו' ברית קודש על כן בשבר זאת אל חי חלקינו צורינו צוה להציל ידידות שאירינו משחת. בא"י כורת הברית. מצות אימתי מברך עליהן. רבי יוחנן אמר (יא) עובר לעשייתן. רב הונא אמר בשעת עשייתן. אחיא דרב הונא כשמואל דאמר רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה. ויש אומרים קידושין בבעילה. אמר רבי יונה אית לך חוריי תפילין של יד ער שלא יחלוץ. ושל ראש עד שלא ייבה. לא ייבה מן דייבה הוא ייבה

תפילין בשעת הנחת תפילין של יד: לא ייבה מן דייבה הוא ייבה

מסורת הש"ס

(ז) בגלי ברכות כ"ט. (ח) תוספתא פ"ו ובזיכוי מכוות מ"ב ובזיכוי וס"כ. (י) תוספתא שם (יומא לימא רוב ברכות הנזכרות פה) בגלי שבת קל"ז. (יא) בגלי פסחים ז' ושם לימא לאו דב יהודה לאו שמואל.

ייבה. וע״ז אמרו הש״ס הני דקאמר לך ייבה כיון דסבר ר׳ יוסה מברך ברכה אחת על שתיהן מ״כ המתפלל העמידה היא שמתחיל להכיר תפילין של יד עד שגמר להכיר תפילין של ראש והילך שייך לומר עד שלא ייבה הרי הן דייבה הא ייבה אמרינן התפילה של יד הוא מכיר תפילה של ראש כלו׳ המלוה מתחלת מן תפילה של יד ובגמרת בתפילה של ראש והקו׳ קמי ג״כ אהא דאמר ר׳ יוסה מתפילין של יד עד שלא יחלון דהתם כמי כיון דלמ״ד בגמר מלוה חלילה עד שיחלון תפילין של יד מ״כ הוי הכל מלוה אחת והיא כשהתחיל מעשה שחלון תפילין של ראש לד ושניר מברך בשעת עשייה: מעתה מעידיך הסימנין. מ״כ לא יברך עד שיבדוק הסימנים כלו׳ הבני מעיים דשמא יפלקם טרפה: תני. דתני: ונטלו הזאביים מעיה. והחזירום כשהם נקובים: וחזרו ותקעו ניקבו. והקשיבו ניקוב שמא הי׳ בני מעיים נקובים: ר׳ בא בשם רבנן דתמן. ותירץ ר׳ בא וכו׳: מתניתא יהודה בן פזי הועתק פה בטעות ומקומו בהלכה לקמן: **הלכה ד׳** ניזוקת על המשבר. מתניתא: [5]הא קודם בן יצלי לאחר ר׳ יהודה בן פזי אף ניזוקת על המשבר יתפלל דכתיב כי הכה כחומר ניד היולד. כל״ל על פי ב״ר פ׳ ע״ב והכי פירושו מתניתא דתני היתה מצטערת ואומר יהי רצון שתלד מצחי זכר הרי זו תפלת זוג דוקא ניזוקת על המשבר הא קודם לכן יצלי פי׳ יתפלל ור׳ יהודה בן פזי אומר אף ניזוקת על המשבר יתפלל דכתיב כי הכה כחומר ונב״ר מסיים מה יולד הזה לאחר שילד הבא שובר ועוזה לאחר אף אלו עוזה בן מפילו על המשבר: ר׳. דאמר ר׳ וחסר שם האומר ובלעיל (דף כ׳ ע״ב) הל׳ ג׳ ואפשר דל״ל ר׳ יהודה בן פזי בשם רבית יצחק: מכניסות הרחמנות. מתשובות שבשמעו מכניסות הקדמוניות: **הלכה ה׳** דתני׳ והש״ס מפרש להך ברכות: מקום שהורגין שם. שדכין שם דיבי כפשוטו: במרתף שהיין ניסוקת. המרחצאות נתרצות הקדש הם לרוב תלמידים על גבי תבורים הכיסוקים בנחלת ואף ונחדרים קלה רבה החמיעות והחבל והכלכם שם מזיע הרבה ויש מרחצאות לחרות שרוחצים שם בימים תמים וזהו דאמר הש״ס מרתף שהיין ניסוקת וכו׳: מיכה טעונה עמידה. אין לריך לעמוד כשהוא מברך: **הלכה ו׳** (גל׳ ויכיליאה וגל׳ קרחקף הל׳ ז׳) על שם. קמי לתפניתן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ומע״ג דהמשנה כבר הביאה הקרא ותהנת הוסיפו ר׳ לוי וחכמים הלחרים להניח עוד קרא לומר המוכיח על זה: דימום. כתן מחילה והוא ל׳ רומי*): ספקולה

ייבה. שחיטה אימתי הוא מברך עליה. רבי יוחנן אומר עובר לשחוט. יוסי בן נהוראי אומר משישחוט. למה שמא תתנבל שחיטתה. מעתה משיבדוק הסימנין. חזקת בני מעיים כשרים. תני [6]) שחטה ונטלו הזאבים מעיה כשירה. וחושש שמא ניקבו. רבי בא בשם רבנן דתמן בני מעים (היא מהניתא יהודה בן פזי) בחזקת כושר: **הלכה ד׳**. דבית ינאי אמר ביושבת על המשבר. [6])הא קודם בן יצלי. על שם (ירמיה י״ג) הנה בחומר ביד היוצר. רבי בשם דבית ינאי עיקר עיבורה של דינה זכר היה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה. הרא היא (בראשית ל׳) ואחר ילדה בת ותקרא את *שמה דינה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה. וא״ר יהודה בן פזי בשם דבית ר׳ יוני אמינו רחל מנביאות הראשונות היתה. אמרה עוד אחר יהיה ממני. הרא הוא דכתיב (שם) יוסף ה׳ לי בן אחר. בנים אחרים לא אמרה. אלא עוד אחד יהיה ממני. [7]) היה בא בדרך מהו אומר בטוח אני שאין אלו בתוך ביתי. הלל הזקן אומר (תהלים קי״ב) משמועה רעה לא ייראי: **הלכה ה׳**. נכנס לברך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר. יה״מ ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לברך וה לשלום. ביציאתו אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי כו׳. בן עזאי אומר מברך ארבע. שתים בכניסתו ושתים ביציאתו. בכניסתו הוא אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לברך זה לשלום. נכנס אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שנכנסתי לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוציאני מתוכו לשלום. כשיצא אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שהוצאתני לשלום כן יהי רצון מלפניך שתוליכני לביתי לשלום או למקום פלוני לשלום. הדא דאמר במדורות גוים אבל בישראל אין צריך לברך. אם היה מקום שהורגין שם אפילו במדורת ישר׳ צריך לברך. נכנס לבית הכסא מברך שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו מהו אומר [7])כבור לכם המבודדים משרתי קודש דרך ארץ הוא פנו דרך ברוך האל הכבוד. כשהוא יוצא מהו אומר. ברוך אשר יצר את האדם בחכמה. נכנס למרחץ מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בכניסתו אומר [7]) יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתצילני משריפת האש ומהיזק החמין ומן המפולת. ואל יארע דבר בנפשי. ואם יארע תהא מיחתי כפרה על כל עונותי ותצילני מזו ומכיוצא בו לעתיד לבא. כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהצלתני מן האור. אמר רבי אבהו הד״א במרחץ שהיא ניסוקת. אבל במרחץ שאינו ניסוקת אינו אומר אלא מהיזק חמין בלבד. רבי חלקיה ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפילת המרחץ אינה טעונה עמידה: **הלכה ו׳**. רבי בהיכיה בשם רבי לוי על שם (שם ל״ב) ואתה מרום לעולם ה׳. לעולם ידך על העליונה. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם יושב ודן כשהוא נותן דימום הכל מקלסין אותו. וכשהוא נותן ספקולה

מסורת הש״ס

[6]) תרוסות פ״ח הל׳ ז׳ ע״ש בילה פ״ג הל׳ ג׳ ועיי׳ בגלי חולין ט׳. [7]) עיי׳ בגלי ברכות ס׳ מעשה בהלל הזקן וכו׳ וכרשה דכן ים לתקן פה. [7]) עיי׳ בגלי שם. [7]) שם ובגיכוי.

---

*) dimissio.

ספוקולה.ז ל' רומי*) כלו' שכוון להכיגה: וה' דיבר עליך רעה. ונם הוא ובית דינו דכתיב נפסוק הקודם וכל לבם הצמים עומדים עליו: שבעה פרושין הן. בנבלי סוטה ליתא ת"ר שבעה פרושין הן מזה כרקה שהוא ברייתא: טעין מצוותא על כיתפא. כלו' מרקה בפרהסיא המלות תאבי עושה: תקיף לי ותקל עניך מלוה. תן לי מעות בהלוואה שאני עושה מלוה ואין לי פנאי לעסוק בפחורה: ומקזי חלת בחלת. בסוטה הגי' ומקזז חלת בחלת על' מבכים קזוזות שפתרונו מבכים קזוקות ופירושו פה שוחק הענבה כגד המלוה שחוסך שהענבה מתכפרת בעלוה שעשה: פרוש מה הכנייה מאן דאית לי' מהכא מכבי עבד מלוה. ובפ' סוטה הגי' מאן דאית לי מה תאכא מכבי עביד מלוה ובפ' סוטה הגי' פרוש מן מכנייה מאי דאית לי' תאכא מכבה ועביד מלוה והוא נרקה הכתוב כלו' עבדות שיש בידי לכי מכבה ועושה בכוונה מלות: הי דא חובתה עבדית דאעביד דאעביד מלוה כוותה. לישה ענבה עבידי שאעשה מלוה בכוונה: עשה ילך הרע טוב. כלו' עבד ה' גם נילך הרע: ומלמת את לבנו. לבב הוא שכי ילריס ובדאיתא בפחבה ופי' ומלמת את לבנו גם ילכו הרע מלמת בעמן: o)והפציר בהו ובכורות עמו הנרית. כלי"ל ובכאן הוא עם' סוטה פי' עשה עם הילה"ר פעמים דכתיב ובכורות עמו הנרית תנרהם כרת עם ילה"ר נרית ותינות והחסד וגומר יש לעתוק: oo)קייס מיתדון. כלי"ל היה עומד להיות נידון: קומי טורכוס רופים. כלי"ל ובכאן הוא בכל מקום: ooo)לתת. כלי"ל ובכאן הוא בעם' סוטה: ונתך. שחק: לי תרש. לו מכעם: ריחמתיה. לחבתיו: ובכל נפשי לא הוה בדיקא לי. לא היה מצורר לי עם תוכל לקייס גם בשבה שהוא טוטל את נפשי דרשיכן ובכל נפשך ולפי' הוא טוטל את נפשך: ולא תפלגנ דעתי. ולא נחלקה דעתי כלו' לא הייתי כדואג: **הלכה ז'** הופך פניו כלפי לפון. ולא כלפי דרום דבית המקדש בדרום: מן הצופים ולפנים. שהוא קרוב לירושלים ומשם יכול לראות בית המקדש ובכאן בראה שלא ר' יוסי תומר מן הצופים ולפנים ובכאן לתמן: בכל מקום. ומסיק בנבלי נם בחוזה לתרן: לראות המעשה.

המלות שחוסך שהענבה מתכפרת בעלוה שעשה: פרוש מה הכנייה מאן דאית לי מהכא מכבי עבד מלוה. ובפ' סוטה הגי' מאן דאית לי מה תאכא מכבי עביד מלוה ובפ' סוטה הגי' פרוש מן מכנייה מאי דאית לי' תאכא מכבה ועביד מלוה והוא נרקה הכתוב כלו' עבדות שיש בידי לכי מכבה ועושה בכוונה מלות: הי דא חובתה עבדית דאעביד דאעביד מלוה כוותה. לישה ענבה עבידי שאעשה מלוה בכוונה: עשה ילך הרע טוב. כלו' עבד ה' גם נילך הרע: ומלמת את לבנו. לבב הוא שכי ילריס ובדאיתא בפחבה ופי' ומלמת את לבנו גם ילכו הרע מלמת בעמן: o)והפציר בהו ובכורות עמו הנרית. כלי"ל ובכאן הוא בעם' סוטה: ונתך. שחק: לי תרש. לו מכעם: ריחמתיה. לחבתיו: ובכל נפשי לא הוה בדיקא לי. לא היה מצורר לי מם תוכל לקייס גם בשבה שהוא טוטל את נפשי דרשיכן ובכל נפשך ולפי' הוא טוטל את נפשך: ולא תפלגנ דעתי. ולא נחלקה דעתי כלו' לא הייתי כדואג: **הלכה ז'** הופך פניו כלפי לפון. ולא כלפי דרום דבית המקדש בדרום: מן הצופים ולפנים. שהוא קרוב לירושלים ומשם יכול לראות בית המקדש ובכאן בראה שלא ר' יוסי תומר מן הצופים ולפנים ובכאן לתמן: בכל מקום. ומסיק בנבלי נם בחוזה לתרן: לראות המעשה.

ספקולה הכל מרננים אחריו. למה ששטף ברינו. אבל הב"ה אינו כן אלא ואתה מרום לעולם ה' לעולם ירך לעליונה. p) רבי חונא בשם רבי אחא (תס ק"ל) לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה. אמר דוד לפני הקב"ה. אם חסד אתה עושה עמי אשירה. ואם משפט אתה עושה עמי אשירה. בין כך ובין כך לה' אזמרה. q) אמר רבי תנחומא בן יהודה (תס כ"ו) באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר. בין על מדת הדין בין על מדת רחמים אהלל דבר. r) ורבנן אמרין (תס קט"ז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. בין כך ובין כך ובשם ה' אקרא. s) אמר רבי יודן בן פילה הוא שאיוב אמר (לעיל ל') ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך. בשנתן ברחמים נתן. וכשלקח ברחמים לקח. ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בברייה. ובשלקח נמלך בבית דינו. t) אמר רבי אלעזר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. בנין אב שבכולם (מ"ח כ"ב) וה' דיבר עליך רעה. u) עשה מאהבה ועשה מיראה. עשה מאהבה. שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מירא. שאם באת לבעוט דע שאתה ירא. ואין ירא מבעט. v) שבעה פרושין הן פרוש שיכמי. ופרוש ניקפי. ופרוש קיואי. פרוש מה הנכייה. פרוש אדע חובתי ואעשנה. פרוש אהבה. פרוש יראה. פרוש שיכמי. טעין מצוותא על כיתפא. פרוש ניקפי. אקיף לי ואנא עביד מצוה. פרוש קיואי. עבד דדא הובה וחדא מצוה ומקזז חדא בחדא. פרוש מה הנכייה. מאן דאית לי מהנא מנכי עבד מצוה. פרוש אדע חובתי ואעשנה. הי דא חובתה עבדית דאעביר מצוה כוותה. פרוש יראה באיוב. פרוש אהבה כאברהם. אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם. אברהם אבינו עשה יה"ר טוב דכתיב (נחמיה ט') ומצאת את לבבו נאמן לפניך. אמר רבי אחא o)והפסיד אלא (תס) וכרות עמו הברית והחסד וגומר. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו. מאי טעמא (תהלים ק"ט) ולבי חלל בקרבי. רבי עקיבה הוה oo)קיים מיתדין קומי טונום טרופום הרשע. ooo)רחתת ענת' דקרית שמע. שרי קרי קרית שמע וגחך. א"ל סבא אי חרש את אי מבעט בייסורין את. א"ל תיפה רוחיה דהדהו' גברא. לא חרש אנא ולא מבעט בייסורין אנא. w) אלא כל יומי קריתי פסוק זה. והייתי מצטער ואומר. אימתי יבואו שלשתן לידי. (דברים ו') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. רחמתיה בכל לבי. ורחמתיה בכל ממוני. ובכל נפשי לא הוה בדיקה לי. וכדון דמטת בכל נפשי והגיעה זמן קרית שמע ולא אפלגא דעתי. לפום כן אנא קרי וגחך. לא הספיק לומר עד שפרחה נשמתו. x) נחמיה עימסוני שימש את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה ולמדו אתים וגמים ריבויין. אבין ורקין מיעוטין. א"ל מה הוא ההן דכתיב (תס) את ה' אלהיך תירא. א"ל אותו ואת תורתו: **הלכה ז'** y) המטיל מים הרי זה הופך פניו כלפי צפון. המיסך את רגליו הרי זה הופך פניו כלפי דרום. א"ר יוסי בי ר' בון הרא דאמר מתניתא מן הצופים ולפנים. רבי עקיבה אומר בכל מקום. ובלבד מקום שאין שם כותל. תני המיסך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב אלא לצדדין. רבי יהודה אומר בשעת המקדש. ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים. רבי עקיבה אומר בכל מקום ובלבד במקום שאין בו כותל. *z) אמר רבי עקיבה נבנסתי אחרי רבי יהושע לראות המעשה

*) spicula.

מסורת השס

p) שם ובזיכוי שם הפופר. q) שם ובזיכוי שם הפופר. r) שם ובזיכוי שם הפופר. s) שם ובזיכוי. t) סנהדרין פ"ק הל' ג' u) סוטה פ"ה הל' ז' ושם כל הסוגיא. v) נבלי סוטה כ"ג ובזכוי. w) עי' נבלי ברכות ס"ק. x) נבלי פסחים כ"ב וב"כ ובזכוי. y) נבלי ברכות ס"ק ע"ב. z) שם ס"ב.

המעשה. כילד כפכה: לפני ליחה סרוחה. בשר ודם: כן. אין לבוש דרך הדיוט בלבוש שר: לפני שער המקו׳. שאין לבוש לדך הדיוט כשבעל וכו׳: חרמה של יריחו. מה שהחליט יהושע את יריחו ואסר והיתה העיר חרם: חטא ישראל. דכתיב חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי להם ואסר את בריתי: לפי שעה. לפי שעה היתר קבעו להם לישראל בשעת הצורך: אפילו בימות המשיח. דלעתיד ליבנות עזרת הסופר קבעוהו ללויים לפי שלא עלו עמו ולויה להבית כל המעשרות שלא לשכת בית ה׳ והיו הכהנים והלויים שויס בשעשר ראשון. רש״י מכות: שבאסר הביאו את כל המעשר וגו׳. שלא יהא כל המעשרות ויהי׳ טרף בביתי ובחנוני כמו בזאת אמר ה׳ בשלות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די כן גמר הפסוק ומדכתיב הביאו וגו׳ שלא יהא הסופר מפסיק בין הכתוב לשאר הפסוקים הקב״ה על ידו והסופר נתפזו השמיט דברי הקרבן אשר מהם עיקר הדקדוק׳ וכן עשה גם בשקופות לעיל: אם כתיבנו דברי תורה בפיך. שבכר למדת הרבה: על תבזה עליהן. לומר מה לי עוד ללמוד: מסרס קרני. בתמיה: ר׳ חלקיה. אמר ר׳ חלקיה ר׳ כתן מפרש הקרא לדרך דרוש: העושה תורתו עתים. ללמוד לבד בעתים מוחלטים: מה טעמא הפרו תורתך וגו׳. הפרו תורתך בשעה שבאים לעשות עת לה׳: בשעה דמכבזין. שאין חכמי הדור מרבילין תורה לתלמידים: בדר. פיר אתה לעשות לתלמידים: ובשעה דמבדרין. שהגדולים שבדור מרבילין תורה: בכוש. בכוש אתה ולא תטיל שררה עליהם דאף זו לבבוד שמים היא לאחוז בעדת העניה. כל זה מדברי רש״י ברכות: כל פיטטיא. שיחות: כל כדבייא. בעל יפה מראה מביא גירסאות שונות וכתב לפי הגי׳ שלפניהו ש לפרש כדבייא לשון הפסק מעכין יבואו שיחין: בחדא מעכבא. בניא אחד הוא: ת״ל מעכבא: ס)ואשה

המעשה. אמר לו מה ראיתה. אמר להן ראיתיו יושב וצידו כלפי מערב ולא פירע עד שישב. ולא ישב עד ששיפשף. ולא קינח בימין אלא בשמאל. אף שמעון בן עזאי היה אומר כן נכנסתי אחר רבי עקיבה לראות את המעשה. אמרו לו מה ראיתה וכו׳. [2]תני לא יכנס אדם בחר הבי׳ במנעלו ובאבק שעל רגליו ומעותיו צרורין בסדינו ואפונדתו עליו מבחוץ. מה טעם (קהלת ד׳) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים. רבי יוסי בר יהודה אומר הרי הוא אומר (לקמן ד׳) ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק. אמר לפני ליחה סרוחה כן. על אחת כמה וכמה לפני שער המקום. לא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר. מה אם נעילה שהיא של כבוד את או׳ אסור. רקיקה שהיא של ביזיון לא כל שכן. [3]תני לא היו עונין אמן בבית המקדש. מה היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מניין שלא היו עונין אמן במקדש ת״ל (במדבר ט׳) קומו ברכו את ה׳ וגומר. מניין על כל ברכה וברכה ת״ל ומרומם על כל ברכה ותהילה. [4]אמר רבי יהושע דרומיא שלשה דברים גזרו ב״ד שלמטן והסכים ב״ד שלמעלן עמהן. ואילו הן חרמה של יריחו. ומגילת אסתר. ושאילת שלום בשם. חרמה של יריחו (יהושע ז׳) חטא ישראל. ולא יהושע גזר. אלא מלמד שהסכימו ב״ד של מעלה עמהן. מגילת אסתר (לקמן ט׳) קיימו וקיבלו וגומר. [5]רב אמר וקבל כתיב. מלמד שהסכימו. ושאילת שלום בשם. (רות ב׳) והנה בועז בא מבית לחם. ומניין שהסכימו ב״ד שלמעלה עמהן. ת״ל (שופטים ו׳) וירא אליו מלאך ה׳ ויאמר אליו ה׳ עמך גבור החיל. רבי אבון בשם רבי יהושע בן לוי אף המעשרות שנאמר (מלאכי ג׳) הביאו את כל המעשר וגו׳. מהו עד בלי דיי. רבי יוסי בר שמעון בר בא בשם רבי יוחנן דבר שאי אפשר לו לומר דיי הוא ברכה. רבי ברכיה ורבי חלבו ורב אבא בר עילאי בשם רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר דיינו ברכות דיינו. (מלכים כ״ג) אל תבוז כי זקנה אמך. אמר רבי יוסי בר בון אם נתיישנו דברי תורה בפיך אל תבוזה עליהן. מה טעמא ואל תבוז כי זקנה אמך. אמר רבי זעירא עם נזדקנה אומתך עמוד וגודרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים. הה״ד (שמואל א׳ ח׳) ועלה האיש ההוא מעירו ונומר. (תהלים קי״ט) עת לעשות לה׳ הפרו תורתך. רבי נתן מסרס *קראי הפרו תורתך עת לעשות לה׳. ר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון העושה תורתו עתים הרי זה מיפר בריתי. מה טעמ׳ הפרו תורתך עת לעשות לה׳. תני רבי שמעון בן יוחי אומר אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם. מה טעמא הפרו תורתך עת לעשות לה׳. [6]הלל הזקן היה אומר בשעה דמבנשין בדר. ובשעה דמבדרין בנוש. וכן היה הלל אומר אם ראית את התורה שהיא חביבה על ישראל והכל שמיחין בה בדר. ואם לאו בנוש. אמר רבי אלעזר מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעה שביום. כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום. רבי יונה בשם רבי יוסי בן גזירה כל פיטטיא בישן ופיטטיא דאוריתא טבין. כל כדבייא טבין וכדבייא דאוריתא בישין. אמר רבי שמעון בן לקיש במגילת חסידים מצאו כתוב יום תעובני ימים אעזבך. לשני׳ שיצאו אחד מטבריא ואחר מציפורין ופגעו זה בזה בחרא משבנא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמצאו רחוקין זה מזה שני מילין. ס)ואשה

מסורת הש״ס

[1]) תוספתא פ״ז ע״ב בגלי שם. [2]) תוספתא שם בגלי שם. [3]) בגלי מכות כ״ג ועי׳ מכות ערך ר׳ יהושע בן לוי. [4]) בגלי מגילה ז׳ ושם המומר שמואל. [5]) תוספתא ברכות שם בגלי ס״ג ובתוספתא ובבגלי כתיב בלה״ק עיי׳ מכות כ״ז ע״ב.

ס)ואשה שהיתה יושבת וממתנת לאיש. כל זמן שהיתה בדעתו להינשא לה היתה יושבת וממתנת לו. כיון שהפליג דעתו ממנה היא היתה הולכת ונישאת לאחר. פ) תני בשם רבי מאיר אין לך אחד מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום קורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה ואוכל את פתו ומברך לפניה ולאחריה ומתפלל שלשה פעמים של שמונה עשרה וחוזר ועושה שאר מצות ומברך עליהן. וכן היה רבי מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאין המצות מקיפות אותו תפילין בראשו ותפילין בזרועו ומזוזה בפתחו מילה בבשרו ארבעה ציציות בטליתו מקיפין אותו. הוא שדוד אמר (תהלים קי"ט) שבע ביום היללתיך על משפטי צדקך. וכן הוא אומר (שם ל"ד) חונה מלאך ה' סביב ליריאיו ויחלצם. נכנס למרחץ ראה את עצמו ערום. אמר אוי לי שאני ערום מן המצות. כיון שהביט במילה שלו. התחיל לקלס להקב"ה (תהלים י"ב) למנצח על השמינית מזמור לדוד. ג) אמר רבי אלעזר בשם רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. מה טעם (ישעיה כ"ד) וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך:

הדרן עלך הרואה וחסלת מסכת ברכות.

מסורת הש"ס

פ) תוספתא שם מכשות פ"ג ע"ב. ג) נגלי נרכות ס"ד.

ס)ולפנה. כנ"ל: לפנכת על הנמיכית. על המילה שהיא ניום שמיני: לפי כ' לנעזר נשם כ' תכיפת. וכן שפיים הנגלי שם' נרכות לנת שמרחיב ומוסיף שם קנת:

הדרן עלך הרואה וחסלת מסכת ברכות.

תלמוד ירושלמי

סדר זרעים

מסכת פאה

כמו שנדפס בויניציאה בבית דניאל בומבירגי

שנת רס"ג לפ"ק

עם פירוש

אהבת ציון.

מאת

הרב מו"ה זכריה פראנקעל.

פתיחה.

המסכתא זאת כוללת דיני מתנות עניים. רוב מתנות עניים הן בפירות קצתן נוהגות בכל שנה חוץ משנה שביעית וקצתן נוהגות לבד בשנה שלישית וששית אחר השביעית. הנוהגות בכל שנה הן פאה, לקט, שכחה בין שכחת עמרים בין שכחת קמה, ובכרם לקט נקרא פרט ונוסף עוד עוללות. והנוהגת בשנה שלישית וששית היא נקראת מעשר עני. והמתנות הנוהגות בכל שנה הן ארבע בכרם: פרט, עוללות, שכחה, פאה; שלש בחבואה: לקט, שכחה, פאה; שתים באילן: שכחה, פאה (תו ספתא פאה פ"ב). ולכל אחת מהמתנות יש לה דינים פרטיים, והשוה בכולן הפקר פטור מכל מתנה. ומלבד אלה מתנות חייב כל אדם מישראל לתת מהונו לעניים והמתנה זאת נקראת צדקה.

המסכתא מתחלת בדיני פאה לפי שפאה נזכרת בתורה ראשונה למתנות עניים, בפ' קרושים כתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך ואחריו נזכר שם חיוב לקט וכפ' כי תצא באה מצות שכחה (תי"ט פ"ד מ"ו). וכל המסכתא נקראת על שם התחלתה מס' פאה וכאשר מצאנו גם במסכתות אחרות הכוללות כמה ענינים וכמו שנתבאר בדרכי המשנה פ"ד כלל מ"ד.

המסכתא נחלק לשמונה פרקים. ארבעה פרקים הראשונים מדברים בדיני פאה וקצת פרק הרביעי מתחיל לדבר בדיני לקט ודיני לקט נמשכים והולכים עד פ"ה מ"ו. ומפ"ה מ"ז עד סוף פ"ו ידובר בדיני שכחה ובפ"ז מוסיף עוד לבאר דיני שכחה בזיתים וכולל עמהם דיני פרט ועוללות בכרם. בפ"ח יבוארו איזה פרטי נאמנות עניים על המתנות ומרחיב והולך בדיני מעשר עני ובקצת דיני צדקה ומי יטול מעשר עני.

בארבעה פרקים הראשונים מבוארים כמה פרטי דיני פאה, שיעור הפאה, באיזה מקום נותנים פאה, באיזה פירות נותנים פאה, השדות הנחשבות לשדה אחת והנחשבות לכמה שדות לתת פאה לכל אחת ואחת (בתנ"ך בא שדה בל' זכר ובמשנה ובריייתא שדה בל' נקבה ודברי תורה לחוד ודברי חכמים לחוד), וכמה יהיה השדה ויהיה חייב בפאה ועוד פרטי דינים אחרים עד פ"ד מ"י ומשם ולהלן יבוארו דיני לקט ולא התחיל פה המסדר בפרק חדש משום שכבר הקדים פ"ו מן מ"ו ואילך איזה דינים דלקט שכחה ופאה בכלל, (יהתנא נקט בכל מקום לקט שכחה ופאה ולא על דרך הקרא פאה לקט שכחה וכבר נתן התי"ט שם טעם לזה דהתנא נקטינהו בהוה לפי הקצירה), לכן הולך ומפרט עוד דיני לקט באותו פרק ומוסיף לבאר דיני לקט עד פ"ה מ"ז ומשם ואילך מדבר בדיני שכחה, וגם פה לא הקפיד התנא להתחיל פרק חדש משום שבאו כבר קצת דיני שכחה בפ"ד.

במסכתא זאת באים בשם גדולי וזקני התנאים, בית שמאי ובית הלל, רבן גמליאל הזקן (כי מה שנזכר פ"ב מ"ו ועלו ללשכת הגזית ניכר שהוא ר"ג הזקן), ר' גמליאל דיבנה, ר' אליעזר, ר' יהושע, ר' יהודה בן בתירה, ר' ישמעאל, ר' עקיבא: וגדולי דור האמצעי של התנאים, ר' מאיר, ר' יהודה, ר' יוסי, ר' שמעון, אבא שאול.

התוספתא למס' פאה נשנית בד' פרקים וקצתה באה להשלים המשנה וקצתה מוספת על המשנה. ורוב מאמרי התוספתא מבארים דיני פאה ושכחה ודיני צדקה ומובאים בבבלי ובירושלמי, וזה האות שנשנו בי' ר' חייא ור' אושעיא, ועוד נזכרו בה הלכות גדולות בדרך אגב בענין חזקה לכהונה ולויה (פ"ר), וגם אגדות יקרות (פ"א פ"ג פ"ד).

הספרא והספרי הובאו באיזה מקומות בירושלמי דמס' פאה, ופניהם ענתה בם שאיזה קורא מבוהל שלח בהם יד והם לפנינו בטעות ובערבוביא עיי' ריש פ"ד ופ"ח הל' ח', וזה הקורא שלח יד גם במקומות אחרים והוסיף בהם פירושים מחוסרי הבנה וכאשר יבוא בפנים, ועוד נוספו כמה טי"ס וכאשר הוא גם במס' אחרות והנהנום כיד ה' הטובה.

אילו

אילן דברים שאין להם שיעור. מלאורייתא לית לפאה ולית למעשה שביעית ובכורים. כלומר שאין להן שיעור לקמן: **ובאילן** המוג. ל׳ הרמב״ם פ״ב מהל׳ מתנות עניים הל׳ ג׳ וכל כיולא בזה ול״ל דהתחיל תכף ושייר ומיהו כן דעת הרמב״ם ז״ל בכירושו לת״כ פ׳ קדושים ור״ל ומכי תמיה על כמה מיני פירות שלא נתנו כאן התפוחים והעוזרדין והערמונים והלוזין וכו׳ לפשר כי לא היו מצלם מין הנמצר שהיו רוב אותן המינים מלויין בהפקר ע״כ ומפחר שלא השיג על הרמב״ם בה׳ מ״ע כרחה שחזר לדעת הרמב״ם. — עוד יש לדעת דמדברי הרמב״ם הל׳ מ״ע פ״ג עולה דמילכות וקטניות מיבין בפאה מדאורייתא מכל הר״ם כתב בפשיטות דדרשה דת״כ לחסחכתא בעלמא ומדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא דגן תירוש ויולהר ע״ש ומן הס״ם לקמן למשנה ה׳ דמקשה על דעתיה דרבנן דמיתן אמרון הרי הוא בכללו והרי הוא נחידושו למיזה דבר כלשר פאה בכרם ע״ש מוכח כפשטות הרמב״ם דמילכות מייבין מדאורייתא בפאה:

מפני

דברים שאין להן שיעור הפיאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה. אילו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולן: **ב** אין פוחתין לפיאה מששים אף על פי שאמרו אין לפיאה שיעור הכל לפי גודל השדה ולפי העניים ולפי הענוה: **ג** נותנין פיאה מתחילת השדה ומאמצעה. רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור. רבי יהודה אומר אם שייר קלח אחד סומך לו משום פיאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הבקר: **ד** כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכנסו לקיום חייב בפיאה. והחבואה והקטנית בכלל הזה: **ה** ובאילן האוג והחרובין האגוזים והשקידים הגפנים והרימונים הזתים והתמרים חייבין בפיאה: **ו** לעולם הוא נותן משום פיאה ופטור מן המעשרות עד שימרח ונוטל מן הגורן

סם השדה גדולה מלא שהעניים מועטין כות: ג׳ מששים מכל השדה: ולפי העניים. במשנ״ת ובגמ׳ ולפי רוב העניים פי׳ סם העניים מרובים והשדה קטנה יוסיף על ג׳ מששים: ולפי הענוה. במשנ״ת הגי׳ ולפי רוב הענוה ויש בזה פירושים אוכים והרמב״ם מפרש סם שתעבה המרן סם זרע רב לו מעט ועוד מפרש מל׳ עבדה פי׳ גדול (כ״ל גודל) הגרגרים לו דקותם וגם הר״ם פי׳ בחד ליישב מל׳ עבדה והוסיף לפי שים שדה שחטיה יפות בלד לחד ורעות בלד מחר לכך קאמר לפי העבוה שלא יתן מן הרע שדה מששים לכל שלא יפער לרע וליפה ע״כ. ולפי עבוה עבדה כרשה שהמי יהוסלמי הוא שמדבר בניכוסין קלילה וכמו שהערבו בדברי המשנה פ״ד למשנתנו ועיי׳ פי׳ הר״ש שמפרש עוד שהוא מל׳ ועבותך תרבני כלו׳ לפי עבוותו יוסיף וירבה לעניים: **ג** מתחילת השדה ומאמצעה. לא שמעת המורה לא תכלה פאת שדך דמשמע סוף השדה יכול ליתן הפאה מתחילת השדה ומאמצעה ובגמ׳ מרבינן לה מקרא: ר׳ שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור. בגמ׳ מפרש מאי כשיעור: לם שייר קלח אחד. בסוף השדה במחובר והכיח אותו לפאה סומך לו משום פאה שהכיח בתחילת השדה ובאמצעה כלו׳ יש תורת פאה על מה שהכיח בתחילת השדה ובאמצעה: ואם לאו. שלא הכיח בסוף השדה קלח אחד לפאה: אינו נותן מלא משום הבקר. מה שהכיח באמצע ובתחילה אין לו דין פאה מלא דין הפקר כן פי׳ הרמב״ם והר״ש פי׳ לם שייר קלח אחד במחובר סומך עליו משום פאה כלו׳ יכול להוסיף עליו אין התלוש ויש לתוספת זו תורת פאה ליפטר מן המעשר ואם לאו שהבר תלשו אין נותן מלא משום הפקר דכל מה שעומיף מן התלוש אין לו תורת פאה ואינו נפטר מן המעשר מלא לם כן הפקיר: **ד** כל שהוא מוכל. בגלי שנת ס״ת ליתא למעוטי סמיט סטיס וקוקה: וכשהר. למעוטי הפקר: וגידוליו מן הארץ. למעוטי כמיהין ופטריות: ולקיטתו כאחת. למעוטי תלוה: ומכנסו (במשנ״ת ובגמ׳ ומכניסו) לקיום. למעוטי ירק ושת״כ פרשת קדושים ממעט לה עקרא והכי ליתא התם יכול הירק והקישואים והדלועים והקטניות והתלפחיות הכל בכלל ת״ל קציר מה קציר מיוחד שהוא מוכל וכשהר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום ילמו ירקות מע״פ שלקיטתן כאחת מכל מין מכניסים לקיום ילמו התלוים שמע״פ שמכנסן לקיום מכל מין לקיטתן כאחת: והתבואה. תבואה היא חטים המיכים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל וסיפון: והקטנית. כגון פול ותורס וכיולא בזה: כללו הזה. בכלל הזה נהן כשלמו כל התלוים הללו: **ה** ובאילן האוג וכו׳. דמילכה המילכות כשלמו כל התלוים ובגמ׳ מייתי קרא לחייב קטניות ומילכות בפאה: **ו** לעולם הוא נותן משום פיאה. מי שלא הכיח פאה במחובר חייב להפרים מן התלוש והפאה שהפרים מן התלוש פטורה מן המעשרות כדדרשינן בספרי ובפ׳ הלוי כי מין לו חלק ונחלה עמך יכול זה שיש לו חלק ונחלה עמך שהלוי עכו״ם לו חלק עמך: עד שימרח. עד שיבור התבואה לחמר דיש דרחת ובמזרה. כן פירש הרמב״ם בפשטתו ובחיבורו פ״ע מ״ב הל׳ י״ל ולהר״ש בפשטתו פירוש הוא לחר שפטרין התבואה מן המון שלה טובין לותה במקום לחד ומיפין פני הלבור ומחליקין לותו: ונוטל. כבר הערנו בדה״ש פ״ד למשנתנו שפטרה פה בגמ שלמה והיא בפשנ״ת ובגמ׳ וכותן מפום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח ומפה לחילה לקמן בגמ׳ מתני׳ דת״ש היא מוכח שהבגמ היתה סדורה בפשטת הירושלמי וכן מוכח מדברי הר״ש שבספר ירושלמי שלו היתה כתובה הך בגמ בפשטת הירושלמי ובעדרה לפניהו ע״י שגילית הסופר. וזה פירושו ופטור מן המעשר דהפקר פטור מן המעשר כדילפינן לה בכפה דוכתיה כתיב ובמ הלוי כי מין לו חלק ונחלה עמך יכול הפקר וכו׳ מבל המפקיר תבואתו לחמר המירות מין ההפקר פוטר מן המעשר: ונוטל מן הגורן

מפני המחלוקת. מה שפירשנו בזה הוא העולה מדברי רש"י חולין קל"ז ע"ב ד"ה דלוריית"א לין לה שיעור וכן פי' התו' מגיגה ו' ד"ה אחין להן שיעור עוד פירשו מפני המחלוקת דר"מ ור' שמעון ור"ע תרומות פ"ד מ"ה וכן פי' בעל שנות אליה והרמצון כרמה יותר דרך הירושלמי לומר על חלוקי דעות התכתים לו המחולקים תפלוגתא עיי' מנחות פ"ב ערך תפלוגתא וגם הר"ש שפי' מפני המחלוקת כלו' שים תרומות חולקות זו מזו כגון תרומות מעשר שים לה שיעור הניח רשייה מנכלי ב"מ ז' דל' מחלוקת כתפרש נ"כ בלח ל' פלוגתא ובמקת בירושלמי כתפרש לך במקומות מעטים בל' פלוגתא:

מה הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח. ומאכיל לבהמה לחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח דברי רבי עקיבה. כהן ולוי שלקחו את הגורן והמעשרות שלהן עד שימרחו. המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגיזבר:

סליק פירקא

אילו דברים שאין להן שיעור כו'. רבי בנימין בר לוי אמר רבי יצחק ורבי אימי הוון יתיבין מקשוי אמר למה לא תנינן תרומה עמהון אמר רבי אימי מפני המחלוקת אמר רבי יוסי אדם עושה כל שדהו ביכורים ואין אדם עושה כל שדהו תרומה התיבין הדי הוא אומר פיאה [4] הרי אין אדם עושה כל שדהו פיאה. ותניתה אמר רבי יוסי קצירת שיבולת הראשונה דומה למירוחו עד שלא קצר שיבולת הראשונה לא נתחייבה שדהו פיאה. משקצר שיבולת הראשונה נתחייבה כל שדהו פיאה ביקש לעשות כל שדהו פיאה עושה ברם הכא עד שלא נהמרה הכרי לא נתחייב כריו תרומה. ביקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה דתנינן חמן [3] האומר כל גורני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד ששייר מקצת שיבולת הראשונה מהו שתהא חייבת בפיאה אפשר לומר היא חייבה כל שדהו פיאה והיא חייבת בפיאה. קצר שיבולת הראשונה ונשרפה מהו שיהא צריך לקצור פעם שנייה. נשמעינה מן הדא. [2] קצר חצייה ומכר חציה ומכר מה שקצר קצר חצייה והקדי' מה שקצר נותן מן המשואר על להיליק המעשרות: עד שימרח הגיזבר. לכל לם כתמרת הגורן ניל הגזבר הוחיל ובשעה שהיה רלוי שיוקבע למעשר דהייכו כזמן המירוח היה ניל ההקדש אין הסודה חייב להוליק ממנו מעשרות שהקדש פטור מן המעשר:

סליק פירקא.

הוון יתיבין מקשוי. היו יושבים להקשות כלו' יתבי ומקשו: תמר. כלו' חד מכיכון הקשה: למה לא תכיכן תרומה עמהון. בהדי דברים אחין להם שיעור להם מדלוריית"א חטה לחתא פוטרת את הכרי: תמר ר' לימי. הניד ר' לימי, והך יתיבין מקשוי כרמה לא דשכיחם הקשו אלא שכיחם פלפלו בדבר: מפני המחלוקת. מפני שים שיעורין חלוקין בתרומה דעין יפה פ' מתרגמים עין ביכורית פ' מתמצים עין רעה אחד מתמצים ואח"ג דהכך שיעורין הן מדרבנן מ"מ כיון דאסמכינן אקראי ובדלית"א בתוספתא פ"ה היו כעי דלוריית"א. רש"י חולין קל"ז: תמר ר' יוסי. הוא כמו ר' יוסי אמר ובכך הילולמי ר' יוסי גם לתרן הקו' למה לא תכיכן תרומה בעכין אחר: אדם עושה כל שדהו ביכורים. אם רולה ואינ"כ ביכורים אין להם שיעור לא למעלה ולא למטה: ואין אדם עושה כל שדהו תרומה. דבעינן רלונו שהיה שהירה ואינ"כ יש לתרומה שיעור למעלה ולהבי לא קתני לה: הרי אין אדם עושה כל שדהו פיאה. ובדלית"א תוספתא פ"ק מ"כ גם לפאה יש שיעור למעלה ואפ"ה תכי לה בתתני': תמר ר' יוסי. הניד ר' יוסי: קצירת שיבולת הרחשוכה דומה למירוחו. קצירת שבולת הרחשוכה גבי פאה דומה למירוח הכרי לענין תרומה כמו שאין חיוב תרומה קודם מירוח כן אין חיוב פאה קודם שיתחיל לקצור דהרי לא שייך כאן לא תכלה פאה שלא בקלחה: משקצר שיבולת הרחשוכה. אבל משהתחיל לקצור שבולת הרחשוכה שאז חל חיוב פאה יכול לעשות כל שדהו פאה ומ"כ שהיר תכי לה בתתני' הפאה דמשעה שחל חיוב פאה אין לה שיעור: בית הבא. אבל גבי תרומה: עד שלא בתמרת הכרי וכו'. ולא שייך כלל אין לה שיעור: ניקח לעשות כל כריו תרומה. וגם משהתמרת הכרי אם רלה לעשות כל הכרי תרומה מיכה עושה ומ"כ גם משעת חיוב יש לתרומה שיעור למעלה ולהבי קתני לה: שיבולת הרחשוכה מהו שתהא חייבת בפיאה. אחר שקצר שאר השדה ומתריכן לקמן דמדרבנן פאה ל' משמיש מה שיחזור החיוב גם לשבולת הרחשוכה ויהא חייב לתת עליה פאה: תיפשר לומר בתמיה: היא חייבה כל שדהו. החיוב לא נח אלא אחר קלירת שבולת הרחשוכה דקודם שקלרה לא היה כאן חיוב פאה כלל וכדאמריכן: והיא חייבת בפיאה. והאיך תהא חייבת בפאה הלא לא חל עליה אם חיוב כלל: קלר שיבולת הרחשוכה וכשרפה. קודם שקלר השאר: מהו שיהא לריך לקצור פעם שנייה. דכיון שכשרפה שבולת הרחשוכה ותיכה בעולם לא קריכן בשדה זה לא תכלה פאת שדך עד שיקצור שבולת אחרת: [5] ה"ג קלר חלייה ומכר מה שקלר קלר חלייה והקדים מה שקלר. וכן הוא בתוספתא בשינוי לשון קלח ז"ל קלר חלייה ומכר את הקליר קלר חלייה והקדים את הקליר פי' שקלר חלייה ומכר ל הקדים מה שקלר: מתן מן המשואר

מסורת הש"ס

[4] תוספתא פיאה פ"ב. [3] חלה פ"ק מ"ב. [2] תוספתא פיאה פ"ה.

על הכל. מן התלי המשמר שלח קבר כיתן פאה ר׳ משמים על הכל כלו׳ גם על התלי שמכר או הקדיש ובדאיתא לקמן פ״ב מ״ו שחובת הפאה בקמה כלו׳ חובת הפאה לא בקבלה קבלת הצדקה בשדה בקמה ומשכה כותן פאה על הכל: והקדש לאו כשרוף הוא. דהא אשרה קצר שיבולת הראשונה ונשרפה אינו צריך לקצור פעם שניה. כילה את שדהו את אמר [ד]) חזרה פיאה לעמרין. מהו שתחזור פיאה לקצירת שיבולת הראשונה. אמר רבי יוסי נילף פיאת עומרין מפיאת קמה. מה פיאת קמה לא חזרה קמה לקצירת שיבולת הראשונה. אף פיאת עומרין לא תחזור פיאה לקצירת שיבולת הראשונה. הפיאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלן הביכורים וראיון אין להם שיעור לא מלמעלן ולא מלמטן אית תני תנא הפיאה והביכורים וראיון אין להם שיעור לא למעלן ולא למטן מה נפיק מן ביניהון והן חד מן ששים מן דמר דפיאה יש לה שיעור מלמטן ואין לה שיעור מלמעלן מה שנתן נתן חזר והוסיף חייב במעשר ער שעה ששלים. מאן דמר הפיאה והביכורים והריאיון אין להן שיעו׳ לא מלמעלן ולא מלמטן מה שנתן כבר נפטר. חזר והוסיף חייב במעשרות. רבי ברכיה בעי ולמה לא תנינן עפר סוטה. ולמה לא תנינן אפר פרה. ולמה לא תנינן רוק יבמה. ולמה לא תנינן דם ציפור של מצורע. [ג]) לא אתינן מחניתן אלא דברים שהוא מוסיף עליהן ויש בעשיתן מה שכתן כתן. להר״ב יש פירוש אחר בכל השנוי ובברייתא קצת להולמן, ולדבריכו מיושב היטב קו׳ הרמ״ב בפשכתו שכתב תימה למה לא מנו מכשים ללמד אחי למדרשי מן הפטור על החיוב ע״ב ולפירושנו מן הדין מה שהוסיף חייב בפעשר ולא מכל סייג לתקנת עכשיו וכמו שעלה על דעת הרמ״ב ללמד דלמ״ד יש לה שיעור למטן חייב בפעשרות כל זמן שלא הגלים ולמ״ד אין לה שיעור למטן חייב מן אחר שהגלים. ובפי׳ מה שכתן כתב המ״ל פ״ח מה׳ מתנות עניים הל׳ ט״ו דייקו שהיה בדעתו מתחילה כשהפרים פחות משלש ישפרים יותר ע״ם וקלת כרמה דנזה גם מתן למטר יש לה שיעור למטה מודה דחייב בפעשר כיון דדעתו לעמוד על דין תורה ולעצור על דברי חכמים לא יהא חוטא כשכר אלא דמידי שלא מידכר ברחשונה שהחכמים למרו שיש להברים פחות מ׳ משלש ושפשר שזה ג״כ כוונת הרב. וכל זה הוא בפאה אבל בביכורים דברי הכל אין שיעור למטה כלו׳ לפי הפרים כל שהוא לביכוריכ ומ״כ הוסיף ההוספה חייב בפעשרות ולב״ז לפי פליגי הכי ג׳ מימרות דתני הביכורים אין להן שיעור מלמטן (ולגי׳ התו׳ הן מימרי דלמורמי) על הא דתיתי ביכורים פ״ג הל׳ ח׳, תני הביכורים ח׳ משלש ושוב אם תני ר׳ ישמעאל הביכורים ח משלש להסגיף להכא מיירי לעכין הוספה וכמו שכתבנו דאם הפרים כל שהוא כבר יצא ידי ביכורים וחייב ההוספה בפעשר והסוגי׳ דהתם מיירי לעכין השיעור שקבעו חכמים כשבא להפרים וכדמוכיח המתמר דר׳ ישמעאל הביכורים לאחד משלש פאה ח׳ משלש רחשית הגז אחד משלש וגם המשכה לביכורים פ״ב תרומה ומעשר יש להן שיעור מה שאין כן בביכורים והא דלתרומה יש שיעור הוא מדרבנן ק״ב משעת שיעור אחי מדרבנן לימה מולקת על ר׳ ישמעאל דלמר ביכורים ח׳ משלש דפי׳ אין לו שיעור הוא כמו בסוגיתנו דאם הפרים מתחילה כל שהוא ונח להוסיף חייב בפעשר משל״ב בתרומה דאיתא אם תרומות פ״ד מ״ג עלה בידו משלש ואחד תרומה ויחזור ויתרום כמות שהוא לעול ועי׳ תי״ט ביכורים פ״ב מ״ג ייעוש אחר לזה:

ר׳

משלש לפחות ח׳ משלש: ויש לפרש דהא דתנן ביכורים ח׳ משלש היינו שיעור הפרים שיכולים להביא ביכורים ולא שיעור הביכורים עצמם שיכולים להיות פחות מזה. ומ״מ לא מצינו שיעור לביכורים עצמם שיהא מוכרח שלא יהיו

ר' הושעיא כדעתיה. נבלי יומא פ' ליתא לאמר ר' אלעזר המוכל חלב בזמן הזה לריך שיכתוב לו שיעור וכו' ואח"כ ליתא אם לאמר ר' יוחנן שיעורין ועוכזין הלכה למשה מסיני ומלמד לאמר הש"ס ופליגי דר' יוחנן לאמר וכו' הרי דסבר דגם ר"ש מודה שיעורין הל"מ כלו' השיעור דכזית הל"מ אלא דליכא לספוקי אם כז"ת גדול או כזית ביכוי וכדליתא אם נסוגי' והירוזלמי סובר דפליגי:

ועוד מן הדת. כדאמר לעיל גרסיכן תי' ועוד אלא ר' יוכה ור' יוסי לאמר לא תזר כי' מן הדת לאמר ר' לא וכו' והך מן הדת לאמר הוא מדברי ר' יוכה ור' יוסי כלו' אם מוכח דלא תזר ביה והגי' ועוד דשוכחת דאמא ועוד דאייה דלא תזר והש"ס לא הניח כלל דאייה עד עתה דלא תזר:

היו לפכיו עשר נהמות. נבלי תגיגה ליתא לאמר עולא ג לאמר ר"ל הפרים י' נהמות לתגיגתו הקריב חמש בי"ט ראשון תזר ומקריב חמש בי"ט שכי ור' יוחנן לאמר כיון שפסק שוב אינו מקריב ע"כ הרי דדברי ר"י בירוזלמי הש דברי ר"ל בבבלי ודברי ר"ל בירוזלמי הם דברי ר"י בבבלי ומפשר זה הכריח רש"י לפרש אם הכלונתא דבבלי בעכין לאחר שאחר הוא בירוזלמי וקלת יש לתמוה על התו' אם שהניחו הירוזלמי ומפרשים פלוגתא דר"י ור"ל בבבלי כעין הפלוגתא דירוזלמי ולא העירו על שיטי התוספים. עוד ליתא אם כי ליתא רבין לאמר ר' יוחנן הפרים עשר

בעשייתן מצוה. ואילו אף על פי שהוא מוסיף עליהן אין בעשייתן מצוה. והריאיון. [ט] מתני' בראיית קרבן אבל בראיית פנים יש לה שיעור. ואתייא כיי דמר רבי יוחנן [ח] מעה בכסף שתי בכסף דבר תורה. תנא רבי יסא קומי רבי יוחנן ראייה כל שהוא חכמים הן שאמרו מעה בכסף שתי בכסף. אמר ליה ויש כן זו. א"ר יונה וכל השיעורין לא חכמים הן שנתנו כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ. לא אתייא מישאול אלא כהדא דתני רבי הושעיא. (במות כ"ג) לא יראו פני ריקם אפילו כל שהוא. חכמים הן שאמרו מעה בכסף שתי בכסף. [י] וקשיא מן דו סמך לדבר תורה הוא. חכמים הן שנתנו כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ. אמר רבי יוסי בי רבי בון רבי יוחנן בדעתיה דרבי יוחנן אמר [כ] כל השיעורין הלכה למשה מסיני דו אמר *מעה בכסף שתי בכסף דבר תורה. רבי הושעיא בדעתיה דרבי הושעיא [ל] אמר האוכל איסור בזמן הזה צריך לרשום עליו את השיעורין שמא יעמוד בית דין אחר וישנה עליו את השיעורין ויהא יודע מאי זה שיעור אכל. אמרי חזר ביה רבי יוחנן מן הדא. רבי יונה ורבי יוסי תרויהון אמרין לא חזר ביה ועוד מן הדא דאמר רבי לא בשם רבי אמי איתפלגון הזקיה ורבי יוחנן. חזקיה אמר אדם חולק את חובתו לשתי בהמות. רבי יוחנן אמר אין אדם חולק את חובתו לשתי בהמות אלא צריך שיהא בידו שתי בכסף לכל אחת ואחת. רבי שמעון בן לקיש בשם חזקיה [ל] אדם טופל בהמות לבהמה. ואין אדם טופל מעות למעה. [מ] היך עבידא היו לפניו עשר בהמות והקריב חמש ביום טוב הראשון והמותר מהו שידחה ליום טוב האחרון

[ט] מתכי' בראיית קרבן. כבר כתב הר"ם דבירוזלמי הגי' הפוכה בטעות סופר כלו' ל"ל מתכי' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור וכדמוכיח הסוגי' והתו' תגיגה ז' ל"ה ר' יוחנן הבילו הירוזלמי מתכי' בראיית קרבן בעזייתן. פי' במה שהוסיף: [י] מתכי' בראיית קרבן. כבר כתב הר"ם דבירוזלמי הגי' הפוכה בטעות סופר כלו' ל"ל מתכי' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לה שיעור וכדמוכיח הסוגי' והתו' תגיגה ז' ל"ה ר' יוחנן הבילו הירוזלמי מתכי' לתכי לין לו שיעור ופי' מתכי' לתכי לין בעזרה בראיית פנים להירקות נעזרה נרגל דדי נפעם לחת וגם יכול להירקות כמה פעמים ולין שיעור לה למעלה ולה למטה אבל בראיית קרבן יש לו שיעור למטה מן התורה: כיי דאר. כהה דאמר: מעה בכסף שתי בכסף. הה דאיתה בתגיגה פ"ק דתגיגה דעולת ראייה. ודלמי תגיגה החמר לריך להיות שוה מעה בכסף והחמר שתי בכסף: דבר תורה. הכך שיעורי מן התורה הן ומ"ם יש לחלוק שיעור: ראייה כל שהוא. מן התורה: ויש כן זו. כאו ויש כעין זו והעי"ן מובלעת וגם היו"ד כלו' וכי מליכו כזו שהתורה לא כתבה שיעור וחכמים כתבו שיעור: וכל השיעורין לא חכמים הן שנתנו. אלא קושיא הלא חכמים הם שקבעו כל השיעורין כגון כזית מן המת וכו': לא תאייא מישאול. ומשכי הש"ס ר' יוחנן לא בא להקשות אלא להא דתני ר' חושעיא: [מ] וקשיא מן דו סמך לדבר תורה הוא שאמרו חכמים הם שאמרו מעה בכסף שתי בכסף. כל"ל והשאר כמשק וכאחר הוא בשם תגיגה כי' וע"ז הקשה ר' יוחנן כיון שים למעה וב' בכסף סמך מן התורה דולמי מה שאמרה התורה ולא ידעו אבי ריקם ת"ק לומר מדי נכל שהוא דזה הוא כביאה ריקנית וכיון דים למסכתא מעלית נקרא היאך לאמר הוא כלו' ר' חושעיא חכמים הם שאמרו והגי' שלפניכו יש ליישב בדוחק דהכי קאמר מן דו סמך לדבר תורה הוא מעה לאמר קרא ולא ידעו אבי ריקם יש במה שאמרו מעה בכסף וב' בכסף לדבר תורה ופ"ה לאמר ר' חושעיא חכמים הם שאמרו ת"כ מכ"ש דכיאר חכמים כתבו שיעור דכזית מן המת דהא החם ליכא אבי' סמך לתורה וזה אינו דהא השיעורים הלכה למשה מסיני וכדלקמן ומ"מ הגי' דתגיגה כרמה עיקר: ר' יוחנן כדעתיה. ר"י מזל לשיטתו: דו לאמר. זה שאמר מעה וכו' ומע"ג דלקמן לר' חושעיא דים בסמך מן התורה עיקר טעמיה דשיעורין הל"מ: לריך לרשום עליו את השיעורין. לריך לתת סימן לשיעור שאכל: ויהא יודע מאי זה שיעור אכל. אם אכל כשיעור שקבע הכ"ד שעבד וחייב קרבן הרי דסבירא לר' חושעיא דשיעורין אינן הל"מ. דא"כ היאך יבא ב"ד ושכח: אמרי. תבריה: חזר ביה ר' יוחנן מן הדא. אהא דאמר מעה בכסף ב' בכסף חזר ואמר אבי' רמייה אחזר בי' ר' יוחנן ואפשר שהיה להם כן קבלה: ר' יוכה ור' יוסי. וירוזלמי תגיגה ר' יוכה ור' יוכתן והוא ט"ס הר' יוסי הוא תנרו הר' יוכה ובא עמו בהרבה מקומות וה' יוכתן אי כמה פעמים קודם ר' יוכה וכמעשה בעבוא ערך ר' יוכה ר' יוסי ר' יוכתן: ועוד מן הדת. וגם מהך פלוגתא דלקמיה מוכח דלא חזר ביה ר' יוחנן: אדם חולק את חובתו לשתי בהמות. ב' בכסף שהן עליו חובה לתגיגה יכול לחלק לשתי בהמות ויביא כל אחת בפעה: אלא צריך שיהא בידו שתי בכסף לכל אחת ואחת. כלו' בהמות תגיגה לא תהא פחות מב' בכסף ואין יכול לחלק ולהביא ב' בהמות כל אחת בפעה בכסף אלמא דס"ל ב' בכסף דתורייתא ולא הדר ביה: אדם טופל בהמות לבהמה. אם יש לו מוכלין הרבה ואין להם סיפוק בבהמה אחת יביא אחת לתגיגה מן החולין והשאר מ' המעשר ומע"ש שכולן הבאות לתגיגה ביום ראשון אם תגיגה עליהן כגר יבא ידי חובה ברחשונה מן החולין. רש"י תגיגה: ואין אדם טופל מעות לפעה. אין מוסיפין מעות מעשר למעות חולין לקנות בהן בהמה גדולה או בהמות הרבה לתגיגה: היך עבידא. היאך יעשה אם היו לפכיו וכו' ויותר כראה דלא גרסיכן היאך עבידא וכמו שפי' בעל קרבן העדה תגיגה שם: והמותר מהו שידחה ליום טוב האחרון

מסורה הש"ס

[ח] תגיגה פ"ק הל' ג' ושם כל הסוגיא ועיי' נבלי תגיגה ז'. [ט] שם נבלי יומא פ' ומ"ב ועי"ש. [י] נבלי שם ושם ליתא ר' אלעזר [כ] תגיגה פ"ק הל' ג' נבלי שם ח'. [ל] ר' יוחנן לאמר טופלין מעות למעות ואין מוסלין בהמה לבהמה כן הוא בשם תגיגה ופשר פה מחמת שגיאת הסופרים.

האחרון. לפי שאין כל הכתובות שוות בשיעורן ולפיכך אין כל הנדוניות שוות בשיעורן. ואין כל הקרבנות שוות בשיעורן. ואין כל הנזקין שוות בשיעורן. ואין כל הלקיות שוות בשיעורן. ואין כל המיתות שוות בשיעורן. ואין כל הגניבות שוות בשיעורן. ואין כל הגזלות שוות בשיעורן. ואין כל הפקדונות שוות בשיעורן. ואין כל השכירות שוות בשיעורן. ואין כל השאלות שוות בשיעורן. ואין כל המלוות שוות בשיעורן. ואין כל המתנות שוות בשיעורן. ואין כל המקחות שוות בשיעורן. ואין כל המכירות שוות בשיעורן. ואין כל הקנינים שוות בשיעורן. ואין כל הלוואות שוות בשיעורן. ואין כל הפרעונות שוות בשיעורן. ואין כל הפרקונות שוות בשיעורן. ואין כל הפרקמטיות שוות בשיעורן. ואין כל הפרקמטיות שוות בשיעורן. ואין כל הפרקמטי

יוניות. בבלי מכות ל"ט ליתא מכאת יוכית וכן כזכיה מכאת יוכית שם ס"ד סוטה ס"ט ב"ק פ"ב והוא הך דמכות ס"ד ומהאי דמכות ס"ד נראה קלת דמתם מכאת יוכית היא ידיעת לשון יוכית הברורה הקרקת ביהושלמי יוכית לפירושכו, דהכא הש"ם מניח שם מעשה כשלהו שלכי בית חשמונאי וכו' היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוכית לעז להם בחכמת יוכית אמר להן כל זמן שעסוקין בעבודה וכו' ואם פתרון חכמת יוכית כמשמעו וכו'

גמליאל לא קודם לאושא היה. ו) רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי לוי כך היתה הלכה בידם ושבחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים. ללמדך שכל דבר שבית דין נותנין נפשן עליו סוף הוא מתקיים. כמה שנאמר למשה בסיני. ואתייא כיי דמר רבי מנא (דברים ל"ב) כי לא דבר רק הוא מכם. ואם הוא רק מכם למה שאין אתם יגיעין בו. כי הוא חייכם. אימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגיעין בו. רבי תנחומא בשם רב חונא (שמות ל"ח) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמה שנא' למשה מסיני. רבי יוחנן בשם רבי בנייה (יהושע י"ח) כאשר צוה ה' את משה עבדו. וכן צוה משה את יהושע. וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן. אלא את אשר צוה ה' את משה. אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה בסיני. רבי יוחנן בשם רבי בניה רבי חונה בשם רבי (מלאכי ג') ז) תורת אמת היתה בפיהו. אפילו דברים ששמע מפי רבו. ועולה לא נמצא בשפתיו אפילו דברים שלא שמע מפי רבו. ורבנין אמרין (יחזקאל ג') כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד. אפילו דברים שאת כסיל בהן ושמר רגלך מלכד. רבי דוסא אמר מן ההוריה. ורבנן אמרי מן העבירה. רבי לוי אמר מן המזיקין. אמר רבי אבא אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה משמרך מן הפיסין ומן הזימיות ומן הגולגוליות ומן הארנוניות. ז) מונבו המלך עמר וביזבו את כל נכסיו לעניים שלחו לו קרוביו ואמרו לו אבותיך הוסיפו על שלהן ועל של אבותיהן. ואת ביזבותה את שלך ואת של אבותיך. אמר להן כל שכן אבותי גנזו בארץ ואני גנזתי בשמים שנאמר (תהלים פ"ה) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. אבותי גנזו אוצרות שאין עושין פירות. ואני גנזתי אוצרות שהן עושין פירות שנאמר (ישעיה ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. אבותי כנסו במקום שהיד שולטת בו. ואני כנסתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר (תהלים פ"ט) צדק ומשפט מכון כסאו. אבותי כנסו ממון. ואני כנסתי נפשות שנאמר ולוקח נפשות חכם. אבותי כנסו לאחרים. ואני כנסתי לעצמי שנאמר (דברים כ"ד) ולך תהיה צדקה. אבותי כנסו בעולם הזה ואני כנסתי לעולם הבא שנאמר (משלי י') וצדקה תציל ממות. oo) ולא מית אלא שלא ימות מיתה לעתיד לבוא. צדקה וגמילות חסדים שוקלת כנגד כל מצותיה של תורה. ז) שהצדקה נוהגת בחיים. וגמילות חסדים *נוהגת בחיים ובמתים. הצדקה נוהגת לעניים. וגמילות חסדים נוהגת לעניים ולעשירים. הצדקה נוהגת בממונו של אדם. וגמילות חסדים נוהגת בין בממונו בין בגופו. רבי יוחנן בר מריא בשם רבי יוחנן אין אנו יודעין אי זה מהן חביב או צדקה או גמילות חסדים כשהוא אומר (תהלים ק"ג) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. הרא אמרה שגמילות חסדים חביבה יותר מן הצדקה ותלמוד תורה. ז) שאלו את רבי יהושע מהו שילמד אדם את בנו יוונית. אמר להם ילמדנו בשעה שאינה לא יום ולא לילה דכתיב (יהושע א') והגית בו יומם ולילה. מעתה אסור לאדם ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה והתני רבי ישמעאל (דברים ל') ובחרת בחיים זו

גמליאל לא קודם לאושא היה. דהסנהדרין גלתה לאושא לאחר מלחמת ביתר (עי' דרכי המשנה ערך ר' שמעון בן גמליאל) ולעיל לאחרין נאמרו בתוך שיהת לפני מפרים חוקף לשלות והילך וכו' וה"ה דהוה מלי להקשות ג"כ מר' יצחק דר שבב היה ג"כ קודם לאושא: כך היתה הלכה בידם. פירש רשב"ם דשוכים בנר הרבה קודם לאושא וגם קודם לר"ג: ושבחוה. לפ שבחוהו מפני שהיה מפרש לפני חכמים ג"כ: היינו סנהדרין דאושא והסכימו על דעת החכמים הראשונים. פירש רשב"ם דשוכים מתחלה הך תקנה: שבית דין נותנין נפשן עליו. לחקרו ולהעמידו על בריו: סוף הוא מתקיים. פירש כלו' עומדים על עיקרו ותוכו כאשר נאמר למשה מסיני: כיי דמר. כלומר כי לפ שבר. דכתיב כי לפ דבר: o) תורת אמת היתה בפיהו דברים ששמע. כלו': שלת כסיל בהם. ודרשי בכסלך על כסילות: ושמר רגלך מלכד. גם בהם ישמר רגלך מהלכד בעוות וכדדרים ר' יוסף מן ההוריה כלו' שלפ תכשל בהוראה: ורבנן אמרי. הם רבנן אחרים מהכי לעיל: מן הפיסין וכו'. פיסי פעיס: מוכנו. זה המעשה הוזכר פה שהוא ג"כ ומיכו מעשה לסתור למה לפיתת לעיל שלפ יבזבו מדם יותר מחומת דמוכנו המלך היה בפני הבית וקודם לחומת וא"ת מן המעשה זה במקומו לבד בתוספתא ליתא מעשה במוכנו המלך בשבי בלורת וכן הוזכר בבבלי וברלה שכן ג"כ כתן: כל שכן. שלפי מסויים לבזבז דאמרתי עיי שלפ בהוגן: oo) ולא מיתה. כלו' כלו' מיתה לין כתיב כאן שלפ יאות מיתה לע"ל: שוקלת. כל אחת מהן שוקלת נכף מאזנים כמו כל המצות הכתובות בכף אחרת, ובבבלי כתיב בכל מקום שקולה כנגד ואפשר שיש גם פה ליגרס שקולות: שהצדקה. יש לגרוס ומה בין לדקה לגמילות חסדים ובילקוט ליתא שלפ שהצדקה. י"מ: בין בממונו. מלוה לו יומם ולילה. מעתה אסור לאדם ללמד את בנו אומנות בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה: בין בגופו. כגון מספיד לפת נושאו קודרו

מעשה תתן מלוה חבירו בדרך. רש"י סוכה: הדא דאמרה שגמילות חסדים חביבה. דגבי ג"ח כתיב מעולם ועד עולם ואילו וגבי לדקה כתיב לבבי בכיס ומביא לחביבה יותר גם מת"ת דגבי ת"ת כתיב ימיכם וימי בניכם: מהו שילמד לדם לת בנו יוונית. לו' יוכי ולף שבשתעו בעת ההיא בא"י לרוב בל' יוכי עיקר הדר ל' יוכי כלבד ובשבע הרבה בפי ההמון וכמבואר בעבודת כיש פ"ב ושאלו לת ר' יהושע אם מותר ללמד לדם לת בנו ל' יוכי הברורה וכשאר בשלות בספרי החכמים היוכים הקדמוכים: ובחרת בחיים זו

מסורת הש"ס

*) כתוספתא פ"ח הל' י"ח. ב) תוספתא פיאה פ"ד ובקלת שיהי בבלי ב"ב י"ח ובשיהי. ג) בבלי סוכה פ"ט. ד) תוספתא ע"ז פ"ח סוטה פ"ט הל' ט"ז ובבלי שבועות ל"ט ליתא שלפ בן דמה בן לחותו שב ר' ישמעאל ת"ת ר' ישמעאל ועוד שיהי לחר ובכאר העיר בכר ריב"ב אם ועי' בתוספתא ל"ה יוכית.

זו קומטות. ומחרן דשלחי לימנות התירתו דהלח תכי ר׳ שמעאל ובחרת וגו׳: מפני המסורות. עיקר המיסור של ל׳ יוכי לימו חלח מפני שנעשה בה עבירת וכלימתה מכחות ס״ד בזקן לחד והקשה דיהיגית בו יומס ולילה לימו חלח מפני שהוח תכשיט לה.

לדבר בל׳ נקייה: בגין דו נעה מלפה בנתיה. בשביל שזה פי׳ ר׳ מחבו רולה שבנותיו ילמדו יוכית חלה הדבר בר׳ יוחנן: יבא עלי. והשיב ר מחבו יבא עלי דבר פלוני והוח ל׳ קללה ובנבלי תיתי לי: o)מם שמעתיה. כ״ל מס לח שמעתיה וכחשר הוח נמס׳ שבת יסוטה: כיבוד חב וחם. פסקה: רחם פטרבולי היה. פטרבולי הוח חלה יכית*) ופטרבולו חב העלה כלו׳ רחם השופטים וחי׳ רחם הוספה מלוחכת לנחר ל׳ פטר: מסטרתו. הכתו על לחיו: oo)נפני כל בולי. כל״ל פי׳ נפני כל חבני העלה: קוקדקון. מכעל: שלח חלטער. בהגהה: ירחה שלו. ע״ז: יפפה של בניתין. יפפה מחבני המוזן ועליו היה חקוק בניתין: לח יבילית מיתותיה לכון. לימי יכול להניח לבסוף: דילמח דו נעי. לפשר שזה מנקד מעון הרבה: מסקוניה. העלו הסך: ooo)בפסיקוליה לחבריה. כ״ל בפסקו לי׳ לחבריה כלו׳ כחשר פסקו לי׳ נחתרוכה להייבו חלה וכילובלמי קידושין הני׳ בר פסקו לי׳ לחבריה: מה חבה מוזיו לכון. לחשר לחמכור לכם בנוד לחבי נחמות: ותכיית להון עובדה. וסיפרה להם המעשה שהיה מכיח ידיו תחת פרכותיה וכו׳: מבית וועדה. מבית המדרש: מזוזה. לרחון וקרבו וכרעיו ירחן נחים תי׳ ירושלמי ישוז: יתות חלין טחוכיח לחרין. יפה לומרים חלה הטוחכים: כל בר כח. כל לחד ולחד זכותו בסלו כלו׳ כפי מה שמניח דגן הוח טוחן: לחר לכון. כ״ל לחרה להון והכוכה לחרה להם כן שנכנה כוהג בה כבוד גדול: oooo)ומניבוכה לכון. כל״ל ובחשר הוח בירושלמי קידושין והשיבו לה כן לחרו לה בדרך כבוד לפי׳ עוזה כן וכו׳ לחלי כבוד שחמרה תורה לח הגיע: ומניבוכה לכן. כ״ל פי׳ לחרים דר׳ שמעאל חפלה בפשה בזלזול וחבריס השיבו הוחיל והוח רלוכה הוח טוחן לחו של ר״ט שנחה לשבח לח בנה שכהג בה בכוד הרבה לחרו לה עדיין לח הגיע ולחו של ר׳ שמעאל שנחה לקבל עליו בדברי שטות לחרו הכח לה: הלואי היה לי לבח ולישח. מנוחיו של ר׳ זעירא חתו בילדותו: דלילרינהון. שלכנדם: בכירם. בכירם ובקידושין הני׳ ולירם: חילין תרתי

זו אומנות. רבי בא בריה דרבי חייא בר ווא רבי חייא בשם רבי יוחנן מפני המסורות. ?) רבי אבהו בשם רבי יוחנן מותר לאדם ללמד את בתו יווניח מפני שהוא תכשיט לה. שמע שמעון בר ווה אמר. בנין דו בעה מלפה בנתיה הוא חלי ליה ברבי יוחנן. ?) יבא עלי o)אם שמעתיה מרבי יוחנן. כיבוד אב ואם. רבי אבהו בשם רבי יוחנן שאלו את רבי אליעזר ?) עד היכן הוא כיבוד אב ואם. אמר להן ולי אתם שואלין לכו ושאלו את דמה בן נתינה דמה בן נתינה ראש פטרבולי היה. פעם אחת היתה אמו מסטרת oo)בפני כלבולי שלי ונפל קורדקון שלה מידה והושיט לה שלא הצטער. אמר רבי חזקיה גוי אשקלוני היה וראש פטרבולי היה ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו. וכיון שמת אביו עשה אותה יראה שלו. פעם אחת אבדה ישפה של בנימן. אמרו מאן דאית ליה טבא דכוותה. אמרו אית לדמה בן נתינה. אזלון לגביה ופסקו עמיה במאה דינר סליק בעי מייתה להו ואשכח אבוה דמיך ואית דאמרין מפתחא דתיבותא הוה יתיב גו אצבעתיה דאבוי. ואית דמרין ריגליה דאבוה הוות פשיטא על תיבותא. נחת לגבון אמר לון לא יבילית מיהותיה לכון. אמרו דילמא דו בעי פריטין טובן אסקוניה למאתי׳ אסקוניה לאלף. כיון דאיתעיר אבוה מן שינתיה סלק ואיתותיה לון. בעו מייתין ליה ooo)בפסיקוליה אחרייא ולא קביל עלוי. אמר מה אנא מזבין לבון איקרא דאבהתי בפריטין איני נהנה מכבוד אבותי כלום. מה פרע לו הקב״ה שכר. א״ר יוסי בי רבי בון בו בלילה ילדה פרתו פרה אדומה. ושקלו לו כל ישראל משקלה זהב ונטלוה. א״ר שבתי כחיב (תיוב ל״ו) ומשפט ורב צדקה לא יענה. אין הקב״ה משהא מתן שכרן של עושי מצות בגוים. אמו של ר׳ טרפון ירדה לטייל לתוך חצרה בשבת והלך ר׳ טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה. פעם אחת חלה ונכנסו חכמים לבקרו אמרה להן התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי בכוד יותר מדאי. אמרו לה מהו עבד ליך ותניית להון עובדא אמרו לה אפי׳ עושה כן אלף אלפים ארבן לחצי כבוד שאמרה תורה לא הגיע. אמו של רבי ישמעאל באת וקבלה עליו לרבותיו אמר להן נעורו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד. באותה שעה נתכרכמו פניהן של רבותינו אמרו אישפר ליה רבי ישמעאל נוהג בכבוד אבתיו. אמרו לה מה עבד ליך אמרה כדו נפק מבית וועדה אנא בעיא משוזה ריגלוי ומישתי מהן ולא שביק לי. אמרו לו הואיל והוא רצונה הוא בבודה. א״ר מנא׳ יאות אילין טחוניא אמרין כל בר נש ובר נש זכותיה גו קופתה. אימיה דר׳ טרפון אמר לכון אבין oooo)ואגיבונה אביו אימיה דר׳ ישמעאל אמר לון אבן ואגיבונה אבן. רבי זעירא הוה מצטער ואמר. הלואי הוה לי אבא ואימא דאיקרינהון דנירת גן עדן. בד שמע אילין תרתי

מסורת הש״ס

*) שבת פ״ו הל׳ ו׳ סוטה שם. ?) שבת שם מיתתו שמע ר׳ לנהו ומר יבא עלי מס לח שמעתיה מן ר׳ יוסנן. ?) קידושין פ״ל הל׳ ז׳ כל הסוגיח ושם כשבה הלרעד היכן הוח כיבוד חב ומס נסחתם בנבלי קידושין ל״ל ע״ז כ״ל רק קלת המעשה ושם כל הסוגי׳ ונקלת בימוים.

*) πατροβουλή.

תרתי אולפניא אמר בריך רחמנא דלית לי לא אבא ואימא. לא כר' טרפון הוה יכילנא עביד ולא כרבי ישמעאל הוינא מקבלה עלי. א"ר אבון פטור אני מכבוד אב ואם. אמרו כך עברת ליוז אימיה מית אבוי כד ילדיה מיתת. יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם ויש שהוא כודנו ברחיים ויורש גן ערן. כיצד מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם. חד בר נש הוה מייכיל לאבוי תרנגלין פטימין. חד זמן א"ל אבוי ברי אילין מנן לך. א"ל סבא סבא אכול ואדיש דכלביא אכלין ומדשין. נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם. כיצד כודנו לריחיים ויורש גן ערן. חד בר נש הוה איטחין בריחייא [ס]אתת צמות לטחונייא. א"ל אבא עול טחון תחתי. אין מטת מבזייא טב לי אנא ולא את. אין מטת מילקי טב לי אנא ולא את. נמצא כודנו בריחים ויורש גן ערן. [פ] נאמר (ויקרא י"ט) איש אמו ואביו תיראו ונאמר (דברים ו') את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד. הקיש מורא אב ואם למורא שמים. נאמר (שמות כ') כבד את אביך ואת אמך ונאמר (מצלי ג') כבד את ה' מהונך. הקיש כיבוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר (שמות כ"ו) ומקלל אביו ואמו מות יומת. ונאמר (ויקרא כ"ד) איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו הקיש קללות אב ואם לקללת המקום. אבל אי אפשר לומר מכה כלפי למעלן וכן ברין מפני ששלשתן שותפין בו. [ב] אי זהו מורא. לא יושב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. אי זה הוא כיבוד. מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכנים ומוציא. [ג] מן דמאן הונא בר חייא אמר משל זקן. ואית דבעי מימר משלו. לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוסי בן חנינא מניין אפי' אמר לו אביו השלך את הארנק לים שישמע לו בההו' דאית ליה חורין ובעושה הנחת רוחו של אביו. [ד] אחר האיש ואחר האשה. אלא שהאיש ספיקה בידו. והאשה אין *ספיקה בידה. מפני שיש רשות לאחרים עליה. נתארמלה או נתגרשה כמי שהיא ספיקה בידה היא. [סס] מילתיה דר' חייא בר ווא אמר תנא דבי יודן בן דורתי דר' שמעון בן יוחי היא [sss] דתני ר"ש בן יוחי אומר גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכיבודו. נאמר (שמות כ') כבד את אביך את אמך. ונאמר (מצלי ג') כבד את ה' מהונך. ממה את מכבדו משיחננך מפריש לקט שכחה ופיאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר וחפילין וציצית ומאכיל את הערבים ומשקה את הצמאים אם יש לך את חייב בכל אילו. ואם אין לך אין את חייב באחת מהן. אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם בין שיש לך הון בין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך ואפילו את מסבב על הפתחים. רבי אחא בשם רבי אבא בר כהנא כתיב (מצלי ה') אורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה ולא הדע. טילטל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות כדי שיהו עושין אותן באמונה רבי אחא בשם רבי יצחק כתיב (מצלי ד') מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים. מכל מה שאמרו לך בתורה השמר שאין את יודע מאי זה מהן יוצא לך חיים. אמר ר' בא בר כהנא השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה שבחמורות. מצוה קלה שבקלות זה שילוח הקן. ומצוה חמורה שבחמורות זה כיבוד אב ואם ובשתיהן כתיב והארכת ימים. א"ר אבון ומה אם דבר שהוא פריעת החוב כתיב בו (שמות כ') למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך. דבר שיש בו חסרון כיס וסיכון נפשות לא כל שכן. אמר רבי לוי והוא דרכה מנה גדול הוא דבר שהוא בפריעת חוב מדבר שאינו בפריעת חוב. תני רבי שמעון בן יוחי בשם שמתן שכרן שוה כך פורענותן שוה מה טעם (מצלי ל') עין תלעג לאב וחבוז לקהת אם. עין שהלעיגה על כיבוד אב ואם וביזת

על

תרתי סולפוכיין. הכך אתי ברייתות של סיפוריס דר"ט ור' ישמעאל. פטור מכי מכבוד אב ואם. מכי הייתי פטור מעולם מכבוד אב ואם: מיתת. מתה אמו: כודנו. מכול ומלים. מכול ומחוק כן פי' הערוך ערך דש ותו' קידושין ל"ו ע"ב פי' מכול ולעוס: [ס]אתי מצותא לטחונייא. כל"ל וכפשר הוא קידושין נזה הש"ס פי' גם מצות המלך להיותו בטוחכיס לעבודת המלך: מין מטת מבזייא. אם יבוא בזיון על העובדיס: מין מטת מילקי. אם תבוא הלקאה: מכל מי שפשר לומר מכה כלפי למעלן. לכן גבי מכה אביו ואמו ע"א שהקיש מכל ע"ש הוא כאלו מכהו ממש את הבורא: וכן בדין. שהוקש כבוד אב ואם לכבוד הבורא: מן דמאן. מכל מי לריך לכבד את אביו מכבסין לו מכבסי אביו: מכל זקן. מכל אב: את המרכק. כיס של מעות מלמע מצלו: נההוה דהית לי תורין. הוא מיירי שיש לו ביסים מלריס ולוכו מקניד על אחד: ובעוזה הכתת רוחו של אביו. פי' לי כמי בעוזה וכו' פי' שרעתו של אביו תבוא לכך אם יזלוק וכו' דהוה כמי שחלה אביו וולאי לריך הבן לרפאו מצלו. כן כרתה פי' הסוגיא: אחד הים ואחד האשה. חייבין בכבוד אב ואם: ספיקה. יכולת: לאחרים. לבעלה: כמי שהיא ספיקה בידה היא. דהשתא נכסיה נרשותה ומחיינת בהים והלי כמי שהיא לוכו מלויק: [סס]ה"ג מילתיה דר' חייא בר ווא פליגא דאמר ר' חייא בר ווא מכי ר' יודן בר נרתיה דר' שמעון בן יוחי. וכן הוא בשם קידושין פי' הנרייתא שהביא ר' חייא בר ווא פליגא על הא דאמר הוכא בר חייא משל זקן: [sss]דתני ר' שמעון בן יוחי לומר. מי דתכי מיותרת וכרתה ט"ס והכי פי' הסוגיא ר' יודן בר נרתיה דרשב"י תכי רשב"י לומר: שהעדיפו. שהגדילו: מזיחכך. כלי' קרי מחוכך וכדאיתא בקמן פ"ז הל' י' לא מתמכעין רבכין בין ה"י לחי"ת: ואפי' את מסבב על הפתחים. הרי דחייב מזלו וזה לא כהוכא בר חייא: טילטל. כטל כלי' שלא פירש מתן שכרן של מלות: מכל מה שאמרו. פי' לא תקרי מזמר אלא מה שאמר: שהוא פריעת חוב. כבוד אב ואם הוא פריעת חוב שחייב לאחותו בעד הטובות שגמלוהו: וסיכון נפשות. לו סיכון נפשות בתעכית ביה"כ וכדומה: והוא דרכה מכה. והוא גדול מאכה כלי' הסנרא מותרת להיקך והוא כמי שדרכה נבבלי: גדול הוא דבר שהוא בפריעת חוב. דקאמה לאדם לעשות דבר שמוטל עליו חוב יותר ממה שחיכו מוטל עליו על דרך גדול מלווה ועושה וכו': ותנזו לקהת אם. בקרא כתיב ליקהת אם ומפשר שנקט לקהת אם דרך דרוש וכדלקמיה: וביזת

מסורת הש"ס

[פ] נבלי שם ובקצת חיכוי. [ב] תוספתא קידושין פ"א ת"כ פי' קדושין בחיכוי נבלי שם כ"א. [ג] נבלי שם כ"ב בחיכוי המומר. [ד] שם ל'.

על לא תקח האם על הבנים. דרש לקחת כאן לקחת ובחילוף ה"ח וחי"ת וכדלעיל: ר' ייסי. ל"ל ר' יוסי עיי' מביא ח' ע"ב: אמר ליה. ר' יוחנן: [5]הוה שליש לך. כ"ל יכדאיתא בתר' קידושין פ"ו מה טובה הוא משלם כלו' מה טובה עשית עמו מיעמי שבח לבשר רגליך: קבל לי. לעק לי: מיזיל לור כיניתא. מלך ומשקוף עליו כנסיה יתנהו: ולמה לא כפיתיכיה. לבן בע"כ שיזון את אביו: וכופין ליה. לבן לזון את אביו דר' יוחנן הוה מסופק ליה אי כיבוד מעל בן או מעל זקן: ומדיין את לי. עוד את מסופק בזה. בתמיה: חזר ניה ר' יוחנן. ואמר לכופין: וקבעה שמועה מן שמיה. וקבעה למאמר מעמיה דר' יוחנן: מעל כלו' שאמר ר' יוחנן לומר מעל בן: וגמילות חסדים. פסקה: שיבשתיה. הדם: מקלם. מרקד: ומיטמר מן קומוי. ומתחבא מפניו: מיך הוא מבהית לן. איך הוא מבייש לומכו שמלמל בכבוד תלמידי חכמים: וכיון דדמך. וכשמר את: כפקון למיגמול ליה חסד. ילמו לגמול עמו חסד כלו' להתעסק בקבורתו: בין ערכאה. בין המטה של את להכיבור: והוון בריית' חמרין. והיו הבריות לומרין: חיוי. בע"ר הגי' חמון פי' רלו שזה הזקן עמדה לו שבחיה והוא כיפל על לשון דשבח הוא ל' הדם ול' שבות: והבאת שלום בין אדם לחבירו. פסקה: כאמר דריפה דריפה. מעלי כ"ק כתיב רופא לדקה וחסד ימלא חיים לדקה וכבוד וגבי שלום כתיב בקש שלום ורדפהו: מה דריפה וכו'. כראה דחסר קלת ול"ל מה דריפה שכ' פה כבוד בעולם הזה וכו': ות"ח. פסקה: לפילו כל מלותיה של תורה. לם עושה לותן: ליכן שות לדבר וכו'. פי' שלומד ועוסק בה לגדול הלימוד יותר מן המעשה: ר' אבא בר מרי. ט"ס דשם ר' אבא אבוי דר' אבא הילך הי' ר' אבא שכי זה בר מרי שם לא שכאמר שהך בר מרי קלי לר' אבא מ' והכי פירושו ר' אבא שהיה אביו של ר' אבא ובנו של מרי ויותר כראה דל"ל ר' אבא אבוי דר' אבא ר' אבא בר מרי כלו' ר' אבא אבוי דר' אבא אמר בשם ר' אבא בר מרי: לילו דברי תורה. ללא המדרש עיקר ללא המעשה: דכתיב כי בחלה חפלתי. וכתיב קודם לכן שם בוקר יתהלל המתהלל השכל וידוע לותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ: [6]טיטימיטון. מ' יוכית*) ופתרוכה בלי שומע. יקרה מכל שומע: טיטי. מ' יוכית**) שומע שוה: פולי. מעה קטנה: ר' אבא שמע כולהון. קלי לאתכיתין אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז בשוד אב ואם וכו' ודשם להו ר' אבא כילן אחד קרא: כי לא דבר רק הוא מכם זה תלמוד תורה. וכשמעו כי בתורה הכל כלול ואין לך טוב לאדם כ"ש לעסוק בה: כי הוא חייכם זה כיבוד אב ואם. דכתיב ניה למען יאריכון ימיך: ובדבר הזה תאריכו ימים זו גמילות חסדים. דכתיב ניה רופא לדקה וחסד ימלא חיים וגו' וכדלעיל: על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחבירו. דע"י השלום יש קיום לאחבירת ולייטוב בכי אדם: והקרן. עיקר העוכש: מלמד שהנפש בכרתה ועוכה עמה. ום"ל כמ"ל מגדף זה ע"ז: חטאה גדולה.

על לא תקח האם על הבנים (שם) יקרוי עורבי נחל יבוא עורב שהוא אכזרי ויקרנה ואל יהנה ממנה. (שם) ויאכלוה בני נשר. יבוא נשר שהוא רחמן ויאכלנה ויהנה ממנה. [7]רבי יונתן ורבי ינאי הוו יתיבין אתא חד בר נש ונשק ריגלוי דרבי יונתן. אמר ליה רבי ייני מה טיבו [8]הוה שלים לך מן יומוי אמר ליה חד זמן אתא קבל לי על בריה דיזונניה ואמרי ליה איזיל צור כנישתא עלוי ובזיתיה. אמר ליה ולמה לא כפיתיניה. אמר ליה וכיפין ליה. אמר ליה ואריין את לזו. חזר ביה רבי יונתן וקבעה שמועה מן שמיה. אתא רבי יעקב בר אחא ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שכופין את הבן לזון את האב. אמר רבי יוסי בי ר' בון הלואי הוון כל שמועת' ברירין לי כהדא שכופין את הבן לזון את האב וגמילות חסדים. דכתיב (משלי כ"א) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. כבוד בעולם הזה. וחיים לעולם הבא. [3]רבי שמואל בר רב יצחק הוה נסיב שיבשתיה והוה מקלם קומי כליא. והוה רבי זעירא חמי ליה ומיטמר מן קומוי אמר חמי להדין סבא איך הוא מבהית לן. וכיון דדמך הוה תלת שעין קלין וברקין בעלמא. נפקת ברת קלא ואמרה דמך רבי שמואל בר רב יצחק גמיל חסדיא נפקון למיגמול ליה חסד נחתת אישתא מן שמיא ואיתעבידת כמין שבשא דנור בין ערסא לציבורא והוון ברייתא אמרין חיוי דדין סבא דקמות ליה שבישתיה. והבאת שלום בין אדם לחבירו. כתיב (תהלים ל"ד) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו. בקשהו במקומך ורדפיהו במקום אחר. אמ' ר' טביומא נאמר רדיפה רדיפה. מה רדיפה שנאמר להלן כבוד בעולם הזה וחיים לעולם הבא. ות"ת. ר' ברכיה ורבי חייא דכפר תחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה אפילו לדבר אחד מן התורה. וחד אמר אפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. רבי תנחומה ורבי יוסי בן זימרא חד אמר כהדא. וחד אמר כהדא. רבי אבא אבוי דרבי אבא בר מרו בשם רבי אחא [4]כתוב אחד אומר (משלי ח') וכל חפצים לא ישוו בה. וכתוב אחד אומר (שם ג') וכל חפציך לא ישוו בה. חפצים אילו אבנים טובות ומרגליות חפציך אילו דברי תורה. דכתיב (ירמיה ט') כי באלה חפצתי נאם ה'. ארטבן שלח לרבינו הקדוש חד מרגלי טבא אטימיטון. אמר ליה שלח לי מילה דטבה דכוותה. שלח ליה חד מזוזה. אמר ליה מה אנא שלחית לך מילה דלית לה טימי. ואת שלחת לי מילה דטבא חד פולר. אמר ליה חפציך וחפצי לא ישוו בה. וכא עוד אלא דאת שלחת לי מילה דאנא מנטר לה. ואנא שלחית לך מילה דאת דמך לך והיא מנטרה לך דכתיב (משלי ו') בהתהלכך תנחה אותך. רבי מנא שמע כולהון מן הדין קריא (דברים ל"ב) כי לא דבר רק הוא מכם זה תלמוד תורה. כי הוא חייכם זה כיבוד אב ואם. ובדבר הזה תאריכו ימים זו גמילות חסדים. על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחבירו. [7]וכנגדן ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואילו הן עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ולשון הרע בנגד כולן. עבודה זרה מניין. (במדבר ט"ו) הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה. מה תלמוד לומר עונה בה מלמד שהנפש נכרתה ועונה עמה. וכתיב (שמות ל"ב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה

מסורת הש"ס

[5]) בגלי כתובות פ"ט כ' וכראה דשם קלי מדיוק לאחריכא ע"ש. ג) ע"ז פ"ג הל' ז' בגלי כתובות י"ז ב"ר פ' ל"ה ושם בהרחבה כדרך הב"ר וכמנומר מנוף פ"נ. [3]) בגלי פ"ק ט'. [7]) תוספתא פאה פ"א

*) ἀτιμητόν. **) τιμή.

גדולה. מלכתיב גדולה מעצת שהחטא קיים גם לעולם הבא וכן ג"ע ושפיכות דמים יליף מלכתיב הגדולה וכן גדול: גדולות. לשון רבים: פלס ומאזני משפט לה'. הקב"ה שוקל מדה כנגד מדה שהרי מעשיהו כלו' המעשים של האדם הם מאזני בית ובב"ר פ' פ"ד הני' ר' יהודה בר סימון אמר ועל חלתיהון לקח פלס ומאזני משפט לה': [o]הא דובא מתגריא בך. כל"ל דובא מעשה כך: אמר ר' יצחק. ר' יצחק אמר דר' יהושע בן לוי דרש ביכו כף זהב וגו' ודומתו לקמן פ"ו הל' ה' אמר ר' יצחק ועכיים מרודים

גדולה ויעשו להם אלהי זהב. גילוי עריות מניין (ברא"ת ל"ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים. שפיכות דמים מניין (שם ד') ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא. [p]בשהוא בא אצל לשון הרע מהו אומר לא גדול ולא גדולה ולא הגדולה אלא גדולות (תהלים י"ג) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. כתיב (ברא"ת ל"ז) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. מה אמר רבי מאיר ורבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אמר חשודין הן על אבר מן החי. רבי יהודה אומר מזלולין *הן בבני השפחות ונוהגין בהן בעבדים. ורבי שמעון אומר נותנין הן עיניהן בבנות הארץ. אמר רבי יודה בן פזי (יחזקאל ט"ז) פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כיס. מה אמר חשודין הן על אבר מן החי. אמ' הקב"ה כך אני מוכיח עליהן שהן שוחטין ואוכלין (ברא"ת ל"ו) וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתונת בדם. מה אמר מזלולין הן בבני השפחות ונוהגין בהן בעבדים (תהלים ק"ה) לעבד נמכר יוסף. מה אמר נותנין עיניהן בבנות הארץ. [o]הא דובא מתגריא לך. (ברא"ת ל"ט) ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וגומר. רבי יסא בשם ר' יוחנן זה שהוא אומר לשון הרע אינו אומר עד שהוא כופר בעיקר. ומה טעמא (תהלים י"ג) אשר אמרו ללשוננו

נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. כל העבירות אדם חוטא בארץ ואילו חוטאין בשמים ובארץ מה טעמא (שם ע"ג) שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. אמר רבי יצחק (שם כ') בינו נא זאת שבחי אלוה [oo]פן יטרף ואין מציל. אמר רבי יהושע בן לוי (שם) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי. [p]אזהרה ללשון הרע מניין (דבריס כ"ג) ונשמרת מכל דבר רע. אמר רבי לא תני רבי ישמעאל (ויקרא י"ט) לא תלך רכיל בעמך. זו רכילות לשון הרע. תני' ר' נחמיה שלא תהא כרוכל הזה מטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה. אמר רבי חנינא בוא וראה כמה קשה הוא אבק לשון הרע שדברו הכתובים דברי בראי בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה. (ברא"ת י"ח) וחצחק שרה בקרבה לאמ' אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן. ולאברהם אינו אומר כן אלא (שם) למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי. ואדני זקן אין כתיב כאן אלא ואני זקנתי. אמר רבן שמעון בן גמליאל בוא וראה כמה הוא קשה אבק לשון הרע שדברו הכתובים דברי בראי כדי להטיל שלום בין יוסף לאחיו. ההיד (שם כ') ויצוו את יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר. בה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'. ולא אשכחן דפקד כלום. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת ומה טעם (מלכים ג' ג') ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך. רבי זעירא בעא קומי ר' יסא מפני מה נהרג אדוניה בן חגית מפני שחבע את אבישג השונמית. אמר ליה עיכא היו מבקשין להתיר דמן של בעלי מחלוקת. בעון קומי ר' יוחנן אי זהו לשון הרע האומרו והיודעו. חנותא דכיתנאי הוה לון צומות והוה תמן חד מיתקרי בר חובין ולא סלק. אמרי מה אנן אכלין יומא דין אמר חד חובצין אמר ייתי בר חביין. אמ' רבי יוחנן זה אמר לשון הרע בהצנע. בולוטיה דציפורין הוה להון צומות והוה תמן חד מיתקרי יוחנן ולא סלק אמ' חד לחד ליית אנן סלקין מבקרה לר' יוחנן יומא דין. [ooo]אמרין ייתי

מסורת השים

[p]) עיי' ערכין ט'. [o]) עיי' נדלי כתובות מ"ו.

---

*) *βουλητεία.*

ייתי יוחנן. ל"ל אמר ייתי יוחנן פי' חד אמר עתה יבוא יוחנן בשמעו שמולקין לו כבוד וקורצין לפותו כ' יוחנן: זה אמר לעזן הרע בלדק. יש מקום לומר כן שהרי הוא בקרא יוחנן בלא כיכוי רבי והס כיכוהו בל' כ' יוחנן ואעפ"כ יש בזה לה"ר: שהיו להוטין אחר לעזן הרע. כן הוא בל' ויכיליה: סס לחם לאה מיס. היכו חוזר לדלעיל אבל לחתא על דוחו וכו' והוא דוחם לפרש הקרא יאכלכלם לחם ומיס: ואליהו מכריו. חוזר למעלה אבל דוחו על לחתא וכו': ולאה היה קוטף לוחו שליש. שלה"ר בקרא לעזן תליתאי וכדאיתא בפס' ערכין: ואבנר. וכדכתין ילקטון על שלש הכיח לעשול להתפיים לדוד וגרס שלש כעתה הפס של לה"ר: כתב מן מבכר לדוד. וזה פי' תחתיו למטה מן מבכר כתב דוד: [ס]מן גולגלו. ל"ל לבגבו כ"כ בעל יפה מראה בסס בעל לוח אחת כלו' מן שיחתו פי' מה לך לדלוג מדבריו של זה: בסירה הוערת. היכו אחת מה אחת שהיית בידו בשערת וכיון כרת בכף מעילך אלא בסירה הוערת כלו' בקוליס כסבבת של' מעורה בגידין: ולשוכך זוחת. פי' שלשון של כתם תמיד בכדכוד כאילו זוחה: דו. לה"ר: בכית. בשוך: ויש לה פירות. ישולם לו יותר מהזכות: ואין לה פירות. שהקב"ה היכו מעלם לרשע כי סס לפי מעשיו: שעשת פרי. כגון שהכניל לאחרים: לעזיביה. והיל יותר מהלה: מקטל מחמם

ייתי יוחנן. אמר רבי שמעון בן לקיש זה אמר לשון הרע בצדק. אמר רבי אבא בר כהנא דורו של דוד כולן צדיקים היו ועל ידי שהיה להן דילטורין היו יוצאין במלחמ' והיו נופלין. הוא שדוד אמר (תהלים כ"ז) נפשי בתוך לבאים אשכבה להוטים. נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. אשכבה להוטים. זה דואג ואחיתופל שהיו להוטין אחר לשון הרע. בני אדם שיניהם חנית וחצים אלו בעלי קעילה. דכתיב (שמואל ב' כ"ג) היסגרוני בעלי קעילה בידו הידד שאול. ולשונם חרב חדה אילו הזיפים (תהלים ס"ד) בבוא הזיפים ויאמרו לשאול. באותה שעה אמ' דוד לפני הקב"ה רבון העולמי' מה שבינתך לירד בארץ סלק שבינתך מביניהון. הה"ד (שם כ"ז) רומה על שמים אלהים על כל הארץ כבודך. אבל דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו ועל ידי שלא היה להן דילטוריא היו יורדין למלחמה ונוצחין הוא שעובריהו אמר לאליהו (מלכים ג' י"ח) הלא הוגד לאדוני אשר עשיתי בהרוג איזבל את נביאי ה' וגומר ואכלכלם לחם ומים אם לחם מים ואם מים למה לחם. אלא מלמד שהיו המים קשין לו להבי' יותר מן הלחם ואליהו מבריו בראש הכרמל אני נותרתי נביא לבדי לה'. וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא. [ס]ולמה היה קורא אותו שלישי שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו וזה שנאמר עליו. ובימי שאול נהרגו ארבעה דואג שאמרו שאול שקיבלו. אחימלך שנאמר עליו. ואבנר. [ג]אבנר למה נהרג. רבי יהושע בן לוי ורבי שמעון בן לקיש ורבנין. רבי יהושע בן לוי אמר על שעשה דמן של נערים שחוק שנאמר (שמואל ב' ב') יקומו נא הנערי' וישחקו לפנינו ויאמר אבנ' יקומו. וריש לקיש על שהקדים שמו לשמו של דוד ההי"ד (שם ג') וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ. כתב מן אבנר לדוד. ורבנין אמ' על שלא הניח לשאול להתפיים מן דוד. ההי"ד (שמואל ב' כ"ד) ואבי ראה גם ראה את בנף מעילך בידי. אמר ליה מה את בעי ס)מן גולגלו דהדרן בסירה הוערת. וכיון שבאו למעגל אמר ליה הלא תענה אבנר. גבי כנף אמרת בסירה הוערת חנית וצפחת בסירה הוערת. ויש אומרי' על ידי שהיתה ספיקה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה. (תהלים ק"כ) חצי גיבור שנוני' עם גחלי רתמים. כל כלי זיין מכין במקומן. וזה מכה מרחיק. כל הנחלים כבו מבחוץ ככה מבפנים. ואלו אף על פי שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים. מעשה באחד שהניח נחלים בוערות בחג ובא ומצאן בוערות בפסח. אמר רבי שמואל בר נחמן אוי לנחש מפני מה אתה מהלך ולשונך שותת. אמר לון דו גרם לי מה הנייה לך שאת נושך. אריה טורף ואוכל זאב טורף ואוכל את מה הנייה יש לך. אמר להן (קהלת י') אם ישך הנחש בלא לחש. אילולא איתאמר לי מן שמיא נכית לא הוינא נכית מפני מה אתה נושך אבר אחר וכל האיברים מרגישין. אמ' להן ולי אתם שואלין אמרו לבעל הלשון שהוא או' כאן והורג ברומי. או' ברומי והורג בסוריא. ומפני מה אתה מצוי בין הגדרות אמ' להן אני פרצתי *גדרו של עולם. [ד]הזכות יש לה קרן ויש לה פירות. עבירה יש לה קרן ואין לה פירות. הזכות יש לה פירות שנאמר (ישעיה ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר (שם) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו. מה אני מקיים (משלי ו') ויאבלו מפרי דרכם. אלא כל עבירה שעשת פרי יש לה פרי ושלא עשת פרי אין לה פרי. [ז]מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה. מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה. מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה דכתיב (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה (תהלים ס"ו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'. הדא דתימא בישראל אבל בגוים חילופין מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה. מחשבה רעה הקב"ה מצרפה מחשבה טובה אין המקום מצרפה דכתיב (דניאל י') ועד מיעלי שמשא הוה משתדר להצלותיה. ולא כתיב לשיזביה. מחשבה רעה הקב"ה מצרפה (עבדיה) מקטל מחמם

מסורת הש"ס

[ס]) עי' ערכין ט"ו. [ג]) סוטה פ"ט הל' ח'. [ד]) תוספתא פאה פ"ד נגלי קידושין ע'. [ז]) שם.

מחטא לחיך. מקטל הוא סיום לקרא הקודם למען יכרת לים מהר עזו מקטל ובדרך דרוש מחברו לפסוק הבא לחריו מחטא לחיך יעקב ודרים מקטל מחטא לחיך יעקב: כל בגדותיך. כלו' לא תקרי בגדותיך אלא בגידותיך וכעין זה ליתא ב"ר פס"ה וירח את ריח בגדיו כגון יוסף שנתגאה ויקס לים לרדה כלו' לא תקרי בגדיו אלא בוגדיו ועיי' עבוה ח' ע"ב: [ס]בקלות. כל"ל כיולונין בקלות ובפרעין מחטי בעה"י: [ס]בחמורות. כל"ל ובפרעין מחטי[ס]לעה"ב: [ס]מה הנן. כל"ל הנן קיימין אם באותו שעשה תשובה אין כל דבר עומד בפני כל בעלי תשובה. אלא בי אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת בייסורין. [ד]חמן תנינן אילו שאין להן חלק לעולם הבא האומר אין תחיית מתים ואין תורה מן השמים ואפיקורוס. רבי עקיבה אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרי' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. הוסיפו עליהן הפורק עול והמפר ברית והמגלה פנים בתור' אין להן חלק לעולם הבא. הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני סובלה. המפר ברית זה שהוא מושך ערלה. המגלה פנים בתורה זה שהוא אומר לא נתנה תורה מן השמי'. ולא כבר תניתה האומר אין תורה מן השמים תנא רבי חנניה ענתוניא קומי רבי מנא זה שהוא עובר על דברי תורה בפרהסיא כגון יהויקים מלך יהודה וחביריו. [ז]ריבו וכיות יורש גן ערן. רובו עבירות יורש גיהנם. אמר ר' יוסי בן חנינא [0000]נושא עון אין כתי' כאן אלא נושא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מכריעות. אמר ר' אלעזר (תהלים ס"ב) [ה]ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ואי לית ליה את יהיב ליה מן דידך. היא דעתיה דרבי אלעזר אומר (שמות ל"ד) ורב חסד מטה כלפי חסד. רבי ירמיה אמר רבי שמואל בר רב יצחק בעי (משלי י"ג) צדקה הצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת. (שם) חטאי' תרדף רעה ואת צדיקי' ישלם טוב. (שם ג') אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. (שמואל ב' כ') רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו. (משלי ג') כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון. וסיגין סייגה ותרעין תריעה. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק שומר אדם את עצמו מן העבירה פעם ראשונה שניה ושלישית מיכן ואילך הב"ה משמרו. מה טעם (איוב ל"ג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. אמ' רבי זעירא ובלחוד דלא יתיב ליה מה טעם (קהלת ד') והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק. אין מטרתה עלוי מפסק הוא. רבי חונא בשם רבי אבהו הק' אין לפניו שכחה הא בשביל ישראל נעשה שוכחן. מה טעם (שמות ל"ד) נושא עון כתיב. וכן דוד הוא אומר (תהלים פ"ה) נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. הלכה ב. אין פוחתין. תני אין אומרי' לו הבא גמלים וטעון. מתניתי' ביחר מבשיעור. אבל בבשיעור אומרי' לו הבא גמלים וטעון. שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו. שדהו מועטה ועניים מרובין נותן לפי העניים. רבי שמעון

מסורת הש"ס

[ס]) סנהדרין פ"י הל' ג' וסס כל העניו ושני' בגלי קידושין ל"ט. [ב]) תמות פ"ג. [ג]) סנהדרין פ"י מ"ח. [ד]) קידושין פ"ד הל' י'. [ה]) עיין בגלי ר"ה י"ז

שמעון דרש. ר״ש חולק על תכף למתני׳ נג׳ דברים ולקולא לנעל הבית דלת״ק בין השדה מרובה בין העכויים מרובים יש קולא לעכויים חומרא לנעה״ב ור״ש לזיל תמיד לנעה״ב ולעכויים לחומרא אם שדהו מרובה ועכויים מועטין נותן לפי העכויים ואם השדה מעוטה והעכויים מרובים נותן לפי השדה וטעמא דר״ש נראה משום דכל עיקר ג׳ מעשים הילכו חלק מדרבנן נתן מקילנן לנני נעה״ב: מתניתא. מעמתנו: לא אמר כן. עיקר הרמייה בלירוף הריעה דתני ותע״ם שאמרו אין לפיאה שיעור הכל לפי גודל השדה דמהכל לפי גודל השדה וכו׳ לחודיה מילתא לפרש כר״ש והש״ם מגלה לנו כמה שהוסיף תי׳ חלק חלק בפיאה בשבה שהרבי היה בלירוף הריעה:

הלכה ג׳ ר׳ יוסי בשם ר׳ שמעון בן לקיש. מפרש טעמא דמתני׳ דתני מתחילת השדה ומאמצעה: וּבקרכם. כתיב וּבקצרכם את קציר מרכם לא תכלה פאת שדך לקצור וכיון דכתיב וּבקרכם למה לו עוד לכתוב לקצור חלק אחר שמע מינה לו למה לו כמה לקצור אחר שהניח הפאה והייט שמניח פאה בתחילה ובאמצעה: רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן לקיש. ר׳ יוחנן חולק על ר׳ יוסי דמרבה מלקצור בתחילה ובאמצעה למדרבה לא תכלה לקצור משמע בסוף וּבקרכם לחת לבתחילה וה״א שאמר לחת בתחילה פי׳ בקרכם ומשילת דמרבין מיבים גם באמצעה ולחת פי׳ לקצור לחי להורות בסוף: [o]ובקרכם. ט״ם וכ״ל ובקרכם: לחת לגבוה ולחת להדיוט. וקס״ד לחת לגבוה השדה הקדש חייבת בפאה: כלום מעות הקדש מתחללין. וצ״ע מקרי הש״ם דע״כ הא דמרבינן גבוה לפאה מ״מ לומר בשדה וקניר של הקדש להא ליתא בכמה מקומות להקדש פטור מן הפיאה חלק ע״כ בקפת הקדש שדה הדיוט הקניר בשמובר דמ״מ לומר שפאה השדה והקמה דתו לא מקרי שדה גבוה ומקרי ר׳ יודן דבכהאי גוונא להפירות של הקדש מחוברין בקרקע ההקדש לא שייך פדיון בפירות דכלום מעות הקדש כלו׳ קדשי בדק הבית: מתחללין לא בתלוש. מין מתחללין חלק חלק בתלוש שאם תאמר שמתחללין אף במחובר בתמיה ואף שבתים ושדות של בדק הבית מתחללין הייכו שבודה הבתים והשדות עלמן משמ״כ הכא שהשדה כשהרה להקדש והוא לא לפדות הפירות המחוברין לא שייך פדיון: אלא תאמר יעשה קניר הקדש בקניר הדיוט. הא דאמר ריב״ל לחת לגבוה שדה גבוה חייב בפאה במקום שדה הדיוט פטור כגון שהגזבר מכר חלי התבואה בעודה מחוברת והלוקח קנה חלי וחלי התבואה כשתייר שיד ההקדש וגבי הדיוט פטור הלוקח דמוכח בפאה בקניר וכדאיתא לקמן פ״ג הל׳ ו׳ והו״א דאף גבי שדה גבוה יהא פטור הלוקח דמוכח הפאה כשהרה גבי הקדש קמ״ל לחת לגבוה דגבי הקדש לא אמריכן שמוכח הפאה בקניר. כן נראה פי׳ הסוגי׳: רשאוכה מהו. קנעיא לי׳ לר״ש אם כתן פאה בתחילה או בשמלעה אם היא פאה: מן מה דתני הרי זו פיאה. כתוספתא חיתא ר׳ שמעון לומר אם כתן בין בתחילה בין בשמלע בין בסוף ולריך שיהן בסוף כשיעור ומאה דתני לריך שיהן בסוף כשיעור הרי דאה שכתן בתחילה או בשמלע פאה לר״ש: כשיעור כל שהו. הא דאמר ר׳ שמעון שיהן בסוף כשיעור הוא כשיעור כל שהו ואה שכתן בתחילה או בשמלע מילו עולה מן השיעור: או כשיעור המפחייר. אמר אה שכתן בתחילה או בשמלע: מיבעי לומר קידשה מעות פיאה. ומעיד הש״ם הרי פשיטא כבר לר״ש דהרשתוכה קידשה מעות פיאה ומין נאמר דיהן בסוף כשיעור כל שהו: בשמובר. מן המחובר יכול להוסיף על ג׳ מעשים לשם פאה אבל לא מן התלוש: בתלוש. גם מן התלוש יכול להוסיף ופטור מן המעשר: מה מתכוין לפטור את שהו. בעיא היא הא דאמר ר׳ יסא דבתלוש הויא פאה בשתכוין לפטור שהו אלא כתן בשמובר כל דילו: או לא. מפי׳ כתן בשמובר כל דילו: מה בן קיימין. בתיזה עכין מיירי הא דאמר ר״י מוסיף והולך: אם בשתכוין לפטור. אלא כתן בשמובר כשיעור: כבר בשטרה. בשמיה הרי לא בשטרה עליין השדה מן הפאה והאיך שייך לומר מוסיף: **הלכה ד׳ ה׳** ובקרכם. תני ובקצרכם והוא בריישא דת״כ: תולש. ביד ולא עם השדים כגון פולין. רש״י חולין: [oo]קולר מכיון. ט״ם וכ״ל עוקר וכאן הוא בחולין פי׳ עוקר עם השדים כמו שעשים. רש״י שם: וזרעי אילן

אם בשתכוין לפטור. מה שפירשנו בכל זה הוא העולה שפי׳ הר״ש בשבתכו ולפירוש זה ל״ל דהירושלמי לא גרס בדברי ר״ש ובלבד שיתן בסוף כשיעור אלא בסוף כשיעור לפי כבירתכו מה קשנעי לי׳ לת״ם לשמוכה מהו ול״ע. והוסיף עוד הר״ש והא דפירשנו דרים פרקין דהיכא דכבר כפטר וחזר והוסיף חייב בשעשות הייכו היכא דכתן פאה כדיכו בסוף שדה אבל הכא דיריכן בכותן בתחלת שדה לו בשמלעה ע״כ והשרשים המחרוכים פירשו הפלוגתא דר׳ חייא ור׳ יסא וגם התינעית מה בן קיימין אם בשתכוין לפטור אלילה שדה עיי׳ בם׳ שבות אלילה:

ברם

זאחת בסוף. רבי יוסי בשם רבי יהושע בן לוי [o]ובקרצכם מה תלמוד לומר לקצור לא אחת לגבוה ואחר להדיוט. רבי יודן בעי כלום מעות הקדש מתחללין לא בתלוש שמא במחובר. אמר רבי חנינא שלא תאמר יעשה קציר הקדש כקציר הדיוט. ראשונה מהו מן מה דתני [p]הרי זו פיאה וצריך ליתן בסוף כשיעור. הרא אמרה *קידשה נשום פיאה מהו כשיעור כל שהו או כשיעור המשתייר. איפשר לומר קידשה משום פיאה ותימר כשיעור כל שהו אלא כשיעור המשתייר. רבי חייא בשם רבי יוחנן במחובר. רבי יסא בשם רבי יוחנן בתלוש. מה מתבוין לפטור את שהו או לא נשמעינה מן הדא דאמר רבי יסא בשם רבי יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך. מה נן קיימין אם במתבוין לפטור את שהו כבר נפטרה. אלא כי נן קימין כשאינו מתבוין לפטור את שהו: **הלכה ד׳ ה׳** כלל אמרו בפיאה כו׳ ובאילן כו׳ (ויקרא י״ט) ובקצרכם [q]) אין לי אלא קוצר. תולש מנין תיל לקצור. [oo]קוצר מניי׳ תלמוד לומר קציריך. אין לי אלא תבואה. קטנית מניין תלמוד לומר בארצכ׳. אילנות מניין תלמוד לומר שריך. תני [r]) זורעין זרעים וזרעי אילן

מיבים גם באמצעה ולחת פי׳ לקצור לחי להורות בסוף: [o]ובקרצכם. ט״ם וכ״ל ובקרכם: לחת לגבוה ולחת להדיוט. וקס״ד לחת לגבוה השדה הקדש חייבת בפאה: כלום מעות הקדש מתחללין. וצ״ע מקרי הש״ם דע״כ הא דמרבינן גבוה לפאה מ״מ לומר בשדה וקניר של הקדש להא ליתא בכמה מקומות להקדש פטור מן הפיאה חלק ע״כ בקפת הקדש שדה הדיוט הקניר בשמובר דמ״מ לומר שפאה השדה והקמה דתו לא מקרי שדה גבוה ומקרי ר׳ יודן דבכהאי גוונא להפירות של הקדש מחוברין בקרקע ההקדש לא שייך פדיון בפירות דכלום מעות הקדש כלו׳ קדשי בדק הבית: מתחללין לא בתלוש. מין מתחללין חלק חלק בתלוש שאם תאמר שמתחללין אף במחובר בתמיה ואף שבתים ושדות של בדק הבית מתחללין הייכו שבודה הבתים והשדות עלמן משמ״כ הכא שהשדה כשהרה להקדש והוא לא לפדות הפירות המחוברין לא שייך פדיון: אלא תאמר יעשה קניר הקדש בקניר הדיוט. הא דאמר ריב״ל לחת לגבוה שדה גבוה חייב בפאה במקום שדה הדיוט פטור כגון שהגזבר מכר חלי התבואה בעודה מחוברת והלוקח קנה חלי וחלי התבואה כשתייר שיד ההקדש וגבי הדיוט פטור הלוקח דמוכח הפאה בקניר וכדאיתא לקמן פ״ג הל׳ ו׳ והו״א דאף גבי שדה גבוה יהא פטור הלוקח דמוכח הפאה כשהרה גבי הקדש קמ״ל לחת לגבוה דגבי הקדש לא אמריכן שמוכח הפאה בקניר. כן נראה פי׳ הסוגי׳: רשאוכה מהו. קנעיא לי׳ לר״ש אם כתן פאה בתחילה או בשמלעה אם היא פאה: מן מה דתני הרי זו פיאה. כתוספתא חיתא ר׳ שמעון לומר אם כתן בין בתחילה בין בשמלע בין בסוף ולריך שיהן בסוף כשיעור ומאה דתני לריך שיהן בסוף כשיעור הרי דאה שכתן בתחילה או בשמלע פאה לר״ש: כשיעור כל שהו. הא דאמר ר׳ שמעון שיהן בסוף כשיעור הוא כשיעור כל שהו ואה שכתן בתחילה או בשמלע מילו עולה מן השיעור: או כשיעור המפחייר. אמר אה שכתן בתחילה או בשמלע: מיבעי לומר קידשה מעות פיאה. ומעיד הש״ם הרי פשיטא כבר לר״ש דהרשתוכה קידשה מעות פיאה ומין נאמר דיהן בסוף כשיעור כל שהו: בשמובר. מן המחובר יכול להוסיף על ג׳ מעשים לשם פאה אבל לא מן התלוש: בתלוש. גם מן התלוש יכול להוסיף ופטור מן המעשר: מה מתכוין לפטור את שהו. בעיא היא הא דאמר ר׳ יסא דבתלוש הויא פאה בשתכוין לפטור שהו אלא כתן בשמובר כל דילו: או לא. מפי׳ כתן בשמובר כל דילו: מה בן קיימין. בתיזה עכין מיירי הא דאמר ר״י מוסיף והולך: אם בשתכוין לפטור. אלא כתן בשמובר כשיעור: כבר בשטרה. בשמיה הרי לא בשטרה עליין השדה מן הפאה והאיך שייך לומר מוסיף: **הלכה ד׳ ה׳** ובקרכם. תני ובקצרכם והוא בריישא דת״כ: תולש. ביד ולא עם השדים כגון פולין. רש״י חולין: [oo]קולר מכיון. ט״ם וכ״ל עוקר וכאן הוא בחולין פי׳ עוקר עם השדים כמו שעשים. רש״י שם: וזרעי אילן

מסורת הש״ס

[o]) תוספתא פאה פ״ה. [p]) ת״כ פ׳ קדושים חולין קל״ז, ובת״כ ליתא תולש וכו׳ קולר מכיון ת״ל קניריך, כדאה בל״ל עוקר מכיון וכדאיתא חולין (ובקלת שיכוי) דהא קולר פטור וכדאיתא לקמן פ״ג הל׳ ג׳ וכן ליתא חולין שם. [q]) תוספתא כלאים פ״ה.

כרם שהוא חייב בפרט יהא חייב בפיאה. הסברת היכא דים לך חייב מוסיפין עוד לך חיוב בפאה בעשרה זמנים פי"ב מ"ג עורות קדשים קלים לבעלים עורות קדשי קדשים לכהנים ק"ו מה עולה שלה זכו בעורה זכו בעורה קדשי קדשים שזכו בשחרה ליכו דין שזכו בעורה וכן חולין פ"י מ"ל שהיה בדין ומה מה המולין שאינן חייבין בחלה וחוץ חייבין בחזה וחוק ליכו קדשים שחייבין בחזה וחוק ליכו דיי שחייבין בתכות ת"ל וכו' ופרשה דהך סברת תלויה בהא מי דרשינן טעמא דקרא או לא וכדתיתת בבלי קידושין כ' מה גחל יגחל שלה וגופל וגופל לחלקין לחמר ר' שמעון מה טעם לפי שליכו בחוכר שדה לחוזה שיפה כחו שלה הניע יובל ולא בגחלה חוזרת לבעלים וכו' ובברייתא שם ליתא להיפך מה גחל יגחל שלה וגופל וגופל שלה ושחיטה דין הוא ומה חוכר שדה לחוזה וכו' ומצי הש"ס הא רבנן הא ר"ש פי' דדרים טעמא דקרא וכמו שבי' רש"י שם. והברייתא דסוגיתנו כרשה כשסופק בזה לי דרשינן טעמא דקרא ולא יש לומר דכיון שחייב כגר בגר לחד דייק בזה ולא נוסיף עוד חיוב לחר לכן קאמר כרם שהוא חייב בפרט לא יהא חייב בפיאה או לא דרשינן טעמא דקרא ויש לומר דכיון שים לך חיוב נוסיף עוד חיוב לחר ולכן לחר לנו כאמר כרם ולא כאמר זית היתי אומר כרם שהוא חייב בפרט יהא חייב בפיאה זית שהוא פטור מן הפרט יהא פטור מן הפיאה הוי צורך הוא שיאמר זית וצורך הוא שיאמר כרם. יצא זית ולימד על כל האילנות פיאה יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. ובשם שיצא זית ולימד על האילנות פיאה. כך יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. אי אבין דבר שהוא שוה לשניהן מלמד. [0000])ודבר שהו' שוה בשניהן אינו מלמד. על דעתיה של ר' ישמעאל נילא דרבי ישמעאל דרש אילן כאחת והזורע מן החרצנים לוקה ארבעים. [*]) אמר רבי זעירא כתיב (דכריס כ"ב) לא תזרע כרמך כלאים. עיקר כרמך לא תזרע כלאים. [0])אמר רבי יודן קפודקיא בעא קומי רבי יוסי תמן אמרין זרעי אילן קרויין זרעים וכה את אמר [00])זרעי אילן קרויין זרעים. אמר ליה תמן מיעט התורה שאין דרך בני אדם להזות קורין אותן זרעים כרם הכא ריבה התורה (ויקרא י"ט) על כל זרע זרוע אשר יזרע. ואית דבעי נישמעינה מן הכא (דכריס כ"ד) כי תבצר כרמך מה את שמע מינה אמר רבי יונה לא תדקדק כמה דתימר (ליכה ל') ועולל למו. (דכריס כ"ד) כי תחבוט זיתך מה את שמע מינה אמר רבי יונה (ויקרא י"ט) לא תקיפו פאת ראשכם. זית מה זית וכרם מיוחדין שלקיטתן כאחת ומכנסן לקיום חייבין בפיאה. אף כל דבר שלקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייבין. אי מה זית וכרם מיוחדין שהן חייבין בביכורין וחייבין בפיאה אף כל דבר שהוא חייב בביכורי' חייב בפיאה. תלמוד לומר קצירך אפילו קציר אורז אפילו קציר דוחן יאמר זית ואל יאמר כרם. שאילו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט [000])חייבין בפיאה כרם שהוא חייב בפרט לא יהא חייב בפיאה. הוי צורך הוא שיהא אומר כרם. או אילו נאמר כרם ולא נאמר זית הייתי אומר כרם שהוא חייב בפרט יהא חייב בפיאה זית שהוא פטור מן הפרט יהא פטור מן הפיאה הוי צורך הוא שיאמר זית וצורך הוא שיאמר כרם. יצא זית ולימד על כל האילנות פיאה יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. ובשם שיצא זית ולימד על האילנות פיאה. כך יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. אי אבין דבר שהוא שוה לשניהן מלמד. [0000])ודבר שהו' שוה בשניהן אינו מלמד. על דעתיה של ר' ישמעאל נילא דרבי ישמעאל דרש

על אילן כאחת ומזרע מן החרצנים לוקה ארבעים. [*]) אמר רבי זעירא כתיב (דכריס כ"ב) לא תזרע כרמך כלאים. עיקר כרמך לא תזרע כלאים. [0])אמר רבי יודן קפודקיא בעא קומי רבי יוסי תמן אמרין זרעי אילן קרויין זרעים וכה את אמר [00])זרעי אילן קרויין זרעים. אמר ליה תמן מיעט התורה שאין דרך בני אדם להזות קורין אותן זרעים כרם הכא ריבה התורה (ויקרא י"ט) על כל זרע זרוע אשר יזרע. ואית דבעי נישמעינה מן הכא (דכריס כ"ד) כי תבצר כרמך מה את שמע מינה אמר רבי יונה לא תדקדק כמה דתימר (ליכה ל') ועולל למו. (דכריס כ"ד) כי תחבוט זיתך מה את שמע מינה אמר רבי יונה (ויקרא י"ט) לא תקיפו פאת ראשכם. זית מה זית וכרם מיוחדין שלקיטתן כאחת ומכנסן לקיום חייבין בפיאה. אף כל דבר שלקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייבין. אי מה זית וכרם מיוחדין שהן חייבין בביכורין וחייבין בפיאה אף כל דבר שהוא חייב בביכורי' חייב בפיאה. תלמוד לומר קצירך אפילו קציר אורז אפילו קציר דוחן יאמר זית ואל יאמר כרם. שאילו נאמר זית ולא נאמר כרם הייתי אומר זית שהוא פטור מן הפרט [000])חייבין בפיאה כרם שהוא חייב בפרט לא יהא חייב בפיאה. הוי צורך הוא שיהא אומר כרם. או אילו נאמר כרם ולא נאמר זית הייתי אומר כרם שהוא חייב בפרט יהא חייב בפיאה זית שהוא פטור מן הפרט יהא פטור מן הפיאה הוי צורך הוא שיאמר זית וצורך הוא שיאמר כרם. יצא זית ולימד על כל האילנות פיאה יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. ובשם שיצא זית ולימד על האילנות פיאה. כך יצא כרם ולימד על כל האילנות פרט. אי אבין דבר שהוא שוה לשניהן מלמד. [0000])ודבר שהו' שוה בשניהן אינו מלמד. על דעתיה של ר' ישמעאל נילא דרבי ישמעאל דרש

זרעים: והזורע מן החרצנים. כרמך כלאים. ר' זעירא בא בשם ר' יוסי בן חנינא מן החרצנים ויותר מפורט שם כלאים ריש פ"ח: עיקר כרמך. והוא החרצנים. כ"מ פ"ל מהלי כלאים: [0])רבי יודן קפודקיא בעא כל"ל וכן הוא כלאים ותי' אמר ליכו: תמן. לעכין הכתר דכתיב כמי זרע: אמרין זרעי אילן קרויין זרעים. ואיכן מקבלין טומאה עד שיגוף עליהם מקבה: וכה. והכא גבי כלאים: [00])זרעי אילן קרויין זרעים. כל"ל וכן הוא בשם ר' יוסי תמן. גבי כלאים והוא שלא בדיוק וכ"ל הכא: מיעט הכתוב. דכתיב שדך לא תזרע כלאים וזרעי אילן ליכם קרויין זרע: נרם הכא. יותר יש לנרום נרם תמן כלו' גבי הכתר: על כל זרע וגו'. לרבות כל מיני זרעים וזרעי אילן בכלל: ואית דבעי כישמיענה מן הכא. יש רולין ללמוד חיוב פאה לכל דבר מהאי קרא: כי תבצר כרמך. עיקר הלימוד מן לא תעולל לחריך דכתיב לחר כי תבלור כרמך והירושלמי נקט כדרכו ריש דקרא ובנק הסיפא לאו ממנו יולא הדרוש וכן בשמוך כי תחבוט זיתך: מה לת שמע מינה. היקף ללמוד מפקרא זה פאה לכרם: ועולל למו. בא עשה בשבעה ודיק לחרי מעשיהם: כי תחבוט זיתך. לא תפאר לחריך מכאן לת לומד פאה לזית: לא תקיפו פאת ראשכם. ולא תפאר היכו שלא תעולל תפארתו וכדאיתא מולין קל"ח והפאה היא פאר כדכתיב לא תקיפו וגו': זית. כרשה מיותר או דל"ל זית וכרם מה זית וכרם וכו' כלו' שאר לילכין לזית וכרם: אף כל דבר שהוא חייב בביכורי'. דהיינו שבעת המינים דוקא: יאמר זית ולא יאמר כרם. כלו' מהשתא יש להקשות להיפוך לא יאמר זית ולילכין לי' מק"ו מכרם מה כרם שחייב בפרט חייב בפאה זית שחיבו חייב בפרט לא כ"ש: היתי אומר כרם שהוא חייב בפרט. היתי כוטה לשר לאחר לומר כיון שים בו כבר לא חיוב מוסיפין עוד חיוב לחר ולכן חייב בפאה משל"ל בזית: ילא זית ולימד על כל האילנות פיאה וכו'. קושי' היא על הא דאיתא בברייתא מה זית וכרם מיוחדין שלקיטתן כאחת ומכניסן לקיום חייבין בפאה אף כל וכו' ואימא זית בא ללמד בזה שלא על כל האילנות שחייבין בפאה וכרם בא ללמד בזה שליכו על כל האילנות שחייבין בפרט: וכשם שילא זית וכו'. בא לפרש עוד יותר הקושי' ומשני שהוא הוסיפה מאוחרת לפרש: דבר שהוא שוה בשניהן. לזית וכרם כלו' פאה שהוא בזית וכרם שלמדין לאילנות: [0000])ודבר שליכו שוה בשניהן. כל"ל שליכו כוהג בזית כלו' פרט: על דעתיה של ר' ישמעאל ניחא. הש"ס מהדר למלעיל דילפינן מקרא דכי תבלור כרמך דכרם חייב בפאה וקאמר הש"ס התיכא לזיתא ר' ישמעאל: דר' ישמעאל דרש.

מסורת הש"ס

ל) כלאים פ"ח הל' ו' וסם כל הסוגיא.

דרש. נבריית ת״ג מדות שהתורה כדרשת בהן: כל דבר שהוא בכלל ויצא לילון בדבר חדש נעקר מן הכלל והרי הוא כחידושו. נבלי יבמות ז׳ זבחים ע״ט הובא בזה״ל דבר שהיה בכלל ויצא לילון בדבר החדש מי שתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו לך הכתוב בפירוש ומה פטורא כילד ושחט את הבכש במקום אחר יחזר את החטאת והגי׳ כי בחטאת החמש הוא לכהן שאין תלמוד לומר בחטאת החמש ומה תלמוד לומר בחטאת החמש לפי שילא חמש מלורע לילון בדבר החדש בנהן יד ובהן רגל יכול לא יהא טעון מתן דמים ותיעורים לגבי מזבח ת״ל כי בחטאת החמש הוא מה חטאת טעונה מתן דמים וכו׳ אף חמש טעון וכו׳: לורך הוא שיאמר פיאה בכרם. דכיון דילא כרם לילון בדבר חדש כלו׳ בפרט אוב בעקר מן הכלל דתילנות ולא הוה ידעינן דחייב בפאה לכן לריך הכתוב לומר דחייב בפאה: על דעתיה דרבנן וכו׳ לפי זה דבר בתמר פיאה בכרם. והרי הוא בכלל אחר תילנות דילפינן בהן פאה מזית ולמאי מלטריך פאה בגני כרם: אלא לא יצא כרם. פי׳ לי לא היה כתיב פאה אלא זית אלא הוה כתיב פאה סתם לכל תילנות ולא כרם לפרט כמו בגני חמש מלורע דבפ׳ לו כתיב סתם דחמש טעון זריקה וכל חמש בכלל ולא בגני מלורע בדבר חדש דטעון כתיכה בבהונות: ילות היית מקצי. שפ״ר קמקצית למה לן פאה בגני כרם הרי הוא בכלל אחר תילנות והחידוש דחייב בפרט לא תיכפת לן דעדיין בשאר בכללו לרבנן דר׳ ישמעאל: עכשיו אילא כרם וזית. דבגני כרם וזית לבד כתיב פאה ולא כתיב פאה סתם לכל תילנות אלא דילפינן להו מזית: [ט] כרם שהוא חייב בפיאה. ב״ל בפרט (ובד׳ קרלקא וקרלטחין תיקנוה) ובכי פירושו תילנו בתמר פאה בזית ולא בתמר כרם הוה אמרינן דלהכי כתב בתמכא זית ולא כתב פאה סתם לכל תילנות ללמד דדוקא תילנות הדומין לזית שאינן חייבין בפרט חייבין בפאה הא כרם דחייב בפרט פטור מן הפאה. זה נראה עיקר פירוש המאמר: כמה דתימר גבי קנין. מהדר על המשנה דתני ולקיטתו בחזקת חייב בפאה: ויאמר אף בפועל כך. ותימר כן גם בפועל אלא יאבל אלא אם כן עושה בדבר שלקיטתו בחזקת יאכניסו לקיום: שכייה היא. משנה היא כלו׳ שאני התם: ויקטפת מלילות. דכתיב כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילות וההוא קרא בפועל כתיב ומלילות אינן דבר שאכנים לקיום וא״כ גלי קרא דאין למדין פועל מפאה: רוטבי תמרים. אין תמרים שאיכו מתבשלין בבת אחת ובשהראשון מתבשל אין עוד האחרון כתבשל: לפי שאין הראשון וכו׳. ולא היה לקיטתן בחזקת: מה טעמא דרבנן. דפליגי על ר׳ יוסי בי ר׳ יהודה: מפני שכולן לריכין לזמן בת אחת. שמ״ם שמתבשלין זה אחר זה מ״מ מכיחין אותן בחילן עד שיבא בהן שיאור והוא כעין מה דתיתת בשם מעשרות (פ״ק מ״ב) התמרים משיהלו שאור והוה לקיטתן בחזקת: [י] קולקס לירק. ה״ג קולקס כירק לפעשרות ובשביעית ולפיאה ולכלאים ולכדרים לריכה וכן הוא בכריס פ״ז הל׳ ו׳ ובכי פירושו קולקס אין ממיכי הזרעים (כן פי׳ ר״ג מוספיא) יש לו דין ירק לפעשרות דתזלינן בתר לקיטה, וכן לשביעית דיה בתר לקיטה כירק ואם הוא שביעית בכבש לשביעית יש לו דין שביעית ולפאה לפטור מן הפאה כירק ולכלאים דהוה כלאים בחילן כירק ולכדרים לריכה חבל לכדרים ספק אם הוא כירק ואם כדר מן הירק לחסר בקולקס או לא, והספק הוא דבכדרים הולכין אחר לשון בני אדם ויש שקורין לקולקס ירק ויש שאיכם קורין לקולקס ירק: **הלכה ו׳** [ס] כ׳ בחמיה בר עוקבן מטי ליה בשם ר׳ יוחנן. כ״ל כלו׳ ר׳ בחמי׳ בר עוקבן הי׳ מכריע בשמועה זאת ואמרה בשם ר׳ יוחנן ולא בשם ר׳ אבהו: הפרים בכורים מכרי ממורח. פע״פ שבאר אל תיוב תמיהה על הברי׳ אף פטורים הביכורים מתרומה גדולה: אמר רבי חגיי קומי רבי יוסי מתניתא אמרה כן לעולם הוא נותן פיאה ופטור מן המעשר עד שימרח הא אם מירח חייב מה שאין כן בתרומה. ולימא אף בביכורים יהא חייב אע״פ שלא מירח. ויידא אמ׳ דא [ז] ולמה נקראו שמן

מסורת השי״ס

[ט] עיי׳ נבלי יבמות ז׳ זבחים ס״ט ובזיכוי קלת. [י] תוספתא פאה פ״ח. [יא] כלדים פ״ז הל׳ ו׳. [יב] תרומות פ״ג מ״ו.

מה בין תכוכי. גם הכלי חולין מחלק בין כהן ובין קנע שמחתך והוא תכוכי דסוגיתנו מלמ דשם מיתת כהן טבח וכלם שבתות. ומסוגיתנו דלימת דהטעם הוא משום קנס כרמה מוכח כדברי התו' שם ד"ה כשהוא לומר דהוא גזירה דרבנן ולא כמו שפי' רש"י דכהן שבח חייב מן התורה ומין לומר דרש"י נקט כר' יוסף דסוגיתנו שהקשה ומס משום קנס לפי' שבת אחת לא יפטור וסניא לי' לר' יוסף דהוא מלתורייתא זה מי שפשר דמ"כ יקשה לי' לרידיה יותר לפי' שבת אחת לא יפטור וע"ש בתו':

הדרן עלך אלו דברים.

ר' יהושע בן לוי פטר לו שבת אחת. א"ר יוסי אזלית לדרומה ושמעית ר' חנן אבוי דר"ש [o] בשם ר"ש בן לוי פטר לו שבת אחת. ר' יורן מדמי לה להדא דר' יוחנן קנס קנסו בהן. [oo] א"ל ר' יוסף ואם משם קנס אפילו שבת אחת לא יפטור לו. חנויני כהן רבי יורן אמר פוטרין לו שבת אחת רבי יוסי אמר אין פוטרין לו שבת אחת. על דעתיה דרבי יוסי מה בין חנווני מה בין טבח. חנווני יכול להערי' טבח אינו יכול להערי'. תני לא נחלק רבי ור' יהודה הנשיא על הלוקח פירות מחוברין מן הגוי שהן חייבין במעשרות ועל של ישר' שנכנם תחתיו. ועל הלוקח פירות תלושין מן הגוי שהן פטורות מן המעשר על מה נחלקו על הלוקח פירות תלושין מהבירו בשנת מעשר עני רבי יהודה הנשיא אומר אחד עני ואחר עשיר מוציאין מידו ורבי אומ' עשיר מוציאין מידו עני אין מוציאין מידו מה טעמא דרבי יהודה הנשיא כשם שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופיאה שלו. כך לא יזכה במעשר עני שלו. מה טעמא דרבי יהודה וכבר נטבל עד שהוא ברשותו של ראשון. מה טעמא דרבי

שמן ביכורין שהן ביכורין לכל. [p] וכל הקודם את חבירו חבירו מחחייב בו מתני' דב"ש היא דב"ש או' הבקר עניים הפקר ואחיא דרבי עקיבה [q] כחנויו' בני חנון דתנא למה חרבו חנות בני חנון שלש שני' עד שלא חרב בית המקדש שהיו מוציאין את הפירו' מכלל המעשרות דהווין דרשין עשר תעשר פרט ללוקח. ואכלת פרט למוכר. אמר רבי יוחנן קנס קנסו להן שלא יהו קופצין לגיתו' ולגרנות. [r] טבח כהן חברייא בשם

דב"ם היא וקאי אפלוגתא דב"ם וב"ה מס' פ"ג ה"ו' ו' אמרי להן ב"ם לא מי אמרתם בפירות שלא נגמרה מלאכתן שהוא יכול להבקירן ולפוטרן מן המעשרות וכו' אמרו להן ב"ה לא פירות שנגמרו מלאכתן יכול הוא להבקירן ולפוטרן מן המעשרות אלא מ לב"ם פירות שמוכחים הין יכול להבקירן לפוטרן מן המעשרות ומתי' מתכי' דתכי עד שלא מירח כב"ם: ומתי' דר עקיבה. גם פה חסר הפסקא וקאי על הבבא ובוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח דברי ר"ע (והיא כעדרה בפסחה ע"י ט"ם) וקאמר הש"ס דר"ע מתי' בכוויות דבית חכון כלי' דרים כוותיהו: שהיו מולילין את הפירות שכבר מעשרות וכו'. בבלי ב"מ הני' כבוכה יותר מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו מוסרים עשר תעשר ואכלת ולא תוכר תבואת זרעך ולא לוקח וכן דורש ר"ע ואכלת ולא זורע ולא דקסבר לגמרי כותייהו דהא מיכהו פטרו אפי' לאחר מירוח ור"ע אמ"ד לאחר מירוח אלא דדרים הקרא כותייהו וסובר דזורע מיכו חייב אלא מדרבנן וקודם מירוח לא גזרו רבנן. הר"ב בהרחבה קלת: אמר ר' יוחנן. חסר הפסקא וקאי על הבבא דמתני' כהן ולוי שלקחו את הגורן וכו': קנס קנסו להן. הא לאין המעשרות שלהן משימרחו הוא משום קנס שלא יחזרו על הגיתות ועל הגרנות לקנות התבואות ומקריבין בעלמא (בבלי בתובות ק"ה) ואין תרומות יהרסכה מס דומה לכהן שמחזיר על הגרנות ועוד הפליגו (בכורות דיש פ"ד ובב"ק) בעובד הכהן והלוי המסייעין בבית הגרנות: טבח כהן. שנמכר בביתו ומוכר בשוק מה שנשחט: פטר לו. מן המתנות שבת אחת ושכחן ומילך חייב ליתן המתנות לכהן אחר: [s] בשם ר' בן לוי. כ"ל בשאר מורה העניין גם לא כשלח בירושלמי אחורא ר"ם בן לוי: ר' יורן מדמי לה להדא דר' יוחנן. כמה דתמר ר' יוחנן על מכתנו דחייבין במעשרות משום קנס הכי כמי קונסין לכהן טבח שלא יעשה סחורה במתנות: [oo] ל"ל ר' יוסף. פ"ל ר' יוסי והוא ר' יוסי בי' כמנורה בפנות (פ"ד ערך ר' יוסף): חנווני כהן. הפותח חנות ומוכר נשר: מה בין חנווני מה בין טבח. לנטבח כהן פוטרין שבת אחת ולחנווני אין פוטרין כלל: חנווני יכול להעריב. חנווני שעושה תמיד סחורה נשאר יכול להעריב ולהניח בהמות ישראל ויאמר שלי הם ויפטור גם בהמות ישראל ממתנות לכן קונסין לותו מיד: טבח אינו יכול להעריב. דכל עצמו אינו מוכר אלא בהמות שלו שנשחט לכן פוטרין לו שבת אחת: לא כחלק רבי ור' יהודה הנשיא. זה ר' יהודה הנשיא הוא ר' יהודה בן בבא בן בבי מדכר המכתה ור' יהודה בשיטה לגבי נקרא בם"ם זה ר' יהודה הנשיא ולא רבי מסדר המכתה כמנומר במנות (פ"ד ערך ר' יהודה ג') ועיקר מקום הבריית כעלם ממנו: שנכנם תחתיו. תחת המוכר וחייב במעשרות: בשבת מעשר עני. והמוכר לא הפרים מעשר עני: תחת עני ותחת עשיר. תחת הלוקח עני או עשיר: מולילין מידו. המעשר עני ונותנין לעני תחר: עני אין מולילין מידו. ויכול לעכב המעשר עני לעלמו תחר שהפרישו: כשם שאין מדם זוכה בלקט שכחה ופיאה שלו. כלו' העני אין יכול לזכות בלקט וכו' שלו שהרי וכדלימת לקמן (פ"ה ה"ד) ובמס' חולין קל"ם יליף לה מקרא: לקט שכחה ופיאה אינן טובלין. אינן עושין התנופה עבל דמן שלא הניח הלקט וכו' אינן מפרישין הפירות בתכילה: כמעשר עני שהוא טובל. דהתוכל פירות הטבולין למעשר עני חייב מיתה וכדלימת בפס' דמתי' (פ"ד הל' ג'): ובכר כטבל עד שהוא ברשותו של ראשון. ומ"ש היו כבר עומדים לתרום וס"ל פירות העומדין לתרום כתרום דמי ומ"ש הוי כאילו הפרים כבר המוכר מעשר עני ואין זה הלוקח זוכה בשעשר עני שלו: מה טעמא דרבי יודה

מסורת הש"ס

*) דמתי פ"ה הל' ה'. ב) בבלי ב"מ פ"ח ובשיטי קמת. ג) חולין קל"ב ובשיטי.

יודה הנשיא. כמו ולמה מה טעמא דר״י הנשיא והוה מלי למיקמי פלוגתייהו בחס תמריכן כל העומר לתרום כתרום דמי וכחצר מליכו במ״ק מחלוקת בזה חלה שחלת תירוש מרווח יותר: משום קנסא. כל״ל שלא יקפון העכו לגרנות לקנות וכמו שמליכו במשכתנו נבי כהן ולוי שלקחו וכו׳: עכו אין בידו ליקח. ואם מתרמי לקח הוה מילתא דלא שכיחא ולא קנסו רבנן: אר׳ יהודה הנשיא. כרתה דל״ל ור׳ יהודה הנשיא כלו׳ מה טעמא דר״י הנשיא: ליכו מלוי ללוות. למין מלוין לעכו:

הדרן עלך אלו דברים

ואילו מפסיקין לפיאה. בין שדה לשדה ויהיו כחשבין לשתי שדות לעכין שאין מכיחין פאה מזו על זו כילפיכן בגמ׳: הכחל והשלולית. בגמ׳ מפרש לה: ודרך היחיד. לרבע חמות: ודרך הרבים. ע״ז חמות: ושביל היחיד ושביל הרבים. במשנ״ם ובגמ׳ הגי׳ ושביל הרבים ושביל היחיד ועיי׳ בתוי״ט שביל היחיד זוטר טובא דשקל כרבע ומכח כרבע: הקנוט בימות החמה ובימות הגשמים. שהולכין בו גם בימות הגשמים שהשדות זרועות: הבור. שדה שלוקה זרועה והשדמה לא תשב (ברחשית מ״ז) מתרגמינן ולרעע לא תבור: והכיר. חרישה כדכתיב (ירמיה ל׳) כיכו לכם כיר: וזרע. במשנ״ם ובגמ׳ זרע לחר פי׳ כגון שחי השדות זרועות חטין ושיניהן קרקע זרועה מין לחר: הקולר לשחת. כן הוא בל׳ ויכילוהו וכחצר הוא במשנ״ם ובגמ׳ ובל׳ קרחתא וקרחתחין כלפס בעטות וקולר לשחת פי׳ שחת היא תנוחה שלא הניחה שלים וקולרין לותה להחכיל לבהמה: מפסיק דברי ר׳ מחיר. דר״מ סובר קלירת שחת לאו לחזלחת דקלירה היא והרי היא כקלירה בשני עלמה: חלא אם כן מרש. מקום הקרחה והוא לי׳ שדה כיר חבל לא חרש לא לקולר לשחת חחילת קלירה היא. מרש״י מכחות ע״ח: **ב** שאינה יכולה להיקלר כשחת. שהיא רחבה כל כך שאם עומד בחמצע החמה חיכו יכול לקלוט מכחן ומכחן, כן מפרש בגמ׳: וכל ההריס חשר בחעדר יעדרון. לשחת דקרח (עיי׳ דה״מ פ״ל כלל מ״ג) הר שחודו זקוף ואין בקר בכליו יכולין לעבור שם ומפסיק בין שתי השדות: הוא נותן פיאה לחת לכל. בחשנ״ם ובגמ׳ נותן פחה לכל פי׳ לכל שתי השדות ולא חשיב הפסק הילול והם בעדרים בחעדר שבכי חלם חופרין חופרי חבלי שחופרין בו לחת הקרקע וכשירחה לחם חקום שחיכו שחור לה יאמר שהוא בור ויפסיק לחבל יאמר עוד יחפרו לחתו לאחר זמן. כן הניח הרחב״ם בפירושו בשם הקדמונים והוא פירש זה המקום הנקרח מעדר לחיכו חקום חישור לחבל הוא הריס וגבעות ואומר לע״ם שהיח עולה ויורדת ואי חפשר לאורם לבקוע אותה בכלי המחרישה בשעשה מפני שיש שם מקומות תלולות ומקום אחד גבוה ואחד כמוך לחבל יאחוז אותה מקומות מקומות ועל כן (ל״ל ואע״פ כן) אין לאחזוב אותה כאלקת כדי שכולית פאה מכל הר או מכל גבעה לחבל פאה אחת הוא נותן לכל מפני שכל הזרע מחובר ע״כ. וכעין זה חיתא חוספתא פ״ח והובא לקמן בגמ׳: **ג** הכל. כל מה שזכר למעלה: אלא גדר. כן הוא בכל נוסחאות החשנה ובת״כ פ׳ קדושים הגי׳ אלא נדר גבוה עשרה טפחים: ואם היה שער כותו. עכשיו דקין שחעשין זה עם זה למעלה מן הגדר: **ד** ולחרובין. שהן גנוחין הרבה ומשובחין: כל הרואין זה חת זה. כל החרובין שרואין זה חת זה. מפי׳ הרחב״ד פ״ג מה׳ מ״ע. ולדעת הרחב״ם כל שחדם עומד בכל חרוב זה וחברו עומד בכל חרוב זה ע״כ. ול׳ הגמ׳ לקמן היו שם שלשה (שלשים) חילוקות הרחשונים רואין חת החמלעיים משום כפי׳ הרחב״ד: בנית חבל. בחשנ״ם ובגמ׳ בית חבל: שהיו להם בכל העיר. אין כותבין כי אם פאה אחת לכולן חע״פ שחין רואין זה חת זה: **ה** שבי מיכי חטים. כגון לבנה ואדומה: **ו** מעשה בשוערע. בחשנ״ם ובגמ׳ הגי׳ מעשה שוערע: ועלו ללשכת הגזית ושחלו. פי׳ שחעון חיש החלפה ור״ג עלו ושחלו: הליבלר. מ׳ רומית*) ופירושה סופר: הזוגות. הם כל אותן שניים שניים הכתובים בפרק ראשון דחמר חבות שקיבלו שניים מפי שניים: **ז** שקצרוה גויס. לשלמן ולח מדעת הבעלים וכדחפרש בגמ׳: קירסמוה. מל׳ יכרסמכה חזיר מיער (תהלים פ׳) בחילוף כ״ף וקו״ף והכוכה בריחות השורש מלחטה: פטורה. לכתיב גבי פחה ונקלרכם עד שתהיו חתם כ׳קוליכים: חמונת הקליר נקמה. בחשנ״ם ובגמ׳ הגי׳ חמונת הפחה נקמה והיא היא פי׳ חמונת של פחה זו הניחה נקמה והרי הוא לא כילה:נותן פיאה עמה שקצרוה גויס. בת״כ פ׳ קדושים לימת ונקלרכם פרט לבשקלרוה גויס מכחן לחמרו בכרי שקלר שדהו וחת״כ כתגייר פטור וכן לימת ספרי פ׳ כי תלח קלירך פרט לבשקלרוהו בכריס מכחן לחמרו וכו׳ וכרחה לספי הת״כ והספרי הגי׳ בחשכתנו שדה שקלרוה גוי כלו׳ שקלרה כחשר היה בגויותו ועתה כתגייר חס לח שכחמר בהת״כ והספרי סוברין דשדה שקלרוה גויס פטורה חפי׳ קלרוה לדעת ישראל דכיון דהקולריס בכריס פטורה וע״ז מסייע מכחן לחמרו וכו׳ וזה שלח כדעת הירושלמי דשפרש לקמן בשקלרוה לעלמן חס לח שכדחק נפי׳ הירושלמי שהך בשקלרוה לעלמן הכוכה בהיחס בכריס וע״ש:

חצובות

שקצר

*) libellarius

חצובות מפסיקין לפיאה. בגלי כ"נ מיתת מתר ר' לסי תמר ר' יוחנן המלך והחלב מפסיקין בנכסי הגר מבל לעכין פיאה וטומאה לת כי תתת רבין תמר ר' יוחנן תסי' לפיאה ולטומאה והכי רבין תייתי הלכה בידיה בתמר היה עולה מסוגייתנו הוה שקצר. קצר חצייה ומכר חצייה הלוקח נותן פיאה לכל. קצר חצייה והקדיש חצייה הפורה מיד הגזבר הוא נותן פיאה לבל:

סליק פירקא.

ואילו מפסיקין לפיאה בו': שנאמר שדך. ובלבד שלא יוציא משדה לחבירתה. ואינו מחובר ואין תימר מחובר הוא אפי' שדה האילן מפסיק. דתנינן תמן [ד]הכל מפסיק לזרעי' ואינו מפסיק לאילן. אלא גדר הא גדר הא מחובר ואינו מחובר. אין תימר מחובר אפי' שער בותש לא מפסיק דתנינן שער בותש אינו מפסיק אלא נותן פיאה לכל הדא אמרה שאינו מחובר. [ה]אין תימר מחובר הוא אפילו מצר אח' מפסיק דתני אם היה שער בותש מיבן ומיבן אינו מפסיק. הא מצר אחד מפסיק. רבי יוסי בשם ר' יוסי בר חנינא הפריש פיאה משר' לחבירתה לא קרש'. ר' זעירא בעא קומי ר' יסא [ג] נתבון לזבות מן המיצר ושרע מינה מחלפה שיטתיה דרבי יסא דתנינן תמן [ב] מורים חכמים לר' עקיבה בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות. [ד] ביני מתניתא שבת בשלשה מקומות. חרדל בשלשה מקומות. שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן. רבי יסא בשם רבי יוחנן מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות וכה הוא אמר אכן. פשיטא ליה שהוא מפסיק [00]לא צירבה ולא קידשה משום פיאה אילא קידשה. תני רבי אושעיא הפריש פיאה משדה לחברתה לא קידשה ושבע מימר אפילו מיצר. רבי יוסי בן חנינא אמ' [000]הצובות מפסיקין לפיאה. רב חסדא בעי בהן

חלק

שנאמר שדך. הוס מת"כ פ' קדושים והוסף פה בקילור וז"ל הת"כ שדך לחייב על כל שדה ושדה: ומיבו מחובר. הס דתני במתני' הכחל והשלולית וכו' מפסיקין לפיאה מיירי שהשדות מיבן מחוברות כלל דהכחל וכו' מפסיק לגמרי מן הקלה הרחוק עד קלה המחרון: ומין תימר מחובר. כלו' דלי לת תימת הכי הלת לף לס השדות מחוברות במקלת שהכחל מיבו עובר מן הקלה לל הקלה לף"ה מפסיק: לפי' שדה האילן מפסיק. ל"ב מליבו דכחל מפסיק בשדה אילן ובגון בתיבו מחובר כלל דהכחל עובר בין שדה לילן זו ושדה לילן אחרת מקלה לקלה דביבן דבשדה תבואה מפסיק לפי' כחל שתיבו מפסיק לגמרי יפסיק עב"פ בשדה האילן בתיבו מחובר בלל: דתניבן תמן. ומ' תניבן לקמן מ"ב: הבל מפסיק וכו' הלת גדר. ומ"ב לתני כמי הכחל כלו' המפסיק לגמרי בין שתי שדות: הס גדר מחובר. הס"ם מוסיף לנכר הרמ"י מהך דאילן לקמן דהרי ים מקום לומר דהס דגדל מפסיק מיירי בתחובר כלו' שהגדר מיבו מקלה לל הקלה בין ב' שדי לילן ולבן תני גדר ולת תני כחל דכחל מחובר ודלי מיבו מפסיק בשדה לילן וקלתר הס"ם כחזי לבן בתלי מיירי בגדר מחובר לו מיבו מחובר: לין תימר מחובר. ומוכיח הס"ם דע"ב מיירי בגדר שתיבו מחובר דלי בתחובר לפי' בשער כותש לבד הלד לת יפסיק וכמו שתפרש: דתניבן. בסיפת דמ"ב: שער כותש. לס הטופות של התילבות מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר הגדר מיבו מפסיק: הדת תמרה שתיבו מחובר. השתא תפרש הס"ם דתייה דמזה ים להוכיח שהגדר מיבו מחובר מלת מפסיק לגמרי: [ו]לין תימר מחובר הוא לפי' מלד לחד לת מפסיק. ל"ל וכדלעיל דלת תימר מחובר לפי' השער כותש מיבו מלת מלד לחד לת יפסיק הגדר דים בתן תרתי לשוי' שדה לחת הגדר מיבו מפסיק לגמרי ועי"ש השדות מחוברות ונם שער כותש: דתני. ותבן תניבן בגרייתת דדוקת בשער כותש מבלן ומבלן מיבו מפסיק הגדר הת שער כותש מלד לחד מפסיק מ"ו הת דגדר מפסיק מיירי בתיבו מחובר ות"ב ס"ת דכחל דמשכחתו מיירי בתיבו מחובר דלכת"ה קשה ליתני נני מילבות כחל וכדלעיל. בן נרתה פי' הסוני' כתשר היה לפניהו ויע' שים בה לריבות לשון הרבה נרתה דעיקר הני' מחובר ומיבו מחובר דתניבן שער כותש וכו' הדה תמרה שניבה מחובר לין תימר מחובר הוא לפי' מלד לחד לת מפסיק דתני וכו' ועל הדרך שפירשנו: לת קשה. לת תל עליה סס פיאה ותייבת במעשרות: כתכוון לזכות מן המילר. מילר הוא נבול בסוף השדה נבוה קלת מו כמוך קלת וקבעי לי' לר' זעירא סס כתביין לזכות לו' לתת פיאה מן המילר על השדה שבלילו מהו סס המילר לשדה. יחזר והוי כולי שדה אחת מו לת: וצרע מיכה. ר' יוסי השמיט עלמו מהך מבעיא שלת יבע להשיב דוגמתו ברכות פ"ב הל' ו (דף י"ח ע"ב) הויבו שמילית לר' יסזיה וצרע מיכה: מחלפה שיטתי' דר' יסא. ר' יסא הוא ר' יוסי ותמר הס"ם ורמיבהי דר' יוסי לתדר' יוסי: מודים חבמים לר' עקיבה. דלעיני בתמר שדהו ושייר קלתים לחים ותמר ר"ע נותן פיאה מכל אחד ואחד ואחד וחב"ש מאחד על הכל מודים הס בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות דנותן פיאה מכל אחד ואחד: כיבי מתניתא. כן לריך לנרס המשנה: שבת בשלשה מקומות. לקמן מפורש: מפני שתין הרחוק שבהן מפתין לאחרון שבהן. שמואל מפרש טעמא דמ"ה נותן פיאה מכל אחד ואחד ואחד מפני שכל אחד ואחד כגמר ביאולו בפני עלמו: ר' יסא בשם ר' יוחנן מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות. וכל ערוגה כחשבה שדה בפני עלמה ומוכר הס"ם כיון דתמר מעמי' דר' יוחנן מכלל דסבירה לי' כוותיה (עיי' מבוח לקמן ע"ב) ומה ערוגה כחשבה שדה בפני עלמה כ"ש מילר: וכה (ל"ל ובא) הוא תמר תבן. לתו דוקא דר' יוסי לת תמר כלום תלת דשרע מיכה והכוכה דהכח בסתפק בדבר: פשיטא לי' שהוא מפסיק. ומשני הס"ם דגם גבי מילר פשיטא לי' לר' יוסי שהוא מפסיק ומיבו יבול ליתן פיאה מאבה על השדה: [00]לת לריבה תלת קידשה תשוב פיאה מי לת קידשה. ל"ל ולת בסתפק תלת מי קדשה בדיעבד תו לת: תני ר' תושעיא. ופושט הס"ם מבריי'ת דר' תושעיא דתני וכו' ומע"ל דר' יוסי תמר לעיל בשם ר' יוסי בן מביבא הפרים פיאה משדה לחבירתה וכהדא דר' תושעיא עדיפא להס"ם לדייק מבריי'ת: ושמע מיבה. הוא כמו שמע מיבה בבבלי ופירושו ושמעיבן לומר: תפילו מילר. מדתני סתם הפרים משדה וכו' משמע אפי' מילר: [000]תלובות. כ"ל הוא תלוב המזבר בלאים פ"ת מ"ו ופי' אס הרמב"ם לפ"ז אים לו שרשים יוליים בעומק התרן במישור ותיבס בוטין לבתן ולבתן וכן פי' הערוך ומפסיק ובקרת בל' תרמי יינלח: רב חסדא בעי. ל' בעי בקשה פה להולמו

(ועיי' מבוח פרק ג' ערך בעי) ותפשר דל"ל לתמר: בהן חלק

מסורת הש"ס

[ד] לקמן מ"ג. [ב] עיי' דוגמתו קידושין פ"ח הל' ה' ג"ב פ"ג הל' ת' בגלי ר"ב כ"ה. [ג] לקמן פ"ג מ"ב. [ד] שם הל' ג' (דף ס"ט ע"ת). [ה] בגלי ב"נ ב"ה.

חלק יהושע את הארץ. לצפונית דעל גבול כל שבט ושבט כשם שלובות: בהן תיכף יהושע את הארץ. קבע הנחלות בין ט״ו ובין ח״ל: שלולית. דקתני במתני׳ והוא כעין פסקא: כל שהיא מושכת. כהר גדול: נחל. כקרא גם שם מיכו מושך והיכו דמיכה בין שלולית ובתב דמשכתו: [o]נחבוון מכיון. הלי כתבון ט״ם והסופר טעה וכתב כתבון ואח״כ נזכר שטעה וכתב מכיון ולא מחק תי׳ כתבון ודוגמתו ליתא סנהדרין פ״ג כ״ח ע״ד ר׳ חזקיה חוקוק (עיי׳ ערכו מנוח פ״ד): ודרך הרבים מה לורכה. דהשתא דדרך היחיד מפסיק כ״ש דרך הרבים: [oo]לכך מיעד לן. ל״ל לחח מיעד לך וכאחר היח בר״ש כלו׳ דלחתי לגלות חמצכה דלקמן דחכי דחיכו מפסיק לחילן חלח גדר ואחי׳ משכתו לגלות ואחי׳ דרך הרבים כמי חיכו מפסיק: [ooo]מכיון דחכיכן דרך היחיד ודרך הרבים מה לורכה. כן הגי׳ הכבוכה וכן הוגהה בר״ש ולחו׳ מכחות ע״ל כזחמכה גי׳ משובשת ע״ש: להוליך חת הקבוע בימות החמה וכיכו קבוע בימות הגשמים. שגיל הרבים הקבוע בימות החמה דרגל בני חדם מלויין בהן לחחר שנקלטו התבואות ובימות הגשמים שהדות זרועות חיכם מלויין ומשמיעין דאפי׳ שגיל הרבים חיכו מפסיק חלח ט״כ קבוע. הר״ם: בור וכיר בית רובע. בור וכיר דתכי במתניתין דמפסיקין דוקא חם הם בית רובע לח פחות מבית רובע חין מפסיקין. ובשיור בית רובע הוא י׳ חמות ושטח וכחות מעט מחלבע על י׳ חמות ושטח וכחות מעט מחלבע. הרח״ם: וזרע לחר לפילו כל שהוא. והא דתכי במתכי׳ זרע לחר מבי כל שהוא רובע מפסיק: כשבאה חלמיש של פחיח. כפ״ל שיעור שלשה חלמיש שעושין בחחילת המחריסה ולריך שיהא תורך ההפסק מקבה שהכו של יחחר בו כדי שיעביר הנקר וכליו דהיכו ד׳ חמות בלי הפסק. הרח״ם: מה ופליג. הוא מיבעיח פליגי רב ויוחכן חו לח: מה לחמר רב. לח פליגי מה לחמר רב מיירי בחיוב פחה פי׳ שזרע בין הבחי שדות דבר שחייב בפחה כגון שהיה חטים מכאן וחטים מכאן ושעורים בחמלע: בפטור פיחה. כגון ירק בחמלע וכן מליכו להלן ריש פ״ג דיש סנרח לחיוב פחה מפסיק יותר מפטור פחה: והתכי בור וכיר. כלו׳ חילכח זרע לחר בור וכיר דתכי בדברי רב ור׳ יוחכן וכל לחד גות שיעור לחר מלי מיכח לחימר וע״כ פליגי: מן מה לחמר רב מצדה ביכוכית. ומצכי הש״ם דגם בבור וכיר לח פליגי רב מיירי שהיה מכאן ומכאן שדה ביכוכית חו לריך שיהיה הבור וכיר בית רובע ול׳ מן מה לחמר בחקום מה לחמר הוח מדרך הירושלמי וכ: לקמן הל׳ ג׳ מן מה לחמר ר׳ יודה: מצדה. כרחה דל״ל בשדה: נחמשים על שחים. ור׳ יוחכן מיירי בשדות קטנות שכל שדה חיכו חלח חמשים על שחים וכגי בהפסק בור של ג׳ חלמיש: ר׳ חחיר. דמשכתכו: ור׳ יהודה. חכחות ע״ל חיחח במשכה קובר לבחח ומחכיע לבהמה פי׳ מותר לקבור שחת קודם העומר להחכיל לבהמה לחמר ר׳ יהודה חימתי בזמן שמתחיל עד שלח הגיח שלים: חמרו דבר לחמר. עולין בשיטה מחת ומכל לחד יש לדון על חברו: כמה דר׳ חחיר לחמר. במשכתו: הקובר לבחח מפסיק. דס״ל קבירה לבחח לחו מחחלחת דקבירה היח: כן ר׳ יהודה לחמר הקובר לבחח מפסיק. כלו׳ היח סברת ר׳ יהודה דלחמר חימתי בזמן שמתחיל עד שלח הגיח שלים דמן לח הוי עליה חם קבירה כלל מכל מקום שלים לח דחם קבירה עליה מלחח דסובר ר׳ יהודה קבירה לבחח, לחי לחחלחת דקבירה ומחילח מפסיק בפיחה: כמה דר׳ יודה לחמר חייב בפיחה מפסיק. וכחה חר׳ יהודה לחמר חיב בפחה כלו׳ מחחלחת דקבירה היח בהבחת שלים שחו חייב בפחה וכחו שחביכו לעכין מעשר התבואה והזחים משיכיכו שלים מעשרות פ״ח מ״ב: והוח הדיעור לשוי׳ לבחח קבירה ובקט ל׳ מפסיק כלו׳ לשוי׳ מחחלחת דקבירה: כן ר׳ חחיר לומר חייב בפחה מפסיק. כן יש סנרח לומר דהח דלחמר ר״ש קובר לבחח מפסיק הייכו דוקח בחיוב פחה כלו׳ שהגיח שלים חבל חם לח הגיח שלים גם ר״ש מודה שהקובר לבחח חיכו מפסיק: והח משכחכן דר׳ חחיר לומר חייב בפיחה מפסיק. פי׳ לח לרכיכן לומר כן מכח סברח חלח דבחמת מליכו בפירוש דר״ש לית לי׳ דדוקח חיוב בפחה מפסיק: חבלה גופיי. חבלה שדהו דרך חגב לחכול חלמעלה דרך כחלה לקרבס קבה השבולת חלמטה. רש״י מכחות: פטורה. בחוספתי וכן בחם׳ מכחות ליתח חי׳ פטורה ועיי׳ לקמן מסכת ז׳ (דף ס״ז ע״ח): חם חרש. מקום התבואה שחבליה גופיי וכו׳ מפסיק בריך ליתן פחה בפני עלמה להבחתר חלד זה: מכי הכל מודין

נחל מפ״ק שמיכו מוסף. הר״ם כתב במשכתו הכחל חל׳ כחלי מים ולח יתכן לומר חל׳ כחל חיתן דהייכו בור וכתב הרח״ם על זה וכרחה דחפשר לפרשה כחל (חיתן כל״ל) והוי טפי מבור לפי שמיכו עשוי לזריעה ובשביל סיפח חין מפסיקין לחילן תכייה ע״כ וגם הרשב״ם ב״ב כ״ה ע״ח פי׳ הכחל בכחל חיתן מסר לח יעבד בו ולח יזרע קרקע קשה חלח לרבורות וחבבים שחין רחוי לזריעה ע״כ וע״ע דהרי הש״ם חמר הכח בפי׳ כחל מע״פ שמיכו מוסף וגם על הר״ש לריך עיון שלח הגיח רחי׳ חן הירושלמי דכחל חיכו כחל חיתן ומפסר שהמחמר שלולית וכו׳ עד חיכו מוסף לח היה נכסר הירושלמי שלהם וכן משמע קלת חל׳ הר״ם דהגיח פי׳ שלולית חפ׳ הכופס ולח הגיח ג״כ פי׳ הירושלמי כדרכו וע״ע:

בשלשה תלמיס של פחיח. מה שפירשכו הוח על דרך הרמב״ם פ״ע ה״ג ה״ל ד׳ חלח שחין חילק בזרע לחר בין חיוב פחה לפטור פחה ודברי הכ״מ קשים להולחן ולהרחב״ד בהגהות דרך לחר בזה ע״ש ועיי׳ גם פחח השלחן הל׳ פחה סי׳ ו׳ והחריכות בזה יולח מכוכת החיבור:

אשבחת מודין

אשבחת תני לעת המים. הרמב"ם מ"ע פ"ג הל' ג' פסק כר' יהודה ועיי' בכ"מ וכבר הערנו בספרנו דה"מ פ"ג למצוה זאת שבעלם מבעל כ"מ דברי הירושלמי והם מת"כ. ומה שכתב עוד הרמב"ם לעת המים שאינו יכול לקלוט מה שנשכי לדדיה בלחת הוא נגד מסקנת הירושלמי לקמן והברי הכ"מ ליכם עולים יפה ועיי' בס' מים חיים להפר"ח וכס' שבות ללויה ג' לחרת בתוספתא וירושלמי:

והוא מודין לא רבי מאיר אמר מפני שהוא פטור פיאה. אבל אם היה חייב אפילו לא חרש מפסיק כיי דתנינן תמן [2]) אמר רבי יודן אימתי בזמן שהתחיל ער שלא הביא שליש אבל אם הביא שליש אסור לקצור יקצור חייב בפיאה וברבר שהוא חיוב פיאה מפסיק. רבי זעירא *בעי בעמה דרבי יודה אמר התחיל ער שלא *הביאה שליש ואפילו הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה. כן רבי מאיר אמר התחיל ער שלא הביאה שליש ואפילו הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה. **הלכה ב** אמת המים כו'. הון בעי מימר ולא פליגין אשכחת תני [3]) אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת. הון בעיי מימר מן מה דאמר רבי יודה בעומר מצר אחד ואינו יכול לקצור מצר השני אבל אם היה עומר באמצע וקוצר מיכן ומיכן אינו מפסיק. אשכח תני ופליג [3]) היה עומר באמצע וקוצר מיכן ומיכן מפסיק מצר אחר אינו מפסיק. חייא בר אדא בשם רבי שמעון בן לקיש היה שם סלע על פני כל שרהו אם עוקר הוא את המחרישה מצר זה ונותנו מצר זה מפסיק. [0]) מצר אחר אינו מפסיק. [7]) והתני מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים [00]) נותן פיאה מכל אחד ואחד פחות מיכן נותן מאחד על הכל. ופחות מיכן אינו עוקר את המחרישה מצר זה ונותנה בצר זה אפילו פחות מיכן עוקר הוא לא אתינן מיתני עשרה אלא בגין סופה שאם היו ראשי מדרגות מעורבין שהוא נותן מאחד על הכל. **הלכה ג** הכל מפסיק לזרעי' כו'. [000]) מה כותש ועולה כמכתש או כותש על גבי גדר מן מה סער כותש אין הגדר כותש. הדא אמרה כותש על גבי גדר. רבי מנא אמר וזמנין דהוי בה בתוך ארבע אמות וזמנין דהוי בה בתוך עשר' טפחים בנטועין מטע עשר לבית סאה מה את שמע מינה והוא

ז"ל הת"כ לעת המים הקבועה הרי זו מפסקת ר' יהודה אומר אם אינה יכולה ליקלר בלחת הרי זו מפסקת הרי דפליגי ולת"ק לעת המים הקבועה מפסקת לע"פ שיכולה ליקלר בלחת: לבל אם היה עומד בלחלצע וקוצר מיכן ומיכן הרי זו מפסקת. פי' ועוד רלו חבריא לומר הא לאמר ר' יהודה שאינה יכולה להיקלר בלחת פירושו שעומד בלד זה של לעת המים ואינו יכול לקלוט בלד השני לבל אם היה עומד בלחלצע האמה היה יכול לקלוט מיכן ומיכן הרי זה מפסיק לע"פ שאינו יכול לקלוט אם עומד מלד זה: לשכח תני ופליג. הלי פליג לעו דוקא דהא הלי תנא הוא ר' יהודה דז"ל התוספתא לאמר ר' יהודה אם עומד בלחלצע וכו' לבל בא לומר דאינה יכולה כשעה דליתה לסברייתא: וקוצר מיכן ומיכן. לע"פ שאם עומד בלחלצע יכול לקלוט מכאן ומכאן מפסיק: מלד לאחד. ואם אינה רחבה כל כך לבל שיכול לקלוט בלד זה אם עומד בלד זה אינו מפסיק: אם עוקר הוא לת המחרישה. אם לריך לעקור ולהגביה לת המחרישה מלד זה ללד זה כלו' שהשלצע עובר על פני כל השדה: [0]) מלד לאחד. כל"ל פי' שהמחרישה יכולה לילך במהולה לאחת מל לד השני כלו' שהשלצע אינו עובר על פני כל השדה: מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים. שדה שהיא בשיפוע ההר ועיי' התלמים עשויים כמדרגות אם גבוהות לאחת על חברתה ' טפחים הוה הפסק: [00]) נותן פיאה מכל לאחת ולאחת. כל"ל: ומדייק הש"ס פחות מיכן וכו'. ופחות מיכן אינו עוקר לת המחרישה בתמיה דהא כל לאחת גבוהה מלחברתה וע"כ לריך לעקור המחרישה ולפ"ה קתני דלריך להיות עשרה: ומתרן הש"ס כן הוא לפי' פחות מעשרה עוקר. והא דתני עשרה עשוי רבותא דסיפא שאם היו רואי מדרגות מעורבין. ז"ל התוספתא ואם היו רואי השורות מעורבין נותן פיאה לאחת על הכל פי' כגון שהשדה העליונה זקופה בסופה למטה והתחתונה נוטה אם למעלה ועיי' מעורבין רואי השורות נותן פיאה לאחת ותני בריש גבוהות ' טפחים לרבותא דסיפא לפי' גבוהות ' טפחים נותן פיאה לאחת כמעורבין: **הלכה ג'** [000]) כעלי כמבחת. כל"ל וכלאים הובא בר"ש אם' כלאים פ"ה מ"ג ופי' הר"ש אם ומבעיא לי' לי נגדר קאמר שהעפר תיחום למעלה כעלי כותש כמבחת שאם שנתוכו תחום ודק לחזיב לחזיר לוחו עפר כמקן לליתי' לפי שסוף הרוח לפרר העפר ולמעט הכותל מעשרה או כותש על גבי הגדר שעכשי הלילות שמכאן ומכאן מסתבכין זה בזה למעלה מן הגדר: מן מה סער כותש. ופושט לי' הש"ס מדתני כמתני' סער כותש ולא תני גדר כותש הרי דקתי על העכשים שהם כותשין על הגדר: זמכין. זמכין לאמר ר' מכא: דהוי בה בתוך ארבע אמות. הא לשער כותש אינו מפסיק דוקא דהוי בה בתוך ד"ת: וזמכין. לאמר דהוי בה וכו': מה לת שמע מינה. הילך מתפרשין דברי ר' מכא שלא יהיו סותרין זה לת זה: והוא

---

[0]) נגעי מכאות ע"ש. [2]) ת"כ פ' קדושים. [3]) תוספתא פאה פ"ה. [7]) שם.

והוא שיהו בתוך ארבע אמות לגדר והן שיהו בתוך עשרה טפחים בין נוף לנוף בנטועין מטע עשר לביה סאה. **הלכה ד** ולחרובין כל הרואין כו׳. מי מכוין להן את הרוחות. העיר מכוונות להן את הרוחות.

והוא שיהו בתוך ארבע אמות לגדר והן שיהו בתוך עשרה טפחים בין נוף לנוף בנטועין מטע עשר לביה סאה. **הלכה ד** ולחרובין כל הרואין כו׳. מי מכוין להן את הרוחות. העיר מכוונות להן את הרוחות.

עלמו וקלי על המתני׳ דתני ואיכו מפסיק לקילן מלא גדר ע״ז אמר ר׳ מכא יפסיר שהוא ברייתא דהא לגדר מפסיק דוקא שבטועין עשרה לילות בתוך בית סאה אבל פחות מכאן גם גדר איכו מפסיק וכותן פאה לחת ואע״ג דבעלמא ליתא ג׳ לילות בתוך בית סאה לעכין פאה הקילו ואמרו לין שם שדה עליו לעכין הפסקה אלא מ״כ מטע עשר לבית סאה: **הלכה ד׳** מי מכוין להן את הרוחות. דתכי נמתני׳ לזתים שהיו להם בכל רוח וקמיבעי ל׳ להם״ם מי מכוין וכו׳ שעל פי הרוב אין הזתים עומדין בשוה והפסקת ולחרובין וכו׳ אין מקומה כאן כ״ל להכי לפכי המאמר היו שם ג׳ לילות: העיר מכוונות. העיר מכוכת את הרוחות שעומדין לאזכח העיר הן לרוח לחת וכן כמערב העיר וכו׳: לארבעה צדיס לארבעה רוחות. פי׳ הר״ב בחי צדיס שבהן עוברין את הזתים: והן כותבין. וסביב כל גד וגד היו עומדין זתים וכתבו פאה לחת לכל רוח הגד: 0)היו שם שלשים לילות. כל״ל וכני׳ הר״ב פי׳ שלשים תרובין למריכן במתני׳ כל הרואין זה את זה: והמצעיים רואין את הרחוקים וכו׳. החרובין החילוקיים אלו זה ואלו זה מקרקים רחוקים בערך המצעיים והמצעיי׳ רואים את החילוקיים אבל החילוקיים אינם רואים זה את זה: מפרים מן הרחוקים. כלו׳ הרחוקים על המצעיים דהא רואין זה את זה: ואינו מפרים מן הרחוקים. כלו׳ מן הרחוקים על הרחוקים דהא אינו רואין זה את זה ולא למריכן דמלטרפין ע״י המצעיים: **הלכה ה׳** קצר חצי הגדו. הר״ב גורס לגורי וכתב התוי״ט שכיכים פתרוכם לבן ואגדו אל׳ כזרע גד לבן ואגורי אל׳ על גיזת די כתל דכיהל ה׳: וחצי שמותית. הוא שמחתית בל׳ המשנה (ב״ב פ״ה מ״ו) ובבלעת החי״ת כמו מבואתא בא׳ מסוחתא ובר״ח הגי׳ שחתית ופשר שהר״ם כתב כן בשיבית ליעכא ופי׳ שחתית לחוש: לעשותן גורן לחד ובמלך. פי׳ שהיתה שדהו זרועה ג׳ מיני חטים לבן ואדום וקצר החצי מכל מין לעשותן גורן לחד ובמלך ועשאן ג׳ גרכות: לילו מפרים וכו׳ לא בתחילה. כלו׳ מפה שקצר: ולא בסוף. כלו׳ וכן אם קצר את״כ החצי האחרי של אגדו ושאיכן לעשותן גורן לחת ובמלך ועשאן ג׳ גרכות לילו מפרים מזה על זה וכדיכא דמתני׳ ואע״ג שהיה בדעתו בתחלה לעשותן גורן לחת המעשה שלאחר כן מבטל מחשבה: קצר חצי האגדו ואחי השמותית. בתחילה וכן בסוף: מפרים מן (כל״ל) האגדו שבסוף על השמותית שבסוף וכו׳. דגם לקולא למריכן מעשה מבטל מחשבה: מפרים מן האגדו על האגדו. ומן האגדו שקצר בסוף בתחילה מפרים על האגדו בין מה שקצר בתחילה בין מה שקצר בסוף וכן להיפך דהא הכל אין לחד מבל מן האגדו שבסוף ליכו יכול להפרים על השמותית שבתחילה דהא האגדו והשמותית שבתחילה גורן לחת והאגדו והשמותית שבסוף גורן לחרת ותכיכן שכי מיני חטים עשאן שתי גרכות כותן שתי פאות: שכילה את שדהו. והא דתיתת בכל לילו בצות דמפרים מזה על זה דוקא בשכילה את שדהו אבל שקצר בסוף החני המעשר מכל מין וכבר מ״ש לקמיים מצות פאה בתיקוכא שהיא בסוף השדה וכדתיתת לעיל פ״ב: אבל אם לא כילה את שדהו. ויש עוד קמה בסוף השדה: לפילו מן האגדו על האגדו ליכו מפרים. אלא מכרים מן הקמה על האגדו שקצר בתחילה: קצר חצי האגדו וכל השמותית וכו׳. וחצי האגדו עדיין לא קצר: מפרים מן האגדו על האגדו וכל השמותית שכם כפטרה. פי׳ מפרים מן האגדו במקומר על האגדו ועל השמותית ואע״ג דכמלך לעשותן ג׳ גרכות כיון דעתה מפרים גם על השמותית כמלותה ואי הוו כל׳ גרכות יפרים פאה מן השמותית הכקצר והוה אלא כמלוחה אזלינן בתר מחשבתו הראשוכה והוה בתילו כולו גורן לחת: וכל השמותית שכם כפטרה. כלו׳ ואיכו לריך להפרים מן השמותית על השמותית. ואפשר שהאי מפרים מן האגדו על האגדו ועל השמותית וכל השמותית וכו׳ והסופרים השמיטו ועל השמותית ע״י תיבות הדומות וכל השמותית. כן גרסה פי׳ הסוגי׳: **הלכה ו׳** ותין את יודע מה טיבה. כלו׳ על מה מיוסדת: אל תפליגיכה לדבר אחר. אל תרחיקכה לומר שהיכה עיקרית: וכולהון משוקעות במשכה. ומ״ש גם לומה משכה היא הל״ת והמאמר זה יקר ועמוק מאוד והעומד על יסוד המשכה יבין שכמה הלכות יצאות על מאוד כשתקעו במשכה: ופירש לכו. שהיא הלכה למשה: יודעין

היינו

היינו

*) חגיגה פ״ק הל׳ ח׳ ושם רל המיעיק.

אני כורת לתך ברית. שמות רבה פ' מ"ז לישנא בזה"ל ר' יוחנן ור' יהודה בר שמעון ר' יוחנן לתר בתוב לך לת הדברים האלה כי על פי הדברים האלה תורה שבכתב ותורה שבעל פה כרתי לתך ברית ופס המרת לותן ועזית תה שבעל פה בכתב (כתב) ותה שבכתב על פה לישך תקבל לתה שבך בתתיה תורה שבכתב ותורה שבעל פה ור' יהודה ב"ר שמעון בתוב לך וגו' כי על פי וגו' תורה בכתב ותורה על פה כרתי לתך ברית על תכת שתהא קורת בהם בך בגל פס המרת לותם הוי יודע שתתה תבעל הברית לבך בתתי בתוב לך לת הדברים האלה ע"כ. ובגלתי ספק שבוסתא לתרת בזדתה לבעל הס"ר יעיי' בגלי גיטין בתיב בתוב לך לת הדברים האלה ובתיב כי על פי הדברים האלה הת בילד דבריס שבכתב לי לתה רשתי לתומתן על פה וכו':

קציר

היינו. רבי זעירא בשם רבי אלעזר (בוסט ח') אכתוב לו רובי תורתי. ובי רובה של תורה נבתבה אלא [ח]) מרובין הן הדברים הנדרשין מן התבתב מן הדברים הנדרשין מן הפה. וכיני. לא כיני [ט]) חביבין הן הדברים הנדרשין מן הפה מן הדברים הנדרשין מן התבתב. רבי יודה בן פזי אומר אכתוב לו רובי תורתי אילו התוכחות. אפילו כן [י]) במו לא זר נחשבו. אבר רבי אבין אילולי כתבתי לך רובי תורתי לא במו זר נחשבו מה בינן לאומות אלו מוציאין ספריהן. ואלו מוציאין ספריהן. אילו מוציאין דפתריהן ואילו מיציאין דפתריהן. רבי חגיי בשם רבי שמואל בר נחמן נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בבתב ואין אנו יודעין אי זה מהן חביב אלא מן מה דכתיב (שמות ל"ד) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל הרא אמרה אותן שבפה חביבין. רבי יוחנן ורבי יודן בי רבי שמעון חד אמר אם שימרתה מה שבפה ושימרת מה שבבתב אני כורת אתך ברית ואם לאו איני כורת אתך ברית. וחרנה אמר אם שימרת מה שבפה וקיימת מה שבבתב אתה מקבל שבר ואם לאו אין אתה מקבל שבר. רבי יהושע בן לוי אמר עליהם (שם) ועליהם. כל בבלי. דברים הדברים מקרא משנה תלמוד ואגדה. אפילו מה שתלמיד ווחיק עתיד להורות לפני רבו בבר נאמר למשה בסיני. מה טעם יש דבר שיאמי (קבלת ס') ראה זה חדש הוא וגו'. משיבו חבירו ואומר לו (שם) בבר היה לעולמים. רבי זעירא בשם שמואל אין למדין לא מן ההלבות ולא מן ההגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד. תני ר' חלפתא בן שאול היא שני מיני חיטין היא שני מיני שעורין. אמר רבי זעירא כך היתה הלבה בידם ושבחוה היא שני מיני חיטין היא שני מיני שעורים. והתנינן [כ]) המחליק בצלין לחין לשיק ומקוי יבישין לגורן אית לך מימר שוק וגורן כך היתה הלבה בידן ושבחוה. רבי חנניה בשם שמואל [ב]) אין למדין מן ההורייה. הבל מודין שאין למדין מן המעשה. אמר ליה רבי מנא הדא דתימר בההוא דלא סבר ברם בההוא סבר עבר. אמר ליה בין סבר בין לא סבר בהוא דפליגא. ברם בהוא דלא פליג בין סבר בין לא סבר. **הלבה ז** מתניתא בשקצרוה

לעצמן

מדברי המורתים. הרשב"ם ב"ב ק"ל ע"ב ד"ה עד שיתמרו: תכי ר' חלפתא והוא קו' על הא דתמר שמואל אין למדין הלבה לא מן ההלבות וכו' והרי הא דב' מיני חטין היא הל"מ ואיך יש ללמוד מסבה לב' מיני שעורים: כך היתה הלבה. ב' מיני חטין ב' מיני שעורין: ושבחוה. ולא תמרו לבלן ב' מיני חטין: היא שבי מיני חטין היא שבי מיני שעורים. כלו' ולמה שבחוה משום דהיא שבי מיני חטין וכו' כלו' היא היא ולבן שברו דדי בתמרם ב' מיני חטין: המחליק בצלין לחין לשוק ומקייס יבישין לגורן. כותן פסה תלו לעלמן ותלו לעלמן בן לייתא לקמן פ"ג (דף ס"ו ע"ב) במשנה: תית לך תימר וכו'. דהא אין המלאות נזה עם ב' מיני חטין דגבי הך בצלים לקמן הוא אין אחד תלק ממחליק לשוק ולגורן ותם היתה הלבה בידם בצלים היתך שבחוה ע"י ההלבה דב' מיני חטין תלק ודאי דהם תידשו כן מדעתם ולא שתלמדו כן ע"י ההלבה דב' מיני חטין וכן יש לומר לגבי דב' חלפתא והקו' דהמחליק בצלים היא כעין תידושא דיש לומר דלעיל דיש לומר ג"כ דהם תידשו ההלבה דב' מיני שעורים: אין למדין מן ההורייה. אם היתה חכם פלוגי אין סומכין עליו ובדפסדת הס"ם לקמן: הבל מודין. קאי אר' מנא דקאמר פליגי היתך דאמר שמואל הא דאין למדין מן ההורייה וקאמר הס"ם דהבל מודים שאין למדין מן המעשה, אם רצה רבו עושה מעשה אל יקבע הלבה בבך דשמא טעה בטעם פסק דין אל תותו המעשה דהרבה טועין בדבר הלבה. הרשב"ם ב"ב כ': אמר ליה ר' מנא. לר' תנניה: הדא דתימר. הא אין למדין מן ההורייה הוא דוקא בדלא סבר אתין הסברא כותתת בך: עבד. ע"פ שהורה חכם פלוגי בך: אמר לי'. ר' תנניה לר' מנא: בין סבר בין לא סבר. תיבו תלוי בבל בסבר אי לא סבר אלא הדבר תלוי בהלמ דפליגא פי' אם ים תולק עליו: בסבר בהוא דלא פליג. אז למדין מן ההורייה גם בדלא סבר: **הלבה ז'** מתניתא בשקצרוה

לעצמן

מסורת השי"ס

[ח]) עיי' בבלי גיטין ס'. [ט]) לקמן פ"ג מ"ג. [י]) עיי' דבלי ב"ב ק"ל.

*) διαθέρα.

לעצמן. מתני׳ דתני דמה שקצרוה כהרים פטורה מיירי בשקצרוה הכהרים לעולך עצמן: לישראל. לעולך ישראל כלו׳ שנכר לותם בעל השדה: מפני שאינן בקיאין בלקט. שמכס יודעין כמה היא ולא ישליכו הלקט כרחו לגמרי נפועלים נכהרים חייב בלקט ולקט ופיאה דין אחד להם שהם מתנות עניים: מתני׳. קמי׳ להא דתני קלמה לפטים פטורה: בשקלרוה לפנדה. להזחית התפוסה: לאבד הם קלרוה שלא לפנדה. כי הם לזכות בה לעצמן חייבת בפאה כיד הלסטים ולריכין הם לתת פאה: מאחר שהפיאה ניתנת בתחילה לקרקע. כלו׳ שחיוב פאה בשחובר לקרקע: ואין קרקע נגזל. כל״ל ס״כ לא זכו הלסטים בשדה ואין חיוב פאה עליהם: מפני שהוא מפריש מן הקמה על הקמה. כל״ל וכן הניח המפרש רמ״פ בשם הגאון מהר״ם ונכאה שכל המאחר עד ולא על הקמה הוא מן התוספתא תו מת״כ ולא כאלאה היום בידיכו והוצא פה בקליר ולא ידעינו להחי קמי׳ הך מכני שהוא מפריש: מפני שהוא מפריש מן הקמה על הקמה. מפרים פאה אם קולר הקמה בתחלת שדהו על שאר הקמה וכת״ק דפרק דלעיל מ״ג (דף כ״ו ע״ב) ומן הקמה על הקליר. הייכו כמלותו שנותן פאה מן הקמה שנסוף השדה על מה שקלר: ואינו מפריש מן הקליר לא על הקליר. כגון ג׳ מיני חטין ושעלן כ׳ נרכות: ולא על הקמה. דחוכת הפאה בקמה: פעמים שהוא מפריש מן הקליר על הקמה. מכאן ואילך הס דכרי הש״ם וקמי׳ על הא דלימא בכריית מינו מפריש מן הקליר על הקמה וקאמר לפעמים מפרים: כיצד. שדהו ושייר בה. קלר כל שדהו חון מעיזור פאה דהוה ל׳ עמרים: כיון שקלר שיעולת הרחכוכה. ואח״כ קלר שנולת אחת ולא כשאר תו קמה שיעור פאה ל״כ חזרה חיוב פאה לעומרים כלו׳ לקליר ומפרים מן הקליר גם על זאת הקמה שהיא לפאה שאין בה עתה שיעור פאה: ולא סוף דבר. ולא מיבעיא שכילה את שדהו ולא הניח כ״ש שיעור פאה וקלר שיולת דמפרים מן הקליר על הקמה: אלא אפילו דמפרים בשקלר. והשתיר בחחובר כשיעור פאה ואמר הקמה זאת פאה ואח״כ קלר שנולת כיון דלא כתקיימו דברין חזרה פאה לעומרים ומפרים ג״כ על הקמה: מפרים מן הקליר. כחלת דמפרים מן הקליר על הקמה: המוכר אהו שיזכה בפיאה. קמי׳ לכנף דמתני׳ קלר חליה ומכר חליה הלוקח כותן פיאה לכל וקא מיבעיא ליה אם המוכר הוא עני אם יכול לזכות בהפאה שהניח הלוקח גם על החלי שמכר לו והא דכקט שהיא מתרת את העומרין לאו דוקא והכוכה הפאה שהניח לוקח על כל השדה: אמר ר׳ יהודה. ז״ל המשנה העקבל שדה לקלור מסור בלקט ושכחה ופאה ומעשר עני אמר ר׳ יהודה לימתי בזמן וכו׳ לכל אם אמר לו שלים מה שאתה קולר שלך מותר בלקט ושכחה ופאה: מה ביכה לקדמיתא. הוא כמי והויכן עליה מה בין אמר שלים מה שאתה קולר שלך להריעא העקבל שדה: שלא לכשאתקלר שלים תהא שלך. ומשכיכן עלה להסיפא מיירי כאומר לכשאתקלר יהא שלים לך ולא זכה כלל כמחובר כמכח בשעה שהוא חיוב לקט שכחה ופאה לא היה שלו: אמר ר׳ בון בר חייא. זה הוא סיום מה שנאמר לעיל בשמיעה מן הדא וקלת נרפה דכל האומר מן בשמיעה מן הדא הוא מדברי ר׳ בון: הדא אמרה שהמוכר זכה בפיאה. דכי היכא דאמרינן התם דאם אמר לו לכשאתקלר שלים זוכה בלקט לפי שבשעת החיוב לא היה שלו בן הכא יכול לזכות המוכר בפאה להא בשעת חיוב כתיכת פאה הדא דתימא כל מוכר: אמר ר׳ יוסי. ר׳ יוסי מציב על זה דאמתני׳ דהתם ליכא למפשט דהתם בשעה שכתחייבה הקליר בלקט לא היתה שדהו דהא הדא לא היתה שלו מעולם: נרס הכא. אבל הכא בהא דהמוכר לא יזכה בפאה אף שחובת הקליר בפאה מ״מ הדא כבר כתחייבת בפאה בשעתו בעוד שהיא הדא שלו: מילו קלר חלי שדהו. אם נאת לפשוט שהתם הוא בכהאי גוכא שהמוכר קלר חלי שדהו ומכר מה שקלר ואח״כ קלר החלי השני המוכר פאה לכל וכדאיתא לקמן פ״ג מ״ב ואם תרגלה לפשוט שהתם דאם הלוקח החלי הראשון עני מותר בפאה: יאות. שפיר תפשוט זה דומה לגמרי להך מתני׳ דהשדה לא היתה מעולם ללוקח ולא נח עליו חיוב פאה ודומה ממש להך דלכשאתקלר שלים: קמי׳ דמתני׳ דתני קלר חלי שדהו הלוקח כותן פיאה לכל מה שזכה בפיאה. דאף על גב דהלוקח מהו שיזכה בפיאה מ״מ כיון דלא מעולם בהשותו ואח״כ דומה להך לכשיקלור שלים מה שזכה בפאה לגר העני על החלי שקלר המוכר דהא זה הי׳ מעולם בהשותו ואח״כ דומה להך לכשיקלור שלים אי דילמא כיון דהוה כותן פאה לגר לא יכול לזכות: בפלוגתת דרבי ורבי יהודה הכשיר. זה שיך בפלוגתת דרבי ור״י הכשיר לעיל סוף פ״ק (דף ס״ג ע״ב) הלוקח פירות תלושין מחבירו בשעת מעשר עכי ר״י הכשיר אומר לחד עכי ולחד עשיר מוליתין מידו והכי כמי אין הלוקח זוכה בפאה ורבי דאמר התם עכי אין מוליתין מידו ה״ל יכול לזכות בפאה: קלירות חולה לחרן מהו שתהא חייבת בפיאה. כל״ל שדה שחלקתה כחרן ומקלתה בח״ל וקלר המקלת שנח״י מהו שתהא חייבת בפאה: שלא תאמר. כלו׳ ומשיזה סנרת כחייב לותה מקלת שנח״ל בפאה לפי שהקדש פטור מן הפאה וכן ח״ל מליכו חיוב פאה גבי הקדש כהך דעשתנו קלר חליה והקדיש חליה הפודה מיד הגזבר הוא כותן פאה לכל לעולם כיון דחלי ההקדש נח לילי חיוב כתחייב הפודה גם חלי החחר בפאה הכי כמי כיון שקלת הקליר שנח״י חייב כתחייב גם הקליר שנח״ל: משכח

תני

לעצמן אבל אם קצרוה לישראל חייבת. ותני כן [5]אין שוכרין פועלין גוים מפני שאינן בקיאין בלקט. מתני׳ בשקצרוה לאברה. אבל אם קצרוה שלא לאברה חייבת. אמר ר׳ הושעיא בר שמי ואפילו תימא בשקצרוה שלא לאברה פטורה מאחר שהפיאה ניתנת במחובר *לקרקע [5]ואין קרקע נגזל [6]מפני שהוא מפריש מן הקציר על הקמה ומן הקמה על הקציר ואינו מפריש מן הקציר לא על הקציר ולא על הקמה. פעמים שהוא מפריש מן הקציר על הקמה. הוך עבידא בילה את שדהו ושייר בה כדי פיאה כיון שקצר שיבולת הראשונה חזרה פיאה לעומרין מפריש מן הקציר. ולא סוף דבר שכילה את שדהו. אלא אפילו בשקצר ואמר מיכן והילך אני מפריש פיאה כיון שקצר שיבולת הראשונ׳ חזרה פיא׳ לעומרין מפריש מן הקציר על הקמה. המוכר מהו שיזכה בפיאה שהיא מחרת את העומרין. נשמעינה מן הדא. אמר רבי יהודה [5]אימתי בזמן שקיבלה ממנו למחצה לשליש ולרביע. [7]מה בינה לקדמיתא אלא לכשתקצר שליש תהא שלך. אמר רבי בון בר חייא הדא אמרה שהמוכר זכה בפיאה שהיא מחרת את העומרין. אמר רבי יוסי תמן לא נתחייבה שדהו ברשותו ברם הכא נתחייבה שדהו ברשותו אילו קצר חצי שדהו ומכר מה שקצר הלוקח מותר בלקט ובשכחה ובפיאה יאות. הלוקח מהו שיזכה בפיאה שהיא מחרת את העומרין של מוכר בפלוגתא [5]דרבי ודרבי יהודה הנשיא רבי פינחס בעי קצירות חוצה לארץ מהו שתהא חייבת בפיאה שלא תאמר ההקדש פטור וחוצה לארץ פטור. אי מה הקדש חייב אף חוצה לארץ חייב.

אשכח

מסורת הש״ס

[5]) תוספתא פאה פ״ג. [6]) כלעיל פ״ק ה״ל ה׳ ערלה פ״ח ה״ל ג׳ נבלי כוכה ג׳ וט״ב. [7]) לקמן פ״ה מ״ב [8]) שם ה״ל ד׳. [9]) לעיל סוף פ״ח (דף ס״ג ע״ב).

קציר תרנכם ולא קציר חולה לתרן. חולין קל"ז מסקינן דבמ"ל תכי קציר תרנכם ופושט הש"ס דמשכחן נרייתא דתכי בה קציר תרנכם ולא קציר מ"ל ומשמע לי' מקום שקציר מ"י חייב קציר מ"ל פטור והיכא משכחת לה בשדה שחליה בתרן וחכי בתרן חייב בפאה והחכי בתרן מ"ל החכי שבמ"ל פטור מפאה: קלר הגיזבר חכי חכייה. קלי לבבא דמתכי' קלר חכיה והקדים חכיה וכו' ומס קלר חכיה והקדים חכיה ומחותה חכיה קלר הגזבר חכייה ובעוד שלא גמר הגזבר לקלור עמד לחד ופדה כל החכי: מפרים מן הקציר על הקציר. מפרים הכותה מן הקציר שקלר על הקציר שקלר הרחסון ובלחמרינן בתכי' הפידה מיד הגיזבר הוא כותן פיאה לכל: וכל מה שנקלר ברשות ההקדש. כלי' חכי חכיה שקלר הגזבר: כבר כפטר. דקציר של הקדש פטור מפאה:

חני קציר ארצכם ולא קציר חוצה לארץ. קצר הגיזבר חצי חצייה ולא הספיק לקצור את השאר עד שפדה את כולה מפריש מן הקצוי' על הקצוי'. וכל מה שנקצר ברשות ההקדש כבר נפטר:

הדרן עלך ואלו מפסיקין

מלבנות התבואה שבין הזיתים. בית שמאי אומ' פיאה מכל אחד ואחד. בית הלל או' מאחת על הכל. מודין שאם היו ראשי השורות מעורבין שהוא נותן פיאה מאחת על הכל. ב המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים ר' עקיבה אומר פיאה מכל אחד ואחד. וחכמים אומרי' מאחד על הכל. מודי' חכמים לר' עקיבה בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות שהוא נותן פיאה מכל אחר ואחד. ג המחליק בצלים לחין לשוק ומקיים יבשין לגורן נותן פיאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן ובן באפונים ובן בכרם. המידל נותן מן המשואר על מה ששייר. והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל. ד האטהוח של בצלים חייבות בפיאה. ר' יוסי פוטר מלבנות הבצלי'. שבין הירק ר' יוסי אומר פיאה מכל אחד ואחד. וחכמים אומרים מאחד על הכל. ה האחים שחלקו נותנין שתי פיאות. חזרו ונשתתפו נותנין פיאה אחת. שנים שלקחו את האילן נותנין פיאה אחת. לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פיאה לעצמו וזה נותן פיאה לעצמו. ו המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פיאה מכל אחד ואחד. אמר רבי יהודה אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה

הדרן עלך ואלו מפסיקין

מלבנות התבואה שבין הזיתים.

תבואה הנזרעת בין הזיתים ערוגה ערוגה וקרקפת ערוגה מלבן שלמה לפסוק שעושין בו לבניס. כן פי' הרמב"ם. והר"ש פי' שהוא מל' שדה הלבן: פיאה מכל אחד ואחד. במשנ"ת הגי' מכל אחת ואחת עיי' בתוי"ט. פי' מכל מלבן ומלבן הולכל ועומדות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבות זו עם זו שבני ב"ש דמפסקי זיתים: מודין. ב"ש: שלא היו רלוי השורות. במשנ"ת ובגמ' רלוי שורות כלו' רלוי המלבנות מעורבין זה בזה מודים ב"ש דלא מספקי ובגמ' מספקא לי' לי' אי סגי במעורבין מלא אחד: אי המכמר. מלקט שדהו מקומות מקומות דמיחזי כמכמר מל' וכמר חבבוריתיו שקלר התבואה שבתבלה רחסון בשדה: וזייר קלחים לחים. קותן שלא כתבלו: פיאה מכל אחד ואחד. במשנ"ת ובגמ' כותן פאה מכל אחד ואחד כלו' אפי' שבתבל כותן פאה בפני עלמו וכן מן הלא דכימור מפסיק ולמו לתתלתת דקירה תניא: שבת או חרדל. וכן הוא במשנ"ת ובגמ' לפל בש"ס לקמן מוכח דגי' המשנה ירושלמית שבת וחרדל והסופרים טעו וכתבו במתכי' שבת או חרדל ע"פ הגי' שבמשנה בבלית וכמו שעשו בש"ל עיי' מבוא כ"ב ע"ב: בשלשה מקומות. בשלשה מקומות וכן לימת בבלי כלה כ"ל וכבר העיר ע"ז בעל תי"ט והל דמתייבי שבת וחרדל בפאה לא"ג לתין כותבין פאה לירק הכי מיקיבי לזרע עבידי. הר"ש: ג המחליק בצלים. מל' ומכבי לית חלק על שם שבשבתלאו בשאר המקום חלק גם יש לפרשו כמו המחלק שבוטל חלק מן הבצלים לחים למכרן בשוק וחלק לחר מכיח יבשים לגורן: כותן פיאה לחלו לעלמן ולחלו לעלמן. דכשבי מיכי חטים דמו: וכן בתפוכים. אין זרעוכים: וכן בכרם. המחליק בכרם ליכו כמחליק בצלים והל דקתני בצלים ותפוכים וכרם בראה שדרך חלו בכך כלו' שמחליק בהם: המידל. במשנ"ת ובגמ' המדל וכן יש לומר שיכול גירסתות שבעית פ"ד מ"ד פי' בזמן שהבצלים רלופים כוטל לחד מביכתים כדי שהכשאריס יתגדלו בריוח ויעשו גסים והוא הקרקע מדל שדולה ומוליך לותם מקומות ולימת נמי' שבעית הל' ד' המידל כוטל לחד ומכיח שכים ולותם שעוקר ליתן ריוח לכשאריס לימם שיהיכים בפאה לפי שתקנת הכשאריס היא הלכך כותן פאה מן הכשאר לבד והבעקר פטור דלא מתחיב יד: המחליק מלחת יד. כלו' מעכין לחד מו כולן לגורן מו כולן לשוק: ד האטהות של בצלים. בצלים גדולים שמכיחין מותן לגדל זרע ובגמ' מפרש לה: ר' יוסי פוטר. משום שמיכם מתקיימין מלא זמן מעט והוא כירק: ר' יוסי אומר כיצד מכל אחד ואחד. במשנ"ת ובגמ' מכל אחת ואחת ועיי' בתי"ט בדקת הפרק. פי' מכל מלבן ומלבן דכבר ר' יוסי ירק כזרע אחר דמי לתין דרך בני אדם להביא ירק בין הבצלים: וחכמים אומרים מאחד על הכל. דרגילין להביא ירק בין הבצלים וכעין זה לימת פלוגתת דב"ש וב"ה בדקת הכרק והש"ס מפרש לה התם: ה כותבין שתי פיאות. דכל אחד קריבן בי' שדך: כותבין פיאה אחת. כדין שותפין דחייבין בפאה נמכרין לה בתם' תולין קל"ה מדכתיב ובקלרכם את קציר תרנכם: זה כותן פיאה לעלמו וזה כותן פיאה לעלמו. תע"ג דתלין אחד הוא כיון שמתחילה זה לקח לכוחו וזה לקח דרומו ולא היו שותפין מעולם לריך כל אחד ליתן פאה. הרמ"ב: ו כותן. הלוקח פאה מכל אחד ואחד דכל קלח הוא בפני עלמו כיון שהקרקע מפריד בין כל קלח וקלח: בזמן שלא שייר בעל השדה

השדה. תילן לעלמו: ז קרקע בית רובע. שרחי לזרוע בו רובע הקב והוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב: בעובדא סתתים. בתמב"ם ובגמ' הגי' העוסה ועיי' דה"ק (ועסם יש בעוסה ול"ל מכל ביהוזלמי ר"ל בעוסה) כ' יהושע לא מזיל בתר זריעה אלא בתר העומיה סתתים ופותת מר"ם (עיי' תי"ט): כ' יהושע בן בתירה. בתמב ובגמ' הגי' כ' יהודה בן בתירה: ח תייבת בפיאה. דזכך כל שהוא מעמא: ובביכורים. דכתיב בהן לממתך: ולכתוב עליה פרוזבול. שביעית פ"י. פפוכס מהו פרוזבול ומס ליתא אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ומתר ר"ע דמקרקע כל שהוא כותבין פרוזבול: ולקנות עמה נכסים שאין להן אחריות בכסף ובשטר ובחזקה. ט הכותב נכסיו שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת. לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת. הכותב נכסיו לבניו ובתב לאשתו קרקע כל שהוא אכדה בתובתה. רבי יוסי אומר אם קיבלה עליה אף על פי שלא כתב לה אכדה בתובתה. י הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין. שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. רבי שמעון אומ' לעולם הוא בן חורין עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבהן:

כליס פירקא

מלבנות התבואה של בין הזיתים וכו'. אנן תני' של בין הזתים. תניי דבית ר' שבין אילנו'. מתני' צריכה לדבית רבי ודבית ר' צריכן למתניתן. אילו תנינן אנן ולא תנן דבית רבי הוינן אמרין לא אמרנה אלא שבין הזיתים דבר שהוא חייב בפיאה. אבל דבר שהוא פטור פיאה אף ב"ש מודין שהוא נותן פיאה מאחד על הכל הוי צורכה למתניתה דר' או אלו תניי דבית רבי ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמרה אלא שבין האילנו' דבר שהוא פטור פיאה. אבל דבר שהוא חייב בפיאה אף ב"ה מודיי שהו' נותן פיאה מכל אחד ואחד הוי צורכה למתניתן וצורכה למתנית' דבי ר' מה נן קיימין אי במרוחין אף ב"ש מודיי שהוא נותן פיאה מאחד על הכל. אם ברצופין אף ב"ה מודו שהוא נותן פיאה מכל אחד וא'. אלא כי נן קיימין בנטועין מטע עשר לבית סאה. ס בית שמאי

אי במרוחין אף ב"ש מודיי. כן היא גי' הר"ש והרא"ש פ"ע פ"ג הל' ט' ומה שפירשו הוא ע"פ דרך הרמב"ם בהגהה שם. ולהרמב"ם בפירושו למשנתנו ובפירושו שם הגי' להיפך אם במרוחין אף ב"ה מודי אם ברצופין אף ב"ש מודיי והעולה מדבריו דאם היתיס מן התילנות מרוחין כיכר אלא זרע השדה מלבנות מפני התילנות אלא שהכלה לעשות שדהו ערוגות ערוגות והל"ל גם לב"ה שכותן פאה מכל אלנן ומלבן ואם ברצופין הרי יזוע שדה אחת היא ומפני התילנות בחלק הזרע כלו' כעין המלבנות ואף ב"ש מודיים בזה כן עולה בחיבורו שם ומה שאמר הש"ס בתר הכי מה טעמא דב"ש אתין דרך הכי לדם להיות מבוקשין זרעיס בין התילנות יש רקיי' לגי' הרמב"ד ובעל פתח השלחן בדפוס הראבה לפרש הך מה טעמא וכו' בשיטת הרמב"ם. ודע דהגי' בספרי הירושלמי שלפנינו מפוכפת ומוכרכת מגי' הרמב"ד והרמב"ם דבמה דפתחיל מי במרוחין אף ב"ש מודי מי ברצופין אף ב"ה מודו היא כגי' הרמב"ד ומה דמסיים אלא כי נן קיימין וכו' ב"ש מודין לן במרוחין וב"ה מודין לן ברצופין היא בגי' הרמב"ם ובדפוס מפשטילדם הגי' ב"ש מודין להון ברצופין וב"ה מודין להון במרוחין אך בכר בתבנו בפוכפ (קע"ח ע"ח) שתין לסמוך על דפוס זה ודוב הציבויים ילמו מידי המגיהים:

כן

סליק פירקא

אנן מסדרי המשנה המחרוכים: תני' של בין הזתים. נרסינן במתני' מלבנות התבואה של בין הזתים: דבית רבי. מגרים של בית מדרשו של רבי ובכר ביארנו בפוכפ י"ט וכו' ועיין מזה תניי דבית רבי דבית רבי הגה לפעמים בש"ס זה: מתני' לריכה לדבית רבי וכו'. בכל חלק מהלך גירסאות ים חילוק ולריכה לתבונתה: לילו לא תניין אנן. לילו לא היה המשנה נידיכו אלא כמו שבניכו אנן שבין הזיתים: לא לתמרכה. דב"ש סוברין שמפסיק אלא זיתים לפי שהם תויבים בפאה ודבר שהוא חייב בפאה תשיב יותר להפסיק וכדאיתא בפרק דלעיל הל' ו' (דף ס"ה ע"ח): תבל דבר שהוא פטור פיאה. כגון תלכים שתין לקיטתן בחמת ולהרמב"ם בלל התילנות תון המבויים במשנה: הרי: מה כן. מה לזה: מי במרוחין. שיש ריוח גדול בין זית לזית דתין כאן אלא זיתים מעטים וכל אחד רחוק מחבירו: אף ב"ש מודיי. דהרי אין חלוקת זיתים בכרת והוי כל הערוגות שדה אחת: אם ברלופין. שהזיתים קרובין זה לזה שיש שם זיתים הרבה: אף ב"ה מודו. שכיתן פאה מכל אלנן ומלבן דע"י הזיתים בכרת חלוקת כל מלבן בפני עלמו: בטטוען מטע עשר לבית סאה. שטטוען עשרה זיתים בבית סאה לב"ש חולקין המלבנות ולב"ה אין חולקין: ס בית שמאי עבדין

בן בית שמאי מוסרים. ועיי' ברכות פ"ח הל' ג' (דף מ"ה ע"ב) ר' ביבן בשם ר' יוחנן מתיל דב"ש כר' יוסי ודע דשם מיכו בל' קונטי דהב"ם קייסא סם להמסקנא בן ומפשר דהירושלמי לא קפיד בזה דב"ש שמותי' וכן ים הכח לפרש לא בדרך קונטי ותירוץ כ"ח בשם ומתן של הלכה:

עד כדון בשהיה יבש מיבן. פיי שפירשבו שקלי מחכמים כרקה שהוח שיטת הרמב"ם פ"ע פ"ג הל' י"ב ומיהבו הטעם משום דהוה מתחלתה דקלירה דהרי טעמא דר"ע דחולק הוח בשיטת הב"ם דשמר לקמן ר"מ בשיטת ר"ע רבו משום דלא הוה מתחלתה דקלירה ס"ב התכמים דחולקין שברי דהוה מתחלתה דקלירה והח דפסק הרמב"ם שם דבלח מבלן ומבלן ויבש בשלמא מבית מן היבש בפני עלמו ומן הלח בפני עלמו משום דלא מיפשט הלישנין פשק לחומרת דהח לחין מוליחין מעזה לאחנרת' הוח מדאוריימתא וכדלימתא לעיל ריש פ"ב (דף ס"ד ע"ב) שדך ובלבד שלא יוליח מעזה לאחנרתה והכ"ש שכתב משום דשתנות עבניים לחומרא נמ"ב לא דק דשה בבך שם שפרים מבל ס' בפני עלמו מו מח' על הבל הלח ר"מ לריך להפרים ס' משנים ומין הפשר לעניים יפרים ל"ך שיפרים. וע"ש בב"מ שהניח דברי שהרב"ם סיבולו שדברי ר' בח בר חייא לחיא דר"מ בשיטת ר"ע מוזרין על הלישנין לח מבלן ולח מבלן ויבש בשלמא בל אחד ואחד ובדבריו לישב עולים יפה, והרחב"ד כתב בהשגה שם שלפשר דהלישנין קלי לליבא הלח מרובה ומשוייר שם ישנוב בל המשוייר כשדה אחת או לח ע"ש וכבר הלריכו בזה המפרשים המחבוכים:

אחייא דר' מאיר בשיטת ר' עקיבה דבו. לח דר"מ אתי לשמי דבמרי בב"ע בשהיה בתנוקה שבתשלה הלח בתשלה ור"ע מיירי ביבש בתנוקה שבתשלה הלח דמלמה מילתה למילתה וכמו שבתב הרחב"ד שם בשם י"מ וע"ז מקשי הב"ם בין דשמרינן הן ע"י התלמות מילתה למילתה ביתה דר"מ אמר בדבבן ועבב"ל בן לחל"ב קשה לשברי המקשה תכמים לחכמים דשבי המבמר אמרו אחד מהבל על הבל וגבי העחליק אמרו בותן פחה לחבו לשבמן ולחלו לשבמן הלח דשם המקשה ידע דים לחלק בין לח ויבש ושוק וגורן ולח המקשה הלח לפי מה שלמה ר' יוחבן מילתה למילתה ור' יוסי הגלילי דבין לח ויבש ושוק וגורן שם דמיון מילתה למילתה מיבו:

פטור

עבדין לון כרלופין. כ"ל ולבן ס"ל דבותן פחה מבל אחד ואחד: ס)ובית הלל עבדין לון כמרווחין. כ"ל עבדין לון כמרווחין. וכותן פחה אחת לבל: זאין דרך בני אדם להיות מבנישין זרעים בין האילנות. ולבן בל מלבן ומלבן עומד בפני עבמו: במה דר' יוסי אמר אין דרך בני אדם *להיות מבנישין בצלים בין הירק. בן בית שמאי אומרים אין דרך בני אדם להיות מבנישין זרעים בין האילנות. מסתברא דבית שמאי יודון לר' יוסי. רבי יוסי לא יודה לב"ש. בית שמאי יודון לר' יוסי שבן אין דרך בני אדם להיות מבנישין בצלים בין הירק. רבי יוסי לא יודי לבית שמאי שבן דרך בני אדם להיות מבנישין זרעים בין האילנות. היה שם גדר במן דהוא אילן. היו שנים עד בדון במעורבין מיבן ומיבן הרי מעורבין מצד אחד או בשלשה חלמין של פחית או אפילו בל שהוא. הלכה ב המנמר שדהו בו'. בהדין נימרה oo)מקום הזבלין עולין תחילה נמרידה קריי לה עד בדון בשהיה יבש מיבן ומיבו ולח באמצע היה לח מיבן ומיבן יבש באמצע. רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן אתייא דרבי מאיר בשיטת רבי עקיבה דבו במו דר' עקיבה אמר לח ויבש שני מינין בן רבי מאיר אומר לח ויבש שני מינין. אמרי חבריא קומי רבי יוסי ולמה לי' בר' עקיבה אפילו ברבנין דהנינן המן המחליק בצלין לשוק ומקיים יבישין לגורן אט' ר'

והמפרשים בתלבטו הרבה בזה עד שקלתן מתקו תיבות היו שניס: עד בדון. קלי מבנח דמתני' מודין שאם היו רחבי הזורות מעורבין שהוח בותן פחה מחמת על הבל וקחמר הב"ם עד בדון עד שתה בלו' מתחני' שמעבו במעורבין מבמן ומבמן בלו' בשני הקלוות: הרי מעורבין מבל מחד. וקמיבעית לי' אם רחבי הזורות מעורבין לבד מבל מחד: או בשאם תלמין של פחית או אפילו בל שהוח. ועוד קמבעית לן אם הזורות לריבין להיות מעורבות בג' תלמים או סגי בעירוב בל שהוח וגם תלו המיבעיות לח בפשטו:

הלכה ב בהדין כימרה. בלו' המבמר הוח על' במר וכמו שפירשבו בחתני': oo)מקום הזבלין עולין תחילה בחרירה קריי לה. בל"ל ובחבר הוח בר"ב בלו' מקומות המזובלין בשדה אם התנוחה מפרשת לעלות וקורין לה בחרי וקבת ברקה שהמחבר מקום הזבלים וכו' עד בחרי קריי לה הוח גלוין ומיבו מעיקר הב"ם: עד בדון בשהיה יבש מיבן ומיבן ולח בחמלע. מפשטא דחתני' הוה לחריבן להח לחמרי תכמים מחחד על הבל מיירי ביבש בלו' התנוחה שבתשלה בבר היה מבמן פי' מבל לח אל לח וכן ים הנוחה שבתשלה מבל זה אל לח והוה קלירת היבש מתחלתה דקלירה: היה לח מיבן ומיבן יבש בחמלע. ומקיבעית לן אם לח מבמן ומבמן ויבש בחמלע אם בח בזה שיך לומר מתחלתה דקלירה וכותן לחכמים מחחד על הבל להח ע"ב הרוב מיבו מתחילין לבלוב בחמלע כ"ב אן הבל ומפשר לחכמים מודים בזה דלא הוה מתחלתה דקלירה וכותן פחה מבל אחד ואחד והב"ם לח פושט הקיבעיה ומקי בתיקו: לחתיי דר' מאיר. לחמר לעיל פ"ב ה"ל (דף ס"ד ע"ב) הקולר לשחת מפסיק: כמו דר' עקיבה חמר לח ויבש שני מיבן. ולח הוי קלירת יבש מתחלתה דקלירה ולבן כותן פחה מבל אחד ואחד: בן ר' מאיר חומר לח ויבש שני מיבן. בלו' שחת ותנוחה שני מיבן הן ולח הוי קלירת שחת מתחלתה דקלירה: ולמה לי' בר' עקיבה. ומקשי הב"ם למה לן למימר דר"ע לחי דוקח בר"ע הח מלי לחת ג"ב בדבבן דלקמן: דתניבן חמן. ס"ב: המחליק בצלין לשוק וכו'. פי' שכותל חלק מן הבלים לחים למוכרן בשוק והניחים מניח לגורן ומסיים המשבה כותן פחה לחלו לשבמן ולחלו לשבמן הלמה דשברי דבבן בלו' שחם משבה דלח ויבש שני מיבן הן: חמר ר'

ר׳ יוסי. והגיד ר׳ יוסי לחנרייא דאין לדמות הא דר״מ להך דאתמר: שוק וגורן זבי מיכין. דודאי אם מחליק לחיס לשוק ויבש לגורן הרי גילה דעתו שאינן קבילה אחת: לח ויבש זבי מיכין. בתמיה וכי יש לומר לדמות כלל לח ויבש גרידא לגח ויבש לשוק ולגורן וא״כ אין לומר מאתכי׳ דהמחליק להם דר״מ: חליו לח וחליו יבש לית ליה ר׳ עקיבה מודה. קמי לאתכי׳ מפלוגתא דר״ע וחכמים ואיכי מדברי ר׳ יוסי כ״ש כתמה דת״ס אמר לה אף לסבירת לי׳ לר״ע דהמכמר לאו מתחלתו דקבילה מסוס דאין דרך קבילה בכך ליטול חלק מכאן וחלק מכאן לגל חליו לח וחליו יבש וקולר החלי היבש ומכיח החלי הלח נם ר״ע מודה דהוה מתחלתו דקבילה וכותן מאחד על הכל: [ב]זורע שבת וחרדל. כל״ל: בשלשה מקומות. שהוא כותן פאה מכל אחד ואחד כן הוא סיומא דאתכי׳ וסבר המקשה שזורע שבת וחרדל יחד ושבת וחרדל אף שאין מתבטלין באחד מ״מ אין אין האחד מאכיר להתבטל כ״כ עד שלא יהיה האין האחר לח וא״כ זה השדה חליו לח וחליו יבש ואיך קאמר מודים חכמים לר״ע הלא נם לר״ע כותן מאחד על הכל: כיצי שבת בשלשה מקומות. ואתרן הת״ם לא כאן שאמרת שזורע שבת וחרדל ביחד יוחנן לקמן ואתרן ליכא מאבי המשה הלא מפרש שהך וחרדל הוא כאן לו חרדל וכאן ואכה אבוי ואמו: מאכי שאין הרשאן שבהן. עלמה בשלשה מקומות לימה: על דעתיה דשמואל מפרש מכל קלח וקלח. נם בתוספתא לית׳ המקרא וגו׳ הירושלמי עיקר: ואיי דיכו מירוש. ולאיזהו מירוש: כהדא דתניכן המחליק בצלין לשוק. פי׳ מירוש׳ הוא מל׳ השמטה כי שמטו הבקר ש״ת ו׳ מתרגמיכן לרי מדשוהי תורית ואיירי הברייתא כעין מתכי׳ שזשט קלח ומכיח קלח ואמרה חייב בתחלתו וחייב בסופו כלו׳ שכותן פאה לזה לעלמו ולזה לעלמו: אמר ר׳ יוסי הדין קיבלה. ר׳ יוסי חולק על ר׳ ירמיה ואמר דהברייתא לא מיירי בסתם בצלים לחיס הם ירק בעלמה וירק פטור מן הפאה וכדלקמן לעיל (דף ס״ב ע״ב) פ״ק מ״ד והילך יהא חייב בתחלתו הלא דהברייתא מיירי בקילחה והוא מין בצל ועומד לזריעה: הוא עביד בצל קטן. עושה בצל קטן: כד את אתל ליה. אם את בוטע אותו כלו׳ שהוא כבר גדול ורואי ליטע עושה בצל גדול וזה בירוש המירוש חייב וכו׳ השמט מקלח קילחה כלו׳ הגדול שבו ומכיח מקלח חייב בתחלתו ובסופו דגם מה שמכיח רואי לזריעה: די לא כן מה כן תמרין. דאי לא כן הלא מוקמי לה בקילחה ומה טעם מסוס דהעומד לזריעה פטור: וחיטין לא לזריעה הן. מ״כ יהא גם חטין פטור דהא עומד לזריעה: חטין רוכן לקבילה. ומאכי הת״ם לעולם העומד לזריעה פטור והא דחיטין חייב מסוס דעיקרו מה שזורעי חיטין חיבו לזריעה הלא לקבילה הלא לקבילתן מאכו ג״כ לזריעה ורובו הוא לקבילה: על דעתי׳ דר׳ ירמיה. ומקשי הת״ם לר׳ ירמיה דמפרש הברייתא בנבלים בעלמא היאך חייבים בנבלים לחיס בפאה והלא ירק בעלמא הם: בתמיה: מיבו מכבסו לקיום. שאני בצלים לחיס מיבו כלו׳ בצלים יבשים מכבסין לקיום וחיכם כירק דאין מכבסו כלל לקיום: מה עבד לה ר׳ יוסי. ר׳ יוסי דמוקי לה בקילחה ומסוס דעומד לזריעה הלא נם לדידיה קשה דלמ״ל לזריעה כשהוא קטן כל זמן שהוא לח אין זורעין אותו: נמור הוא. שאני קילחה דכבר נעודו לח הוא פרי נמור הלא דאיכו מחוסר הלא ליבש משא״כ בצלים לחיס דאיכם פרי הלא כירק בעלמא. זה כרפה פירוש הסוגי׳: והלא לקט קיטוף. הקיטוף בידיו שבלי קמתו אין הכוסר לקט. רש״י מוכין: המלקט שיבלין לעיסתו. כלו׳ המלקט בידו דהייכו המקטף לעשות עיסה: אפילו כל שהוא. אפי׳ הרבה וכן מציכו בפאה כל שהוא על שבע וכדלמ״ת תרומות פ״ו מ״ה ובמ״ח: אפילו במגל. אפי׳ קוצר במגל לעשות עיסה והלא להעמיד כרי פטור מן הפאה: והוא ששייר. מעט הלא קצר כלו׳ הלא כילה כל שדהו: [00]והוא בוערן. כל״ל: ומכנסין לתוך ביתו. והלא לגת: פטור מן הפרט וכו׳. והרי לא שייר ופ״ה תכי פטור מן הפאה: כתן

פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי. בתוספתא לית׳ בזה״ל פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות והוא הכתוב לחגיג ד׳ מתנות עכיים שנכרש פרט שכחה פאה ועוללות (עי׳ פחיחה) ומאי דכתי׳ מהן פטור וחיכו חייב הלא בעוללות. והרמב״ם מ״ע פ״ד הל׳ ז׳ כתב פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הרבעי חיכו לא כהתוספתא ולא כהירושלמי וזה שהניח הרמב״ד שם ס״ל ומן הפאה כלו׳ בשכחה הול״ל ומן הפאה וכמו שהוא בתוספתא שהוא הכתוב והכ״מ ז״ל לא ירד בשכ״ל לזה ולכן כתב מה שכתב וע״ש עוד הטנה לאחרת להרמב״ד ופשטות הסוגי׳ מורה כדברי הרמב״ם וכנר האריכו הכ״מ והש״ל בזה עיין בדבריהם:

במה

רבי יוסי הדין קיצחה כד את זרע ליה הוא עביד בצל דקיק. כד את שתל ליה הוא עביד בצל רב. די לא כן מה נן אמרין הואיל והוא לזריעה יהא פטור מן הפיאה. וחיטין לא לזריעה הן. חטין רובן לאכילה וזה רובו לזריעה. על דעתיה דרבי ירמיה ירק חייב בפיאה מינו מבנסו לקיום מה עבד לה רבי יוסי גמור הוא ואינו מחוסר אלא ליבש. תני (ויקרא י״ט) לקט קציריך [ג] ולא לקט קיטוף. רבי זעירא רבי חייא בשם רבי יוחנן המלקט שיבלין לעיסתו אפילו כל שהוא פטור מן הפיאה. רבי אלעזר אמר אפי׳ במגל. אמר רבי יוסי והוא ששייר. והתני [ד] היו לו חמש גפנים [00]והוא בוערן ומבנסין לתוך ביתו פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי בעוללות. אמר רבי יודן כאן בגמורות

מסורת הש״ס

[א]) לעיל פ״ב הל׳ ח׳ (דף ס״ד ע״ב). [ב]) מולין קל״ז ועי׳ נסה שכתב שם על הלד לעיל פ״ק הל׳ ד׳ (דף ס״ב ע״ח). [ג]) תוספתא פאה פ״ח.

במה דברים אמורים בימיל לשוק. הרמב"ם סבירא זה הדין סוף פ"ג דהל' מ"ע לעניין כרם וע"ל פירושו במשנה אבל השתא הוא דר' זעירא דסבירא ע"מ שלא להדיל לפי' לשוק כותן מן המשואר על הכל וכבר כתבתי התחרוכים בזה:

קצר חלי זרה בשותפות וחלקו. פכיכו לכו בהלכה זאת דרך לעלמכו לפי הגי' אחר לפכיכו אף כי גם לפירושו היא שבושת קלת ומדברי הרמב"ם מ"ע פ"ג הל' ט"ו עולה פירוש אחר ז"ל השותפין שקלרו חלי הזרה ואח"כ חלקו זה שלקח הקליר חיכו מפרים כלום וזה שלקח הקמה מפרים על חלי שלקח בלבד חזרו וכשתתפו וקלרו החלי האחר בשותפות כל אחד מהן מפרים שבקמה שלקו על חלק חבלו שבקמה אבל לא על החלי שבקלר ע"כ הכת רבינו מפרש וחלקו זה לטל הקליר וזה כטל הקמה ופי' הכ"מ ע"פ דבריו אמאר הירושלמי חיכו מפרים משלו לא בתחילה ולא בסוף פי' אותו שלקח הקליר חיכו מפרים לא מהקליר וגם לא בסוף דהייכו מהחלי שבקמה והטעם דבשעת קלירת החלי לא כתחייב בפאה בתחיב הפאה בסוף ובשעה שקלר החלי השכי אין לאחבו חלק בו ולא לזה חלק במה שבקלר דכיון שהיו שותפין מיגלגי מילתא שזהו חלקו ולא בטל אבל חלק חלק המגיעו לו ולכך לא יכיח אלא חלק המגיע לו חזרו וכשתתפו וקלרו החלי השכי בשותפות כל אחד מהיב להפרים מן הקמה גם על חלק חבלו שבקמה וזהו שבסוף על חלק חבלו שבסוף כי החלק השכי קולח שבסוף והחלי הא' שבקלר בתחילה בקרא בתחילה דכיון שבסוף לאחו חלי נעת שחלקו בפטר וחיכו חוזר לחיב ע"כ והכה בלבד מה שים בכל זה מן הדוחק עוד לא פירש הכ"מ מה אחאר הירושלמי אבל לא מצאנו בתחילה לאחיכו שבתחילה ויהכי הול"ל אבל לא מצאנו בסוף על אלו בתחילה ולמה נקט בלל לאחזרו ויותר נכון שהיה להרמב"ם ני' אחרת בכל האחאר ולבעל שבות אלנים יש ני' אחרת ודרך אחר ולא רחיכו להאריך: **מי**

בגמורות כאן בשאינן גמורות. אמר רבי יוסי ואפילו תימא כאן ובאן בגמורות. כאן ובאן בשאינן גמורות חמן כשביקש לאוכלן עגבים. ברם הבא בשביקש לעשותן יין עושה הדא ילפא מן ההיא וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפה מן ההיא שאם ביקש לאוכלן מלילות ואפילו לא ששייר. וההיא ילפא מן הדא שאם ביקש לשחותן יין והוא ששייר המידל נותן מן המשואר על מה ששייר. תני[ף] אמר רבי יודה במה דברי' אמורי' במידל לשוק אבל במידל לביה נותן מן המשוא' על הכל. אמר רבי זעירא הדא דתימא בשעיבה על מנת להדל. אבל אם עיבה על מנת שלא להדל לא סוף דבר לביתו אלא אפילו לשוק נותן מן המשואר על הכל. **הלכה ד** רב אמר פורגרה. ושמואל אמר צומחתה. רבי יעקב בר בון בשם רבי חנינא לא אמר רבי יוסי אלא משום חבקר. רבי בון בר חייא בעי קומי רבי מנא והבקר חייב בפיאה. אמר להן בזכה בהן אחת אחת. והתני אף על פי שאינן מתקיימות לו במרובה מתקיימות בממועט הוי ליה טעמא דלא משום מבניסו לקיום. [ס]קצר חצי שדה בשותפות וחלקו אינו מפרישׁ משלו לא בתחילה ולא בסוף. **הלכה ה** [סס]חזרו וחלקו ונשתתפו חצי וקצרו

המשייר על מה שזייר ועלה קאמר ר' יהודה כמה דברים אמורים במידל לשוק כלו' שאלליך לוחם הבללים: אבל במידל לבית. פי' לגוזן שלוחו שזולף מכנים לגורן כותן וכו': בשביכה. שזאלן רבופין והיה מתחלה בדעתו שלם יגלו לידל קלמן: אבל לם עיבה וכו'. בשעה שבטעו היה בדעתו שלא להדיל ואח"כ הדיל כותן מן המשואר על הכל אפי' הדיל לשוק: **הלכה ד'** פורגרה. ני' הר"ם פרגדא ואפשר שהוא שלי' פרגד שאתריכו מכסה לו יילון וכי' רב דאמרות של בללים הן פרגדא הבללים הגטועים לגדל זרע ומשתהיס זמן הרבה בארץ ונאחזין עליהם כאשכה לכן בקראין פרגדא: לומחתה. פי' הר"ם בשעוקרין הבללים כשהן מן השדשים בארץ ועמהן מן הבצל וחוזר ולומח: לא אמר ר' יוסי אלא משום הבקר. דאין אדם מקפיד עליהן וכ' מביכא קלי אלא דאמר שמולל לומחתא ואפשר דקלי כמי אלא שגם פרגדא אין מקפיד עליהן לאחו חשיבות: והבקר חייב בבילה. בתמיה כלו' מ"ט דחבמים דאחייבין בבילה. לעולם משום הבקר אלא דבלומחתייהו קלי שבעל השדה חזר וזכה בהן ואזלי ר' יוסי וחבמים לשיטתייהו דפליגי בעלמא (בבלי כלדים פ"ג מ"ד) דלר' יוסי אם הבקיר וחזר וזכה פטור מן המעשרות ולחבמים חייב במעשרות. כן פי' בעל שבות אלנים: אע"פ שאין מתקיימות לו במרובה מתקיימות במועט. כל"ל החבמים השיבו לר' יוסי אע"פ שהמחות של בללים אין מתקיימות זמן מרובה אחר עקירתן אלא מתקיימות זמן מועט: הוי לית טעמא דלא. הרי לית טעמא דר' יוסי אלא משום שכניסו לקיום לר' יוסי דבר שאין מתקיים אלא זמן מועט הוא כאין שכניסו לקיום ופטור מן הפאה ולרבנן הוה שכניסו לקיום וחייב בפאה ותיובתא דר' תניכא דאמר טעמא דר' יוסי משום הבקר: **הלכה ה'** קלר חלי שדה וכו'. פה מתחיל הלכה ה' ובדפוס הביאו בשבות הלכה ה' לפכי המאחר חזרו וחלקו והמשיכו המאחר שכר חלי שדה להלכה ד'[סס]קלרו חלי שדה בשותפות וחלקו. כל"ל וקלי מבבא דמתניתין החתין וחלקו וכו' המדברת בשכין שותפות ואמר הר"ם שכיס להם שותפות בשדה וקלרו חלי השדה ואח"כ בתפרלה השותפות וחלקו חלי השדה הכשאר: חיכו מפרים אבל. מתנותו: לא בתחילה ולא בסוף. לא מאה שקלר בתחילה כלו' בחלי הרשות שהיה לו בו שותפות על מה שבסוף על מה שקלר בחלקו אחר שבסקה השותפות דבלוריתא מן בריכה ולא מאריכן שזה חלקו המגיעו ואף שאלוריתא אין שיעור לבסה מ"מ בכל שיכולת שבחלי הרשות יש חלק לחבלו ואם מפרים מבתחילה על שבסוף מפרים מן התבואה של שותפות שהיא שלו לבדו ומזה הטעם לא יפרים ג"כ מבסוף על מה שבתחילה דמפרים משלו על של שותפות לי כמי יש לפרש כיון דחלקו הרי השדה שבשותפות והשדה שחלקו כל שדות ואין מפריזין מן שדה על שדה וכדלתיתא לעיל ריש פ"ב. וזה הפירוש נראה עיקר וכדלקמן: [סס]חזרו וחלקו וכשתתפו. הגי' מעיכבת וכבאה דים לגרום חזרו וכשתתפו וקלרו

תלי

חלי שדה בשותפות מפרים ממלו שנסוף על של חברו שבסוף לפי לא על שלו שבתחילה ועל חבירו שבתחילה. כי' לחזר שחלקו חזרו וכשחתפו בזה חלי השני וקלרו מפרים מזה שים לו בזה חלי השני והוא נקרא בסוף או חבירו שבסוף דהוה מחל שותפות על של שותפו לפי מבסוף על שלו שבתחילה זכו' כלו' על חלי הרחצן ולפ שהיה ג"כ בשותפות ס"ח כיון שבתפרדה השותפות ניכרים הוו כב' שדות וחין כותבין פחה מן שדה על שדה: אמר ר' יוחנן. ר' יוחנן לא קאי אמתניתין ואתי לאשמועינן דלפ שדה של שדה פעמים שחין מפרים ממלק זה על חלק זה: קלר חלי שדה. נמר שדעתו לקלור חלי שדהו בשני עלמו: וקלר חלי חלייה. ולפ הסניק לקלור חת חלפ חלי חלייה דהייכו רביעי של כל השדה: ולפ הסניק לקלור חת השחר עד שקלר כולה. וכשהפ לקלור חלי חלייה החחר קלר עמו כל השדה כשחר: מפרים מן הרחצן על המלעיין. חפר"י קורקס גוזם מן הרחצן וכן לקמ, פי' הרביעית שבתחילת השדה בקרא רחצ וכן הרביעי שבסוף השדה ועיי' לעיל (דף ס"ו ע"ח) פ"ב הל' ד' ויכול להפרים מכל רחצ על הרביעים המלעיים שכל רחצ ורחצ יש לו שייכות עם המלעיים הרחצ הרחצן יש לו שייכות עם הרביע הזכי דהח היה בדעתו בתחילה לקלור חלי השדה ביחד ומכח שים לו שייכות עם הרביע הזכי וזה הזכי נקלר עם הרביע השלישי נורר הרביע הזכי הרביע השלישי בחדיה ומפריכן דים לו שייכות עם רחצ הרחצי ומפרים מ הרחצ הרחצן גם על הרביע השלישי ועל דרך זה מפרים מן המלעיים על הרחצן: ומיכו מפרים מן הרחצן על הרחצן. כ"ל דנר יהה דחר נרירה לח למריכן שיעור הרביע הזכי הרביע הרחצן לרביע השלישי ועל ידו יהיה נשרר לרחצ הרחצן דהייכו הרביע הרביעי וכ' הרחצ המחרון לח נשרר לרחצ הרחצן ולכן לימו מפרים מן הרחצן על הרחצן: היתה לו שדה לחת. זה המחר סובב נ"כ על עיקר ושעם המחר הקודם: חלייה הביחה שלש. ותיינח נפחה דחיוב פחה משהביחה שלש וכדלימח לעיל פ"ב הל' ח' (דף ס"ה ע"ב): ולח הסניק לקלור חלי חלייה. שהביח שלש: מפרים מן הרחצן וכו'. וכדלעיל: **הלכה ו'** עד כחן בשהתחיל לקלור. עד כחן כלו' שמעינן מדברי ר' יהודה בשהתחיל המוכר לקלור קודם מכירת המלכות דמהניח שעשח מחייב בפחה ופחה דיקיה דהניח שעשח מזיח למפטר כולה שדה. רב"י חולין: ומפי' לח התחיל לקלור. הוח כעין מיבעיח פם חמר ר' יהודה דנעל השדה כותן לבל חף בשלח התחיל לקלור: פם חייר המוכר. קלח לחן לעלמו: המוכר חייב. ברחצית הגז על כולו: ר' ירמיה בשם ר' יוחנן. הוח כמו ומימר עלה ר' ירמיה וכו': דר' יהודה היח. הך מחני' חתי' כר' יהודה דמשמעתן דחמר דנשייר כותן נעל השדה פחה לבל כן מחייב המוכר ברחצית הגז חם חייר גם על מה שמכר: שנייח היח תמן בין שהתחיל לגזוז בין שלח התחיל לגזוז. בחמיה וכי יש לחלק שם בין התחיל לגזוז שלח התחיל דגם בשהתחיל לגזוז לח מחייב בהעדר חשר לח גזז. וכן מדייק הש"ם בחולין: וכח לח שנייח. והכח פמי גבי פחה לח מחלק ר' יהודה ומימר דמוכר חייב גם בשלח התחיל דהי מחייב דוקח בשהתחיל היינך דחמר ר' יוחנן דמשמעי דרחצית הגז כר' יהודה הח התם לח שייך התחיל: מה טעמח דר' יוסי. דמחייב נעל השדה בכל הפחה כשנייר: משום דחובת קלינ בקמה. וכדלימח נפרק דלעיל פ"ו: חו משום דהוי כמוכ' לו חוץ מחובתו. כלומר כתרלה המוכר שחיוב הפחה משכר כשחר חלקי ולקמי' מפרש הש"ס הכ"מ בין ב' טעמים חלו: חית לך למימר תמן. בחמיה וכי יש לומר התם שחובת קלינ בקמה דהח גבי רחצית הגז לח שייך לומר שהחובה בחה בסוף שהרי כל שה ושה חייב בפני עלמו וכקט ל' שחובת הקלינ בקמה משום שהתחיל בו ילונפתו לעיל הל' ג' (דף ס"ט ע"ב) נרם הכח בשניקש לעשותן יין: מניניהן. מהכח ג' טעמים: מבר הלוקח והפרים. קודם שהפרים המוכר ול' עבר מיכו מדייק והכוכה קדם הלוקח: הפרים הפרים. ים תורת פחה עליו דפחה ניתכת מתחלת השדה ומחלטה ומיכו כוטל למים מן המוכר: הפרים וכוטל ממנו למים. כלו' מה שהפרים הפרים והמוכר חייב לשלם לו מה שהפרים דהרי קיבל עליו שהוח יפרים: בשרף חלקו של מוכר. מי כמי בשרף יכו' דהשתח הלוקח לריך להפרים: בשרף בשרף. והלוקח לריך להפרים ומיכו כוטל מן המוכר למים: כוטל ממנו למים. כיון דלריך להפרים: **הלכה ז'** נחמר כחן דרך. לח תכלה פחת דרך (ויקרח י"ט): וכחמר בכלחי דרך. דרך לח מזדע בלחים (שם): מה דרך שכ' להלן בית רובע. וכדלימח בלחים פ"ב מ"י תבוחה בחבוחה בית רובע: [o]מה שדה שכ' להלן שחתי. כל"ל וכחשר הוח בר"ם פי' כדחנן להלן פ"ו מ"ו העומר שים בו שחתים ושכחו מיכו שכחה חלמח דשחתים תלינן חילחח: [oo])חף כחן שחתים. כל"ל: מערוגה. כלו' יליף לה מבלחים וגבי בלחים חיתח (שם' בלחים פ"ג מ"ח) ערוגה שהיח ו' על ו' וכו': מה קלירה כדרך

חצי שדה בשותפות וחלקו אינו מפריש שבסוף על חבירו שבסוף. אבל לא משלו שבתחילה על חבירו שבתחילה. אמר רבי יוחנן קצר חצי שדה וקצר חצי חצייה ולא הספיק לקצור את השאר עד שקצ' כולה מפריש מן הראשון על האמצעיין ומן האמצעיין על הראשון. ואינו מפריש מן הראשון על הראשון. אמר רבי יהושע בן לוי היתה לו שדה אחת חצייה הביאה שליש וחצייה לא הביאה שליש ולא הספיק לקצור חצי חצייה עד שהביאה כולה שליש מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעים על הראשון ואינו מפריש מן הראשין על הראשין. **הלכה ו'** [p])עד כדון בשהתחיל לקצור ואפילו לא התחיל לקצור. נשמעינה מן הדא [q])לקח גן צאנו של חבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב. רבי ירמיה בשם רבי יוחנן דרבי יהודה היא שנייא היא תמן בין שהתחיל לגזוז בין שלא התחיל לגזוז. וכא לא שנייא בין שהתחיל לקצור בין שלא התחיל לקצור. מה טעמא דרבי יודה משום דחובת קציר בקמה או משום דהוי במוכ' לו חוץ מחובתו. נשמעינ' מן הדא לקח גן צאהבירו אם שייר המוכר המוכר חייב ואם לאו הלוקח חייב א"ר ירמיה בשם ר' יוחנן דר' יהודה היא אית לך למימר תמן שחובת קציר בקמ' לא משו' דמכרו לו חוץ מחובתו וכה במכרו חוץ מחובתו מה נפק מביניהון עבר הלוקח והפריש. אין תימר משו' שחוב' קציר בקמ' הפריש הפריש. ואין תימר משו' במוכר לו חוץ מחובתו הפריש ונוטל ממנו דמים נשרף חלקו של מוכר אין תימ' משו' שחובת קציר בקמה נשרף נשרף. ואין תימר משו' במוכ' לו חוץ מחובתו נשרף נוטל ממנו דמים. **הלכה ז** מה טעמא דר' אליעזר נאמר כאן שרך ונאמר בבלאי שרך מה שרך שני להלן בית רובע אף כאן בית רובע. מה טעמ' דר' יהושע נאמר כאן שרך ונאמ' להלן (דברים כ"ד) ושכחת עומר בשד' [o]מה שדה שני להלן שתי [oo])אף כאן שתים. מה טעמ' *דר' טרפון ששה על ששה מערוגה. ר' יהושע בן בתירה אומר כדי לקצור ולשנות והלכה כדבריו. מה קציר כדרך

חקוצרים

p) חולין קל"ח ע"ב. q) שם קל"ח.

מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי. עיי' רמ"י ב"ב כ"ז ע"ב שכתב דמי שאין לו קרקע חייב בוודוי והתו' שם וקידושין כ"ו הקשו עליו מן הירושלמי דהכא ועיי' בתוי"ט במשכתו ובמהרש"ל קידושין שם, והר"ש כתב במשכתו על הא דרמ"י, ובירושלמי ליכא לפלוגתא למתוקמי ברמה שמפרש לה' מכת יר' יוחנן פליגי לה' מכת מחייב בוודוי כלו' דהיה בידו קבלה דחייב והקשה מתני' חייב ור' יוחנן אמר לפטור לגמרי יותר ברמה שהרי נעבי ליכו כתן ל' קודש וכתו שעירבבו, וגם אין לומר שהוא ל' קודש וקאי להנדייתא דאמתי לא תכי הנדייתא והרחיון דל"ב מתי קאמר ר' יוחנן עבד לה שמועתה הלא יוקשה עוד אמתי לא תכי הנדייתא הוידוי ומפשר דיש לומר תכי וצ"ע ואף דיש להקשות מתי צ"ע דהתי חייב אין זה מדרך הירושלמי:

ולא

הקוצרים או אפי' כל שהוא מן מה דכתיב (תהלים קל"ב) אשר לא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר. הרא אמרה קצירה כדרך הקוצרים. **הלכה ח'** רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש בעי הגע עצמך שהיה שם שיבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור. ר' חנניה בשם רבי פינחס תיפתר בשהיה שם קלח אחד ובו חמש שבולים. ר' מנא בעי וליתנן אמר קמה כל שהיא חייבת בפיאה אלא בגין דתנא ביכורים תנא קרקע. תני והריאיון. ר' יוסי בשם רבי יוחנן [ה]) מי שאין לו קרקע פטור מן הריאיון. רבי מנא בעי ולמה לנגן אמ' מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתי' (דברים כ"ו מן ט"ק) מן האדמה אשר נתת לנו. ר' יוסי בי ר' בון בשם רבי יוחנן אמר שמועתה כן מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב מן והאדמה אשר נתת לנו. רבי יוסי בשם רבי יהושע בן לוי מי שאין לו קרקע פטור מן הראיה שנאמר (שמות ל"ד) ולא יחמוד איש את ארצך. מעשה באחד שהניח את בריו ובא ומצא אריות סובבין אותו. מעש' באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא חתולות מקורעין לפניהן. חד בר נש שביק ביתיה פתיח ואתא ואשכח חבינה בריכה על קרקסיו. רבי פינחס משתעי הדין עובדא תרין אחין באשקלון הוו להו מגורין נוכראין אמרי כדון אילין יהודאי סלקין לירושלם אנן נסבין כל מה דאית להון מן מה דסלקון זימן להן הקב"ה מלאכים נכנסין ויוצאין בדמותן טן דנחתון [ו])שלחון לו מקמן אמר לון אן הויתון אמר לון בירושלם. אמר לון מאן שבקתון בגו ביתא אמרו ולא בר נש. אמר בריך הוא אלההון דיהודאי דלא שבקון ולא שביק להון. [ז])מניין לנכסים שאין להן אחריות שהם נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה. רבי יוסי בשם חזקיה רבי יונה רבי חנינא תירתייה בשם חזקיה כתיב (ד"ה ב' כ"ח) ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערים בצורות ביהודה. [ז]) עד כדון בשהיה קרקעות עם המטלטלין במקום אחד. היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. אמר רבי בון בר חייא נשמעינה מן הדא אמר להן רבי אליעזר מעשה במדוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה וביקש לחלקן ליתנן במתנה אמרו לו אין את יכול אלא אם כן קנית קרקע. מה עשה הלך וקנה סלע אחד בצד ירושלם ואמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני עם מאה חביות של יין. חצייה דרומי אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו

הקולכיס. הש"ס מבעיא ליה בדברי ריב"ג הך לקלור דקאמר אם הוא כדרך שקולרין הקולכיס או אפי' כל שהוא בקרע כדי לקלור ומיבעי ליה לר"ע דחייב בכל שהוא ולר"ע בעי נרידת מן מה דכתיב. ופשיט לי' הש"ס ממה דכתיב חצר לא מלא כפו קומץ משמע דאין בקרע קליפה מלא כפו: **הלכה ח'** הגע עצמך. לר"ע פריך למה קרקע כל שהוא כלו' קמה כל שהוא ובדלתיתא לקמן חייבת בפאה: שהיה שם שיבולת אחת. אם אין שם מלא שיבולת אחת היאך אפשר שיהיה חייב בפאה: עד שלא קצר אין כאן חיוב. דהתורה אמרה ובקצרכם את קציר ארצכם ובדלתיתא לעיל ריש פ"ק: משקצר אין כאן שיור. ומשילא אין כאן חיוב פאה דהתורה אמרה עד שלא קצר: ובו חמש שבולים. והוא קלח קטן שיבולים: בעי. הקשה: וליתנן אמר קמה. אמאי לא אמר ר"ע קמה כל שהוא והלא חיוב פאה מיכו תלוי בקרקע אלא בקמה: אלא בגין דתנא ביכורים. בשביל דתני חייבת בביכורים וחיוב ביכורים תלוי בקרקע ובדלתיתא ביכורים פ"ק תני כמי גבי פאה קרקע והא בגין דתני ביכורים לאו דוקא אלא ביכורים והבאים אמר כן ולכתוב עליו פרוזבל וכו': תני והריאיון. בברייתא תני מי שיש לו קרקע כל שהוא חייב בראייה: פטור מן הריאיון. דכתיב ולא יחמוד איש את ארצך ובדלקמן: ולמה לכך תא. ולמה לא תנן אמריכן: פטור מן הוידוי. מן וידוי משמע כי היכא דאמריכן דמי שאין לו קרקע פטור מן הריאיון כן יש לן למימר דפטור מן הוידוי דהתם כתי כתיב וכו' והך ר' מכת בעי מיכו ל' קודש אלא ל' דרשה וספק (עיי' מכות פ"ב ערך בעת): מן האדמה חצר נתת לנו. ט"ס ואלא כאלא כי נתכ"ך ול"ל ואת

[ה]) עיי' נבלי פסחים ח'. [ו]) קידושין פ"ק הל' ה' נבלי קידושין כ"ו. [ז]) שם נ"ב פ"ט הל' ט'.

(*) κάρκος

וקיימו את דבריו. אלמא דלמ"ד בעיכן לגורין לחיך לחסר לגבור כל הני מטלטלין על סלע והוא נגוה וחדוד. רש"י קידושין: ולאו שביב מרע הוא. התם מיירי ע"כ בשב"מ דהרי בעלמא אין לחדם מזכה אלא בכתב והתם זיכה בדברים וכדין שביב מרע דדברי שב"מ ככתובים וכמסורים דמי וא"כ אין לחייב עשה אלא בעיכן לגורים: לפי שבכל מקום אין אדם מזכה עד שיהו קרקעות ומטלטלין במקום אחד. וכן איתא לעיל בעלמא בעיכן לגורין וכאן בשב"מ הקילו ואמרו דלמ"ד בעיכן לגורין: למ"ד ר' אליעזר. הלמ"ד ר' אליעזר הוא דאמר עשה במדוכי אחד: שביח היא. בתמיה וכי לר"ל עשוה דין שב"מ מדיינרים כמו לחכמים דלר"ל נמי שב"מ לאו מזכה בדברים ע"ל ח"ת איתא ליה ב"ב פ"ט ע"ז אחד ברי ואחד מסוכן וכו': תמן תניא. בשלמא להכא והל"ל תני הלמ"ד לפי שעיקר הסוגי' בקידושין ומש"ה איך שפיר תמן על שם פיקה והסופרים העתיקו עשה הסוגי' כלורתה לכאן ועיי' מגוה (פ"ג ל"ט. פ"ה ק"ו ע"ב): ובביכורים. ולכתוב עליה פרוזבול ולקנות עמה ככסים שאין להן מחריות. כל זה ל"ל והסופרים קילקו במקום שהיה להם להחזיק: קרקע כל שהוא מהו טב. כלו' וכי רמויה היא להכיח עליה עשה דלמא לא בעיכן לגורין: תיפתר שהיה שם וכו'. ומעתה הגבלי קידושין: הלכה ט' מי זהו שביב מרע. דתני בתוכ' ככתובים שביב מרע וכו': כל שלא קפץ עליו החולי. נא עליו החולי פתאום דבקפץ נקרא מסוכן וכן הוא בשם ניסין: הקרובים ככסין אלו. השב"ם לבקרו. [ס]כי בעיתון וכו'. כל"ל פי' וכי בי לחם מבקשין לקיום הבריית דהרחוקים ככסין אלו אמר ג' ימים הלא לחם מיבעי רחוקים לי כי אם קרובים שהיו מבריו (עיי' מגוה ערך ר' חזקיה ור' פינחס) והחבריס בקרובים וכדאיתא בטי"ד סי' של"ה בשם הרמב"ן ע"ש: שייר קרקע כל שהוא. פסקא דתתני: ואפילו לא הבריח. שלא שמת מאותו חולי לכאן עשה עליו החולי. שלא לחדעתא דחיות: והוא שהבריח. דאמרינן דעתיה דמשום הכי כתן הכל אשבר שלא יקוים מחליו: דברי שב"ם וכו' דוקא שמת מאותו חולי הא אם הבריח וחת"כ לא: ובמסיים וכו'. הא דאמרינן בתתני' שייר קרקע כל שהוא מתכתו קיימת דוקא שמסיים הך מקלת דאמר תנו שדה פלוני לפלוני ובמס' כתובות הני' ובמס"ם ומוסיף: אמר תנו חלי שדה פלוני לפלוני. ומספקא לי' להב"ם אם סיים השדה אלא שכתבה לשייס ולא סיים נאותה השדה חלק כל אחד ואחד אם הוה כמסיים או לא והחיבעית לא כפשטה ובמס' כתובות הני' שלפניכו היא הככוכה: ר' ניסא. הוא כמו ר' אביכה ובמס' ג"ב לא נזכר ר' ניסא ושם אינתא ר' ירמיה אמר רב: שייר מטלטלין לא עשה כלום. דתתני' דוקא קרקע קתני: אתא חמי. נוח ורמה לוא אפשר לומר דבר זה: יש לו מחייה. בתמיה וכי מספיק הך קרקע כל שהוא לכדי חייו אלא דאמרינן כיון דשייר לא כת' לחדעתא דחיות: שייר מכניס טובות ומרגליות אין לו מחייה. בתמיה ומכ"ש דהוה לנו לומר מתכתו קיימת: אמר ר' יוסי יודע הוא באיש הזה. זה המאמר אין מקומו כאן כי אם לקמן אחר הפלוגתא דכתב לזה וחזר וכתב לזה ושם מפורש: שייר עבדים. מי הוה כשייר קרקע או לא: דבר דליה. ר' יודן בר פזי דמן בר דליה (עיי' מגוה ערך בר דליה) שכח היכך הדין אם שייר עבדים ולא ידענו מה שכח: כתב לזה וחזר

ולאו שביב מרע הוא. בתוספתא אינתא נזה"ל המסוכן שחלק ככסיו על פיו אין כאן כאול בין בשעת דברי המת יעשו לפל דבריו עד שיקנה ככסף בשטר ובחזקה ר' אליעזר אומר ככסיס אין להן מחריות נקנין ככסף בשטר ובחזקה ואלו מחריות נקנין ככסף בשטר ובחזקה אמר ר' אליעזר מעשה במדוכי אחד וכו' פי' דר"ל מייתי דאיי' לדבריו דאין חילוק בין שב"מ לבדבריו דגם בשב"מ צריך להיות קנין גמור וההוא מדוכי היה שב"מ וא"כ קשה אמוך אין עלה על דעת ר' אליעזר שב"מ דאקילו אשכח דבדברים אינה כמו שהקילו אשכח דבדברים אלא ר"ל עלמו מניח דאיי' מהך עובדא דמדוכי דשב"מ אין מזכה בדברים וכ"ל דתוספתא זאת לא היתה ידועה להירושלמי ובבבלי קידושין כ"ו ב"ב קכ"ז הוצא הך תוספתא:

שייר עבדים. הך מבעיא לא קאי אלא אליבא דר' ירמיה דאמר שייר מטלטלין לא עשה כלום וקמבעיא לי' אי עבדי כמקרקעי דמי או כמטלטלי דמי דאילו למאי דמסיק הש"ם לעיל אתא חמי וכו' דמטלטלין כמי הוה שייר פשיטא דשייר עבדים מתכתו קיימת היו עבדים כמקרקעי או כמטלטלין (ועיי' ב"ב ק"כ ב בשב"ם ותו' דבמילי דמוריתא הוו ודאי עבדי כמקרקעי ודוקא לענין מילי דרבנן קמיבעי לן) ומפשט לפרש הך אתא חמי שייר קרקע כל שהוא יש לו מחייה שייר קרקע כל שהוא מאריכין דהוה שייר דיש לי מחייה דשייר בשיור כדי מחייה וכדאמר ר' יהודה אמר רב בגבלי שם ק"ט קרקע כדי פרנסתו שייר מכניס טובות ומרגליות אין לו מחייה יחשבו כאילו אין לו מחייה בתמיה וע"ז מסופק הש"ם שייר עבדים אם הם כיס לו מחייה או כאין לו מחייה: **שמא**

מסורת הש"ס

[ס]) ניסין פ"ו הל' ז. [ס]) כתובות ט"ו הל' ח' ב"ב פ"ט הל' ו' שם והני' דאמר ר' יוחנן בשם ר' יכחי. [ס]) ב"ב שם ועיי' בגבלי ב"ב קמ"ט. [ס]) עיי' בגבלי ב"ב קכ"ב

שמא יבריח. לגבי דידיה לא מהני קנין וחוזר וכן מליכו בנבלי ג"כ קכ"ג ריש ע"ל סנור מיכי' הכי מילי לאחר מבל לעצמו לא ומקשינן הש"ס אם לתין חילק בין לו ובין לאחר ומיכו יכול לאחזר אפי' בנבלי תירוצלמי קרמית והירוצלמי סבר דהוא עלמו יכול לאחזר אפי' בקנין וכל הסוגי' מרמה דמיירי בקנין והך דכתב לזה וחזר וכתב לזה רב אחר מיכו מוחר ליתח בנבלי אם קב"ג בזה"ל כתב וזיכה לזה כתב וזיכה לזה רב אחר מיכו מוחר ויחולק אם שמואל וירוצלמי ר' אבא בר הוכא ור' יוחנן ושיכוי כזה מליכו הרבה פעמים:

מקולי כתובה. ובנבלי ליתח אמר ר' יוסי בר תניכא בשמיה לה טלי קרקע זה בכתובתיך ובלתי ספק שגם דעת הירוצלמי כן לתין סברת לומר דאכח קולי כתובה יכול לאבד זכותה בלא ידיעתה, אלא דהרשב"ם מפרש אם הך דמקולי כתובה שנו קלי גם לרב ושמואל והוא מסקנת סתמת ש"ס וירוצלמי מוכח דר' נן תניכא קאמר לה דכן ליתח בתר כן אמר ר' בא טעמא דר' יוסי נן תניכא לא סוף דבר וכו' מקולי כתובה שנו:

הדרן עלך מלבנות

ז) רב אמר במוכה על ידיה ושמואל אמר במחלק לפניה. רבי יוסי בן חנינא אמר מקולי *כתובה שנו כן. ובן חני בר קפרא מקולי כתובה שנו. אמר רבי בא טעמא דרבי יוסי בר חנינא לא סוף דבר בכתובתה מנה ומאתים אלא אפילו בכתובה של אלף דינר מקולי כתובה שנו. **הלכה** י רבי יסא בשם רבי לעזר ח) שייר מטלטלין לא עשה כלום. אני אומר נופו שייר. ט) וכשבא מעשה לפני רבי יוסי אמר (משלי ג) שפתים ישק משיב דברים נכוחים:

הדרן עלך מלבנות

וחזר וכתב לזה. רב אמר אינו יכול לחזור בו רב אבא בר חונא ור' יוחנן אמר יכול לחזור בו. היך עבידא היה רבו הראשון והשני כהן השלישי ישראל o)על דעתיה דרב אין יכול לוכל בתרומה oo)על דעתיה דרב אבא בר הונא אמ' רבי יוחנן יכול הוא לוכל בתרומה. הכל מודין שאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חונא מתניתין מסייעה לרב אבא בר חונא ורבי יוחנן p)בריא שבחב דייתיקי ושביב מרע שכתב מתנה חוזר בו. בריא שבחב דייתיקי חוזר בו ולא עוד הוא בריא ודכוותה שביב מרע שבחב מתנה חוזר בו ולא עודהו שביב מרע. q)אי זו היא דייתיקי. תהא לי להיות ולעמוד. ואם מתי ינתנו נכסי לפלוני. אי זו היא מתנה הרי כל נכסי נתונין לפלוני מתנה מעכשיו ושתהא כתיב בה מהיום. r)אחתיה דרבי גורין כתבת ניכסי לאחוה וסלק אחוי רבא פייסה וכתבת ליה אחאי עובדא קומוי רבי אימי אמר כן אמ' רבי יוחנן חוזר בו. אמר רבי זעירא לא מודי רבי יוחנן שאם היה כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו. ooo)אתא רבי אבהו בשב רבי יוחנן אינו יכול לחזור בו. אתא רבי לא בשם ר' יוחנן אינו יכול לחזור בו. ואנהר רבי אימי וחזר עובדא

נעוד שהות בריח ודומיא דידיה הא דתני שכ"מ שכתב מתנה חוזר הייכי נעוד שהות שכ"מ ולא כשעמד מחלוי אלמא דשכ"מ יכול לחזור בו וכה המקבל השכי' ושתמא כתוב בה מהיום. לו שכתוב בה מהיום: וסלק לחוי רבא. ועלה לחוי הגדול: שתם היה כתוב בה מהיום. פי' מהיום ולאחר מיתה ובהך דייתיקי דאחתיה דר' גורין היה כתוב בו מהיום: ooo)אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן. כל"ל פי' וכן כי אתא ר' אבהו אמר בשם ר' יוחנן: אתא ר' לא. וכן כי אתא ר' לא וכו': ואהנהר. וכוכר: רב אמר במוכה על ידיה. אלמא אחרוכה דאחבי' הכותב ככסיו לבניו וכתב לאחרו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה ומפרש רב דמיירי שכתבה לו סודר אלא להקנות לבניה דמוכחת מילתא מדקא משתדלה בזכייתה הבניה וגם כתן לה כל שהוא ומיכה מערערת כיון דאיכא תרתי ולאי כתרלית להם להיות קיבין מתנה זו אלא תוכל לערוף מהן כתובתה ומתלה להן השעבוד שעל הנכסים הללו. מפי רשב"ם ב"ב: ושמואל אמר במחלק לפניה. בנבלי מוסיף והיא שותפת יפי' הרשב"ם אפי' אין מוכה על ידה אלא שהיתה לפם בשעה שכתב ככסיו לבניו והיא שותפת דכיון דכתב לה קרקע כל שהוא כתרלית ושתיקה כהודאה דמי ע"כ. ונראה דהא דקאמר הש"ם במחלק לפניה כיוצא ג"כ והיא שותפת: ר' יוסי בן חניכא אמר מקולי כתובה אבו בן. אפי' לא זוכה על ידה ואלא חילק בפניה אבדה כתובתה דבכתובה הקילו וכמו שאיכו ג"כ דאקילו גבה לענין זיבורית ושאיכה גובה בראשי בנמוחק: אלא אחילו בכתובה של אלף. דייפה כתה לכתוב לה כתובה גדולה ויש לכו לומר דוקא אלא אחלה אפ"ה אמרינן ע"י קולי כתובה דאבדה כתובתה **הלכה** ו' שייר מטלטלי. הא דתכי בתכי שייר קרקע לאו דוקא אלא אפי' שייר מטלטלין לא ילף בן תורין: אלי אומר נופו שייר. אלי בין אתכי' שייר קרקע כל שהוא בין אין' ר' יסא בשם ר' לעזר שייר מטלטלין וקאמר הש"ם דאשיש הכי לא אמר כלום דאיתא נופו שייר לעבד תביב אקרקעי ותביב מטלטלי. הרשב"ם ב"ב:

מסורת השי"ם

o) תוספתא ב"ב פ"ח ובבזיכו. p) זיל התיסבתא אי זה הוא דייתיקי תהא לי לעמוד ולהיות אם אתי יכתבו בכסי לפלוני ובבלי ג"מ י"ט ב"ב קל"ה ליתא דא תהא למיקב יכהיות ופי הרשב"ם בתירוצו לב"ב דאיתיס בעלמא היא כלי' דא תהא למיקב אחולי זה. q) עיי' לועסתו בבלי כ"ב קכ"ח. r) בבלי שם קל"ב. s) בבלי ב"ב קע"ט ע"ב. t) תוספתא סמה פ"ח.

הפיאה כיתכת במחובר לקרקע. בעל הבית צריך להכיח הפאה במחובר ובגמ' ילים לה מקרא: בדלית. גמן המוליכ על גבי עליס מן על גבי לילכות: ובדקל. תמרה: מוריד ומחלק לעכיים. דבהכי יש סכנה לעניים לעלות ובדליתא בגמ': לף בחילקי מגוזים. במתב"מ ובגמ' בחליקי, לילן על מגוזים ופי' בערוך דקרי לי' חליקי לפי שהוא חלק אלין לו קצרים ולא עכפים והרמב"ם פי' חליקי מגוזי פרח והם מין מגוזים והחילן גבוה מאוד: לפילו תצעים ותצעה עכיים. במתב"מ ובגמ' ליתא לתי' עכיים, וקאי לריצת דהפאה

הפיאה ניתנת במחובר לקרקע ברלית ובדקל. בעל הבית מוריד ומחלק לעניים. רבי שמעון אומר אף בחילקי אגוזים אפילו תשעים ותשעה עניים אומר לחלק ואחר אומר לבוז לזה שומעין שאמר בהלכה. ובדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומר לבוז ואחר אומר לחלק לזה שומעין שאמר בהלכה. ב' נטל מקצת הפיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום. נפל לו עליה ופירס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה ובן בלקט וכן בעומר השכחה. ג' פיאה אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו. שלוש אובעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה. רבן גמליאל אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו. ורבי עקיבה אומ' לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו. של בית נמר היו מלקיטין על החבל ונותנין פיאה מבל אומן ואומן. ד' נכרי שקצר את שדהו ואחר כך נהנייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה. רבי יהודה מחייב בשכחה שאין השכחה אלא בשעת העימור. ה' הקדיש קמה ופדה קמה חייב. עמרים ופדה עמרים חייב קמה ופדה עמרים פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה. וביוצא בו המקדיש פירותיו ער שלא באו לעינת המעשרות ופדאן חייבין [ס] ומשבאו לעונת מעשרות ופדאן פטורין. הקדישן ער שלא נגמרו ונמרן הגיזבר ואחר כך פדאן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין. ו' מי שליקט פיאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני רבי לעזר אומר זכה לו. וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון. הלקט והשכחה והפיאה של נכרי חייב במעשר אלא אם כן הבקיר. ז' אי זהו לקט הנושר בשעת הקצירה. היה קוצר קצר מלא ידו חלש מלא קומצו. הבהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי זה של בעל הבית. תוך היד ותוך המגל לעניים אחר היד ואחר המגל לבעל הבית. ראש היד וראש המגל רבי ישמעאל אומר לעניים. רבי עקיבה אומר לבעל הבית. ח' חוררי הנמלים שבתוך הקמה הרי זה של בעל הבית. ושל אחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים לבעל הבית. רבי מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט:

סליק פירקא

כחיב (ויקרא י"ט) לא תכלה פאת שדך בקצרך. [פ] מיכן שהפיאה ניתנת במחובר לקרקע. יכול אפלו בדלית ובדקל תלמוד לומ' קציר מה קציר מיוחד שהקטון מושל בו כגדול יצאו

הדלית

מיכן שהפיאה כיתכת במחובר לקרקע. מבקלרך דריש לה שהקציר הוא במחובר: שהקטון מושל בו כגדול. שיד הקטן מושל בו כיד הגדול כלו' שהכל מניעין מליו: ילמו

[פ] ת"כ פ' קדושים

כיתכת במחובר לקרקע אפי' ל"ט עכיים מוסרים שבעה"ב יקלוט הפאה ויחלק מותה להם: ואחד אומר לבוז. ג'כיל במחובר והם יחטפו כל אחד חלקו: ובדלית ובדקל. דעל בעה"ב להוריד ולחלק: **ב** כטל. אחד מן העכיים מקבל פאה שלקט כבר וזרקה על השאר כדי לקטות: אין לו בה כלום. אפי' במה שלקט ובדאיתא בגמ': וכן בעומר השכחה. אם פירס טליתו על עומר השכחה וה"ה בשכחת קמה שלא דשכחת עומר בהדיא כתיב ושכחת עומר ושכחת קמה ילפינן מבשדה ובלקטן הל' ד' (לף ע"ל ע"ח) תיו"ט ושוכתב עוד שאלא במשניות כ"י הגי' וכן בשכחה: **ג** במגלות. בהם קוצרים חיטים ושעורין: בקרדומות. בהם קוצרין שיבולת שועל וזימון. הרא"ש: אובעיות. לקטן בגמ', וכן במתב"מ ובגמ' הגי' מבעיות פי' הר"ש שבעל הבית עתגלה וכרחה לתוך שדהו כדי שיקטו העכיים פאה ובגמ' מפורש: בשחר ובחצות ובמנחה. בגמ' מפורש הטעם דג' זמכים הללו: שלא יאמרו. **ג'** זמכים הללו: שלא וכו'. ומדאיפלינו ר"ג ור"ע היכך לאמרו ג' זמכים יש לשפוט שההלכה דג' מבעיות ישכה מאוד וכבר הערכו על זה במשרכו דה"א פ"ד כלל כ"ז: בית כמר. שם מקום וכזכר הרבה פעמים בש"ס זה: מלקיטין (במתב"מ ובגמ' מלקטין) על החבל. היו קוצרין חבל בלד הקמה וקולרין והולכין עד שיכלה החבל וחוזרין ויקוצרין ומניחין הפאה וזה מה שאמרה העזכה מבל מומן ומומן פי' מבל שורה ושורה: **ד** פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה. דגבי לקט והפיאה כתיב ובקלרכם ולא מקלרוהו בכרים ובן גבי שכחה כתיב כי תקמור קליך: שאין השכחה שלא בשעת העימור. ובשעת העימור גר היה וחייב בכל המצות ובגמ' מפורש טעמא דת"ק: **ה** קמה ופדה עמרים. שהגזבר קנה הקמה: פטורה. דמקרא דמעמיקין קליר בכרי מעמיקין כמי קליר הקדש דלאו דוקיא הוא: לעונת המעשרות. מפורש בגמ'. [ס] ומשבאו לעונת מעשרות ופדאן חייבין וכן הוא בת"כ ויכילימה ובמתב"מ ובגמ' משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין וכל"ל ביזובלמי ותי' פטורין טעות דמוכחת: ונמרן הגיזבר. שבגמרו בעודן ביד הגזבר: **ו** יתננה לעני הנמלא ראשון. שלא יכול לזכות לעני ובגמ' מוקי פלוגתייהו בזה הזוכה לעני הוא עגיר: של בכרי. שהשדה של בכרי: חייב במעשר. במתב"מ ובגמ' במעשרות: שלא פס בן הבקיר. במתב"מ ובגמ' הבקיר (ועיי' לקמן פ"ו מ"ח) דהפקר פטור מן המעשרות: **ז** אי זהו לקט. עד כמן דבר בדיבי פאה ומעשה זו ולילך עד פ"ה מ"ז מדבר בדיבי לקט: הכושר בשעת הקצירה. שיבלים הכופלים בשעת הקצירה: היה קוצר קצר מלא ידו. וכן הוכח בת"כ פ' קדושים, ובמתב"מ ובגמ' קצר מלא ידו ובדפוס הרחשון של מסכתות היה קוצר מלא ידו: הרי זה של בעל הבית. דכל היכא דכושר מחמת מיכש מיכו לקט: תוך היד ותוך המגל. כשר מתוך היד ומתוך המגל: מחר היד. מכדכוד ידו: ומחר המגל. ע"י מטושת המגל: לבעל הבית. דאין זה בדרך קצירה: רמח היד. כשידו מלאה ויש שבלים בין רמחי שלבעיתיו לפם ידו הכושר מחמת מיכש וכן הכושר מרמח המגל: ר' שמעאל אומר לעכיים. דמדמי לי' לתוך היד ולתוך המגל: ר' עקיבה אומר לבעל הבית. דמדמי לי' לשחר היד ולשחר המגל: **ח** חוררי. במתב"מ ובגמ' חורי והוא הככון, פי' דרך הכמלים להככים מבואה בחוריהן: שבתוך הקמה. עד שלא התחילו לקלור: הרי זה של בעל הבית. שאין לעכיים בקמה כלום: ושל אחר הקולרים. לשחר שהתחילו לקלור: העליונים לעכיים וכו'. בגמ' מפרש לכולא מתכי':

סליק פירקא

מיכן שהפיאה כיתכת במחובר לקרקע. מבקלרך דריש לה שהקציר הוא במחובר: שהקטון מושל בו כגדול. שיד הקטן מושל בו כיד הגדול כלו' שהכל מניעין מליו: ילמו

יכול בדלית ובדקל כו'. בת"כ לויקח בזה"ל תעזוב הכתוב לפכיהם והם יעזבו לפי' י"ט לומרים לחלק ות' לומר לעזבו לפי' נריש לפי' ידיו רפות לזה שומעין שאתה כהלכה יכול בדלית ובדקל כן ת"ל לותם לפי' ל"ט לומרים לעזבו ואחד לומר לחלק לפי' זקן לפי' חולה לזה שימעים שאתה כהלכה מה רלית לומר בדלית ובדקל לחלק ובשאר כל הפירות לעזבו אחר שריבה הכתוב מיעט ת"ל קליר מה קליר מיוחד שהקטן מוסל בו כגדול יצא הדלית והדקל שאין הקטן מוסל בהם כגדול ע"כ. והוא כעין הדרש שמביא הס"ם בריש"כ כתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך וכו' לא תשאיר פאה לשכת"כ שפיק לה מן תעזוב והס"ם יליף לה מן בקצרך. עוד ליתא בת"כ שם תעזוב לפכיהם הכא תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במכבדות יכול לפי' תעזוב הכא תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במכבדות יכול לפי' הש"ה תורה חוסה על ממונן של ישראל ת"ל לותם ע"כ. וזה הוא הדרש שמביא הס"ם בריש"כ תעזוב הכא לפכיהם תבואה בקשה וכו' בזיכוי לבל בקשת גי' הס"ם ת"ל ליזב דאמר ליתי דשעי מעמיכה מן הדא כלו' ליתי לילפא דפאה ניתכת במחובר לקרקע מן הדא ולית מסיים תעזוב הכא לפכיהם תבואה בקשה ומה ענין זה לבל זה הלא הך הכא לפכיהן תבואה בקשה לתי למעוטי שלא יעיר הפרי ויטול הקש לעלמו וכמו שפי' הערוך וכן פי' הרמב"ן ז"ל פי' כשם שזכו העכיים בתבואה כך זכו בעליהן ועוד התי דקאמר יכול בדלית ובדקל כן פי' שלא יטול בעה"ב לעלמו התשכול שבו תלויים העכדים או התמרים ודלי לשא יטול התשכול וכמו שזיכו הקש גבי תבואה וגם שם כדחוק לומר דמש"ה הו"ל התשכול לבה"ב דמכיון שהוא מוריד יש לו התשכול בשכר טרחו מלבד שהעיקר חסר מן הספר הרי הסיפא סיתר לריש דבריתא. תכי תמרים במכבדות ונסיפא תכי יכול בדלית ובדקל כן ולשא דקל הוא בעלמו תמרה שלא שזה תרמית וזה לה"ק, וכרשה שהר"ם הרגיש בזה לכן כתב תמרים במכבדות לין סככה בלקיטתן שמכין ברשתו של דקל ע"כ לפל בגלי פסחים כ"ו ע"כ לתר עולא לתר רים לקים מחלוקת במכבדות מוכח שהמכבדות הן ברשת הדקל וכן פי' רש"י שם ועוד מלי לתי דמסיים מרבה מכי לת שלא שמכין של סככה וכו' מה ענין סככה לבל הצרת הפרי ולקיחת העץ לכן ברשה בבירור שים כאן הוספה מחוסרת וט"ם ועיקר הגי' לית דבעי מעמיכה מן הדא תעזוב הכא לפכיהם והם יעזבו לפי' ל"ט לומרים לחלק וכו' יכול בדלית ובדקל כן וכו' מה רלית וכו' מרבה מכי לת שלא שמכין של סככה וכו' והלי לית דבעי מעמיכה מן הדא הוא הת"כ הנזכר לעיל ולזה קורא שרשה המאמר דת"כ תעזוב הכא תבואה בקשה וכו' הסמוך למאמר תעזוב הכא לפכיהם והם יעזבו כתב לותו מן הכל על הגליון ומשם כשתרגם ובא בתוך הס"ם והמאמר תעזוב הכא לפכיהם וכו' כשמע בגירסת הסוכר ע"י הטועה תחילת המאמרים תעזוב תעזוב:

התנן

הדלית והדקל שאין הקטן מושל בו כגדול אית דבעי משמעינה מן הדא תעזוב הנח לפניהן תבואה בקשה. תלתן בעמיר תמרים במכבדות. יכול בדלית ובדקל כן ת"ל אותם. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו. אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את אלו שאינן של סכנה ומוציא אני את אלו שהן של סכנה ואינו מחובר. אין תימר מחובר הוא קורא שם פיאה למעלן. אין תימר שאינו מחובר קורא שם פיאה למטן. אין תימר קור' שם פיאה למעלן הוצא' משל עניים אין תימר קורא שם פיאה מלמטן הוצאה משל בעל הבית ואפילו תימר קורא שם פיאה למעלן הטריחו על בעל הבית שתהא הוצאה שלו מפני הסכנה [5])תני בשם ר' אימי כל האילנות סכנה. רבי מאיר לא דרש קציר ורבנן דרשי קציר. כל עמא דרשי קציר אלא רבי מאיר אמר כל אילנות סכנה. ורבנן אמרי אין סכנה אלא הדלית והדקל בלבד. רבי חנניה בשם רבי שמעון בן לקיש מעשה שמתו חמשה אחים בחמשה חליקי אגוזים. בעל הבית שקרא שם פיאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקצרך. לא קרא שם פיאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקצרך.

התנן

דהם בעה"ב קרת כגר שם ות"כ הפלה בדשות עכיים ולריכים הם לשלם ההוצלה ואם קורת שם מלמטן הבלה מיכו בלה לרשות העכייס עד שהוריד ולריך בעה"ב לשלם ההוצלה: ואפילו תימר. ופושט הס"ם דגם שם תאמר קורת מלמעלן אפילו הכי לריך בעה"ב לשלם ההוצלה ואם בעלמן ויבואו לידי סכנה: שהעכיים מין להם לשלם ההוצלה ו עלו בעלמן ויבואו לידי סכנה: [5])תכי בשם ר' מאיר. כ"ל: כל המילכות סככה. ולריך בעה"ב להוריד: ר' מאיר לת דרש קליר. לימת דבהת פליגי ר"מ לת דרים קליר מה קליר מיוחד להוליח דלית ודקל שלת מעטעינן להו מסברת דכיון דים בהן סכנה בעה"ב מוריד וכן לאריכין בשאר מלכות ורבנן מעטי דלית ודקל מקליר וכיון דריבה הכתוב שהפלה ניתכת במחובר לקרקע מבקלרך לת דרשינן המיעוט שלת לדלית ודקל: כל עמת דרשי קליר. ומשכי הס"ם כולי עלמת כלו' גם ר"מ דרים קליר ובזה פליגי ר"מ שבר כל המילכות סככה וכי היכי דמעטינן דלית ודקל מעטינן כל המילכות דלמו דלית ודקל כתיב ורבנן שברי דמין סככה שלת בדלית ודקל: מעשה שמתו חמשה חתים. קשי להם דלמר ר' שמעון בשתכי לף בחליקי אגוזים ומשום סככה ומבית רשב"ל דרייה שם סככה בחליקי לגוזים מהך מעשה דר' לחים: בעל הבית שקרת שם פיאה וכילה. ומשה שלת כדין שהיה לו להכית לעכיים בשחובר: קורת שלי לת תכלה וגו'. ומ"ם שמבר בלמו דלת תכלה לריך עתה להכית לפכי העכיים דכתיב לת תכלה וגו' וכתיב בתריה תעזוב הכת לפכיהם וכדלעיל. הר"ם: לת קרת שם. ולת מבעית בקרת שם בשחובר וכילה שלת לף בלת קרת שם שכי קורת עליו לת תכלה ותעזוב:

o)התכן ביכיהן. כ״ל התכו ביכיהן פי׳ בעה״ב והעכיים התכו ביכיהן שבעה״ב יוריד ויחלק ויש בזה הכלה לבעה״ב שלא יכבשו העכיים בתוך שדהו: אין שומעין לו. ועצ״פ שכל העכיים כתרלו לזה דבפתכי׳ מיתת לפני כ״ט לומרים לחלק ואחד לומר לבזו הם שם כל העכיים כתרלו ביכיהם לחלק או לבזו שומעין להן ואמר הב״ם דשם יד בעה״ב נפתלע אין שומעין לו כלו׳ לבעה״ב משום שעיקר מה שכתבו הוא משום הכלת בעה״ב וכדפריכנן: בעל הבית מחלק בידו. קלי לפתכי׳ דתני בדלית ובדקל בעה״ב מוריד ומחלק לפכיהם וקאמר הב״ם ליחלק בידו ולא ישליך לפכיהם: שלא ירצה לעני מודעתו. פי׳ הכ״מ מל׳ הלא נודע מודעתו כלו׳ עכי הידוע וכיכר לו וישלך לפכיו: ר׳ שמואל בר מנחמן אומר. כלו׳ מילתא דפשיטא לן מיבעי לר׳ שמואל בר מנחמן: כילה לת שדהו לפני חזרה פיאה לעומרין. וכדאיתא בברייתא בבלי ב״ק ל״ד מלות פיאה להפרים מן הקמה לת הפרים מן הקמה מפרים מן העמרים: לפיכך כן בעל הבית מחלק בידו. לע״פ שחזרה הפיאה לעומרים להיות דיכה לבזה כמו הקמה לפ״ה מחלק שלא ירצה לעכי מודעתו. כל זה לפי׳ הכ״מ, ויותר כרלה לפרש דהך בעי ר״ם בן מנחמן מפני פה דרש וכתיב הערכו בקלת מקומות ופירושו וכן דרש ר״ם בן מנחמן גבי חזרה פיאה לעומרין: **הלכה ב׳** קוכסין בו. לזה שזרק מלת פיאה על השמר ומוליכין מידו לת התלוש כלו׳ מה שזרק ולת המחובר הפיאה שזרק עליה: עד כדון מזיד. כשמיעכה דקוכסין לפ זרק במזיד: שוגג. ומיבעיא לי׳ לפ קוכסין גם בזרק בשוגג דגזריכן שיגע לטו מזיד ולפשר דיש לפרש לפי׳ בשוגג וכו׳ בפשיעות כלו׳ גם בשוגג וכו׳ קכשו דכולה מדלת גזירה ועיי׳ לקמן ריש פ״ה: ולפילו כריכות. כריכות הן עמרים קטכים לפ גם בזה קכשו דלת שכיח כולי לפי שזרוק לדלת שזרוק על התלוש: oo)ולפשר זוכה בפליקה בתוך מרבע לפות שלו. כ״ל וכלשר הוא בפת׳ גיטין ד״ף וכ׳ עולה מכבלי ב״מ והגי׳ שלשכיכו מזוכה וכלשר מוכה הרלייה כן ולפי בעוכי וגם ר״ל לפר לקמן הל׳ ו׳ (דף ע״ה ע״ת) לין מדש זוכה לפליקה: מה טעם. הוא כמו מכת הכי מילי: ולפי בעוכי. דכתיב ולפי כ״ל והכה, והילך זייך לומר והכה בעכיי והוא הקדים כל כך לדלת שזקדים בעוד שהם בל׳ לפות שלו וכיון של׳ לפות שלו לדש זוכין לו יכול להקדים להוה בהזותו לדל״כ לין מדש מקדים דבר שאיכו שלו וקרלי עלמו עכי כיון שלת בלו לידו מפש: רב הוסיפת בעי. רב הוסיפת הקזה על מה שלמד ר״ל מהלי קרלי דל׳ לפות זוכין: מה כן קיימין. כמלי עסקיכן והילך כייכב הקרלי דמת״כ: מס בתוך מרבע לפות. שהזהב והכסף וכו׳ היו מוכתין בתוך ל׳ לפות עשיר הוא דלת כיתל לי׳ לומר דקרלי עלמו עכי על שלת בלו לידו ולם מחק לה׳ לפות דלת בלו בהזותו בכל היולך יכול להקדים: וקיימכוה במקדים רלשון רלשון דלמון. דלת מכן קיימיכן לקרלי שהקדים רלשון רלשון בכל פעם ופעם הקדים קלת מהכבסים שלו ושביר בקרלי עכי בעת שהקדימן ולין מכלן רלייה לר״ל: למר ר׳ לחין. ר׳ לחין מייתב הקרלי בדרך לחר ובלד ג״כ לומר דלין רלייי מסם לר״ל: oo)התיב ר׳ יעקב בר לידי קימי׳ים לקים. כ״ל וכלשר הוא בפת׳ גיטין (דלת שלינת סם רב לידי ולת ר׳ יעקב בר לידי): רלה לת המליכה. הת תביכן בפתכי׳ דב״ם רלה וכו׳: זה שהמוזיק בה זכה בה. ולפלי לת זכה הרלשון הרי ל׳ לפותיו זכו לו: תיפתר. תריץ: בזלת לתר יזכו לי לרבע לפית שלי. דל׳ לפות לין קוכין מלת מדעתו כלו׳ בפתכיין זיקוב: והתכי. בפשכתכו: עוד היל. גם היל מייירי: והתכי ר׳ חייל. כלו׳ בתוספתל והתוספתל בקרלת על פס ר׳ חייל (עיי׳ דה״מ פ״ה מתתר בריישת): שכיס שהיו מתכתין. כלו׳ מתוכתין ועיקר פתרוכו שהיו לוחפין זה לת זה. ובב״ם הגי׳ מתכסין ונרלה שהיל ט״ס: זכה בו. ולפלי לת זכו ל׳ לפות של הרלשוכים דקשתל לין מתכתין מלת על הפלה שהיל בתוך ל׳ לפות שלהן, ובתוספתל מבייש שלין עכי זוכה בלקט ובשכחה ובפלה עד שתטול לתוך ידו ולפשר שקל הב״ם מכך שיפל מלת שקיבר כדרכו ולת הכיל מלת הרישת: לתר ר׳ יסא לתר ר׳ יוחכן. מקומו בפס׳ גיטין והובל פה משום דר׳ יוחכן מוקי על ר״ל: זו בגיטין.

התנן ביכיהן. מה שפירשכו כרלה עיקר לפי גירסתכו, ומדברי הרמב״ם ע״ע פ״ב הל׳ ט״ו ט״ז כרלה שהיה ו׳ גי׳ לחרת ז״ל הפלה של תבואה וקטכיות וכו׳ כיתכת בפשוטר לקרקע והעכיים בוזלין לותה בידם וכו׳ רלו העכיים לחלקה ביכיהם הרי אלו מחלקין לפי׳ כ״ט לומרין לחלק ואחד לומר לבזו הם שם שומעין להם שלא יראה לעני מודעתו וישליך לפניו. רבי שמואל בר אבודמא בעי כילה לת שדהו לת חזרה פיאה לעומרין. אפי׳ כן בעל הבית מחלק בידו שלא יראה לעני מודעתו וישליך לפניו. **הלכה ב׳** p)תני בשם רבי מאיר קונסין בו ומוציאין ממנו לת התלוש ואת המחובר. 2)עד כרן מוזר אפילו שוגג ואפילו כריבות. 3)רבי שמעון בן לקיש בשם אבא כהן בר דליא oo)אדם זכה לחבירו במציאה מה טעם (דברי הימים ל׳ כ״ב) ואני בעוכיי הבינותי לבית ה׳ זהב בברים מאה אלף וכסף אלף אלפים כברים ולנחושת ולברזל אין משקל כי לרוב היה ועצים ואבנים הבינותי ועליהם תוסיף. רבי יונה אמר רב הושעיא בעי מה כן קיימין אם בתוך ארבע אמות עשיר הוא אם בחוץ לארבע אמות. ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקיימנוה במקדיש ראשון ראשון. אמר רבי אבין מהו בעניי שאין *עשירות לפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר בעוכיי בעיכוי שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. ooo)התיב רבי יעקב בר אידי בשם רבי שמעון בן לקיש והתניכן 7)ראת את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה. אמר ליה תיפתר בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות שלי. והתני נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותה ממנה. אמר ליה עוד היא בשלא אמר יזכו לי ד׳ אמות שלי. והתני רבי חייא8) שנים שהיו מתבחשין על העומר ובא עני אחד וחטפו מלפניהן זכה בו. אמר ליה עוד היא בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות. אמר רבי יסא אמר רבי יוחנן 1) זו בגיטין.

מסורת הש״ס

*) תוספתל פלה פ״ב ובזיכוי קלת. 2) לקמן פ״ה הל׳ ת׳. 3) גיטין פ״ת הל׳ ג׳ ושם כל הסוגי׳ עד סופה ב״ת פ״ת הל׳ ד׳, בבלי ב״מ י׳. 7) ב״מ פ״ת מ״ד. 8) תוספתל פלה פ״ב. 1) בבלי גיטין ע״ת בזיכוי קלת.

נבעו מלפוכיו. הנבלי ב"ק ג' מכרם מבעה זה השן דכתיב לית כתפסו עזו בבעו מלפוכיו וכו' כתרגום ר' יוסף ליכדין ליתבלים עזו לתגלין מטמרוהי והתרגום של ר' יוסף דהוה ת"י של כבישים לא היה ידוע לבני ח"י וכשהר הוכחנו בקונטרים על התרגום לכבישים לכן נראה שכוונת הס"ם הירושלמי שהוא מל' נקב וכן פי' רש"י בעובדיה וגם הרמב"ם פי' במשנתו מל' נקבה וכמשמעות הירושלמי ללא שנקט הפסוק מם תבעיין נעיו מפני שהוא פשוט יותר וקודם בכתבי הקודש לעובדיה, והר"ם שפי' שבעל הבית מתגלה וכראה בתוך שדהו כמשך לתר ל' הגמ' נד"ק ע"ב:

מפני המניקות וכו'. הרא"ם פי' בתוכי' שלש תבעיות בל' נ' הזמנים הללו משום דקשה לו הלא בפעם אחת מביא לדם פחה בתוך שדהו ומיד העבייט נוטלים הכל וכתב עוד דלפשר לפרש דפלוגתא דר"ג ור"ע משום דקשה לו היה לכל זמן שאין בעה"ב בשדה אין העבייט רשאין ליכנוס וליטול הלקט בשביל עומרי השדה ולכך לריך להירות ג' פעמים ביום בתוך שדהו כדי שיכנסו העבייט ויטלו הלקט והולכים ובאים העבייט כמה פעמים זה לתר זה ע"כ. והנה נשה שכתב הרא"ם בפירושו בל' נ' הזמנים כלו' דתלוי בדעתו של בעה"ב אם ירלה נותן בשחר מפני המניקות ואם ירלה נותן בחלות וכו' קשה לכתורה ל"כ העבייט דתיכף מניקות ולא קטנים ולא זקנים יפסידו הרבה שלריכין ללחת כמה פעמים בשדה דלא תיכף יודעין דעתו של בעה"ב אם רולה ליתן בשחר או בחלות וכו' ולקמן ליתא מפני ביטול עבייט שלא יהו עבייט יושבים ומצפין כל היום וכן קשה ממה דליתא לקמן ומפני הרמתין כילד שלא ימלר כבר כתתי וכו' ואם אי קתני הלא יש חשש שימלר כבר כתתי בשחרית וכו'. גם נשה שכתב דקתי לנקט תיכו בחשבה דתני בתר הכי של בית כמר היו מלקטין על החבל וכותבים כמה מכל לומן ולומן הרי דמשכתו מיירי בפחה והרמב"ם מ"ע ס"ב הל' י"ז כתב בנועם לשונו מקו' הרא"ם וז"ל בשלש עתות ביום מחלקין את הפחה לעבייט בשדה או מניחין לותה לבוז בשחר ובחלי היום ובמנחה ועכי שלא נת בזמן הזה אין מניחין לותו ליטול כדי שיהיה את קנטו לעבייט שיתקבלו בו כולן ליטול ולמה לת קנטו לה את לתר מפני שם עניות מניקות וכו':

מפני

מקבל מיכיה. ור' יוחנן קיבל הקושיות שלת היו קלות בעיניו ותירן לר"ל בתירולים הללו שהביא ר' אסי לר"ז: **הלכה ג'** דתימר. כראה דל"ל כמה דתימר: כבעו מלפוכיו. פי' כתבקשו מטמוכיו: בשחר בחלות ובמנחה. פסקא: בשחר מפני המניקות. למה בשחר מפני המניקות שבניהן יושבים בשחר ופכויות לנקט פחה. כן פי' הר"ת, והרמב"ם פי' שהן מלטרכות לשכול בבוקר: מפני התיכוקות שיושבים בבוקר והולכין לנקט פחה בחלות: המניות. הזקנים וכדלתיתת לקמן ריש פ"ח ואין מניעים לשדה הלא עד שעת המנחה: מומר. ט"ס וכ"ל ר"ג תומר ונקט על המשנה דתכי ר"ג תמר וכו' ומפרש הס"ם דלדידיה אם רלה להוסיף מוסיף ולר"ע להיפך אם רלה לפחות פוחת. כל"ל: של בית כמר

בגיטין. מה שאין כן במחנה. רובה דרבי יוחנן ורובה דרבי שמעון בן לקיש. [0] רובה דרבי יוחנן מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בה בתוך ארבע אמות. מתנה שהוא זוכ' בה מדעת אחר לא כל שכן. [00] רובה דר' שמעון בן לקיש מה אם מתנה שאינו זוכה בה בתוך ארבע אמות הרי הוא זוכה בה מדעת אחר. מציאה שהוא זוכה בה בתוך ארבע אמות לא כל שכן. התיב רבי זעירא קומי רבי יסא והתנינן [1] וכן לענין הקידושין. אמר ליה היא גיטין היא קידושין. והתנינן [2] וכן לענין החוב. אמר ליה שכן אם אמר ליה זרקהו לים ויהא מחול לך מחול לו. מעתה אפילו קרוב ללוה זכה הלוה. ותנינן קרוב ללוה הלוה חייב שכן אם אמר ליה זרקהו עד שיכנס לרשותי ואדיין לא נכנס ברשותו. אמר רבי אבהו כל אילין תתובתה דהוה רבי זעירא מותיב קומי רבי יסא. ורבי שמעון בן לקיש מותיב קומי רבי יוחנן מקבל מיניה פתר ליה באילין פיתריא. **הלכה ג'** מהו אבעיות אמר רבי בון דתימר (עובדיה) איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו. בשחר. בחצות. ובמנחה. בשחר מפני המניקות ובחצות מפני התינוקות. ובמנחה מפני הנמושות. [000] רשב"ג אומר לא אמרו לא כדי שלא יפחתו ואם רצה להוסיף מוסיף. רבי עקיבה או' לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו הא אם רצה לפחות אינו פוחת. של בית נמר

מסורת הש"ס

[0] גיטין פ"ח מ"ג. [1] שם.

כמר. פסקה: שהיו כותבין פיאה לאחד ממאה. ואין פוחתין לכתה מעשיס וכדתיתת בתוספתא פ״ק [1]) את השעה כנויה. כל״ל וכדתיתת בספרא, ובבבלי ובתוספתא מפורש יותר שלא ירתה שעה אחת לאדם: ויהא נזור. לו יהא נזור לעלמו את היפה. ובתוספתא לתיתת דגר לאחר שלא יכיח מן (כ״ל את) היפה ויתן הרע: **הלכה ד׳** יאות אמר ר׳ יודה. שפיר אמר ר׳ יהודה ומ״ט דרבנן דפליגי: ובאחת קמה. גי׳ הר״ב זו שכחת קמה דדרשינן בספרי פ׳ כי תצא בשדה לרבות שכחת קמה: את שאין לו שכחת קמה. זה שקצר בהיותו ככרי: במחלוקת. פי׳ ליכא תנא דאזלא וסבר דשותפות ככרי פוטרת מן הפיאה וכן לתיתת גם בתוספתא ר׳ יאשעאל אומר ישראל וכוכרי שהיו שותפי בקמה פטור מן הפאה: **הלכה ה׳** ולמה תניתה תרין זמנין. דהך מתני׳ כיולא בו המקדים וכו׳ לתיתת גם נאמר חלה: לאחת למירוח ולאחת לגלים. דאתי עוכות יש למעשרות לאחת מעשיהה גלים ולא לסור לאכול קבע ומותר לאכול ערמי ולאחת מעשרת ואסור לאכול גם ערמי וכדתיתת מעשרות פ״ק והכי ג׳ מעשיות דכיולא בו וכו׳ אחד מיירי בעוכת המעשרות דגלים ואחד בעוכת המעשרות למירוח: ר׳ יוסי פ״ר גם וחבריה. ר׳ יוסי אמר ר׳ גם וחבריה אמרו לאחת למירוח ולאחת לגלים אלא לאחד לחבריה לא פירשו לזה מעשה מיירי במירוח ולזה בגלים ור׳ גם אמר להמעשה דאמר׳ חלה מיירי במירוח והמעשה דאמר׳ פיאה מיירי בגלים: מתני׳ דרבי נמר היו מלקיטין אורזה עם החבל ונותנין פיאה מכל אומן ואומן חני אבא שאול אומר מזכירין אותן לגנאי ומזכירין איתן לשבח. מזכירין אותן לגנאי שהיו נותנין פיאה אחד ממאה. ומזכירין אותן לשבח שהיו מלקיטין אותן עם החבל ונותנין פיאה מכל אומן ואומן. תני בשם ר׳ שמעון [2])מפני חמש׳ דברים לא יתן אדם פיאה אלא בסוף שדהו. מפני גזל עניים. ומפני ביטול עניים. ומפני הרמאין. ומפני מראית העין. ומשו׳ שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך. מפני גזל עניים כיצד שלא יראה אדם עני [3])את השעה קנויה ויאמ׳ לקרובו עני בא וטול לך את הפיאה. מפני ביטול עניים כיצד שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרי׳ עכשיו הוא נותן פיאה עכשיו נותן פיאה אלא ילכו וילקטו בשדה אחרת ויבואו בשע׳ הכילוי. מפני הרמאי׳ כיצד שלא יאמ׳ כבר נתתי ויהא בורח את הזיפה ומוציא את הרע. מפני מראית העין כיצד שלא יהו העוברי׳ והשבי׳ אומרים ראו היאך קצר איש פלוני שדהו ולא הניח פיאה לעניים. ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך. **הלכה ד׳** יאות אמר רבי יודה מה טעמא דרבנן. רבי יוסי בשם רב רבי חזקיה רב יהודה בשם שמואל כתיב (דברים כ״ד) ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עמרין. את שאין לו שכחת קמה אין לו שכחת עמרין. [3]) ישראל וגוי שהיו שותפין בקמ׳ חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור. ר׳ חזקיה בשם רב ירמי׳ במחלוקת. **הלכה ה׳** [4])ולמה תניתה תרין זימנין. ר׳ יונה ר׳ חייא רבי יהושע בן לוי בשם בר פדי׳ אחת למירוח ואחת לשלישי ר׳ יוסי א״ר בא וחבריא. חבריא אמרי אחת למירוח ואחת לשלישי. ר׳ בא מפרש בחלה למירוח. ובפיאה בשלישי. מתני׳ דר׳ **מפני** חמשה דברים. יש כאן חילופי גירסאות בין הירושלמי והבבלי והתוספתא ות״כ. בירושלמי לתיתת מפני ה׳ דברים לא יתן אדם פיאה אלא בסוף שדהו וכו׳ ובבבלי אחת בשניל ד׳ דברים תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החזד ומשום כל תכלה ומתמה אם הס״ם אטו כולהו לאו משום כל תכלה ומתרץ רבא מפני הרמאין והכא הירושלמי פתח מפני ה׳ דברים לא יתן אדם וכו׳ והבבלי פתח בשניל ד׳ דברים תורה ובא לתת טעם להמצוה לכן שפיר מקשה הס״ם אטו כולהו לאו משום כל תכלה דהא בעיקר מפני מה אמרה תורה הכוכה מפני מה אמרה תורה לא תכלה פאת שדך והדיק שייך לומר ומשום כל תכלה אבל הירושלמי אלא בא לתת טעם למילות התורה אלא להזהיר את האדם שלא יתן פאה אלא בסוף שדהו שפיר נקט מפני ה׳ דברים וכו׳ ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך. וקאת קרא דהיה יכול לכתוב בבל הבריתת דבבי מערבא אבל לא בשלימותה ולכן מתרץ רבא מפני הרמאין והוא לכאורה קשה אלוד להבריתת אמרה משום לא תכלה והדיק עלה על דעת רבא להניח מפני הרמאין. ובתוספתא הני׳ מפני ד׳ דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני מרחית עין ומפני הרמאים מפני כילד וכו׳ מפני מרחית עין כילד אלא יהו עוברין ושבין לומרין רמו פלוני שדהו ולא כתן מפאה פאה שהיה כתוב בראשונה ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך והכי קאי אמרה תורה אין עניכו כלל להך דמפני מרחית העין אלא שהיה כתוב בראשונה ומשום שאמרה תורה לא תכלה ולא היה כתוב כלל ומפני הרמאים וכאשר תקנו התוספתא ע״פ הבבלי לא תקנוה כראוי והניחו הך ומשום שאמרה תורה וכו׳. ויותר נראה שעיקרה של התוספתא היה כנוסח הירושלמי מפני ה׳ דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני הרמאים ומפני מרחית עין ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך והמתקיכים הגיהו התוספתא ע״פ הבבלי וכתבו מפני קרבעה דברים אמרה תורה ויען שאמרו בתוספתא חמשה דברים כללו מפני מרחית עין ומשום שאמרה תורה לטעם אחד. ובת״כ לתיתת בשניל קרבעה דברים אמרו לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים מפני ביטול עניים מפני מרחית עין ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך, ומאה דתיתת בת״כ מפני וכו׳ אמרו הכוכה כמו בירושלמי החכמים אמרו אלא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו וכעבר בת״כ הטעם משום הרמאים ובעל כרחן אהכן לאה להצוות הת״כ עם הבבלי אבל בשאת רמזיקים זה מזה שהת״כ אמר אמרו ובבבלי לתיתת אמרה תורה. ודברי הרמב״ם פ״ע פ״ב הל׳ ג׳ לע״ק שכתב ז״ל אין מכיחין אלא בסוף השדה כדי שיהו עניים יודעים וכו׳ ע״כ שהניח כל הכי ד׳ טעמים דמסקנת הבבלי ושנק מפני לא תכלה וזה לא כדרך הבבלי ולא כדרך הירושלמי דעל דרך הבבלי היה לו לומר אמרה התורה אלא יתן אדם אלא בסוף השדה ועל דרך הירושלמי היה לו להוסיף ומשום שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך ומפשר כיון שכל המאמר הוא בדרך הגדה ולהטעים טעמא דקרא ובדרך ר׳ שמעון שהוא בעל המאמר דדרים בעלמא טעמא דקרא לא דקדק רבינו בזה:

במחלוקת. לפי מה שפירשנו בהך במחלוקת דהכוכה על ר׳ יאשעאל וכן פי׳ המפרשים לדייק דהוי״ל לר׳ ירמיה

מסורת השי״ס

[1]) תוספתא פאה פ״ת ת״כ פ׳ קדושים בבלי שבת כ״ג . [2]) תוספתא שם פ״כ. [3]) חלה פ״ג הל׳ ג׳ יש הל הכוגיא בהיה שיכויס.

ירמיה להבית המאמר אל ר' ישמעאל והיה לו לומר במתניתא דתני ר' ישמעאל לומר ישראל וכבני וכו' דהא הך מתניתא לא היתה יכולה לחברים דאל"כ לא היה לריך לר' ירמיה לומר במתניתא נמי מין זה דרך הירושלמי לומר ל' מתניתא (עיי' מגוח פ"ב ערך תפלונתא) לכן נרחה יותר לפרש במתניתא הא דחלקו אל ישראל חייב מייירי שחלקו הקפה כלו' שכתפרדה הזוחפות הא כל זמן שהזוחפות קיימת חלקו אל ישראל פטור מן הפאה וכבי חיתא ת"כ פ' קדושים ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אדם אלא בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. 00)אמר רבי זעירא רבי לעזר לחבירו ורבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי שלשתן אמרו דבר אחד. ר' לעזר דאמר רבי זעירא בשם רבי לעזר אדם זכה לחבירו במציאה. ר' יוחנן דתנינן תמן ג) מציאת בנו ובתו הקטנים עבדו ושפחתו הכנענים מציאת אשתו הרי אלו שלו. מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים מציאת אשתו שגירשה אף על פי שלא נתן לה כתובתה הרי אלו שלהן. ד) אמר רבי יוחנן בשאינן טפולין. אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו. ר' יהושע בן לוי דרבי יהושע בן לוי אמר בבעל הבית עשיר נחלקו אבל בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. תני ה) השוכר את הפועל לעשות עמו בכל מלאכה מציאה של בעל הבית. ו)רבי שמעון בן לקיש בעי רצה לחזור חוזר בו. ואת אמר מציאה של בעל הבית. רבי יעקב בר אחא אמר רבי יסא מקשי מה צורכה להההיא דאמ' ר' שמעון בן לקיש ולא נן שמיע לה 000)דמר רבי יעקב בר אחא איתפלגון רבי

דר' עקיבה דר' עקיבה אמר אחר שליש הראשון את מהלך. ז)איתפלגון ח) שרה שהב יא' שליש לפני גוי ולקחה ממנו ישר' ר' עקיבה או' פטור וחבמי' או' בתוספ' חייב. מיי כדון תיפתר כר' עקיבה במירות. וכרברי הבל בקוצר מיד. הלכה ו' רבי יהושע בן לוי אומ' ט) בבעל הבית עשיר נחלקו. אבל בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. 00)אמר רבי זעירא רבי לעזר לחבירו ורבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי שלשתן אמרו דבר אחד. ר' לעזר דאמר רבי זעירא בשם רבי לעזר אדם זכה לחבירו במציאה. ר' יוחנן דתנינן תמן ג) מציאת בנו ובתו הקטנים עבדו ושפחתו הכנענים מציאת אשתו בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים מציאת אשתו שגירשה אף על פי שלא נתן לה כתובתה הרי אלו שלהן. ד) אמר רבי יוחנן בשאינן טפולין. אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו. ר' יהושע בן לוי דרבי יהושע בן לוי אמר בבעל הבית עשיר נחלקו אבל בבעל הבית עני מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. תני ה) השוכר את הפועל לעשות עמו בכל מלאכה מציאה של בעל הבית. ו)רבי שמעון בן לקיש בעי רצה לחזור חוזר בו. ואת אמר מציאה של בעל הבית. רבי יעקב בר אחא אמר רבי יסא מקשי מה צורכה להההיא דאמ' ר' שמעון בן לקיש ולא נן שמיע לה 000)דמר רבי יעקב בר אחא איתפלגון

רבי

פתר ליטול בשביל עני אחר: מאחר שהוא רשאי ליטול. לעלמו: זכה. גם לחכמים לאחרים: 00)אמר רבי זעירא רבי לעזר ורבי יוחנן וכו'. כל"ל ותני לחבירו ט"ס וכשתרגם לכתן ממה לתיתא לקתן אמר ר' זעירא בשם ר' לעזר אדם זכה לחבירו ור' זעירא דרים הסוגי' הוא ר' זעירא ג' והוא אמר ר' לעזר ור' יוחנן וריב"ל אמרו דבר אחד ור' זעירא אמר ר' לעזר דלקמן הוא ר' זעירא ק' עיי' מגוח פ"ד ערך ר' זעירא ק' ר' זעירא ג': אדם זכה (פי' זוכה) לחבירו במציאה. יכול להגביה מציאה לחברו וקבה תברו: מציאת עבדו ושפחתו הכנענים שלו. שהרי גופו קנוי לו עולמית כדכתיב והתנחלתם אותם: אמר ר' יוחנן. הוא כמו ואמר ר' יוחנן: בשאינן טפולין. בב"מ הגי' בשאינן טפולין לאביהן פי' הא דתני במתני' מציאת בנו ובתו הגדולים לעצמן מיירי בשאינן טפולין לאביהן פי' שאינן כשמכין עליו: מציאתן שלו. דמשהגדילו הן זכה הוא מלמה דמגירת ליה אדם יכול לזכות לאחר במציאה: דר' יהושע בן לוי אמר. על מנת: מאחר שהוא ראוי ליטול זכה. וכן גבי מציאה שהיא הבקר מאחר שראוי ליטול לעלמו זוכה לחברו: תני. בב"מ הגי' והתני ר' הושעיא וא"כ הוא תוספתא: השוכר את הפועל. הבריית הובא בשלימותה בבלי ב"מ מציאת פועל לעלמו במה דברים אמורים בזמן שאמר לו נכנוס עמי היום גדור עמי היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו של בעל הבית: נעי. הקשה: רלה. הפועל: לחזור חוזר בו. דקיי"ל פועל חוזר בחלי היום: ואת אמר מציאה של בעל הבית. כיון דאיכו מוסכר לו לאלתוין למה המציאה לבעל הבית והב"ם ב"מ מדייק מזה דר"ל ס"ל אין אדם זוכה לחבירו במציאה פי' דאמאי מקשה ר"ל הא עדיין לא חזר בו אלא ב"מ דסבר ר"ל אין אדם זוכה וכו' ואיכו יכול להסכיר את עלמו לזכות לו במציאה: מה צורכה להההיא דאמר ר' שמעון בן לקיש. כרלה שחסרין בסוגייתכו ליזה תיבות וכן ר"ל אבל בבעל הבית עכי מאחר שהוא ראוי ליטול זכה ר' שמעון בן לקיש פליג דתני השוכר את הפועל וכו' ר' שמעון ב' לקיש נעי וכו' ר' יעקב בר אחא אמר ר' יסא מקשי מה צורכה להההיא דאמר וכו' הכי פירושו הב"ם אמר דר"ל פליג על דר' לעזר ור' יוחכן וריב"ל וס"ל אין אדם זוכה במציאה לחבירו ומקשי לה מהא דמקשי ר"ל על הברייתא דהשוכר את הפועל וכו' וכאן שפירשכו ועל זה אמר ר' יעקב בר אחא דר' יסא מקשי מה צורך לדייק כן מכח קו' שהקשה ר"ל וכי לא שמיע לן וכו': 000)דמר ר' יעקב בר לידי. כל"ל דהא ר' יעקב בר אחא אמר ר' יסא מקשי והיכך מציח רלוי, מלבדי עלמו וגם ר' יעקב בר לידי היה תלמידו של ר' יוחכן ואמר ג"כ בשם ר"ל (עיי' מגוח פ"ד ערך ר' יעקב בר לידי): איתפלגון ר'

מסורת הש"ס

ח) מעשרות פ"ה הל' ד' ועיי' תולין קל"ו ושם לימתא דר"ע מייתי בתוספות לפני נסורים יזו מן הבריות ההסוכות בין הירושלמי והבבלי. ט) בבלי ב"מ ט' ע"ב. י) ב"מ פ"ת מ"ה. כ) שם פ"ת ה"ל ג' בבלי י"ב. ל) שם בבלי שם ו' י"ב קי"מ. מ) שם ועיי' בבלי שם ז'.

ר׳ יוחנן ור׳ שמעון בן לקיש. כלו׳ לית[פלגין בפירוש ואמר ר״ל אין אדם זוכה לחבירו במציאה וא״כ מה לו לטרוח לתלות בדיוק: לית]פלגון ר׳ יוכה ור׳ יוסי. בהך לשקמן: הראוי ליטול זכה. דוקא הראוי ליטול זוכה לאחרים ולא מיירי במתנות עכו״ם דוקא אלא בכל זכייה דעלמא: הראוי ליתן זכה ואף שאינו ראוי ליטול: מן דמר הראוי ליתן כל שכן ראוי ליטול מאן דמר הראוי ליטול הא ליתן לא. כ״ל וכן הגיה בעל שדה יהושע דהא ודאי הסברא נותנת דיותר זוכה לאחרים הראוי ליטול מהראוי ליתן ולא ליטול וכדמוכח ג״כ מסוגיתכו: תן גט זה לאשתי. ז״ל המאכה התומר תן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי שכן הוא ראוי לקבל שטר שחרורו. אם רצה לחזור בשביכיה יחזיר דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים בניטי כשים שכל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו שלא בפניו והב״ם קילר מאוד בהלעת המאכה ומקשה הב״ם מאחיתין לא״ד הראוי ליטול דהא באחרי תן גט זה לאשתי חוזר בו אפשר דאוב הוא לה הא בלא״ה אינו יכול לחזור בכך זכה המקבל והא זה המקבל הוא איש ואינו ראוי ליטול גט: ואחרן הב״ם שכן ראוי לקבל גט בתו. כשהיא קטנה או בערה וכדאיתא בהדיא מקומות ובניטין פ״ו איתא במאכה בערה המאורסה היא ואפילו מקבלין את גיטה וכ״ש דיכול לקבל לבתו קטנה וא״כ ראוי ליטול גט: ושטר שיחרור זה לעבדי. ומקשי הב״ם הא קאחי׳ תן שחרור זה לעבדי ומצטע דהמקבל בן חורין ואמרו חכמים דאין יכול לחזור בו וגם לר״מ אינו חוזר בו אלא אפשר דשכר חוב הוא לו והא המקבל אין ראוי ליטול: שכן הוא ראוי לקבל שטר שחרורו. ומשכי הב״ם דמיירי שהמקבל עבדו וראוי לקבל לעצמו שטר שחרורו: ותיכין התקבל גט זה לאשתי. ל׳ המאכה התומר התקבל גט זה לאשתי מן הולך גט זה לאשתי אם רצה לחזור יחזור המאכה שאמרה התקבל לי גיטי אם רצה לחזור לא יחזור והיוצלמי קילר בהלעת המאכה ועיקר הקושי׳ מהא דאם רצה להחזיר לא יחזיר והטעם אפשר דהוא שליח המאכה ויכין שבא הגט ליד השליח הרי הוא כאילו בא ליד המאכה והך מאכה ע״כ מיירי בנערה דאילו קטנה לא מצית אמרת שליח ויכול להעבל לחזור גם מצטע ליד שליח ובדאיתא בפירוש בהחיה פרקא מ״ג וגם אין לומר דמיירי בנערה דהא מתני׳ כותמא קתני ומצטע דמיירי גם בים לה אב ואילו בנערה דים לה אב אינה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה וכדמסיק ר׳ כחמן בגלי קידושין מ״ד וסבר המקשן דהטעם שכן ראוי לקבל גט בתו לא מהני לקבל גט לבערה אלא משום דשם בערה אב הוא וכן אם קטנה והך מתני׳ דפ״ק תן גט זה לאשתי מיירי בקטנה ואם כן קטנה אבל לגדולה אינו יכול לקבל הגט דלא היה ראוי ליטול וקשה מהך מתני׳ דהתקבל דע״כ מיירי בגדולה ואפשר מ״ש הגי׳ אם רצה להחזיר יחזיר והעיקר כנ׳ שלפנינו: והעבד ראוי הוא להוליך את הגט. וכי תימא דמיירי שהשליח זה עבד ועבד ראוי ליטול שטר שחרורו וע״י זה ראוי כמי ליטול גט אשה דשם גט אב הוא זה אינו וכי עבד ראוי הוא להוליך הגט דעבד פסול להניח הגט וכדאיתא גיטין פ״ב הל׳ ו׳: פתר לה בלקדין. ומשכי הב״ם הא דאמרינן שכן ראוי לקבל גט בתי מהני לכל לקדין ודם לגבי גדולה נקרא ראוי ליטול כיון דעכ״פ כבר עלי׳ שם ראוי ליטול כן נראה פי׳ המאמר ולפ שנאבלי פי׳ בלקדין הוא בענין אחר סגנון הנאבלי לתוד וסגנון הירושלמי לפוד: עיטור אחר. כ״ל והכי איתא בתאכה דשם א״ם מעשה בר״ג והזקנים שהיו בלין בספיכה אמר ר״ג עיטור שכני עתיד לשוב כתון ליהושע ומקומו מיושב לו עיטור אחר שכני עתיד לשוב כתו ליעקיבה בן יוסף עתיד לשוב לעכ״פ ומקומו מיושב לו, פי׳ בר״ג היה עם הזקנים בסיכה בא שעת הניעור כלו׳ פשח של רביעית ושל שביעית שחייב אדם לבער מעשרותיו מן הבית ואמר עיטור שכני עתיד לשוב כלו׳ מעשר דשון כתון ליהושע שהוא לוי ומקומו של המעשר מוטיר לו וקבה המעשר מגד קרקע עיטור אחר שהיכו מעשר עכי כתון לעקיבה וכו׳ ומקשי הב״ם ור״ע דאיי הוא לוי ליטול בתחילה הא עשיר היה: עד שלא העשיר. ומשכי דזה המעשה היה קודם שהעשיר דר״ע בתחילתו עני היה וכדאיתא בגלי קדרים כ׳: מילתי׳ דר׳ יהושע בן לוי. אמאמרו של ריב״ל שהוא דם ל״ל בא״ד הראוי ליטול זכה: דר׳ יהושע בן לוי אמר. על מכתכו: בבעל הבית עשיר מחלוקת. ובטעמא דחכמים דאמרי דאין יכול לזכות אלא שאין ראוי ליטול דהרי הוא עשיר ומסתמא כחכמים היא לי׳ דהא אין הלכה כיחיד בגד הרבים מלמא דריב״ל היא ליה בא״ד דראוי ליטול בעינן ולא בא״ד בראוי ליתן: [ס]כ׳ חזקיה ר׳ ירמיה בשם ר׳ יוחנן. כ״ל ובדאיתא לקמן דר׳ חזקיה היה תלמידו של ר׳ ירמיה (מגוה פ״ד ערך ר׳ חזקיה): כאמן דאמר ים קנין לגוי. הא דתני בתכי׳ הלקט השכחה והפאה של נכרי חייב בתעשר אלא אם כן הנכרי הא הפקירו פטור מן המעשר אתי׳ בא״ד ים קנין וכו׳ והוא ר׳ יהודה ור׳ שמעון דאמי׳ בגמ׳ הל״ד: דרש כאמן דאמר אין קנין. ר״מ שם: אפילו הבקירו חייב. דכיון דאין לו קנין אין לו כח להבקיר ולהוליא מיד מעשר: ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן. אמר לה להיכי ותריצת דת׳ הלקט השכחה והפאה של נכרי חייב בתעשר היכו לאתאן דאמר אין קנין: דרש כאמן

פתר לה בלקדין. המקשן סבר דהך שכן ראוי לקבל גט בתו לא מהני לגדולה דבני גדולה הוה תרי שכן כלו׳ שכן ראוי לקבל גט לבתו קטנה ראוי לקבל גט לקטנה בעלמא ושכן ראוי לקבל גט לגדולה ודומה למה דאיתא בגלי ב״מ דטעמא דר״ל דאתכי׳ דסבר לאמרינן **תרי** מיגו מיגו דאי בעי אפקר נכסיה ומזי לי השתא כמי מזי לי׳ ומיגו דזכי לבעזי׳ זכי כמי לאחרי׳ ודבכן פליגי עליה אם דאד מיגו לאמרינן תרי מיגו לא לאמרינן והב״ם מקשי לקדין קאתי שכן ראוי לקבל גט בתו לא לאתיכן עליו אכח מיגו אלא לאמרינן כיון שראוי לקבל גט בתו קטנה ראוי ליטול קרינן בי׳ ומפילא אקבל גט בין לקטנה בין לגדולה:

קצירך

מסורת הש״ס

א) מ״ש פ״ה הל׳ ו׳. ב) גיטין פ״ח מ״ו. ג) שם. ד) שם פ״ו מ״ח. ה) מעשר שני פ״ה מ״ט. ו) דמאי פ״ה הל׳ ט׳ גבלי גיטין מ״ז ע״ב.

קצירך לא כל הקולר בידו. והא דתני במתני' היה קולר קצר מלא ידו וכו' הכהו קין וכפל מידו לקרן הרי הוא של בעל הבית ותיפוק לי' דקולר בידו הייכו קוטף ובלא"ה פטור זה ינותר לכו בדברי הרמב"ם מ"ע פ"ד הל' ח' לזיה לקט זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה או הנופל מתוך ידו כשמקנן השיבלים ויקלוב ושם הל' ג' כתב היה קולר בידו בלא מגל הנופל מתוך ידו לזיכו לקט הרי דמפרש הא דמשמע במשנתנו דקולר בידו חייב מיירי שמקנן בידו השיבלים לקולרן במגל והא דלקט קיטוף פטור הייכו בקולר בידו בלא מגל ומה שכתוב גם' שנות שליהו דמשמעותו לית לה הקולר בידו חייב ולפלוגי דר' יוסי דאית לי' לקט קלירך ולא לקט קיטוף לזיכו כרבה דהש"ס מביא בפרק לעיל לקט קלירך ולא לקט קיטוף בשם ולהלכה ולא משתמיט מלהביא משנתנו דלית לה לקט קיטוף חייב לדברי הכל שנות שליהו ושוב ת"כ אית לקט קלירך ולא לקט קיטוף לזיכו לקט שלא מחמת הקליר מכאן למדו היה קולר וקליר מלא ידו וכו' הרי שהכל שתי הלכות בתקיימו ביחד והכרחה שהשבחים שלנו לא ילפי מפי הגמון רש"ו כ"ש מידי תלמידיו אשר העמיסו עליו גם בש"ס דשבים לא כן ומשאר הערכו בהש"ס ס"ה גם מה שפירשו המפרשים בהך קלירך לא כל הקולר בידו לזיכו עולה יפה. והכתוב כמו שפירשנו:

הדרן עלך הפיאה ניתנת

דאמר יש קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות קל היקילו חכמים בליקוטין. רבי לעזר שאל ואין לו קניין נכסי' לא על הדא איתאמרת אלא על הדא. רבי חזקיה רבי ירמיה בשם ר' יוחנן כמאן דאמר יש קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות. [o]ברם כמאן דמר אין קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות עליה רבי לעזר שאל [ף]) ואין לו קניין נכסים. רבי חנינא בשם רבי פינחס אף קדמייתא על דר' יוסי מקשי דרבי יוסי בשם רבי יוחנן כמאן דאמר אין קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות. ברם כמאן דאמר יש קניין לגוי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרו עליה רבי אלעזר שאל ואין לו קניין נכסים.

הלכה ז' [ג]) תני לקט קצירך לא כל הקוצר בידו ורכוותיה פרט כרמך לא הפורט בידו. רב כהנא ורב תחליפה. חד אמר תוך היד ותוך המגל. וחרנה אמר תוך היד ואפילו לאחר המגל. **הלכה ח'** [oo]) רבי יהודה בשם רבי שמואל העליונים לעניים בלבנים והתחתונים לבעל הבית בירוקין. רבי מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקין. [ooo]אמר רבי יהודה דברי יהודה בן חגרא היא. דתני [ג]) גר שנתגייר וחיתה לו קמה נקצרת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב. ואם ספק פטור. רבי יהודה בן חגרא מחייב: ר' שמעון בן לקיש אמ' דברי הכל

קניין נכסים. עליו שאל ר"ש וכי אין לו כח לבכרי לקנות ושם קנה פירות מיד שלא מירצון והשקיען הבי אינו פטורין מן המעשרות הלא גם גבי ישראל פטורין בבה"ג ובלתיית פ"ק דפאה מ"ו (דף כ"ו ע"ב): ר' מניה בשם רבי פינחס. אמר: לף קדמייתא על דר' יוסי מקשי. קו' ר"ש קלי ג"כ על הא דאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן ול' ק"מ מדוייק לפכיכו ר' יוסי הוא ל' בתרייתא וי' חזקיה ל' קדמייתא ומפשר כיון דר' יוסי (והוא ר' יוסי ב' עיי' מגוה ערכו) קשיא הרבה מר' חזקיה קרוב מאמרו קדמייתא: עליה ר' אלעזר שאל ואין לו קניין נכסים. כלו' לקנות את הפירות יכלתיית דאמר פ"ה שם ר' זעירא אמר קומי ר' אבהו בשם ר' לעזר לף על גב דר' אמי אמר אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות מודה הוא הכא דיש לו קנין נכסים מהו קנין נכסים אמר ר' בא מוכלת (ל"ל מכילת) פירות כלו' דיש לבכרי זכות מכילת פירות והפירות הם שלו וש"מ לף לאמר אין קנין פטור מן הלקט וכו' דעכ"פ הפירות הם של בכרי יפטורין מן המעשר ובמתני' תני חייב: **הלכה ז'** לף כל הקולר בידו. כרשה דל"ל לף הקולר בידו והוא מה שזכינו בפרק לעיל הל' ג' (דף ס"ט ע"ב) לקט קלירך ולא לקט קיטוף ח"ל הת"כ פ' קדושים והובא בר"ם ולקט קלירך ולא לקט קיטוף לקט קלירך אין לקט שלא מחמת הקליר מכאן אמרו היה קולר קצר מלא ידו הכהו קין עקלתו עקרב כבעת וכפל מידו לקרן הרי זה של בעל הבית ע"כ. והש"ס מביא הירשא דת"כ ובזיכוי קלת והסיפא אין לקט שלא מחמת הקליר כשמש ומזיכו כזה כמה פעמים בש"ס זה: ודכוותיה: כמו שדרשיכו ולקט קלירך ולא לקט קיטוף כן כמי שאמרין פרט כרמך וכו': רב כהנא ורב תחליפה. פליגי: תוך היד ותוך המגל. לעכ"ס, פי' דתרתי בעינן הא תוך היד ואחר המגל ולא תוך המגל ואחר היד בבעה"ב: תוך היד ואפילו לאחר המגל. דלו מי קתני: **הלכה ח'** [oo]) ר' יהודה בשם שמואל. כל"ל דר' יהודה היה תלמידו של שמואל דתניא ושמואל לא כקרא גם בירושלמי גם בבבלי בשם ר' שמואל כ"א שמואל (עיי' מגוה ערך שמואל): העליונים לעכיים בלבנים. פי' לא בעליונים ובתחתונים תלוי החיוב והפטור אלא בלבנים וירוקים ללבנים כיכרים שהם מן הלקט: והתחתונים לבעל הבית בירוקין. שהתחילו להשחיר וכיכרין שהם מן הלקט ולפי שדרך הלבנים להיות למעלה והירוקין להיות למטה נקט התחת עליונים ותחתונים: שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקין. שלא יפשר בהפקלר מהדש לא יהיו ירוקין וש"מ גם בירוקין ספק ספק לקט לקט: [ooo])אמר ר' יוחנן. כל"ל ובאחר עולה מן הסוגי': דר' יהודה בן חגרא היא. ר"ש לית לי' כר' בן חגרא דסבר דספק חייב במתנות עניים: ואם ספק. אם קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר: ר' יהודה בן חגרא מחייב. דאית לי' ספק מתנות חייב וכן אית לי' לר"ש דאמרי: דברי הכל

מסורת הש"ס

[*]) דמתי שם. [ב]) ת"כ פ' קדושים. [ג]) חולין קל"ד ע"ב כל הסוגיא.

הכל היה. הא דתני בהך ברייתא גבי גר שכתנייר ספקו פטור מני אתי גם כר"מ אם גם ר"מ לא סבר לי' כבן חגרת: ישראל שעיקרו פטור. דמעיקרא היה קייס בחזקת פטור וגם ספקו פטור ופיר אית לי' לר"מ דס"ק כת"ק ר"י בן חגרת: °)אמר ר' יוחנן כך היה מעשה בר' יהודה בן חגרת מזיד ושוגג שכתנייר ספקו פטור ספקו לקט לקט. ר' יהודה בן חגרת מזיד ת"ל ושכחת עמיר בשדך לא תשכח עמיר בשדך ולא תשכח עמיר בשדך ולא תשכח עמיר בשדך ול

אפילו שוגג. הרמב"ם פ"ד מה' מ"ע הל' ז' פסק בכל הך דיבעיית לחומרת כרמה שמפרש בל' ביחותא ולעיל פ"ד הל' ב' דאמר ג"כ הב"ח עד כדון מזיד ואפי' שוגג ואפי' כריכות ולפ"ז כתב הרמב"ם שם פ"ב הל' י"ח גלגל שלא לקט פאה וזרק על העמר וכו' והשמיט דיבעי שוגג וכריכות וכרמה דהרמב"ם מפרש בכל מקום בל' דיבעיא ופסק בהדיבעיות לסוגיתנו לחומרת מפני שגבי מתנות עניים הספק לחומרת וכלאחריהן סוף פרק לעיל (דף ע"ו ע"ב) ספק לקט לקט יכן תופס נפ' קפ"ד הל' ב' דמש"ה הכוגע לאדם הרי הוא של עניים משום דספק מתנות עניים לעניים ע"ש ומש"כ לעיל פ"ב דהוה מעני לעני ולא מתיקן עלה אכת ספק מתנות עניים וכיון דלא מפיעא להדיבעיא אין מוליכין מידו. ועדיין יש לעיין בעמר מקומות שפ"ס זה שנפל עד כדון במזיד אפי' בשוגג וכדומה אם יש לפרש בכיחותא או בל' דיבעיא:

וכא

הכא את אמר אומדין אותה כמה לקט ראויה לעשות ונותן לעניי. וכה את אמר כל הנוגעות בארץ הרי הוא של עניים. רבי אבהו בשם רבי יוחנן קנם קנסו בו שגדש על גבי ליקטן של עניים. עד כדון מזיד [ב]) אפילו שוגג אפילו כריבות אפילו חטים על גבי שעורין אפילו גדשו אחרים חוץ מדעתו ואפילו קרא לעניים ולא באו. [ג]) רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש דבית שמאי היא [ד]) דבית שמאי אומרי' הבקר לעניים הבקר. אמר ליה רבי יסא שמענו שהוא פטור ממעשרות שהבקר בית דין הבקר. כתיב (עזרא י') וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרי' והזקני' יחרם כל רכושו. מניין שהוא פטור מן המעשרו'. ר' יונתן בריה דר' יצחק בר אחא שמע לה מן הדא [ה]) אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעי' ואם עברוה הרי זו מעוברת בחדש אחד שהוא מוסיף לא פטור הוא ממעשרות. עד כדון שביעית. מוצאי שביעית מניין. אמר רבי אבון שלא לרבות באיסור חדש. רבי זעירה בשם רבי אבהו הדא דתימר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ אבל [ו]) משהתיר ר' להביא ירק מחוצ' לארץ היא שביעי' היא שביעי' שני שבוע. תני אין מעברין את השנה לא בשביעית אלא בשאר שני שבוע ואם עברוה הרי זו מעוברת. אמר רבי מנא הדא דתימר בראשונה שהיו השנים

שעברו דקנסו אותו אם הגדיש במזיד כלו' מפעמות המעכה לא הוה לאמריכן גלגל מזיד: לפיל שוגג. ומספק הב"ח אם הגדיש בשוגג אם כמי לאמריכן כל הכוגע בארץ הרי הוא של עכו"ם: לפיל כריבות. עמרים קטנים שאין דרכן להגדיש: מון מלעתא. והוא לא ידע: ואפי' קרא לעכו"ם. ללקוט את הלקט ולא נאו ומתוך זה הגדיש, ולע"פ דבהכי לא שייך קנס ל"ל דכולהי חדא גזירה היא ויש לפרש ג"כ כל הך דיבעיות בל' ביחותא כלו' גם אפי' בשוגג קנם וכו': דבית שמאי היא. אתכי' דאכי כל הכוגע בארץ הרי הוא של עכו"ם ויש תורת לקט עליו ולקט פטור מן המעשרות לעיל פ"ב דלאכי לקמן (דף ע"ט ע"ב) פ"ו מ"ח הפקר לעכו"ם ולא לעזירים הפקר לחלו לב"ה דלאכי אינו הפקר אלא עד שיפקיר לפי לעזירים לריכין העכו"ם לעשות כהך דריש דמשנתנו דהא לא הוה לקט אלא משום קנם ולריכין לעשורי מה שהוא יותר ממה שהומלין כמה לקט היא רלויה לעשות: שמעון שהוא פטור ממעשרות: אתכי' לעיל פ"ב גם כב"ה ואפ"ה פטור מן המעשרות: שהבקר בית דין הבקר. והם הפקירו כל הלקט לעכו"ם והפקיעוהו ממעשרות: כתיב. דכתיב: מכיון שהוא פטור מן המעשרות. שם כח ביה בית דין להפקיע מן המעשרות: אין מעברין וכו'. לקמן פרק הטעם: בחדש אחד שהוא מוסיף. הוא סיומא של הרחייה של ר' יוחנן לעיל פ"ב מועיל גם להפקיע מן המעשרות: מעוברת הלא בחודש שמוסיפין על השביעית פטורין מן המעשרות כדין שביעית הלא להפקיר ב"ד מועיל גם להפקיע מן המעשרות: עד כדון שביעית כלו' שדברי' שמעמ' דאין מעברין בשביעית הוא כדי שלא להוסיף על פטור מעשרות: מוצאי שביעית מכיון. פי' מ"ט דאין מעברין במוצאי שביעית: שלא לרבות באיסור חדש. בשמיטת שכלה היתן ומאריכין עליהם איסור חדש. רש"י שכהדרין: ר' זעירה בשם ר' אבהו הדא דתימר. ר' אבהו לית ליה טעמא דאין מעברין בשביעית משום פטור מעשרות אלא כשמיטה. משום דמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע וכמו שפי' רש"י שם ולכן אמר דלוקח קודם שהתיר רבי להביא ירק מחולה לאדם אין מעברין בשביעית אבל מהתיר רבי ומוליכין מיד בשמיטת לאכול ירק ה"ל שביעית כשאר שני שבוע ומעברין בה: שהיו

השכים

מסורת הש"ס

[א]) לעיל פ"ד הל' ב' (דף ע"ג ע"ב). [ב]) שקלים פ"ח הל' ב' וסז כל הסוגיא ונסיגנון אחר. [ג]) לקמן פ"ו מ"ח (דף ע"ט ע"ב).
[ד]) תוספתא סנהדרין פ"ב בגלי שם י"ב ועי"ש הסוגיא. [ה]) שביעית פ"ו הל' ד' כדריס פ"ו הל' י"ג.

השנים כסדרן. אבל עכשיו שאין השנים כסדרן היא שביעית היא שאר שני שבוע. ס)תני של בית רבן גמליאל עברוה במוצאי שביעית מדאמר רבי אבין אין מן הדרא ליח את שמע מינה כלום (דכריס ט"ז) שמור את חדש האביב. שמרהו עד שיבוא בחירושו. ויי דא אמר דא גדיש שלא לוקט תחתיו. רב מנא בשם רבי שמעון בן לקיש דרבי שמאי אמר ליה רבי יסא שמענו שהוא פטור ממעשרות דברי הכל היא משו' קנס. וכבית הלל עניים מעשרים ואוכלין. רבי זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן ארבעת קבין לכור. רבי זעירא בעא קומי רבי אבהו ע)ארבעת קבין לכור או לבית כור. אמר ליה לבית כור. תמן ב) תנינן אמר רבי יודה מה קיצבה ברי אלא אם כן יש בא כדי ניפלה. א"ר אבהו ג) בנופל לה כדי לזורעה וכא הו' אמ' הכן. הלכה ב' אי זו היא ד)קמה שהיא מצלת את הקמה. אמר ר' יוחנן כהדא דתנינן שבולת של קציר וראשה מגיע לקמה. א"ר יוסי והוא שיהא הקציר עובבה והוא שיהא ראשה מגיע לקמה והוא שהא יכולה להיקצר עם הקמה היתה יכולה להקצר עם הקמה ואין הקמה יכולה להיקצר עמה ניצולת. היו שתים הפנימיות יכולה להיקצר עם הקמה החיצונה ואין החיצונ' יכולה להיקצ' עם הקמ' הפנימי' ניצולת ומצלת. א"ר ה)הושעיא רומם הייתי זתים עם רבי חייא הגדול ואמ' לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שבחה. אמר רבי יוחנן מבין שעבר עליו ושבחי הרי זו שבחה. מתניתא פליגא על רבי הושעיא שיבולת של קציר וראשה מגיע לקמה. שיבולת שבקציר אינו יכול לפשוט ידו וליטלה. רבי לא בשם רבי הישעיא באומן השני שנו. דבר שהוא ראוי הוא לתת לכן. הר"ש כתב בזה"ב ואין כדי כפילה דר' יהודה גבי מקבל שדה מחבירו כמו כדי כפילה דהכא דכדי כפילה דהתם כדי זריעה עלמן עד כדי שיהא חיטה ושעירה בפסולת יד כדי כפילה דהכא שיעור לקט שכגיל להיות כלו' שיעור שכגיל ליפול בשעת קצירה ע"כ ולפ"ז לפ קצה קו' הש"ס ומפשר שפצירה לי' להר"ש' להתירון פשוט כ"כ עד שהש"ס לפ חש להזיד וכעין מה שכתב בכוריס פ"ק מ"ד לפ דהוה לי' עכ"פ להניח היזוקלמי ויותר כרמה שלפ היה לפניו כך וכפ הוא לתת לכן:

ותציך

וכא הוא לתת לכן. הר"ש כתב בזה"ב ואין כדי כפילה דר' יהודה גבי מקבל שדה מחבירו כמו כדי כפילה דהכא דכדי כפילה דהתם כדי זריעה עלמן עד כדי שיהא חיטה ושעירה בפסולת יד כדי כפילה דהכא שיעור לקט שכגיל להיות כלו' שיעור שכגיל ליפול בשעת קצירה ע"כ ולפ"ז לפ קצה קו' הש"ס ומפשר שפצירה לי' להר"ש' להתירון פשוט כ"כ עד שהש"ס לפ חש להזיד וכעין מה שכתב בכוריס פ"ק מ"ד לפ דהוה לי' עכ"פ להניח היזוקלמי ויותר כרמה שלפ היה לפניו כך וכפ הוא לתת לכן:

מסורת הש"ס

ע) נגלי ל"מ ק"ה וע"ב. ב) כ"מ פ"ט מ"ה ג) שם הל' ה'. ד) לקמן פ"ו מ"ז (דף ע"ט ע"ב). ה) לקמן פ"ו הל' ד' (דף פ"ז ע"ח) פ"ז הל' ז'.

ותציל עקורה. ל' תציל עקורה את שחיכה עקורה ליריך לפרש תציל את עקורה שחיכה עקורה ומפשר דל"ל תציל שחיכה עקורה העקורה וכן ל"ל בפרק לקמן הל' ו' תלק שהר"ש סס סוף מ"ש מביא ג"כ הל' תציל עקורה שחיכה עקורה לף שבתחילת הדיבור כתב שסס שכח עקורה ולף שכח שחיכה עקורה היתה שחיכה עקורה מפלת עקורה:

ונותן לו את אחת מהן. מה שפי' בעל פ"מ הוא על דרך הרמב"ס שכתב מ"ע פ"ד הל' י' שבולת של לקט שכתערבה בגדיש הרי זה מפרים שתי שבולות ומזמר על אחת מהן סס הלקט היא זו הרי היא של עניים וכו' ומזה ומתבאר כן על שיבולת שכייב ונותן אחת מהן לעני והשכייב מעשר ע"כ. ולדברין מדוייק מה שכתב ר' יוסה הסמ"ס ונותן לו את אחת מהן ולעיל כתב העכר לריך פניס דמפי מהני שתניח ב' שיבלים ומתבה על כל אחת ואחת לשתף זאת שכתב ליך העני חיכה של לקט ולריך לעשר עליה והאחרת היא של לקט ולאו דת עישורי היא וכרמה שזהו שכתבקו מוהר"י קרקוס ובעל כ"מ בשרי הרמב"ס וכדאתקו הרבה בזה ע"ש. אבל הר"ש פי' ומשני ר' יוסה דמניח שתי שיבלים שלשד לומה שכותן לעני וקובע המעשרות על אחת מהן ואומר על הרחשוכה סס

ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה. נישמעינה מן הדא [ה]עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי. אית תניי תני אם נטל את החמישי הרי זו שכחה. ואית תניי תני אם שהא ליטול החמישי הרי זו שכחה. א"ר בון בר חייא מאן דאמר נטל את החמישי בשיש שם שישי. מאן דאמר אם שהא ליטול את החמישי בשאין שם שישי אם עד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה לו הרביעית לירון כשורה: הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכחו הרי הוא שכחה. [ו]דבר שאינו ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה. נישמעינה מן הדא [ז]סאה תבואה עקורה וסאה שאינו עקורה [ח]ותציל עקורה את שאינו עקור'. הדא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושכח הרי הוא שכחה. אמר ר' יונה תיפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא ישכח את העומרי'. כיצד הוא עושה מביא שתי שבולים ואומ' אם לקט היא הרי זה יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן לו את הראשונה וחש לומר שמא אותה שקבע בה מעשרות לקט הוא. אמר רבי יונה מביא שתי שבולים ואומר אם לקט הוא זה הרי יפה ואם לאו הרי מעשרותיה קבועין בזו ונותן לו את אחת

ראוי להציל ושכחו מהו שיעשה שכחה. כרמה שים לגרום דבר שהוא ראוי להציל ע"ל המוליך יחזיר מכנין כפעל פי' שבולת שבקליר ורמשה מגיע לקמה הרי ראויה להכנס ע"י הקמה וחת"כ קלר הקמה ושכח השבולת מהו שבעשה עתה שכחה מי מתריכן כיון דכבר כילפת ע"י שרמשה היתה מגיע לקמה אוב מיכה כעשה שכחה. ור' לא ופף שמר ר' יוסי לעיל והוא שתהא יכולה להקבר עם הקמה כלו' קע"פ שלא נקברה עמה התם מיירי שלא שכח השבולת בשעת קלירת הקמה והכא קמיבעי ליה בשכחה השבולת: עימר את הרחבון. פי' שים לפניו הכבה עמרים ועימר הרחבון והשכי והשליכו ושכח את העומר הרביעי לית בה תכלי חד אמר אם כטל החמישי אף הוי הרביעי שכחה אבל אם כטל כל זמן שלא כטל החמישי לא היי הרביעי שכחה: ואית תכי תני אם אם שהא ליטול החמישי. גם אם לא כטל החמישי שלא שהא לבד ליטלו הרביעי שכחה: אמר ר' בון בר חייה. ועלה אמר ר' בון ופשרם שלא שהא תכלי הכך תכלי. מתן לשתף כטל את החמישי בשים שיני. פי' שים אם שהא עמרים יחזר שעימר הרחבון והשכי והשליכו כשהרו עוד ג' עמרים ואותה לקמן פ"ו מ"ה שכי עמרים שכחה שלשה לוכם שכחה והרי יש כאן שורה של ג' עמרים אע"ה דוקא כשכטל אבל החמישי הוי הרביעי שכחה אבל אם שהא ואח"כ עימר החמישי הוי לי כשתחיל לעמר בחמלא שורה: מתן לשתף אם שהא ליטול את החמישי בשתן שים שיני. דכשעימר שלשה לא בשהייהו כי אם שכיים וכיון שהא קודם שעימר החמישי הרי הוא כמשיים עמרו הרחבון. מפי' הר"ש פ"ו מ"ד: אם עד שלא כטל את החמישי. והשתא מדייק הש"ס לקמוה הלוכה דבר שהוא ראוי להציל וכו' הלא הרביעי היה ראוי להציל ע"י שהיתה שורה עם החמישי והשיני ומה בכך שכיטל החמישי הכי לא יהיה שכחה דכבר כילפת ג"ש דדבר שראוי להציל חוזר לקדמותו כשיסתלק המציל ונעשה שכחה: [ט]דבר שהוא ראוי להציל ושכחו. כל"ל וכדמסיים בסוף הדא מתרה דבר שהוא ראוי להציל פי' קמה שראויה להציל השבולת שרמשה מגיע לקיה וחת"כ שכח הקמה: מהו. פי מתריכן פיון שכבר כילפה השיבולת ע"י הקמה זוב לוכה כעשה השיבולת שכחה או לתמת כיון שהקמה עלמה כעשה שכחה השבולת מוחרת לקדמותה ולף לפשטיכן לעיל דלם כקלרה הקמה כעשה השיבולת שכחה שהי הכא דהמציל בתקומו עומד תלת שכשכח יופר ראוי לומר כיון שכבר כילפת השיבולת זוב לוכה שכחה: סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה. ז"ל המשכה פ"ו מ"ט סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה זכי' תיכן מלטרפין למסתיס פי' דתתריכן סס מ"ז קמה אים בה סאתים ושכחה לוכה ותבי סס מ"ט סאה תבואה וכו' תיכן מלטרפין למסתיס והוו שכחה וסבר המקשן דמיירי שתין בתן תלת ב' סתין ות"כ ע"כ מיירי שזכר את שיכה עקורה בשעה שקלר השאה התחרת ותח"כ שכח לומה כלו' השיכה עקורה דרתוק הוא שיכח סאה בשעה שקולר סאה תנרתה: ותציל עקורה את שיכה עקורה. ולף מיתת דדבר הראוי להציל מציל שיבולת הכלולת לף שתח"כ כשכח המציל מ"כ נבי סאה עקורה כבר הלילה שיכה עקורה העקורה וכדאיתת סס מ"ח הקמה מלטת את העומר ולף שכשכח שתח"כ שיכה מ"ע העקורה כבר כילפת ע"י שיכה עקורה והוא דומה ממש להמיבעיא דבר שראוי להציל וכו': אמר ר' יוסה. לקמן סס הגי' אמר ר'יוסה: נקולר שורה ומעמר שורה. מתכי לף מיירי בשלא היו סס כ"ח ג' סתין תלת שהיתה שורה והוא קולר ומעמר וע"י שים בתן הרבה תבואה ועמרים שכח את הקמה ולא מיירי כלל שזכר ושכח ולוכה לפשוט מסס המיבעיא. כן כרמה פי' המאמר: כיצד הוא עושה. קלי לכבת דמתכי' שיבולת של לקט וכו' מעשר שיבולת ונותן לו וקמיבעי הש"ס כיצד הוא עושה דהת ולאי השיבולת שקובע מעשר לף יתן לו דהרי קבעה מעשר ותיכה יכולה להיות לקט: מביא שתי שבולים. של אותו גדיש: ואומר. על הרחשוכה: הרי זה יפה. לקט פטור מן המעשרות: ואם לאו. שתיכה של לקט ות"כ היא טבל ותייבת במעשרות: בזו. בהשכייה: ונותן לו את הרחשוכה. שתמר עליה שהיא לקט דגם אם תיכה לקט הרי הוא מתוקנת בשיבולת השכייה: ואת לומר. ומקשי הש"ס גם זה לף יפה עוד מידי ספק שמא השיבולת השכייה היא לקט ותיכו יכול לקבוע בה מעשרות דהוה מפרים מן הפטול על החיוב ועדיין השבולת הרחשוכה שבותן לעני טבל: אמר ר' יוסה וכו' ונותן לו את

אחת

מסורת הש"ס

[ה] פ"ו הל' ג' (דף פ"ח ע"ב). [ו] פ"ו מ"ח. [ז] שם הל' ח' (דף פ"ג ע"ח).

אחת מהן. רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש דרבי יוסי היא דתנינן תמן [ו]) שרבי יוסי או׳ כל שחילופיו ביד כהן פטור מן המתנות. ורבי מאיר מחייב אמר רבי בא דברי רבי יוסי צריך לזבותו לכהן. אמר רבי יוסי הדא דרבי בא פליגא על דריש לקיש דתנינן תמן אלא מוכה את העני בגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו. אמ׳ רבי בא דברי ר׳ יוסי צריך לזכותו לכהן הוי ליה היא דרבי יוסי. אמר רבי מנא כל גרמה אמר דהיא דרבי יוסי תנייא קומייא סברי מימר אינו מוכה את העני בכל הגדיש אלא שבולת אחת. התנייא אחרייא סברי מימר מוכה את העני בכל הגדיש. והתנייא קדמייא סבר מימר בוכה מימינו לשמאלו. ואינה זכייה והתניא אחרייא סבר מימר אינו מוכה מימינו לשמאלו וזכייה היא. ס)והתני ר׳ זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן מחלפא שיטתיה דרבי ליעזר 00)תמן [ז]) הוא זכה לו. וכא הוא אמר הכין *בשיטתך השיבהו 000)בשיטתו דאת אמ׳ על ידי החילופין. היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו אלא מוכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת ונותן לו. **הלכה ג** [ז]) המרבין שדהו עד שלא ירד עני לתוכה אם הזיקו מרובה על של עני מותר. ואם הזיק עני מרובה על שלו אסור. רבי יהודה אומר בין כך ובין כך מניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו. מחלפא שיטתיה דרבי יהודה. תמן הוא אמר [ז]) כשם שהוא מידל

לחת מהן. לפ כמו שאמרת שכותן לו את הרשתוכה לחר שקבע המעשר בכייה לפלפ כך עושה מניח ג׳ שבליס ומתכה על הלחת ומוחר לם לקט היה הרי יפה ולם לתו מעשרותיה קבועין בתנרתה וכן מתכה על הככייה והשתח מע״כ לחת מתוקנת ולחת מעשר ונותן לעני ולחת מהן. רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש דרבי יוסי היא דתנינן תמן [ו]) שרבי יוסי או׳ כל שחילופיו ביד כהן פטור מן המתנות. ורבי מאיר מחייב אמר רבי בא דברי רבי יוסי צריך לזבותו לכהן. אמר רבי יוסי הדא דרבי בא פליגא על דריש לקיש דתנינן תמן אלא מוכה את העני בגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו. אמ׳ רבי בא דברי ר׳ יוסי צריך לזבותו לכהן הוי ליה היא דרבי יוסי. אמר רבי מנא כל גרמה אמר דהיא דרבי יוסי תנייא קומייא סברי מימר אינו מוכה את העני בכל הגדיש אלא שבולת אחת. התנייא אחרייא סברי מימר מוכה את העני בכל הגדיש. והתנייא קדמייא סבר מימר בוכה מימינו לשמאלו. ואינה זכייה והתניא אחרייא סבר מימר אינו מוכה מימינו לשמאלו וזכייה היא. ס)והתני ר׳ זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן מחלפא שיטתיה דרבי ליעזר 00)תמן [ז]) הוא זכה לו. וכא הוא אמר הכין *בשיטתך השיבהו 000)בשיטתו דאת אמ׳ על ידי החילופין. היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו אלא מוכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת ונותן לו. **הלכה ג** [ז]) המרבין שדהו עד שלא ירד עני לתוכה אם הזיקו מרובה על של עני מותר. ואם הזיק עני מרובה על שלו אסור. רבי יהודה אומר בין כך ובין כך מניחן על הגדר והעני בא ונוטל את שלו. מחלפא שיטתיה דרבי יהודה. תמן הוא אמר [ז]) כשם שהוא מידל

לחת לעני והלחת מעשר. מפי׳ בעל פני משה: דר׳ יוסי היא דתני במתני׳ מעשר שבולת ונותן לו לחת׳ כר׳ יוסי: שר׳ יוסי אומר. ז״ל המשנה לחת ביכרה וילדו שני זכרים לחד לו ולחד לכהן וכו׳ והכי יעשה עד שיסתלק ומייב במתנות ר׳ יוסי פוטר שר׳ יוסי אומר כל שחלופיו ביד כהן פטור מן המתנות פי׳ ת״ק מחייב במתנות משום דכהן בא עליו משני כדדין לם נכור הוא הרי כולו שלו ולם לנו נכור הוא הרי מייב במתנות ור׳ יוסי פוטר דאמר כל שחלופיו ביד כהן וכו׳ וכיון שהכהן זוכה בא׳ מ״כ הרי כאלו נתו שכיהם כהן והחזיר לחד ליעקב וכל שבא ליד כהן פטור מן המתנות ובדלית׳ בכורות י״ח ואמר ר״ל דמעשנתו לחיות כר׳ יוסי ומשום הכי לם תש הה״ק לקו׳ ר׳ אליעזר דכיון דעני יזכה בשיבולת הרי כאילו כבר בחה לידו: אמר ר׳ בא. כרלה שהמאמרים מן לאר ר׳ בא עד והתני ר׳ זעירא לקומיס מן הירושלמי דמס׳ בכורות ולה שהירושלמי למס׳ בכורות אינו ביניהו ובזה יבוח על נכון הך לאר ר׳ בא והוח פה כמאמר בלי סדרים (לם לם שנאמר שכ״ל תני לאר ר׳ בא) וגם נמה לדיתך דתניכן תמן וקלי על מעשנתו: דברי ר׳ יוסי לריך לזכותו לכהן. כלו׳ לריך מתם לזכות הלחד לכהן ולה לקתר לכהן דהוה כאילו נתו וכו׳ והחזיר הלחד: אמר ר׳ יוסי. הוה לתמורת ר׳ יוסי: כלה מוכה את העני בגדים ומעשר שיבולת אחת ונותן לו. כל זה הוה שלה בדיוק דהך דמוכה את העני בגדים וכו׳ ר״ה קלמר לה בסיפה והרלשי׳ דר׳ בא פליגא היא מדברי ת״ק ולפשר ביו שעיקר המאמר בתמ׳ בכורות לה דקדק הסופר לפר העתיקו מתם לכתן וכפשר מליכו ג״כ בתי״ת (עיי׳ מכות פ״ה) ועיקר הגי׳ לאר ר׳ אבהו וכו׳ עד לאר ר׳ יוסי הרלה דר׳ בא פליגא על דר״ל והשתר כאחר עד דלאר (כפ״ל) ר׳ בא לריך לזכותו לכהן הוי ליה היה דר׳ יוסי, ואך הוי וכו׳ הוה סיום דברי ר׳ יוסי התמורת לר׳ בא דר׳ יוסי היה כלו׳ הת״ק סבר כר׳ יוסי והוה כתילו כבר בא לידו: אמר ר׳ בא. ור׳ בא לאר מתני׳ תיכה כר׳ יוסי דהה השבולת לה בחה עדיין ליד עני: כל גרמה אמר דהיה דר׳ יוסי. המשנה עלמה תומרת שהיה כר׳ יוסי׳ בין ת״ק בין ר״ש שבירי להו כר׳ יוסי ואפ״ה לתי שניר נם פליגא דר׳ בא דאתני׳ מירי במוכה שנותן אחת שבולת לו הגדיש ליד העני ותכה קאח סבר לינו מוכה שלה שבולת ותכה לחריית הוה ר״ת סבר מוכה בכל הגדיש וגם ת״ק סבר לריך לזכות: והתנייא קדמייא סבר. כלו׳ כיון גם ת״ק מודה שלריך לזכות לעני לאתי לה אמר כר״ת דמוכה בכל הגדיש אשום דסבר כיון דאינו מוכה לעני בחתכה נאורה הוה כמוכה מיניה לעלמלו כלו׳ שאינו נותן כלום: לינו מוכה מיניה לעלמלו וזכייה היא. דכותן לעני בחתכה ע״ת להחזיר: ס)ר׳ זעירא ר׳ לבהו בשם ר׳ יוחנן. כל״ל ותי׳ התני ט״ם פ׳ ר׳ זעירא וכו׳ מקשה דר׳ אליעזר אר׳ אליעזר: 00)תמן הוא אומר זכה לו. כל״ל וכן הוכח בר״ם פ׳ בפרק דלעיל מ״ו (דף ע״ב ע״ל) לינה אמר ר״ת מי שליקט כיולה ואמר הרי זו לתים פלוני עני זכה לו: וכה הוא אמר הכין. יהכה בחשבתו אמר היפך מחליף וכו׳, ואמתי לא לתכיון דיוכה לעני: בשיטתך השיבהו. ומקשי הש״ם דר״ת הניח לת״ק על דרך בשיטתך לאת לא. כל״ל כלו׳, בשיטתך דסניירת לך לעיל יתכה לעני הכמלא רלתון דתין יכול לזכות לעני והכח לת אומר על ידי החילופין והיפך מחליף כיון שלה לא ליד עני: **הלכה ג׳** המרבין שדהו עד שלה ירד עני לתוכה. הבח להקשות הדלה ועדיין לא בלו העניים ללקט הלקט: לם הזיקו המגיע לו לם לא ירבין מרובה על מה שמשידין העניים: מכיתן על הגדר. בתוספתא הגי׳ מלקט ומכיח על הגדר: כשם שהוא

מידל

מסורת הש״ס

ו) דבלי בכורות י״ח ועי״ש. ז) לעיל פ״ד מ״ו. ס) תוספתא פלה פ״ב 7) לקמן פ״ז מ״ה.

מידל בשלו. הכי לישתא במתכי' המידל בנפכים כשם שהוא מידל בשלו כן מידל בשל עניים דברי ר' יהודה ופי' המידל כשהנפכים רופפים עוקר את המלעיים ומחריס מיתקנין בכך ומע"פ זיע בהן פתח לו עוללות של עניים מידל בשלהן כמו בשלו: וכא הוא אמר הכין. והכא בהך גרייתא אמר דמכיח על הגדר דאסור לגרוס היזק לעניים: תמן. ומצאי הש"ס התם גבי המידל העניים גרמו לעצמן דהוה להן ליקח שלהן בשעה שמידל דקרח להן ולא נתן ובסוגי' דלקמן מצינו הש"ס בעניין אחר: תמן לימון לומ'. ל' תמן לימון מדוייק והל"ל כא לימון מומרין ומצאר שהך קו' כצכית בפיקרה בסוגי' דלקמן: אם הזיקו מרובה על של עני. מותר לרבן מע"פ שמפסיד העני: וכו'. גבי המידל: לימון מומרין הכין. לקמן במצנה דהמידל לישתא ר"מ אומר בשלו הוא רשאי לקט בשל עניים וסבר הש"ס דת"ק דברייתא דאסור עם ר' יהודה הוא ר"מ וכמו שמליכי בהרבה מקומות (ועיי' דרכי המצנה פ"ד כלל ה'): [o]תמן מי לפצר. כל"ל התם נהך דהמרנין מי לפצר דהשדה תלך לאיבוד אם לא ירבילנה מיד: הכא מיפצר. הכא גבי המידל יכול להמתין לעקור הנפכים עד שיגומו העניים ויקחו הפלה והעוללות: והא ר' מתיר אמר מן מגלגלין. לימן ל' קושיא אלא הש"ס מהדר לישתא דמתכי' ולברר היאך יעשה אלישתא דמכמיס: ושמן של בעל הבית בהפסידו. אלישתא דר"מ דאמר מן מגלגלין ונא נעשה"ב לידי הפסד פשוט דהעניים משלמין ההפסד לבעה"ב דהוא התובע: והא דבנן אמרי'. כלו' למכמיס דמתכי' דאמרי מגלגלין שמן לעניים הפסדם ומשלם להם בעה"ב: ולמי הוא משלם. ים מקום ספק למי משלם דהא הוה ממון שאין לו תובעין: דלא כו' מה כן תמרין. דאם לא ישלם לעניי אותה העיר אלא העיר היא משלם דעלמא מה אכן מומרים ישלם לא ישלם לעולם כי יאמר בכל עת אכי משלם לעניים דייתו מעלמא: למידת הדין כלברכה. לדין ממון (עיי' מנוח פ"ב ערך למידת הדין) כלו' עוד יש ספק אם העניים יכולין להוליא בדין כיון דהוה ממון שאין לו תובעין דלכל אחד ואחד יכול לומר אכי משלם לאחריך ולא לך לו כיון דלריך לשלם לעניי אותה העיר יתבע אחד בהרשאת כולם והוה ממון שיש לו תובעין: **הלכה ד'** אב ובכו וכו'. פודין זה לזה מעשר שני. דכמצנים כאחרים זה לזה ופטורין מלהוסיף חומש כדין פודה מעשר שני של חבירו דאין מוסיף חומש ובדאיתא בפס' פ"ד: ת"ר יורין. הוא ר' יהודה: תבוא מאירה לפי שהוא כותן לחבירו מעשר עני. שהוא דרך זלזול שהיה לו לפרנס אביו מאקום אחר: אמר מציין. בתוספתא הגי' אמרו לו מה אלו היו שניהם עניים והוא הכהן ולפי הגי' שלשניהם לריך לפרנ אמרו (כל"ל) פי' מכמיס מציין כלו' מאיזה נכסים יתן לאביו אם גם הוא עני: מה ניכה לקדימיתא. קאי אר' יהודה דאמר לו שלים מה שאתה קוכר להקודם לה בזמן שקבלה וכו' דאסור וכבר אפורש הכל עד שאמר ר' אבהו בר בגרי לעיל פ"ב: שכייה היא. קאי אהא דאיתא במתכי' מותר בלקט שכחה ופיאה ואסור במעשר עני ומאי שכח דשהכי מותר ובמעשר עני אסור משום דשהכו כתיב ובקלרכם את קציר אלרכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם החיוב הוא בשעת קצירה והכך לא היה להם חלק בשעת קצירה משל"ב במעשר עני דלא תלי בעזיבה אלא בפירות הטבולין למעשרות: **הלכה ה'** מתכי'. דתני המוכר מותר: [oo]אבל לא פועלין

מם מכר. כל"ל וכן הוא בר"ב אלא שמיכו שם ת' שם: אלא המוכר לכי קורא לא תכלה פתח שדך לקלור. והרי היא שדהו: ואלא זה. אלא הלוקח לכי קורא ולקט קציר לא תלקט והרי הוא קצירו: שם עצה כן. קאי אמצנת דמתכי' מי שמיכו מניח וכו': בעל הבית שעושה כן. שצכר את הפועל ע"מ שילקט בבו אחריו: נוזל העניים. שהפועל יסביר עלמו בזול כדי שילקט בבו אחריו ובאלו פורע מובו בשל עניים: פועל שעשׂ כן. שהניח את בבו שילקט אחריו: הרי זה נוזל לבעל הבית. שהניחו אלא מדעת הבעה"ב: ולעניים. שמיכו מניח ללקיט רק לבבו: ועל זה כתוב. פסקא וקאי למתכי': אלא עולי מלרים. אל תשכח המלות מצר גוה ה' לעולי מלרים: לסמיך לוותן סניף נהוריף. פי' בשו שקורלין לסופין בדרך כבוד סני כהור כן ביכה הקרח היולדים מנכסיהן בל' עולים: ועניים מרודים. כתיב ועניים מרודים: אמר ר' אבין. פי' ר' יצחק אמר דעל הקרח ועניים מרודים אמר ר' אבין אם עזית בן וכו' ועיקר המאמר ר' יצחק אמר ר' אבין ועניים מרודים תניח בית אם עזית בן וכו':

הלכה

מסורת השים

*) תוספתא פ"ב פ"ד נגלי קידושין ל"ב. ב) לעיל פ"ב הל' ז' (דף ס"ו ע"ח).

הלכה ו' דכתיב קציר וכתיב. שהקציר אלו: כי תקצור וכתיב. שכחו בעל הבית. כן הוא בכל ספרי הירושלמי ע"פ עדות הר"ש ובכל זה נרשה טעות ול"ל ושכחו בעל הבית: ooo)היה עומד בעיר ואמר וכו' שוכחין וכו' הרי זו שכחה היה עומד בשדה וכו' חיכו שכחה. כל"ל: שכאמר בשדה ושכחת ולא בעיר ושכחת. התורה תלתה שכחה בשדה אם אם נזכר חיכו שכחה לכל בעיר שכחה לא תעלה ולא תוריד דגם אם נזכר הוה שכחה: אף לעכיין תלינה כן. לעכין תלינה ג"כ דיכו כמו שנזכיכו כאן גבי שכחה דאם בתה תלינה לתוך שדהו כגון לבי שבור וגוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו שדהו וכדתיתת בשכחה ב"מ פ"ק והוקק בעומד בשדה לכל אם עומד בעיר לא זכתה לו שדהו וכאו שנזכיכו גבי שכחה: מה בן קיימין. בשם עסקינן בהך דתלינה: אם ביכול ליגע בהן. אם בן אחריהן יכול להגיעו: מה לי בתוך העיר מה לי בתוך שדהו. גם בעומד בתוך העיר תזכה לו שדהו והב"ם קילר בעומן ואם חיכו יכול ליגע בהן גם בעומד בתוך שדהו לא זכתה לו בשדה: והוא ביכול ליגע בהן תלינה בתוך שדהו. כלו' תרתי בעינן עומד בלי שדהו ויכול ליגע בהן: היה כולו מחופה בקש. קלי לחבא דאתכי' עמדו העכיים בפניו לו שחיפוהו בקש חיכו שכחה וקמיבעיא לי' להב"ם אם הי' כל השדה מחופה בקש ולא העומר בלבד אם העומר שכחה או לא דכיון דכל השדה מחופה בקש ים בברא לומר דחזרה להיות כשדה דעלמא והוי העומר שכחה: וכן הסומא. ז"ל המשכה הקילר בלילה והמעמר והסומא ים לו שכחה והב"ם מפיק המשכה בקילור וקלת שלא בדיוק: וסומא לא כמי שכולו בקש מחופה הוא. ומדייק הב"ם לפכי הסומא הלא השדה כליכו כולו מחופה בקש ואפ"ה אמריכן דים לו שכחה שלמא דכולו מחופה בקש שכחה: בזוכר את הקשים. הא דקתני לו שחיפוהו בקש חיכו שכחה דוקא בזוכר את הקשים ולא הוי העומר שכחה על ידי שזוכר הקשים הא שכח גם הקשים הוי העומר שכחה: תחת דר' יוכה כר' זעירא וכו'. מפיכא לקמן פ"ו: **הלכה ז'** מן לעיל. לכובעות דאתכי' הייכו שמשדר העריסות למעלה מן הארן עד שברואין בעין כובע (וכאו שעושין במדיכות אלה וכקרא שמבער) וקלת כרשה דים לגרום לכובעות ר' יוכה אמר לעיל וכדתיתת אח"כ לכובעות ר' לחיכיא אמר וכו': מן לרע. מלמטה פי' שעושה תפירה בארן ושומן אם העמרים: כמה דתימר הלא הוא כאום עמדי. פי' יוס הדין טמון אללי: לחברה גלגל. לחברה דתכי' מתכי' הוא גלגל כעגולה דמות ריחים אפי' הרמב"ם. ואפשר שים לפרש מעכין אופו פי' שעושה עגולה כיין אופן: לעומרין. כרשה שים פה חסרון ול"ל לעומרין לעשות עומרין פי' לעומרין דתכי' מתכי' הייכו עומרין קטכים וסיפו לעשות מהם עמרים גדולים: אמר ר' יוחנן. בר"ש הגי' אמר ר' יוכה: כי תקלור. פי' כתיב כי תקלור:

הדרן עלך גדיש שלא לוקט

בית שמאי אומ' הבקר לעכייכ הבקר. הבקר פירושו כמו הפקר ובבבלי אימא בכל מקום הפקר חון מבמשכה זאת ובעדיות פ"ד שים כשכה המשכה כלורתה בין קולי ב"ש ומחמרי ב"ה והבקר והפקר אחד אלא שבא"י בעלמו בהברה רפה (עיי' מבוא ח' ע"ח), פי' אי אפשר לעכיים ולא לעשירים דין הבקר יש לו ופטור מן המעשרות: כשמיטה. שהיא הפקר לעכיים ובבא' מפרש טעמא דב"ש וב"ה: ושכחו בו. במשב"מ ובבא' אימא תי' בו והוא הכתון ובמשכה ירושלמית כרשה ט"ס: ooo)ב"ש אומר' שכחה

ולא שכחו בעל הבית. כלומר הגהכו ושכחו בעל הבית כן עולה מדברי הרמב"ם מ"ע פ"ה הל' ו' שכתב העומר שנשכחו פועלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל הבית ולא נשכחו פועלים ולא נשכחו אלו ואלו והיו אם לחריס עוברין ורואין לומן בעת שנשכחוה לימו שכחה ע"כ. ובתוספתא שלפכיכו הגי' לפי' לחריס עוברים בדרך ורלו לא העומר שנשכחוהו פועלין לימו שכחה לכל כבר כתב בעל פכי מעה שבתוספתא כ"י הגי' לפי' לחריס עוברים בדרך ורלו לא העומר ולימא לא' פועלין ופירושו שנשכחו הפועלים ובעה"ב ומה שכתב הר"ש ומי לפשר לומר דגרסיכן ושכחו בעל הבית לפי בעומר בעיר הא אמר ר' שמעון בסיפא לא אמרי הוה שכחה ומי בעומר בשדה לפי' לא שכחה בעה"ב תניא לי' שכחה בסיפא שכאמר ושכחת עומר בשדה ולא בעיר ע"כ הייכו לפי' גי' ספרי הירושלמי לשר היו לפכי הרב ז"ל לכל הגי' היא מחוברת ול"ל היה עומד בעיר וכו' הרי זה שכחה וכן הוא בתוספתא והסופרים שיבשו הגי' הכא ובפ' מ"ש ודברי ר' זעירא בשם שמואל לא עומד לא לעכין מליקה כן מורין בפומבי שלא לגרום היה עומד בעיר וכו' הרי זה שכחה:

הדרן עלך גדיש שלא לוקט

בית שמאי אומ' הבקר לעכייכ הבקר. הבקר פירושו כמו הפקר ובבבלי אימא בכל מקום הפקר חון מבמשכה זאת ובעדיות פ"ד שים כשכה המשכה כלורתה בין קולי ב"ש ומחמרי ב"ה והבקר והפקר אחד אלא שבא"י בעלמו בהברה רפה (עיי' מבוא ח' ע"ח), פי' אי אפשר לעכיים ולא לעשירים דין הבקר יש לו ופטור מן המעשרות: כשמיטה. שהיא הפקר לעכיים ובבא' מפרש טעמא דב"ש וב"ה: ושכחו בו. במשב"מ ובבא' אימא תי' בו והוא הכתון ובמשכה ירושלמית כרשה ט"ס: ooo)ב"ש אומר' שכחה

מסורת הש"ס

ב) תוספתא פ"ג ומ"ש אימא אפי' לחריס. ג) מ"ש מעשרות פ"ג הל' ח' ועיי' בבלי ב"מ ל"ח ב) בבלי שם ע"ב ומ"ש אימא ל"ר יהודה אמר שמואל ז) לקמן פ"ו מ"י. ח) מ"ש הל' ג'.

שכחה. גמ' מפרש מפני מה רבותינו לא חלקו ולעשותו שורה: ב לגפה. במשנ"ת וגמ' לגפה וכן הוא לקמן בגמ', פי' גפה גדר מכניס סדורות זו על גב זו. כן כתב הר"ש, והרמב"ם מפרש שאר המעולה על ויביאו ה' לתוכו (כתוכיה ז') ולפי דעת רש"י ב"מ כ"ה גפה היא סתימת כותל של עץ או של קנים: בית שמאי אומרים אינו שכחה. כיון שהניחו אלא לדבר מצוייה אינו נראה לזכרו וגם אם שמחו לבקר וכלים ללא הוידבר מסויים כ"כ אינו שכחה: ובית הלל אומרי' שכחה. ואף שמחו לבקר וכלים: ג רבותי הסורות. לפי השולה מהגמ' כרשה שכחה. ובית הלל אומרי' שכחה. ב' העומר שהוא סמוך לגפא ולגדיש ולבקר ולכלי' ושכחו בית שמאי אומרי' אינו שכחה. ובית הלל אומרי' שכחה. ג' ראשי השורות עומר שבנגדו מוכיח העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכח מודים שאינו שכחה. אלו הן ראשי השורות שנים שהתחילו באמצע השורה זה פנה לצפון וזה פנה לדרום ושכחו לפניהן ולאחריהן. שלפני' שכח' ושל אחריהן אינו שכחה. היחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו. שלפניו אינו שכחה ושלאחריו שכחה. שהוא בבל תשוב. זה הכלל כל שהוא בל תשוב שכחה וכל שאינו בל תשוב אינו שכחה. ד' שני עמרין שכחה ושלשה אינן שכחה. שני ציבורי זיתים והחרובים שכחה. ושלשה אינן שכחה. שני הוצני פשתן שכחה. ושלשה אינן שכחה. שני גרגרים פרט. ושלשה אינן פרט שני שבלים לקט ושלש אינן לקט כדברי בית הלל. ועל כולם בית שמאי אומרי' שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית. ה' העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עמרים ובהן סאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית. וחכמים אומרים לעניים. אמר רבן גמליאל וכי מרוב העמרים יופי כח של בעל הבית או הורע כח של בעל הבית. אמרו לו יופי כח. *א"ל מה אם בזמן שהוו עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עומרין ובהן סאתים אינו דין שלא יהו שכחה. אמרו לו אם אמרו בעומר אחד שהוא כגדיש. תאמ' בשני עומרין שהן ככריכו'. ו' קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה. אין בה סאתים אבל אם ראויה לעשות סאתים אפילו היא של טופח רואין אותה כאלו היא עגבה של שעורים. ז' קמה מצלת את העומר ואת הקמה. והעומר אינו מצילו לא את העומר ולא את הקמה. אי זו היא קמה שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכחה אפילו קלח אחד. ח' סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה וכן באילן השום והבצלים אינן מצטרפין. רבי יוסי אומר אם באת רשו' לעני באמצע אין מצטרפין ואם לאו הרי אלו מצטרפין. ט' תבואה שניתנה לשחת או לאלומה וכן באיגודי השום ואגודת השום והבצלי' אין להן שכחה וכל הטמונין בארץ בגון הלוף והשום והבצלים. רבי יהודה אומר אין להן שכחה. וחכמים אומרים יש להן שכחה. י' הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש לו שכחה. ואם היה מתכוין ליטול את הגם הגם אין לו שכחה. אם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שכח אטול יש לו שכחה:

סליק פירקא.

ברשה הסורות הוא נתח בפני עצמו והמשנה הכי מתרצת רשה הסורות מן העומר שכבנגדו מוכיח מן העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכח (במשנ"ת וגמ' הכי' ושכחו) מודים שאינו שכחה ובקי מתתכי' דלעיל דפליגי ב"ש וב"ה בעומר שהכניסו בלא הגפה ומי' מבל נהנך ג' בני מודים שאינו שכחה. כן פי' הר"ש פרישי הובא גם' שדה יהושע: אלו הן רשי הסורות. מפרש לה בקמן במתכי' ומקדים לומר שכיח שהתחילו מאמצע שורה של עמרים זה פניו לצפון וזה פניו לדרום (במשנ"ת וגמ' הגי' פניו ובמשנה ירושלמית הגי' פנה): ושכחו לפניהן. לאחר שהתחילו לעמר לפנו עומר ושכחוהו הוי שכחה דקריבן ניה לה תשוב לקחתו: ושל אחריהן אינו שכחה. אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר כשהר עומר אחד ביניהם ושכחוהו: אינו שכחה. לפי שכיחים שמכו זה על זה ומתוך כך כשכח: היחיד שהתחיל מראש השורה. קמי להא דאמר ואלו הן רשי הסורות יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו לפניו אינו שכחה לפי שאין שכחה ברשי הסורות ולאחריו שכחה. כל זה מפי' מהר"ם סירליו אלא שהוא מפרש שגם הבא שכיח שהתחילו מאמצע השורה מפרש הך ואלו הן רשי הסורות דאל תחריבן אינו שכחה דזה שהולך לדרום שיירו לרשי שורה של חברו וכן זה שהולך לצפון שיירו לרשי שורה של חבירו ולזה הפירוש אין לנו לריכין לשנות ולהכך המשנה והא דקתני רשי הסורות בל' רבים כרשה מסוס דשכי רשי הסורות הן שאינן שכחה רשי השורה של קמה ורשי השורה של עומר ולהלתיתא גמ': ד שכי הולכי פשתן. כשעוקרים אותן מן הקרקע (הס) כהולכי דקל ולכך קרי לי' הולכי הרמ"ב: שכי גרגרים. ענבים: ועל כולם בית שמאי אומרי'. גמ' מפרש טעמא דר"ש ורב"ה: ה העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. גמ' יליף לה מן דלמ קריבן בי' לח תשוב לקחתו מן מסוס דהוה גדיש: אמרו לו יופי כח. כלשמריכן במשנה לעיל ג' שכחה ג' אינו שכחה: *ככריכות. כלגודות קטנות: ו קמה שיש בו סאתים ושכחה אינה שכחה. וכמו בעומר שיש בו סאתים ובלתיתא גמ': לפילו היא של טופח. מין קטנית דק מאוד: כאלו היא עגבה של שעורים. במשנ"ת וגמ' עגוה של שעורים ועיי' לעיל פ"ח מ"ב, פי' כאילו היא גרגר של שעורים: ז קמה. במשנ"ת וגמ' הקמה: מצלת את העומר. קמה שלח שכחה שהיתה בלח העומר שנשכחו מצלת את העומר ולח הוי שכחה: ואת הקמה. לפי שכח קמה והיו רשי שבלים שלה מחוברים לקמה אחרת שלח שכח הקמה שלח שכח מצלת את הקמה שנשכח: יהעומר אינו מצילו. פי היה עומר שכוח או קמה שכוחה בלח עומר שאינו שכוח אין זה העומר מציל העומר ולח הקמה: לפי קלח אחד. גמ' מפרש לה: ח עקורה. תלוגה: ושאינה עקורה. מחוברת ושכח שהיתה לפי שכח עקורה ולח שכח שאינו עקורה היתה שהיה עקורה מצלת העקורה: וכן באילן. סמה פירות תלוגין מלל סמה מחוברין: השום והבצלים. סמה קמה של שום וסמה קמה של בצלים לי לפי סמה שום עקור וסמה שום שהיה עקור וכן בצלים לינן מלטרפין לסחתים: אם בא רשות לעני באמצע. גמ' מפרש לה: ט שניתנה לשחת. לקלור בעודה לחה להתכיל לבהמה: לאלומה. לחסור בה עמרים קטנים כמו והכה מכחו מאלמים תלומים: באיגודי השום. שומין שלקטן כדי לחגוד בהן שומין לחרים: ואגודת השום והבצלים. דרך שום ובצלים לעשות מהן חגודות קטנות ומוכרין ואוגדין חתם לו שם מלו חגודות לחגודה לחת לכן לין להן שכחה משום דהוי כמעמר למקום לחר דלימת בתכי' נמוך פילקין דלעיל דלח הוי שכחה: הלוף. פי' הרמב"ם שהוא מין שמיני הבצלים: ר' יהודה ומכמים: י והמעמר. בגילה: לין לו שכחה. גם להדקין כלמפרש בגמ':

סליק פירקא

רבי חייא בשם רבי יוחנן טעמיהו דבית שמאי לעני ולגר מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת בזו. מה זו לעניים ולא לעשירים. אף מה שנ' במקו' אחר לעניים ולא לעשירים. אמר רבי שמעון בן לקיש טעמייהו דבית הלל (שמות כ"ג) תשמטנה ומה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת בזו. מה זו בין לעניים בין לעשירים. אף מה שנ' במקו' אחר בין לעניים בין לעשירים. מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי תעזוב אותם מיעוט זו לעניים ולא לעשירי. אבל מה שנ' במקו' אחר בין לעניים בין לעשירי. מה מקיימין ב"ש טעמהון דבית הלל תשמטנה ונטשתה נטישה מיעוט זה בין לעניים בין לעשירים. אבל מה שנ' במקום אחר לעניים אבל לא לעשירים. אמ' רבי אבין לישן מתנית' מסייעא לר' שמעון בן לקיש עד שיבקיר אף לעשירים כשמיטה. הבקר לבהמה אבל לא לאדם לגוים אבל לא לישראל. לעשירים אבל לא לעניים דברי הכל אין הבקירו הבקר. [ה]לאדם אבל לא לבהמ'. לישראל אבל לא לגוים. לעניי איתה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת. פלוגתא דרבי יוחנן ודרבי שמעון בן לקיש. על דעתיה דרבי יוחנן הבקירו הבקר על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש אין הבקירו הבקר. אמר רבי לא בפירוש פליגין ר' יוחנן אמר הבקירו הבקר. רבי שמעון בן לקיש אמר אין הבקירו הבקר. א"ר אבין בר חייא הדא דאמרה הבקר לעניים וזכו בהן עשירין תפלוגתא דרבי מאיר ור' יוסי. [ו]על דעתיה דרבי מאיר דו אמר כיון שאדם מבקיר דבר מרשותו הבקירו הבקר. על דעתיה דרבי יוסי דו אמ' אין הבקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכייה אין הבקירו הבקר. [ז] ער כדון

לעני ולגר. כתיב לעני ולגר תעזוב אותם: מה ת"ל תעזוב אותם. לכיון דכתיב לעיל מכיה ולקט קלילך לא תלקט דיו לא כתיב לעני ולגר מן ד"ל למיכתב לעני ולגר הא יהיה: יש לך עזיבה אחרת. הפקר תעזוב אותו ומוכן: כזו. כעזיבה לקט שכחה ופאה: מה זו לעניים ולא לעשירים. יפטורה מן המעשר: אף מה שנא' בשקו' אחר. להייכו הפקר דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ודרשינן בספרי יבא הפקר שילך וילו אוין בו: תשמטנה. כתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה: יש לך נטישה אחרת. הפקר: תעזוב אותם מיעוט. תעזוב אינו ריבוי כמו שאמרתם אבל אדרבה מיעוט: זו. פאה ולקט: אבל מה שנ' נא' אחר. כלו' הפקר שיש לדרוש במקום אחר: אין לעניים אין לעשירים. ואף דכבר דרשינן הפקר מדכתיב תשמטנה ונטשתה הו"א דיברה תורה כל' בני אדם לכן נא תעזוב אותם לגלות על תשמטנה ונטשתה שהוא דרשה גמורה: נטישה מיעוט. ונא לגלות ודרשינן תעזוב אותם: ליתן מתני' מסייעא לר' שמעון בן לקיש. לאן המשנה ג"ה מוקמיה אינו הפקר על שיבקיר אף לעשירים כשמיטה מסייע לר"ל דג"ה יליף ליה משמיטה ולר' יוחנן לריך לומר דכתב בשמיטה לסיומא בעלמא: הפקר לבהמה אבל לא לאדם וכו' דברי הכל. אין לר' יוחנן לאתר טעמא דג"ם דתעזוב ריבה אין לר"ל לאתר טעמייהו דג"ם דוכתיה מיעוט: אין הבקירו הבקר. גם לג"ם אף לאתרי ג"ם הפקר לעניים הפקר מ"מ על הפקר לבהמה אבל לא לאדם וכו' לא אל אם הפקר כלל: לאדם אבל לא לבהמה וכו'. הוי הפקר לג"ם מן לא: פלוגתא דר' יוחנן ודר' שמעון בן לקיש. תלוי בפלוגתא דר"י ור"ל דפליגי בטעמייהו דג"ם: על דעתי' דר' יוחנן. לאתר טעמייהו דג"ם לאתרי הפקר לעניים הפקר מדכתיב תעזוב אותם. הבקירו הבקר. לכיון דמרבינו מרבינן כל מילי ומרבינן אפי בלאדם אבל לא לבהמה וכו': על דעתיה דר' שמעון בן לקיש. דילפי ג"ם דהפקר לעניים מהמיעוט דונטשתה די לך אם מיעטת דלא לריך להיות אבל וכל דומה לשביעית והפקר לעניים ולא לעשירים הפקר אבל לשבות עוד יותר משביעית ולומר שיהא הפקר אף שלא הבקיר לבהמה ולעניי עיר אחרת לא אמרינן: אמר ר' לא בפירוש פליגין. לא לריכין לדייק אפה שאמרו לה ר"י ור"ל במקום אחר אלא בפירוש משמעינן דפליגי בזה: ה"ת לאמרה. אפת יתר ואין בה מקומו: הבקר לעניים וזכו בהן עשירין. ר' חנין לא מייתי לעניין פטור מעשרות דבזה ודאי הפקר לעניים לבד לא הוי הפקר וכנ"ל דאתי' אלא בהפקר בעלמא דהפקיר קלת בכסיו שיזכו בו עניים ובזה הוה הפקרו הפקר לעניים ואם זכו בו עשירין: תפלוגתא דר' מאיר ור' יוסי. תלוי בפלוגתא דר"מ ור"י: [ח]על דעתיה דר' מאיר דו אמר כיון שאדם מבקיר דבר ואלא מרשותו. כל"ל ובאחר הוא בשם דאתי' לר"מ אם הפקירו יצא הדבר מרשותו הפקר ואינו יכול לחזור בו אף אלא זכה בו אחר הבא כאי כיון להפקיר לעניים כבר יצא מרשותו ואם זכו עשירין זכו: על דעתיה דר' יוסי דו אמ'. פי' ר' יוסי סבר דכל זמן שלא זכה בו אחר אין ההפקר יוצא מתחת ידי הבעלים ה"כ הבא כאי נא הפקר אלא בזכייה ליד העניים ואם זכו עשירים לא זכו: עד כדון

על דעתיה דר' שמעון בן לקיש. ואין להקשות לר"ל אכא לבה"ג למילף מיכוסתה לעניים אבל לא לעשירים דילמא אתי להורות לאדם אבל לא לבהמה וכו' י"ל דכיון דכבר אינו נג' לקט וכו' דלעניים אבל לא לעשירים הוי הפקר יותר מסתבר לאוקמי הקיש אלעניים ולא לעשירים ומה שהאלקו ר' יוחנן ור"ל אלישנא דג"ם עיי' תי"ט ריש פ"ג דפאה ובגלי כתובות ל' דשם מיפלגינו אכיי ורבא אלישנא דר' כתוכיה בן הקנה אף שאין הלכה כוותיה. ובזה אתי שפיר מה דיקט לעכיי אותה העיר ולא לעכיי עיר אחרת והר"ם כתוב הרבה בזה ע"ש. ויוכח ג"כ בפה שלא הביא הרמב"ם בהל' כדרים פ"ב שכה דיכי הפקר הדין דהפקיר לאדם ולא לבהמה דכיון דכל הפלוגתא לא אקי אלא אלישנא דג"ם וכ"ה מן כ"מ בזה דודאי לא הוי הפקר והר"ם כתוב לפרש פלוגתא דר"י ור"ל אלישנא דג"ה ע"ש ואחריו הלכו המפרשים. ודע דבתוספתא פ"ג אימא מודים ב"ש וב"ה שאם הפקיר לאדם ולא לבהמה לישראל אבל לא לכבריס שה הפקר ולפ"ז יש לגרוס בגמ' לאדם אבל לא לבהמה לישראל אבל לא לכבריס הבקר לעניי אותה העיר אבל לא לעניי עיר אחרת פלוגתא דר"י ודר"ל והר"ם הניח גי' הירושלמי שלפנינו וכראה שהך תוספתא לא ניחא לי' כי' ר' חייא ור' אושעיא ולא את שאכל היה ועיי' בפי' הרמב"ם לשבועות שכתב ואתה צריך לדעת כי לבית שמאי מי שהפקיר לאדם ולא לבהמה לישראל ולא לכבריס לעניי אותה העיר ולא לעניי עיר אחרת שכל זה הפקר ואינו מחויב במעשרות ע"כ הרי לנו שם בילושלמי כהגירסת שלפנינו וגם מוכח מדבריו שפי' הסוגי' כמו שפירשנו שהפלוגתא דר' יוחנן ור"ל קאי אליבא דג"ם (ונקט כר' יוחנן) וכמי שעולה ג"כ מחיבורו וכמו שזכרנו לעיל:

הבקר לעכיים ואינו נהנה עשירין. הרמב"ם הל' כלים פ"ב הל' ט' פסק המפקיר לעניים אבל לא לעשירים אינו הפקר עד שיפקיר לכל כשמיטה. הרי לאינו מחלק בין הפקר לעניין פטור מעשרות ולעניין הפקר דעלמא דכיון דלב"ה יכולין הפקר משניעת כל הפקר דיכו כשביעית ואף שם לפקפק קלת בזה דהא הפקר דלמדו

[ה] תוספתא פאה פ"ג ע"ש. [ו] דמאי פ"ג הל' ג'. [ז] כלים פ"ד הל' י' ושם כל הסוגיא ועיי' בבלי שם מ"ג.

דלמדו ב"ה מצניעית בתמרים לף מה שכתוב בתקוס לחר בין לעכויס וכו' הוס לעכין מעשר ובהספרי שכתבנו לעיל ולגיטת הרמב"ס כרלה שר, לכין קלי לף"ב לחמרי הבקר לעכויס הבקר ובזה יש ליישב קלת הלי הלס לחמרה כלו' הלס דב"ס לחמר הבקר לעכויס וכו' ול"ע. ובחלת מצחת בכל מקוס שההפקר הוס לעכויס ולעזירים ועיי' בגלי ב"כ קמ"ח ע"ב הפקיר כל ככסיו מהו מי לחריכין כיון דלף לעכויס כעזירים וכו' וכן ליתת בח"ל. והכה הרמב"ס ז"ל סס הל' י"ל כתן טעם להפקר דהוה כמו כדר ולפשר דע"ק ומקור ההפקר הוס שקנת מלכי משמוכלים ומלכי הורדום היו בעלי זרוע ובפרט הפקידים לפר שמו הרומיים בלרן וה דרכם הרע לגזול ולעשות חמס ולטרוף טרף כנודע לכל קורת ספרי הזכרונות וזה הוס שהכיע לב כמה מכעיס להפקיר בכסיהם ולוגמתו מלינו בגלי פסחים כ"ז קורות של בעלי שקמה היו ביריחו והיו בעלי זרועות כוטלין לוחן בזרוע עמדו בעלים והקדישים לצמים והדברים עתיקים ולין פה המקום להחריך בזה:

כל שהוא יכול לחולקי ולעשותו שורה כנ"ב. וב"ה לית להו רולין הר"ב. ומדברי הרחב"ד בפירושו לפס' עדיות פ"ד מ"ג (והוא גורס מלת בדבי) כרלה דהטעם דדבר מסויים קלי גם לפי המסקנא מלת שלינו מסויים כ"פ כשרלוי לעשות מעשו שורה וב"ה סברי בכולי הוו שכתה ע"ב ולפ כתב הטעם לפלי הוה לב"ה שכתה ולדרכה לב"ה היה לנו לומר דפ' של שלשה קנין לינו שכתה כיון דב"ה סברי לקמן שני עומרים שכתה ושלשה לינם שכתה הרי ים כלן דבר מסויים ושורה ולפשר דדעת הרחב"ד כדעת הר"ב דב"ה לית להו רוחין ולפ"כ לין כלן דבר מסויים והרמב"ם פסק מ"ע פ"ה הל' ז' היו כל העומרים של קנ קנ ולחד של מרבע קנין ושכחו הרי זה שכתה יתר על המרבעה לינו שכתה וכן סס היו של שני קנין ולחד יתר על שמונה קנין לינו שכתה ע"כ והכה לף דב"ה לית להו רוחין מ"מ לינו של הרמב"ם נרלה לפת לעומר יותר מד' קנין בין עומרים של קנ קנ וכן יותר פת' קנין בין של ג' ג' קנין הוה דבר מסויים גם בלת רוחין לך מפה שהחריך לפרש יתר על המרבעה יתר על שמונה לינו שכתה מה שלת כלמר בב"ס בפירוש ולין זה דרכו של רביבו כרלה שהיתה לו גי' לחרת בירושלמי ועיי' כ"מ שם:

ועל כדון בשהבקירה לומן מרובה אבל הבקירה לומן מועט. נישמעינה מן הדא הבקיר את שדהו שנים ושלשה ימים חוור בו. [0] תני ר' שמעון דימא קומי רבי זעירא [00] אפילו לאחר שלשה אינו חוזר בו. אמר ליה מביון דאת אמ' אפילו לאחר שלשה ימים היא לאחר שלשה היא לאחר כמה. לישן מחניתא מסייע לר' זעירא [000] בד"א בהשבקיר סתם. אבל אם אמר שדי מובקרת יום אחר שבת אחת חרש אחר שנה אחת שבוע אחר אם עד שלא וכה בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו. אבל משוכה בה בין הוא בין אחר אינו יכול לחזור בו. הדא אמרה הוא זמן מרובה הוא זמן מועט הדא אמרה לא חשו על הערמה. הדא אמרה שאדם מבקיר וחוזר וזוכה הדא פשיטא שאילתיה דר' זעירא. דרבי זעירא אמר הוא זמן מרובה הוא זמן מועט. מה נן קיימין אם משום דבר מסויים היו שנים. אם משום שורה דיין שלשה. [0000] חד [1] בא רבי אמר חדא דרבי יוחנן קומי רבי שמעון בן לקיש כל שהוא יכול לחולקו ולעשותו שורה כבית שמאי. רבי יונה

כדון. קלי על הס דלמר ר' יוסי לין הפקר יולת מתחת ידי נעלים ללת בזכייה וזמעלו כלו' הסברת נותנת דר"י למר בשפקיר לזמן מרובה דהוה כעין מתה לדריכה לנוס לרשות מקבל כדרים מ"ג: לכל הבקירה לזמן מועט כלו' מהו לם גם בזה ס"ל לר' יוסי דיכול לחזור בו כל זמן שלת זכה לחר: הבקיר לת שדהו וכו'. והך ברייתת ע"כ לתיתת כר' יוסי דלילו לר"מ לינו חוזר בכל שהפקיר: [0] תני ר' שמעון דיימת יכו'. ים בכל זה חסרון ונעשת ול"ל כלחר הוס גמם' כדרים לתר ר' זעירא לת לתר שלשה לינו חוזר בו תני ר' שמעון דייכת לפלילו לחר שלשה חוזר בו. ר' זעירא לת קלי לזמן הפקר שלת לזמן מוזה וקלתר דדוקא ג' ימים לתר שהפקיר יכול לחזור לכל לחר ג' לת לכיון שלת זכה חוך ג' גילה דעתו שלינו רולה לחזור ר' שמעון (דייכת) תני בריית לפני ר' זעירא: [00] אפילו לחר שלשה חוזר בו. כל"ל המפקיר יכול לחזור ולזכות בהפקירו לפי' לתר ג' ימים: תתר ליה. ר' זעירא לר' שמעון: מכיון דתת תתר. כלו' הבריית שהפת: היו לחר שלשה היו לחר כמה. לכיון לתתת דגילו דעתו לת מנהג ס"כ גם לתר כמה (כלו' ימים וכן הוס סמ' כדרים) יכול לחזור ולזכות בו: לישן מתניית. לזמן הבריית שלקמן מסייע לר' זעירא לתין חילוק בין ג' לכמה ימים: [000] כל"ל התוספת המפקיר שדהו ג' וג' ימים יכול לחזור בו לס לתר הרי שדי מופקרת יום לחד שבת לחת תודם לחד שכה לחת שבוע לחד עד שלת זכה וכו' יכול לחזור בו. כל"ל וכן הוס בתוספת: לינו יכול לחזור. והפקירו הפקר ופטיר מן המעשרות: הדא לתרה. הבריית זאת תומת כלו' שתע מינה: הוס זמן מרובה הוס זמן מועט. לין חילוק בין זמן מרובה בין זמן מועט וגם לס הפקיר לזמן מועט לריך שיזכה בו לחר דהא תני לכל לס לתר שדי מובקרת לס עד שלת זכה וכו' יכול לחזור בו ולף שכבר פשט לי' הס"ס לעיל מהבריית דשכים וג' ימים חוזר בו חזר ונזכה לה הכי להשמיענו כל הדינים היולאים מהך בריית דנתה דברים תמורים: הדא לתרה. מדתני מזוכה בה בין הוס בין לתר לינו יכול לחזור ופטור מן המעשר ולא תיישבין דילמל מעשים הוס והפקיר פירותיו כדי שיזכה בהן ויפטרו מן המעשרות: שלדם מבקיר וחוזר וזוכה. שהמפקיר עלמו יכול לחזור ולזכות והך הדא לתרה ככלל כבר בהדא לתרה הקודם ומפשר שים לנחום הדא לתרה הקודם מבקיר וחוזר וזוכה הדא לתרה לת תשו על הערמה: הדא פשיטא שאילתיה לר' זעירא. ומהכא ים לפשוט כשאלה לר' זעירא לעיל כלו' כמו שלתר לר' שמעון דייכת היו לחר שלשה היו לחר כמה ימים דהת בריית קלתי שבת לחת תודם לחד שכה לחת שבוע לחד לס עד שלת זכה יכול לחזור בו: מה בן קייתין. חסר הפסקה וקלי לבנת לתתי' כל עומרי השדה של קנ קנ ולחד של מרבעת קנין ושכחו בית שמלי תומרים לינו שכתה ומקשה הס"ם מת"ש מפיזה טעם לתרו ג"ם דדוקא ל' קנין לינו שכתה: לס משום דבר מסויים. [0000] זה העומר מסויים בין שאר העומרים ולת צ"ל בו שכתה וכדלתת לקמן: דיו שניים. לס גם של ג' קנים כמי לת להוי שכתה דהת הוס מסויים בין החתרים שלינם ללת של קנ קנ: לס משום שורה. דרוב הפעמים לת משוי לי' דבר מסויים ללת משום דיכול לחלקו ולעשות שורה של קנ קנ ושורה לינה שכתה: דייו שלשה. דשלשה הוה שורה ולמה מלרכי של ל' קנין: [0000] חד בי רב לתר הלת דר' יוחנן. כל"ל לחד מבני הישיבה לתר לפני ר"ל זאת שלתר ר' יוחנן: כל שהוא יכול לחולקו. כלו' ר' יוחנן לתר טעמת דב"ס משום דיכול לחולקו וכו': כבית שמלי. ולס תקשי לך מ"ב היו ג' ב"ס חלקי לגיטתן דלתרי לקמן בפרקין ג' לעכויס ד' לבעה"נ ומ"ב לדידהו לת הוי שורה לפטור מן השכחה הלת בד' קנין: ר'

יוכה

מסורת הש"ס

[0] תוספתת מעשרות פ"ג. [1] עיי' דונשתו מ"ק פ"ג הל' ה' (פ"ב ע"ג).

יוכה והוא בעי שיעורה. כרתה דכ"ל והוא בעי שיעורה פי' ר' יוכה בעי למיעבד דר' יוחנן דאמר לעיל טעמא דב"ש כדי לעשות שורה ומקמי טעמא דמרי כל עומרי השדה של קב קב וכו' ובשבו ליכה שכחה: כל עומרי השדה של שני קבין ואחד של שמונה קבין. ר"ב זה הדין ג"כ בעומרי השדה של שני שני קבין ואחד של שמונה נמי לא הוי שכחה לב"ש דהא יכול לאלקו ולעשות שורה. כ' עולא מפי הר"ב: **הלכה ב'** ואינון אמרי אינון שבחה. ופ"ה מוקמים ליכו שכחה: בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים כלו' שאינו מסויים כ"כ: ואינון אמרין הוא שכחה. וכתב הר"ב מתוך הסגנון הי' כרתה ליכתב דבר שהוא מסויים קשיא לב"ה לעולם הוי שכחה לכיון שהוא במקום מסויים הוי כלו' לא שכחו ודבר שאינו מסויים קשיא נב"ש לעולם לא הוי שכחה ושמא טעות סופר יש בירושלמי והמקרובים וברמצם בעל תי"ט כתיגעו ל"ב הגי' שלפנינו: במקומו הוא עומד וכו'. ומקשי הב"ח מהא דתניא במשנה ריש פ"ז כל זית שיש לה בשדה וכו' ליכה שכחה משמע נל"ל בשמו ובמעמדו ובמקומו וכו' ומק"ו שהוא עומד בכל הגת שלו בכל הפרגה שעל בבל דבר מסויים ליכו שכחה וכי תימי מתכי בב"ש לב"ה למשנתכו הוה שכחה: דברי הכל היה. התם גם ב"ה מודים: תמן דבר מחובר בבל דבר מחובר בשתכי' לבקען הוא דבר מחובר ועומדת בבל הגת שהוא מחובר והוי מסויים טפי ובזה גם ב"ה מברי לליכו שכחה משל"ב בשבתנו דהעומר שהוא דבר תלוש בבל דבר מחובר: בתיכו עומרין. תפשר דל"ל בתיכו עומרין ובתיכו שתת ליכו על גבי עשרים בחלקו ב"ש וב"ה: [ע] ואמרי'. כל"ל: בתורה הוא"ת. ל' שבועה: [00] בית שמאי אומרי שכחה. כל"ל: שבשלו. לחולייכו לעיר ותכו לקח בשתכי העומר שהחזיק בו להוליכו לכל העיר ובאחו ליכו שכחה יחזר שהחזיק בו לחולייכו לעיר שמוך לגפה וכו' ישבחו: שכחה. דבין לבל שבשו בשלשתי כ"ש בשדה אחר הוי שכחה אבל אם לא החזיק בו להוליכו לעיר הכחה בבל דבר מסויים ליכו מעלה והוה גם לב"ש שכחה: הגרית. ל' שבועה: הן הדברים שבשמרו לו למצה בחרב. כלו' ברורים בל בך בשילו בשמרי למוה בח"ב: שבשלו לה בכסים. בירושה מי בשתכה: ולמה לא תניתה. בך מתכי': מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. בשם' עדיות פ"ד תני המשלות שב"ש לקולא וב"ה לחומרא ולא תני המתכי' דבשלו לה משבתחרבה בהלייהו והלא גם זאת ב"ש לקולא וב"ה לחומרא: שהוא חומר מצד לדין וקל מצד לדין. בלו' לב"ה מודי' לגמרי ואין למשוך קולא לצוש לד וכ לב"ש קולא לגמרי ואין צוש לד חומרא: בית הכא. נהך בשלו לה שבתחרבה: חומר הוא מצד אחד. לבעל: וקל מצד אחד. לאזה והל' ליכו מחוקן וכ' הוה לו לומר בית הבא ק': הוא מצד אחד וחומר מצד אחר: ותתיכין. בעדיות אם גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה: יחכיתה. ופ"ה תני לה: קל היה לעכיט. ומשכי החם היה לו לבך קל לבך ולימי לד חומר לבה"כ שהרי מדעתו הזקיר: ותתיכין. אם בעדיות: ושבחו. ל' השבחה בש"ס ליכו שכחה ובח"ש שכחה. והרי בחה שבש"ס מוכיח ליכו שכחה לד חומר לעכיט: שלשין לא

ועל מה בזלקו על העומר שבטלו ובתבו בלך הגפה. ז"ל הרמב"ם בפירושו למשנתכו בבר בתרכי (ל"ל בתרו) בגמ' שהם לא בחלקו בברתה מן המשנה הזאת שליכו שכחה אבל בחלקו בשיקת העומר להוליכו במדינה ובתבו בתוך ת' המקומות הנזכרות וכו' עכ"ל. פי' שהם שברתה מהשנה דהפלוגתא דב"ש וב"ה בעומר הסמוך לגפה גרידא בזה לא בחלקו לגם לב"ש ליכו שכחה וכו' אלעזר דסוניתהו. וברמ"ב כתוב ור' אליעזר תעם לו טיטה לחברת דיותר הוי שכחה בשהניחו בבל הגפה וכו' ול"ל ור"מ תעם לו וכו' והסופרים שנו והאריכו למעניתם ר' אליעזר והבוכה על מה שבתב הרמב"ם מ"ע פ"ה הל' ג אבל אם בטלו מפקיע למקום מע"פ שהניחו שמוך לגפה או לגדיש או לבקר או לבלים ושבחו ובית שמאי אומרי' שכחה. ובית הלל אומרי אינו שבחה ובשבאתי אצל רבי אליעזר אמר לי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולבלים ושבחו שהוא שבחה ועל מה נחלקו על העומר שנטלו ונהנו בצד הגפה בצד הגדיש בצד הבקר בצד הבלים ושבחו בית שמאי אומרי' אינו שבחה מפני שזבה בו. ובית הלל אומרי' שבחה. ובשבאתי והרציתי את הדברים לפני רבי לעזר בן עזריה אמר לי הברית *הן הדברים שנאמרו לו למשה בחורב. תמן [3] תנינן האשה שנפלו לה נכסים על שלא תחארס מודים בית שמאי ובית הלל שהיא מוברת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה בית שמאי אומרי תמבור ובית הלל אומרי לא תמבור. רבי פינחס בעא קומי רבי יוסי ולמה לא תניתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין. ברם הבא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחר. והתנינן בית שמאי אומרי' הבקר לעניים הבקר הרי הוא קל לעניים וחומר הוא לבעל הבית. ותניתה קל הוא לעניים ואינו חומר לבעל הבי' שמרעתו הובקרו. אמר ליה והתנינן עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולבלי' ושבחו הרי הוא קל לבעל הבית וחומר הוא לעניים ותניתה. אמר ליה קל הוא לבעל הבי' ואינו חומר לעניים שאדיין לא

מסורת הש"ס

[1] לקמן פ"ו מ"ח (דף פ"ג ע"ב). [2] מוספתא פאה פ"ג. [3] כתובות פ"ח מ"ח ובגמ' שם בל הסוגיא.

לא זכו בהן ואמור אוף הכא קל הוא לאשה ואינו חומר לבעל הבית שאדיין לא זכה בה. אמר ליה מכיון שקידשה לזכותה ולזכותו נפלו. [ה]) אמר רבי יודה אמרו לפני רבן גמליאל הואיל והארוסה אשתו והנשואה אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל. א"ל בחדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלין עמנו הישנים אילו הן החדשים משנישאת. ואלו הן הישנים עד שלא נישאת ונישאת. הלכה ג' מנין לראשי שורות אמר רבי יונה בתיב (דבריס כ"ד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח. עד כדון ראשי שורות. קמה [o]) סוף שורות קמה אמר רבי יונה לא תשוב לקחתו. ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו. [oo]) עד כדון ראשי שורות עומרין סוף שורות עומרין. אמר רבי יונה ניקף ראש שורות עומרין מראש שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרין. העומר שבנגדו מוכיח. [ג]) כיצד היו לו עשר שורות של עשרה עשרה עומרין [ooo]) עימר אחד מזן בצפון ודרום ושכח אחר מהן אינו שכחה מפני שהו' נידון מזרח ומערב. עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה. נישמעינה מן הדא [ד]) עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אית תניי תני אם נטל את החמישי הרי הוא שכחה. אית תניי תני אם שהא ליטול את החמישי הרי הוא שכחה. אמר רבי בון בר חייא מאן דאמר נוטל את החמישי בשיש שם שישי מאן דאמר אם שהא ליטול את החמישי בשאין שם שישי אם עד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה את הרביעי לידון בשורה [oooo]) אם אמר שכחו והכא שכח'. היה עומר אחר גדול עימר צד החיצון בצד הפנימי נידון בשורה. עימר צד הפנימי בצד החיצון מהו שידון בשורה עימר צד העליון בצד התחתון נידון כשורה. עימר התחתון בצד העליון מהו שידון כשורה. [ה]) רב כד נחת לתמן אמר אנא הוא בן עזאי דהכא אתא חד סב רב שאל ליה שני הרוגים זה על גבי זה מהו שיהון עורפין. אמר ליה אין עורפין. אמר ליה למה. אמר ליה התחתון משום טמון והעליון משום צף. כד סלק להכא אתא לגבי רבי אמ' ליה יאות אמר לך (מס כ"ח) כי ימצא ולא ימצאו. רבי יהודה

הלכה ג'

[ה]) אמר רבי יודה אמרו לפני רבן גמליאל הואיל והארוסה אשתו והנשואה אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל. א"ל בחדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלין עמנו הישנים אילו הן החדשים משנישאת. ואלו הן הישנים עד שלא נישאת ונישאת. הלכה ג' מנין לראשי שורות אמר רבי יונה בתיב (דבריס כ"ד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת מה שאתה קוצר אתה שוכח. עד כדון ראשי שורות. קמה [o]) סוף שורות קמה אמר רבי יונה לא תשוב לקחתו. ממקומו שבאת לא תשוב לקחתו. [oo]) עד כדון ראשי שורות עומרין סוף שורות עומרין. אמר רבי יונה ניקף ראש שורות עומרין מראש שורות קמה וסוף שורות קמה מסוף שורות עומרין. העומר שבנגדו מוכיח. [ג]) כיצד היו לו עשר שורות של עשרה עשרה עומרין [ooo]) עימר אחד מזן בצפון ודרום ושכח אחר מהן אינו שכחה מפני שהו' נידון מזרח ומערב. עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה. נישמעינה מן הדא [ד]) עימר את הראשון ואת השני ואת השלישי ושכח את הרביעי אית תניי תני אם נטל את החמישי הרי הוא שכחה. אית תניי תני אם שהא ליטול את החמישי הרי הוא שכחה. אמר רבי בון בר חייא מאן דאמר נוטל את החמישי בשיש שם שישי מאן דאמר אם שהא ליטול את החמישי בשאין שם שישי אם עד שלא נטל את החמישי לא כבר נראה את הרביעי לידון בשורה [oooo]) אם אמר שכחו והכא שכח'. היה עומר אחר גדול עימר צד החיצון בצד הפנימי נידון בשורה. עימר צד הפנימי בצד החיצון מהו שידון בשורה עימר צד העליון בצד התחתון נידון כשורה. עימר התחתון בצד העליון מהו שידון כשורה. [ה]) רב כד נחת לתמן אמר אנא הוא בן עזאי דהכא אתא חד סב רב שאל ליה שני הרוגים זה על גבי זה מהו שיהון עורפין. אמר ליה אין עורפין. אמר ליה למה. אמר ליה התחתון משום טמון והעליון משום צף. כד סלק להכא אתא לגבי רבי אמ' ליה יאות אמר לך (מס כ"ח) כי ימצא ולא ימצאו. רבי יהודה

דברמצוכה לא היה זה החלק סמוך לעמרים התחתונים: רב כד נחת לתמן. כלומר ירד לבבל כי עלה בתחילה לא"י לשמוע תורה מפי רבי: לכל הוא בן עזאי דהכא. לכי בן עזאי דבבל כלו' כמו שבן עזאי היה כודע בא"י ליושב ודורש בעומק שכלו והיה מציב לכל דבר הכשמל מאכו כן לכבי בבבל: שני הרוגים זה על גבי זה. מהו שמכילין עגלה ערופה על ידם: לתמר לי'. ההוא סבא: אין עורפין. כלומר טעמא: התחתון משום טמון. תחת העליון: והעליון משום לף. על התחתון. כלו' שהיה כובע בתוך ולית בעמכי' דסוטה פ"ט כמלא טמון בגל אי תלוי בחילון או לף על פני העיפ לא היו עורפין: כד סלק. רב לא"י, דרך עלה שבת לא"י: יאות אמר לך. ההוא סבא לאין עורפין לכל לא מטעמיה אלא משום דכתיב כי ימצא דוקא יחיד שבמלא ולא שכייס והמאמר רב כד נחת וכו', מקומו בסוף הסוגי' לתר ר' שמעון מומר שכיהן לאיכה וכו': ר'

מסורת הש"ס

[ה]) משנה שם. [ג]) תוספתא פאה פ"ג. [ד]) לעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ז ע"ב). [ה]) סוטה פ"ט הל' ג' בבלי שם ע"ה ושם לית אמר מתני' ומכאן ל"ל ר' מנא ועיי' ערוך ערך מתני ול"ע כי גם העניין משונה שם.

יהודה בר' אמר היה שם אמת המים על פני כל השדה אם עיקר את המחרישה מצד זה וניתנה בצד זה אינו נידון כשורה. ואם לאו נידון כשורה. קצר חצי שורה ובא למחר נידון כשורה. ישב לאכול ישב לישן [ס] קרא לו חבירו חשיכה [ב] עומר שנטלו והוליכו לעיר ונתנו על גבי חבירו ושכח את שניהן התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי שמעון אומר שניהן אינן שכחה התחתון מפני שהוא מכוסה. והעליון מפני שזכה בו. רבי זעירא אומר בזוכר. אתיא דרבי זעירא כרבי יונה. [ג] דרבי יונה אמר בזוכר את הקשין. כאן רבי זעירא אמר בזוכר את העליון. [ד] שדה שעומריה מעורבבין ושכח אחד מהן אינו שכחה עד שיטול את סביבותיו. **הלכה ד'** רבי בון בר חייא בשם רבי יוחנן עשאן כמין גם לא אמר אלא ציבורין הא זיתים לא. מה בין הציבורין מה בין הזתים. ציבורין גמר מלאבה. זיתים אינן גמר מלאבה. [ה] אמר רבי הושעיא רומם הייתי זתים עם רבי חייא הגדול אמ' לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה. אמר רבי יוחנן מכיון שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה. רבי לעזר בשם רבי חייא רבה חצי אשכול פרט. תני רבי חייא חצי אשכול או אשכול שלם פרט. והתני שני גרגרים פרט. רבי אימי בשם רבי חייא בקוצר ומניח תחת הגפן. היו עשויין כמין סינפון מנחם בשם רבי יונתן והוא שיהא חותכן בשוה. אמר ר' אבין טעמיהו דבית שמאי (דברים כ"ד) לגר ליתום יהודה בר' אמר היה שם אמת המים על פני כל השדה אם עיקר את המחרישה מצד זה וניתנה בצד זה אינו נידון כשורה. ואם לאו נידון כשורה. קצר חצי שורה ובא למחר נידון כשורה. ישב לאכול ישב לישן [ס] קרא לו חבירו חשיכה [ב] עומר שנטלו והוליכו לעיר ונתנו על גבי חבירו ושכח את שניהן התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי שמעון אומר שניהן אינן שכחה התחתון מפני שהוא מכוסה. והעליון מפני שזכה בו. רבי זעירא אומר בזוכר. אתיא דרבי זעירא כרבי יונה. [ג] דרבי יונה אמר בזוכר את הקשין. כאן רבי זעירא אמר בזוכר את העליון. [ד] שדה שעומריה מעורבבין ושכח אחד מהן אינו שכחה עד שיטול את סביבותיו. **הלכה ד'** רבי בון בר חייא בשם רבי יוחנן עשאן כמין גם לא אמר אלא ציבורין הא זיתים לא. מה בין הציבורין מה בין הזתים. ציבורין גמר מלאבה. זיתים אינן גמר מלאבה. [ה] אמר רבי הושעיא רומם הייתי זתים עם רבי חייא הגדול אמ' לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו אינו שכחה. אמר רבי יוחנן מכיון שעבר עליו ושכחו הרי הוא שכחה. רבי לעזר בשם רבי חייא רבה חצי אשכול פרט. תני רבי חייא חצי אשכול או אשכול שלם פרט. והתני שני גרגרים פרט. רבי אימי בשם רבי חייא בקוצר ומניח תחת הגפן. היו עשויין כמין סינפון מנחם בשם רבי יונתן והוא שיהא חותכן בשוה. אמר ר' אבין טעמיהו דבית שמאי (דברים כ"ד) לגר ליתום

בזוכר. מה שפירשו הוא שיטת הרמב"ד פ"ע פ"ה הל' ד' דר' זעירא קאי אהא דר' שמעון התחתון לוקח שכחה אבל שפי' הרמב"ד דאפי לא זכר הוי התחתון שכחה אפשי שהוא מין במינו ולא הוי כטומן הוא ע"פ הנבלי דאפי לשוטא מ"ה ואין זכרון לזה הן בגמ' דסיניתו הן בס"ם זה בשוטה ואין אלו אלא דברי נביאות להעמים על הירושלמי דבר אלא כמלא בו שוס רמז, ולהרמב"ם שם דרך אחר בזה ור' יוכה קאי אלישנא דרבנן ועיין בכ"מ שכתוב הרבה לפרש דברי הרמב"ם וגם קשה קלת דהב"ם אמר אתי' דר' זעירא כר' יוכה ולפי הכ"מ ר"ז אמר לה לקולא ור' יוכה אמר לה לחומרא:

תני ר' חייא. קאי על התוספתא וכן במלא בהרבה מקומות בנבלי וירושלמי וכמו שהעירנו בדרכי המשנה פ"ה והא דר' לעזר בנבלי כתה כ"ו ע"ש דיש להגיה בין אמר ר' חייא ותני ר' חייא ועיין רש"י ד"ה אמר אביי והכ"מ שכתב פ"ד מהל' מ"ע הל' ט"ז דתני ר' חייא מצמצם שהיה שגור בפי בני הישיבה לא דק. והרמב"ם שפסק וכן משכול שלם הוא מפני שדקה מיפרש קאי הברייתא. ודע דתו' חולין קל"ח ד"ה גמיר הכיתו בכ"ע אמאי לית גמרינן בנז"ח דאחריך פרט בזית כמו בכרם ועיי' לעיל פ"ח הל' ד' (דף ס"ב ע"ב):

הון עשויין כמין סינפון. ז"ל התוספתא פ"ג שתי כריכות המובלות

---

*) תוספתא פאה פ"ג סוטה פ"ט הל' ב' נבלי שם מ"ה ובנבלי הובא הל' ד"ה בזיכוי. ב) לעיל פ"ה הל' ו' (דף ע"ט ע"ג). ג) תוספתא פאה פ"ג. ד) לעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ז ע"ג) וש"כ.

*) συμφυή

המובלות זו מזו שכחה שלש חיכן שכחה ג' עומרין המובלין זה מזה שכחה ג' חיכן שכחה ג' נפניס המובלות זו מזו שכחה ג' חיכן שכחה שני גרגרין פרט ג' חיכן פרט ג' שבניס המובלות כדרכן לקט ג' חיכן לקט והניחה הר"ש בקילור לקמן מ"ו והרמב"ם מ"ע פ"ד התחה בשכחה הלכות שגריכין להיות מובלות והב"ם דמספקא לי' בשעיין כעין סיפון כרמה שלא היתה לפניו הך תוספתא. ומפשר דים לירום היו עשיין כמין סיפון שכחה ויהיו כהתוספתא ול"ע ועיי' ברמב"ם שם שהשמיט הך דב' שיבלים המובלות כדרכו וגם לא הניח כלל הא דמתני' ג' שבלים לקט ג' חיכן לקט ומפשר דמטו כי רוכלי ליחתם ולילך:

ואין תעבדיכה גדים מחלוקת דבית שמאי ובית הלל. הב"ם סותם הכא כר' יהושע לעיל הל' ג' דמחלוקת ב"ש וב"ה בעומר הסמיך לגדים גרידא דלילו לר"ח פלוגתא דב"ש וב"ה דוקא בהא ק"ו נו להוליכי אל העיר והכיאו בלא הגדים אך מה שמסיים בסוף הסוגי' אם תעבדיכה גדים חיכו כיתון כשורה ומשמע דבין לב"ש ובין לב"ה שכחה קשה להילמו דלב"ש גם ג' עומרים חיכם שכחה דהרי סמוכין לגדים ודוחק לומר דאך חיכו כיתון כשורה קאי אלגד אחא דאך דר"ח ויותר כרחך לימר דאך חיכו כיתון כשורה קאי אלגד אחא דאך דר"ח ויותר תעבדיכה גדים מחלוקת דב"ש וב"ה אך אלו' דב' שכחה קודם לכן ואין תעבדיכה גדים מחלוקת הוא שכחה בין לב"ש וכו' ועי"ש מיש דמכח הך פלוגתא הוא שכחה בין לב"ה וב"ש:

שכח שני עומרין. לפי מה שמצוי הב"ם כ"ש בין טעמא דעומר שלמה יכול לפשוט ויבין הטעם דצומר ולא גדים מ"ש מאן דאית לי' הך טעמא לית לי' הך טעמא קשה לר"ח הא דאיתא בתתני' תמרו לו לא מהו לתרוץ בעומר אחד שהוא כגדים הרי דהטעם הוא משום גדים ול"ל דחכמים נקטי הדרשא הפשוטה יותר וכ"ל דהא לתמר רב הוכח בבלי ב"ב עו"ש ועיי' נרש"ם ונמ"ל סלתים תורת עומר עליו ותורת גדים עליו ע"ש ועיי' נרש"ם ונמ"ל מ"ע פ"ה שהמריך בזה:

מדברי

סלתים ושכחה מיבה שכחה דכתיב כי תקצור קציר בשדך ושכחת ומיבה ילפיכן שכחת עומר וכלעיל (דף ע"ד ע"ב) פ"ד הל' ד' ומזה נילף ג"כ דכי היכא דעומר שים בו סלתים מיכו שכחה כן קמה שים בה סלתים מיכה שכחה: לתמר ר' יוסי ובלבד שבלין. ר' יוסי קאי אכולא דמתני' אפי' היכא דלא טופח וכו' וקאמר דמתני' לא מיירי בטופח אמאי לא בעי שיעור שלם כעין טופח וכדמפרש היו דקות כלו קלרות וכו': **הלכה ו'** לתמר רבי. כשמת ע"י שגיאת הסופר וכמו שמליכו ברכות (דף כ"ד ע"ב) פ"ט הל' ד' ובמ"ש לתין רבי זה ר' יהודה הנשיא דהול"ל תני רב: כתיב כי תקצור. בח לפרש הטעם דקמה מבלת את העומר דכתיב כי תקצור קציר וכו' והך קציר מיותר ובח לדרוש עומר שכניותיו קציר שכניותיו ולא שכניותיו קמה בחעט ג"כ ולא שכניותיו עומרין וכיון ומקצי הב"ם כמו לשיעתא מקציר ולא שכניותיו קמה בחעט ג"כ ולא שכניותיו עומרין ולא שכניותיו קמה ויהיה ג"כ עומר מכיל את העומר: עומר שכניותיו

עומרין

ליתום ולאלמנה יהיה. טעמיהו דבית הלל (ויקרא י"ט כ"ג) לעני ולגר. אמר רבי מנא שניהן מקרא אחד דרשו לגר ליתום ולאלמנה יהיה. בית שמאי אומרי לעניים ובית הלל אומרי לבעל הבית. **הלכה ה'** אמר רבי לעזר (דברים כ"ד) בתיב כי תקצור קצירך בשדך ושבחת עומר בשדה. עומר שאת יכול לפשוט ידך וליטלו. אית תניי תני ושבחת עומר [9] ולא גדיש. הוך עבידא שבח עומר אחר בצידו אין תעבדינה עומר דברי הכל שבחה. ואין תעבדינה גדיש [0] מחלוקת שמאי והלל שבח שני עומרין בצדו אין תעבדינה עומר [00] מחלוקת ב"ש והלל אין תעבדינה גדיש אינו נידון כשורה. **הלכה ו'** אמר רבי יונה כי תקצור קצירך בשדך ושבחת עומר בשדה. עומר שיש בו סאתים ושבחו אינו שבחה. קמה שיש בה סאתי' ושבחה אינה שבחה. אמר רבי יוסי ובלבד שבלין. היו דקות רואין אותן כאלו הן ארוכות. שדופות רואין אותן כאלו הן מליאות. **הלכה ז'** אמר רבי כתיב כי תקצור קצירך בשדך ושבחת עומר בשדה. עומר שסביבותיו *קציר ולא עומר שסביבותיו קמה. ולמה עומר שסביבותיו עומרין ולא עומר שסביבותיו קמה עומר שסביבותיו

[9] ספרי פ' כי תצא.

עומרין מה שתחתיו שרה. ומעכי"ם כתיב בזרך והוא ג"כ מיותר ונמ' להורות דאפי' ים על מקום הכלאי אם שרה יש שבחה ואפי' סביבותיו עומרין ים על מקום העומר והעומרין אם שרה מה שתין כן אם סביבות העומר קמה מו לא נקרא המקום שתחת זה העומר בערך הקמה שסביבותיו שרה כ"ש מקום קטן ולא קריכן בי' בזרך יתין בו שבחה: מלמ' מתיכה. של חטין מלמ' על חטין של שעורין מלמ' על שעורין: שיפה בה כח העני. שבקמה יש לעני לקט שבחה ופאה והרי היא מלמ' את העומר: עומר שהורע בו כח העני. שתין לו בו לקט שבחה: הכי גרס הר"ם לאפר לו רבי מה לקמה מלמ' את העומר שהורע כח העני בו יכיל עומר את הקמה שיפה כח העני בה. פי' דרבי לזיל בתר הכיפל וכיון דכניכל פי' העומר הורע כח העני נכן מכיל קותו זה שיפה כח העני בו פי' הקמה מכל מין העומר שהורע בו כח העני מכיל את הקמה שיפה בה כח העני: שביכן. רבי ורשב"ג: מכילין עומר מעומר. כלו' מכילין עומר ע"י עומר דעומר מכיל את העומר לרשב"ג אתי' מק"ו מה הקמה שיפה כח העני בה מלמ' את העומר עומר שהורע בו כח העני מיכו דין שיכיל ולרבי דאזל בתר כיכל הרי הורע כח העני בעומר הכיכל: ואין מכילין קמה מקמה. ואין קמה כיכלת ע"י קמה בין לרשב"ג בין לרבי דאיכא למיפרך מה לקמה שמלמ' העומר שכן הורע כח העני בעומר ומע"ג דאית לי' לרשב"ג העומר מכיל את הקמה הייכו משום שהורע כח העני במכיל משו"כ בקמה את הקמה שיפה כח העני בשתיהן במכיל וכיכיל: **הלכה ח'** הא מה שכח שכחה שייך עוד להלכה דלעיל ולמ' בדיוק לייכו פה הלכה ח' והך הא מה שכח שכחה קאי על המשנה דתכי מי זו היא וכו' כל שתיכו שכחה תמילו קלח לאחד וסבר המקשן דפירושו שלא שכח אפי' קלח לאחד לו הקמה מלמ' את העומר הא מה שכח קלח לאחד קא משמע לן דאפי' קלח לאחד חן מקלח זה מיכה מלמ' ואפשה על זה דשכחת קלח לאחד תכי' מעכשת מלהכיל: תיפתר בשכח הקמה מתילה. ומעכי"ם הא מה כל שתיכו שכחה אפי' קלח לאחד מין פירושו שלא שכח הקמה ואפי' קלח לאחד לא שכח שלא הכי קאמר כל שלא שכחה ואפי' שכח הקמה ולא שכח קלח לאחד מלמ': הא מה היו שתיהן עקורות לבעל הבית. פה מתחלת הלכה ח' ועקי מעשה ח' דתכי סלה תבואה עקורה וסלה שתיכו עקורה מיכן מלטרפין לסתיים הא מה שתיהן עקורות ושכחן מלטרפין לסתים ומיכן שכחה ואתית כר"ג דמ"ה לאקר שכי יוסי דאתכי' לאקר מה נאת רשות העכי בתמלא מיכן מלטרפין וקמיבעי לי' להם"ם מה הא מה נאת מה עד שתגוא מעש. קאי אקר' יוסי דאתכי' לאקר מה נאת רשות העכי בתמלא מיכן מלטרפין וקמיבעי לי' להם"ם מה הא מה נאת מה כלו' אים לקט בין סלה לסלה: [5])או לתילו פרות לגוא. כל"ל וכאקר הוא בר"ש פי' שעתידה לבוא בגון שעימדת תבואה מחוברת ביכיהן וכלויה ליפול לקט ביכיהן. הרמ"ם: [55])בגון תבואה וכרם. כל"ל ז"ל התוספתא ר' יוסי אומר תבואה בין אחי ר' יהושע לימר כל שבאת רשות עכי בתמלא בגון התבואה והכרם מיכן מלטרפות פי' דשתבואה שייך רשות העכי בתמלא דיש לקט ובן בכרם יש פרט: וכרם לא על אתר הוא. מין דרך פרט לבוא בכל הכרם לאתר דכבר יש פרט בגפן אחת ומיכא בגפן אחרת שלא כתבואה עוד כל כורכה הרי דאפי' פרות לבוא: **הלכה ט'** לא סוף דבר כותנה. הא אתכי' שבאתה לא שכחה מעש שלא אפי' כעלה מלעתה לליתן לעכחת וכו' מיכו שכחה: ר' יהושה אומ' מעלם כל מה שכחתו. רבי יהושה מתייב בזקי טעון בחש: מיכו מעלם שלא גדש תעון. משערין מקום הכלים כפילו הוא גדים לתכמוש כית להו כזקי טעון בחש: וכא. בחשבתו: פרט לטעון. דהא אומר הטמוכים אין להם שכחה: תמן. ומעכי"ם התם גבי בזקי מה שאני דכתיב וכו': שדך. כתיב שדך הוא בגלוי פרט לטעון: **הלכה י'** כיני מתני' הקוצר בלילה והמעמר

מדברי שביכן כלמד מכילין וכו'. ול"ל מעכתו דתכי הקמה מלמ' את העומר ולא הקמה העומר מיכו מכיל את העומר וכן המשכה דפרק לבעיל מיבולת שבקליר ורמזה מגיע לקמה דקמה מלמ' את הקמה לא אתיא לא כרבי ולא כרשב"ג. ומפשר שהך מדברי שביכן כלמד היא דרך קו' על מעכתו ועל המשכה דלעיל, ומדברי הר"ם משמע שלא היה גורס שלא מדברי שביכן מכילין עומר מעומר:

שהתנה עומר שסביבותיו קמה מה שתחתיו קשין. תנא [4]) קמת חבירו מצלת את שלו של גוי מצלת את של ישראל של חיטין מצלת את של שעורין דברי רבי. וחכמים אומרי' אינה מצלת אלא שלו אינה מצלת אלא ממינה. תני [3])רבן שמעון בן גמליאל כשם שהקמה מצלת את העומר כך העומר מציל את הקמה. ודין הוא ומה אם הקמה שיפה בה בח העני ושבחה הרי היא מצלת. עומר שהורע בו בח העני אינו דין שיציל. אמר לו רבי מה אם קמה שיפה כח העני בה ושבחה הרי היא מצלת. עומר שהורע כח העני בו ושבחו אין דין שיציל. מדברי שניהן נלמד מצילין עומר מעומר ואין מצילין קמה מקמה. **הלכה ח'** הא אם שכח שבחה. תיפתר בששכח את הקמה תחילה. הא אם היו שתיהן עקורות לבעל הבית. מתניתא ברבן גמליאל. [2]) ותיצול עקורה שאינה עקירה. הרא אמרה דבר שהוא ראוי להציל ושבחו הרי הוא שבחה. אמר רבי יונתן תיפתר בקוצר שורה ומעמר שורה וכבר שכח את הקמה עד שלא שכח את העמרים. מה עד שתבוא ממש [0])או אפילו נראית להביא. נשמעינה מי הרא [7]) [00])בגין תבואה שבברם וברם לא על אתר הוא. הרא אמרה אפי' נראית לבוא. **הלכה ט'** אמר רבי יונה לא סוף דבר נותנה אלא אפי' נוטלה על מנת ליתנה. תמן תנינן [8]) המדליק את הנרש והיו בו כלים ר' יהודה או' משלם כל מה שבתוכו. וחכמי' אומרים אינו משלם אלא נרש חטין או נרש שעורין. [1]) מחלפא שיטתיה דר' יהודה תמן הוא או' לרבות את הטמון. וכא הוא אמר פרט לטמון. תמן (שמות כ"ב) ונאכל הגרש או הקמה. ממשמע שנאמר קמה אין אנו יודעין שהגרש בכלל. ומה תיל גרש לרבות את הטמון. והכא שרך בגלוי פרט לטמון. [1]) מחלפא שיטתין דרבין תמן אינון אמרין פרט לטמון. וכא אינון אמרין לרבות את הטמון. תמן או הקמה או השר'. מה שרך בגלוי אף כל דבר שהו' גלוי. ברם הכא שרך בגלוי פרט לטמון. קציר' בגלוי פרט לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט. ואין מיעוט אחר מיעוט לרבות הטמון. **הלכה י'** כיני מתניתי' הקוצר בלילה והמעמר

מסורת הש"ס

[4]) תוספתא פאה פ"ג ושם ליתא דברי ר' מאיר וכבר הערנו על תילוף זה ואיך כעשה עיי' בתיבורכי דה"מ כל 26 בהערה ובהוספות להערה זאת. [3]) שם ובציבוים כתוב הגיד הר"ם. [2]) לעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ז ע"ב). [7]) תוספתא שם. [8]) נ"ק פ"ו ע"ב. [1]) שם הל' ז' ע"ב. [1]) סוטה פ"ט הל' ג'.

שהתנה על מה שכתוב בתורה. כלומר הזה כתב הרע"ב במשנתנו ותימה הגמון רע"מ בתו' ר"ע מאי תנאי דלקמי דליך לומר דלמ לא יתקיים התנאי לא יהיה הקנינה קנינה עכ"ל והנה דברי הרע"ב לקוחים מדברי הר"ם והרמב"ם והם דברי הירושלמי לבכורו וולאי ל' שהתנה אין הכונה תנאי ממש שהתנה עם אחר אלא הכונה לומר שביכר בתחילת הקנינה להסיר ממנו מעשה השכחה דלמר בשעה שהתחיל לקנין דעתי על כל מה שאני קונה אם יש שכחה בשדה מלות התורה וכמו שביארנו:

הדרן עלך בית שמאי

כל זית שיש לו שם בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה. במה דברי' אמורי' בשמו ובמעשיו ובמקומו. בשמו שהיה שפכני או בישני. במעשיו שהוא עושה הרבה. במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה ושאר כל הזחים שנים שכחו שלשה אינו שכחה. רבי יוסי אומר אין שכחה לזחים. ב' זית שנמצא בין שלש שורות של שני מלבני' ושכחו אינו שכחו. זית שיש בו סאתי' ושכחו אינו שכחו בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. רבי מאיר אומר משתלך המחבא. ג' אי זהו פרט הנושר בשעת הבצירה היה בוצר עקר את האשבול היסבך בעלים ונפל בארץ ונפרט הרי זה של בעל הבית. המניח בלבלה תחת הגפן בשעה שהוא ביצר הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר אל תסג גבול עולם. ד' ואי זו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף אם יש לה כתף ונטף של בעל הבית. אם ספק לעניים. עוללת שבארכובה אם [5]נקרעת עם האשבול הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי הוא של עניים. גרגר יחידי רבי יהודה אומר אשבול. וחכמים אומ' עוללת. ה' המידל בגפנים כשם שהוא מידל בתוך שלו כך הוא מידל בשל עניים דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים. ו' כרם רבעי ב"ש אומר אין בו חומש ואין לו ביעור. וב"ה הלל אומר יש לו. בית שמאי או' יש לו פרט ויש לו עוללות

והמעמר בלילה סומא בין ביום בין בלילה. אמר ר' יונה לא סיף דבר גסין אלא דקין וכי מאחר שדרכו לבחון בגסין אפילו דקין אין להן שכחה. אמר הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל:

הדרן עלך בית שמאי

כל זית שיש לו שם בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה. במה דברי' אמורי' בשמו ובמעשיו ובמקומו. בשמו שהיה שפכני או בישני. במעשיו שהוא עושה הרבה. במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה ושאר כל הזחים שנים שכחו שלשה אינו שכחה. רבי יוסי אומר אין שכחה לזחים. ב' זית שנמצא בין שלש שורות של שני מלבני' ושכחו אינו שכחו. זית שיש בו סאתי' ושכחו אינו שכחו בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. רבי מאיר אומר משתלך המחבא. ג' אי זהו פרט הנושר בשעת הבציר היה בוצר עקר את האשבול היסבך בעלים ונפל בארץ ונפרט הרי זה של בעל הבית. המניח בלבלה תחת הגפן בשעה שהוא ביצר הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר אל תסג גבול עולם. ד' ואי זו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף אם יש לה כתף ונטף של בעל הבית. אם ספק לעניים. עוללת שבארכובה אם [5]נקרעת עם האשבול הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי הוא של עניים. גרגר יחידי רבי יהודה אומר אשבול. וחכמים אומ' עוללת. ה' המידל בגפנים כשם שהוא מידל בתוך שלו כך הוא מידל בשל עניים דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל עניים. ו' כרם רבעי ב"ש אומר אין בו חומש ואין לו ביעור. וב"ה הלל אומר יש לו. בית שמאי או' יש לו פרט ויש לו עוללות

הדרן עלך בית שמאי

כל זית. מילן זית לעלילות הרמב"ם פ"ה מה"ע: שיש לו שם בשדה. שהוא שפירסם וכדאמרינן לקמן: לפילו כזית הטוטפת בשעתו. על שם שהוא נוטף שמן קילון לו טיפה (והוא על משקל פרוס רכיב דרוסית לקוטות עיי' ת"ט כלים פ"י מ"נ) מע"פ שהיו נוטף בכל שהו הוסיל והעלי לו שם על זה שהוא כיוטף בשעתו היו שכחה:

נמה דברים מפורים בשמו וכו'. כלו' בשה מדיניותו לו בשמו בשעשיו וכו': שבכני. שיהיו שוכנין שמן הרשה: בישני. מפרש בגמ': שהוא עושה הרבה. זיתים מרובים: ושאר כל הזחים. חסר יו"ד וכן לקמן בשמשה ובשמ"ש ובגמ' לרוב זיתים: שנים שכחה. כ"ה לפרק לפעיל לשאר שנים שעשה לבעל הבית: ר' יוסי מומר אין שכחה לזיתים. בגמ' מפרש לה: ב בין שלש שורות של שני מלבנים שלש שורות של מילני זיתים ובין שורה לשורה לשנייה. ערוגה מרוננת כדמות מלבנית התבואה שבין הזיתים דתכן לעיל ריש פ"ג וכן בין שורה שנייה לשלישית ושכח מילן בשמלע השורה השלישית מילו שכחה שהמילנות הסתירום, מפי' הרמב"ם בד' כלו מעט: בד"א. הא לסמתים מילו שכחה: יש לו שכחה. ואפי' יש בו סאתים ובגמ' פריך עלה: כל ימן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. אם כוכר בעל הזיתים מן הזיתים שעשה בשילן נעוד שיש לי זיתים תחתיו יכול לחזור ולקטן ולא תשיגת שכחה מה שעשה נראש השילן: משתלך המחבא. כלו' משנדק השלקט בכל מחבואי זיתים לו הוי הבשאר לעניים: ג מי זהו פרט. המתור בתורה (ויקרא י"ט) ופרט כרמך לא תלקט: עקר את השיבול. בשבמ"ש ובגמ' הגי' עקן וכן גי' הר"ם והרמב"ם: הוסבך בעלים וכפל בשלן בשבמ"ש ובגמ' כפל מידו לשלן פי' בקשר ונפלו בעלים ועל ידי כך בפל ובקרט: הרי זה של בעל הבית. דשבמ"ש ובגמ' הרי הוא של בעה"ב אלא בפרט דרך בצירה: השניח בלבלה. בשבמ"ש ובגמ' השניח את הבלבלה כי' בשעה שהוא בוצר כיתן סל תחת העבנים שיפול פרט לתיכו: על זה נאמר לא תסג גבול עולם. מפרש לעיל פ"ה מ"ו (דף ע"י ע"ב): ד ואי זו היא עוללות. האמורה בתורה (שם) וכרמך לא תעולל: לא כתף ולא נטף. מפרש לקמן בגרייתא: אם אינו לה כתף אם אינו לה: לעניים. דשבמ"ש עניים לעניים וכדאיתא לעיל פ"ד סוף מ"ח (דף ע"ב ע"ב): עוללות שבארכובה. יחוד של זמורה שהליינן בה מבצולות הרבה והבולר קיבלה והיא בקרקע מרכובה ופעמים שיש בה עוללות עם השבצולות: [5]בקרקע. כל"ל בקבלת וכחתכת: גרגר יחידי. כגון שבצול שאי' לו מבצולות קבוצת שיבצית זו על זו שלא הגרגרים מחיברים בגרגיט עצמו: ר' יהודה אומר משבול. בגמ' מפרש טעמי' דר' יהודה: ה הזידל. כ' קוף בכל מקום בשבמ"ש ירוצלמ"ת אבל בשבמ"ש ובגמ' המידל. בשהפנים תכיפים בזה לחר זה עוקר מקומן שבנתים והחדרים מתוקנים בכך ובשניעית פ"ד מ"ד מתת מיזה המידל אחד מן שבים: כך היא מידל בשל עכיים. מע"פ שיש בהן בשה לו עוללות מדיל בהן כמו בשלו: ר' מאיר אומר בשלו היא דשאי ואינו דשאי בשל עכיים. בגמ' מפרש טעמייהו דר"י ור"מ: ו כרם רבעי. הכיטעו כרם מעלה הצירות בשנה הרביעית לירושלים ומוכלן שם בקדושת מעשר שני מי פירה ומעלה הלמים לירושלים: ב"ש אומר. בשמע הקו על הר"ם ול"ל אמרי וכן וב"ה אומר' פי' אומרים: אין לו חיוב. אף על פי שעשו פליין בשעשר העשירית בלבלים מיסיפין את התוסף: ואי' לו ביעור. אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית בשעשר העשירית בלבלים (דברים כ"ו) בערתי הקודש מן הבית: יש לו פרט ויש לו עוללות

עוללות. דכתולין תנני ליה: ועכ"פ. בתמנ"ם ובגמ' והעכ"פ: פודין לעצמן הפרט והעוללות שלקטו ותוכלין קודם במקומכם ומעלין הדמים לירושלים: ופיה הכל לומר כולו לגת. כתמנר שכי לתין לעכ"פ חלק נו ודורכין העוללות עם שאר היין והנעלים מעלין הכל לירושלים: ד' פרט שכולו עוללות. שתין בכל הכרם תשכול שיש לו כתף יכתף: ס)אלישוב. כל"ל: תין לעכ"פ בעוללות קודם לבציר. תין לעכ"פ לנוח בכרם לקחת העוללות קודם שיבור בעל הבית. תי"ט: ה' ומשכודעו העוללות. שכיכר מה הוא עוללות ומה הוא תשכול: העוללות לעכ"פ. שתין לדם מקדיש דבר שתין שלו: יחכו שכר גידולין להקדש. בתמנ"ם ובגמ' שכר גידולין, פי' מה שתשניחי בקרקע כל שעה ושעה תקדישם יחכו להקדש דהרי הקרקע של הקדש ובגמ' תפירש: בערים. כרם שהנפכים שלה תולות על גבי כלוכסות ועליס תל' לף ערשכו רעכבה: כל שחיכו יכול לפשוט את ידיו ליטלה. בתמנ"ם ובגמ' לפשוט את ידו וליטלה פי' לאחר שעבר תעליה לס בתקום שנזכר תיכו יכול לפשוט ידו וליטול קריכן ביה לף תשוב לקחתו: ובכרוגליות תשיעבור תשכה. רוגליות הס הנפכים התופסטות על האדן שהרגל כונעת בהן: תשיעבור תשכה. הוי שכתה:

סליק פירקא

אמר ר' לף כתיב ושכחת עומר בשדה. ר' לף תברש טעמא דמתכי' כל זית שיש לו שס בשדה תיכו שכתה לכתיב ושכחת וגו' והוא שד לכל תיכי שכתה: ילף זה שת זוכרו לאחר זמן. דהרי יש לו שס לו תומר מיותר שמזכירהו לאחר זמן: **ר' ירמיה** בעי. מה שפירשנו דר' ירמיה בעי קמי לקמן בן מעמא פשט הסוגי' וכן עולה מדברי הרמב"ם פ"ה הל' כ"ל דספק בכל הך לקולי מון מהיתה כל שדהו כעופה דתין שכתה ותי הוה ר' ירמיה מסופק בכל שלה היה לי להרמב"ם לפסוקי לחומרת דספק תתנת עכ"פ לעכ"פ:

בישני זית דבעי מ"מ בישני תמנ. הר"ם פי' כלו' יביש ן שתין עוזין שתן כרתה שהוא תפרח ביבשי על התילכות התחרים וכעין זה כתב הרמ"ם על סס שבקרלוס רעים בכנרו כדתתכתיכן רע בית ע"כ והוא כרתה דתוק תמוד ויותר מזה ל"ע דברי הרמב"ם שכתב בפירושו ובישני הוא כקבל על סס המקום והזתים הרם לף היו עוזין שתן הרבה על כן בקרלו בישני לקוף מנושה. גם מה שתפרש בטופה סס מקום ושופכני סס מקום תיכו עולה כלל לף לפי תפשנית המשנה ולף לפי פי' הגמרת ובתירושי סס הל' כ"ג כתב סתם כל המשנה. ובפירוש בישני נרתה מה שכתב בעל תגוחית התרן שהוא זית בית שתן וכמו דלימת ברכות פ"ב הל' ד' (דף ט"ז ע"ב) תין מעבירין לפני התיבה לף תופכין ולא בישנין עיי' תגוח ט' ע"ח (שתה שכתב סס ועיי' רמב"ם בפירושו וכו' ונרתה שכיון לזה לימת דהמ הרמב"ם תפרש בע"ח):

לא

עוללות ועניים פודין לעצמן. ובית הלל או' כולו לגת: ז' כרם שבולו עוללות רבי ס)אלעזר או' לבעל הבית ורבי עקיבא אומר לעניים אמר ר' אלעזר (דכריס כ"ד) כי תבצור לא העולל אם אין בציר מניין עוללות אמר לו רבי עקיבה (ויקרא י"ט) וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות אם כן למה נאמר כי תבצור לא תעולל אין לעניים בעוללות קודם לבציר. ח' המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים. ומשנודעו העוללות העוללו לעניים. ר' יוסי או' יתנו שבר גידולין להקדש ואי זו היא שבחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידין ליטלה. וברוגליות משיעבור ממנה.

סליק פירקא

*אביר רבי לא כתיב (דכריס כ"ד) ושכחת עומר בשד' עומר שאת שוכחו לעולם יצא זה שאת זוכרו לאחר זמן. רבי ירמיה בעי היה מסויים בדעתו כמי שהוא מסויי' היה עומד בצל הדקל הדקל מסיימו היו שניהן נטופה זה מסיי' את זה וזה מסיים את זה. היתה כל שדהו נטופ' נישמעינה מן הדא רבי יוסי אומר אין שבחה לזתים אמר רבי שבעון בר יקים לא אביר רבי יוסי אלא בראשונה שלא היו הזתים מצויין שבא אדרינוס הרשע והחריב את כל הארץ. אבל עכשיו שהויתי' מצויין יש להן שבחה. שפבוני נוטף שמן. 00)והתנינן נטיפה אלא שהוא עושה שמן הרבה. והתנן במעשיו שהוא עושה הרבה. אלא שפכוני שהוא עושה שמן הרבה. נטופה נוטף שמן. מעשיו שהוא עושה הרבה. שהוא עושה זתים הרבה. בישני אית דבעי מימר בישני ממש. אית דבעי מימר דהוא מבעות לחברייה עד דיעביד ארבעה פיפלסין כי ההיא דתנינן תמן ה) כל עומרי השדה של קב קב ואחר של ארבעת קבין ושכחו מבין שהוא עושה יותר מחביותו כמי שהוא מסוים עד דיעביד

מסורת השס

ה) לעיל פ"ו מ"ח (דף ע"ט ע"ח).

לא חייב לדעת שכחה לזתים קלח ר' עקיבה. פכיכו בכל זה דרך לעלמיכו כי דברי המפרשים ז"ל. להולמן דהם פירשו דלכ"ע ים שכחה לזתים דילף לחריך דזית מלחריך דכרם וכי היכי דכרם חייב בשכחה ה"ה זית לכל חכמים לם ילפי לחריך ול"כ זית לימו חייב בשכחה והוה בורכא דמהימא ילפיכ שכחה בכרם מלחריך וכדלימא חולין קל"ח לרבע מתכות שבכרם הפרט והעוללות והשכחה והפלה דכתיב וכו' לאמר ר' לוי לחריך זה שכחה והכה גם בזית כתיב לחריך ולא לרכיכן כלל לגז"ש וכדלימא התם שכים שבלילן השכחה ופיאה דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר לחריך וכו' לחריך זה שכחה. גם דברי נעל שכות שליהו לע"ג שכתב רת"ק סבר דילף לחריך דכתיב בזיתים לא תפאר לחריך ונעומר שכחה כתיב לא תשוב לקחתו ור' יוסי לא ילף כלל לחריך ע"כ ול"כ לר"י גם לכרם חייב שכחה ולמאי שניק במשכה כרם ולא לאמר לין שכחה לכרם ולזיתים ולפשר דלא נקט כרם דלכרם הוה שכחה גם ביתי מדרישיכם. ויותר כרחה שהדברים שלה לא ילפו מפי הגלון וכם הוספת לזה תלמיד. ובעכין מה שפיכשו זיתים בשבי עכיכים על הגרגרים ועל החילן כבר העיר הרז"ה בם' הפלח שלפעמים הלשון לחד ועכייכין חלוקים וכן כתב הר"ן בשם הרמב"ן כדרים רים פ' השותפין ועיי' תו' בכורות מ"ו ע"ב ד"ה לחדם לך בשבלי לא כמלח שבי פתרוכים לקותו שם כ"ל בשבי מקומות ולא יפלא לם לקולר הירושלמי ימלח גם בלותו מקום:

אפילן

ל"כ לח יהיה שכחה לזיתים כלו'לאילן זית דהח שכחה גמריכן מלחריך ולר"ע לריך לחריך לגרגרין בשלמח לרבכן דלמרי דלוקח ליבורי זיתים שכחה שביר נמני לה מלחריך לילן וליבורי זיתים דהי מיכייהו מפקית מלח לר"ע דלמר לגרגירי זיתים שכחה והשכרת כותבת לחיכם שכחה דהח לימן גמר מלחכה וכדלמר הש"ס שם ל"כ לריך לחריך לגרגרין ומכ"ל לילן: כר' יוסי דלח דרש לחריך. ומשכי הש"ס דר"ע סבר כר"י דמשכתו דלח דרש לחריך לילן ולמר לין שכחה לזיתים כלו' לחילכות של זית והח דלמר ר"ש בר יקים דר' יוסי מודה לעכשיו שהזיתים שלויין יש להן שכחה היינו מדרבכן מיהו ר' יוסי לח סבר כר"ע לחייב גרגירי זיתים דהח הש"ס לאמר לח חייב לחם שכחה לזיתים מלח ר"ע ול"ל דר"י לית לי' מחזה סברח דחילכות של זית לילן שכחה ומוקי לי' לחריך לליבורי זיתים: הרי עומר שכחה. ומקשי הש"ס הרי גבי עומר לח כתיב לחריך ואפ"ה לחם שכח עומר בחלמא העומרים שכחה וכדלימא בפרק דלעיל הל' ז' (דף פ"ב ע"ב) עומר שבגיבותיו קליר וכו' והכח כמי לע"ג דמוקי לחריך לליבורי יהיה החילן שכחה: מכיון שכתב וכו כמי שכתב לחריך. דלח תשוב לקחתו משמע בכל לד שבשכח: ההן זית כטיפה. בחתכי' דלקמן לימח בד"ח בזמן שלח התחיל בו מבל לם התחיל בו לפי' כזית כטיפה בשעתו וכשכו יש שכחה וקשיבעי לי' לר' יוכה לם גם לר' יוסי דסובר דחדחוריימח לין שכחה לזיתים הדין כן דלין שכחה בכטיפה בהתחיל בו: **הלכה ב'** לחר ר' לעזר כיכי מתניתה של שני מלבכים ושכחו. מה כן קיימין. דקס"ד הש"ס דר' לעזר בח לומר דחתכי' מיירי שהזית עומד בשורה הלליות לחרי המלבכים וע"ז מקשי מה לכן קיימין מלילה טעם לח הוי שכחה: לח משום דבר מסויים הוי דבר מסוים: לין כאן זתים. לחתי לריך לג' שורות של זיתים הח בלח"ה כמי לח הוי שכחה וכדלימא בחתכי' דלעיל בעומד בלד הגת לו בלד הפרלה וה"ה דהוה מלי להקשות לחה לריך לג' מלבכים הלח גם ע"י מלבן לחד הוי דבר מסויים מלח דקחי לעיל משום: לח משום שורה. משום דעומד בשורה עם שחר זיתים ולא היה חו דבר מסויים דהח יש כאן גם זיתים לחרים לחורי המלבכים מלח דהפטור הוי משום דעומד בשורה והזיתים מכסין קותו ולפי לשלה שעומדים מעורבבים דחכי בשבת לדעיל דלין שכחה (עיי' בר"ש):

הוי עלמו כילון כשורה

מסורת הש"ס

*) שם הל' ב' (דף פ"ח ע"ב).

(ו) ומכיון שהוא עושה דיעביד כל שנה ושנה רובן של שנים כמי שהוא מסויים. במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפירצה. (ז) מתני' דבית שמאי דבית שמאי אומרי' הבקר עניים הבקר. אמר רבי יוסי דברי הכל היא תמן דבר תלוש בצד דבר מחובר. ברם הכא דבר מחובר בצד דבר מחובר. רבי יוסי אומר אין שכחה לזתים. אמר רבי שמעון בן יקים לא אמר רבי יוסי אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל הארץ. אבל עכשיו שהזתים מצויין יש להן שכחה. אמר רבי יוסי לא חייב אדם שכחה לזתים אלא רבי עקיבה דו דרש אחריך מעתה אין שכחה לזתים כר' יוסי דלא דרש אחריך. התיבון הרי עומר שכחה הרי לא כתיב אחריך. מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמי שכתיב אחריך. רבי יונה בעי ההן זיתּ נטיפה הואיל והוא מסויים על דעתיה דר' יוסי אפי' התחיל בו כמי שלא התחיל בו. **הלכה ב'** א"ר לעזר כיני מתניתה של שני מלבנים ושכחו. מה נן קיימין אם משום דבר מסויי אין כאן זתים. אם משום שורה הוא עצמו נידון כשורה

(ז) ומכיון שהוא עושה דיעביד כל שנה ושנה רובן של שנים כמי שהוא מסויים. במקומו שהוא עומד בצד הגת או בצד הפירצה. (ז) מתני' דבית שמאי דבית שמאי אומרי' הבקר עניים הבקר. אמר רבי יוסי דברי הכל היא תמן דבר תלוש בצד דבר מחובר. ברם הכא דבר מחובר בצד דבר מחובר. רבי יוסי אומר אין שכחה לזתים. אמר רבי שמעון בן יקים לא אמר רבי יוסי אלא בראשונה שלא היו הזיתים מצויין שבא אדריינוס הרשע והחריב את כל הארץ. אבל עכשיו שהזתים מצויין יש להן שכחה. אמר רבי יוסי לא חייב אדם שכחה לזתים אלא רבי עקיבה דו דרש אחריך מעתה אין שכחה לזתים כר' יוסי דלא דרש אחריך. התיבון הרי עומר שכחה הרי לא כתיב אחריך. מכיון שכתיב לא תשוב לקחתו כמי שכתיב אחריך. רבי יונה בעי ההן זיתּ נטיפה הואיל והוא מסויים על דעתיה דר' יוסי אפי' התחיל בו כמי שלא התחיל בו. **הלכה ב'** א"ר לעזר כיני מתניתה של שני מלבנים ושכחו. מה נן קיימין אם משום דבר מסויי אין כאן זתים. אם משום שורה הוא עצמו נידון כשורה

ומקר' יוסי ללמ' מחייב שוס תלמ גרגרי זיתים בשכחה ללמ ר"ע: דו דרש לחריך לחריך. לחריך דכתיב גבי זית ולא תפאר לחריך יליף מלחריך דכרם דכתיב לא תעולל לחריך מה גבי כרם לימח שכחה בגרגרין עלמן לף גבי זיתים ומייתי הש"ס הכא להך דר"ע משום דלוקי לי' לקמן כר' יוסי דמשכתו: מעתה לין שכחה לזיתים. ומקשי הש"ס ל"כ דמוקית להך לחריך לגז"ש וללמוד דיש שכחה לגרגרין ומקר' יוסי מודה לעכשיו שהזיתים שלויין יש להן שכחה היינו מדרבכן מיהו ר' יוסי לא סבר כר"ע לחייב גרגירי זיתים דהח הש"ס לאמר לח חייב לחם שכחה לזיתים מלח ר"ע ול"ל דר"י לית לי' מחזה סברח דחילכות של זית לילן שכחה ומוקי לי' לחריך לליבורי זיתים: הרי עומר שכחה. ומקשי הש"ס הרי גבי עומר לח כתיב לחריך ואפ"ה לחם שכח עומר בחלמא העומרים שכחה וכדלימא בפרק דלעיל הל' ז' (דף פ"ב ע"ב) עומר שבגיבותיו קליר וכו' והכח כמי לע"ג דמוקי לחריך לליבורי יהיה החילן שכחה: מכיון שכתב וכו כמי שכתב לחריך. דלח תשוב לקחתו משמע בכל לד שבשכח: ההן זית כטיפה. בחתכי' דלקמן לימח בד"ח בזמן שלח התחיל בו מבל לם התחיל בו לפי' כזית כטיפה בשעתו וכשכו יש שכחה וקשיבעי לי' לר' יוכה לם גם לר' יוסי דסובר דחדחוריימח לין שכחה לזיתים הדין כן דלין שכחה בכטיפה בהתחיל בו: **הלכה ב'** לחר ר' לעזר כיכי מתניתה של שני מלבנים ושכחו. הכי ים לפרש המשכה דכשכח הזית ע"י המלבנים: מה כן קיימין. דקס"ד הש"ס דר' לעזר בח לומר דחתכי' מיירי שהזית עומד בשורה הלליות לחרי המלבנים וע"ז מקשי מה לכן קיימין מלילה טעם לח הוי שכחה: לח משום דבר מסויים הוי דבר מסוים: לין כאן זתים. לחתי לריך לג' שורות של זיתים הח בלח"ה כמי לח הוי שכחה וכדלימא בחתכי' דלעיל בעומד בלד הגת לו בלד הפרלה וה"ה דהוה מלי להקשות לחה לריך לג' מלבנים הלח גם ע"י מלבן לחד הוי דבר מסויים מלח דקחי לעיל משום: לח משום שורה. משום דעומד בשורה עם שחר זיתים ולא היה חו דבר מסויים דהח יש כאן גם זיתים לחרים לחורי המלבנים מלח דהפטור הוי משום דעומד בשורה והזיתים מכסין קותו ולפי לשלה שעומדים מעורבבים דחכי בשבת לדעיל דלין שכחה (עיי' בר"ש):

הוי עלמו כילון כשורה

בשורה. ק״כ מה לורך בשלשים גם בשלשו מלבנים לא היו שכחה משעם דהויתים כשוחו: אלא על ידי שורה על ידי שורות. ומשני הש״ם דר״ח בא לומר מה דאמרה מתני׳ בין שלש שורות הוא דוקא ולכן אמר כיצי מתני׳ של שני מלבנים דכיון דיש בהן ג׳ מלבנים יש ע״כ ג׳ שורות השורה שעומד בה הזית וב׳ שורות לאחרות שכאן ומכאן לזין מלבן פחות מג׳ שורות וזה שאמר ע״י שורה ועוד ע״י ב׳ שורות הא פחות מג׳ שורות לא היו שכחה אלא כתכסה עדיין הזית כל לרכו: ק״ר יוחנן בזית כודיין היא מתניתא כל״ל. כרתה שהוא זית חשוב (מיהו ליכו לחשוב כ״כ כניסבי דלעיל לאחד ליעבא ובמס׳ כלים פ״ב מ״ה לא״ת חביות כיירות ופי שם הרמב״ם מיוחסות על מקום ואפשר דגם הכא ס לגרוס בזית כיריין) ואמר ר׳ יוחנן דאתכי׳ מיירי בזית כודיין ובזה מהכי שורה ושורות אבל בשאר זיתים גם בשורה ושורות כלו׳ בג׳ שורות הוי שכחה: לא פוף דבר כודיין. ר׳ יוחנן לא אמר דוקא כודיין: אלא וכו׳ מכיון שדרכן לינטן בכודיין. גם שאר זיתים שם דרכן ליבטן בכודיין כלו׳ שחשובין כ״כ דיכם בכודיין: מיתיבי תנאי מתניתין: שכחלה. זית תנאי תני ג׳ שורות: לית תנאי תני שכחלה עומד מסייע לר׳ יוחנן מאן דאמר שכחלה עומד דין שלש שורות משמע שהוא באחד מהם עומד ביניהם והייבו כר׳ לעזר דאמר דמתני׳ מיירי בשתי זית כאלה משמע שהיא כזר ומין אחר ביניהם והייבו כר׳ יוחנן דמוקי לה בכודיין: מתניתא. תוספתא: מסייעא לר׳ יוחנן. כרתה דל״ל לר׳ לעזר וכלשכרם: [0]במה דברים אמורים בזמן שאין מכירו אבל בזמן שמכירו וכו׳. כל״ל ובן הוא בתוספתא והכי פירושו דל״ל דדוקא בעומד בין ג׳ שורות של ג׳ מלבנים לזיבו שכחה הא בלא״ה שכחה היא אפי׳ אין מכירו כלו׳ שאפי׳ מכירו מרחק לאחריו לפי׳ עד שלא כלו׳ גם שם עבר עליו הרבה יכול לחזור למחוריו ולבקש הזיתים דלא הוי שכחה והא סייעתא לר״ת דאתכי׳ מיירי בשתי זית: [00]ה״ג הא שם יש בי שלשים ושכחו שכחה. וקשי על הנשא דאתכי׳ דל״ת בזמן שלא התחיל בו אבל שם התחיל וכו׳ משמע דגם בזית הנטופה יש שכחה שם התחיל בו לפי׳ יש בו שלשים ושכחו שבירשבו בשבתתו ועי״ז שתשיה הש״ם וכי יש בזה שכחה והכי ליתא בתוספתא פ״ג כל זית שיש לו שם בשדה כזית נטופה בשעתי ליכו שכחה בל״ת בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו לפי׳ כזית הנטופה בשעתי ושכחו הרי זה שכחה עד שיהא בו שלשים ע״כ הרי דבשלשים אף בשהתחיל ליכו שכחה והש״ם קילר ולא הניח התוספתא ואפשר לפי שהיתה ידועה: לא על הלח ליחלפת. ותפרן הש״ם הך דל״ת לא קאי על הנשא אלפניו זית שיש בו שלשים וכו׳: אלא על ק״מייתא. אלא על הנשא דיש הבדק בין זית וכו׳: עליה. על זה קאי דל״ת שלא התחיל בו וכו׳ וע״ז אמר הא שם שלשים וכו׳: אלא על ק״מייתא. אלא על הנשא דיש הבדק בין זית וכו׳: עליה. על זה קאי דל״ת שלא התחיל בו וכו׳ וע״ז אמר הא שם יש בו שלשים ושכחו ליכו שכחה ויהיה סילוק הדברים כמו שכתב הרמב״ם בפירושו כל זית שיש לו שם בשדה לפי׳ כזית הנטופה בשעתי ושכחו ליכו שכחה דל״ת אלא אם התחיל בו ושכחו הרי זה שכחה עד שיהיה בו שלשים: כל זמן שיש לו תחתיו יש לו גרעין. פסקא דמתני׳ ואפר פה ר״ת לישר משתלך המחבת וכדרך הירושלמי: פתר לה תרין פיתרין. כרתה דאפר שם לזית לחוטה והכוכה פליגי לחורת פתר להא דר״ת בזבי לוכבים: [000]פתר חד כל זמן וכו׳. כל״ל וכבר הגיבו בן בל׳ קרלטנתין כלו׳ בחד לוחן פירש: כל זמן שיש לו תחתיו. פי׳ בשתני׳ ליתא כל זמן שיש לו תחתיו יש לו גרעין הא אין לו תחתיו אין לו גרעין ועי״ז אמר ר״ת משתלך המחבת אבל קודם שתלך המחבת אע״פ שאין לו תחתיו יש לו גרעין ולהך פתרון ליתא ר״ת להקל: [0000]ה״ג פתר חורן כל זמן שיש לו תחתיו יש לו גרעין הילבא (בן הוא בל׳ ויכילוה) המחבת אע״פ שיש לו גרעין אין לו תחתיו. פי׳ דת״ק בכל עכין קאמר כל זמן שיש לו תחתיו יש לו גרעין ובא ר״ת להמעיר דמשתלך המחבת אין לו גרעין אע״פ שיש לו תחתיו. וכ״ז לפי הר״ש. ולהרמב״ם בפירושו ובחיבורו מ״ע פ״ג ולהרא״ש שיטות אחרות בזה: נרכר. כלים פכ״ו מ״ג ליתא בהרכייר וכל״ל פה ופי׳ הערוך עור שמשים האומן בין עקביו ור״ל מוסיפין פירש בל רוצי לבוש הזרועות וכדברי רב״מ עולה מסיבתנו: בר בדה. בן הוא בל׳ ויכילוה (ובל׳ קרלטנתין משוכב) וברא״ש מ״ע פ״ל הני׳ נרבא ע״ם ואפשר שם לגרוס בר בדה והוא לשון העיסק בבית הבד ומלאכתו ג״כ לאפוקי אחרי זיתים הנתלשים ור״ל לאת לפרש מתני׳ דמתני׳ וכדליתא לא״ת: אמר ר׳ תנהום. ני׳ הרמב״ד שם ר׳ חינום: שהוא מעייר את המחנויין. והכי נקרא מתני׳ שהוא מעייר כלו׳ שחופס המקומות הכשתרים לאחר שם כחבלו הזיתים ומניח קרח על זה להקום לאחר יחחבא שם לוש אמר׳

אפילו עד שלא. הסוגי׳ פתומה מלוח ובדברי המפרשים אין למלוח מכוח ולכאורה פירשבו כיל ה׳ הטובה עליבו. והרמב״ם ס״ע שם הל׳ כ״ה כתב וז״ל זית העומד בשלש השורות לבדו ואלא שורות של זיתים מקיפין לוחו משלש רוחותיו אע״פ שאין בבל משלשה אלא על ידי שורה על ידי שורות. אמר רבי יוסי בזית נודיין היא מתניתא. אמר רבי יוסי לא סוף דבר נודיין אלא אפילו שאר בל הזתים מבין שדרבן ליבחן בנודיין אפילו שאר בל הזתים אין להן שבחה. איתמר תנאי תני שנמצא. איתמר תנאי תני שנמצא עומד. מאן דאמר שנמצא מסייע לרבי יוחנן. מאן דאמר שנמצא עומד מסייע לרבי אלעזר. מתני׳ מסייעא לרבי יוחנן דתני [0]במה דברים אמורי בשהיה מבירו. אבל אם לא היה מבירו מרחף אחריו אפילו ער מאה. [00]הא אם יש בו סאתים ושבחו אינו שבחה. לא על הדא איתאמרת אלא על קרמייתא בל זית שיש לו שם בשדה בזית נטיפה בשעתו ושבחו אינו שבחה עליה. הא אם יש בו סאתי׳ ושבחו בל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. פתר לה תרין פיתרין [000]בל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו קודם לבן אף על פי שאין לו תחתיו יש לו בראשו. [0000]פתר חורן בל זמן שיש לו תחתיו אין לו בראשו הילבא המחבא אע״פ שאין לו בראשו יש לו תחתיו. תני משום בי״ש משניח את הברבר ונמרו הרי זה יש לו בראשו. רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש בר בדה אמר רבי אבהו שהוא משייר את המחבויין. (שמואל כ״ג) ודעו וראו מבל המחבואים אשר יתחבא שם.

הלכה ג׳ הרא

אמר׳

שהוא גרס. תוכן התירוץ הוא לפי שהוא גזלן גמור דת"כ לפי שהוא לה למצכה להניח הקרח לפי תסג גבול הו"ל פשוט לומר לפי מגזל לפי דע"י מעשיו גרס שלפי יצוא הפרט ליל העיים והתירה למרה שיהי לעכויים הפרט ומ"מ בשעת בשירה קודם שיגיע לחלק הפרט בשעת בשעה"ב. והר"ש והרא"ש כתבו בירושלמי לייקי הרה למרה פרט בכשירתו קדם והשמיטו התירון שכיים היא שהוא גרס לו ול"ע. ועיי' תמורה כ"ה שפם היפה הך מיבעיא קלת בעכין לחר וכושב הש"ם דברי הרב ולברי תלמיד דברי מי שומעין:

עם הכקלות. מה שפירשבו זה הוא שיטת הרמב"ד שם ותליכן לקולא לף לפסק מחכת עכויים לחומרת דחין לבו להחזיק בשה"ב בשירתו שעבר על מלות מ"ע. ולהרמב"ם שיטה לחרת בזה ע"ש בכ"מ:

באותה

תרומת מעשר במקום אחר. ויעוללות לאו של עני הוא. ר' אבין בשם רבנין דתמן אני אומר עם הנקרצות עם האשבולות. אמר רבי סימון טעמא דרבי יהודה (ישעיה י"ז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים. יותר מיכן אשכול. דלמא ד)רבי אבהו ורבי יוסי בן חנינא ור' שמעון בן לקיש עברו על כרם דורון אפיק לון אריסא חדא פרסיקא אכלון אינון וחמריהון ואיתרתון. ושערונה כהדין לפיסא דכפר חנניה מחזיק סאה של ערשים בחר יומין עברון תמן אפיק לון חרי תלת לגוא ידיה. אמרו ליה מן ההוא אילנא אנן בעיי אמר לון מיניה אינון. וקרון עלוי (תהלים ק"ז) ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה. ה) א"ר חנינא כד סלקת להכא נסיבית איזורי ואיזוריה דברי ומיזוריה דחמרי מקפא בירתא דחרובתיה דארעא דישראל ולא מטון קצתן חד חרוב 000)ונגד מלא ידוי רבש. אמ' ר' יוחנן יפה סיפוף שאבלנו בילדותינו מפרסקין שאכלנו בוקנותינו דביומוי אישתני עלמא. אמר רבי חייא בר בא סאה ארבלית

אמר' פרט בנשירתו קדש. ו)לית הדא פשיטא שאלתי' דחלפי שאל ז) לקט בנשירתו מהו שיקדש. אמר רבי שמואל בר אבודומא שניא היא 00)שהיא גרם לו שלא ירד לארץ. **הלכה ד'.** ח) אי זו היא עוללות כל שאין לה לא בחף ולא נטף יש לה בחף אבל לא נטף נטף אבל לא בחף לבעל הבית. ואם ספק לעניים. אי זו היא בחף פסיגין זו על גבי זו. אי זו היא נטף חלוויות בשיזרה ויורדות. רבי בא בשם רב יהודה והן שיהו כולן נוגעות בפם ידו. לא כן אמר רבי חייא מעשה ששקלו עוללות שבע ליטריות בציפורי. אמר רבי חיננה שאם נחנה על גבי טבלה והן שיהו כולן נוגעות בטבלה. ט) בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בחוכו עוללות הרי זה עושה אותן מעשר שני ואוכל פירותיהן בירושלים. ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן לקיש בשם בר קפרא אם היו עוללות כדי שיאכל בהן פת בשעת הקציר הרי אלו מותרין

תרבלית. כמה נקרעת על מס עיר תרבלא הנזכרת הוצע י' כצוד שלמן בית תרבלא וכן כתבי התרבלי הנזכר ב"ש לפרקי קבות ורים מס' ברכות (דף ה' ע"ב) ליתת ר' חייא רבא ור' שמעון בן חלפתא היו מהלכין בהלא בקעת תרבל: קוצין נסין: נכיכין. פי' הערוך מוכסן עבה היוצא מן הקמח: וכדון. ועתה כלו' ועכשיו החטים גדועין ב"כ שפפי' תחת נחתת לישן עוזין: קכמון. מין נוסס ילוע כלו' כל כך היה קכמון בא"י עד שהיה מאכל עזין: ימלא דגם וחלב. דגם של תאנה ימלא של עז וכן הוא בכלי כתיבות שם: לית לת חמי לי ההיא סגולה דגו כרמך. רלוכך שתראה לי ההוא תאכול תאר בכרמך כתל תאכול ת' ירושלמי כתל סגולה ורבי שמע שיש לרב פרירי תאכול גדול בתוך כרמו: נפק בעי. ילמ רב פרירי וראה להרמות לו ועל עכין נפק בעי בחסרון וי"ו החיבור עיי מנות י"ז ע"ב סד"ה וכן נפקד: לפה ליה כמין תור. רמה בכרס כמין שור: הדין תורא דמת סבר. מה שמת מדמי שהוא שור הוא התאכול: עד שהמלך במסיבו. כל זמן שהקב"ה במסיבו כלו' שמכיתו בנהמ"ק נרדי כתן ריחו כמה הוא שהמלך מתן פריה: ומת קליס בקטיותך. ומתה עומד בתוקפך. בתמיה: מיד מיתבעון. כן יש לגרוס פי' בקצו הסגולה: פוגלין. לכוהות: מבין ריש שמת לגומת רגל. כלו' המעשה היה בין ר"ם ליה"כ: והוה לפוקי שמיטתה. והיה מולאי שביעית: והוה בהן. והיה בהם משה נמל שהיו גדולים כל כך: ולאו ספחין הימנו. והלא הן ספיחין של שביעית ואסורין לסבר רבי שגדלו בשביעית: בפוקי ריש שמת. במולאי ר"ה כזרעו וגדלו בזמן מעט: ליקט ירק במולאי שביעית מיד. שם לתלות שכזרעו וגדלו תחר שביעית: בעון קומוי. שאלו לפניו: רקבוצית. ויבבו הוא על עיכום וכן פירשו הרבה מפרשים: והוה מקטע מיכי. ומכר מה שקנן: וקיקיון. ושכן והוא על' הברייתא בכלי בילה כ"ה היה שקיכה בפרדם ובל' הקרא שמה קכבה קפה יעציה ל"ה כלו' שהיה הלפפ גדול כ"כ עד שקיקן שועל נרמזה בשיחין. שם מקום: וכפשת. וכנקע על' ויפצחנו מיכה נ': בתוך גן שלי: כעולה בראש התלכה. כלו' ע"י סולם וכן הוא בכלי כתובות: לפוכיס. מין זרע ומין ירק וכן כזכר בכלאים פ"ג מ"ב: מחלון לכון. לכו לכם ל' נערה כלו' לך כן הוא כתאר לתרתם: די יכחת טלת ניתא. ל"ל די כחת כי ירד טל רע עליו: די לת כן. לתם לת כן היה עושה כפלים כלו' עד מאות סמין שכן דרכו: השקע ידיך. העמק ידך לתוך הקנית: ומת מעלה גרוגרות. שהגרוגרות היו מתוקות כ"כ עד שהדבש זב עליהן: בעודן גרוגרות. דגם דבורים: דגם דבורים דגם דלליין. שבת פ' כלל גדול הל' ג' מיתת הכן דשמת דלליין ופירשו בו שהוא תלכים ומסוגיתנו נראה שהוא תמריס שהתמריס מולילין דגם ולא התלכים: בגין לת מטעית לכון. בשביל שלא לטעה תתכם דדגם דלליין גרוע מדגם דבורים ולינו הוא כתכו: ייכון. מיכון והוא מדרך ל' הירושלמי עיי' מנות פ' ע"ב: מיכיה תכן בעי. מתכו שתלבו והוא היה טוב לכרכבו: מיתיתיה. מחיכו כלו' מה שבתכו לו יותר מתה שהיה הוא דגם דלליין: מלמק. מנושל: סגין דגם יהבתון ביה. שהיה הכרוב מתוק הרבה והיה סנור שבתכו בו דגם מעלמת: הלכה ה' הכל מודין

באותה שעה התיר רבי. כפי העולה מסוגיתנו התיר רבי ליקט ירק במולאי שביעית על ידי ההוא מעשה דרב פרירי וכן הוא ירושלמי ב"ש פ"ט הל' ה' לגבל בתם' שביעית מתמע שרבי היתר ליקט ירק מיוס דתליכן שבת מחילה לתקן יכבר הרגיש בזה בעל פכי מיה ב"ב שם. וכרתה לתרי עומדי הוו ומהך דהכא ל"ל להתיר כי תם שעברו עכ"פ לחזה ימים וכמו בעומדת שלפניכו תר"ה עד יו"כ והא דקתמר הש"ם דרבי התיר ליקט ירק מיד לתפוקי שתיכו לריך להתתין בכדי שיגדל הירק כדרכו ובתם' שביעית וכן מתמע בתם' דתתי התיר מיד מתם דתליכן שבת תת"ל. ידע דבגבלי ליתת נכל מקום ר' פרידת בגלי"ת ועיי' מנות פ"ד ערך ר' יודה כזיתה ס' בסופי:

כמה ס"ב) ער שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו. בית מוקדש' חריב ואת קאי' בקשיותך. מיד איתבעון ולא אשכח. אייתון קומוי תרין פוגלין מבין ריש שתא לצומא רבא והוה אפוקי שמיטתא והוה בהון טעוניה דגמלא אמר לון ולית אסיר ולאו ספחין אינון. אמר ליה בפוקי ריש שתא איזדרעון. באותה שעה [ד]) התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. בעון קומוי מהו הדין דכתי' (יואל ג') עבשו פרודות תחת מגרפותיהם. אמ' לו תחת שהיינו גירפי' דבש הרי אנו גורפין רקבוביות. מעשה באחד שהיה לו שורה של תאנים ובא ומצא גדר של דבש מקיפן. חד בר נש הוה זרע חקלא לפת והוה מקטע ומזבין. [ה]) מעשה בשועל שבא וקינן בראשה של לפת. מעשה בשיחין בקלח אחד של חרדל שהיו בו שלשה בדין ונפשח אחד מהן וסיככו סוכת היוצרין ומצאו בו שלשת קבין של חרדל. אמר רבי שמעון בן חלפתא קלח אחד של חרדל היה לי בתוך שלי והייתי עולה בי בעולה בראש התאנה. מעשה באחד שזרע סאה של אפונים ועשה שלש מאות סאין. אמרו לו התחיל הקב"ה לברכך. אמר לון אזלון לבון די ינחת טלא בישא עליה די לא כן בכפלא הוות מעבידי. אמר ר' שמעון בן חלפותא הוה מעשה שאמר ר' יהודה לבנו בסיכנין עלה והבא לנו גרוגרו' מן החבית עלה והושיט ידו ומצאה של דבש אמר לו אבא של דבש היא. אמר לו השקע ידיך ואת מעלה גרוגרות. מעשה שאמר רבי יוסי לבנו בציפורין עלה והבא לנו גרוגרות מן העלייה. עלה ומצא את העלייה צף עליה דבש. רבי חנניה הוה מזבן דבש דרבוריין והוה ליה דבש דצלין בתר יומין עברין חמן אמר לון בנין לא מטעיא לכון הוון ידעין ההוא דובשא דיהבית לכון דצלין יינון. אמרו ליה מיניה אנן בעי דו טב לעיבידתין ואפריש טימיתיה ובנא ביה בי מדרשא דציפורין. רבי לעזר בי רבי שמעון אזל לחד אחר אייתון קומוי כרוב מצמק. אמר לון סגין דבש יהבתון ביה. אמרין ליה לא יהבינן ביה מיניה וביה הוא. **הלכה ה'** הכל מודין

מסורת הש"ס

[ד]) גמיל פ"ה (דף ע"ו ע"ב) שביעית פ"ו הל' ד' תרומות סוף פ"ו ב"ב פ"ט הל' ז' ועיי' למתי פ"ב הל' ח'. [ה]) בגלי כתובות קי"ח ועיי"ש העכין.

מודין. הש"ס נמ לפרש טעם מחלוקת דר"מ ור"י וקאמר הכל מודין במוכר וכו' שאסור ליגע בהן כלו' להדלות הגפנים שמכר כדי לתקן גפניו: הכל מודין בשותף כשם וכו'. שהרי יש גם לשותף הכלה בזה: [o]ר' יהודה עבד לי שותף ור' מאיר עבד לי כמוכר כל"ל וכתאר הוס בר"ש פי' בזה פליגי ר"י עושה את העני כשותף דהכלה דמדיל מטי גם לעכו"ם כלו' בשכה הבלה וכדמסיק לקמן ור"מ סבר לעכו"ם פרט ועוולות הוה נעה"ב כמוכר והעכו"ם כלוקח: אמר ליה ר' לימי. ולא כזכר למי אמר ר' לימי ומליכו דוגמתו לפעמים גם בגמלי: מתן תעבדיניה בשותף יהא חייב לשלם לו. אם אלה החיה לפרט ועוולות יהא נעה"ב חייב לשלם לעכו"ם כדין שותף חלי מה שאכלה החיה ואף דהיה ממון שמין לו מובטח יהא חייב לשלם לעכו"ם מותה העיר וכדלעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ח ע"ב): בין כך ובין כך. בגרייתא לעיל פ"ה איתא המרגן שדהו אם היקו מרובה על של עכו"ם מותר ואם היזק עכו"ם מרובה על שלו אסור ר' יהודה אומר בין כך ובין כך וכו' אלמא דאסור לגרום היזק לעכו"ם אף שים לבעה"ב היזק: וכן הוא אומר הכי. ובמתניתו הוא אומר דמותר להדיל ולבלק מעצמו היזק אף שגורם עי"ז היזק לעכו"ם. [oo]מתוך שהוא מעגן. כל"ל ומאכי הש"ס שאכי הכא שים בשה שמדיל גם לעכו"ם הכלה דעי"ז יתעגו הגפנים ויעשו יותר לשכה הכלה: ואמר אוף הכא וכיוצא גם הכא כלו' בהא דאמרינן אוף שהוא מרבעה פי' מרבלה הוא עושה יכו' ול' אף הכא היא אלא בדייק ול"ל אף תמן: אמר ליה. גם פה בשעת שם התרגן וגם שם המקזין: מלוי הוא לזורעה ירק. שכיח הוא לזרוע ירק לשכה אחרת במקום שזרעו לשעבר תחין: ולהבריחה מן העכו"ם. דירק פטור משלה ומלקט והוה הפסד לעכו"ם ולעיל מתרן הש"ס בעכן אחר:

הלכה ו'

לא אמרו בית שמאי. לאין לו חומש ואין לו ביעור אלא לשאר פירות: וכדאמרי טעמא: [ooo]אבל בשאר בית שמאי מ"ש כלו' גם ב"ש מודין דים לו וכו': דהכן תכייה. דתכת זה פי' רבי: לא למדו נטע רבעי. כל עיקר נטע רבעי כלו' דפירות האילן טעונין בדיון בשכה הרביעית לא למדו ב"ש אלא מעשר שני דכתיב קודש גבי מעשר שני וכתיב קודש גבי נטע רבעי מה מעשר שני בעי פדיון אף נטע רבעי בעי פדיון ונקט הש"ס נטע רבעי כמאן דתני בכלי בכרכות רים פ"ו ולקמן מ"ש רים פ"ה נטע רבעי: כמה תיתי' אין מעשר שני בזביעי'. וכמו אין לאין לא"מ תוכח וביעור בזביעית דהא אין כוהג כלל בזביעית כן אין לנטע רביעי תוכח וביעור בזביעית: מעתה אל יהי לו קדושה. ומקשה הש"ס מ"ל לא יהא נטע רבעי כוהג בזביעית כלל: וקדשתו מאיליו למדו. אין הקרא עצמו הכתוב נגי נטע רבעי למדו שהוא קודש בזביעית: קודש הילולים. לכתיב נגי נטע רבעי קודש הילולים: הרי הוא כקודש שקורין עליו. הרי הוא כקודש שקורין כלו' כניכורים שקורין עליו הפ' תרמי לוכך אכי מה ניכורים כוהג בזביעית אף נטע רבעי כוהג בזביעית: ויהא מותר לאוכן. ויהא נטע רבעי בזביעית מותר לאוכן כמו א"ש בזביעית דכמו דילפת מש"ה דאין לו חומש ואין לו ביעור בזביעית כמו א"ש כילף ג"כ דמיתר לאוכן: תכי. בגרייתא: מגיד. קאי אקרא שהניח הש"ס לעיל קודש הילולים והש"ס קילר זה וב' ל"ל דהניחו קודש מגיד: שהוא מסור לאוכן. כמו א"ש דכתיב נגי' קודש ומסור לאוכן בזביעית שהיה כוהג אף כן נטע רבעי שכוהג בזביעית מסור גם בזביעית לאוכן: ויהא חייב בזביעית. בזביעית כמו ניכורים בשאר שנים: בגין דר' שמעון. כלו' ב"ש ס"ל כר"מ דפיטר מש' ניכורים פ"ב מ"ג ניכורים בזביעית וכיון דחיוב נטע רבעי בזביעית ילפינן מניכורים מדרשת הקודש הילולים וכדלעיל היה נמי פטיר בזביעית כמו ניכורים: ויפה. בזביעית: במאזר לקרקע. כמו ניכורים שהרשתן במאזר לקרקע ובשאר בקוזי': על דעתיה דהדין תכייה. בשב"נ: לא למדו. ב"ש כלל מעשר: [oooo]מכיון וכתאר הוא נמס' מ"ש: מתיש

מסורת הש"ס

[o]) לעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ח ע"ב) ע"ש. [oo]) תוספתא מ"ש פ"ה גמ' שם הל' ג' ושם כל העניין. [ooo]) תוספתא שם. [oooo]) עיי' בבלי קידושין כ"ד. [o]) שנת פ"ז הל' ו ועיי' מעשרות פ"ו הל' ב'. [oo]) תרומות פ"ג מ"ט.

דרבי יודה. טעמא דר׳ הוא כטעמא דב״ש גליגא דרבי: כמה דבית שמאי אמר. גליגא דרבי דאמר ב״ש לא אמר אלא בשביעית והטעם דאין לו תוקף וביעור דגזרינן ממעשר וכ״ש לעניל: כן ר׳ יהודה אומר. כן אמר ר׳ יהודה לעכין נטע רבעי בסוריא דכין דעיקר נטע רבעי לא למדנו אלא ממעשר מה מעשר אינו נוהג בסוריא אף נטע רבעי אינו נוהג בסוריא וגם ב״ה לא אמר אלא בשביעית דהרי היא סברת פשוטה אלא דאית להו לב״ה לישה קרא לרבות גבי נטע רבעי תוקף וביעור בשביעית: [o])חמי מה אמרי. כל״ל רמה אמרי ב״ש: לא אמר (אמרי) אלא. כל״ל ובאשר הוא נאמר מ״ש: הא שאר כל הדברים יש לו. לנטע רבעי גם בשביעית ולא כלאך מאשר שבי שאין נוהג בשביעית כלל: [oo])ר׳ יהודה אומר אין כרם רבעי בסוריא. כל״ל וכ״ל אמר אין כרם רבעי בסוריא לשום דבר והב״ה אינו מתרץ ואשבר אלא מה להך קושיא וכאו שפי׳ הר״ב על קו׳ אחרת בכורים פ״ב מ״ד דאמרי נטע רבעי בשביעית דרבי קרא קודש הלולים וכדלעיל מעש״כ סוריא וגם הוא כינוס יחיד ושפיר גמרי נטע רבעי בסוריא מק״ש בסוריא: והכוותה שביעית ושיעית. ק״כ כיון דומיא דהכי שביעית ושיעית היינו ואין מ״ש נוהג בהן לא יהיה נוהג ג״כ נטע רבעי: יש בהן מעשר עני. כלו׳ נוהג בהן מעשר עני במקום שאשר שם מעש״כ בשביעית שאין נוהג בה כלל: [ooo])חיפה שאל את רבי יודה אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימא אין מעשר שני בסוריא. והכוותה אין נטע רבעי בסוריא. דכוותיה לא למדו תרומת תודה אלא מתרומת מעשר כמה דתימר אין תרומת מעשר במדבר והכוותיה לא תהא תרומת תודה במדבר. אמר ר׳ יוסי לא למדו ממנה אלא לשיעורין. תני רבי יוסי בי רבי יודה רבי לעזר בי רבי שמעון אומר לא נחחייבו ישראל בנטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שביבשו ושבע שחילקו. אמר רב חסדא אתיא דרבי יוסי בי רבי יודה כשיטת דרבי יודה אבוי. כמה דרבי יודה אמר לא למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר קודש מעשר דהא אמרי כולו לגת והוא מהטעם דקודש קודש עכ״ל ובאמת זה בכלל נקו׳ הירושלמי שבסוף הסוגי׳ דבדברי מי שהוא מייב בכרט מהו שתהא חייבת בחלה וגם זה ב״ל לפי מה שמתרץ הירושלמי דר׳ יהודה סובר דאף דילפי׳ ב״ה קודש קודש מעשר אית להו לימוד מיוחד שכולו לגת. ובאמת הבבלי לית סובר כן דהא בקידושין אם מוכיח הש״ס מהך מתני׳ דב״ה סבירא להו כר״מ דמ״ש ממון גבוה ומ״כ קשה עוד היאך אניק הרמב״ם להבבלי ופסק כהירושלמי. והכה בלאו הכי יש לדקדק כיון דלר׳ לעזר פליגי ר׳ יהודה וחכמים במשכה מי נטע רבעי כוהג בסוריא למה שנק הרמב״ם לחכמים ופסק כר׳ יהודה וכרבה דלעיתת הרמב״ם פליגי ר״י וחכמים זה ר״י סובר סוריא כינוס יחיד וחכמים סוברים כר״מ בבלי ע״ז כ״ל דסוריא כינוס רבים וחכן פסקינן בכל לוכתא דסוריא כינוס יחיד ובענין קו׳ הרמב״ם ז״ל כמו דאיתא בפלוגתא דתכלי ותמורתי כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח״ל כן ז״ל ג״כ במקום דפליגי הבבלי והירושלמי בדין שעיקרו תלוי בארץ אי נוהג בח״ל הלכה כדברי הירושלמי ובפרט במקום שאין הפלוגתא מפורשת וכיון שלפי הירושלמי אין נטע רבעי נוהג בסורי׳ ומכ״ש בח״ל הכי נקטינן. ומה שיש עוד ליישב בזה השמטנו כי אין כוונתנו כ״א לעמוד על גי׳ הירושלמי:

תני רבי יוסי בי רבי יודה רבי לעזר בי רבי שמעון תומר. בתשובה הב״ל הובא רבי יוסי ור׳ אליעזר תומר ואף שהמאמר מסר ומשובח והרבה שיבושים יש בתשובה זאת בהגהת הירושלמי מ״מ בזה כראה כיון דבמקום ר׳ לעזר בי ר׳ שמעון ב״ל ור׳ לעזר והוא ר׳ אלעזר בן שמוע דר׳ יוסי בן יודה היה קשיש קצת מר׳ לעזר בן שמעון:

נשמיענה

כמה דתימר אין מעשר שני בסוריא ודכוותיה אין נטע רבעי בסוריא. זה מורה בפירוש דב״ל בדברי ר׳ לעזר כיון דאתיא אין בסוריא כרם רבעי כל עיקר וכאו שהגיהו וכן ליתא אין מעשר שני בסוריא ודכוותה אין נטע רבעי בסוריא כמה דתימא לקמן בדברי חיפה כמה דתימא

דתימ' אין מעשר שני אלא לאחר ארבע עשרה שנה. ודכוותה אין נטע רבעי אלא לאחר ארבע עשרה שנה. אמר רבי יוסי [o])והיא בשיטת בני סוריא למדה מארבע עשרה שנה אין ארבע עשרה שנה למדה מסוריא. כתיב (ויקרא י"ט) ובשנה החמישית תאכלו את פריו. [p]) רבי יוסי הגלילי אומר הרי את במוסיף פירות חמישית על פירו' רביעית מה פירות חמישית לבעלים. אף פירות רביעית לבעלים. רבי וזירא רבי יסא בשם רבי יוחנן אתיא דרבי יוסי הגלילי כרבי יהודה. כמה דרבי יודה עושה אותו בנכסיו. כן רבי יוסי הגלילי עושה אותו בנכסיו. רבי ירמיה בעי קומי רבי וזירא כדברי מי שהוא עושה אותו בנכסיו מהו שיהא חייב במעשרות אמר ליה כיי דאמר רבי יהושע בן לוי דאמר רבי אבין בשם רבי יהושע בן לוי [1])לא סוף דבר הלכה זו אלא כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין את יודע מה טיבה צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג. ואנן חמיי ציבורא דלא מפרשין. אמר רבי מנא אלו נאמר בבית שמאי ויש ציבור בבית שמאי. אמר רבי אבין כלום למדו נטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מעשר שני חייב במעשרות. ודכוותה אין נטע רבעי חייב במעשרות. ר' בא ר' חייא בשם רבי יוחנן [2]) עיסת מעשר שני בירושלם כרבי מאיר פטורה מן החלה כרבי יודה חייבת בחלה. אמר רבי יונה [3]) לא אמרו אלא בירושלם אבל בגבולין לא. רבי בא בר כהן בעא קומי רבי יוסי [q]) כדברי מי שהוא מחייב בפרט מהו שתהא חייבת בחלה. אמר ליה ולא ר' יודה היא וסברין מימר כל הדא חילכתא רבי יודה בבית שמאי. **הלכה ז'** ודכוותה אם אין בציר אין פרט עד שיהא בציר [00])בצר הבציר. אכלתן חיה לא. וכמה הוא בציר רבית שילא אמרי שלשה אשבולות שהן עושין רביע. הא רבי עקיבה מקיים הרי קראי. ומה דרבי ליעזר (שם ל') וברמך לא תעולל שלא תאמר הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבצי' יזכה בהן בעל הבי' לפו' כן צריך מימר וכרמך לא תעולל. **הלכה ח'** תמן [4]) תנינן מחירין בגמזיות של הקדש. [5]) אמרו להן חכמים אין אתם מודין לנו בגידולי הקדש שהן אסורין. אמרו להן אבותינו לשחקדישו לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף שהיו באין ונוטלין אותן בזרוע. מה הכנין סביהן מימר [000])קורות ופירות לא הקדישו. ואפילו תימר קורות ופירו' קורות הקדישו פירות לא הקדישו צריכה לרבנין המקדיש

שרה

מ ס ו ר ת ה ש"ס

[o]) ת"כ פ' קדושים. [p]) יבמות פ"ו הל' ג' ע"ב. [q]) בבלי פסחים ל"ז ובזבחי התומר וע"ש. [1]) בבלי סנהדרין ק"ב. [2]) עיי' בבלי קדושין כ"ד. [3]) פסחים פ"ד מ"ח וזס הל' ט' כל הטוגיא וע"ש בבלי י"ו [4]) תוספתא פסחים פ"ד.

שהה אילן מהו שישיר לו בגידוליהן. נישמעינה מן הדא משנודעו העוללות לעניים. שנייא היא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. מעתה אפי' לא נודעו העוללו' יהו העוללות של עניים. שנייא היא שהיא כרם הקדש כהדא דתני [ח]) הנוטע כרם להקדש פטו' מן הערלה ומן הרבעי ומן העוללות וחייב בשביעית. רבי זעירא בשם רבי יוחנן (ויקרא כ"ה) ושבתה הארץ שבת להי'. דבר שהוא להי' קדושת שביעית חלה עליו. רבי חייא בר אבא בעא קומי רבי מנא [ט])לאוכלו בלא פדיון איפשר שאיפשר להקדש לצאת בלא פדיון. לפדותו ולאוכלו נמצא בלוקח לו קורדום מדמי שביעית. אמר ליה הגיזבר מחליפו ביד אחר. אמר רבי מחניה [י])ולמה לו נן כיי דאמר רבי יוחנן [ג]) דברי רבי יוסי [ג]) מפני שקדם נדרו להבקירו. [יא])וכא מפני שקדם הבקר נדרו להקדישו. אמר רבי יוחנן מעשה היה והורו כרבי יוסי ליית הדא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן [ז]) אמר מביון שעבר עליו ושבחו הרי הוא שבחה. שנייא היא בערים שדרכו לבחן. ואפילו על רבי הושעיא ליית היא פליגא דרבי הושעיא [ט]) אמר רומם היית זתים עם רבי חייא הגדול אמ' לי כל זית שאת יכול לפשוט ידך ליטלו אינו שבחה שנייא היא שכל רוגליות. ורוגליות אומן בפני עצמו.

הדרן עלך כל זית

מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות. בפרט ובעוללת משילכו העניי' בכרם ויבואו ובזתים משתרד רביעה שנייה. אמר רבי יהודה והלא יש שאין

מוסקין

נישמעינה מן הדא. והא דלא מתרן הז"ס הכי ר' יוסי חולק במתני' ואמר יתכו שכר גידולין להקדש והטעם מפני שגדלין בקרקע של הקדש וכן פליגי בפירוש מעילה פ"ג מ"ו ת"ק ור' יוסי במקדים אילן ותח"כ כתמלאה פירות שדה ותח"כ כתמלאה עשנים ת"ק סבר מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן ור' יוסי לומר המקדים את השדה והאילן מועלין בהן ובגידולין מפני שהן גידולי הקדש ומ"ב שניר מספקא להו לרבנן הלכה כמאן ומשום הכי מיחו ר"ל דהקו' היא כיון שהחכמים הרחשוכים כסתפקו בדבר לא היה לי להחליט לת"ק דמשכחנו לקולא וע"ו מתרן הז"ס שביית היא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ומה שהוסיפו הוה כאילו שלו ומה נרלון העכויס ולא דמי להך דבעלי יריחו שהקדישו הקירות ותח"כ גדלו הפירות אך הקו' מהך דמעילה במקומה עומדת היאך קאמר ת"ק במקדים אילן ותח"כ כתמלאה פירות אין מועלין בגידולין והרי חכמים רחשוכים כסתפקו בזה וכ"ל להלך מתני' קס התירון הרחשון דדבכן סברו קורות ושירות הקדישו לי כמי ר"ל שנס ת"ק דמעילה מודה דלכתחילה אין כהכין ולא אמר לא לאין מועלין ושניר מיחו חכמים בבעלי יריחו אלא יהכו לכתחילה:

הדרן עלך כל זית

מאימתי. הנמושות. הזקנים ונגמ' מפרש לה, דמעשה שהולכין הנמושות נתייאשו העכויס מקותה שדה ומה שנאלא בה מלקט וה"ה מעשר מתנות עכויס הוא הפקר: משילכו העניי' בכרם ויבואו. שלקטו ושזרו ובאו פעם שניית דהשתא מסתח דעתייהו דעכויס. רש"י מעכית ז': רביעה שנייה. המטר נקרא רביעה מפני שרובע את הארץ ומולידה ומלמיח כוכר הרובע את הכוכה מל' נהמתך לא תרביע. פירוש אחר רביעה על שם שהמטר משביע העפר ומרבילו תרגם רונן רביעה ורון רביעה שנייה בשכה ביכוכית היא כ"ג מרחשון: שתין

מוסקין

מסורת הש"ס

[ח]) מוספתא פאה פ"ג. [ט]) כלעיל פ"ד מ"ח. [י]) שם הל' י' נגעים פ"ג והנגעים הוא נרייתא ומאמר ר' יוסי עימו. [ז]) לעיל פ"ה הל' ג' (דף ע"ז ע"ח) ושם. [ט]) שם.

מוסקין. ל' מסיקה כופל נזיתים כמו קילה בתנופה גוזר בעכבים תורם בתקיים גודר בתמרים: ולא יהא מביא חלה נתרבעה תיסרות. במצב"מ ובגמ' ולא יהא מביא בתרבעה תיסרות וכן בתרומה עיקר גי' נס במצבה ירושלמית. עיי' ר"ש: ב' כתמכין. העכיים ליתר חטים הללו של לקט שכחה ופיאה הן ופטורין מ' המעשר: בשעת הקליר: בכל שבתו. שהוא כוהג דהייבי בשבה שלישית ובשבה שנית: ובן לוי כתמן לעולם. דמעשר רקצון כוהג בכל שבה ושבה ובין דתמר של מעשר רחמנן הן לא תיישנין שמא לא הפרים תרומת מעשר ובגמ' ופרש"י להי: מיכן. מיותר: חלה על דבר שבן דרך בני ועיי' לקמן בגמ' פי' כוהגין לתת להם כן ולא על דבר שאין רגילין לתת להם כן ופשבה הבאה מפרש ומזיל: ג' כתמכין לא על לומר של מעשר עני אי של לקט שכחה ופיאה: ומיכן כתמכין לא על התקמ"ז. במצב"מ ובגמ' ומיכן כתמכין על הקמח מין כתמכים ליתר קמח ופת זה של מעשר עני שניתן קמח ופת במ"ע דתין דרך לתלק מעשר עני קמח ופת: ס)כתמכין על שעורה של תורו. כל"ל וכתמר הוא במצב"מ ובגמ' פי' שדולת של תורו הרמב"ם. והר"ש מפרש שעורה של תורו קודם שבכתב במכתב והוסרה קליפתו: סס)ומיכן כתמכין עליו דין חיי דין מבושל. כל"ל וכתמר הוא במצב"מ ובגמ' (ובמצב"מ ובגמ' חי) דתין דרך לתלק כן: על הגריסי'. שטחנן ברחיים של גרוסות: כתמכין על השמן. שדרך לתלק מעשר עני שמן: ומיכן כתמכין עליו לומר של זיתי ניקוף הוא. זיתי ניקוף מתחנות עכיים הן שחובטין ומקפקפין בזיתים להשיר הזיתים שנשארו מן המסיקה וניקוף לשון כנוקף זית (ישעיה י"ז) ודין העכי בתמן לומר שמן זה הולכתי מזיתי ניקוף ופטור מן *המעשר לפי שאין רגילין לעשות שמן מזיתי ניקוף: ד' כתמכין על ר"ירק חי. לומר של מעשר עכי הוא דירק חייב במעשר מדרבנן: דבר מסועט. במצב"מ ובגמ' דבר מועט: שכ דרך בעל הבית להיות מוליך מלפפוו. בעל הבית שנכנס לעשר מוליך בתורת מעשר דבר מועט מן הקדרה כלי' מן המפוזל מאכ בתוך הקדרה: ה' אין פוחתין לעכייס בגורן: כשמחלקין מעשר עכי בגורן אין נותנין לכל עכי ועכי פחות מעיסור זה: דגילה. תלכים יבשים לתאר שכדרכן בעיגול קרויין דגילה ושוב אין. כמכירן במקה אלא במצקל להכי תני תכה: כרם. תלי תכה: ו' מידה זו. דאין פוחתין לעכי תמורה נכתכים לוייס ויזרלים כל אחד מהם שמחלק מעשר עכי בגורן לא יפחות מזה השיעור כן פי' הרמב"ם. והר"ש מפרש מידה זו שמתרגו אין נכתכים עכייס אין בלוייס עכייס אין בזרלים עכייס: היה מליל. שאין רולה לחלק לעכייס שכולו של מעשר עכי שבידו והולה להליל מפני לקרובי העכייס: נותן מחלה. לעכייס שנאמ': ונושל מחלה. ומלכיע לשורך קרובין: היה לו מעוט. במצב"מ ובגמ' היה לו דבר מועט ובגמ' לקמן מפורש: ז' מכבר בפוכדין. ככר הנמכר בפוכדין כשחטים נמכרים מרבע סאים בסלע מרבע סאין הן כ"ל קבין שהסלע היא שנה קבין והסלע הוא מרבעה דיבריק והדיבר שם מעין במלא הסלע כ"ל מעין הרי כ"ל קבין לכ"ל מעין קב למעה והמעה שני פוכדיונים הרי הככר הנמכר בפוכדיון הוא חלי קב: פרכסת ליפה. מעה וכרים וכסתות: שכת נותנין לו מזון שלש סעודות. שחייב לתת להם לאכול בשבת ג' סעודות: מן התחתון. מתחוי וקופה מפרש בגמ': כגבית בשבים. לפי שמתחכיכן על הלדקה ואין בהזין שכהה על הלידור פחות מבשים בכלי ב"ש ח': ומתחלקת בשלשה. כדיכי מתוכות ובגמ' לקמן מפרש לה: ח' מאתים זוז. קיים להו לרבנן שלשו שספיקים לשכה לחת לכסות ולמחוכות: ואת כלי תשמישו. במצב"מ ובגמ' כלי תשמישו, כלים שמשתמש בהם: ט מי שיש לו חמשים זוז וכו'. דמעשין דעשרין טפין כמאתים ללא עשרין: לימו מת מן הזקנה עד שלריך. במצב"מ ובגמ' לימו כפטר מן העולם עד שילטרך ועיי' בתי"ט: כל מי שהוא לריך ליטול ואינו נוטל. שלא דוחק עלמו במלאכה ומסתפק במעשי ידיו כדי שלא יתערבם מחכיכים:

מוסקין את זיתיהן אלא לאחר רביעה שנייה אלא כדי שיהא עני יוצא ולא יהא מביא אלא בארבעה איסרות. ב' נאמנין על הלקט ועל השכח ועיל הפיאה בשערן ועל מעשר עני בכל שנתו ובן לוי נאמן לעולם. ואינן אינן נאמנין אלא על דבר שבן דרך בני אדם להיות נוהגין כן. ג' נאמנין על החטים ואינן נאמנין לא על הקמח ולא על הפת. ס)נאמנין על סעודה של אורז. סס)נאמנין עליי בין חיי בין מבושל. נאמני' על הפול ואינן נאמנין על הגריסי' בין חיין בין מבושלין. נאמנין על השמן לו' של מעשר עני ואינן נאמנין עליו לומר של זיתי ניקוף הוא. ד' נאמנין על ירק חי ואינן נאמנין על המבושל אא"כ היה לו דבר ממועט שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו. ה' אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים *וקב שעורים. רבי מאיר אומר חצי קב. קב וחצי כוסמין וקב גרוגרות או מנה דבילה. רבי עקיבה אומר פרס. חצי לוג יין. רבי עקיבה אומר רביעית. רביעית שמן רבי עקיבה אומר שמיניה. ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהן מזון שתי סעודות. ו' מידה זו אמורה בבהמים ובלוים ובישראל היה מציל נותן מחצה ונוטל מחצה. היה לו ממועט נותן לפניהן והן מחלקין ביניהן. ז' אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפונדיון מארבע סאין בסלע. לן נותנין לו פרנסת לינה. שבת נותנין לו מזון שלש סעודות. מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי. מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה. והקופה נגבית בשני ומתחלקת בשלשה. ח' מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו באחת הרי זה יטול. היו ממושבנין בכתובת אשתו או לבעל חובו הרי זה יטול. אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו. ט' מי שיש לו חמשי' זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול. וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שצריך לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו. ועל זה נאמ' (ירמיה י"ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. וכן דיין שרן דין אמת לאמיתו וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פיסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהן שנאמר (דברים ט"ז) צדק צדק תרדוף וכל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שיהו עיניו בהות שנאמר (שמות כ"ג) ושוחד לא תקח כי השוחד יעור עיני חכמים וגו':

סליק פירקא.

סליק פירקא.

[o]שהן בתים בסוף. כנ"ל פי' לאחרי שכבר נתן שתר העכויס, וכרתה שהוח תל' תמת שבתים לעת ערב: משושות. וכדתפרש לקמיה: לית תכי תכי. במתני': שה: ממשמשין וגתין. תל' ממש בלהרים ודרך הזקנים לעשה תו שהוח תל' כי ממשת כל כלי וכמו שפי' הרמ"ם מתוך שהולכין כפיפים ועיניהם מסתכלות למטה רותים כל מה שמוטל לפניהם ותיכם מטתירים כלום: היה יוצא מן הכתישות. כלו' בתוך הכמושות: מתכי. כ"ל מתנות: שתין עכויס מקפידין עליהן. שתיכם בתים ללקטן: [oo]וים תלם קורת שם פיאה לעלמו. כנ"ל וכי רשתי לקרות שם פיאה יה"ה שם שתר מתנות עכויס וכקט פיאה שנה התחיל המסכתת כדי שיבוח הוח עלמו ויטלנה: תכי רבי שמעון וכו'. תירולת היח התורה התירה נעכין זה דתכי רשב"י: ולא לעורבין ולעטלפים. וכיון דתין עכויס בתים ולוקחין הרי כשתר לעורבין ולעטלפים: בפרט ובעוללות. פסק"ת דמתני': ולא תכיכן כמוצות. למאי לת תכי גם הכת מטילכו הכמושות כדרך שעכה בריצת: על ידי שהן חבידין. שהפרט והעוללות מבדינן: הן בתין על פתר. היקנים בתים לתלתר עם הנחורים: [ooo]מאכי שהוח ליכה. כנ"ל וכשתר היח נר"ם פי' מסיקת הזיתים היח פתר שעבר הקיץ והתילה כבר עת ליכה: וקודם לכן תיכו לסיר מעוש גזל. קמי' ר' יהודה דמתני' דתמר תלת כדי וכו' נתרבכה חיסרות וכי פחות מזה תין כתן גזל עכויס ול' קודם לכן פי' קודם שיגיע לזה השיעור דל' חיסרות: בד טתן השיבן. כנ"ל וכעין ט"ס זה כמלת לעיל פ"ד סוף הל' ג' (דף ע"ג ע"ב) כלו' ר' יהודה הזיב לחכמים על פי מה שהם קבעו שיעור: לת פתח שתם לומרי'. הלת פתח שפתח קבעתם שיעור חדש גבי זיתים ולת מזילכו הכמושות מפני שהיח ליכה ותין דרך הכמושות לילך: [oooo]ממתוך שהוח יודע שתיכו מניח פרכסתו. כנ"ל וכשתר הוח בר"ם כן קבעתי על פי תשר דרך העכויס ליטח ולכזוט ועל פחות מד' חיסרין שהן כדי פרכסתו תיכו יוכח: **הלכה ב'** עד תיכן. עד תיזה מקום כתמכים לומר שהביתו משם הלקט וכו': עד מקום שדרכו לילך. דבהרתקה בזמת דרך העכויס לחזור תחר מתנות עכויס ותם תמר על מה שהניח מכתן ולהלן שהוח לקט תיכו כתמן: ומיפשר כן. שילקטו ה' לכזיס ה' כורים בהלכת וביתם יום תחד: מיכח ליבתר ומיכח ליבתר. ומשני הש"ם מזה הגורן מעט ומזה הגורן מעט כלו' שהיו הרבה גרנות נמהלך יום תחד: [o]כורח שלק. כ"ל עלה לכל תחד כור ולתשזה תשזה כורין: מתני' דר' לליעזר. מתני' דתכי ועל מעשר עני כבל שכתי ומשמע לי' בש"ם דכתמן ותין לריך הלוקח להכרים כלל וגם לת מעשר רתשון לתיש כר"ש: דר"ת לומר כתמן על השני כתמן על הרתשון. תם רתיכו מי שחזר על המעשרות שהפרים מעשר שני כתמן שהפרים מעשר רתשון ותכמים חולקין עליו וסבר המקשן דלר"ת גם הנתמן על מעשר עני כתמן על מעשר רתשון וזה שהפרים מעשר עני הפרים מקודם מעשר רתשון: שכייח היח שתין לדם עושה בדבר ערוה. שתני הכת כלו' במשכתו גם תכמים מודים שתין לדם עושה בגלה בדבר שהוח עושה כלו' בדבר מליה דמי שכות: לעני מעשר עני לת יעשה בגלה שלת יפרים מתחילה על מה שהוח כיתן לעני דהת דתמרי רבנן הנתמן על השני תין נתמן על הרתשון היינו על מה שגייר בכרי תחר שהפרים מעשר שני לגבל על מה שהפרים למעשר שני גם תכמים מודים דנתמן שהפרים מעשו מקודם מעשר רתשון: זה נרתה פירוש המתמר. ועי' דמאי פ"ד סוף הל' ה': כשם שלת בתחדו ישרתל. ישרתל ע"ה לת בתחד שלת הפרים תרומה גדולה מפירותיו והלוקח דמאי תיכו לריך להפריש תרומה גדילה: כך לת בתחד בן לוי. שלת הפרים תרומת מעשר מתעשר רתשון הכיתן לו: ר' הושעיה. הוח ר' הושעיה דדור השלישי עי' ערכו מנוח פ"ד: [oo]מתני' לתמר. כנ"ל בקו על הרי"ש דתני בתשכתו: ובן לוי בתמן לעולם. ומאי לעולם שלת לומר שכתמן לנמרי ותף על תרומת מעשר: תפילו בשביעית. שהכל מוכלין מן ההפקר ותין מעשר כוהג בו ותם ים ריך לוי מעשר רתשון של שבה שנית תם כתמן לומר הפרשתי מ"מ כיון שתין מעשרין בשביעית וכ"ל דידעינן שלת הפרים בשנית הלה"ה היה כתמן בשיגו דיכיל לומר הפרשתי מ"מ בשנית או דמיירי בתעשר רתשון של שנית שנת לידו בשביעית: מעשר נרור. הת דתכיכן במתני' ובן לוי כתמן לעולם דוקת לתרומת מעשר תבל למעשר שני תיכו כן שלת תם לתר מעשר נרור הוח, כלו' מ"ר כדרכו שהפריש בעל הבית ובא לידו בתירת מעשר רתשון כתמן למ"ם דמעשר רתשון פטור מן השני: תבל בתומר כיתן לי. מעשר רתשון זה בת לידי בתורת מתנה ולת בתורת הפרשה: או בתומר מבלו הן. שהיה לו כרי והוח הפרים מתכו מ"ר זה: תיכן כתמכין. למעשר שני ותם כן לוי זה ע"ה לריך התבר הלוקח להפרים מ"ם כדין דמאי דדוקת על הרומת מעשר כתמן בבל עכין מפני שהוח בעוך מ"ת תבל לת על מעשר שני שתיכו שלת בלתו וכדרך שישרתל ע"ה תיכו כתמן על מעשר שני והוח הדין למעשר עני ג"כ תיכו כתמן בתומר כיתן לי תו מבלו ולריך התבר לקרות שם והש"ם נקט מילתת דפסיקת מן השני תבל מעשר עני לית לי' לר"ת דמאי פ"ד מ"ג דתין לריך לקרות שם למעשר עני של דמאי והכת לת שייך מינו דירת לנקט שים כתן מי שמכתיבו: דו מתניתא

מסורת הש"ס

[o] עי' בבלי תעניות ו' ב"ת כ"ת. [oo] תולין קל"ד. [ooo] דמאי פ"ד הל' ה'.

מתניתא לימן כתמכין. זאת המצוה לומרת לימן כתמכין וכו׳ המקשין מתמיה על ל׳ המצוה לימן כתמכין מלמ על דבר שכן דרך נכי מדם כוהנין כן והוא כפל לשון אתי׳ דרך כוכתה מכהג ואיך שייך לומר שכן מכהג נכי מדם כוהנין כן: כיכי מתניתא. כן לריך לגרום בתמכי׳: שכן נכי מדם כוהנין כן. כלו׳ סמי מכתן דרך ותני שכן נכי מדם כוהנין כן וכאשר הוא בתמצה בגליון, ולפשר שהמצוה בגליון מחוקקת ע"פ התירוץ של הירושלמי ובר"ש הגי׳ שדרך נכי מדם כוהנין כן וכרמה לל"ל כוהנין. **הלכה ג׳** מהו שיהא כתמן לומר חיטים ניתן לי וכו׳. בתמכי׳ תכי ולימן כתמכין לא על הקמח ולא על הפת מהו שיהא העכי כתמן זה הקמח וכן זה הפת עשיתי מחטים מעשר עכי שכתבו לי: פשיטא ליה שהוא כתמן: דמה יעשה מהחטים כ"ש קמח או פת ואת אלא לתמן גם בתומר קמח ופת ניתן לי נמיגו כתב הר"ש דהוה כמיגו בתקום עדים: שרוב נכי מדם מכנסו לקט. שרוב בעלי בית כוכסין הלקט לבתיהן ופי׳ הרמ"ש מצכחת לה כגון שלא נתו העניים ונעל הבית לוספתו לשמרו לעניים: לפיכך כן לימן כתמן. לפי שתין דבר זה מצוי: תכי ר׳ יוחן. בתוספתא ר׳ יהודה: מקום שנהגו להיות דורכין. דתן הסתם לתן העכי כתמן לומר יין זה של עוללות וכדרך זיתי ליקוף דמתכי׳ לגבל מקום שנהגו: יהא עכי כתמן לומר. בתוספתא הגי׳ העכי כתמן לומר: ודכוותיה. סתמא דש"ס לתמר ודכוותיה וכו׳: **הלכה ד׳** מכאן מתקנתיה. שנהו לתקנו: סלק גמליאל זוגה. כן שם תמורת וחי גדור שכי (עיי׳ תבות פ"ב ערכו) ותקנו מתוך הליפסת כלו׳ תן הקערה והש"ס מביא עובדת זה המגרר מה שלמרה המצוה שכן דרך בעל הבית וכו׳: **הלכה ה׳** תני רובע אורז וכו׳: הגיעו לשיעור שנשתרת ולימרת הוא לוג. רש"י עירובין: שלשת קבין חרובין כר"ש הגי׳ שלישית קב חרובין ולפשר שהוא ט"ס: עשרה לגוזין. וכן הוא בבבלי. ועי׳ הר"ש עשרים לגוזי וכרמה ט"ס: ממר ליה. כל"ל: לתן לברה סתם הלת קרמת. כן כרמה הגי׳ הכבוכה על לרור זה סתם עיר שלת שהוא כעין מה לתיתת במצכה סוף פ"ק דתניגה הלכות שבת וכו׳ הרי הן כהררים התלויים בשערה שהן מקרת מועט והכת פירוזו כל הכך שיעורים דתכי במצכה ובריימא לא הוליאו מן הקרת שלא שהיתה להם לתיה לסתכתת לפניה ולתן לשמול מכת לן הכך שיעורת: קומי ר׳ לילי. כל"ל והוא ר׳ הילת עיי׳ תבות פ"ד ערך ר׳ הילת: לא כלן. כרמה ל"ל בלן והוא בל׳ יוכי*) עלה ופתרוהו תן עלה לסתור שלא לנטות כלו׳ תין מכתה בהרבות קושית על קושית כ"ת ליפד הדבר והוצת זה המתר פה לתידי דהת לשעיל חזקי׳ שלל לתבוי וכו׳: תכית תרבע ליטרין. בבריימא לשעיל לתיתת ליטרת ירק ושתר ר׳ מכת דבריימא לתרת תמרה ר׳ ליטרין: וכן לעירוב. קתי לשעיוני דמתכי׳ לעירוב לריכת ג"כ כהכך שיעורי. ובעירובין הגי׳ תתן תכיכן חכי לוג יי. ר"ע תומר רביעית תמר ר׳ שלעזר וכן לעירוב: הלת לתיתר נין. לתכת שיעורת דמתכי׳ גם לעירוב: תבל בשתן. תין מערבין ברביעית כמתכי׳ שלא בתזון ג׳ סעודות: כדי לטבול בירק. בתס׳ עירובין הגי׳ כדי לטבול ירק ושפי הגי׳ שלפכיכו כרמה ל"ל כדי לטבול בו ירק: תפוכין. תין זרעוכין: לר׳ תיר. לפשר שם כל דבר שכתכל כמות שהוא חי מערבין בו: הוחל והן מסריחין לת הפה. כשהן חיין הו"ת לא הוו דבר שכתכל כמות שהוא חי ואין מערבין בהן: בשר חי מערבין בו. כן הוא בתס׳ עירובין: מפני שדעתן מקולקלת. בשבת מכחות הגי׳ חל (יה"כ) להיות בע"ש שעיר של יה"כ כתכל לערב הבבליים מוכלין אותו חי מפני שדעתן יפה וכן הוא בתס׳ עירובין כלו׳ שהם רעבתנים והתכת מכבה לשבת והכת מצבה הש"ס לשון המשנה ומניחו לפי עיקר העכין וקבת כרמה שהיות מקולקלת היא שיהו חיזה כותב מתוכר וכין שקלה מכעים מוכלין אותו מערבין בו: ר׳ יוחן בשי. תקר והעלה (עיי׳ תבות פ"ב ערך בשת): הלת כלקירת. בעירובין הגי׳ כלבודת וכתב בשל קרבן עדה כל"ל לגרום כלכודת והוא תין דג קטן וכזכר כדרים כ"ו הל"ל: 000)הי׳. כל"ל נקו על הו"ו ובמילואו הוחיל. ובתס׳ עירובין הוחיל ואילין כותתי וכו׳ פי׳ כמו שמערבין בשבר חי הוחיל והבבליים מוכלין אותו כן מערבין בכלקירת היה הוחיל ואילין כותתיים מוכלין אותה כמות שהיא חיה: היכן יכון. כל"ל יכון הוא כמו תיכון (עיי׳ תבות ח׳ ע"ת ד"ה בירושלמי) פי׳ תיזה הן: **הלכה ו׳** ביותר מכשיעור

שלשת קבין חרובין. הרמב"ם פ"ע ה"ל ח׳ הגיה כך בגרייתת וכאשר היא לפכיכו ולא כגי׳ הר"ש שהשמיט עוכלת תבלין וכבר העיר ע"ז בעל פ"מ ע"ש:

שמתוך

מתניתא אינן נאמנין אלא על דבר שכן דרך בני אדם נוהגין כן. כיני מתניתא אינן נאמנין אלא על דבר שכן דרך בני אדם נוהגין כן. **הלכה ג׳** מהו שיהא נאמן לומר חיטים ניתן לי ועשיתי אותן קמח. חטים ניתן לי ועשיתי אותן פת. פשיטא ליה שהוא נאמן. היו הכל יודעין שרוב בני אדם מכנסו לקט אפי׳ כן אינו נאמן. [1]תני רבי יודן אומר מקום שנהגו להיות דורכין את העוללות יהא עני נאמן לומר יין זה של עוללות הוא. ודכוותיה מקו׳ שנהגו להיות מוסקין זיתי ניקוף יהא העני נאמן לומר שמן זה של זיתי ניקוף הוא. **הלכה ד׳** אילין רבית אסי בשלון ירק אנשון מתקנתיה סלק גמליאל זוגה ותקניה מן גוא לפסא. **הלכה ה׳** תני רובע אורז [2])כולה הבלין ליטרא ירק שלשת קבין חרובין חצי לוג יין רביעית שמן. עשרה אגוזין חמשה אפרסקין שני רימונין ואתרוג אחד. מה טעמא (דכריס כ"ו) ואכלו בשעריך ושבעו. ג)תן לו כדי שובעו. חזקיה שאל לאבוי מנא אילין ש׳עוריא 00)אמר להן אהן צררא סמך הדא ברתא. רבי חנניה הוה יתי׳ קומי רבי אלי והוא אמר טעמין והוא סתר. אמר טעמין והוא סתר אמר ליה לא בלן מסתור אלא מבני. אמר רבי מנא תניא ארבע ליטרין. [3]אמר רבי לעזר וכן לעירוב. אמ׳ ר׳ חיננא הדא דתימר ביין אבל בשמן מערבין בו מזון שתי סעודות. תני מערבין בחומץ מזון שתי סעודות. תני מערבין בשמן מזון שתי סעודות. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כדי לטבול בירק הנאגד שתי סעודות. רבי יצחק עטושיא אמר קומי רבי זעירא בשם דבי רבי ינאי אפונין חיין מערבין בהן מזון שתי סעודות. למי נצרכה לרבי מאי שלא תאמר הואיל והן מסריחין *את הפה אין מערבין בהן. דג מליח מערבין בו. בשר מליח מערבין בו. בשר חי [4]דתנינן הכבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שדעתן מקולקלת. רבי יודן בעי הדא כלקירא 000)הוא ואילין כותאי אכלי מינה חייה היא מערבין בה. שמואל בר שילת בשם רב פעפועין וגדגדניו׳ [5])וחלוגלוגות מערבין בהן. בעון קומי היידן וינון אמר לון ככולי והנדקוקי ופרפחוניה. **הלכה ו׳** יונה פתר מתני׳ ביותר מכשיעור

מסורת הש"ס

[1]) תוספתא פמה פ"ד. [2]) נבלי עירובין כ"ט ובזיכוי ע"ב. [3]) ספרי פ׳ כי תבוא. [4]) עירובין פ"ג הל׳ ח׳ וסם כל הסוגיא בבלי סם. [5]) תבואות פי"ל מ"ו. [6]) עיי׳ שביעית פ"ט דיש הל׳ ח׳.

*) βουλή.

מכשיעור. מעשרות מיירי שהפרים מתחלה מעשר עכי יותר מכשיעור ס״כ כבר ניתן להליל ממה שהפרים לכן רשאי להליל מחלה לקרובין: אבל בכשיעור. אם לא הפרים אלא כשיעור אין יכול להליל לקרובין אלא נותן הכל לפני העניים והם מחלקין ביניהם הסיפא היה לו ממועט: ר׳ חזקיה פתר מתניתא בכשיעור. הרישא מיירי שמתחילה לא הפרים אלא כשיעור ורלה להליל כוטל מחלה ונותן מחלה ועי״ז לא כשאר אלא דבר מועט כלו׳ המחלה לעניים ותו לא רשאי להליל עוד לקרובין אלא נותן לפניהן וכו׳ וזה פי׳ הסיפא היה לו ממועט: **הלכה ז׳** תני המסבנין. בד׳ ויכיליה כמשכת הל׳ ו׳ עד תמחוי בכל יום ומשם מתחלת הלכה ז׳ אבל העיקר שהלכה ז׳ מתחלת מן תני המסבנין וכן העתיקו בד׳ קרמטאזין אלא שגגו שם והעתיקו הלכה ד׳ גם לפני תמחוי בכל יום: המסבנין. עניים המסבנין על הפתחים: אין נזקקין להן לכל דבר. השניים במשכתנו כי לחרי שרגילין לחזור על הפתחים דיש נכך: לארגון דיליה. מטנע קטנה של כסף שהגו להת לעני, לארגון ל׳ יוכית*): הכא לית לאמר. במשנה לעניל ליתת אין פותחין לעניים בגורן מחלי קב חטים: וכא לית לאמר אין פותחין לעני העובר ממקום למקום. מכאן לפוסקין וכו׳ והוא חלי קב ולעיל דכותבין לו חטים ומיכא ילילה נשחיכה והרקדה ופסייה ולא ישאר לעני חלי קב: לא מהן שלים לילילה. שהחנוני שמוכר לת הכבר מוליא ומאלא לליכא חלי קב נכבר.

שמתוך שכוטל מחלה וכותן מחלה כעשה דבר מועט. ר׳ חזקיה לריך ע״כ לפרש היה לו ממועט דמתני׳ ע״י שכוטל מחלה וכותן מחלה דכיון שהוא מפרש הרישא שהפרים כשיעור ס״כ ע״כ לריך להפרים כשיעור לכן היה לו ממועט הא מפרש שכתהוה דבר מועט ע״י שכוטל וכו׳ ומפשר שר׳ חזקי׳ מדייק ל׳ ממועט דמשנה שכתמעט ע״י שכוטל וכו׳ אבל בלשת דרך ס״ם זה לומר ממועט ועיי בר״ם פירוש אחר בזה:

של

מבשיעור היה מציל נוטל מחצי ונותן מחצה אבל בבשיעור הוא נותן לפניהן והן מחלקין ביניהן רבי חזקיה פתר מתניתא בבשיעור ביקש להציל נוטל מחצה ונותן מחצה שמתוך שנוטל מחצה ונותן מחצה נעשה דבר מועט הוא נותן לפניהן והן מחלקין ביניהן: תני [2]) המסבבין על הפתחים אין נזקקין להן לכל דבר. אמר רבי יונה ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגרון דיליה. הכא את אמר אין פותחין לעניים בגורן. וכא את אמר אין פותחין לעני העובר ממקום למקום. רב הונא אמר [3]) צא מהן שליש ליציאה. ר׳ יוסי בי רבי בון מפיק לאילין נחתומיא כהדא דרב הונא ובלחוד כהדין שעורא. רבי בא בר בא בר ממל בעא קומי רבי לא [4])ראו אותו יוצא מן העיר ונכנס ליה אמר ליה הנותן נותן והלוקח יחוש לעצמו. הלכה ז׳ [1]) תמחוי בכל יום קופה מערב שבת לערב שבת. תמחוי לכל אדם. קופה אינה אלא לאנשי אותה העיר בלבד. ר׳ חונה אמר [7]) תמחוי בשלשה שהוא על אחר. רבי חלבו בשם רבי בא בר זברא אין מעמידין פרנסין פחות משלשה. [00])אכא חמי דיני ממונות בשלשה. דיני נפשות לא כל שכן. ויהיו עשרים ושלשה. עד דהוא מצמית לון הוא מסכן. רבי יוסי בשם רבי יוחנן אין מעמידין שני אחים פרנסין. רבי יוסי עבר חד מן תרין אחין. עאל ואמר קומיהון לא נמצא לאיש פלוני דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחים פרנסין. [5]) ר׳ יוסי עאל לכפרה בעא מוקמה לון פרנסין ולא קבלין עליהון עאל ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע. ומה אם זה שנתמנה על הפתילה זכה להימנות עם גדולי הדור. אתם שאתם מתמנין על חיי נפשות לא כל שכן. רבי חגיי כד הוה מקים פרנסין הוה מטעין לון אוריתא לומר שכל שררה שניתנה מתורה ניתנה. (משלי ח׳) בי מלכים ימלוכו. בי שרים ישורו. רבי חייא בר בא מקים ארכונין. רבי ליעזר הוה פרנס. חד זמן נחית לבייתיה אמר לון מאי עבדיתון אמר ליה אתא חד סיעא ואכלון ושתון וצלון עלך. אמר לון ליכא אגר טב. נחת זמן תניין אמ׳ לון מאי עבדיתון אמרו לי׳ אתא חד סיעא חורי ואכלון ושתון ואקלונך. אמר לון כדון איכא אגר טב. רבי עקיבה בעון ממניתיה פרנס. אמ׳ לון נמלך

גו

הר״ם: מפיק לגילין כחתומין. היה מולין לכחתימים אלא כמו דאמר רב הונא שלים לטחיכה ולאפייה: ובלחוד כהדין שעורא. ובלחוד לשיעורא זה כלו׳ לחלי קב אבל אם נתן לכחתום חטים לאפות יותר מחלי קב לא מולין שלים כי לא נערך רוחת החטין רבה טורח הכחתים: ר׳ לא. הוא ר׳ לילא: [0])ראו אותו יולא מן העיר וכנכם לה. כל״ל ראו עכי העובר מעיר לעיר יוכא מן העיר ונכ אל העיר מה דיכו אם כעובר ממקום למקום וכותבים לו כשיעור דמשכתנו אז כיון דאב הרי הוא כמחזיר על הפתחים ואין נזקקין לו וכדלימת בבריית׳: הכותן נותן כדרך שנותן לעכי העובר ממקום למקום: והלוקח יחוש לעלמו. העכי הלילה יחוש לעלמו אם כטל כדין: תמחוי בכל יום. קלי על המשנה ומפרש והולך מה בין תמחוי לקופה תמחוי נגבית בכל יום וכו׳: שהוא על אחר. משום שמתחלקת לאלתר ולא הוה פחות מדיכי ממונות וכדמפרש בתר הכי: פרנסין. המממנים על לרכי הלילור כגון גבאי לדקה וגבאי תמחוי: [00])תא חמי. כל״ל: דיכי כפשוט. דיכי חיי כפשוט שהרי על הפרנס לדין למי יתן וכמה יתן וכדומה: ויהיו עשרים ושלשה. כדיכי כפשוט: עד להוא מלמית לון. בעוד שהעכי מקבץ לותם גם לידי סכנה שהוא רעב וכפשו זוקקה למזון: אין מעמידין שני אחין פרנסין. משום קרובות וכדיכי ממונות: עבר חד מן תרין אחין. פרנסים עבר כמו העניר: עאל לבית המדרש לו לכהכ״כ: ואמר קומיהון. בפני הלילור: לכפרה. שם מקום: ולא קבלין עליהון. הלה חשב מיכה לא רלו לקבל שלא היה לפי כבודן: בן בבי על הפקיע. בעשה שקלים מיתת אלו הן הממונים שהיו בעזקדא וכו׳ בן בבי על הפקיע פי׳ שהיה מפקיע פתילות לנוכך קוטב וכדלימת בפ״ם זה שם: זכה להימנות עם גדולי הדור. שהממונים הנזכרים בעשה שם היו גדולי הדור: הוה מטעין לון מוריתא. טען עליהם ס״ת כלו׳ בעצת מיכו כתן בידם ס״ת: בי כדכתיב בי מלכים ונו׳: ר׳ חייא בר בא מקים מרכונין. ר״ת בר בא היה מגדולי החכמים (עיי׳ ערכו מגוה פ״ד) והוא בעלמו היה מקים מרכונין פירוש פה פרנסים וכדי להדר הפרנסות בעיניהם: סיעא. חבורה ופה הכוכה חבורה של עכיים: ליכא לגר טב. זה לילי שכר טוב כי כמה שכתבו לי תודה הפסדתי שברי מן השמים: ומקלונך. וקלונך: כמלך

גו

מסורת הש״ס

[1]) תוספתא פאה פ״ד הבלי ג״כ ח׳. [2]) בבלי עירובין פ״ב וז״כ ע״ב. [3]) תוספתא שם פ״ד הבלי ג״ב ח׳. [4]) בבלי שם והוא מן הברייתא ובתוספתא ליתא. [5]) שקלים פ״ה הל׳ ב׳.

---

*) ἀργύριον.

שלא להוליכן. וכן הוא בתוספתא ולא רצו להוליכן ומה דתימא דרשין בשעריך וכו' ליתא בתוספתא מלמד שאין מוליכים מן המקח (כפ' כי תבוא בטבלה) היתה

גו [ס]) בייתיה הלכון בתריה שמעון קליה דיימר על מנת מתקל על מנת מבזייה. רבי בא בר זברא אמר איתפלגון רב ורבי יוחנן [ע]) חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות. וחרנה אמר אף בכסות אין מדקדקין מפני בריתו של אברהם אבינו. מתניתי' פליגא על מאן דאמ' אף בכסות אין מדקדקין פתר ליה לפי כבודו. ותני כן [ק]) במה דברים אמורי' בזמן שאין מבירין אותו. אבל בזמן שמבירין אותו אף מכסין אותו ותבל לפי כבודו. והתני [ר]) למזונות שלשים יום. לכסות ששה חדשים. [רס]) פתר לה ליטול. והתני למזונות שלשים יום לפסין ולצדקות שנים עשר חדש הא קדמייתא ליטול עוד היא ליתן מהו לפסין ולצדקות שנים עשר חדש בשבר סופרים ומשנים.

הלכה ח' חד תלמיד מן ד"בי היו לו מאתים חסר דינר והוה רבי יליף זכי עימיה חדא לתלת שני מעשר מסבינין עבדון ביה תלמידוי עינא בישא ומלון ליה. אתא בעא מזכי עימיה אמר ליה רבי אית לי שיעורא. אמר זה [ש]) מכת פרושים ננעו בו. רמז לתלמידוי ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עימיה היך מה דהוה יליף. [ת]) משפחת אנטבילא היתה בירושלם והייתה מתייחסת של ארבן היבוסי. פעם אחת פסקו להן חכמים שש מאות כיכרי זהב שלא להוציאן חוץ לירושלם דהוון דרשין בשעריך בשעריך לרבו' ירושלם. והתני [י]) מעשה בהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סים אחד להתעמל

בו

והתכי למזונות שלשים יום וכו'. וסבר המקשן דהכי קאמר אם הוא נעיר ל' יום כותבין לו מזונות וכן אם הוא נעיר שנה מדשים כותבין לו בכסות ואין מדקדקין לא בחות של' יום מדקדקין בין למזונות בין לכסות ולמה לרב ור' יוחנן דלתרוייהו אין מדקדקין במזונות: [פפ]) פתר לה ליתן. כל"ל הך בריישא מייתי ליתן וקאי על עשרי העיר והכי קאמר מי שדר נעיר ל' יום לריך ליתן למזונות העכיים וכן מי שדר נעיר ו' חדשים לריך ליתן לכסות: לפסין. עם המלך שנים עשר חדש. ולצדקות שנים עשר חדש. אם דר כאן י"ב חודש לריך ליתן מכלל דהכי דריש ליטול דהא מזונות וכסות הן בכלל לדקות ול"ל קאה ריבה לסיפא מלא דהריבה מיירי ליטול והסיפא מיירי ליתן: לעולם גם הריבה מיירי ליתן: מהו לפסין ולצדקות וכו'. מלא דלצדקות דסיפא מין לדקה אמר: בשבר סופרים ומשנים. סופרים הם הקורין התורה נרבים ומלמדין התינוקות הגדולים ומשנים להם הם השלמידין התיניקית הקטנים וכ"ב חזכים עיי' מגיה פ"ד ערך ספרה: **הלכה ח'** והוא רבי יליף זכי עימיה. והיה רבי רגיל לזכות לו כלו' לתת לו מתת לשלם שנים מעשר מעכיכין פי' מעשר עניים דהוא כיהג מתת לג' שנים בשנה השלישית: עבדון ביה תלמידוי עינא בישא. עשו עשו תלמידי דרך עין רעה כלו' דבר רע: ומלין ליה. ומלאו לי' המאתים כתנו לו דינר והיו לו מאתים ותו לא היה יכול לקבל מעשר עכי: רבי לית לי שיעורא. ואיכי דאמי לקבל מעשר עכי: זה מכת פרושים ננעו בו. מכת פרושים מי שעשה נרעות ומכה את עלמו להרעות שהיו יכין שמים ובבר מסורש לעיל בברכות פ"ט הל' י' כן עשו עם זה התלמיד נרעות שהרעו עלמן כמילו עשו עלמו טובה והשמידו מיתה: לקפילין. לחדר קטן והוא מל' רומי*): וחסרוניה חד קרט. והיו מחסרין לותו כלו' לקחו ממנו דבר קטן עד שלא היו לו מאתים ומשר הקרט הוא שם מטבע קטנה: הכה עימיה. רבי: משפחת אנטבילא. בתוספתא הגי' משפחת בית גמול כאן: עד מאות כיכרי זהב. בתוספתא עד מאות שקלי זהב וכן כרתה כאן: שלא להוליכן חוץ לירושלם. שהרי בני משפחה היו מתפרנסין בדוחק וכלו לילך מירושלים למקום אחר וחכמים לא רלו לכבוד מרכן שהכר הגורן לדור שם בכנה בית המקדש שילכו מירושלים ופסקו להם זהב הרבה לפי כבודם וכדתימא בהלכה לעיל בבריישא הכל לפי כבודו: והתכי. ותניא כמי כן אמוסיפין לבן טיבים: להתעמל

גו

מסורת הש"ס

[ס]) בבלי ב"ב ט' ובזיכוי וגם בזיכוי המיתרים. [ע]) תוספתא פאה פ"ד ע"ב. [ק]) שם ויש בזה זיכוי כוספתות עיי' כ"מ מ"ע פ"ח הל' ט' ב"ב פ"ק הל' ו' וע"ש בבלי שם ח' ובתוספתא ליתא שם שהה שם ל' יום הרי היא כתבני העיר לקופה ולכיסוי ו' חדשים וכ הביא ירושלמי ב"ב ופשר הוא בריישא תחרת עיי' לקמן. [ר]) סוטה פ"ג מ"ל. [רס]) תוספתא פ"ד ספרי פ' ראה פ' כי תבוא. [ת]) תוספתא שם בבלי כתובות ס"ז.

*) capella.

נה. לעשות בו לרכיו ובעל י״מ פי׳ לטייל בו ובתוספתא הנ׳ שהיה מתעטף בו: ומיהדר בן. וכי מלבוש לעשות כך לתת לעכו בזר לפניו: אלא לעולם היה אכל עם חורכין. כרתה היא לגרום אלא היה רגיל לאכול מאכלים אחרים כ״ש בזר לפניו: מצחצח בכלי זהב. מי שירד מכספיו והיה רגיל להצחצח בכלי זהב: כלי כסף וכלי זכוכית בגופיהן. הם דיהנייהו לי׳ כלי כסף וכלי זכוכית היינו להצחצח בעלמא כגון כוסות וקעריות אבל לא להצחצח בכלי זהב: היה מצחצח בכלי מילת. מלבוש של לאר נקי: נותנין לו כלי מילת. אלמא דכותכין לו כמו שהיה רגיל ובגרייתא לעיל אמרינן דכותכין לו פחות ממה שהיה רגיל: כלי מילת הוא דאר בגופו כלי׳ על גופו אהוא מתלבש בו אבל כותכין כמו שהיה רגיל: וכתן בצחיצו גופו. בגרייתא דהצחצח בכלי זהב מיירי בדברים שחוכס בגופו לכן פיחתין: מן פיחתין דכזיותא. מן פיחתין דכזיותא. מעיה דברים י״מ: אמצע. רופא: עיקר תבזילה לא מן גוף לפסח הוא. לפח הוא אם מין ירק הידוע וכרפס שהיה כתבל הרבה בא״י ולפס הוא אם קפרה וכדתיתא לעיל מ״ד (דף פ״ח ע״ב) להיות מוליח מלפסו ועזויה מן חרס ולפת ולפס קרוצין בחצנת ומחר הרופא לכתחי בלי׳ כופל על לי׳ עיקר תבזיל הוא ע״י לפס כלי לפת: אבל מן לפסח. כן הגי׳ בי״מ אבל מן קערה של חרס: עד כדון בבעל חוב שהוא דוחק. קתי אבעל דמתני׳ היי מפוזכניה וכו׳ לו לבעל חובו הרי זה יטול וקתיבעי לי׳ להם״ם מהתני שמעינן בא״ח דוחק פי׳ שבא בכר זמן הפרעון וב״ח דוחק להצחלם. אפילו בבעל חוב שאינו דוחק. בא״ח תוך זמנו מהו אם גם בזה רשאי ליטול: ודא אשה בעל חוב שאינו דוחק הוא. להה סתמא קתני ומשמע בשאינו היוצא תחתיו: מין מחייבין וכו׳. פסקא דמתני׳: עטיפין. בגדים: ורחלת. לכתיב: ורחלת: כל דרשה רבי שמלאי. להם דל׳ תכיכה: נכון מבריית לקובליה. נכון בכי היסיפה בגדו: **הלכה ט׳** הדא מתרה. בשמתנו מיתת מי שים לו כ׳ זו והוא כושא וכותן בהם הרי זה לא יטול ובשעשה לבעל מיתת מי שים לו מתיים זו הרי זה לא יטול זאת אומרת: חשתין ענדין. שעוזין פיזות כלי׳ שכושאין וכותכין בהם: מן מתיים. כלו׳ מתיים חסר ייסר. הר״ב: [o]והמלבה. כנ״ל וכאחר הוא בתוספתא שלי׳ ואת נטרך לבה (במדבר ד׳): לריפין לריף בית קטן עגול: בהדין מנבטין. בחיה מנבטין והוא שם כלי וכיכון בנ״ל מרגנטורין עי״י ערוך ערך מרגפטין: במרגנטורין דהבא. מהגנטורין הוא ל׳ ריפי׳*) ופתרונו כלי כסף ומוצאל פה לכלי חשוב בכלל וכפו שהעיד רב״מ שם: במרגנטורין כספא. פי׳ לו במרגנטורין דכספא וחסר תי׳ לו כדרך זה הב״ם עיי׳ מבוא י״ז סוף ע״ב: דלמא. מעצה: עלון מיסתי. מזלי לרחון: דיסוסין. מרחצאות: זכין בי. גמלו מתי טונה: מי מזרון. כתבר כשוב: אבל בר בא. הוא מנוח דשמואל: דפלג. שיחלק לותם לעכייס: קופד. נזר: דכספיה מרתיה. כנ״ל. שבכפו מרה עליו שהוא מפונק ומתחזה להבא: הוה מפליג מיניה. היה מתלק מן הדיבר שבתנו לו ובשקלים הנ׳ הוה מפליג מלוה: [oo]לא תסג. כנ״ל ולילה גבול הרחוק: [ooo]מסתפי. כנ״ל וכאחר הוא נסם׳ שקלים: דשות׳ נבן

בו ועבד לשמשו. [p])שוב מעשה באנשי הגליל שהיו מעלין לזקן אחד ליטרא בשר צפרים בכל יום. ואיפשר כן אלא דלא הוה אכל עם חורנין תני משחמש בכלי זהב נותנין לו כלי כסף. כלי כסף נותנין לו כלי נחושת כלי נחושת נותנין לו כלי זכוכית. א״ר מנא כלי כסף וכלי זכוכית בגופיהן. והתנן היה משחמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת. באן בגופו. וכאן בשאינו גופו. חד מן אילין דנשייותא איתנחת מן ניכסוי והוון זבין ליה במאן דחסף והוא אכל ומותיב. אמר ליה אסיא עיקר חבשילה לא מן גוא לפסא הוא אביל מן לפצא. עד כדון בבעל חוב שהוא דוחק. אפי׳ בבעל חוב שאינו דוחק. נישמעינה מן הדא היו ממושבנין לבחובת אשתו או לבעל חובו. ודא אשה לא בבעל חוב שאינו דוחק הוא אין מחייבין אותו *למכור. אמר רבי חנינא צריך אדם שיהו לו שני עטיפין אחד לחול ואחד לשבת. מה טעמא (רות ג׳) ורחצת וסכת ושמת שמלותיך וכי עהומה היתה אלא אמר [q]בגדי שבתה. כך דרשה רבי שמלאי בציבורא בכון חברייא לקובליה אמרו ליה רבי בעטיפתינו בחול כן עטיפתינו בשבת. אמר לון אף על פי כן צריכין אתם לשנות מן הדא ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירדת הגורן. וירדתי כתי׳ אמר לה זבותי תרד עמך. וערטילא הוות אלא אמרה לה לבוש מאנך דשובתא. **הלכה ט׳** הדא אמרה חמשין עבדין טבין מן מאתים דלא עבדין. [r])המסמא את עינו והמנפח את שוקיו [o])והמצבא את כריסו אינו נפטר מן העולם עד שיהי לו כן. שמואל ערק מן אבוי אזל וקם ליה בין תרין צריפין דמסבינין [s])שמע קהלון אמרין בהדין אנגטין אנן אבלין. יומא דין בארגנטורין דהבא בארגנטורין בספא. אעל ואמור קומי אבוי. אמר לי׳ חב יחיד דנפשיה מדתיה. [t])ר׳ יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן הוון פרנסין והוון יהבין לרבי חמא אבוי דרבי אושעיא חד דינר והוא יהב ליה לחורנין. רבי זכריה חתניה דרבי לוי היו הכל מליזין עליו אמרו דלא צריך והוא נסב. כד דמך בדקון ואשכחון דהוה מפליג ליה לחורנין. ר׳ חנניא בר פפא הוה מפליג מיניה בליליא. חד זמן פגע ביה רבהון דרוחיא. אמר ליה לא כך אולפן רבי (דנריס י״ט) [oo])אל תסג גבול רעך. אמר ליה ולא כן כתיב (משלי כ״ג) מתן בסתר יכפה אף והוה [ooo])מכתפי מיניה ועדק מן קומוי. אמר רבי יונה (תהלים מ״ו) אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא אשרי משכיל אל דל. והוא שמסתכל במצוה היאך לעשותה. כיצד היה רבי יונה עושה כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו היה אומ׳ לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע. מן דהוה נסב ליה אמר ליה מתנה. אמר רבי חייא בר אדא אית הוון סבין ביומינו מן דהוה יהבין לון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין. מן בתר כן לא הוון נסבין אמרי רשות׳ גבן

מסורת הש״ס

[p]) שם. [q]) נבלי שבת קי״ג. [r]) תוספתא פאה פ״ד והגיפוי קלת. [s]) עיי׳ בבל׳ כתובות ס״ו. [t]) שקלים פ״ה הל׳ ו׳ ושם כל העניין.

*) argentarium.

גבן. ב) נחמיה איש שיחין פגע ביה ירושלמי אחד אמר ליה זכי עימי הדא תרנוגלתא. אמר ליה הילך טימיתיה וזיל זבון קופר ואכל ומית. ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה. ג) נחום איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמוי פגע ביה מוכה שחין אחד אמר לו זכה עמי ממה דאית גבך. אמ' ליה מיחזר חזר ואשכחיה מית. והוה אמ' לקיבליה עיניה דחמונך ולא יהבון לך יסתמיין. ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון. רגלייא דלא רהטין מיתן לך יתברן. ומטתיה כן. סליק לגביה רבי עקיבה אמר ליה אי לי שאני רואה אותך כן. אמר ליה אוי לי שאיני רואה אותך כן אמר ליה מה את מקלליני. אמר ליה ומה את מבעט בייסורין. רבי הושעיא ס) רביה הוה רביה דבריה חד דסגיא נהוריא סס) והוא יליף אכל עימיה חד זמן בכל יום חד זמן הוה ארחין ולא מטא מיבול עימיה. ברומשא סליק לגביה אמ' ליה לא יכעום מרי עלי בגין דהוה לי ארחין ולא בעית מיבזיא איקריה דמרי בגין כן ססס) דלא אבלית עמך יומא דין אמר ליה אתה פייסת למאן דמיתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מיתחמי יקבל פיוסך. א"ל הדא מנא לך אמר ליה מר' אליעזר בן יעקב. דר' אליעזר בן יעקב על חד דסגיא נהורא לקרתי' יחב ליה רבי אליעזר בן יעקב לרע מיניה די אמרין דאילולא דהוא בר נשא רבא לא יתב ליה רבי אליעזר בן יעקב לרע מיניה. עברון ליה פרנסה דאיקר. אמר להו מהו חכין א"ל ר' אליעז' בן יעקב יתיב לרע מינך. וצלי עלוי הדא צלות' אתה גמלת חסד למאן דמיתחמי ולא חמי. דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך ויגמול יתך חסד. דלמא רבי חמא בר חנינא ורבי הושעיה הוון מטיילן באילין בנישתא דלוד. אמר רבי חמא בר חנינא לרבי הושעיה כמה ממון שיקעו אבותי באן. אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן. לא הוה אית בני נש דלעיין באורית'. רבי אחא בשם רבי חנגא כיני מתנית' כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור להתרחם עליו. על נפשיה לא חיים על חורנין לא כל שכן. כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו על זה נאמר (ירמיה י"ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו:

גבן- בין ר"ה ליה"כ ים לכו רשית ליטול שמחלקין כדקה בלב שלם וגם מחלקים להרבה עכיים לאחריס לא בקבל שכר ים עכיים הלריכין לצדקה יותר מאמו וגם שכר לילן טוכלין בלב טוב: זכי עימי הדא תרכנולתא- תן לי בלדקה תרכנולה זאת: טימיתיה. ממון מחירו: זבון קופר. קח בשר והוא בשר שור: ואכל ומית. שהיה רגיל בתרכנולים: מיחזר. כשחזור: עייכיה דחמונך. העייכים לשר רחוק: דלא רהטין מיתן- לשר לא הלו לתת במהרה: ס) רביה. ס"ל רבה סס) והוא יליף לכיל עימיה בכל יום. כל"ל וכאשר הוא בעס' שקלים והיה רגיל לשכול עמו בכל יום: ולא בעית מיבזיא לילרייה דמרי. ולא רליתי שיהא כבוד לדוכי מבזיה בפני המוכיחים: ססס) לא אכלית. כל"ל: למאן דמתחמי ולילו חמי. למי שברלה ולילו רולה: דין דחמי ולא מיתחמי. זה שרולה ולילו ברלה. הקב"ה: הדא אכא לך- זאת התפילה מכיין לך מפי שמעת לותה: לרע מיניה. למטה ממנו: די אמרין. כלי שילמרו: בר בשם רבה. בן אדם גדול: פרנסה דאיקר. פרנסה יקרה כלו' מתכה גדולה: בטילין בניתת ללוד. בשלה בתי בנסיות ללוד: דלעיין באורית'. דמת בעין בתורה והיה לשנותיך להוליך המון עליהם: כיכי מתכיתת. מתכי' דתני וכל מי שאינו לריך ליטול וכוטל וכו' ים לפרש כן כל מי שהוא לריך ליטול ואינו נוטל והוא לילו יכול לפרנס עלמו בלל הרי זה שופך דמים וכו' וכל מי שאינו לריך ליטול וכו' וכל מי שהוא לריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס עלמו ממעמי יהיו ובלמלוס לילו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו:

הדרן עלך מאימתי בל אדם וסליקא לה מסכת פיאה

הדרן עלך מאימתי בל אדם וסליקא לה מסכת פיאה

מסורת הש"ס

ב) עיי' בבלי כתובות ס"ז. ג) בבלי תענית כ"ל וע"ש.